This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

GEA
D[illegible]

DANSKE MAGAZIN,

INDEHOLDENDE

BIDRAG TIL

DEN DANSKE HISTORIES OG DET DANSKE SPROGS OPLYSNING.

FEMTE RÆKKE.

TREDJE BIND.

UDGIVET AF

DET KONGELIGE DANSKE SELSKAB

FOR FÆDRELANDETS HISTORIE OG SPROG.

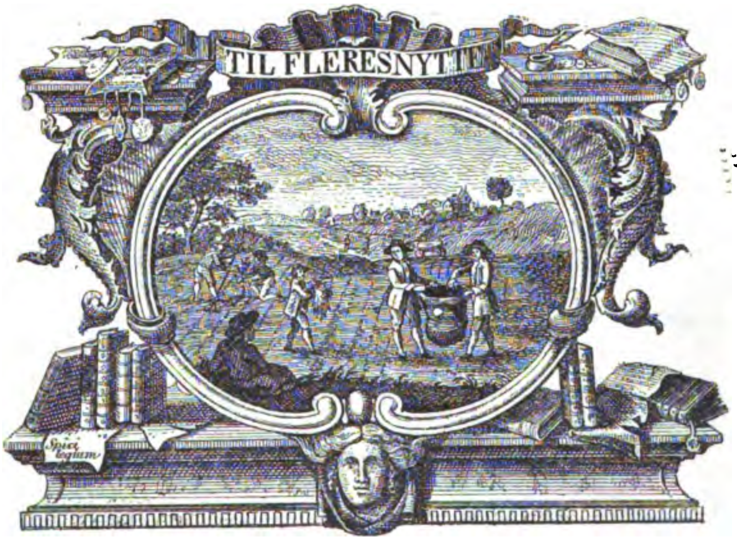

KJØBENHAVN
I KOMMISSION I DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL.
GRÆBES BOGTRYKKERI.
1893—97.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
606254 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1932 L

Selskabets Medlemmer.

Embedsmænd.

Forstander: *Peter Edvard Holm,* Dr. phil., Professor i Historie ved Kjøbenhavns Universitet, første Direktør for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Kmd. af Dbg.[2], Dbmd. (10. Oktbr. 1892.)

Sekretær: *Carl Frederik Bricka,* Dr. phil., Arkivar i Rigsarkivet, R. af Dbg. (18. Septbr. 1882.)

Arkivar: *Julius Albert Fridericia,* Dr. phil., Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket, R. af Dbg. (10. Oktbr. 1892.)

Kasserer: *Kristian Sofus August Erslev,* Dr. phil., Professor i Historie ved Kjøbenhavns Universitet, R. af Dbg. (10. Oktbr. 1892.)

Ordentlige Medlemmer.

Christian Frederik Herbst, Justitsraad, Direktør for de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg og for den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Kmd. af Dbg.[2], Dbmd. (8. Decbr. 1862.)

Christian Walter Bruun, Dr. phil., Justitsraad, Overbibliothekar ved det store kongelige Bibliothek, Kmd. af Dbg.[2], Dbmd. (21. Novbr. 1867.)

Holger Frederik Rørdam, Dr. phil., Sognepræst til Lyngby i Sjællands Stift, R. af Dbg. (21. Novbr. 1867.)

Peter Edvard Holm, Professor. (24. April 1871.) Selskabets Forstander.

Thorkil Halvorsen Aschehoug, Dr. jur., Professor i Lovkyndighed ved Christiania Universitet, Kmd. af Dbg.[1] (9. Decbr. 1873.)

Jacob Helms, Dr. phil., Sognepræst til Skjellerup og Ellinge i Fyns Stift, R. af Dbg. (9. Decbr. 1873.)

Johan Diderik Nicolai Blicher Grundtvig, fhv. Kontorchef, R. af Dbg. (27. Novbr. 1876.)

Sophus Laurits Henrik Christian Julius Birket Smith, Dr. phil., Overbibliothekar ved Universitetsbibliotheket og Arkivar ved Universitetsarkivet, R. af Dbg., Dbmd. (6. Decbr. 1879.)

Ludvig Daae, Dr. phil., Professor i Historie ved Christiania Universitet, R. af Dbg. (23. April 1881.)

Carl Frederik Bricka, Arkivar. (18. Septbr. 1882.) Selskabets Sekretær.

Adolf Ditlev Jørgensen, Dr. phil., Rigsarkivar, Kmd. af Dbg.^{2}, Dbmd. (18. Septbr. 1882.)

Johannes Christoffer Hagemann Reinhardt Steenstrup, Dr. jur., Professor Rostgardianus i nordisk Historie og Antikviteter ved Kjøbenhavns Universitet, R. af Dbg. (18. Septbr. 1882.)

Martin Johan Julius Weibull, Dr. phil., Professor i Historie og Statskundskab ved Lunds Universitet, R. af Dbg. (19. Marts 1883.)

Henrik Jørgen Huitfeldt-Kaas, Rigsarkivar ved Rigsarkivet i Christiania, R. af Dbg. (19. Marts 1883.)

Julius Albert Fridericia, Underbibliothekar. (24. Septbr. 1883.) Selskabets Arkivar.

Carl Arnold Leopold Heise, Dr. phil., Rektor ved Viborg Kathedralskole, R. af Dbg. (3. Novbr. 1884.)

Kristian Sofus August Erslev, Professor. (15. Novbr. 1886.) Selskabets Kasserer.

Clas Teodor Odhner, Dr. phil., Rigsarkivar ved Rigsarkivet i Stockholm. (19. Oktbr. 1891.)

Gustav Storm, Dr. phil., Professor i Historie ved Christiania Universitet. (19. Oktbr. 1891.)

Anders Thiset, Arkivsekretær i Rigsarkivet, R. af Dbg. (9. Marts 1896.)

Arthur William Mollerup, Dr. phil., Direktør for Nationalmusæets anden Afdeling. (9. Marts 1896.)

Indhold.

Side.
I. Breve fra Slutningen af det 18. Aarhundrede. Ved Provst *L. Koch.* . . 1.
II. Beretning om Nakskovs Overgivelse 1658. Ved Oberst *P. C. Bang.* . . 71.
III. Fire Breve fra Christiania, skrevne af Joh. Fred. Bartholin i Aarene 1763—82. Meddelte af Arkivar, Dr. phil. *C. F. Bricka.* . . . . 89.
IV. Depeche af 12. (23.) April 1767 fra Gehejmeraad C. v. Saldern og Generalmajor Filosofof til den russiske Regering. Meddelt af Professor, Dr. phil. *Edvard Holm.* . . . . 104.
V. Efterretninger om den danske Flaade i Efteraaret 1657. Ved Arkivar, Dr. phil. *C. F. Bricka.* . . . . 115.
VI. Udsigt over en Del af Brevstoffet i Jens Bircherods Dagbøger. Ved Cand. mag. *Carl S. Christiansen.* . . . . 156.
VII. Aktstykker til Universitetets Historie i Tidsrummet 1661—1732. Ved Sognepræst, Dr. phil. *Holger Fr. Rørdam.* . . . . 182.
VIII. Bidrag til den dansk-norske Hærs Historie i Midten af det 17. Aarhundrede. Meddelte af Rigsarkivar *H. J. Huitfeldt-Kaas.* . . . . 248.
IX. Nogle Aktstykker til Oplysning om Kjøbenhavn i Midten af det 17. Aarhundrede. Meddelte af Raadstue-Arkivar, Dr. phil. *O. Nielsen.* . . . . 272.
X. Resident Heinrich Carl Meinigs Indberetninger til Hansastædernes Regering om Forholdene ved det danske Hof i Aarene 1770—72. I Udtog ved Cand. phil. *Louis Bobé.* . . . . 307.
XI. En samtidig Skildring af den store nordiske Krig. Meddelt af Professor, Dr. phil. *Edvard Holm.* . . . . 324.
XII. Aktstykker til Roskilde Bispestols Historie i Niels Skaves Tid. Meddelte af Arkivassistent, Dr. phil. *William Christensen.* . . . . 356.

Smaastykker:

1. Et Par Breve vexlede mellem Kong Christian VI og Kronprins Frederiks Hofmarskal Adam Gottlob Moltke angaaende Prinsens formentlige Udsvævelser. Ved Professor, Dr. phil. *Edvard Holm.* 151.

Side.

2. Et Brev om General Armfeldts Tilbagetog over Tydalsfjeldene i Januar 1719. Ved Kapitajn *A. Leigh-Smith.* . . . . 154.
3. Brev, i hvilket V. A. Rantzau underretter J. G. Holstein om sin Broders Mord. Meddelt af Sognepræst *Vilhelm Bang.* . . . . 377.
4. To Breve fra Corfitz Ulfeldt til Johan Adolf Kielman v. Kielmansegg 1663—64. Meddelte af Cand. phil. *Louis Bobé.* . . . . 378.

Rettelser. . . . . 386.
Register. . . . . 387.

Breve fra slutningen af det 18de århundrede.

Ved **L. Koch.**

Fra Christian VII. — Frk. Trolle. — Prinsesse Louise af Hessen. — Reverdil. — Gregers Juel. — F. C. Kaas. — H. C. Schimmelmann. — J. H. E. Bernstorff. — Grev Osten. — Schack Rathlou. — M. E. Fircks. — St. Germain. — Rantzau Ascheberg. — Struensee. — Arveprins Fredrik. — Prins Carl af Hessen. — Guldberg. — Af Schack Rathlous korrespondance om det asiatiske kompagni. — Af sammes korrespondance med prins Friderich Christian af Augustenborg.

Da C. Molbech for 36 år siden lod trykke en lille samling breve og aktstykker fra samme tidsrum som den her meddelte[1], udtalte han sin frygt for, at meget af denne art kunde være forsvundet, og opfordrede med stærke ord historikerne til at redde og fremdrage *ethvert nyere dokument og aktstykke, som var at overkomme*. Det vilde nu være en meget mislig sag at følge dette råd; thi uagtet der er fremkommet en overflod af nye oplysninger om dette tidsrum, og store samlinger, som her ikke behøver at nævnes, foreligge, er der dog i det, der i nyere tid er blevet fuldt tilgængeligt, en næsten uudtømmelig mængde af hidtil utrykte og kun delvis benyttede kilder. Meddeleren heraf frygter snarest for beskyldningen for at have gjort denne samling for vidtløftig, og dog har det kostet resignation at indskrænke den til det omfang, den har fået; det vilde have været let at gøre den ikke blot dobbelt så stor, men mange gange større. Derfor kan der måske med større ret klages over, at her i flere tilfælde er meddelt enkelte stykker af brevvekslinger eller samlinger, som man kunde ønske trykte i deres helhed.

Ved valget er der da enten taget hensyn til, at brevene ansås for særligt karakteristiske for brevskriverne, eller at de meddelte oplysninger om betydeligere punkter af tidens historie. Når her således f. eks. af den store mængde af breve fra *Guldberg* kun er medtaget 4, da viser det første fra 1776 os, hvorledes det danske parti, efter at indfødsretten var givet, slutter sig sammen; det er endnu Schack Rathlou, der er fører, og der er det bedste forhold mellem ham og Guldberg. Nr. 2 omhandler den første konflikt mellem disse to mænd, da Guldberg, efter at Bernstorff var bleven afskediget, bemægtigede sig den udenrigske politik. Nr. 3 viser os, hvorledes han efter Schimmelmanns død tilrev sig herredømmet over banken og finansvæsnet, og endelig er brevet nr. 4 skrevet til Bülow få dage før d. 14 april 1784. Når dertil kommer skildringen af katastrofen i det ostindiske kompagni, have vi her de vigtigste vendepunkter i brevskriverens liv som statsmand. Lignende hensyn ere tagne andensteds, hvor der måtte vælges enkelte stykker af større samlinger. Vi skulle af disse kun nævne brevene fra *Rantzau*

---

[1] Hist. tidsskr. II. 5. 301.

Ascheberg til general Gähler, af hvilke en mængde opbevares i rigsarkivet. I disse skulde man vente at finde oplysninger om Struensees regimente, som man forgæves vilde søge andre steder, og det er også utvivlsomt, at de berøre adskilligt, som det vilde være interessant at komme tilbunds i; men de ere fulde af antydninger, som det nu sikkert er umuligt at forstå; flere optegnelser vise, at inkvisitionskommissionen over Struensee, for hvilken de have foreligget, ikke heller har forstået dem, uagtet den stod de omhandlede personer og begivenheder så nær; Rantzau kunde den ikke forhøre, og hos Gähler fik den ingen hjælp; thi han gennemførte et fuldstændigt benægtelsessystem.[1] Hvad der endnu forøger vanskeligheden ved ret at få noget ud af disse breve er, at alle personerne nævnes ved fingerede navne.[2]

Brevskrivernes retskrivning er beholdt, også deres anvendelse af de store bogstaver, uagtet den for de flestes vedkommende er alt andet end støttende og vejledende under læsningen. Brugen af disse var endnu for ny, til at reglerne for den vare komne til almindelig anvendelse. Nogle vare komne så vidt, at de anvendte dem omtrent, som de nu anvendes; andre brugte dem som regel kun ved konkrete begreber, og atter andre dryssede dem ud på slump, så det næsten var tilfældigt, om det var et substantiv eller et adjektiv eller verbum, de traf på. Men denne vilkårlighed er så karakteristisk for brevenes udseende, at det er bleven anset for rettest at gengive den. De næsten stereotype komplimenter og hengivenhedsforsikringer i brevenes begyndelse og slutning ere som oftest udeladte; af enkelte breve er der kun meddelt brudstykker, når resten ikke skønnedes at have interesse.

Der er nedenfor oftere henvist til den i Historisk tidsskrift VI. 4 trykte afhandling, «Statsminister J. O. Schack Rathlou», hvor en stor del af, hvad her er meddelt, er benyttet.

Breve fra kong Christian VII til enkedronning Juliane Marie.

(Rigsarkivet. Kongehuset, dronning Juliane Marie.)

1.

Frideriksberg le 18 de Janvier 1766.

Madame!

Je vous demande bien pardon, que je ne me suis pas souvenu hier, que j'avois dejà disposé des quatres places, que j'ai à donner dans les couvens du Holstein par une Note signée avant-hier de mon nom. Mademoiselle Beilevitz n'en peut donc pas avoir, mais je promets à Vôtre Majesté, qu'elle en aura une au premier Prince, qui me naitra. Je serrai d'ailleurs trés charmé

---

[1] I en rapport fra Guldberg til arveprinsen, som denne har indført i en kalender, hedder det om Gähler: «Man viiste ham Breve, ved hvilke han hver Postdag blev underrettet om hvert et Anslag og ordentlig svarede derpaa; hertil sagde han ei at have forstaaet disse Breve, og uden at blinke paastod han i intet at have havt Deel, og stedse at have svaret paa slige Efterretninger ligegyldige Ting. Om Breve fra ham til hans Venner, der viser, at han havde bifaldt alt, hvad Struensee giorde, soer han aldrig at have skrevet dem, og at hans Venner maatte have faaet dem af andre og troet, at de vare fra ham; med en ædel Koldsindighed sagde han, at disse Breve vare at betragte som Gazetter, og paastod man, at Udtrykkene vare for hede og alvorlige for en Gazettier, saa svarede han, at det kun var Brevexpressioner og façons de parler.»

[2] Foruden eksemplerne herpå i brevene nr. 1 og 2 skal anføres, at den ældre Bernstorff bestandig hedder le mouton eller le mouton serenissime, og den yngre le petit mouton blanc.

et empressé de prévenir vos desirs, et de vous temoigner la tendresse, avec laquelle je suis, Madame,

de Vôtre Majesté
le bon et fidéle
Christianus.

2.

Le 30me Janvier 1766.

Madame!

Je suis très sensible aux marques de bontés et d'amitié, que Vôtre Majesté m'a donnés en m'ecrivant au sujet de mon jour de naissance. Je Vous prie de continuer pour moi vos prières et le sentiment, qui Vous les dicte. J'y reponds par une tendresse vraiment filiale, dont je chercherai toutes les occasions possibles de Vous donner des preuves.

Je suis, Madame,

de Vôtre Majesté
le bon et fidéle
Christianus.

3.

Fredericksberg le 20me Maj 1767.

Madame!

Vôtre Majesté n'ignore pas, combien je suis disposé à faire tout ce, qui peut lui être agréable. Je suis faché de ne pouvoir pas Vous satisfaire dans ce, qui concerne le Sr. de Levetzau. Le nombre des chambellans étant si excessif, qu'on en pourroit faire deux Escadrons, j'ai resolu d'être dèsormais plus économe de Clefs. Quand à la pension Vous savez trop l'Etat de mes finances pour ne pas approuver, que je refuse des appointemens surnummeraires, surtout dans un département, où quelques membres servent depuis 20 ans gratis. S'il se présente un emploi, auquel le Sr. Levetzau soit plus propre qu'un autre, je me ferai un plaisir de le tirer d'une place, qui paroit lui déplaire, ou même de ses terres, s'il aime mieux se retirer dès àprésent. Quand à Schmettau, je n'ai que faire de m'en expliquer, car je ne crois pas, que le désir de le placer ait influé sur le demande, que Vous m'avez faite. Je suis,

Madame, De Vôtre Majesté

bien sincérement le très
tendre & affectionné fils
Chrétien.

P. S. Pardonnez, Madame, le barbouillage, qui accompagne cette lettre.

4.

(Udateret.)

Madame!

Vous m'avez fait grand plaisir de me donner de vos nouvelles, et de me renouveller les assurances de l'amitié, à laquelle je rend bien la pareille; quoique ce voyage m'amuse, je n'en ai pas moins de regret d'être éloigné de Vous, ni d'empressement à Vous revoir. Je Vous prie de dire la même chose à mon frère Fréderic, et de lui rappeler la promesse, qu'il m'a faite de m'écrire, quand il aura mangé du Büttemilch. Je suis,

Madame, de Vôtre Majesté

le très affectionné et tendre fils

Chrétien.

5.

Bruxelles le 27me Juillet 1768.

Les deux lettres, que Vôtre Majesté m'a envoié, m'ont été rendu exactement. Le voïage et beaucoup d'occupation m'ont empêché avant ce tems de m'aquiter d'un devoir aussi agréable, et de marquer la joie, que j'en ressens. Je souhaite, qu'elle continue à se bien porter, et que Vous daignez souvent, Madame, Vous rappeler celui, qui ne cessera d'être

Vôtre trés affectionné fils

Christianus.

Je prend la liberté de supplier Vôtre Majesté de vouloir bien faire mes complimens à mon frère Fréderic, que je trouverai bien grand, et pour le revoir je meurs d'impatience.

6.

Altona le [?] Janvier 1769.[1]

Madame!

S'il etoit possible de me rendre une lettre de la part de Vôtre Majesté plus agréable, le moïen de me le faire parvenir par le Duc y auroit contribué beaucoup; je ne saurois assez me louer des attentions de toutes partes à Brunsvig. Je m'y suis amusé, on ne peut pas mieux, et je suis enchanté d'avoir fait ces connoissances. On m'a dit, que Vôtre Majesté avoit marqué, combien Elle m'étoit attachée par ma façon d'agir vers Elle. Je la supplie de croire, rien ne me fera plus de plaisir que de la Servir en toute occasion; je suis bien faché, que la chose, dont Vôtre Majesté me parle dans sa dernière, m'est impossible d'accorder, m'aiant fait une Loi de ne jamais donner de Garanti. Je Vous prie de recevoir mes felicitations Sur la nouvelle année, et je Vous conjure, d'être persuadé, que mes vœux pour la conservation de vôtre personne prétieuse ne cesseront que quand je cesserai de me nommer de Vôtre Majesté le trés attaché fils

Christianus.

7.

Gottorff le 28me Juin 1770.

Madame! Je suis très sensible à vôtre Souvenir; nôtre voïage a été heureux et agréable. J'ai trouvé la Louison en très bonne Santé, et elle fait tout pour me rendre mon Séjour d'ici agréable.[2] Je lui ai donné la terre, dont Vôtre Majesté m'a parlé. Mon départ pour Travendahl est fixé au Lundi, je seroi[s] parti demain, si la reine n'avoit pas été indisposée, dont elle se rétablit actuellement; elle m'a chargé de la rappeller dans vôtre Souvenir. J'ai l'honneur d'être avec les sentimens, que Vous me connoissez, Madame, Vôtre affectionné et devoué fils

---

[1] Datoen utydelig skrevet. Kongen kom fra Brunsvig til Altona d. 1 Januar, og holdt sit indtog i København d. 14.

[2] Kongen opholdt sig på Gottorp fra 23 Juni til 5 Juli.

Christian.

8.

Ascheberg le 31 de Juillet 1770.

Vos attentions, Madame, et la part, que Vous prenez à tout ce, qui m'interesse, excite toute ma connoissance, et je Vous en remercie de tout mon cœur. Le jour de la naissance de la reine[1] n'a pas été celebré cette fois ce, puisque elle l'a voulu ainsi elle même, et que nous croions tous les deux, que les ceremonies, accompagnés ordinairement de beaucoup d'ennui, marquent le moins la Satisfaction des cœurs, que l'on doit sentir à une telle occasion. Je n'ai pas donné des decorations, ni fait des avancemens, parceque j'ai pris la resolution de n'en point faire préablement que dans les cas très extraordinaires, vu le grand nombre, qui ont été faits dans les derniers années. Je me ferai d'ailleurs toujours un grand plaisir de Satisfaire à ce, que Vous souhaitez, pour marquer l'estime particuliére, avec laquelle j'ai l'honneur d'être de Vôtre Majesté

L'affectionné et devoué
Christian.

Mes complimens à mon frère.

9.

Friederichsberg le 2 de Janvier 1772.

Madame ma Mère! En Vous remerciant de Votre Souvenir et marque d'amitié à l'occasion de la nouvelle année, j'ai le plaisir de faire pareillement pour Vôtre Majesté les vœux les plus sincéres, en lui assurant la continuation de mon amitié et l'attachement inaltérable pour elle, étant avec ces sentimens de Vôtre Majesté le plus affectionné fils

Christian.

10.

Ma très chére et incomparable Mère.[2]

Le resouvenir du 17^{me} Janvier m'est toujours très cher et intéressant, mais il est dans ce moment du plus vif, comme c'est aujourd'hui un an, que l'amour maternel Vous a fait hasarder au plus grand risque de vôtre vie de me sauver du plus grand danger menaçant, qui m'était preparé. Vous m'avez montré par là, très chére et incomparable mère, que ma felicité Vous tient à cœur, quoique je ne l'aie toujours merité, Vous aïant souvent affligé, et ne Vous aïant pas traité en digne Mère (ce titre Vous appartient, si jamais il est du à une Mortelle), mais comment pourrois je reconnoitre ce, que Vous avez fait pour moi, et ce, que Vous continuez journellement de me marquer, si ce n'est en declarant à l'Univers entier, que Vôtre Charactère est sans pareille. Les mots me manquent à m'exprimer, et je m'apperçois bien dans ce moment, que tout ce, qui est expressif, ne peut bien se rendre, mais est au dessous de ce, que je ressens. Agréez seulement, que je Vous présente mon Portrait, pour qu'il Vous serve de satisfaction de voir toujours l'image de cette personne, à qui Vous avez sauvé la vie. Me permettez Vous bien, ma très chére et digne Mére, d'oser à l'égard de ce jour avancer Vôtre grand Maitre d'un grade, ne pouvant me montrer reconnoissant envers Vôtre propre Personne. Dieu veuille, qu'il m'en tombasse une occasion en main pour Vous convaincre de la sincerité de mon cœur. En attendant, disposez toujours librement de moi, et soiez persuadée, que je ne cesserai qu'au moment, que ma voix ne pourra plus se faire entendre, à me nommer,

---

[1] D. 22 Juli.

[2] Medens de tidligere breve bære umiskendeligt mærke af at være affattede af kongen selv, er det vel tvivlsomt, om dette er tilfældet med brevet fra Ascheberg af 31 Juli 1770. Men det må anses for ganske afgjort, at en række breve, som kongen hver 17 Januar efter 1772 har tilskrevet stifmoderen, kun ere afskrevne af ham selv efter koncepter, der blev ham forelagte. Til en sammenligning meddeles det første af dem; man vil da let se forskellen i tonen.

Ma très chére et digne Mère,

Vôtre très soumis et obéissant fils
Christian.

Frk. S. E. Trolle[1] til Schack Rathlou.

(Ravnholt.)

de Walløe le 17 de Mars 1767.

Monsieur!

Je ne puis trouver des termes pour vous exprimer ma douleur du sort de ma Princesse. Je l'ai dejà Soupconné, car peu de tems après Son Mariage elle m'écrivit: vous savez, combien Walløe m'étoit autrefois odieux, parceque vous parliez Souvent d'y vouloir entrer; aujourdhui je pense autrement; je voudrois y être et passer toute ma vie avec vous. J'avoue, que j'en fus frappée, et je n'augurois rien de bon. Je lui repondois, que je la priois de me dire, pourquoi elle avoit changé d'avis, et quelle en etoit la Cause; elle m'y repondoit rien, mais me disoit, qu'elle etoit heureuse; je vous le marque, disoit elle, Sachant Combien vous y prenez part, et à la verité, cela me tranquillisoit un peu l'esprit. Mais aujourdhui, que j'ai appris la vraie Cause, j'en suis mortellement affligée. Ce n'est pas de la Princesse, que je le tiens, elle m'en dit rien, si non que Vous, Monsieur, avez été la Seule Consolation, et elle se plaignoit de ce, qu'elle vous perdroit bientôt. C'est de quelqu'un, qui est nouvellement arrivé de Stockholm, que je l'ai appris. Quelle abominable et dénaturelle femme[1], qui soit capable de mettre désunions entre mari et femme; mais comment peut on s'en etonner, quand on sait, qu'elle n'a point de religion, et je crains son fils non plus. Je vous supplie, Monsieur, d'enhorter la Princesse de Supporter patiemment ses malheurs et d'avoir recours au bon Dieu, à qui rien n'est impossible, Car je Crains, que les pernicieuses exemples, qu'elle voit, et le mépris, qu'on a pour la Religion, ne fasse mauvaise impression. Elle m'a prié de lui écrire Souvent, et je ne lui donneroi que des bons Conseils; mais je crains, que si j'adresse mes lettres à notre ministre, qu'on les ouvris. Ne pouvoit on pas trouver quelqu'un de ce pays là, à qui je puisse les adresser et être sûr, qu'elles ne fussent pas ouvertes? Je mene ici une vie aussi heureuse, que je le puisse désirer; mais depuis que j'ai appris La triste Situation de ma Princesse, je ne sens plus mon bonheur. Quand vous arriverez ici, Mr., ayez la bonté de m'écrire et de me dire, Comment elle se trouve dans ses malheurs. Le tout Puissant veuille l'en tirer par sa grace divine. Ne trouvez pas mauvais, Mr., que je vous incommode de mes lamentations, mais je sais, que vous avez les interêts de notre bonne Princesse autant à cœur que moi. J'ai lu dans la gazette, qu'elle a perdu Sa Seconde Gouvernante; ce cera un nouveau debat, avant qu'elle en ait une autre. Dieu veuille lui donner une bonne! Que vous devez être bien aise de quiter ce pays là, qui n'est rempli que de fauseté, mais je plains la pauvre Princesse, qu'y doit passer toute Sa vie.

---

[1] Frk. Trolle havde været prinsesse Sophie Magdalenes hovmesterinde. Om prinsessens sørgelige ægteskab se O. Nilsson, Gustaf III's och Sophie Magdalenas giftermålshistoria.

Prinsesse Louise af Hessen til kong Christian VII.

(Rigsarkivet. Kongehuset, Christian VII, testamenter og korrespondance.)

Mon Cher Frère.

Je ne fais que me relever de mes Couches, et je regards comme un devoir de Vous le marquer d'abord, me flattant de Votre Amitié, que Vous prendres quelque part à mon rétablissement.

Je ne saurois en même tems, mon trés Cher Frère, Vous cacher mes vives allarmes, et je me vois obligé de Vous les représenter dans une affaire, qui me touche aussi bien que ma famille de trop près pour pouvoir la passer sous silence. J'entends, que Vous avez resolu de retirer au Prince une partie des révenues, dont nous avons joui jusqu'à présent, et que Vous avez ordonné pour cet effet de rayer de la Caisse Particulaire les quatre mille ecus, qui ont été assignées sur elle, sans les faire réglementer encore sur une autre Caisse. Je ne saurais me persuader, mon Cher Frère, que ce soit Votre intention, ne pouvant comprendre, par où le Prince et Moi pouvions mériter une preuve aussi marqué de Votre peu de bonté pour nous, et il est impossible, que Vous vouliés faire une epargne aussi chetive et peu considérable à Votre egard, tandis qu'elle Nous obligeroit de nous rétrancher prodigieusement et nous mettroit trés fort à l'étroit, ce que je ne puis me représenter pouvoir Vous être entièrement indifferent, ni même conforme à Votre propre honneur. Peut-être Vous a-t-on fait envisager la situation du Prince, comme s'il pouvoit y amasser des richesses pour nos enfants; comme ce sont Vos Neveux, je suis persuadée, que Vous ne seriez par Cause, qu'ils fussent au moins à leurs aise; mais je puis Vous assurer, mon Cher Frère, que le Prince bien loin d'avoir accummullé, ne s'est pas encore vu à même de répayer entièrement quelques dettes, qu'il s'étoit vu obligé de contracter au commencement de notre Mariage. Le Ltn. Colonel Wegener ayant eu depuis plusieurs Années nos affaires en main est le mieu en Etat de Vous en rendre un compte fidelle et exact, si Vous ordonnés d'en être instruit. Permettés moi donc d'oser réclamer Votre ancienne Bonté et Amitié, mon très cher Frère, souvenés Vous, je Vous supplie, des promesses, que Vous m'avés donnés et au Prince aussi si souvent et si positivement. Votre cœur ne peut s'être changé à l'égard de Votre fidelle Louison, qui ne Vous en a par Sa vive tendresse et Amitié jamais donné la moindre occasion; je me flatte de Vos Graces et Bontés, que Vous ne voudriés pas faire mettre en execution la résolution, que Vous pouriés avoir prise contre nous, et qui nous causeroit le plus grand tort.

---

[1] Den svenske dronning Louise Ulrikke.

Je ne me permets pas de Vous dire plus sur un sujet si peu gracieuse pour moi, mais c'est en me récommendant à la Continuation de Vos bonnes Graces et de Votre Amitié, ou plustôt en Vous les rédemendant avec instance de nouveau, si j'etois asses infortunée pour avoir perdu des sentimens, qui m'étoient si Cheres et precieux, que je Vous renouvelle à jamais les assurances de mon Attachement tendre et inviolable, et que rien ne pourra jamais effacer jusqu'au tombeau du Cœur de

Votre plus fidelle Amie et plus attachée Sœur

Louise[1].

A Gottorf ce 8 de Juin 1771.

Reverdil til Prins Carl.

(Udateret afskrift. Rigsarkivet. Alm. politisk saml., imellem nogle af N. Rosenkrantz's papirer.)

J'allois mettre la main à la plume pour féliciter V. A. S. sur la délivrance de Mad. la Pr. lorsque j'ai reçu la lettre, dont Elle a bien voulu m'honorer. J'aurois été bien surpris, Msgr., du Contenu de cette Lettre si plaine d'Estime et de Défiance, si je n'y avois été préparé par un long Silence, et même par des avis de divers Endroits. Aussi est ce que j'aurois cherché depuis longtems à me justifier, si j'avois sçu de quoi j'étois accusé.

Maintenant que Vous daignes m'en eclaircir, Vous même, et que V. A. S. en S'en rapportant de mon Apologie à mon simple parole me donne une grande marque d'Estime, je me fais un dévoir bien doué de repondre incessament de la façon la plus complette. Mais je ne puis y réussir sans Vous développer une partie de ma Conduite à Votre Egard depuis le commencement de ce Regne. — A peine V. A. avoit Elle eu deux conversations avec le nouveau Roy, que je conçus d'Elle la plus haute estime; j'appris que loin de lui parler de Libertinage, comme on pouvoit l'attendre dans l'âge des passions, Vous tachies à le prévenir contre les séducteurs. Je cherchai un accés auprès de Vous, non pour m'appuier de votre faveur, car je ne le prévoyai pas encore, mais pour me liguer avec Vous contre les méchans.

---

[1] Prinsessens brev havde ingen virkning. De omhandlede 4000 rd. bleve først tilbagegivne prinsen 1772. Se nedenf. Schack Rathlous brev til enkedronningen 3 Oktbr. 1773.

Bientôt après V. A. ce brouilla asses essentiellement avec Mr. de Rev[entlou]. Il prit ombrage de mon attachement pour Vous, et ne me l'a jamais pardonné. Vous aviés alors autour de Vous, Msgr., un homme de Confiance, Morin[1], qui avoit formé le Projet de gouverner le Royaume sous Votre nom. Ches Vous il etoit Votre ami et Votre Confident, hors de là il étoit à l'entendre Votre guide et Votre tuteur. Je l'ai trouvé toujours pire à mesure que je l'ai approfondi. Il Vous cachoit ses vices. Mais permettés moi de Vous dire, Msgr., c'étoit neanmoins une imprudence de l'introduire auprès du Roy par les portes secrètes et de lui menager de longs Entretiens avec un jeune prince alors trop avide de Changemens. Ce fut là qu'on resolut deux choses bien opposées et toutes deux peu reflechies. L'une d'obtenir par la verse d'un des ministres du Roy[2] une union, qui devant être l'ouvrage de l'amour et de l'amitié ne pouvoit etre l'ouvrage de la politique. L'autre de déclarer au Reste du Conseil, que l'alliance étoit fait. Le premier Conseil n'ayant pas réussi, on ce borna au second, et on resolut un jour de le faire déclarer le Lendemain. Mad. la Pr[incesse] n'avoit pas encore consenti; je crus donc devoir me déchainer au Coucher du Roy contre un Conseil si perfide, et en effet le lendemain matin, lorsque Vous entrâtes ches le Roy, il était changé. La Cause ne pouvoit Vous être inconnue; Vous ne m'en voulûtes aucun mal, et ce trait de magnanimité Vous acquit pour toujours le plus fidèle de Vos serviteurs. J'ai agi pour Vous, non servilement et comme Créature (ce nom me seroit Odieux) mais comme souhaitant immediatement Votre Bien après celui du Maitre. — J'ai retracé à regret un souvenir désagréable. — Le Roy commença à s'appercevoir, qu'il s'étoit livré entièrement à V. A., il en eut dépit, et ce dépit produisit des altercations, dont j'ai été quelque fois temoin et presque toujours instruit. Vous fûtes déservi, Msgr., par des ennemis declarés, des amis perfides et des Conseillers mal adroits. Le peu, que le Ciel m'a donné d'habilité, je l'ai employé à appaiser les orages, qui s'élevoient chaque jour, et dans cette position délicate personne en monde ne scioit ce, que j'ai souffert, mais Vous sçavés au moins, que je ne Vous ai pas abandonné dans un tems, que Vous l'avés été de tout le monde, et ou j'aurois trouvé du profit à me livrer à Vos Ennemies, qui me tendoient les Bras.

---

[1] Morin d'Heronville, se Hist. tidsskr. II, 4, 577. Høst, Struensee I, 69 o. fl. st. kalder ham Hedouville. Navnet står i afskriftens margin, så det er tvivlsomt, om det har stået i brevet selv eller er tilføjet af afskriveren. Der er dog selv i sidste tilfælde næppe tvivl om, at det er det rette.

[2] Da det, som det nedenfor nævnes, ikke lykkedes at sætte denne plan igennem, kan det ikke afgøres, om det var prins Carls uven Reventlou eller Bernstorff, der skulde styrtes. Det sidste er vel det rimeligste, da det vides, at denne modsatte sig hans giftermål.

Pardonnés, Msgr., une plainte un peu vive à un Cœur, que Vous avés dechiré; après une fidelité si eprouvée, après un dévouement si soutenu devois je m'attendre, que Vous écouteriés des correspondants, qui ont si mauvaise vue? Quelle politique me supposent ils par laquelle je resterois attaché à V. A. dans les momens les plus désastreux pour lui manquer ensuite, lorsque la fortune recommence à lui rire? Quels sont, Msgr., ces Ennemis, avec lesquels je suis lié, je ne l'ai jamais été avec le Cte. Gørtz. Mr. de Reventlov me haït de tout son pouvoir pour l'amour de Vous. Quant au Baron de Borck[1], V. A. se rappellera que dans le tems, ou Elle l'a cru propre au Service du Roy, j'ai pris la Liberté d'en douter; mon Sentiment n'a pas changé en mieux, mais j'ai continué à lui parler de Vers et de Philosophie comme auparavant, sans politique et sans caballe. Mes conversations avec le Cte. Ranzau d'Ascheberg ont été encore moins graves, depuis que je lui ai declaré, que je n'entrois en aucune faction, et pour le dire en passant, je l'ai bien prouvé dans l'affaire du Cte. Danneskiold, dont je ne me suis melé, que pour interceder en sa faveur, afin qu'on changeat les Circonstances de sa disgrace. On a pu dire avec Verité à V. A., que j'étois bien avec Msr. de St. Germain; je ne sçais, s'il est de Vos Ennemis, Msgr., mais je sçais qu'il ne m'a point engagé à le dévenir. Je ne me suis lié à Lui, que par ce que dans les moments, où il a approché le Roy, j'en ai vu des effets très utiles. Je ne suis point son Ame damnée, et par tout, où je diffère de son Avis, je le dis tout haut. Cette Espece de Liaison n'a pu être mal interprétée que par des Cabales subalternes, et V. A. rendra désormais plus de Justice etc. etc.[2]

Gregers Juel til Schack Rathlou.[3]

(Ravnholt.)

1.

A Copenhague ce 9 Novbr. 1766.

A mon retour de la Fionie, où je suis resté avec ma famille pendant l'Intervalle du depart de la Princesse S.[ophie] M.[adelaine] jusqu'au Passage de notre reine par Odense[1], mon premier Soin a été d'aller demander de vos nouvelles à S. E. de Bernstorff, qui m'en a donné conformes à mes Vœux et à mes désirs en m'annonçant votre heureux arrivée à Stockholm. Je vous félicite, monsieur, du meilleur de mon Cœur d'avoir enfin terminé un Voyage, qui à bien des Egards vous aura été pénible et facheuse[2], et d'etre présentement rendu à une Tendre et cherie Epouse, dont toute la raison, je pense, n'aura pas pu suffire à lui rendre votre absence supportable.

---

[1] Om Borcke og Gørtz samt de intriger, her hentydes til, se nærmere nedenfor, Gr. Juels breve nr. 3—6.

[2] Det vil næppe være muligt at angive med vished, når dette brev er skrevet; men da det omtales, at lykken atter smiler til prinsen, turde det være rimeligt at tænke på året 1768, da kongen på sin udenlandsrejse besøgte prins Carl i Hanau, hvilket førte til, at denne atter kom i statens tjeneste.

[3] Schack Rathlou var siden 1760 gesandt i Stokholm. Han kaldtes tilbage 1767. Året i forvejen var han i København i anledning af prinsesse Sophie Magdalenes formæling med den svenske kronprins. Gr. Juel var hans kones broder. Han var den gang tjenstgørende kammerherre, siden gesandt i Stokholm og døde 1777 som første deputeret i rentekamret.

Le Credit de notre Ministère est aussi vacillant et faible, que Vous l'avez connu. Nos Ministres ont tous des Interêts et des Principes opposés, une Tracasserie succède rapidement à une autre, et ces Messieurs sont constamment brouillés. Le P[rince] de H[esse] pert tous les jours de plus en plus la Confiance et l'amitié du Roi; l'on lui dit en face, qu'il n'est que l'Organe de ceux, dont il adopte aveuglement les Plans, et qu'il est incapable par lui même de penser just sur aucune affaire.[3] Depuis 8 jours dejà le Roi ne se fait plus accompagner par lui malgré ses larmes et ses Instances, et le Prince est obligé de le suivre seul dans son Carosse à lui; les airs de Protections ont bien diminué, et une Phisionomie triste et embarrassée succède présentement aux hauteurs du Tems passé. Rev[entlou][4] gagne beaucoup dans l'Esprit du Roi; c'est du jeune B[ernstorff], dont je le tiens, qui m'assura hier, que les façons familières et l'imprudence de quelques Propos hardis du P[rince] de H[esse] l'avoient fait perdre la faveur du Maitre, et que certainement il ne la regagneroit plus jamais. La R[eine] M[adelaine] pert aussi journellement de son Credit, la R[eine] J[ulie] en gagne au contraire, et le Comte de Dan[neskiold] est tourné en ridicule et taxé de vieux Pedant. Le recit, que je viens d'avoir l'honneur de Vous faire, Monsieur, de la Situation actuelle est très conforme à la Verité, mais je ne me permet point d'en tirer aucune augure, puisque je crois très possible, que le tout peut changer du jour au Lendemain.

J'en viendrai présentement à notre nouvelle Reine. Vos Correspondents Vous auront sans doute fait une peinture vraie et favorable de sa figure et du Caractère doux, Charmant et affable, qu'Elle prouera par ses propos et ses actions. Sa premiere Entrevue avec le Roi fut à Rotsch[ild], d'où ils arrivèrent ensemble à Fridrichsberg très satisfaits l'un et l'autre du Sort, qui les attendoit; quelques froideurs apparents d'une part et des larmes de l'autre furent ensuite le Sujet de nos Inquiétudes pendant deux jours. Hier l'Entrée eut Lieu, et je joins ici la Liste des avancements . . .

---

[1] D. 8 Oktbr. forlod Sophie Magdalene Helsingør. D. 18 ankom Caroline Mathilde til Altona, d. 3 Novbr. mødtes hun og kongen i Roskilde. Juels Fader, generalmajor Juel, ejede Ravnholt, hvor hans enke da boede.

[2] Bl. a. fordi det var kommet for en dag, hvor forbittret den svenske dronning og kronprins vare på ham. O. Nilsson, Gustaf III's och S. M.'s giftermålshistoria 274 f. Hist. tidsskr. VI. 4. 10.

[3] Denne dom stemmer med den, som Molbech efter Wasserschlebes optegnelser fælder om prinsen. Hist. tidsskr. II. 4. 567 f. Smlgn. det ovenfor meddelte brev fra Reverdil til ham. Prins Carl var 1766 kun 22 år gammel.

[4] D. Reventlou, kongens forrige overhofmester, nu overkammerherre og minister.

Le Roi étoit fort sérieux hier au Soir et la Reine parut attendrie, et c'est tout ce, que mes observations me permettent de vous dire aujourd'hui. Dieu veuille, que je soye sûr à même de Vous mander dans quelques jours d'ici ce, que nous souhaitons tous bien ardemment, sçavoir le Contentement réciproque et le Bonheur parfait des Interessés. Je passerai le Récit de la Cérémonie (qui certainement a été très Belle) sous Silence en me rapportant à l'Egard de ce Détail aux Soins de nos Gazettiers et aux Informations, que Vous recevrez du Sieur Harmin comme à l'ordinaire.

Bouschman[1] Vous présente bien ses respects, Monsieur, et c'est par la Poste prochaine, qu'il se destine l'honneur de Vous écrire toutes les nouvelles, qu'il pourra apprendre par ses Canaux et par vos amis et Serviteurs, au nombre desquels je me flatte, que Vous me permettrez toujours de me compter comme le plus constant et le plus dévoué . . . .

Demain nous aurons Bal paré à la Cour, *mardi* appartement, *Mécredi* Bal en Domino, *Jeudi* Bal chez le Prince Friderick, *Samedi* Mr. de Bernstorff donnera une fête, à laquelle la famille Royale assistera.[2]

2.

A Copenhague le 23 Novbr. 1766.

Si Vous étes aussi las, Monsieur, des fêtes de Stockholm, que je le suis de celles de Copenhague, vous en desirerés bien ardemment le fin. L'on ne pense encore ici qu'au Plaisire et aux divertissements. Les Mascarades sont ordonnés, et la première se donnera dans la Sale de Chevalier le 4 Decembre.[3] Le Roi et quelques jeunes seigneurs de sa suite seront vetus en *Sultannes*, la Reine n'a point encore décidé la façon de se masquer, mais a fait Choix de 10 Dames dansantes, qui l'accompagneront toujours et composeront le Quadrille, dans lequel elle dansera.

Tout le monde prendra des Masques de Charactère, et si j'en excepte le Conseil, qui a obtenu la permission de paroitre en Domino, personne ne pourra s'en dispenser sans déplaire. La faveur du P[rince] de H[esse] diminue tous les jours et souvent même l'on lui fait des mines indécentes en présence de tout la Cour. Il dine et soupe présentement chez lui le mardi et le mécredi, et peut être dans quelque Tems d'ici sera-t-il annoncé en Cérémonie; il n'entre plus que lorsqu'il est appellé et attend fort tranquillement la sortie du Roi pendant deux heures dans l'antichambre. Bref, vous seriez fort surpris de le revoir, Monsieur, dans la Situation, où il se trouve. Il a eu un démêlé avec Rev[entlou], il y a quelques jours, qui ne lui a pas été avantageux. Le Prince ayant demandé à la Chambre la franchise pour l'entrée de plusienrs Harnois de Berlin, que ses domestiques avoient fait venir par spéculation, Mr. de Rev[entlou] s'y opposa avec Vigueur, ce qui, ayant aigri le Prince, lui fit parler du Refus donné en plein Conseil, en y ajoutant, que R[eventlou] lui refusoit une faveur à lui, pendant il en avoit accordé une dans un Cas pareil quelques jours auparavant à son beau Père. Vous jugez, Monsieur, de la Vivacité de R[eventlou], qui ayant la Conscience bonne ne balança pas à lui donner un Démenti en face, en demandant la permission du Roi de prouver son innocence, ce que le Roi lui ordonna de faire tout de suite; il envoya donc chez Mr. de R[aben][1] lui demander la quittance de la Chambre des finances et la présenta au Roi, qui dit tout haut, que c'étoit ainsi, qu'il falloit confonder les accusateurs, qu'il étoit bien aise de distinguer l'honnêt homme à ce trait du Calomniateur, et que cela lui serviroit de règle pour l'avenir. Le Voyage du Roi en Holstein est décidément resolu et fixé à l'Eté prochain. Saldern arriva ce soir, mais le C. de Dan[neskiold] a donné un mémoire pour prouver l'inutilité de tout arrangement à l'égard de Holstein; mr. de Bernstorff est désolé, et je crois, que la décision de cette querelle ecartera l'un ou l'autre du Ministère. R[eventlou] se range du Coté de B[ernstorff] dans cette affaire, mais ils sont au reste fort désunis.

---

[1] Amtsforvalter i København, afsat af Struensee, siden ansat i Odense. Han havde været sekretær hos Schack Rathlou.

[2] Gr. Juels kone fortalte 1787 Bülow, at dronningen i Odense havde vist hende megen fortrolighed. Hun var allerede forud indtaget mod kongen og sagde, at han var en vild dreng, meget sygelig og svagelig og med et ondt hjærte. Hun beskrev tillige hofmændenes og ministrenes karaktér, hvilket hun alt havde fra md. Plessen. Bülows optegnelser på det kgl. bibl.

[3] Om denne maskerade skrev den franske envoyé, Blosset: «Un bal masqué à cette cour est un phénomène, là, où la secte des pietistes avait depuis quarante ans maintenu une si grande austerité des mœurs exterieures.» E. de Barthélemy, Histoire des relations de la France et du Danemarc. 267.

L'amour et la tendresse du Roi vis à vis de la Reine augmente visiblement tous les jours, et la joie des Sujets en est extrème et égale le Bonheur, qu'on espère sera une suite naturelle d'une passion aussi juste et légitime . . .

3.

A Odense[2] le 6 Decembre 1766.

. . . Je suis convaincu, que ce, que j'ai eu l'honneur de Vous dire dans ma dernière lettre du 23 Novbr. de la tendre Harmonie entre le Roi et la reine, vous aura fait grand plaisir, et j'ai la Consolation de pouvoir Vous en confirmer les progrès par celle-ci.

Depuis quelques jours nos amis à Copenhague se flattent aussi de donner une face différente à la Situation facheuse à tous Egards, dans laquelle malheureusement nous nous trouvons depuis longtems. Le Ministre de P[russe][3], qui faisoit le gouverneur et le guide de Dan[neskiold], le Tison de notre Conseil et le conseiller du Roi, a perdu tout son Crédit, ayant été demasqué par B[ernstorff], qui a eu le Bonheur de prouver au Roi son jeu artificieux en produissant la Copie d'une de ses lettres, dans laquelle il dit: «que moyennant la discorde de notre ministère le Dan[nemarc] n'avoit plus aucune Consistance, qu'il auroit soin de fomenter, et que le Roi, qui n'agissoit que par ses Conseils, n'en recevroit que de se conformer aux Interêts de sa Cour». Jugez, Monsieur, de l'impression, qu'a du faire une découverte pareille; aussi je Vous assure, que la douleur et le Ressentiment du Roi ont été des plus vives. Il ne se contente point de marquer de la froideur au dit ministre, mais cherche toutes les Occasions de lui prouver du mépris et de la Haine. L'affaire de Saldern semble aller bon train. Mrs. de Bernstorff, Reventlou et Tott traiteront avec lui, et il a déclaré, qu'il avoit ordre d'éviter toute négociation avec tout autre que les ministres de l'ancien ministère. Le C. de Dan[neskiold] est présentement fort mal au Cour, et l'on s'attend bientôt à le voir hors de Place.

---

[1] Grev Fr. Raben til Ålholm.

[2] Juel foretog en rejse til Hamborg med ophold i Odense. Derefter rejste han til Sverrig, hvor han skulde afløse Schack Rathlou.

[3] Adrian Heinrich v. Borche. Se Høst, Struensee, den tyske udg. I, 61 f. o. fl. st. Hist. tidsskr. II. 4. 577 f.

Mr. de Bernstorff m'a informé de ce, qui vous est arrivé, monsieur, depuis notre Separation[1]; j'en ai été aussi indigné que de pareils procédés le méritent, et mon désir de ne Vous entretenir que de Choses agréables, ne m'a point permis de Vous en renouveller le Souvenir. Mr. de B[ernstorff] m'en a parlé dans des termes, que je voudrois pouvoir répéter pour vous prouver, combien *cette démarche même* Vous fait honneur dans son Esprit. L'on commence à parler fort hautement de votre nomination au Poste de v. d. Lühe[2], et je vous proteste, que tous ceux, dont les Suffrages Vous intéressent, Vous estiment, Vous aiment et Vous honorent autant par le passé. Présentement B[ernstorff] est mieux dans l'Esprit du Roi; s'il auroit été congédié, Mr. d'Asse[bourg] auroit, je crois, sa place . . .

4.

A Copenhague le 5 Mars 1767.

. . . La grande nouvelle du jour, qui ne se dit cependant qu'à l'oreille, est la disgrace de P[rince] de H[esse]. Lui, le C. d'Ah[lefeldt] et Firc[hs] et Hu[th] sortent du direction pour faire place à St. [Germain], G[ähler], Gö[rtz] et Rant[zau] d'A[scheberg]. Le Prince s'etablira à Slesvic, et l'on pressera son départ. La Chutte est précipitée et accélerée par une Tracasserie de femme éclaircie et décidée au Bal du Schim[melmann] fort désagréable à tous Egards pour le jeune Gra[m]. Le Rôle, que Gö[rtz] y a joué est flétrissant pour un homme d'hon[neur]. La faute du Gr[am] est une étourderie extrême. Vous apprendrez sans doute par d'autres l'histoire en entier; je me bornerai donc à ce, que je viens de dire[3].

---

[1] Ved Schack Rathlous afrejse fra København, hvor han havde været i anledning af prinsesse Sophie Magdalenes formæling. Hist. tidsskr. VI. 4. 10 f.

[2] Overpræsident i København.

[3] Om disse intriger se Høst, Struensee, den tyske udgave, I 116 f. Hist. tidsskr. II. 4. 576 f. Conr. Wilh. Ahlefeldt, vicepræsident i krigsrådet, afskedigedes først 1771. Krigsrådet ophævedes d. 9 Marts 1767. St. Germain, Gähler og baron Carl Fr. Görtz blev medlemmer af generalkrigsdirektionen, men Rantzau ikke.

Je fus Temoin l'autre jour dans l'antichambre du Roi d'une dispute très vive entre le C. de Dan[neskiold] et le C. de Smit[1]; ce dernier parloit d'un Plan militaire, que l'autre taxoit de mauvais à tous Egards, et ayant reproché à Smit. les galanteries de sa jeunesse pour lui donner un ridicule devant les auditeurs, qui étoient en nombre de 7—8 Personnes de la jour, celui-ci lui fit la réponse suivante: je conviendrai V. E., que j'ai eu le Cœur tendre dans le Printemps de mon âge; le Public le scait, mais je suis convaincu, que je n'ai jamais joué le Rôle de l'Hippocrite; il accompagnoit ce Compliment d'une profonde révérence et eut tous les Rieurs pour lui.

L'Enlèvement quoique de quelques heures seulement de M^{elle} Verring à la Mascarade fait parler toute la Ville cependant avec les menagements d'une personne interessée.

Nous eûmes Vendredi passé un Bal chez le Pr. de H[esse], où l'on dansa le Keraus, danse charmante, qui procure plusieurs libertés; aussi, je Vous assure, en a-t-on bien profité.

Que des Choses je pourrois Vous dire! mais je crains le Papier. Vous n'y perdez assurement, Monsieur, que le chagrin, que Vous causeroient mes récits.

R[antzau] a la Présid[ence] du C[ollège] de Com[misariat], ce qui ne manquera pas d'achever de le brouiller avec B[ernstorff].

Le bon ton est aujourdhui de passer 6—8 heures et souvent même toute la journée avec les acteurs et les actrices, et tout mon application est de bien réciter une Tragedie; j'aime l'Esprit avec transport, et la poësie avec passion, je critique de mauvais Vers même à ma table, et je taxe de Bêtes et d'ignorants ceux, qui dans ces occasions ne peuvent appliquer une Pointe, bref, je fais ce, que Vous croirez peut-être, Monsieur, ne point appartenir aux devoirs de ma Charge, mais je satisfais mon Goût et tous mes Passions.

Mille respects à Md. Schack; je me flatte bien de les lui présenter moi même dans peu de Semaines. Dieu veuille, que je fusse â la Veille de mon départ! Tout ce, que je vois, m'aflige et me désole.

5.

A Copenhague le 19 Mai 1767.

J'ai remis à aujourdhui le plaisir de répondre à la lettre remplie d'amitié, que Vous m'avez fait l'honneur de m'adresser le 3 de ce mois, parceque Mr. votre beau frêre s'étoit engagé de Vous informer par la Poste passée des Changements rapides, qui s'étoient faites alors. Nous sommes encore errants dans les incertitudes et craintifs à l'Egard des suites de la fermentation en tous les Choses. Le C. Gö[rtz] intrigue de rester ici, et il y a tout apparence qu'il réussira, appuyé comme il l'est par le Maréchal[1], qui à son sujét se trompe et s'aveugle d'une façon inconcevable. Le C. Magnus Moltke[2] vient d'être appellé ici pour être fait Chef der Gardes combinées aussi par le Crédit du Maréchal; mais si Gö[rtz] rentre bien en faveur, il sera, je pense, obligé de retourner à son regiment.

---

[1] Grev Waldemar Schmettau var bekendt for sit uordentlige levned. Desuden har han som erklæret fritænker sikkert været Danneskiold i høj grad imod. Luxdorphiana 49.

Le Plan du Gö[rtz] et du Mr. de P.[3] a été de culbuter le Ministère, de remplacer Mr. de Bernstorff par Mr. de Di[ede v. Furstenstein] et Mr. de R[eventlou] par Mr. de P. Le Moineau trompé sur les Veritables Vues de ces Messieurs entroit aveuglement dans leur Interêts, mais s'étant aperçu de leurs desseins, il a changé la Batterie, et présentement il s'occupe à faire avorter leurs Projets. Je n'ose parler plus clair ni Vous en dire d'avantage, mais je m'en dedomagerai à mon arrivée, qui, j'espére, sera bien tôt, puisque mes ordres sont déjà signés, et que je partirai certainement dans 12 ou au plus tard dans 15 jours.

6.

A Stockholm le 14 Juillet 1767.

. . . L'article de votre Lettre, par lequel Vous me mandez Votre entrée à la Chambre de finances[4], m'a donné à connoitre, que Votre Répugnance contre ce Poste est aussi constant, qui je l'ai bien cru; mais ce, qui me surprend, est, que Vous n'avez point trouvé moyen de le décliner. Quelle Perspective pour moi que celle de voir ainsi récompenser un homme, qui a servi avec une Distinction, que je ne me flatte jamais d'égaler! Mais la Chose est faite! tirons la Voile sur la honte qui en rejaillit sur les Personnes, qui veulent passer pour équitables, et faites moi la grace, que je vais Vous demander, c'en sera une pour Vos amis et pour Votre Patrie, savoir de prendre Votre Mal en patience, de n'en point murmurer, et d'être persuadé, que votre sort sera pareil à celui de Mr. Rosenkrantz[5]; je prévois avec crainte, que la Mort de Votre Tante[6] y mettroit de l'Empêchement, je le juge par

---

[1] St. Germain.

[2] A. G. Moltkes søn.

[3] Om de her omtalte intriger se Hist. tidsskr. II. 4. 580. Mr. de P. (Prusse) er sikkert en betegnelse for Borcke, der synes at have tænkt på at blive Reventlous eftermand i finanskollegiet.

[4] Schack var bleven 2 deput. i dette med 2000 rdr. løn. Han skrev 19 Nov. 1767 til senator Scheffer i Stokholm: «Ma situation n'est pas heureuse de tout. Je sers malgré moi dans un Poste, dont les devoirs, qui sont d'un détail immense, me sont tout à fait inconnus, et la modicité de mes appointements m'oblige de vivre de Privation dans une Ville, où tout sans exception est d'une charté affreuse. Joignez, Mr., à ces chagrins Domestiques et relatifs à mon personel les Solicitudes, que je partage avec ceux, qui composent la Saine partie de ma Nation, et que V. E. devinera plus facilement, que je ne puis les lui détailler, et Vous verrés, qu'en effet je n'ai pas lieu d'être content, quoique au fond je ne puis pas regretter d'avoir quitté la Suéde après tout ce, qui S'y étoit passé dans les deux dernières années de mon ministère, et dont V. E. me depeint si bien les Suites funestes.» Ravnholt. Hist. tidsskr. VI. 4. 17.

[5] Denne, der hidtil kun havde været assessor i højesteret, var d. 13 Maj 1767 bleven medlem af konseillet.

[6] Fru Dorthe Sophie Rathlou til Rathlousdal og Gersdorfslund, der vare oprettede til et fideikommis for Schack. Hun var dengang 87 år gammel.

Votre Lettre, mais, Mr., souvenez Vous, que Vous m'avez toujours dit, que cet Evénement, loin de Vous faire sortir du Service, Vous y feroit plustôt rentrer.

Quelle malheureuse Situation que celle, où se trouve un Etat, qui est menacé de l'affluence des Vices, dont les suites seront certainement funestes et difficiles à réparer; tout ce, que Vous voudrez m'écrire sur ce sujet à Votre Loisir, m'intéressera, mais m'affligera beaucoup. Un pareil orrage, n'est il point un nouveau Motif pour un Compatriote comme Vous de veiller avec Persévérance au Bien de l'Etat, et de penser comme un Romain sur un objet de cette nature? . . .

7.

A Stockholm le 28 Juillet 1769.

. . . Mr. de Falkenschiold a passé une 8^{ne} de jours ici avant que de partir pour la Russie. Je l'ai trouvé de l'Esprit et d'une Conversation plus développé et agréable que celle des Messieurs nos officiers en général, et le Titre de Parent[1] de V. E. m'a fait regretter de ne pouvoir lui être aussi utile pendant son Séjour ici, que je l'aurois désiré, quoique il a été assez honnête pour me tenir Compte de ma bonne Volonté. Je l'ai présenté à la Cour, où heureusement le Ciel étoit si serrein ce jour là, vu l'heureux Succés de l'affaire des Sénateurs, que la Reine lui a parlé, et S. G. L. n'avoit du faire la guerre aux Ennemies de la Chrétienté; je croiois, que l'on lui auroit fait un accueil admirable, mais ses réponses quoique tres justes, obscurcirent un peu le brilliant Hemisphére. Je lui ai aussi fait faire la Connoissance du fameux Comte de Fersen. . . .

Le jeune Schimmelmann a été ici, et vient de partir pour Hambourg. Je lui ai fait toutes les Politesses imaginables, mais je ne saurois déguiser à V. E., qu'il m'a paru d'avoir pas trop d'Education ou de jugement. Il a dit un peu trop haut ici, qu'il étoit directur de la Banque, et j'en ai essuié des Plaisanteries, qui m'ont donné de l'humeur; c'est au reste un très bon garçon, et je ne puis en mon particulier que me taire de ses Procédés; j'ai seulement regretté de ne point lui trouver le génie du Père. . . .

8.

A Stockholm le 20 Mars 1770.

. . . Je ne déguiserai pas, combien je suis satisfait d'apprendre, que l'on est content de moi à Copenhague; aussi puis je dire avec Verité, que j'ai été attaché à mon Travail comme un Esclave, mais j'en suis recompensé par le Succès. Tant que je serai attaché au Service, l'on n'aura rien à me reprocher, et sans oser espérer de vaincre le Préjuge, qui fait le fondament de la Fortune des Allemands en Dannemarc, je serai au moins toujours l'Emule de nos Confrères les Etrangers en fait de Zéle et d'assiduité. . . .

---

[1] Falkenskiold var gennem sin moder langt ude beslægtet med Schack.

Contreadmiral Fr. Chr. Kaas til Schack Rathlou.

(Ravnholt.)

1.

Marseille.[1] Le 15 de Octobre 1770.

J'avoue, mon cher Frère, qu'après les marques de Satisfaction, que le Roi m'avoit donné de ma conduite à L'Egard de l'Expédition contre Alger, tant par L'Ordre, que je reçus Signé de Sa Maine par Le Retour des deux plus gros Vaisseaux de Guerre, que par ce, qu'il me fit écrire par Messieurs les Comtes de Bernstorff et de Laurvig, un Rappel étoit la Chose, à laquelle j'aurois du m'attendre Le moins. Il faut bien, que j'ai des Ennemis à la Cour, qui viennent de me rendre ce mauvais Office, et qui apparrement ont Cru, que mon Rappel devoit Immediatement suivre le Congé de Mr. de Bernstorff, mon Protecteur et ami. C'est cette Réflection là, mon cher Frère, jointe au Témoignage de mon Cœur et à la Satisfaction de Voir, que Vous et tous mes dignes Parents et Amis sont persuadés, que j'ai remplie mon devoir, qui me tranquilise, et me fait jouir d'un repos d'Ame, qu'un Homme coupable ne sauroit jamais gouter.

Je suis sensiblement touché de la Part, que Vous prenez à mon Malheur, et je Vous prie à mon Tour, mon cher Frère, de Vous tranquiliser et de tâcher surtout d'appaiser les Alarmes, dans Lesquelles ce, qui vient de passer, doit avoir jetté Votre Chérie Femme, Les Haxthausens, et helas! ma pauvre Femme.

Je n'attends que l'arrivée de Mr. Hooglant[2] pour partir de Marseille, que je quitterois, non seulement sans regrete, mais même avec bien de plaisir, Si c'étoit simplement pour aller à Copenhague, Sans qu'un Rappel diminua la joye de revoir ce, que j'ai plus cher.

La première Chose, que je ferai après mon Retour, sera de demander un Conseil de Guerre pour Examiner ma Conduite. . . .

2.

Copenhague.[3] Le 8 de Juin 1771.

C'est avec beaucoup de peine, que j'ai obtenu la permission de ma Chère Stijne Lisgen[4] de m'entretenir avec Vous, mon très cher Frère, aujourdhui pour faire une petite détaille du changement fait à la Chambre, comme la partie, à laquelle je scai, que Vous Vous intéressez Le plus. On y fait journellement des changements. Le bon Sevel a son Congé. Hands Charge er deelt udi 3de Comptoirer, nemblig Dansk, Tydsk og Norsk, og hver sin archivarius. Juustize Raad Hansen er bleven over det Dandske, og nyder hver af de 3de 800 rd. aarlig. Hellesen, Lousen, Thygesen og Schumacher haver faaed afskeed, et il y aura 2de Committerede ved hver Departement. Sturtz er bleven Een af dem,[1] et tout ce changement coute annuellement 18/m Ecus plus qu'auparavant; vous jugerez mieux, Cher Frère, que tout autre, combien ce Bouleversement peut devenir onéreux.

---

[1] Kaas havde kommanderet den uheldige ekspedition til Algier 1769. Han hjemkaldtes fra Marseille for at stå til regnskab. Hist. tidsskr. VI. 4. 28.

[2] Denne skulde overtage hans kommando.

[3] Schack Rathlou havde d. 9 Oktober 1770 fået sin afsked og havde straks forladt København.

[4] Kaases kone; nedenfor findes ligeledes et kælenavn for Schack Rathlous.

Il y a un des Rente Schreiber, j'ignore le Nom, à qui on a offert 350 Ecus par an pour garder Sa place, des quelles il doit tenir 3 hommes, de sorte qu'il lui restera peu ou rien de quoi vivre.

On prétend enfin, que le département de la Poste sera joint à la Chambre, et que les Directeurs seront congédiés.

Le pauvre Buschmann n'est encore placé, et même je commence à craindre, qu'on n'y pense plus, aussi peu qu'à moi. Il faudra voir à future, Si on veut y faire quelque chose. Le Roy ayant donné ordre de nommer une Commission pour Examiner Les Bombardes, quoique cela ne devroit entrer dans mon affaire pour rien, ne les ayant ni acheté ni Construit, je crains toujours, que ne pouvant de justice rien trouver à me reprocher, qu'on me laissera dans La même situation, où je suis vue depuis au de là de 6 mois; c'est alors, mon digne Ami, que je voudrois Sçavoir la façon, dont vous Croyez, que j'ai à me Conduire, et si je pourrois bien partir d'ici, Sans avoir vue mon Maître depuis mon Retour.

Pour dans L'Etranger j'ai La Satisfaction d'être assez justifié de même que Vis à Vis à tous les Gens, qui Savent penser Honnêtement. C'est à Sçavoir, s'il ne faut point se mettre au dessus du Reste; mais finissons cette pour moi bien triste et doulereuse matière.

La Conference se Rassemble Lundy pour la dernière fois, ce qui ne fait guerre plaisir à Certain Gens, qui ont la foiblesse de se Croire fort élevés par là; on dit, Quoique je n'en crois rien, ne sachant point pourquoi, qu' Il aura son Congé demême que Fischer et le Chef du Holm.[2]

Notre pauvre Marine est dans une décadence horrible, et on réussira bientôt à la détruire entièrement.

On prétend, que dans peu nous aurons de grand Evénements. Dieu Veuille, que tout tourne au bien de L'Etat!

Je suis bien faché, cher Ami, du désastre arrivé à une des Bouteilles

---

[1] F. C. Sevel havde været generalauditør ved søetaten og justitssekretær ved det tyske kammer, J. H. Hallensen sekretær ved det tyske kammer, J. Lowson og T. J. Thygesen kommitterede i rentekamret. De fik alle deres afsked 1771. A. Schumacher, der var kabinetssekretær og ansat i det danske kancelli, ligeledes. H. P. Sturtz blev 1771 medlem af finanskollegiet.

[2] Det er formodentlig admiral H. H. Rømeling, her sigtes til. Holmens chef, kommandør Wulfgang Kaas, fik sin afsked 15 Septbr. 1770.

Maresquin, et suis persuadé, que la Chère Notse a eu raison en Croyant, que Le sieur Münter en a fait ses déjeûners; mens der er meer, hvor det kom fra. . . .

H. C. Schimmelmann til Schack Rathlou.

(Ravnholt.)

1.

Hamburg 23 September 1770.

. . . Ich habe mir, so lange Ich Dänemark gedient, zur Regel gemacht, zu nichts die Hand zu bieten, von welchem ich mich nicht überzeugt gehalten, dasz es zum besten des Landes gereichen würde. Bey den bekant geworden Veränderungen könte ich zwar in so ferne ganz ruhig seyn; indeszen ist man doch bey gewissen Abwechselungen mit seinen Freunden nicht ganz gleichgültig. Ew. Ex. wissen, dasz ich an den Herren Grafen v. Bernstorff einen wahren Freund in Copenhagen vermisze, und nur die beständige Freundschaft Ew. Ex. gegen mich kann mich über jenen Verlust zu Frieden stellen. In Ew. Ex. mir gegebene freundschaftliche Versicherungen setze ich ein so aufrichtiges und uneingeschränktes Vertrauen, welches mich nicht anstehen läszt mir von Ihnen den Rath eines treuen Freundes zu erbitten. Bey der Anwesenheit des Hofes in Holstein habe ich versprochen diesen Winter wieder nach Copenhagen zu kommen, und bisz jetzt denke ich in der Mitte des künftigen Monaths die Reisze dahin anzutreten. Glauben Ew. Ex., dasz ich dorten nicht willkommen seyn werde, so entdecken Sie mir solches aufrichtig. Ew. Ex. geben mir hiedurch einen neuen Beweis Ihrer Freundschaft, wann Sie mir ohne Verstellung, ohne Zurückhaltung ihre Gedanken eröffnen. Meine Ergebenheit bleibt Ihnen allezeit gewidmet. Es ist nichts, was in meinen Vermögen und Kräften ist, das Ew. Ex. nicht von mir verlangen können.[1]

2.

Hamburg d. 5 Oktober 1770.

Ew. Ex. haben in dero letzteren Zuschrift mir so freundschaftlich geschrieben, dasz ich mich sehr verpflichtet dafür bekennen musz. Ich werde den mir ertheilten Rath in Erwägung ziehen. Der Freund, von welchem er gegeben ist, macht ihn doppelt schatzbar, und die Beschaffenheit der Umstände scheint die Befolgung desselben zu verlangen, so dasz ich demselben wohl sonder Zweifel nachkommen werde. Das aber hat mich zugleich in eine wahre Betrübnisz versetzt, dasz Ew. Ex. die Parthei nehmen wollen die Affairen zu verlassen. Ich bitte auf das angelegentlichste: beschleunigen Sie diesen Entschlusz nicht zu sehr, und entziehen sich nicht gänzlich den Angelegenheiten. Sollten es aber die Umständen gleichwohl nothwendig machen, so vergeszen Ew. Ex. dabey nicht, dasz Sie an mir einen Freund haben, und alzeit finden werden, auf welchen Sie rechnen können, und der keine Gelegenheit vorbey laszen wird, Ihnen die thätigsten Beweize seiner wahren Freundschaft nach allen seinen Kräften zu geben.[1]

---

[1] Smlgn. Hist. tidsskr. VI. 4. 25 f.

3.

Aarhus 21 Juni 1771.

Mein Hertzens und sehr geliebter Freund! Wie freut sich das innerste meines Herzens Ihnen wieder sehen und sprechen zu können. Ich hoffe dieses Vergnügen bey meiner Retour von Lindenburg zu genieszen, weil man mir alhier ganz gewis sagt, dasz ich Ihnen auf Ihrem Guthe[2] nicht antreffen würde. Binnen 10 à 12 Tagen gedenke meine Affairen auf Lindenburg in Ordnung gebracht zu haben, und alsdann werde ich Jütland nicht verlassen, bevor ich meine liebste Freundinn und besten, treuesten und zuverlässigsten Freund aufgesucht und gefunden habe.

Gestern Nachmittag habe Hirschholm verlassen; es war dorten alles in Bewegung und sehr unruhig. Struensee war mit Lebens Gefahr von ein durchgehendes Pferd gesprungen und hatte seine rechte Hand und Arm sehr beschädigt. Man wusste noch nicht gewiss, ob nicht etwas entzwei war. Ich wäre nicht weggegangen, wann ich nicht einige Stunden vorher von dem König und Königin hätte Abschied genommen. Meine Frau habe ich in Hirschholm gelassen, und wie mir meine Frau sagte, so glaubte sie, dasz die Königinn bald niederkommen würde.[3]

Der König ist seit vorigen Dienstag mit der Königinn und Struensee nicht in den besten Vernehmen, und es dependirt alles anjetzo von dem Kammerherren Brandt. Man fürchtet Graf Ranzau sehr, welcher gleichfalls auf Struensee aufgebracht ist. Ich glaube, wir werden bald viel neues von Hirschholm haben. Mündlich werde ich Ihnen, mein liebster und bester Freund, vieles sagen. . . .

4.

Hamburg d. 29 Oktober 1773.

. . . Wenn die Uebergabe des Groszfürstlichen Holsteins geschehen ist, werde ich freylich nach Copenhagen denken, obschon die geschwächte Gesundheit meiner Frau und eben so sehr der misliche Zustand unserer Finanzen mich sehr wünschen läszt, dasz ich der Reisze überhoben seyn könte. Wahrhaftig, unsere Finanz Cours und Banck Sachen sind in einem so zerrütteten

---

[1] Schack Rathlou fik sin afsked d. 9 Oktober. Hist. tidsskr. VI. 4. 24.

[2] Rathlousdal, som han ved sin tantes død d. 4 April havde arvet.

[3] Med fru Schimmelmann var Schack Rathlou kun lidet tilfreds. Han skrev d. 19 Decbr. til D. Reventlou, at man måtte håbe, hun havde været bange for, at posten ikke var pålidelig, «car si elle n'a pas eu ce motif-là, je ne sais, ce qu'on doit augurer de son Esprit et de son Cœur, quand elle prétend, que nous forgeons de monstres pour les combattre, que les enfans Royales sont bien élevéz, et que tout est calme».

Zustand, dasz ich darüber in einer beständigen Unruhe bin. Dänemark ist in den drei letzten Jahren so sehr erschöpft worden, dasz gewöhnliche Mittel mir fast unzureichend scheinen, die Verwirrung gründlich zu heben. Ich habe mehr als eine unangenehme Erfahrung dafür. Der Mangel an Wechsel auf der Copenhagener Börsze, und dagegen die Menge der Bank Zettel und Wechsel auf der hiesigen Börsze überzeugt mich unwidersprechlich, wie sehr die allgemeine Bilanz gegen uns ist. Wir haben die gröszte Ursache auf allen Seiten und bey aller Gelegenheit alle ersinliche Menage zu machen. Eben deszwegen wünsche ich auch, dasz die Einrichtungen mit den Regierungen in Holstein und die etwa erledigten Bedienungen nicht besetzt werden, bis wir uns über einen vollständigen Plan vereiniget haben. Es werden sich hiebey viele Ersparungen machen laszen, die für uns in allen Betracht höchst nothwendig sind....

Fra J. H. E. Bernstorff.

1.

Til C. L. Stemann.[1] Hamburg d. 24 Januar 1772. (Rigsarkivet. C. L. Stemann II.)

Obgleich vielleicht jetzo die Wege und Posten sicher seyn mögen, so würde ich es doch in diesem ersten Augenblick kaum wagen Ew. Hochwohlgeb. etwas zu schreiben, wenn ich nicht die Gelegenheit des Domestiquen des Bar. v. Schl. hätte, der eben weggehen will. Ich bediene mich also derselben um Ew. Hochwohlgeb. für dero beyde gütigste vom 11 h. und 18 h. vom ganzen Herzen zu danken.

Und was soll ich über die grosze Begebenheit, von der das letzte redet, sagen? Gott will ich anbethen, der aufs neue bewiesen hat, dasz Er herrschet und Menschlichen Anschlägen, wenn Er will, ein Ziehl setzen kan, und Ihn anflehen, dasz Er alles zum Heyl des Königs, des Landes, meiner Freunde und meines wenden und sorgen möge. Mir selbst erlaube ich keinen Wunsch, der mich betrifft, weil ich allzusehr erfahren habe, dasz Wir Menschen nicht wissen, was zu unserm Heyle dienet, sondern solches der Vorsehung überlassen müssen. Ich werde allso in Zuversicht auf die Barmherzigkeit Gottes dasjenige vor das Beste halten, was geschehen wird, und weder Pflichte suchen noch mich selbigen entziehen.

N. N. Gedenkungsarth habe ich schon eine geraume Zeit bemerket.[2] Sie wundert mich gar nicht, und ich verdenke Sie Ihm nicht. Vielleicht ist Er mein Wohlthäter, wenn Er mich verhindert ein Theatrum wieder zu besteigen, wo alle Tritte so glitschend sind. Nur meyne ich von Ihm verlangen zu können, dasz Er sich meiner Wiederkunft auf eine edle Weise wiedersetze und mir nicht, um zu Seinem Zweck zu gelangen dinge andichte, die ich nicht begangen habe, oder Verdacht gegen mich erwecke, die ich nicht verdiene.

---

[1] Han havde udarbejdet forslaget til det tyske kancellis omorganisation og var 20 Marts 1771 blevet dets første deputerede.

[2] Det er uden tvivl Osten, her sigtes til, hvem Stemann efter sin stilling havde god lejlighed til at kende. Bernstorffs ytringer passe ikke på Rantzau. Mærkeligt nok er det, at denne, der dog måtte anses for den væsentligste hindring for at Bernstorff kunde indtræde i den nye regering, ikke nævnes.

Viele dinge werden nun wohl wiederum geändert werden. Nur hoffe ich, man werde nicht das Kind mit dem Baade ausschütten, und nicht just alles, weil es verhassete Männer gethan haben, umstürtzen. Hin und wieder ist doch auch was gutes gemacht worden.

Was mich am meisten erfreuet ist, dasz unser würdige Freund wiederum dahin, wo Er sich so Tugendhaft und wohl aufgeführt hat, berufen worden ist.[1] Solte je auf mich reflectirt werden, so würde ich mich sehr Ew. Hochwohlgeb. und Seinen Rath über dem, was ich zu thun haben würde, ausbitten, denn ich hätte in solchem Fall gewiss vieles zu bedenken, und mein werther und treuer Freund werde mir gewiss nicht ansinnen in solchen Conjuncturen einen unbedachtsamen Schritt zu wagen. Nur die Hoffnung nützlich zu seyn und dem Lande zu dienen kan Einem Mann in meinen Jahren erlauben Sich aufs neue dem Spiel des Glückes zu exponiren, allein ich vermuthe mir gar nicht in dem Fall zu kommen, und wenn ich diejenige, die die jetzigen Einrichtungen machen, recht kenne, so werden Sie schon Sorge tragen, mich nicht in denselbe zu setzen. . . .

2.

Til A. Schumacher. 23 Januar 1772. (Rigsarchivet. Mallingiana, personalia privata II, afskrift.)

. . . Là voilà donc arrivée, cette revolution, la première dans ce genre, qui soit arrivé en Dannemarc. Je pleure de ce, qu'elle a été nécessaire, mais je ne puis me déguiser, qu'elle a sauvé le Roi et l'Etat, et j'adore la Providence, qui en faisant réussir si facilement une Entreprise, qu'il avoit été très possible de prévenir, a donné une nouvelle preuve, qu'il est de son pouvoir et de sa sagesse de fixer un terme aux Attentats des Hommes, et que la peur et les soupçons ne peuvent pas détourner ses Décrets. Quel vaste champ pour les Réflexions! quelle Chute! que des maux inutilement faits! — Que ne donnerois je pas pour avoir une heure de Conversation avec Vous! Mais ne Nous arrêtons pas à des souhaits superflus, et bornons nous Nous à implorer la Miséricorde de Dieu, pour que ce grand Evénement tourne au vray bien de la Nation et pour le bonheur du Roy et du Pays.

Ce qui me cause la plus pensible joye, c'est que Vous aves été rappelé, Monsieur, dès les premiers Instants du Rétablissement des affaires à remplir de nouveau une poste, dont Vous Vous estes acquitté autrefois avec tant de Vertu, de prudence et de Capacité. J'en connois l'Importance et la Délicatesse, et je n'en ignore pas les Inconvenients et les Embarras; mais c'est pour cela même, que je suis charmé, que cette place soit occupée par Vous. Ne Vous en lasses pas trop tôt, mon très cher et intime ami, et ne la résignes pas que lorsque Vous sçaurés, qu'elle tombera en des bonnes mains.

---

[1] Formodentlig Schack Rathlou. Stemann hørte i det mindste senere til hans korrespondenter.

Mon Cœur est si touché et si ému. Il est agité par tant de Réflexions et de Considérations. Je sens, que je suis si peu en Etat de prévoir et de juger avec Certitude de ce que je ne vois que de loin et de ce, que je ne scais que imparfaitement, que je me reprocherois de Vous arrêster plus long temps par des Discours vagues, et qui ne sçauroient frapper au But. Mais il y a une chose, que je puis Vous donner pour vraye, et dont je suis bien sûr, c'est que mes Vœux les plus tendres et les plus fidèles accompagneront tous Vos pas et toutes Vos démarches; et que je serai etc.

à Hamburg le 23 Janv. 1772.

Je ne puis penser sans horreur à la situation des Coupables. Quel désespoir, que de Remords, que de Craintes! Toute mon âme en est frappé. — Je récommende l'incluse à Votre sagesse et à Votre Bontés.

Fra Osten til Schack Rathlou.

(Ravnholt.)

18 Januar 1772.

Enfin Dieu nous a sauvé des mains de ceux, qui vouloient oprimer le Roi et son pais et déshonnoroient le Dannemarc. C'est de Lui, Monsieur, que Vous vient l'ordre du Roi de venir au secours de votre patrie. Vous ètes trop zelé, Mr., et trop bon patriote pour Vous y refuser. Nous attendons avec impatience l'apparition de V. E., et en attendant j'ai l'honneur d'être avec la Considération la plus distingué,

Mr., de V. E. le très humble et très obéissant serviteur

Osten.

Breve fra Schack Rathlou.

1.

Til F. C. Rosenkrantz. Ravnholt. 27 Novbr. 1770. (Koncept, Ravnholt.)

Depuis longtems aucune lettre ne m'a fait plus de plaisir que celle, que V. E. m'a fait l'honneur de m'écrire avec Md. de Kaas, qui ne scait, et qui ne sçaura point, que je l'ai reçue tout comme à coup sûr; les habitants d'ici ne sçauront rien. En général V. E. peut compter sur ma Discretion avec une Confiance entière, et Elle peut de même Se tenir assurée, que conformement à ses Intentions la Lettre en question a été consacrée au feu, et que toutes celles, qu'Elle aura la bonté de m'adresser dans la suite, auront irrévocablement le même sort, ce que je Lui demande aussi pour les miennes.

Il est inconcevable, que le Grand Chambellan[1] malgré tout son Esprit et toute l'Expérience, qu'il devroit avoir, puisse si souvent faillir et donner prise sur soi. Rien ne pouvoit effectivement être plus mal imaginé, que de se dédire si mal à propos de la Commission, dont la Princesse de Suède l'avoit chargé, plus irregulier que de paroitre dans l'Assemblée des autres Commissaires après s'en etre dédit, et plus imprudent que de vouloir contre leur Avis détruire un Papier, qui au moins faisoit preuve de la tendresse de feue la Reine pour le Roi. Je dis contre l'avis des autres Commissaires, car au fond ce Papier ne signifioit rien, il devenoit superflu, si l'Original du Testament se trouvoit, et inutile, s'il ne se trouvoit point, mais la Prudence vouloit, que Mr. de Reventlou ce conformât sur ce Point aux Sentiments de Mrs. Scheel[1] et Brandt. Il est donc très probable, comme V. E. le croit, qu'on se servira de cette affaire pour lui nuire, quoiqu'on n'ait pas à faire de beaucoup de motifs pour porter le Roi à le renvoyer; mais si l'on prend le parti de Lui defendre la Cour, on fait une horreur, parcequ'alors on a certainement le But de l'obliger à demander son Congé, afin d'avoir un Prétexte de ne pas Lui donner une Pension, ce qui seroit bien dur.

---

[1] Grev D. Reventlou. Der er her tale om skiftet efter enkedronning Sophie Magdalene, hvor hendes datterdatter, den svenske kronprinsesse, naturligvis var medarving. Om Reventlous optræden ved denne lejlighed kan intet nærmere oplyses; men det passer på hele hans liv, hvad

Les dégouts, que le C. de Rantzow donne à ses Anciens Amis et nommenent à Mr. de Gähler, sont sans doute de très bon augure. Mais si la Cour de Russie n'y donne le Branle, je crains, que Struvensée ne le soutiendra, quand ce ne seroit que pour ne pas se donner un dementi, et dans ce Cas V. E. aura beaucoup de Peine à changer la face des Affaires. Mais si le dit Comte part, je regarde la liaison de V. E. avec Gähler comme certaine, et il ne Lui sera difficile s'attirer Scheel, qui est un très honnêt homme, mais qui n'a pas assez de Credit pour pouvoir marcher seul. Osten Vous restera certainement attaché aussi, et quand à moyen de cela Vous tirez tous quatre à l'Union, il faudra bien que Struvensée, qui ne connoit pas nos Affaires, et qu'on dit ne point être pas labourieux, Vous laisse agir. C'est là ce, que dans ce moment-ci peut selon moi arriver de plus favorable. Mais, je le répète, tout depend du sort du C. de Rantzow, et ce sort depend de la Réponse de la Russie. Mr. de Bernstorff a donc eu tort, s'il a taché, comme V. E. le suppose, à trop adoucir les Esprits à Petersbourg, et ce, qui le prouve en outre, c'est le soin, que l'on se donne de faire accroire au Roi et au Public, qu'on silera doux dans ce Païs là, car la supposition de V. E. au sujet de l'Article inséré dans la Gazette de Hague me paroit très fondé.

Quant à Mr. Schimmelmann, qui très assurément jouera une rôle quelconque, il m'est impossible de prévoir, comment il s'y prendra. Qu'on dise ce, que l'on voudra, sa démarche de venir cet hyver à Copenhague est fausse, et dès qu'il a pu se tromper dans une affaire aussi décisive, malgré les Conseils de plusieurs de ses Amis, il pourra se tromper de même dans toute la

---

prokansler Cramer i Kiel skrev efter hans død: «Hätte unser seliger Curator öfter den Stab Sanft und seltener den Stab Wehe brauchen wollen, dadurch würde viel Gutes bewirkt worden seyn, das er durch Ernst wirchlich bewirken wollte.» Her er en hentydning til Sakarias 11, 7. Den Bøllingske brevsamling, Cramer til Carstens 23 Marts 1784.

[1] Erik Scheel, deputeret i finanskollegiet.

reste de sa Conduite.[1] V. E. fera donc fort bien de le voir venir, et de mesurer sa marche sur la sienne, mais je Lui avouerai au reste, que par bien de raisons je désire beaucoup, que Vous puissiez être bien ensemble. Les affaires ne pourront qu'y gagner.

V. E. peut hardiment et sur ma parole regarder comme une fable ce, qu'on débite de l'or, qui doit se trouver dans notre argent de Norwègue, et du Profit, que Schimmelmann s'en fait. Les épreuves de tout l'Argent, qui vient de Kongsberg, se font à Kongsberg même. C'est là que la Valeur en est exactement calculée, tant pour le titre, qui doit toujours être le même (si je ne me trompe $11^{1}/_{3}$ Rdl. le marc fin), que pour le Poids. L'Ober Berg Amt ne peut être assez ignorant pour s'y tromper, ni assez criminel et assez hardi pour vouloir tromper le Roi. Il faudroit pourtant, qu'il étoit l'un ou l'autre pour que Schimmelmann pût faire le profit en question. Cela saute aux Yeux. Mais pour ce, qui regard le Calcul du Grand Veneur par rapport au Forstwesen, je n'en ai rien si démonstratif à dire à V. E. Si nous vivons encore 150 ans ensemble, je le pourrai peutêtre, mais c'est un Engagement que je suis trop conscientieux pour prendre.

Ce, que V. E. me dit sur les Affaires de la Marine et nommement sur celle d'Alger, est très curieux. Les Larmes de Fischer ne m'ont pas fait pleurer, aussi peu que la Mercuriale, que s'est attiré Mr. de Rømling. Est il possible, qu'on puisse composer des telles Gens un Département aussi important que l'Admirauté? Dans cette Place là le C. de H[axthausen] y figure tout aussi mal, je ne puis que l'avouer, et quoique ce soit au reste un homme d'honneur, V. E. a bien raison de ne pas trop s'ouvrir à lui. Tout au moins cela seroit inutile.[2]

J'ai fremi en lisant les Réflexions de V. E. sur un certain sujet, et quand je dis, qu'elles m'ont empêché de dormir pendant une nuit entière, ce n'est pas une façon de parler. Ce qui m'assure, c'est que la Providence permet rarement aux Hommes d'être aussi méchants, qu'ils voudroient et pourroient l'être. Rien n'étant plus intéressant que cette affaire, j'observerai très attentivement, comment V. E. écrira mon Nom sur les adresses de ses lettres, et je lui serai bien obligé des notions, que cela me donnera.[3]

---

[1] Schack Rathlou lod sig iøvrigt siden af Bernstorff overbevise om, at Schimmelmann havde handlet rigtigt. Bernstorff skrev til Schumacher: «Ein rachegieriger Mann würde ihn (Schimmelmann) von seinem Entschlusz abzubringen gesucht haben, weil freilich sein Auszenbleiben die itzige Regenten. äuszerst embarrassirt haben würde, aber ein treuer Diener des Staats und ein Freund konnte nichts wünschen und nichts rathen, was den Staat und seine Freunde in Gefahr gebracht haben würde . . . Ich hoffe noch immer einige sehr nachtheilige Projecte werden durch die Anwesenheit eines erfahrenen und einsehenden Mannes dem Lande erspart werden.» Udateret afskrift, Mallingiana, Personalia privata II.

[2] Gregers Christian Haxthausen havde 12 Febr. 1770 fået befaling til sammen med etatsr. Willebrandt at gøre forslag til en omdannelse af marinen. Se Høst, Struensee, den tyske udg. 330. Om resultatet af dette forslag se sammesteds 355 f. og Hist. tidsskr. II. 4. 666 f.

[3] Det vil næppe være muligt at udfinde, hvad det er, der har sat Schack Rathlou så stærkt i bevægelse. Måske er det beretningen om dronningens frugtsommelighed, måske de første rygter om, at der skulde indsættes et regentskab.

Nonobstant ce, que la Crainte des curieux indiscrètes m'en a fait dire dans ma lettre de 17, j'avoue, que je regarde le Changement, qu'on a fait dans la façon de rapporter au Roy les Affaires des Départements[1], comme très dangereux et d'une très grande Conséquence au point que, si je n'avois déjà fait le démarche, que j'ai fait, je le ferois à cette heure. Aussi suis je surpris, que ceci n'ait point déterminé encore Mr. Thott à prendre une résolution pareille.

Je suis très faché, que Gregers Juel ne plaise point à Copenhague, et je prévois avec plus de douleur encore, qu'il ne sera pas plus heureux à Stockholm après le Mariage, qu'il a fait. S'il se retire du Service, ce sera cependant une Perte, car il avoit tout ce, qu'il falloit pour devenir un Homme très utile à l'Etat. . . .

Apostille. Comme la Lettre de V. E. m'est parvenue par une Voie si sûre, j'ignore, si c'est par Hazard, que tous les *V. E.* sans exception étoient écrits tout au long. Il lui est connu, pourquoi je voudrois le savoir.

J'avois déjà fini ma lettre, lorsque les deux, que V. E. m'a fait l'honneur de m'écrire le 20 et le 21 de ce mois, me furent rendues en très bon état, mais j'ajoute celle ci pour profiter de la sûreté de l'occasion.

J'ai très bien compris tout ce, que V. E. a voulu me donner à entendre de la façon concertée entre nous, mais ce, qui m'a fait le plus de Plaisir, c'est que je vois qu'enfin elle a lieu d'espérer, que le C. de Rantzow sera promptement renvoyé. Je m'en rapporte à ce, que j'ai dit à son sujet dans ma première lettre, et ce ne sera que quand cet Evénement a eu lieu, que je reprendrai un peu Courage; j'en reprendrai surtout, si, comme je le remarque de même par l'une des lettres de V. E., Elle peut s'assurer de Schimmelmann, car il est hors de doute, que, s'il veut suivre ses conseils, il pourra être d'une très grande Utilité par son Esprit, par ses Habitudes, et par certains Moyens, que Lui seul peut employer.

Si la Réponse de la Russie est telle, que Mr. de Reventlou l'a annoncée, c'est à dire firme, mais amicale et moderée, elle est précisement comme nous pouvons le désirer tant pour le Bien de la Chose même, que parcequ'elle embrassera très fort les Ministres dirigeants, qui ne sauront, quelle partie à prendre. Je suis très impatient d'apprendre tout cela au juste.[2]

Ce qui ne m'intéresse presque pas moins, c'est de savoir, si effectivement L'Ordonance touchant la Liberté des Paysans émanera dans le sens, qu'on l'a assuré à V. E. Si cela est, il faudra, que le Roi renonce à la Sûreté des Contributions, que lui payent les Paysans des terres Seigneuriales, ainsi qu'à l'Avantage d'avoir une Milice, car comment les Proprietaires pourront ils être responsables des Contributions et des Recrues, si leurs sujets ne travaillent plus pour eux, et s'ils peuvent s'établir indistinctement partout, où bon leur semble? Je ne crois pas, que ni la Chambre, ni la Généralité, ni la Marine y trouveront leur Compte. Mais on doit s'attendre à tout des Gens, dont on a composée la nouvelle Commission[1] et surtout de Mr. Oeder, qui est le plus ignorant, le plus capricieux et le plus mal intentionné de tous. Personne ne le connoit mieux que moi, qui depuis bien long tems me suis opposé et avec succès au Projet, qu'il avoit formé, d'être placé à la Chambre des Finances. Tout ceci est bien déplorable, et V. E. me permettra de Lui dire: le premier service essentiel, qu'il faut, qu' Elle rende à l'Etat, quand le Ciel l'en mettra à même, doit être de redresser les fautes, qu'on va faire par rapport aux terres. Ne croyez pas, Mr., que je Vous le dis, parcequ'un Jour je compte être terrien; quelque dérangé que je sois, un Millier d'Ecus de plus ou de moins par An ne m'inquiéteront pas alors, mais je parle en citoyen, et, j'ose le dire, en homme, qui connoit un peu l'Economie du Païs et les Intérêts financières du Roy.

---

[1] Ophævelsen af de mundtlige referater til kongen.

[2] Det er formodentlig en i Hist. tidsskr. IV. 2. 422 omtalt depeche af 25 Oktbr. fra Scheel i Petersborg angående Ruslands og Danmarks sammenarbejde i Stokholm, her sigtes til. Om hvorledes Osten drev politik på egen hånd i Rusland se smstds. 416.

Après ce, qu'on vient de faire en retranchant annuellement 4000 Ecus à Mr. de Moltke[2], je ne m'étonnerai plus, si l'on le porte à l'extremité de lui donner son Congé. Toujours il a raison de ne pas le demander, afin de ne fournir aux favoris le Prétexte de le frustrer d'une Pension, qu'on sera, je ne saurois le supposer autrement, obligé de lui accorder ainsi qu'à Mr. de Reventlou, s'ils attendent tranquillement, qu'on les remercie.

Quant à V. E. je ne puis que Lui répéter mes Instances de faire tout ce, qui est possible pour ne pas brouiller avec le Parti dominant, afin de se conserver. Je Lui le demande, non seulement par amitié pour Elle même[3], mais pour l'amour de moi même et pour l'amour de l'Etat. Si Elle part avec tous les autres, il ne restera personne pour redresser les Affaires, et il pourroit se présenter des occasions favorables, dont, faute d'un homme bien intentionné et de tête, on ne seroit pas en Etat de se servir, au lieu que, si Elle est resté, Elle pourra les saisir et même les amener.

Je vois par la tournure, que V. E. donne à un des Articles de sa lettre du 20, qu'on ne pense jusqu'ici ni à me donner une Pension, ni à me fourrer quelque part. Il n'y a en effet encore rien, qui presse, et tout bien pondéré, je crois, que ce, qui me convient de plus dans ce moment-ci, c'est qu'on ne se souviendra de moi. . . .

---

[1] Den 7 Decbr. 1769 oprettedes generallandkommissionen, bestående af kmrh. C. L. Scheel Plessen, A. Schumacher, deputeret i det danske kancelli Høier, major A. F. Pflueg, Oeder og G. F. Carstens. Den frygtede forordning er hoverianordningen af 20 Febr. 1771, der dog ikke blev slet så radikal, som det var bleven berettet Rosenkrantz.

[2] Ved ophævelsen af Generallandvæsenskollegiet, hvis præsident han havde været. Da konseillet 27 Decbr. 1770 ophævedes, fik dog ingen af dets medlemmer undtagen Rosenkrantz pension.

[3] Rosenkrantz havde særlig grund til at holde fast på sin stilling, da han var så forgældet, at han trods sine store godser kom i ligefrem fattigdom, da hans pension det næste år inddroges.

P. S. Je renvois dans ce paquet le Papier, que V. E. a eu la Bonté de me communiquer, avec mille et mille Remercîments. Les nouveaux Arrangements, qu'on va faire dans les Districts d'Antwortskou et de Wordingborg[1], feront perdre un capital de quelques centaines de milliers d'Ecus au Roi, outre ce, qu'il perdra du Coté de ses Revenues. Le Baillage de Colding fournit l'Exemple de cette dernière Poste. Est il possible, qu'on puisse faire de si lourdes fautes?

2.

Til D. Reventlou. 19 Juni 1771. (Koncept, Ravnholt.)

. . . J'ai vu avec un Etonnement extrème l'Habilité de S[cheel][2], que je ne lui pas ai soupçonné, et qui, si Dieu le permet, pourra le mener loin. Mais ce, qui m'a surtout intéressé dans la Lettre de V. E., c'a été d'apprendre, que O[sten] a été assez heureux pour écarter R[antzau] et G[ähler] du maniement des Affaires étrangers et pour se mettre à même de pouvoir conduire ces Affaires selon les vrais Principes. Cette circonstance heureuse joint à la sagesse et la modération de la R[eine][3], dont nous ne pouvons rendre assez graces au Ciel, nous permet d'espérer, que les grands Malheurs, que Nous avions à craindre seront détournéz. . . .

3.

Til enkedronningen. 3 Oktober 1772. (Koncept, Ravnholt.)

Madame! J'ai reçu avec la Reconnoissance la plus respectueuse la nouvelle Preuve, qu'il a plus à V. M. de me donner dans la Lettre du Jour d'aujourd'hui de la confiance gracieuse, dont Elle daigne m'honorer, et dont la Conservation sera constamment l'Objet de mes Vœux les plus ardents et de mes Soins les plus contenus.

Sans toucher au Voile, que couvre et doit couvrir à mes Yeux l'Intérieur de la Maison de mon Maître, je sens très bien, qu'un Séjour de plusieurs Mois, que S. A. R. Md. la Princesse de Hesse feroit à Copenhague, et pendant lequel elle y tiendroit ses Couches, pourroit être accompagné de certains Inconvenients, et ce, que V. M. m'a fait la grace de m'en confier, me fortifie dans cette Opinion; mais j'avoue très respectueusement avec cette Candeur, avec laquelle je me suis fait une Règle invariable de parler et d'agir en toute Occasion, que je vois plus d'Inconvenients encore à refuser à Mad. la Princesse la Demande si naturelle, qu' Elle fait à V. M., d'oser se rendre ici pour voir le Prince, son Epoux, avant son Départ, pour passer l'Hyver avec la famille Royale, et pour se rendre ensuite en Droiture en Norvègue, car quelque raison, qu'on allegueroit pour colorer et adoucir ce refus et pour le rendre, pour ainsi dire, imperceptible, S. A. R. et Msgr. le Prince le regarderoient toujours comme tel, et sous ce Point de Vue il les accableroit de Douleur; tout au moins ils seroient peinés des Embarras, qui en résulteroient pour l'un [et l'autre] et surtout pour Md. la Princesse, qui, soit qu'elle prit le Parti de passer l'Hyver à Gottorp, soit qu'elle se décidât à suivre d'abord son Epoux, se croiroit également à plaindre; dans le premier Cas, parcequ'elle passeroit les mois les plus pénibles de sa Grossesse, les moments critiques de ses Couches éloignée de son Epoux, pour les Jours duquel Elle trembleroit peutêtre, ainsi que de toute sa famille; et dans le seconde, parcequ'elle croiroit sans doute s'exposer elle-même et son fruit, si dans une saison si avancée et vers le fin de son terme elle entreprenoit un Voyage aussi long et aussi fatiguant que celui de la Norvègue, surtout comme S. A. R. seroit obligée de le faire par mer, et parceque naturellement elle craindroit faire ses Couches dans un Païs, où malgré tous les soins, qu'on y mettroit, elle ne trouveroit point les secours et les Aisances, qu'une Dame dans cet Etat là et surtout une Dame de sa naissance ne peut que desirer, et dont effectivement Elle auroit à faire[1]. On ne peut ainsi donner une Réponse négative à Md. la Princesse, sans se mettre dans le Cas de lui faire de la Peine, et sans par une Consequence naturelle en même tems en faire au Prince, tandis que, dans le moment présent, où l'on donne à ce seigneur la plus grande marque de Confiance en le chargeant de la Defence de l'Etat, rien n'importe d'avantage, que de les obliger, l'un et l'autre, et de rendre leur situation aussi heureuse, aussi agréable et aussi douce que possible. Le zèle le plus fervent gagne à être secondé par cette tranquillité d'Esprit, dont on ne jouit parfaitement, que quand on a lieu d'être content de sa situation personelle.

---

[1] De nævnte amter vare 1768 solgte til skattedirektionen, der på dem skulde gøre forsøg med indførelse af forbedringer i landvæsnet. Planen hertil approberedes 9 Marts 1770. Der begyndtes da på en opmåling og ommatrikulering, der efter rentekamrets forslag standsedes 5 Juni 1772. Godserne solgtes det næste år. Hist. tidsskr. VI. 1. 529 f. Rentekamrets resolutionsprotokol 1772 nr. 88

[2] Grev Christen Scheel til Ulstrup, gesandt i Rusland. Død 18 November 1771. Om omslaget i den danske politik overfor Rusland se Holm, Udenrigspolitiken under Struensee, Hist. tidsskr. IV. 2. 424 f.

[3] Det turde være enestående, når det her antages, at dronningen har udøvet politisk indflydelse.

C'est ainsi, que nous pensons sur ce sujet, Mr. de Thott, Mr. d'Eickstedt et moi, qui sommes tous d'accord, que, si Md. la Princesse demande avec Instance de se rendre ici, il conviendra de lui en procurer l'Agrément du Roi, et autant plus, qu'en premier lieu la Dépense, qui en resultera, ne sauroit pas être comparée à l'Inconvenient de désobliger S. A. R. et son Epoux, et que secondement nous croyons tous, que, quand même Md. la Princesse accoucheroit ici, soit au Palais, selon ce, que cela pourroit s'arranger, il ne sera point nécessaire de tout de faire autre chose relativement aux Prières et Actions de graces publiques, ni à la Décharge des Canons de Rempart, que ce, qui se pratique, quand S. A. R. accouche à Gottorp, de sort qu'à cet égard il n'y auroit selon nous absolument rien, que pût donner des Embarras. — Si cependant il y a des raisons, qui nous sont jusqu'ici inconnues, et dans le Secret desquelles nous n'osons nous permettre de pénétrer, qui s'opposent invinciblement au séjour, que Md. la Princesse desire de faire cet hyver en Copenhague, nous croyons, qu'il n'y a qu'un seul moyen de diminuer un peu l'Amertume, qui en résulteroit pour S. A. R. Et ce moyen seroit de la bien convaincre, que Sa Présence en Norvègue pendant une Guerre avec la Suède pourra etre d'une très grande utilité au Service du Roi et à l'Etat, ce qui effectivement est conforme à la Vérité, cette Considération ayant été une des celles, qui ont déterminé le Choix, que le Roi a fait de Msgr. le Prince de Hesse pour le Commendement de son Armée à Norvègue. Mais, j'ose le répéter, il seroit à desirer, qu'il n'y eût rien, qui obligât V. M. à presser le Départ de S. A. R. pour ce Païs là au delà de ce, qu'elle desire Elle-même.

---

[1] Her er formodentlig et ord glemt.

Quant aux Instructions du Prince nous croyons, pour ne pas donner trop d'ombrage à Suède, il conviendra, que S. A. n'en reçoive d'abord d'autres que celles, qui ont été données autrefois aux Généraux, qui ont commandé en Chef en Norvègue dans la plus profonde de Paix, d'autant plus que les vrais Instructions relativement à la Guerre, qui pourra s'allumer, ne peuvent être dressées que quand on a reçu les Rapports detaillés du Général Huth, et pour ce, qui regarde aux 4000 Ecus, dont V. M. me fait la grace de me parler, ils pourront commencer à rouler à cet heure[1], tout comme on pourra evaluer en argent les Emolumens, qui reviendront au Prince comme Général, et lui en payer le montant par mois, jusqu'au moment, où l'Armée s'assemblera, pour lui les fournir alors en nature comme à tous les autres officiers. Le Général Eickstedt se propose de faire sur tout ceci son très humble Rapport de Bouche Jeudi prochain, autant que les Circonstances le lui permettront, et je ne vois rien, qui puisse empêcher le Prince de se rendre à son Poste, dès que tout cela sera arrangé, ce qui ne prendra guères de tems.

Je n'ose être plus prolixe pour ne pas arrêter l'Expres trop long tems, mais quand j'aurai l'Honneur de me trouver aux Pieds de V. M. mardi qui vient, je me flatte, qu'Elle me permettra d'ajouter et de rectifier de bouche ce, qu'il peut y avoir de défectueux dans cette-ci, et j'ai l'honneur d'etre[2]...

---

[1] 4000 rd., som havde været betalt prinsessen årlig af partikulærkassen, men som vare blevne tilbageholdte siden 1771. (Se det ovenf. meddelte brev fra prinsessen.)

[2] Det brev fra enkedronningen, der har foranlediget Schack Rathlous, findes ligeledes på Ravnholt; men jeg har ikke kunnet læse det således, at jeg kunde lade det trykke. Dets indhold vil kunne ses af ovenstående, ligesom at Schack Rathlou godt har vidst, at hovedgrunden, hvorfor dronningen ikke vilde have prinsessen i København, var, at hun frygtede for, at hun skulde genvinde noget af sin forrige indflydelse på kongen. Enden blev dog, at dronningen måtte give efter. Prinsessen fødte d. 18 Januar i København en datter, og først den næste sommer rejste hun til Kristiania. Hist. tidsskr. VI. 4. 62.

4.

Til A. Schumacher.[1] 14 Oktober 1773. (Rigsarkivet. Mallingiana.)

Monsieur! La façon, dont Vous Vous exprimez, mon cher ami, dans Votre Lettre du 16 du Courant au Sujet de l'Affaire importante de l'Echange du Holstein, m'est une nouvelle preuve bien convainçante de Votre Patriotisme et du Zèle, qui Vous anime pour le Service du Roi, et j'y ai pareillement trouvé avec une Sensibilité et une Reconnoissance extrème des Témoignages très flatteurs pour moi de l'amitié, que Vous m'accordés, et que la mienne pour Vous me rend toujours agréable.

C'est à ce Sentiment, dont Vous m'honorés, que je dois attribuer ce, que Vous me dites au sujet de la Part, que j'ai pu avoir à la réussité de l'Affaire en question. Il est vrai, que je l'ai de tout tems desirée, que j'ai eu quelquefois le Bonheur de pouvoir y travailler (ce, que très certainement Vous avez fait de même pendant plusieurs Années avec un Zèle infatigable), et que nommement j'ai écarté les Difficultez insurmontables, qui s'opposoient dans ces derniers tems à la Conclusion finale de notre Negociation avec la Cour de Russie en contribuant à éloigner deux Personnes, que je n'ai pas à faire nommer à un Homme aussi instruit de nos Affaires que Vous[2], mais je ne puis au reste que convenir, que mille Circonstances heureuses amenées par la Providence depuis environ 10 Mois, et sans lesquelles tous mes Efforts auroient été vains et inutiles, ont fait en peu de tems audelà de ce, que nous avions osé espérer nous-mêmes. La Bonté divine en soit éternellement loué. . . .

5.

Til Bülow. 27 Juni 1785. (Sorø.)

. . . Au nom de ciel, Soyez attentif à tout, mon cher Bülow, et rappelez Vous souvent ce, que je Vous ai communiqué dans mon petit Mémoire de 18 de ce mois au sujet de mes conjectures sur le nouveau parti, qui s'est élevé contre nous[3], ainsi qu'au sujet de ce, que nous avons à faire de notre coté pour nous mettre en defense. Vous verrez alors, que sous la bénédiction divine nous vivrons tous en repos et tranquillité, et que tout esprit de parti disparoitra tant dans la ministère qu'à la Cour pour faire place, si non à une union et à une concorde parfaite, au moins à une cessation des poursuites, de tracasseries et d'inquiétudes. Dieu le veuille![1]

---

[1] Brevet, der er originalt, ligger mellem andre breve til Schumacher, men adressatens navn er ikke anført i det, hvad overhovedet aldrig er tilfældet i breve fra denne tid. I slutningen, som ikke her er medtaget, udtales håbet om næste år at træffe adressaten i Holsten. Schumacher var amtmand i Segeberg.

[2] Rantzau Ascheberg og Osten.

[3] Her sigtes til den forbindelse, som dengang fandt sted mellem prins Carl, Bernstorff, Reventlou og Schimmelmann, og som Schack Rathlou og Bülow allerede frygtede for skulde føre til kronprinsens giftermål med prinsesse Marie. Det var de fælles bestræbelser for at modvirke dette, der frembragte så intimt et forhold mellem Schack Rathlou og prinsen af Augustenborg. Hist. tidsskr. VI. 4. 138.

6.

Til Bülow. 10 Avgust 1785. (Rigsarkivet. Mallingiana, pers. priv.)

S'il est effectivement vrai, ce que je ne saurois cependant me persuader encore, que Msgr. le Prince Frederic fait un Voyage à Berlin, nous ne pouvons, Mon Cher Ami, pas être assez sur nos Gardes[2], parceque très certainement un Voyage aussi extraordinaire, et dont Msgr. le Pr. Royal n'a pas été prévenu, cache quelque But secret, qu'il seroit très intéressant de pénétrer. Ne seroit il pas possible, que cette Espérance du Comte de Rhode[3], qu'il a fait entrevoir à Mr. de Schrödersee touchant le Credit, que la Reine reprendroit bientôt, pût être fondée sur le Succès des Négociations, que Msgr. le Prince Frederic pourroit entamer avec la Cour de Berlin, et malgré la mauvaise Humeur, dont la Reine a fait semblant à l'Occasion du Voyage du Prince son fils, n'a-t-on pas raison de croire, [si] S. A. va effectivement à Berlin, que Sa Mté. a été du Secret, et que c'est peut être Elle-même, qui a fait tout le Plan, ce qui paroit d'autant plus vraisemblable, que son Arrivée ici la Semaine, qui vient, sans aucun Motif apparent ne semble destinée qu'à d'autant mieux voiler la Chose? Il me paroit aussi, que le Voyage de F. Brockenhuus à Berlin indique, que tout ceci a été medité et préparé de longue Main. Au Nom de Dieu, mon digne et Cher Ami! veillez à tout, et continuez de mettre le prince R. au fait de tout ce, qu'il est nécessaire, qu'il sache pour annéantir les Projets, qu'on pourroit vouloir former, et sur lesquels on ne sauroit rien dire encore avec certitude, mais qui probablement existent pourtant.

J'avoue, que je suis très inquiet de tout ceci, mais je me fie à la Bonté divine, à la fermeté de notre cher Prince R. et à Votre Sagesse. Brûlez d'abord ce Papier, mais aimez toujours l'Homme du monde, qui Vous honore et Vous cherie le plus.

à Copenhague le 10 Août 1785.

Schack Rathlou.

P. S. Ne seroit il pas bon, que Vous informiez le Prince de Holstein de cette Affaire, sur laquelle Il pensera certainement comme Vous et moi?[4]

---

[1] Med denne skrivelse sendes tillige en mere officiel, hvori det tilrådes, at prinsesse Louise Augusta skal konfirmeres til Mikkelsdag, for at hun derefter kan holde bryllup. Dette vil være hende selv, kronprinsen og prinsen af Holsten behageligt: «Il seroit à souhaiter, que le moment, qui doit mettre une affaire de cette importance à l'abri de ces accidens imprévus, qui rendent si souvent le sort des hommes incertain et variable, ne fût pas eloigné pendant près d'une année encore.»

[2] Prinsen rejste til Meklenborg for at besøge sin kones familie og tog derfra uden at have indhentet kongens tilladelse til Berlin. Kong Frederik II var meget misfornøjet med regeringsskiftet d. 14 April 1784. Hist. tidsskr. VI. 4. 137.

[3] Den preussiske gesandt i København.

[4] Kronprinsen tilskrev derefter onklen et spydigt brev, hvori det hedder: «Jeg ønsker, at Deres længere bortrejse må have været Dem til lige så stor fornøjelse, som den var uventet for

7.

Til Bülow. Rathlousdal. 27 Avgust 1787. (Sorø.)

. . . Il n'est pas étonnant du tout, que le prix des terres baisse, comme Vous me faites l'honneur de me dire, car on commence généralement à les regarder comme une possession très peu sûre, et par consequent peu de gens ont le courage de risquer leur fortune pour en acquerrir. Les dernières ordonances du 8 Juin[1] ont surtout fait un terrible effet dans les provinces, parcequ'on suppose, qu'elles pourront être suivies de bien d'autres plus accablantes encore. Pour moi je rends graces à Dieu de n'avoir que des terres herritées, et qui par consequent ne m'ont rien couté, et en second lieu de n'avoir aucune part aux arrangements, qui se prennent relativement à cette partie de l'administration. . . .

8.

Til Bülow. Rathlousdal 3 September 1787. (Sorø.)

. . . Ce, que Vous me dites, mon cher Ami, touchant la Chancellerie Danoise[2], me paroit une énigme, car personne ne m'en a prévenu ou mandé un seul mot, si j'excepte, qui S. E. de Stampe m'a fait dire à peu près la même chose, que Vous me mandez par S. E. de Rosenkrantz. Quoi qu'il en soit, j'espére, qu'on ne terminera rien décessivement avant mon retour, ou au moins, qu'on ne fera aucun changement, quel qu'il puisse être, dans le dit département sans me permettre d'en dire mon avis d'avance, car certainement je ne me resoudrai jamais à y entrer, si l'on y met un L. R[eventlou], un C[olbiørnse]n ou un Sl[anbu]sch. . . .

9.

Til kronprinsen. Rathlousdal 6 September 1787. (Rigsarkivet. Kabinettet.)

Naadigste Herre! Med den allerhøieste Glæde har jeg imodtaget det saa naadige Brev, som D. K. H. har behaget at beære mig med, og jeg erkiender den naadige Fortrolighed, paa hvilken De, naadigste Herre, atter ved denne Leilighed giver mig saa kiendelig en Prøve, med den underdanigste Taknemmelighed.

Altiid saa villig som pligtig at adlyde D. K. H.'s Befalinger skal jeg ogsaa meget gierne viise min underdanige Hørsommelighed i den Sag, som Høystbemeldte Skrivelse ommelder. Men D. K. H. vil naadigst indsee, at om jeg med nogen Nytte for H. M.'s Tieneste og med Ære for mig selv skal have Sæde i Cancellie Collegio, saa kand jeg umuelig gaae derind blot

---

H. K. M., der har befalet mig at bringe ham i Deres erindring, og for mig.» — Bernstorff sendte desuden en formelig irettesættelse og rådede ham til at bede kongen om forladelse. Da dette var sket, tilskrev kronprinsen ham, at kongen meget gerne vilde glemme hele denne sag. Bülow. D. kgl. bibl.

[1] Der er 2 anordninger fra denne dag, der begge gå ud på at skaffe fæstebønderne en mere retslig sikret stilling overfor godsejerne. Se Holm, kampen for landboreformerne 121 f.

[2] Schack Rathlou skulde overtage præsidiet i dette.

og alleene for at overvære de der foreslagende Sagers Behandling og Beslutning, som det er anført i det mig allernaadigst meddelte Concept til den Kongelige Befaling[1], og jeg maae altsaa underdanigst og indstændigst bede, at denne Sag maae opsættes, indtil jeg ved min Hjemkomst til Kiøbenhavn personlig kand have den Lykke at opvarte D. K. H., thi saa kand jeg forestille Dem Aarsagerne, hvorfor jeg ikke som simple Medlem af Collegiet kand gaae ind i samme, og tillige, om D. K. H. befaler det, giøre et allerunderdanigst Forslag om den eeneste Maade, paa hvilken det bliver mig muligt at imodtage den mig tiltænkte Naade, som jeg i anden fald underdanigst maae frabede mig. . . .

Oberst M. E. Fircks[2] til generallieutenant Gähler.

(Rigsarkivet. Struensee, nr. 31—34.)

1.

D. 2 Januar [1771].

. . . Mann mus hoffen, dasz in dem Conferentz Collegio[3] Einigkeit zu finden sein wird, und alsdann kann es von groszen und unendlichen Nützen sein.

Wegen der Ordre, dasz die Collegia nicht alle Theile des Jurisdictions an sich ziehen sollen, erzehlet mann, dasz zwischen dem Stiftambtm. Bille[4] und dessen gevollmächtigter ein heftiger zwist entstanden, wobey der letztere, der die schwäche seines Superieurs vollkommen kennet, seinen Abschied verlangt und dadurch was es gewollt erhalten haben soll.

Der Ober Cammerherr[5] soll bey seiner Anwesenheit in Odense sich sehr über den Umstand formalisirt und beschweret haben, dasz man dem publico weiss machen wolte, das vorige Conseil habe die Souveränitet des Königs beeinträchtiget. Dergleiche Beschuldigungen wären lächerlich, das Kind auf der Gasze wisse das gegentheil, und es könte denen verlaümdern unmöglich gelingen jemanden von dergleichen Thorheiten zu überreden.

---

[1] Det er uden tvivl hensynet til statsrådsanordningen af 18 Februar 1772, som her gør sig gældende. Det blev i reskr. til det danske kancelli 14 April 1784 (Regeringsskiftet 1784, 267) udtalt, at denne herved gentages og sættes i sin fulde kraft. Dette var for så vidt en ubetænksom-yttring, som denne anordning var en umulighed, når kabinettet ophævedes, idet ministrene, når de ikke måtte deltage i kollegiernes forhandlinger, egentlig slet ikke kunde komme i forbindelse med disse uden gennem kabinettet. Når man har næret betænkeligheder ved at give Schack Rathlou en stilling, der svarede til den, oversekretæren tidligere indtog, minder det om, at det, da Bernstorff 1773 blev præsident i det tyske kancelli, bestemtes, at han ikke måtte deltage i forhandlingerne angående de sager, der skulde forelægges i statsrådet. Kabinetsprotokollen 16 Novbr. 1773. Hist. tidsskr. VI. 4. 72 f.

[2] Oberst, kammerherre, 1766 medlem af krigsrådet, fulgte prins Carl, da denne forlod hoffet. Siden kommandant i Nyborg og chef for arveprinsens regiment.

[3] Den efter konseillets afskaffelse d 28 Decbr. 1769 oprettede geheime-konferenskommission. Gähler var medlem af denne. Høst, Struensee, den tyske udg. I. 308.

[4] Henrik Bille Brahe, se Biogr. Lex. II. 261.

[5] Grev D. Reventlou.

Solte die Nachricht mit dem Gen. Gr. Panin Confirmiret werden, so müste man Natürlicher weise vermuthen, dasz dieser evenement Einflusz auf dem Credit des Ministers seines Bruders haben muste.

Seit vergangenen Mittwoch dasz Schoele von hier zu seiner destination abreisete, habe ich nichts von ihm gehört, es mus also bey seiner Freyerey entweder recht gut oder recht schlecht gegangen sein. Vielleicht bringt mir die heutige Post aus Odensée etwas von ihm.[1]

Ew. E. haben die Gnade mir zu fragen, warum ich nicht selbst freye; ich bin überzeugt, dasz es zu spät ist und dasz überhaubt das heyrathen nicht mein beruf ist. Der lerm von einer Wiege würde mir eben so angenehm als das gesang der Nacht Eulen sein, und ein Ehestand ohne Wiege ist ein Ballet ohne Music und eine Campagne ohne muntre Quartiere.

Wer aber auf Fiellebro heyrathen will musz einen wahren Beruf zum Ehestand haben. Denn die Mädgens sind, eine ausgenommen, der aüszerlichen figur nach im höchsten Grad verwachsene Meerkatzen, und die erziehung ist aus dem Kuh und Hühner Stalle. Dieses letztere ist um desto weniger zu approbieren, da wir hier in Nyburg eine vortrefliche Schule haben, wo junge Frauenzimmer in pension erzogen werden können.[2]

Der grosze balanceur, der vergangenen Winter in Copenhagen gewesen sein soll, befindet sich jetzo in Odensée.

Eine herumlaufende Truppe Comedianten oder Marionetten spieler wolte uns hier in Nyborg auch einige muntre lustbarkeiten machen; allein da der eine Bürgermeister ja und der andere Nein dazu sagte, so müssten wir das Vergnügen entbehren. . . .

2.

Nyborg 10 Febr. [1771].

. . . Die hiesige Provintz wird von Copenhagen aus mit unendlich kleinen Schriften, die aus der Presse kommen, überschwemmet. Letzthin fand der hiesige Stadtprediger[3] vor gut auf der Cantzel zu vorführen, und auch so gar beweise anzuführen, dasz der Verfasser von Phylopatrejas wegen das, was derselbe von der Geistlichkeit geschrieben, schwerlich das Himmelreich sehen wird. Es ist derselbe, bey welchen die Frau Generalin Gnaden hier in Nyburg logirte. Dieser gute Mann hatte an dem tage, da die Herschaften über den Belt gingen, welches eben ein Sontag war, den Gottes Dienst bis nach der abreise ausgesetzt. Als er denselben Tag auf der Canzel erschien, versicherte er seine Gemeinde, dasz er ihnen diesmahl nicht viel gutes zu sagen wüste, weil ihm seine Einquartirung am Studium gehindert, und Sie es auch zu verantworten haben würde. Doch, setze er hinzu, der liebe Gott wird es Ihr leicht vergeben, den Sie war gar zu liebreiche eine Frau. . . .

---

[1] Et senere brev: «Obristltn. Schoele ist Brautigam, er hat die nächst jüngste gewählt, er brennt wie ein Strohwisch.»

[2] Fjellebro ejedes af konferensråd F. L. C. Pentz. Fircks ægtede selv allerede det næste år en af hans her så ilde omtalte døtre. Biogr. Lex. IV. 167.

[3] Peder Schonning, præst i Nyborg 1750—1800.

3.

16 Oktober 1771.

. . . Ich habe bey dieser rückreise das Vergnügen gehabt den alten Gr. Bernstorff auf Seinem Guth Wotersen zu besuchen; ich fand Cramer daselbst, welcher eben angekommen, und Ew. E. können sich leicht vorstellen, dasz es an materie nicht gefehlt haben wird.

Bey denen wenigen Augenblicken, die ich ihm allein sprach, kamen Ihm mehr als einmahl die Thränen in den Augen; was mir aber am meisten geschmertzt hat, war, dasz Er ursach zu haben glaubte Sich über Ew. E. zu beschweren. Graf Laurvig, der ihm den Algierschen Krigsplan gemacht zu haben aufbinden wolte, hat Er es längst vergeben, aber er dachte mit einer gewaltigen Empfindlichkeit an die Ihm zur beantwortung überschickte Noten.[1] Endlich erwehnte er doch, dasz Ew. E. Ihm wegen der Algierschen Expedition hätten Gerechtigkeit erfahren lassen, und die künftige Zeit würde es noch mehr thun.

Beyde Neveus waren Gegenwärtig; der dänische steht in einer sehr intimen Correspondence mit dem Gr. Holst[2], unsrem würdigen Ober President, welcher ihm um alles um rath fragt, bey welcher gelegenheit ich lächerlich zeug nnd eben so lächerliche Hoffnungen erfahren muszte. Die Gesinnungen lassen sich sehr oft in der ferne besser als in der nähe beurtheilen.

4.

Rantzausgabe 27 May 1771.

. . . Nun erwartet man die Liste der genommenen und verringerten Pensions; mir ist vorführet worden, dasz E. E. sehr nerveux wegen dieser Sache und zum Vortheil der pensionisten gestriten. Eine solche handlung verdient Beyfall und Admiration. Falckenskiold[3] soll, wie gesagt wird, nicht einmahl Abschied von denen Hrn. Officiers seines Regimentes genommen haben. Vielleicht soll das anzeigen, dasz er entweder sehr bald oder gar nicht wieder zu kommen gedenket.

Schack hat erzehlt, dasz Gr. R[anzau] A[scheberg] sich schriftlich erklärt haben soll, umsonst und ohne gage dem Könige zu dienen. Dieser Gedanke, deucht mir, ist zwar grosz und patriotisch, aber auch zugleich romanesque.

Übrigens müszte ich mir sehr irren, wann dieser Geheime Rath jetzo nicht mehr lust als jemals hätte, Sich wieder gebrauchen zu laszen, und dasz,

---

[1] Sagens aktstykker, deriblandt 26 spørgsmål, som den nedsatte kommission (Gähler, Rantzau, Rømeling, Fischer) stillede til Bernstorff, findes i Ny kgl. saml. 711 c. fol. Smlgn. Hist. tidsskr. IV. 4. 29.

[2] U. A. Holstein.

[3] Han var d. 21 Maj afrejst i en diplomatisk mission til Rusland.

wie er glaubt, nach einem Frieden mit denen Türken, bey Uns der Vorhang zu einem und anderem Auftrit aufgezogen werden würde. Er spricht auch jetzo sehr viel von der Vorsehung, die auch so augenscheinlich vor ihm en particulier gesorgt.

Er scheint das choix von Baron Güldencrone[1] gar nicht zu approbiren, eines Theiles weil er so spät hinkommt, und dann auch, weil der unglüchliche Görtz ein Grosz Vater Bruder von Güldencrone gewesen, ein Umstand, der seiner Meinung nach ihm häuffiges particulair Verdrusz zuziehen kann. . . .

Fra St. Germain.[2]

Til general Gähler. (Rigsarkivet. Struensee, nr. 31—34.)

Le 6 Octobre 1770.

J'ai reçu celle du 25 du passé. Je n'ai pas pu prévoir l'évènement, qui est arrivé, je ne l'aurois pas même présumé, et dans l'estat des choses rien ne me convenoit mieux que de me retirer chez moy, où l'on me vouloit voir de la part du Dan[nemarc] dès ma sortie de Copenhague. Présentement je ne pourrois pas reculer sans pretter trop beau jeu aux propos et aux médisances; ainsi je n'attendrai pas Mr. d'Osten, surtout dans l'incertitude, s'il viendrat ou ne viendrat pas, et quand il arriveroit, et d'ailleurs je ne pourrois pas prendre confiance, ny m'ouvrir à luy, quoiqu'il m'aye toujours parut estre de mes amis, je ne le connois assez à fond. Il-y-a-t quelque chose de singulier dans tout ceci, c'est que j'aurois précisement choisie et mis en place tous ceux, qui vont estre employés. Il est nécessaire, que je mesne ma femme chez moy, et quand je saurois retourner, je ne la prendrois pas avec moi pour plusieurs raisons, que je dirois bien à V. E., mais que l'on n'écrit pas. Je prie V. E. d'estre bien persuadée, que je me ferai toujours un devoir et un plaisir de contribuer de cœur et d'âme et de toutes mes facultés au bien du service du Roy et de son Estat. Mais je la prie de bien peser avec le Comte[3] les deux réflexions, que je Lui ai faittes dans ma dernière.[4] En me rapellant, Vous déplairés à la nation, votre ministère luy serat moins agréable, et vous offenserés l'Aigle, qui par suggestion et sur de faux rapports a demandé mon éloignement, à qui on l'a promi et même de ne me jamais rappeler. L'Aigle dans son Sistéme ne souffrirat jamais un François à portée du Roy, et ce n'est pas le moment de se roider contre elle. La nation a été imbué par le party abbatu, que je voulois faire une armée au Roy pour opprimer tout le monde, pour détruire les prérogatives, l'existence même de la Noblesse, et faire regner un Despotisme absolu. Tout cela est très faux, mais l'opinion est établie et il faut menager les opinions.[1] D'ailleurs je suis vieux, et je n'ai pas long tems à servir. Je prie V. E. et mr. le Comte de faire une sérieuse attention à tout ce, que je viens d'alleguer, et après cela le Roy peut disposer de moy et estre bien persuadé, qu'il n'y at dans mon cœur d'autre sentiment que celuy de luy estre utile. Je comprend bien, que la bataille n'est pas entièrement gagnée; pour soutenir les succes il ne faut pas perdre le thrône de vue, il faut l'environner d'honnêtes gens, qui pensent bien, et en éloigner tout ce, qui peut estre suspect, et cela sans miséricorde ny égards[2], mais afin que le thrône ne soit pas et surtout ne paroisse pas estre en prison, il faut, que tous les Sujets puissent donner leurs représentations et leurs plaintes et les porter au pied du Thrône, mais toujours par écrit et jamais par forme d'audience ni de conversation. Il faut ensuite, que les écrits soyent examinés contradictoirement, et que celuy, qui a tort, soit puni sans rémission. Deux ou trois exemples de cette espèce, établiront l'ordre et la subordination. Il est de la dernière importance d'establir des lois et des regles sur tous les objets, et de ne rien faire arbitrairement; le ministère est moins odieux parcequ'il est toujours couvert par les loix et les regles établies; sa marche est plus sûre, plus uniforme, plus agréable, et tout le monde s'y accoutume enfin, et s'y plie dans peu de tems, quand cette méthode est soutenue avec fermeté. Les Ministres du Conseil ne devroient jamais estre à la tête des Départemens et des Dicastères, c'est estre juge et partie en même tems, et cela est odieux, mais ils ne doivent avoir que des relations, ou plustôt n'estre que des rapporteurs, et ils disent ensuite leurs sentimens dans le Conseil après avoir discuté les matiéres, et le Roy juge. Le Conseil précedent s'assembloit avant d'entrer au Conseil du Roy; là ensemble ils s'accordoient pour estre tous du même avis, cela ne vaut rien. J'espére bien que Vous abolirés tous ses indignes Sportel, comme nous avions fait dans le Directoire, et que Vous établirés une Chambre de Revision ou de Comptes. Il faut, que chaque collège ou dicastère soit dépendant d'un ministre du Conseil, qui après avoir pris les ordres du Roy dans les délibérations du Conseil ordonne ensuite despotiquement. Les Collèges ne sont pas establis pour créer, mais seulement pour représenter, conserver les formes et faire les détails, distribuer les ordres et rien d'autre. Si vous leur donnés plus d'authorité, vous ne verrés que confusion, et jamais vous avancerés.[1]

---

[1] Til gesandt i Sverrig.

[2] St. Germain opholdt sig efter at være afskediget 1768 i Holsten.

[3] Rantzau Ascheberg skrev d. 7 Juni 1768 til Gähler: «Le Cœur me saigne, quand je pense au Maréchal; je n'ose pas seulement luy écrire. Si je pouvois un jour l'aborder le nez et les oreilles de Saldern à la main, je mourrois content le jour d'aprés.»

[4] Den første af disse er «de n'employer aucun etranger, tant que vous le pourrés dans les employs considérables». Dette vil være behageligt både for nationen og for «ørnen», ɔ: Rusland, som det er nødvendigt at tage meget hensyn til. Den anden er «d'anéantir les délations, voye odieuse, qui ne peut que reverser à la longue un Estat». Enhver skal have adgang til kongen, men den, som forebringer falske klager, skal straffes.

---

[1] Både i tidligere og senere breve fraråder han ligeledes sin ansættelse, fordi den vil forbitre både Rusland og England, og fordi nationen i det hele afskyer fremmede og særligt katoliker.

[2] I et brev fra 14 Novbr. hedder det: «Si vous voulés faire quelque chose de bon, n'ayés égard pour les employs à donner, ni au nom, ni à l'anciennité, mais à la seule capacité et à la façon de penser; prenés, s'il le faut, le dernier d'un Collège pour le mettre à la tête et en place. Il est certain, que les vieux ne se feront jamais à un nouveau Sistème, et si les chefs des Collèges ne tirent pas avec vous, tout votre Sistéme croulerat, et vous n'en aurés que le blâme.»

Dans un Royaume on ne devroit donner d'autres titres que ceux, qui sont nécessaires aux employs nécessaires; on en pourroit encore donner à des gens riches, qui doivent les bien payer, et qui ne demandent d'autres choses que l'honneur des titres. Comme le Roy est oberé, vous pourriés vendre la liberté aux Paysans à tant et de certaines conditions; cela ne rendrat pas d'abord beaucoup, mais avant qu'il soit deux années, il y aurat pressé. Le Party abbatu en veut surtout à la bonne Reyne; veillés tous sur cette bonne Princesse, et tachés surtout d'annuller le testament fait par le Roy à son départ pour les Pais etrangers, car je scais qu'il luy est très contraire, et l'on ne scait ce, qui peut arriver.[2] Mille pardons, si je parois donner des conseils, ce n'est pas mon intention, le zèle et l'amitié me font parler. Je pars le 8. V. E. scait mon adresse et elle connoit la sincérité de tous les sentimens, que je lui ai voué et aux Siens et au cher et digne Comte.

Breve fra Rantzau Ascheberg.

(Rigsarkivet. Struensee, afskrifter, nr. 44.)

1.

Til general P. E. Gähler. Rastorff 4 de May [1770].

J'ay l'honneur de répondre à la Lettre de Vostre Excellence du 28. Elle voit par la datte, que je suis toujours sur les grandes chemins; hier je revins de Kiel; maintenant me voicy allant, venant, négociant, mais toujours dans le cas de Virgile: *Sic vos, non vobis.* Le Fruit de mes Travaux c'est de me dépecher, de me dépouiller, pour pouvoir me dépecher de payer mes Creanciers, et dans le même gout que je me suis endetté avec eux, gayement et noblement. Je suis enchanté de voir, que Vous continuez à bien penser du Silencieux[3] et à l'aimer; mais voilà, mon cher Général, tout ce, qu'il faut faire pour luy. Ce sont les yeux de ma teste que ce Silencieux, mon mignon, mes amours; mais qu'il fasse l'Enfant ou non, n'en espérons jamais rien, ses chaines sont indissolubles. Quelque Evénement, qui renverse tout, peut seul tout rétablir. Je n'ay jamais douté, mon cher Général, que Vous ne fussiez impregné de Spartiacisme dans le cœur, comme vous estes à l'égard des mœurs et de la Société remply d'Atticisme; mais il y avoient 300 Spartiates à Thermopyles, et nous ne sommes peutêtre que deux. N'espérons ny de rien sauver, ny de faire des prosélytes, pas même notre cher Bey Saddé[1], qui a touts les agréments de son frère, mais qui n'en a pas le Nerf, ny, à vray dire, la vocation; j'entends par vocation un poste marquant dans les affaires ou des principes connus et affichés, qu'il faut soutenir. . . .

---

[1] Det er mærkeligt, hvor mange af de her foreslåede forholdsregler der realiseredes ved anordningen om statsrådet af 13 Febr. 1772, hvor der i virkeligheden anvistes kollegierne en stilling, som St. Germain ønskede det. Se Hist. tidsskr. VI. 4. 32 f.

[2] Så vidt vides, er ellers intet bekendt om et sådant testamente.

[3] En efter Gählers opgivelser ved forhøret affattet nøgle til disse breve angiver, at herved forstås Struensee.

2.

Til Gähler. Ascheberg 17 Juin [1770].

. . . J'ay parfaitement conçu tout ce, que V. E. me fait l'honneur de me dire sur la prochaine Campagne; s'établir en présence, se soutenir et profiter des fautes de l'Ennemy, je crois qu'effectivement c'est là ce qu'il y a de mieux à faire pour le Visir soy disant[2]; ce que j'eusse pourtant préferé, c'est que le véritable Visir eût marché en personne (je crois que c'est le frère de Bey Saddé[3]), et qu'on luy eût donné ce Moldavangi Bachi[4] pour faire les coups de main; nous nous entendons au moins pour le Moldavangi; j'entends celuy de Perroquet. . . .

3.

Til Gähler. 6 Novbr. 1771.

Bien de graces, mon cher Général, Dieu bénisse votre vigueur d'aller à Hirschholm avec des humeurs de goutte par le succès d'en revenir frais et gaillard. Pour moi je suis cloué par un accident, qui m'est absolument nouveau, mais enfin il faut se faire à tout, et mon allegresse naturelle vient toujours un peu à mon secours. Elle fera merveille, si Elle se soutiendra ce coup cy, car il est bon de dire à V. E., que c'est précisement ce moment, que Borthuus[4] prend pour faire son invasion chez moy. Ses prémières actes d'hostilité ont commencés ce matin par l'envoy d'un notaire pour me signifier la Sentence. Le reste viendra probablement demain. Quand je pense aux sacrifices inouïs, que j'ai fait à mes Créanciers, et quels Créanciers! à l'évidence manifeste, que mes biens suffisent à payer, et au de là à l'injustice manifeste aussy de me traduire devant un Conseil de Guerre pour des dettes hypotequées, protocollées sur mes biens, qu'après la sentence cet homme, au lieu d'attaquer mes effets où ils sont, vient me auspfänden comme un Speckhöcker, jusque dans le palais du Roy, et conserve la permission de revenir touttes et quantes fois il luy plait pour voir, si je ne me suis pas donné un nouveau meuble, qu'il puisse enlever, tandis qu'il y a de comptant de trois années de revenus dans la caisse d'Ascheberg sans compter le fonds de Caisse, qu'il y avoit à la mort de mon père, des meubles, des effets, la maison d'Altona à vendre, sur laquelle il n'y a point de procès à Wetzlar; Quand je pense, qu'aux termes de la Loix j'eusse pu être par la Substitution d'Ascheberg, par le bien de ma femme, pas le precipuum, qu'aucune Commission ne peut me disputer, un homme de 6000 Rthlr. de rente, en attendant le mort de mon beaupère, et que j'ai tout abandonné pour être honnête, et que j'en suis aujourd'huy la victime, et ce, qui n'avoit jamais pu m'arriver sous le ministère de mes Ennemis, m'arrive sous celuy de mon amy, qu'il a fallu que je vinse icy, qu'on y otât les privilèges reçus de tout temps, qu'on établit ce Stats Recht, afin que je subisse un affront, que je n'eus pu recevoir à Glückstad, et qu'il est contre les Loix, qu'un débiteur reçoive, lorsqu'il a abandonné comme moy touts ses biens à Ses Créanciers, et que ses biens sont suffisans; Quand je pense à tout cela, ma Santé n'en va pas mieux, mais au moins ma bonne humeur et ma philosophie a de quoi faire ses preuves. Le Maréchal m'a mandé son arrivée à Hambourg, — je ne prévois pas, que je serois assés remis pour Luy aller au devant, comme je le désirois. . . .

---

[1] Geheimeråd overpræsident i Altona S. W. Gähler, generalens broder.

[2] Utvivlsomt Struensee.

[3] Gähler.

[4] Rantzau selv. I den omhandlede nøgle bemærkes: «Le Visir er ey nogen allegori, men han (Gähler) meener, at det er i henseende til den Tyrkiske Campagne. Iøvrigt kand han ey dechiffrere det Brev af 17de Juni.» Det er altså øjensynligt, at man i de ovenfor anførte linier, der også se mistænkelige nok ud, har søgt bevis for de omvæltningsplaner, man tiltroede Struensee. D. 8 Juli skrev denne fra Travendal til Rantzau: «J'ai oublié, Mr., de vous prier de m'envoyer, s'il est possible, tous les jours ou autant qu'il ne vous incommode pas, des fraises, des melons et d'autres fruits, pour les donner à la Reine, qui en regale le Roy, quand il vient chez elle. Je suis arrivé icy à 8 heures, et je me mettrai à présent en train d'agir en consequence de ce, que nous avons statué dans notre conversation.»

[5] Der var en ågerkarlefamilie af dette navn i København. Da der 1754 nedsattes en kommission i anledning af, at der klagedes over de bedragerier, der udøvedes mod unge mennesker, blev foruden mange andre generalauditør Otto Borthuus dømt til at betale 2600 rd. eller frigøre sig ved ed; kancelliråd Simon Borthuus skulde betale til fiscus 7250 rd. og til gudelig brug 300 rd. Sæll. tegn. 1754 nr. 222 (smlgn. nr. 5, 22, 34, 220). Herefter udkom fdn. 14 Maj 1754. Stampes erklæringer I. 137, 218. Det er udentvivl Borthuus, hvem Høst, Struensee II. 78, den tyske udgave, urigtigt kalder Bodenhoff. I så tilfælde var han agent.

4.

Til Gähler. [1771.]

Bon jour très humble et bon voyage à V. E. Elle est si dissipée, qu'à mon retour hier je la trouvois hors de la ville. Voudroit Elle bien me faire la grace de remettre le petit paquet cy joint à mon Gouverneur, ce n'est pas au moins dans le goût du dernier billet.

En revenant à la maison j'ay trouvé écrit sur la poste de mon appartement (celle qui va du costé intérieure du palais) avec de la craye blanche:

Rantzau, folge dein reines Hertz,
mach dich nicht zum Fuchsschwantzer.

Mes gens, qui l'avoient trouvé avant moy, l'ont laissé pour que je visse ce beau propos. Vous voyez, que si on ne gagne ny en credit, ny en puissance, ny en honneurs, ny en argent, on gagne du moins la bonne rénommée, qui est au dessus de tout; il me restoit à aquerrir celle de Fuchsschwanzer; j'aimois encore mieux la promenade en Enfer avec Willebrand[1]. . . .

---

[1] Willebrandt havde havt størst andel i admiralitetets organisation. Uagtet han havde taget sin afsked, blev han arresteret d. 17 Januar. Dette så vel som det følgende brev til Struensee, der begge ere udaterede, skrive sig fra den samme tid som det forrige. I det mindste brevet til Struensee er utvivlsomt skrevet, efter at der var gjort indførsel hos ham.

5.

Til Struensee. [1771.]

Je rends mille tendres graces à V. E. de la réponse franche et consolante, qu'Elle m'a faite. [Ny] la Saison ny ma situation ne sont point du tout prospères pour estre chassé, et l'on m'avoit bien assuré, que je le serois dans la journée de demain. A l'égard de la confiance, dont Vous voulés bien me tenir compte, je l'aurois toujours, parceque je l'ai toujours eu et n'ay rien fait, qui me la doive oster. Je ne me serois point permis de vous appeller mon ami, si je n'estois pas net. Je ne vois personne hors de chez moy à l'exception de 4 ou cinq personnes; on n'y vient pas, personne ne me suspecte d'estre consulté dans les affaires, ny d'avoir d'influence à la Cour; je voudrois fort connoitre l'homme, auquel j'eusse tenu les propos, dont parle V. E.

En attendant le fait est rare, que je lui sois cité dans ce goût là, tandis que par mon Zèle à exalter et à défendre contre les raisonneurs les opérations, que je ne sçais pas, lorsque elles sont faites, les sots et les ignorants, qui sont le plus grand nombre, soupçonnent, qu'elles sont les suites d'un ancien plan, que nous avons, Dieu sçait quand ni où, fait ensemble. Par Exemple ce Stadts Recht et cette ordonance de dettes[1], qui m'a fait passer de si douces heures, on ne doute point, que ce ne soit mon ouvrage, parceque j'en ais été le Champion, lorsqu'elle a paru. Pour ce, qui est de l'utilité, que V. E. a la politesse de m'attribuer dans le département, où je suis placé, elle a été en verité nulle, de toutte nullité. J'espére, qu'elle le sera moins à présent depuis les derniers ordres du Roy de donner son avis et de proposer ses vues, et depuis les deux nouveaux Collègues, qui nous sont venus.[2] Il est remarquable, que ce dernier point, qui dans le cours ordinaire des choses et selon la façon ordinaire de les voir auroit du me blesser au vif et m'humilier d'avantage, m'ait révélé le Courage, et ait été celle de Vos operations, qui m'a donné le plus de confiance et de joye. Je ne nie point, que c'est mon amour propre, qui fait cette remarque, et que je suis un peu glorieux de sentir dans ce goût là. Comme il semble par la fin de la lettre de V. E., qu'elle me suppose le désir de me retirer, je dois le remercier de la façon amicale, dont Elle veut bien s'expliquer là dessus; mais me la reservés pour quand on me renverra. Je ne sçais ce que c'est que de congédier mon maître, ny de murmurer, lorsqu'il me congédie. Vous connoissés mes principes sur cela depuis longtems, et comme ils ne sont pas dans ma teste mais dans mon Cœur, ils sont invariables.

---

[1] Herved sigtes formodentlig til, at militære i gældssager skulde møde for hof- og stadsretten.

[2] Rantzau var medlem af geheime-konferens-kommissionen, der var oprettet 28 Decbr. 1770 og skulde være en art erstatning for konseillet. Det er dog næppe bekendt, at der 1771 udnævntes nye medlemmer af denne. Så vidt vides, samledes den ikke oftere efter d. 10 Juni 1771 (Høst, Struensee, I. 365).

L'objet de mon billet estoit tout simple; on me dit de plusieurs endroits, que j'aurois mon renvoy demain, qu'on l'avoit mandé à Petersbourg par le Courier d'hier; depuis 8 jours Borthuus a fait dire à la poste, qu'on l'avertît, quand ma voiture seroit chargée pour partir, à fin qu'il peût venir à le décharger; je devois faire un gros achat de fourage, qui evenoit inutile au cas de mon départ; tout cela et d'autres détails oeconomiques me forcèrent à démander à Votre amitié de me prévenir d'un mot sur mon sort — voilà tout.

Adieu et mille pardons! Je me moque de tous ceux, qui vous diront du mal de ma teste, parcequ'entre nous il me semble, que vous en pensés plus mal que personne; je me moque egalement de ceux, qui vous disent du mal de mon Cœur, parceque je vous defie de les croire. J'ai l'honneur d'estre tout à V. E. . . .

Breve fra Struensee.

(Rigsarkivet. Struensee, afskrifter, nr. 44.)

1.

Til Rantzau Ascheberg.

J'ay reçu la pièce de Votre Excellence, après que le Roi avoit signé la confirmation du jugement rendu dans Votre affaire. D'ailleurs je me suis préscrit la règle de ne proposer aucune modification ou changement dans les affaires de jurisprudence, si on ne s'adresse direct au Roy dans la forme préscrite. Il auroit sans cela trop l'air d'une faveur particulière, qui ne doit pas exister dans tout ce, qui regarde la jurisprudence. Si Vous voudriés avoir une reforme de cet arrêt, Vous n'avés qu'à Vous adresser directement au Roy, alors l'affaire peut être examinée et decidée par le Département compétent, et il ne trouvera pas des difficultés de l'y soumettre. V. E. sera ailleurs persuadé de mon attachement inviolable.

Hirschh. ce 24 Août 1771.

Struensée.

Pour S. E. Ms. le Cte. de Rantzau.

2.

Til general Gähler. Fridericksberg le 24 Decembre 1771[1].

Je suis de l'avis de V. E., que le Roi ne doit pas entrer en Ville, parcequ'il n'est pas maître de son Chateau. Cependant il me paroit, que l'on doit réprimer cet esprit de revolte et d'opiniatreté dans le militaire avec la force, parceque je crains, qu'il prendra trop de force et nuira par l'exemple, s'il

---

[1] Det var samme dag, garden havde gjort oprør, fordi dens soldater skulde fordeles til de andre regimenter. Dette brev viser, hvorledes magten alt var gledet ud af kabinetministerens hånd; thi hans ordre om at tvinge soldaterne til lydighed blev ikke efterkommet.

ne fut pas puni. Il ne doit jamais dépendre de la multitude de raisonner sur les motifs des ordres du Roi, et il ne peut pas donner lui même ses ordres à chacun de ses Sujets. On les a gatés en les flattant trop. Tout ce, que l'on peut faire, c'est d'attendre, qu'ils aient buvé leur eau de vie, mais demain de bon matin il falloit les contraindre avec vigeur d'obeïr à leurs officiers.

Breve fra arveprins Fredrik.[1]

(Ravnholt.)

1.

Til Schack Rathlou. 29 Marts 1772.

Min Kiære herr Geh. Schack. Saasom jeg formoder, at Trapperne vil falde dem besværlig, saasom de har faaet en blessure, saa skriver jeg dem disze faae linier. Jeg har at tale med dem om en Sag, som vi sidst talede om, nemlig om Dispositionen.[2] Ved at have overveiet det nøiere, saavelsom i anledning af nogle indfaldne omstændigheder i forrige uge, synes mig, at denne Sag har man al aarsag til at haste med, ja det kunde endog hende sig, at det var nødvendigt, at det blev afgiort før alt andet; dog siden der er kun faae dage til at Skilsmisze Dommen kan fældes, saa kan det vel maaskee bie saa længe. Man maae haabe, at den ulykke, man saa meget maae befrygte, dog ei overfalder i den tiid. Det har været min agt at tage det fore i dag, men siden der er saa meget andet, saa vil jeg bie dermed; thi det bør vel overveies, hvorledes den Sag skal frembringes. Det er til dem alleene som til en meget ærlig og oprigtig mand, at jeg har aabnet herom mine tanker. — Ved den leilighed vil jeg tillige advare dem om, at jeg agter at tale om at bestemme, hvordan og hvorsnart Dronningens bortreise til Aalborg, saavelsom hvad hofetaten angaaer, skal fastsættes; thi dette bør, synes mig, afgiøres for at faae Dronningen bort fra Cronborg, da Sagens endelighed stunder til; det træffer sig og vel, da Wegener[3] just har forestilling. Om alt dette havde jeg vildet tale med dem; men siden jeg vil, at de skal tage sig iagt med den skade paa Benet, som de har faaet, saa vil jeg spare dem de trapper op til mig og beder dem derfore at meddele mig skriftlig, om de har noget at erindre ved de foreslagne Ting, da det vil stedse være en sand glæde for mig at blive raadet af dem, jeg saa høit og oprigtig ærer og agter, og det er med den fuldkomneste overbeviisning om Deres iver og nidkierhed at jeg er

---

[1] Det er tvivlsomt, om prins Fredrik selv har affattet disse breve. Men for dem, der kende Guldbergs ejendommelige stil og udtryksmåde, der kommer frem selv i korte af ham affattede kabinetsordrer, vil der ikke være tvivl om, at han ikke er koncipisten, undtagen for det sidste. Alle de her meddelte breve ere skrevne med prinsens egen hånd, medens de fra en senere tid næsten alle ere skrevne af Guldberg.

[2] Uden tvivl kongens testamente, hvorved dronning Caroline Mathilde udelukkedes fra del i formynderregeringen, hvis kongen døde, inden kronprinsen blev 13 år gammel. Det affattedes d. 23 April. Efter ovenstående må det antages, at kongen har været syg.

[3] Hofintendanten.

Deres ret hengivne og bevaagne
Friderich.

2.

Til Schack Rathlou. 16 April 1772.

Den fuldkomne Tillid, jeg har, min Kiere Geh. Schack, til Deres indsigt og sande oprigtighed, giør, at jeg tør raadføre mig med Dem om den Sag, der idag var for. Jeg har talt med Dr., min Moder, derom, og jeg tilstaaer, at vi begge ret nødig og ei uden nogen frygt kan finde os i at tilstaae Keith at lade Dronningen forblive paa Cronborg, indtil hun bliver afhentet fra England. De veed selv de gyldige grunde, der ere for at lade hende snart reise; vel er det sandt, der synes og nogle aarsager for at opsette reisen; men mig synes, at de ei overveie mod de andre. Vel sandt, at jeg har biefaldt det i raadet, men det er mig og slet ikke kiert; thi jeg anseer det ret modbydeligt, at vi skulle, efter at have handlet i den hele Sag med fermetet, paa eengang give efter og nu just, da alt er færdigt til bortreise, afbestille det.[1] Deres mening vil hielpe mig til at bestemme mig; thi jeg anseer det iøvrigt som en sag, man ei vaersomt nok kan omgaaes. Der er saa mange poster, man maae betragte, og har jeg derfore og skrevet Grev Osten, at ifald der ei endnu var skrevet til Keith, da at sige hellere, at formedelst hellig dagene kunde han ei derom give raport til Kongen, og følgelig kunde han intet positivt derom endnu sige, da jeg ønskede og vilde bede enhver af raadet skriftlig at give sin meening i en saa vigtig Sag. Det er ifølge af deres mig saa bekiendte ærlighed, at jeg tør saavidt udlade mig, da jeg ei tør tvivle paa, at Osten ei faaer det at vide, og hvem kan jeg bedre spørge til raads end Dem, kiære Geh. Schack. Jeg tør og vist love mig, at De frit ud vil sige mig deres meening i denne Sag, og hvad de synes om mine tanker, da jeg altiid vil finde en ret glæde i at lade mig lære af saa brav og troe en Mand, som de er bekiendt almindelig, som og af mig besynderlig, at være. Jeg er

Deres hengivne og bevaagne
Friderich.

3.

Til Schack Rathlou. Friderichsberg ce 4 d'Août 1772.

Monsieur! Cette lettre, que la Reine, ma Mère, a reçue du Roi de Prusse, Vous est envoyée ci jointe, afin que cela soit d'autant plus en secret.

---

[1] D. 14 April befaledes det generalltn. Hauch og overhofm. gr. Holstein at sige Caroline Mathilde, at hun førstkommende mandag skulde rejse til Ålborg. Da denne instruks var således affattet, at den ikke kunde vises hende, udstedtes der i dette øjemed en ny d. 16, samme dag, som dette brev blev skrevet. D. 18 meddeltes det hende, at hun skulde blive på Kronborg. Koncepter til kabinetsordrer 1772—73. Rigsarkivet. Smlgn. Hist. tidsskr. VI. 4. 56.

Le contenu, qui ne laissera de Vous surprendre, Monsieur, Vous prouvera aussi la Raison. pourquoi l'on croit devoir user dans ceci la plus grande circonspection. C'est en consequênce de notre confiance en Vous, qui est bien fondu sur la fidélité et le zèle, que Nous connoissons, qu'on ose Vous l'envoyer, et en même tems Vous demander sous le sceau du plus exacte silence, si Vous ètes d'avis, qu'on. la montre au Comte d'Osten. On se trouve un peu embarrassé, lui aiant fait part des précédentes, et connoissant cependant son indiscretion. Je Vous laisse le tems d'y réfléchir jusqu'à demain avant le conseil, si alors Vous voulez bien me la rendre, et je saisis cette occasion pour Vous assurer des sentimens distingués et inaltérables, desquels je suis

Votre très affectionné
Friderich.

4.

Til Schack Rathlou. Fridensb. ce 16 d'October 1772.

Le Comte d'Osten a enfin marqué l'humeur, que la conference lui a donné, quoiqu'il n'en a fait sembler; à 8 heures du soir j'ai reçu une lettre de lui dattée de 14 d'8^{bre}, où il me demande son congé, et il y joint un Mémoire en forme pour le Roi. Quoique le cas ne sauroit m'inquietter, je crains cependant, qu'il ne nous attire par quelque lettre, qu'il pourroit peut être par effronterie écrire au M. de Panin avec la poste de demain, un embaras ou désagrément; Je Vous remets donc selon les ordres de la Reine, ma Mère, une idée, que nous avons prise, qui est, que nous Vous abandonnons, si Vous jugez apropos, d'aller chez lui le sonder sur ses intentions, et s'il est possible de prévenir aumoins, qu'il n'en fäise pas mention dans aucune lettre, ni le divulge lui-même en ville, avant qu'il ait reçu quelque réponse. La perte de sa personne ne seroit peutêtre pas non remplaçable au poste, qu'il occupe, mais sa retraite pourroit cependant causer des inconveniens dans les circonstances présentes. Il depend de Vous, ce que Vous voulez faire, mais je souhaiterois d'être aumoins instruit bientôt de ce, que Vous avez resolu de faire. Je suis Votre affectionné

Friderich.

5.

Til Schack Rathlou. Fridensbourg ce 18 d'October 1772.

Monsieur! Ce cas imprévu et cette démarche extraordinaire dans un tems critique, et où tout bon citoyen tient et doit tenir ferme, Vous embarassent sans doute, mon cher Mr. de Schack, et retardent votre réponse. Le Roi, qui ne peut pas s'abaisser, et qui n'a fait aucun tort, donnera la démission recherchée et cela aujourd'hui sans aucun delai; mais où trouver un homme assez habile et qualifié pour cette charge? Pendant que j'en chercherai un, je Vous conjure au nom de Dieu, du Roi, de la Reine, de la patrie d'en prendre les fonctions. Vous aimez trop le Roi, la patrie et nous tous pour balancer un moment. Tout autre egard s'éclipse vis à vis de ces grands devoirs; et pour Vous ménager, mon cher Mr. de Schack, une certaine délicatesse, je ne Vous impose ce fardeau que pour les commencemens, auxquels Votre nom et Votre mérite sont absolument nécessaires. Mr. Schumacher[1] Vous dira le reste et me rendra Votre réponse, que Votre patriotisme, obéïssance et amitié Vous dicteront, je suis persuadé. Jamais Vous ne saurez Vous soustraire à moi et à la patrie dans ce moment dangereux. On offrira, je crois, à Mr. d'Osten 2000 écus de pension, si bon vous semblera. Je suis toujours avec la plus vive reconnoissance

Votre très affectionné
Friderich.[2]

6.

Til grev Osten. 21 Oktober 1772.[3] (Koncept.)

Monsieur! je ne suis pas accoutumé à feindre. Si Vous aviez perdu ma confiance, je Vous l'aurois dit, et je Vous aurois donné à connoitre le sujet de mon mécontentement; mais si Vous avés prétendu posséder ma confiance exclusive, je ne Vous cacherai point, que je ne l'accorderai jamais ni à Vous, ni à personne, tout comme je Vous avoue, que la Demande précipitée, que Vous avés faite, et que Vous avés fondée sur le Prétexte le plus léger et le moins admissible, n'a pas laissé de faire une Brèche à ma Confiance en Vous.

Ce n'est pas à moi à décider ce, que Vous avés à faire dans une Occasion, que Vous avés amenée Vous même sans me consulter et sans m'en prévenir. Il suffit, ce me semble, que j'ai eu la Bonté de Vous laisser le tems de revenir à Vous même, et je m'en rapport à ce, que je Vous ai écrit dans ma lettre d'hier au soir.

7.

Til Schack Rathlou. Le 2 de Novbr. 1772.

Monsieur! C'est avec le cœur le plus serré et peiné, que je ne saurois me défendre encore à 1 heure du soir de m'entretenir sur des circonstances bien désagréables; j'entends par là les embarras et les craintes avec Banner. Jamais je ne puis me convaincre, que nos appréhensions avec lui ne soient que des préventions augmentées et nouries par quelque personne secrètement émissaire d'une ou d'autre partie, et si les cris générales ne m'y engageoient, je ne me préterois nullement à l'éloigner d'ici. La façon, dont on vouloit le faire et le poste de Cronenburg ont aussi concillié un peu la répugnance, que je me sens pour un cas si horrible en soi, et j'avois même compté en parler demain à Hauch[1], quand il viendra, si le Prince Charles ne m'eût dans ce moment encore donné des nouvelles inquiétudes et me tourmenté pour le faire aller à Glückstadt au plutôt. Je ne sais que résoudre dans cette crise; il me semble, que ma mère y entrera aussi difficilement que moi; on souhaiteroit éviter un cas si revoltant; j'ose demander Votre avis tout franchement et bientôt, afin de me régler là dessus avec Hauch; je crains toute décision dans notre situation, et je désire, que ce, que le Pr. Charles m'a dit dans cette affaire, puisse s'expliquer plustôt comme une sorte d'animosité de sa part que comme ce, qui est vrai et fondé. J'attends demain une réponse detaillée de Vous, Mr., et c'est des sentimens les plus distingués que je ne cesserai d'être Votre très affectionné ami

---

[1] Kongens kabinetssekretær A. Schumacher. Det er sandsynligt, at han har affattet dette og måske flere af arveprinsens breve i dette år.

[2] Samme dag svarede Schack Rathlou, at han vilde overtage udenrigsministeriet i 14 dage. Det er, siger han, «un departement pour lequel je suis intimement convaincu, que je ne suis pas fait».

[3] Dette brev er konciperet af Schack Rathlou, der dagen iforvejen ligeledes havde affattet et brev fra prinsen, hvori denne henstillede til Osten, om han ikke vilde tage sin afskedsbegæring tilbage. Trods den skarpe tone i prinsens sidste brev, tilvejebragtes der dog en overenskomst, så Osten beholdt sin plads

Friderich.[2]

8.

Til Schack Rathlou. 31 Marts 1778.[3]

Min Kiære Hr. Geheimeraad. Jeg har ikke kundet undlade at forestille Hands Majestet Deres yttrede Attraae at forlade Statsraadet og med 2000 Rd. uden Afkortning og Amtmand Gagen at tilbringe Deres Tiid paa Deres Godser i Aakiær og Skanderborg Amter, hvorpaa De har et kongeligt Løfte. Kongen vil ikke lade en Mand gaae bort, hvis Tienestes Værd Høistsamme kiender; men H. M. vil eiheller berøve ham et Amt, der er saa beleiligt. Til den ende skal den Amtmand, som sættes, kund ad interim forestaae denne Tieneste, og den nødvendige Befaling herom blive given. Ogsaa kan jeg ikke vente, at min gode Geheimeraad Schack vil forlade mig i Fædrelandets Tieneste. Den Tillid, De er værdig, og den retskafne Maade, hvormed De behandler Sagerne, har vundet Dem min Fortrolighed og fortient Dem Monarchens. De blive da ved at tiene, ligesom jeg skal fortfare at være med den sandeste Agtelse

Deres ganske bevaagne
Friderich.

---

[1] A. Hauch, kommandant på Kronborg, deputeret i generalitetet.

[2] Køller Banner kom ikke til nogen af de her nævnte poster, men blev kommandant i Rendsborg. I sin kalender har prinsen skrevet: «D. 2 Nov. List, misundelse og Avind har forbundet sig imod en af dem, vi i den lykkelige 17 Jan. har havt de stærkeste og største tienester af. Pr. af Hessen er den ivrigste heri. D. 4. Nov. For med ære at redde general Banner ud fra hans fienders trængende efterstræbelser befaler Kongen ham at tage i Rendsborg interims commandoen og at reise for at invitere Pr. af Bevern hertil.» Smlgn. Høst, Struensee, den tyske udg. II. 436.

[3] Denne skrivelse så vel som en lignende fransk af 14 Okt. 1779 er øjensynlig affattet af Guldberg; både hans stil og hans stavemåde kunne kendes i den. — Schack Rathlou havde ved en skrivelse fra A. G. Moltke 1763 fået exspektance på Åkær og Skanderborg amter, og denne var bleven fornyet 1769. H. L. Bülow ansattes 1778 i dette embede på vilkår, at han, når forlangtes, skulde fratræde det med 1000 rd. vartpenge. Rentekamrets resolutionsprot. nr. 60.

Prins Carl af Hessen til Schack Rathlou.

(Ravnholt.)

1.

Gottorff le 7ème de Mais 1772.

. . . Je ne saurois Vous exprimer, Monsieur, tout ce, que j'ai ressenti de satisfaisant de ce, que Vous avés bien voulu me dire au sujet de mes ardens souhaits touchant les Manes du Comte de Bernstorff, et je suis pénétré au vif du Zèle et de l'interêt, qu'il Vous a plu me marquer pour une affaire, qui me tient si fortement à cœur. Je viens d'apprendre, qu'on pourroit opposer aux desseins de V. E. et à mes vœux, qu'il n'auroit aucune distinction à être inhumé dans la cathédrale de Rothschild hors de l'endroit, où se trouvent les tombeaux de la Famille Royale, et que cet honneur seroit peutêtre regardé comme incompatible avec le respect, que tout Danois doit porter à ses Maîtres. Sans vouloir réfuter des objections pareilles, dont Elle sentira le prix de fond, et qui tombent d'elles mêmes par les exemples réïtérées, que les annales de l'Angleterre et de la France fournissent, le tout consisteroit dans l'assignement positif, ordonné expréssement par le Roi, d'un endroit distingué de l'eglise, ou attenant ou au moins des plus proches des sépulchres des Rois, aux cendres du feu C. de Bernstorff, et dans les sépulchres honorables, qu'il plairoit à S. M. d'y ajouter pour célébrer la mémoire de ce grand homme. . . .

2.

Gottorp 21 Marts 1772.

. . . J'ose Vous exprimer ma vive satisfaction des soins, que Vous avés voulu Vous donner, Monsieur, et du succès, qui les a accompagné. J'avoue, que j'aurois ardemment desiré, que le Mausolée, que S. M. la Reine Douarière vint demander au Roi, puisse être plutôt érigé à Rothschild qu'à Copenhague; mais je n'en ai pas moins d'obligation aux gracieuses intentions de la Reine et aux efforts de V. E., que si j'avois obtenu tout ce, qui faisoit le plus ardent de mes vœux. . . .

3.

Kristiania 6 Februar 1773.

. . . Le déplacement de notre ami Schumacher[1] m'a causé une vive peine; je l'ai cru nécessaire dans son ancienne charge, malgré le peu d'affaires, qu'il y avoit, et je crains fort, qu'on s'appercevra de son manquement que trop tôt. La confiance du Roi, qu'il possédoit peutêtre seul, est un des plus grands points, qui me font regretter sa retraite de la cour. Son bonheur plus stable et son agrément personel m'adoucissent un peu ce changement, mais me ne consolent pas, je l'avoue. Le poste à Bramstedt est d'ailleurs si peu agréable, si parfaitement hermite, que pour lui, qui n'est ni marié ni chasseur, il sera peu agréable; aumoins n'y aura-t-il aucune société. Ne seroit il point possible de faire un trocq avec le chambellan Hoben à Slesvic pour le baillage de Hütten? cela me seroit à mon particulier bien agréable. . . .

---

[1] Kongens kabinetssekretær, A. Schumacher, fik i December 1772 sin afsked og blev amtmand i Segeberg.

4.

Kristiania 4 Septbr. 1773.[1]

La lettre si obligeante, que Vous m'avés fait le plaisir de m'adresser en dernier lieu de Votre terre en Juttlande, m'a été infiniment agréable. La bonne opinion, que V. E. veut bien m'y témoigner des foibles efforts, que j'ai pu faire, et de notre situation présente dans ce pays par raporte de sa défense, m'est une nouvelle preuve de Votre bonté à mon égard. Cependant je dois ajouter avec cette confiance, que j'y mets, que, graces au Tout Puissant, grace à la façon, dont le Prince et le Ministère ont voulus seconder mes propositions, je quitte avec une tranquillité parfaite ce royaume, que selon touttes les apparences humains aucun ennemi, de quelque force il fût, ne sçauroit attaquer, sans s'exposer aux plus grands désastres. La nation est plus affidée que jamais, les forteresses sont en état de defence, les trouppes s'ameliorent journellement, et pourvu, qu'on y tienne la main, et qu'elles soyent dans la persuasion, que je reviendrai les voir au printems prochain, je garantis, que nos regimens nationaux ne le cederont bientôt plus aux levés dans la précision des manœuvres. Même en tems de paix je me ferai toujours un plaisir de faire touttes les couples d'années une tournée dans ce royaume, quand on le jugera nécessaire pour tenir les officiers en haleine et les empêcher de retomber dans leur ancienne léthargie. Au reste j'ai reglé touttes les choses avant mon départ de manière, que je suis toujours à même, absent comme présent, de veiller aux interêts du Roy, et d'empêcher les abus et de conserver l'ordre introduit intérieurement, trop heureux, si je puis être par là de quelque utilité en entretenant toujours les affaires ici en haut de manière que, sans que le Roi ajoute un sol aux dépenses ordinaires fixées, tout soit journellement et au premier ordre en état de marcher et de se rassembler.

Nous nous préparons à présent pour notre départ; nous nous embarquerons à Fridrichsværhn, le point le plus commode pour mettre en mer, et le moins éloigné de Fladstrand. Je profiterai de la quinzaine, qui me reste, pour faire manœuvrer les dernières 6 compagnies de dragons, que je n'ai point vu encore, et l'artillerie, et compte terminer ainsi les exercises de cette année. Il ne me reste rien sur le cœur en m'éloignant d'ici, que le chagrin de voir mon digne ami Huth dans le plus grand accablement de devoir rester seul cet hyver ici. Je crains toujours, que le dégoût de sa situation présente ne ruine absolument sa santé, et ne prive l'état de l'homme le plus utile, le plus entendu dans son métier. Pour moi je croirois perdre personellement tout, si j'étois privé de son appuy, de ses conseils en cas de guerre, et je n'aurois point de sentiment, si je ne reconnoissois hautement, que le peu, que je sais, je l'ai appris de et par lui, et sans les années de soin et de peine, qu'il a pris avec moi, je me serois vu dans le cas, lorsque le Roi m'offrit le commendement de l'armée, de supplier S. M. de m'en dispenser et de me permettre de servir en second ou en volontaire. Il est donc de mon devoir envers l'état et envers mon ami de réprésenter tout ce, qui peut contribuer à l'adoucissement de sa situation présente, pour lui conserver la santé et la vie même, ce que je ne crains point de dire à V. E., qui connoit outre ses bonnes qualités aussi son hypochondrie extrème. Le seul qu'il y a à apporter est de lui faire savoir, et cela même de tems en tems en diverses réprises, que dés qu'il n'est pas plus nécessaire d'avoir un homme de sa capacité dans ce pays, on le rappellera sans différer, fût ce encore cet hyver même, et je dois ajouter, que dans le cas, qu'on fût sûr, qu'il n'y auroit point de guerre jusqu'à l'été prochain au moins, on devroit lui accorder cette consolation vers le mois de Decembre, jusq'où je regarde son présence comme nécessaire pour l'arrangement de plussieurs choses, qui concernent l'artillerie et le génie.[1]

---

[1] Prinsen stod da i begreb med at forlade Norge, hvor han havde opholdt sig næsten et år som kommanderende general og sat landet i forsvarsstand mod et frygtet angreb fra Sverrig.

Dieu soit loué, que la grande affaire du Holstein soit enfin heureusement terminée. Quel bonheur pour le Danemarc, quelle satisfaction pour les personnes éclairées, qui y ont travaillées ou contribuées, et quelle reconnoissance ne doit il pas à celles, qui ont principalement fait réussir une chose aussi importante, et qui a été traversée de tant des obstacles, dont V. E. a eu écarter les derniers presque tout seule! Je Vous félicite, mon très cher ami, de la gloire, que Vous retirés des succès complets de cette affaire, du fond de mon cœur, et y prend la part la plus sincère. Permettez Vous, que je Vous rappelle à cette occasion, qui met le comble à l'honneur du ministère du feu Comte de Bernstorff, ce digne, ce respectable ami, qui est l'auteur principal du bonheur de Danemarc, les promesses de la Reine en réponse à la prière, que je lui adressois alors; ne pourroient elles, ne devroient elles point être effectuées au moment le plus glorieux de ce grand homme? Je sais, comment V. E. pense à cet egard; veuilles donc soutenir auprès de S. M. la Reine le renouvellement, que je Lui ai fait aujourd'huy, de ma prière ou plutôt l'accomplissement de Sa promesse. Rien ne sçauroit m'être plus agréable que ses effets . . .

---

[1] I et brev fra Gottorp, 17. Novbr. 1773, beder prinsen atter om, at Huth må blive hjemkaldt; han taler i alle sine breve kun om at trække sig tilbage og dø, da hans mangel på kendskab til sproget og andre omstændigheder gøre ham opholdet i Norge utåleligt. Prinsen tilføjer: «pour moi j'y (ved hans død) perdrois irréparablement un ami intime, qui malgré qu'il me chipote et me gronde continuellement, n'a pas son pareil dans le monde».

Breve fra Guldberg.

1.

Til Schack Rathlou. 17 August 1776. (Ravnholt.)[1]

. . . Den unge Grev [F. L.] Stolberg har til min Sorg forladt vor Tieneste, skiænket Skatkammeret 300 Rdl. aarlig, og gaaer over til Hertugen af Holstein Oldenburg som Minister ved det danske Hof med 3000 Rdl. aarlig, naar han ikke længer skulle bruges. Det gieldte nu om, at han kunde blive samtykt ved Vores Hof. Behagelig er han ikke; men i Vor Tieneste ville man aldrig have ham, og da at ville hindre et ungt Menneskes Lykke, tillod ei Herskabets bekiendte Ømhed og Samvittighed; viist er det og, at det havde været haardt. En Eutinsk Minister er og lidet farlig, og hans vigtigste Indflydelse vil altid blive over Proverber og i det Selskab, hvor die schönste weibliche Seele[2] er Bestyrerske. Neppe skulle vi dog i Tiden have holdt ham ude af vor Tieneste; thi naar Geheimeraad Schimmelmann engang fik i Sinde at tiene sin Ven, trængte han dog igiennem, og da er det bedre at overlade dette Mesterstykke af Vittighed til andre, end selv gandske at fordunkles af ham. Ligesaa vel seer jeg ham og ved Hove og i Selskaber under hans nu værende Dragt, som under hans forrige; thi da frygtede jeg altid for Forbedere. D. E. er vist af samme Tanker, og jeg troer, at man feiler, naar man troer, at De derover et Øieblik ærgrer sig. Jeg veed bedre; thi De havde (hvilket De ofte har sagt mig) tilgivet ham, naar han kun havde givet en Undskyldning[3]. Ogsaa maae jeg sige, at Greve Bernstorff har aldrig undskyldt ham; tvertimod han har givet ham Uret, kun bedet for hans Ungdom og hans Lykke og endda ikke villet giøre eet Skridt, naar jeg ei havde opmuntret ham dertil; thi at hindre et Menneskes Lykke udenfor Danmark have vi ingen Kald til. Jeg, som har den Ære af Erfaring nøie at kiende D. E.'s Tænkemaade og christelige Sindelav, har og forsikret Herskabet, at De vist nok her i denne Sag tænkte som jeg; thi saameget elsker disse Naadige D. E., at det maaskee havde været mig let at kuldkaste alt blot ved at sige, at Personen vilde være Dem uimodstaaelig; men dette kunde jeg ikke sige, og De havde været den første, som derfor havde fordømt mig. . . .

2.

Til Schack Rathlou. 16 Februar 1781. (Ravnholt.)

Monsieur! L'entretien un peu echauffé, que j'ai eu avec V. E., m'a été aussi désagréable qu'inattendu. Si j'avois pu prévoir cet accident, je

---

[1] Der findes en lang række sådanne breve, for en stor del af megen interesse, lige fra 1776—99.

[2] Formodentlig Bernstorffs første hustru, Stolbergernes søster, Henriette Frederikke.

[3] Stolberg må føleligt have fornærmet Schack Rathlou; ti ogsaa Eickstedt skrev til ham i denne anledniug: «D. E. har den godhed at indsee, at nu ingen modsigelse kunde finde sted, mens jeg allene tydelig maatte sige min meening, saaledes som jeg tænkede og tænker paa det kapitel.» 16 Avg. Ravnholt.

l'aurois évité, parceque rien n'est plus contre notre sistème et contre l'amitié, qui fait ma consolation, que cette chaleur et animosité. Mais n'étant préparé qu'à une entrevue semblable à celles, qui m'ont si souvent pénetré de joie, je fus pris par surprise, et m'égarois de la modération, qui fait ma loi.

Ami de cœur et d'âme de V. E. et Lui ayant un attachement éternel, je ne puis souffrir, qu'Elle Se retire ce soir et soit un peu moins disposé à l'égard de son vrai et constant ami. Je me hâte de La conjurer d'effacer de Son esprit cette vivacité réciproque, et de me redonner la tendresse et la confiance, que je tâcherai de me conserver avec la même zèle, qu'Elle m'a toujours connu, et avec ce respect religieux, que j'ai voué à Son mérite et à Son amitié.

Que la diversité d'opinions sur le bien public si naturelle à des êtres pensans ne nous divise jamais! Nous nous conoissons l'un l'autre, et nous sommes persuadés, que nous ne vivons qu'au bien de la patrie. V. E. a (voilà de quoi je me glorifie) la conviction, que je suis homme de bien et très attaché à Elle; la même persuasion me domine; n'est ce pas, que cela nous suffit pour nous réconcilier et pour nous faire entrevoir de sang froid cette dispute et tous celles, qui existeront, et qui ne peuvent qu'exister sur des affaires litigeuses et sujettés aux discussions? Si j'avois pu prévoir l'issue de cet entretien, jamais elle n'auroit eu lieu. Elle me navre le cœur, et V. E. aura la bonté de me dire avec un couple de mots, qu'Elle n'y pense plus.

Est ce que je dois Lui détailler les raisons de l'avis, qui m'a paru digne de prendre?[1]

1. Notre escadre ne sera que de 7 vaisseaux de ligne et de 2 fregattes, et cela sera encore diminué d'un vaisseau, si c'est, que nous devons stationner dans le Sond 2 vaisseaux de rang. Je compte, que cette année ci la flotte combinée sera ensemble, et comme nous ne devons que désirer cela, il me semble, que notre escadre ne figurera que peu, si elle sera la plus petite.

2. Les trois vaisseaux ne sortiront pas même, que la flotte Suédoise ne soit de dix vaisseaux de ligne. Alors toute la dépense ne sera que peu de chose vis à vis de la honte, que nous aurons, si l'escadre Suédoise sera plus fort que la notre. Les matelôts, que nous aurons de plus pour ces trois vaisseaux, ne resteront ici que pour un ou deux mois; ils s'en retourneront chez eux, si c'est que nous n'en aurons pas besoin, ou ils passeront sur les vaisseaux des marchands, qui en auront grandement à faire.

3. Le tems est très critique et pourra de mois à mois amener des evénements bien dangereux. Je crois, que la prudence aime à se précautionner, et que la politique active et courageuse n'a que rarement des repentiers.

4. Je ne nie pas, que quelque jalousie par raport à notre patrie n'ait

---

[1] Ved kabinetsordre 8 Nov. 1780 var det befalet, at der det næste år skulde udrustes 20 linieskibe og behørige fregatter (Regeringsskiftet 1784. 123—24). Ved en ny kabinetsskrivelse af 16 Febr. 1781, samme dag som Guldberg skrev sit brev, nedsattes dette til 10 linieskibe og 6 fregatter.

part à la décision de mon esprit. Mais V. E. m'y a toujours fortifié, et la Cour ne sauroit endurer, que S. M. Suédoise s'emportât sur Elle. S. M. la Reine et Msgr. le Prince ont absolument voulu, que nous fussions sûrs du moins de l'égalité. Toutes ces deux Personnes Royales se promettent aussi de trouver V. E. dans l'avis, où Elles sont toujours vues. Après avoir parlé de 20 vaisseaux, et que le Roi de Suède s'en est moqué, la Cour ne veut pas lire dans les Gazettes, que l'escadre Suédoise est superieure à notre. Car le public ne compte que le nombre des vaisseaux, qui restent ensemble, et l'opinion du public est pourtant de quelque prix.

Enfin que notre chère Ex. de Rosencrone demande formellement, à quelle force sera l'escadre Suédoise, et nous réglerons en consequence notre equippement.

Mais quoi qu'il se fasse, que V. E. aime son ami affidé et éprouvé, et que nous ne donnerons ce plaisir à nos envieux et ennemis, que des avis differents nous ont refroidi. Je finis par La supplier de regarder tout cela comme non arrivé et de croire, que je suis et serai pour la vie avec l'attachement le plus respectueux vrai et passionné . . .

3.

Til Schack Rathlou. 14 Januar 1783.[1] (Ravnholt.)

Det er mig umuligt at lade dette, som D. E. nu fra Hs. M. modtager, komme i Deres Hænder uden med et Par Ord at tale til D. E. som en oprigtig, altiid oprigtig Ven af mig.

Det er mig umuligt at blive i Over-Banque-Directionen, naar der ikke er fastsatte rigtige Grundsætninger, og naar jeg ikke indvortes er om deres Rigtighed overbeviist. Jeg har da forlangt at gaae ud af samme, og om end aldrig andet var, saa kiender D. E. mine Forretninger. Man forfærdedes, da jeg ville gaae ud og udbad mig dertil Kongens Naade, og man spurgde hvorfor? Jeg maatte da skrive, hvorfor, og saaledes er dette Arbeide blevet færdigt. Jeg har ikke spart min Møie, og jeg burde ei heller; thi Materien er af den alleryderste Vigtighed; og jeg veed, at D. E. vil give dens Giennemlæsning sin bedste Opmærksomhed. De vil vist og giøre det, fordi det er af en Mand, som De ærer og saa længe har æret med Deres Venskab. Jeg veed, at D. E. har og har havt andre Grundsætninger, men det, jeg nu inderlig vil beede Dem at troe, det er, at her i alt dette er intet personligt og intet kand være. Heller ikke skal De fra Begyndelsen til Enden finde et eeneste Ord, som er personlig. De ville troe, at De har ikke en bedre, en inderligere Ven end mig, ikke nogen, som meere ærer, af Hiertet ærer D. E.; jeg har altiid handlet og skal altiid handle overensstemmende med den Ærbødighed, jeg føler for Dem. Det er da Sagen selv, den vigtige Sag selv, som har drevet mig til at skrive og ført fra Begyndelsen til Enden min Pen. Det er den, og hvad,

---

[1] Om de forandringer i bankbestyrelsen, der gik forud og fulgte efter, se Regeringsskiftet 1784, 171 f.

som hænger sammen med den, baade hvad jeg har rørt, og endnu har forbigaaet, som har i min Samvittighed forpligtet mig til at skrive. Jeg har sat i fuldt Lys mine Tanker og de Grunde, hvorpaa de hviler; til min Fornøielse er det alleene nok, naar det befindes, at disse Grunde ere ærværdige; om de ere rigtige, om de skal følges, eller om de skal vige for andre, det bliver nu Undersøgelse og Decision, der skal afgiøre, og jeg forsikrer, at ingen er deri meere hvilende end jeg.

See! dette har jeg endelig til D. E. alleene maattet sige; saa inderlig beder jeg Dem at blive altid ved at elske og ynde den, der ved Hoffet og ikke ved Hoffet, her eller i en Krog af Landet altid skal med den største Ærbødighed være Dem forbunden. . . .

Herved er lagt en med Schack Rathlous hånd skrevet

Extract

af Hr. Geheime-Raad og Stats Secretair Høegh Guldbergs allerund. P. M. til Kongen af 9 Jan. 1783 og især de 11 Sætninger, om hvilke H. M. ved allern. Paategning af 11 ejusd. har befalet Stats Ministrene at give deres Betænkning.

Det er, allern. Konge! fra disse Sider, at jeg har betragtet den besynderlige Tilstand, hvori Staten i dette Nu befinder sig, og disse her fremstillede Grundsætninger ere de, jeg har havt for Øie i Over-Banque-Directionens Beraadslagninger, siden jeg nød den Ære at bivaane samme. Maaskee D. M. befaler at see disse Grundsætninger alle paa eet Sted og kort sammendragne, maaskee de og alle ere af den Natur, at D. M. vill finde for godt ved Deres egen Befaling at fastsætte for bemeldte Direction, hvorvidt de skal følges eller ikke, paa det denne kand (det den ønsker) have D. M.'s udtrykkelige Villie til Regel, og derved saavel være befriet for Ansvar som see sig sikker veyledet i sine Deliberationer.

1. Vor nuværende Fonds er ikke større, end vor hidtil havte Handel har fordret.

2. Vor Bancoseddelstok maae formindskes i det mindste 5 Mill., men ikke strax, men i Forhold til Aftagelsen af den Handel, som har rørt denne svære Masse.

3. Disse 5 Millioner maae indtrækkes, egentligen naar Realisationen af de Vahrer, som ere deres Repræsentanter, bequemmeligen er skeet.

4. Banquen maae ei alleene intet Udlaan giøre til nye Expeditioner, men ey heller paa Vahrer uden med Vilkaar, at disze realiseres til en vis given paszende Tid, og at Tilbagebetalingen da skeer. Banquen maae for sine Laan til Handelen søge god Sikkerhed, men i denne vanskelige Tid lade sig nøye med denne, uden at være forbunden til i eet hvert Tilfælde at æske den fulde Octroi-mæszige Sikkerhed. Ligeledes skal den see alvorligen til, at faae saadanne Udlaan tilbage betalte, som staae for længe og ere mod dens Natur, men heller ikke drive sin Alvorlighed i Aar viidere.

5. Banco Sedler maae i denne Handelens og Statens ømme Tid endnu udlaanes til Handlende og andre med den fornødne Forsigtighed, om endogsaa

derved for disze Øyeblikke Seddel-Stokken skulde forøges. Endnu dette Aar vil være et Skaansels Aar.

6. Det er tilvisze ligesaa vigtigt for Staten at vaage over de Handlende og den store Realisations rette Fremme som at see til, at Seddel-Stokken i sin Orden og til rette Tid nedsættes; thi i Realisationen realiserer Banquen selv.

7. Lykkes det betydelige Laan[1], som D. M.'s viise Naade har tilladt, ville de Handlende ikke synderlig behøve Banquen, og naar disze i deres Vahrers Realisation tilholdes at tilbagebetale Forstrækningerne, skal endog Laanet selv ikke blive Staten en Byrde. Over alt dette maae nøye holdes.

Til disze vigtige Sætninger ville D. M. allern. tillade, at jeg endnu føyer nogle andre, hvis Indflydelse er stor over alle denne Directions Beraadslagninger, og som ville trænge til at blive ved D. M. eengang for alle bestemte.

8. Er det ikke af yderste Nødvendighed, at de alvorligste Midler tages for at formeere Landets klingende Mynt og bringe det jo før jo heller derhen, at samme er og bliver den tredie Deel af Landets cirkulerende Fonds? Er det fuldkommen grundet, at Staten taber forskrækkeligen ved, at denne Mynt løber til Hamborg? Eller giør Staten ikke endnu et større Tab ved, at dens Banco-Sedler er 16 til 18 pCt. slettere, end de burde? Og kand Staten uden med Penge eller Penges Værd, som er Vahrer, betale denne Forskiel?

9. Dersom Tingenes Natur og Statens Bedste (det jeg troer) fordrer, at Pengene som Repræsentanter have eet langt andet Forhold til Sedlerne, der ere Repræsentater, skulde det da ikke være nødvendigt, at Banquen ved det Laan, som maae giøres, og under Realisationen søgte alvorligen at faae Sølv, og mon ikke Fordeelen deraf tilloed, naar Sølv heri Landet blev tilbudet, da at betale det noget over den satte Priis?

10. Er det raadeligt aldeles at overlade Actie Handelen til sig selv og nogle egennyttige Borgeres graadige Vindesyge? Hvorvidt og hvorledes kunde Staten hemmelig blande sig deri? Mon ikke visze Misbrug ved Love kunde indskrænkes?

11. Er det D. M.'s Villie herefter ogsaa naar Freden[2] sluttes, at have eet Handels System og at ville beholde og befordre for Rigerne saa megen Handel, som muligt efter Tingens Natur kand være, og hvortil den Grund, som er lagt, og Landenes Beliggenhed og Nationens Smag og det, at Danmark vel bør være en Søemagt, synes at raade? Thi i saa Fald maatte Banquen dog altid mod Sikkerhed og med Varsomhed vide sig at skulle indvirke i dette Øyemed. Eller og er det D. M.'s Villie at overlade Handel og Seilads

---

[1] 17 Septbr. 1783 udstedtes der en kabinetsordre til finansminister Stemann om at forhandle med Jøden Ephraim i Helsingør, som havde tilbudt at negociere et lån af 3 mill. i Louisd'orer til 6 % og 2 % provision. Rigsarkivet. C. L. Stemann.

[2] I Versailles. Det var enden på den nordamerikanske frihedskrig, der atter bragte konkurrenterne frem på markedet og foranledigede den danske handels tilbagegang.

til sig selv og herefter vælge det ikke active System, som har alleene Sparsommelighed i Casserne til Øyemed?

Ved Slutningen af dette P. M. siger Hr. Geheime-Raaden: Mine Kræfter, mine øvrige Aar og min hele Tid være D. M. opoffrede; men D. M. har ogsaa øm Naade for een med mange Forretninger bebyrdet Tiener, at jeg maae, siden der for Banquedirectionen synes at skulle fastsettes saadanne Grundsetninger, som jeg ey kand indsee at være Staten i sit heele nyttige, og som derfor ligevel kand være de ypperligste, Allernaadigst tillades at udtræde af een Direction, hvor jeg ey, som min allerpligtskyldigste Nidkierhed fordrer, ville meere kunne med Nytte arbeyde.[1]

4.

Til Joh. Bülow. 31 Marts 1784. (Rigsarkivet. Mallingiana, personalia priv. IV.)

Aller høistærede Ven!

Det er mig umueligt, da jeg ei i Gaar kom til at sige Dem et kiert Farvel og et velmeent Tak, nu at lade være at giøre det. Igaar havde jeg den Naade at spise sidste Tirsdag ved Hs. K. H.'s Bord, og troe mig, at jeg følede saavel den forbigangne Tid som den tilkommende. Ogsaa paa Dem, min Ven! tænkte jeg, og det ville jeg have sagt Dem. Jeg troer og, De ville have seet mig, men begge feilede vi hinanden. Og det fik da saa at være, da jeg veed og føler, at vore Ønsker ikke feilede hinanden, men mødtes ved det fælles Maal, som bliver den dyrebare Kronprintses Bedste og det sande almindelige Vel. Dette Ønske er baade Deres og mit, og det ville den gode Gud opfylde! Saa skal og baade De, min Ven! blive lykkelig, og jeg skal blive rolig og glæde mig ved vort fælleds Vel og ved Guds besynderlige Førelse.

Mig har denne store Herre forundt den Fornøielse baade at sige Dem, at Herskabet satte Dem til Kammerjunker ved Hoffet, og at De nu igien var udseet til Marskalck ved Hoffet.[2] De har ved en klog og beskeden Opførsel retfærdiggiort det første Valg, og hvor stor var min Glæde, da jeg saae, at alle lange Tvil forsvandt, og at De, Kiere Ven! blev Manden, som de Tre Stemmer samledes om, for anden Gang at beskikke ved dette vigtige Hof. Hvor længe svævede jeg imellem Haab og Frygt! Hvor krympede jeg, der skyer Hof-Løgn, mig for, enten at give min Ven Haab eller betage det! Hvor ilede jeg for at forkynde Dem min Glæde det Øieblik, jeg kunne! Og nu, da jeg seer Dem nær det Maal, mine Ønsker har sigtet til, hvor svæve de nu atter over Dem, min Ven, og hvor brændende ere de for Dem, at Deres Post maae velsignes, at Deres Vei maae være lyksalig, Deres Trin faste, Deres Øiemeed vis og Deres Ende saa glædelig, som min Siel haaber! Jeg troer at kiende Dem, og derfor er mit Haab stort. Sand Gudsfrygt har hidtil holdt Dem, og den skal holde Dem herefter; den skal lære Dem at vaage og imodstaae, som De hidtil har vaaget og imodstaaet; den skal bevare Dem fra de samme Afveie, som De hidtil har undgaaet. Den skal styrke og veilede den Klogskab og den Varsomhed, som ere Dem naturlige. De skal viide at vogte sig for Partier, just ligesom De hidtil har giort, og kun have det eene Maal, Kongens Vel og Landets Vel. De skal herefter lige saa lidt som tilforn lade sig blinde ved Smiger og Kryberie, herefter lige saa lidt som tilforn blande sig i uvedkommende Sager, herefter lige saa lidt som tilforn give Priis over sig ved mindste Uforsigtighed, nei! Uforsigtighed hører ikke til Deres Egenskaber; og just det, at den ikke hører dertil, er Deres Vens Sikkerhed for Dem. Den til Hove, som er klog nok til ikke at ville være uden netop det, han er, er eene sand Hofmand. Vær vis paa, min Ven, at just den Kundskab om Deres personlige Tænkemaade og Egenskab forsikrer mig om Deres varige Held, og den skal han give, der eene kand, ja den give han, den eene, alle Tings Bestyrer! Han velsigne Vores Prints! Han velsigne Dem! Jeg omarmer Dem, min Ven! Jeg overantvorder Dem til Deres og min Gud! Vær min Ven, som jeg har været og er Deres! troe mig, og De troer mig, aldrig har jeg bedraget Dem, og aldrig skal jeg svige Dem. Elsk De og altid

---

[1] Herom forlangtes ministrenes erklæringer. Disse kendes ikke; men resultatet er en ordre til bankdirektionen af 28 Marts. Det pålægges den at arbejde på sedlernes indskrænkning; men den skal på grund af de kritiske tider understøtte handelshusene, når disse ikke ville benytte pengene til nye expeditioner. Ligeledes skal den understøtte kanalkompagniets aktionærer, der skulle betale deres indskud. Om $1^{1}/_{2}$ år håbes det, at seddelmassens indskrænkning skal kunne begynde; inden udgangen af 1784 skal den være nedbragt med 5 mill. Kabinetsprotokollen. Det er altså Guldbergs program, der trods sine selvmodsigelser og øjensynlige illusioner er gået igennem. Om følgerne heraf se Regeringsskiftet 1784 a. st.

[2] Hist. tidsskr. III. 5. 378 f.

Deres sande Ven
O. Høegh Guldberg.

D. 31 Marts 1784
Kl. 11 om Aftenen.

Af Schack Rathlous korrespondance angående det asiatiske kompagnis sag 1783.[1]

(Ravnholt.)

1.

Guldberg til Schack Rathlou. 24 Juni 1783.

V. E. reçoit ici une lettre de S. M., dont le contenu la frappera autant que moi. Mr. Uldall a fait un bien mauvais usage de la bonté, que V. E. et S. E. de Moltke lui ont témoignée. La Cour en a été surprise, et un public éclairé en a été étonné. Mais comme cet Avocat a très-fort outrepassé sa commission, il ne reste pour la satisfaction de ses commettans que de le désavouer. J'espère, que votre Ex. trouvera, que la plume, qui a du exprimer la volonté du Maître, a menagé la délicatesse des Ministres dans une matière, où ce Monsieur les a parfaitement oubliés. La Cour comprend, combien il a manqué à la confiance, qu'on lui a eu, et lui donne tout le tort. On m'a ordonné de faire à V. E. les complimens les plus gracieux.

---

[1] Se herom Hist. tidsskr. VI. 4. 118 f.

Souffrés, que j'ose y mêler les hommages de mon respect et d'un attachement inviolable, étant à jamais, Monsieur, de V. E.

le très humble et très obéissant serviteur
O. Høegh Guldberg.

à Fredensbourg
ce 24 de Juin 1783.

2.

Kongen til Schack Rathlou. 24 Juni 1783.

Min Kiere Statsminister Geheimeraad Schack Rathlou. Jeg er overbeviist om, at Du er bleven høist forbauset over at have erfaret, hvorledes Vores General-Fiscal, Justitsraad Uldahl har sidste Fredag d. 20 Juni i General-Forsamlingen i det Ostindiske Compagnie *under Debatterne* fordristet sig til at erklære, at *Tre af Vore Statsministre* havde seet og ganske approberet den nedsatte Commissions Udkast og Forslag til et Svar fra General-Forsamlingen paa Vores allernaadigste Brev til bemeldte Forsamling, og saaledes har denne Mand ikke blot givet de ham betroede Stemmer til den Tiid, Stemmerne gives, men og brugt Tre høist betroede Mænds Navne til at bringe en Deel af Interessenterne til at gaae over til sin Mening, som var afvigende fra Vores. Vi have ligesaalidet her som i noget andet Tilfælde villet paa nogen Maade indskrænke Folk i Raadighed over deres eget; følgelig heller ikke Vore Ministre i Udøvelsen af deres Stemme Ret i bemeldte Compagnie.

Det stod derfor til dem at votere for hvilken Meening de ville. Men det er Vi overbeviste om, at ikke nogen af dem har tilladt bemeldte Uldahl at anføre under Debatterne deres Meening. Vi kiende Vore Ministre og veed, at de med Afskye ansee, at De ere blevne anførte paa *saadant offentligt Sted,* for *saadan Forsamling* og ved *saadan Lejlighed,* hvor det gieldte om at votere om *Noget fra Os.* End ikke i England tillader en Minister sig saadant, saalænge han er Minister, og da hos mig! Her til kommer endnu, at hvad vi skrev i General Forsamlingen blev i Forveien læst i Vores Statsraad og deri fundet for Interessenterne saa fordeelagtigt, at Vore da tilstedeværende Ministre bade om ikke at maatte paraphere, paa det de ikke skulle synes, siden ogsaa de vare Interessenter, at have tilraadet deres egen Fordeel. Som nu alt dette saaledes forholder sig, og denne Mands ubetænksomme Erklæring aabenbare giort under Debatterne for en stor Forsamling er fornærmelig saa vel for Vore Ministre, som og for Vores Tillid til dem, kand Vi ikke andet end ville, at Du, Min Statsminister Geheimeraad Schack Rathlou, skriver til bemeldte Uldahl og forlanger:

1) at han skriftligen til Dig ufortøvet erklærer, at han ikke *af Dig* paa nogen Maade har været autoriseret til at anføre for General-Forsamlingen *under*

Debatterne enten Din eller nogen af Vore Statsministres Stemmer og particulaire Meeninger, men at han alleene har skullet give din Stemme og da nævne Dig, naar Tiden kom, at Stemmerne gives.

2) at han da (hvilket han skylder Dig og Dit Embede) afbeder hos Dig skriftligen tillige, at han, uden at have været af Dig til saadant autoriseret, dog under Debatterne har brugt saadant Udtryk, der og kunne forstaaes om Dig, og som om ogsaa Du havde dertil autoriseret ham.

Hans Svar indsender Du til os. Iøvrigt er Vi med al Naade

Din gode Konge
Christian Rex.

Fredensborg d. 24 Juni 1783.

3.

Fr. Numsen[1] til Schack Rathlou.

Commencé à Fredensburg le 26 de juin.

La confusion augmente ici tous les jours, et vous devez dejà tenir, mon très cher frère, un echantillon de l'effect, qui fait à la cour l'adresse des interessés. L'ordre du cabinet, que le dernier ordinaire vous aura porté, en sert de preuve. Certain homme m'a fait dire par son ami, le votre et le mien, de vous avertir, qu'on est furieux contre vous à la Cour de ce, que vous aviez dit ne vouloir pas parapher la lettre du roi aux interessés, parcequ'on pouvoit vous accuser d'avoir conseillé ou pris part au sacrifice, que le Roi faisoit à la compagnie, et d'avoir par consequent agi pour vos propres interêts, mais que, nonobstant cela, vous aviez donné votre consentiment à un écrit, que Guldberg nomme *contrair au Roi*. Il vous conseille d'agir en cette rencontre d'après votre conviction, mais de ne jamais demander votre congé. Si on vous le donne, c'est different, mais il exige de vous, que vous ne le demandiez point, quoi qu'il puisse arriver.[2] Il est très certain, que si vous ne prouvez point de n'avoir pas donné commission ou permission à Uldal de vous nommer devant les débats, on vous donnera votre congé. Guldberg me l'a assez distinctement dit dans la conversation, que j'eus avec lui, et dont je vais vous faire l'histoire. Mardi avant aller à Friedensbourg Stampe me fit dire de venir chez lui, aiant nécessairement à me parler. Il me montra l'ordre du cabinet, qui l'enjoint de demander à Uldal sa déclaration de ne pas avoir eu sa permission de le nommer pendant les débats sur l'adresse. Cet ordre sera tout comme celui, qu'on vous a envoié, car Thott a reçu aussi, qui est mot pour mot comme celui de Stampe. Celui-ci étoit d'abord allé chez Thott pour le consulter sur ce, qu'il y auroit y faire, et tous les deux sont convenus, l'un ne pouvant pas voir, et l'autre pas écrire, de me charger de leur déclaration envers Guldberg. La voici: que Lunding avoit été chez eux pour leur lire l'adresse, qu'ils avoient trouvé, qu'il n'y avoit rien à redire, et l'avoient approuvés, qu' Uldal avoit leur commission pour leur voix, que par consequent ils n'avoient rien à reprocher personellement à Uldal, et ne pouvoient point lui demander de réparation pour leurs personnes, mais que, nonobstant cela, ils obéïroient aux ordres de S. M. en envoiant simplement à Uldal une copie de l'ordre du cabinet. Vous jugez bien, que cette commission ne fût point fort bien reçue. Guldberg me fit la distinction entre la commission, que les interessés avoient donnés à Uldal pour donner leurs voix, où nécessairement il falloit les nommer, et la conduite, que celui-ci avoit eu en nommant les premiers gens du païs pendant les débats, et c'est cette démarche, qu'il attaque, prétendant, que c'étoit une offense faite au Roi, et qu'il s'aggissoit de savoir, si c'étoit Uldal ou les ministres en question, qui avoient fait cette offense. Il me dit tout net, que Thott et Stampe n'auroient qu'à choisir entre les ménagemens pour l'autorité Roiale ou pour Uldal, et que ceux, qui se déclaroient pour celui-ci, ne pourroient plus servir le Roi, qu'on traiteroit cette affaire fort sérieusement et avec la dernière rigueur, et que, si Thott et Stampe n'envoient que simplement une copie de l'ordre à Uldal sans se déclarer personellement offensés, le resultat seroit, qu'ils auroient un nouveau ordre, suivant lequel ils auroient de déclarer, s'ils avoient donné à Uldal la permission ou la commission de les nommer devant les débats; que Eichstedt et Moltke n'avoient point hésités d'écrire incessament à Uldal pour lui reprocher l'irregularité de sa conduite et lui demander la déclaration préscrite dans la lettre du Roi, et qu'il ne doutoit point, que vous ne feriez le même, voulant mettre sa main au feu, que vous n'aviez jamais pensé à lui donner une telle commission. Je ne pourrai vous dire la résolution, que Stampe et Thott prendront avant la fin de cette lettre, que je commence à Fridensbourg dans l'intervalle entre le conseil et le dîner pour être seur d'avoir le tems de l'achever pour la poste de samedi. Vous voiez par tout ceci, mon très cher frère, jusqu'à quel point on est acharné contre Uldal, et cela pour quoi? par ce qu'il a nommé des gens de poids pour appuier son project pour l'adresse. Je ne vois pas, qu'on puisse lui faire pour cela la moindre chose, car supposé, que vous tous, à l'opinion de lesquels il en a apellé, eussiez été présents, n'auriez vous pas alors donné votre avis, et cela, ne revient il pas à la même chose? Et puis, après tout, n'étoit il pas pour plaider sa cause? Colbiørnsen[1] doit lui même avoir dit à Guldberg, lorsque dans sa première chaleur celui-ce vouloit d'abord faire mettre Uldal aux arrêts, qu'il ne voyoit point, qu'il eût fait ou dit la moindre chose, qui puisse lui tomber à charge. Cependant Guldberg me dit, que Uldal doit avoir déclaré publiquement aux interessés, que s'ils acceptoient la proposition du Roi de païer pour les directeurs, ils n'auroient jamais rien, et lorsque je lui témoignois quelque doute sur la verité de ce rapport, il me dit, que cela étoit si vrai, que Ryberg l'avoit d'abord fait écrire dans le protocol.[1] C'est pourtant affreux de voir l'explication, qu'on peut donner à tout, quand on le veut, et je m'en fie à l'esprit de Uldal, qu'il sçaura bien l'expliquer de sa manière, si bien, qu'on ne pourra rien lui faire. Mon Dieu! mon très cher frère! quel tems et quel tumulte! Dieu nous soit en aide! Je vous félicite d'être loin d'ici, et je rend grace à Dieu de ce que je pars samedi de la semaine prochaine. On n'y peut plus tenir, et je crains, que si Guldberg suit son plan, il révoltera si fort une partie du public contre lui, qu'il pourroit y avoir tumulte. Dieu nous en préserve!

---

[1] Fr. Numsen, Schack Rathlous fætter, var den gang overkammerjunker og direktør for Øresundstolden. Siden overhofmarschal.

[2] Der er næppe tvivl om, at dette råd kommer fra kronprinsen, formodentlig gennem Bülow. Denne og Numsen vare den gang lige så gode venner, som de siden bleve bitre fjender.

---

[1] Colbiørnsen havde oplæst kongens skrivelse på generalforsamlingen.

Samedi le 28.

Je finis aujourd'hui cette lettre pour vous dire, mon très cher frère, qu'au sortir du dîner jeudi à Fredensbourg, Guldberg vint à moi et me dit, que je lui pourrois rendre le service le plus essentiel du monde, si j'engageois les deux vieillards à ne point contrevenir aux ordres du Roi, parcequ'il seroit au désespoir, si leur refus forceroit le Roi pour soutenir son autorité de faire une démarche facheuse à leur égard. Je lui répondis, que je ne me voiois pas assez d'asscendant sur eux pour croire, que sur ma persuasion ils changeroient d'avis, et que je connaissois assez Stampe pour savoir, qu'il est capricieux, et qu'au reste je n'étois uniquement que commissionaire et point de tout conseiller. De retour de Fredensbourg je fus vendredi matin premièrement chez Stampe, qui prit la resolution d'envoier à Uldal copie de l'ordre du Cabinet et d'y ajouter à la fin qu'il étoit surpris, qu'un tel rapport puisse être fait au Roi, tandis que lui (Uldal) savoit lui même, que non seulement il ne lui avoit jamais parlé des affaires de la compagnie, mais qu'il ne lui avoit pas même donné une commission pour le voix. Cette résolution prise de la part de Stampe, je m'en fûs chez le vieux Thott pour lui en faire part, et celui-ci étoit presque resolu de faire la même chose à l'exception de ce, qu'il vouloit au lieu d'une copie de l'ordre seulement en envoier un extrait à Uldal. Mais il ne vouloit se décider entièrement qu'après avoir parlé au Comte de Moltke, lorsqu'il seroit revenu de Fredensbourg. Voilà, mon très cher frère, où en sont les choses, que je n'ai pas voulu manquer de vous communiquer en cas que vous justifiez en faire usage, avant que vous preniez votre partie dans cette affaire, espérant que celle-ci vous parviendra encore à tems. Comme il n'est pas douteux, qu'on ouvriroit à la poste une lettre de ma part pour vous, j'ai pris la partie d'engager Wormskiold à mettre celle-ci dans une enveloppe pour son intendant avec ordre de l'envoier incessament par un exprès à cheval à Rathlousdal. Il est naturel, qu'il m'importe beaucoup de savoir, que vous l'avez bien reçu, et voilà pourquoi je vous demande en grace de m'en informer le plustôt que possible. Je pars aujourd'hui en huit, et peutêtre pourrois je alors trouver quelques mots de votre part chez Kaas en Fionie ou en Odensée, ou je serai vraisemblablement le mardi après. Mille et mille respects à madame de Schack. J'espère avoir le doux plaisir de vous voir a Rathlousdal et de vous y assurer de bouche de tous les sentimens, avec lesquels je finirai mes jours pour vous.

---

[1] Ryberg havde deklareret, at når interessenterne vedtog Uldalls forslag, «måtte de have taget i betænkning, hvad denne deklareret haver, at når man betragter H. M.'s allern. erklæring, således som den er forfattet, så skulde interessenterne ikke blive holdt skadesløse for den indtræffende kassemangel». Uldall svarede, «at skønt han ikke skylder kfr. Ryberg noget svar på hans tilførte, så vil han dog altid vedstå, at hans allerund. mening om forståelsen af H. M.'s allern. løfter indeholdes i det allerund. svar, generalforsamlingen har vedtaget, og at han nødes at erklære alle andre selvgjorte fortolkninger overfor hans ord for urigtige». En extrakt af generalforsamlingens protokol. Ravnholt. Numsen havde altså god grund til sin tvivl om rigtigheden af Guldbergs referat.

C. F. Numsen.

Korrespondance mellem prins Friderich Christian af Augustenborg og Schack Rathlou.

(Ravnholt, brevene fra Schack Rathlou i koncepter.)

I.

Fra Schack Rathlou. 7 Marts 1786.[1]

. . . J'avoue à V. A. S. avec cette franchise respectueuse, qui ne sauroit déplaire à un Prince, qui pense aussi vertueusement et noblement qu'Elle, qu'il sera très difficile de proposer au Roi un revenu annuel à assigner à V. A. personnellement, son cas en cette affaire étant tout à fait différent de celui du Msgr. le P. de Hesse, qui tire des appointements dans sa double qualité de Gouverneur Général des deux duchés et de Général Commandant de Norvègue; et au fond, Msgr., je suis intimement convaincu, qu'aucun avantage et aucun agrément, que Vous ne devriez absolument qu'à la bienveillance du Roi, ne Vous feroit plaisir. Bien de occasions pourront se présenter dans la suite du tems, dans lesquelles V. A. pourra rendre Sa talente, Ses connoissances, et Son amour si decidé pour le travail utiles à la patrie; je ne doute même point, que la bonté divine n'amenera ces occasions, et dès alors Elle jouira avec une vraie satisfaction pour Elle même et avec les applaudissement de toute la nation de la juste retribution, que tout état doit à ceux, qui lui ont rendu et lui rendent des services, mais jusqu'à ce temslà je croix, que toute démarche, toute tentative relativement à cet objet seroit prématurée. . . .

---

[1] Prinsen havde skrevet til Schack Rathlou om at bevirke, at der skulde tilstås hans kone en apanage. Han selv havde, så længe faderen levede, kun 2000 rd., kongen vilde ifølge ægtepagten give ham 6000, hvoraf prinsessen skulde have det halve til nålepenge; med renterne af brudeskatten, 120,000 rd., udgjorde det hele 10,800 rd., «eine Summe, die nicht hinreichend ist, blos die Besoldungen unseres gemeinschaftlichen Hofstaates abzuhalten». Prinsessen kunde let have gjort en større lykke ved at ægte en kongelig gemal; denne har hun givet afkald på af hensyn til statens vel; det er derfor billigt, at denne gør noget for at gøre hende en mindre anselig forbindelse så behagelig som muligt.

2.

Fra prinsen. 29 Juli 1786.

Monsieur! j'adresse ces lignes à V. E. pour Lui dire, que j'ai enfin dit au Prince royal tout ce, que j'avois sur le cœur concernant son Voyage en Suède.[1] Il est convaincu, que le Comte de B[ernstorff] n'a pas agi hier envers lui avec la franchise, qu'il lui devoit. Il parlera demain à V. E. avant le Conseil par rapport à l'affaire en question, après que le Comte de B[ernstorff] sera sorti de chez Lui. . . .

3.

Fra prinsen. 3 Oktober 1786.

. . . Le P. royal a encore aujourd'huy assisté aux manœuvres facheuses de suite. Il ruine avec là entièrement sa santé. Il s'est extrêmement mal conduit dans ces jours, même à plusieurs égards. Mais j'en parlerai de bouche à V. E., ainsi que d'une conversation, que j'ai hier au soir à son sujet. . . .

4.

Fra Schack Rathlou. 30 Novbr. 1786.

Monseigneur! Après avoir mûrement reflechi à ce, que Msgr. le Pr. Royal et V. A. S. m'ont fait l'honneur de me dire hier au soir dans le Conseil chez le Roy touchant les actes de la grande commission tenue en 1772 dans l'affaire de feue S. M., la R. Caroline Mathilde, je ne puis que répresenter humblement, qu'il y auroit selon moi mille inconvenients à Se les faire délivrer. D'abord leur lecture ne peut malheureusement pas donner de satisfaction. En second lieu il faudroit nécessairement pour les retirer des archives secrètes, Geheime Archiv, où je les crois déposés, un ordre exprès à la Chancellerie Danoise, signé pas le Roy Lui-même, et si, malgré toutes les mesures, qu'on prendroit, l'existence d'un pareil ordre transpiroit, ce qui arriveroit probablement, cette démarche donneroit lieu à nombre de fausses conjectures et de propos de toute espèce, qui allarmeroient le public, et qui parviendroient bientôt à la connoissance des Ministres étrangers, et par eux à celle de toutes les Cours de l'Europe, ce qui même à la Cour d'Angleterre pourroit faire une sensation désagréable. Et troisièmement j'avoue, s'il m'est permis d'en dire mon avis, que je ne vois absolument aucun avantage réel, qui en résulteroit, tandis qu'il pourroit en naître des désagréments sans nombre, qu'il n'est pas même possible de prévoir d'avance.

Si malgré ces reflexions Msgr. le Pr. R. incline à vouloir, que les dits actes Lui soyent délivrés, j'ose prier V. A. S. de ma part de vouloir bien avoir la grace de consulter pareillement là dessus les autres Ministres d'Etat car l'affaire étant extrêmement délicat et d'une importance supérieure, je n'ose pas conseiller à S. A. R. de s'en rapporter uniquement à moi, quelques pures que soyent mes intentions, et bien moindre encore oserois je prendre la chose sur moi seul sans le concours des autres ministres.[1] . . .

---

[1] Denne rejse foretoges først i Juli. D. 15 var kongen af Sverrig kronprinsens gæst på Marienlyst.

5.

Fra prinsen. Gravenstein 9 Maj 1787.

. . . Le C. de Reventlou sera bien arrivé dans ce moment-ci. J'espère, que ses rapports soient favorables, parceque je le souhaite infiniment. Nous avons arrangé tout ici pour empêcher l'entrevue tant redoutée. Un certain voyage n'aura apparement pas lieu avant le midi-Juillet; du moins nous avons prié sous differens prétextes de la différer jusqu'à là. Je sais, que V. E. n'est pas tout à fait de notre avis, mais Elle peut etre assurée, qu'il nous nuiroit infinement plus, qu'il nous seroit utile, qu'on se vit avant que tout fut arrangé. . . .

6.

Fra prinsen. 2 Juni 1787.

Monsieur! Je prends la plume pour marquer à V. E., que j'ai fait remettre hier au soir au Prince héréditaire le rapport de la commission établie à l'égard de l'université ici.[2] Dans l'opinion, que le nouveau plan ne pouvoit pas être mis en exécution avant le fin de l'année et avant que la commission nous eût communiqué ses idées sur les changemens nécessaires dans les differens Collèges et dans les écoles, je n'ai pas cru cette affaire aussi pressante que bien d'autres, que nous avons dans ce tems-ci, et par consequent je ne me suis pas hâté à la parcourrir; mais comme V. E. souhaite la voir décidée et finie avant le départ du Pr. R., je le crois très possible, que le mal puisse se faire redresser encore, et que le souhait de V. E. soit accompli.

---

[1] Efter Bülows beretning havde prinsen derefter talt som i kronprinsens navn til Bernstorff om denne sag og ligefrem udtalt, at det var hans hensigt, at akterne skulde brændes. Men Bernstorff afslog bestemt at udlevere dem, da de vare statsejendom, og da England 1772 ikke havde villet slå sig til ro, før man truede med at lade dem trykke, og da det ikke kunde være dommerne ligegyldigt, om de tilintetgjordes. Også til Bülow talte prinsen derom, men kronprinsen aldrig. Bülows optegnelser, det kgl. bibl.

[2] Det er forarbejderne til universitetsfundatsen af 30 April 1788, her er tale om. Udkastet til denne såvel som til forandringer med kommunitetet og de lærde skoler var udarbejdet af H. Janson og behandlet i en 1785 nedsat kommission, der dog foreløbig kun havde erklæret sig om universitetet, ikke om skolerne og kommunitetet. I prinsens erklæring hedder det: «Ich habe bisher immer gehofft, dasz die alte Fundation von 1732 nebst den nachher einzel ergangenen Verordnungen die Examina betreffend, die neue Schulordnung von 1775 und die kürzlich erneuerte Fundation für die Communität und Regenz, welche alle theils dem Geist und der itzigen Aufklärung unsers Zeitalters und unsrer Nation nicht angemessen sind, theils ein allzu genaues Detail enthalten, und dadurch, wenn auf ihre Beobachtung genau gehalten werden sollte, die Freiheit der Lehrer und der Studierenden zu sehr einschränken würde — dasz alle diese Verordnungen aufgehoben würden, und an ihre Stelle eine neue Verordnung bekant gemacht werden würde, welche das ganze Schul- und Erziehungswesen beträfe, und deren Inhalt und Stil den philosophischen Köpfen der vorzüglichen Mitglieder Ehre machen würde, die an dem Entwurf zu selbiger würden gearbeitet haben. Allein ich finde in der Vorstellung der Commission nichts, was mich noch berechtigen könne, mich mit einer solchen Hoffnung zu schmeicheln.» Han savner en reform af universitetets økonomiske forfatning og nærer tvivl om, at inddelingen i 4 fakulteter, der skriver sig fra middelalderen, er heldig. Professorerne skulle ikke bindes til faste lærebøger; patronen og prorektor må uden dette kunne våge over, at religionen ingen skade tager. Filosofisk eksamen bør afskaffes. 17 Marts 1788 afgav han en endnu skarpere erklæring, som Schack Rathlou oplæste i statsrådet og derefter gendrev. Se Hist. tidsskr. VI. 4.

Je suis d'accord avec la Commission dans presque tous les points à quelques petits remarques près, qui ne disent grand chose. Mais j'avouerai avec toute la franchise possible, qu'il y a encore bien des choses, quoique sacrées par leur usage ancien et général, que je crois être des abus, et que je desirerois infiniment voir changées. Mais la commission n'y a pas touché, il-y en a beaucoup même, qu'elle n'a pas nommé. Ainsi je le passerai en silence, d'autant plus que mes idées paroitroient peutêtre chimérique, que je sens même, qu'elles ne sont bien digérées encore, et que je suis si éloigné d'avoir une confiance aveugle dans ma pénétration et dans mes connoissances, que je le crois au contraire très possible et même vraisemblable, que si je possédois aussi un peu de belles lettres, je ne puis pas avoir les connoissances et l'expérience nécessaire pour consulter des changemens de l'état. Du reste j'avoue, que j'ai cru, que le devoir exigeoit de tous ceux, qui composent le conseil, de dire tout ouvertement leurs opinions, et que j'ai été bien loin de prendre une contrediction ou un voix different pour une marque d'inimitié. D'ailleurs j'espère, que vous serez assuré, Mr., que je sais toutes les obligations, que je vous dois, que je les reconnois vivement et sincèrement, et que leur souvenir ne s'effacera jamais de mon cœur. J'ai cherché, autant qu'il a été en mon pouvoir, de vous en convaincre, et c'est ne pas ma faute, que j'ai manqué d'occasion pour vous en donner des preuves éclatantes. Je les aurois saisi avec autant d'empressement que de joie.

Encore: Vous serez persuadé, Mr., que mon cœur aspire à tout ce, qui est grand, beau et honnête; mon sang n'est pas étranger au Danemarc, il est donc naturel, que mon cœur soit danois, aussi bien que le votre. Vous me croirez en outre assez de droiture, de justice, d'esprit, et d'honnêteté pour être en même tems assuré, que je haïs les petits trames de l'esprit de parti, que je trouve bien au dessous de moi, qui éviterai avec soin tout ce, qui pourroit offenser un homme, que j'estime comme vous, mais que ni prières, ni menaces, ni quoi que ce soit puisse me faire quitter et oublier mes devoirs.

J'ai cru cette explication nécessaire. Il y a que bien peu de gens vis à vis desquels je m'explique ainsi, mais la reconnoissance et l'estime, que je conserverai pour Vous jusqu'au tombeau, me font souhaiter de pouvoir toujours vous compter sous le nombre de mes amis. J'ai l'honneur d'être avec la plus grande consideration,

Mr., de V. E. le très humble et très obéïssant serviteur

Frideric Chrétien.

7.

Fra Schack Rathlou. 3 Juni 1787.

Msgr. Je suis pénétré de reconnoissance des choses gracieuses, que V. A. S. a bien voulu me dire dans la lettre, dont Elle m'a honoré hier, et que j'ai reçu trop tard après mon retour de mon jardin pour pouvoir y répondre sur le champ. Plus je Vous suis respectueusement attaché, Msgr., plus je rends avec joie toute la justice, qui est due à si juste titre à la grandeur de Votre Ame et à l'élévation de Votre façon à penser, et plus, je l'avoue, je suis et serai toujours jaloux du bonheur de posséder Votre confiance, et de la certitude, que Vous me conserviez Votre bonté, Or je ne dissimulerai pas à V. A., que j'ai cru remarquer depuis quelque tems, qu'à cet egard je n'étois pas aussi heureux, que le désiroit mon cœur, et j'ai surtout été peiné de voir, que, quoique peu satisfaite de l'ouvrage touchant l'Université, auquel j'ai tant travaillé, mais qui originairement et foncièrement n'est pas le mien, Elle n'ait pas eu la bonté de S'ouvrir à moi sur les imperfections, qu'Elle y avoit trouvé, et que ce n'a été que le hazard, qui m'en a instruit, de sorte que sans cet hazard j'aurois pu me trouver dans la position pénible au Conseil d'avoir à soutenir, sans m'y être attendu, des opinions differentes des siennes, auxquelles je désire toujours si vivement de pouvoir me conformer. Mais me voilà tranquillisé sur la confiance de V. A. par les assurances pleines de bonté, qu'Elle vient de me donner, et je me flatte, qu'Elle daigne être convaincue, que mon attachement pour Elle est et restera toujours sans bornes, tout comme c'est le respect, que je Lui dois.

Quant à l'affaire même, dont je viens de parler, Msgr., il est naturel, que j'en désire fort la prompte conclusion. Elle est importante, parcequ'elle concerne l'instruction de 7 à 800 jeunes gens destinés à toutes les places dans l'église et à tous les dicastères et tribunaux dans les deux Royaumes, elle est pressante, parcequ'elle traine déjà depuis environ deux ans, la Commission ayant été établie encore du vivant de mon prédecesseur le Comte de Thott, et Msgr. le Pr. R. m'ayant très souvent demandé, ce qui pourroit l'arrêter si longtems; et elle me tient particulièrerement au cœur à moi, parceque l'exécution du plan m'est confié, et que je voudrois naturellement mettre autant d'activité dans les affaires de mon ressort, que mes Collègues en mettent avec raison dans celle du leur, surtout quand il s'agit d'une affaire si supérieurement intéressant pour tout l'Etat que le bon arrangement de l'unique Université, que nous avons en Danemarc et en Norvègue. Et pour ce, qui regard les imperfections du plan de la Commission et les omissions, dont V. A. me fait l'honneur de me parler, je La supplie de considérer, que dans le cas, où je me trouve, moi, qui dois rapporter l'affaire et ensuite minuter les résolutions du Roy, je ne saurois qu'être craintif, s'il s'agissoit de faire des changements essentiels dans un plan destiné à assurer les progrès des sciences et dressé par les gens les plus savants et les plus experts précisement dans cette matière, que nous ayons dans ce pays ci, tels qu'un Luxdorph, un Carstens, un Suhm, un Nielsen et un Erichsen, tandis qu'il seroit toujours possible de corriger petit à petit des certains abus, qui ne l'auroient pas été encore, et de suppléer à quelques remissions par des arrangements successifs, quand premièrement le gros de l'ouvrage seroit achevé et consolidé.

Voilà, Msgr., ma confession de foi sur cette affaire, qui m'a donné plus de travail, de chagrins et de sollicitudes qu'aucune de celles, que j'ai eu entre les mains jusqu'ici. Et ceux, qui connoissent par expérience, que c'est que d'avoir à faire avec une 20taine de Professeurs, ne seront pas étonnés, si je proteste, qu'il n'y a pour ainsi dire sorte d'employ, que je ne préférerois à celui de Directeur de l'Université. Aussi ferai je ce, que je pourrai, pour être défait de cette besogne, que je n'ai pas ambittionnée, le plus tôt possible. . . .

8.

Fra prinsen. Augustenborg 10 Juli 1787.

. . . L'impression, qu'une certaine personne[1] devoit faire, a été nulle. Elle doit avoir été dans tout son beau, mais on ne l'a pas même regardée pendant tout le dîner. Les parents et les amis doivent en être dans la plus grande consternation, et ils ont perdus presque toute leur espérance. Le jeune homme trouve la jeune personne en question assez bien, mais nullement si belle, qu'il puisse en devenir amoureux. Il est enragé contre son père, qui s'est conduit très imprudement. V. E. peut se fier à l'exactitude de ce détail. Je le sais par une lettre, qu'il a écrite à sa sœur, où il lui parle de ce dernier et lui donne de jolis sobriquets. Je le sais encore d'autres personnes, auxquelles il en a parlé, et puis par des lettres de ces differents endroits, dont on m'a dit le contenu. Le père et le petit vieillard doivent etre brouillés ensemble, mais en revanche il est très avec B[ülow][2]. Quelle lacheté de la part de ce dernier! Enfin V. E. peut etre assurée, qu'il n'y a dans ce moment rien, qui avise d'avantage aux vues de certaines gens, que la passion pour une jeune dame, qui est de tems en tems ranimée par l'envoi de fleurs de cette dernière. Il faudra penser un jour à nous délivrer de cette personne, pour qu'elle ne trouble pas l'union et le répos dans la famille, dès que cette précaution sera nécessaire. . . .

9.

Fra Schack Rathlou. 14 Juli 1787.

Msgr. La Lettre, dont V. A. S. m'a honoré de 10 de ce mois, et dont je Lui présente mes très respectueux remercîmens, a mis du baume dans mon sang, et si ma goutte n'étoit déjà partie, cette lettre pleine de bonté et contenante des nouvelles si consolantes et si conformes à tous mes vœux auroit seule pu la chasser dans un instant. Dieu soit beni, Msgr., et veuille par sa grace, qu'aucun changement défavorable le ne dérange et détruisse mes espérances actuelles. A dire vrai, je ne crains presque plus rien. C'est d'ordinaire le premier coup d'œil, qui décide, et quand celui-là n'a pas été favorable à une belle, il lui faut presque toujours beaucoup de tems et bien de circonstances avantageux pour emporter la victorie, et voilà ce, qui ne peut guerre exister dans le cas, dont il s'agit.

---

[1] Prins Carls datter, Marie. Kronprinsen rejste da i hertugdømmerne.

[2] Denne, der tidligere havde været mod kronprinsens ægteskab med prinsesse Marie, gik på denne tid over til prins Carls parti. Forholdet mellem ham og prinsen af Augustenborg havde i forvejen været så slet som muligt; men fra nu af opstod der tillige et fjendskab, som blev varigt, mellem ham og Schack Rathlou samt hele det danske parti, som denne var hovedet for.

Je ne saurois assez exprimer à V. A., combien la conduite de B[ülow] me révolte, sans cependant me surprendre; car je le connois personellement assez pour m'attendre à tout de sa part, et depuis quelque tems il m'a même paru par des certains indices, qu'il commençoit à croire de son interêt de se jetter entre les bras de ceux, avec lesquels il se lie à cette heure. Tôt ou tard il sera certainement puni d'une conduite si inconcevable et si double, mais en attendant il faut rendre graces au Ciel, qu'elle n'a pas produit jusqu'ici tout le mal, qu'elle auroit pu produire dans la position, où il se trouve.

Vous avez bien raison, Msgr., de souhaiter, qu'on puisse se défaire de *la Belle aux fleurs*[1], si belle y a, car pour moi, Dieu sait, que je la trouve ni belle, ni jolie, ni aimable, mais quoi qu'il en soit, elle pourroit devenir bien dangereuse, d'autant plus qu'on prétend, que son âme n'est pas plus belle que sa phisionomie.

. . . J'ai fait ma Cour mercredi passé à Fredensbourg, où l'on m'a reçu très gracieusement, et S. M. la Reine ne m'a dit une seule parole dans un entretien, qui dura une heure et demi, qui eût pu marquer quelque mécontentement contre moi ou contre les personnes, auxquels je fais gloire d'être attaché. Tout au contraire Elle ne m'a dite que des choses gracieuses et agréables.

10.

Fra prinsen. Augustenborg 24 Juli 1787.

V. E. aura aujourd'hui l'avantage de revoir le P. R., qui vouloit arriver ce soir à Friederichsberg. Je Vous en félicite, Mr., comme je félicite tout ce pays, que Dieu Vous l'ait rammené en parfaite santé et le cœur entier. Jusqu'ici il n'est pas attaqué, mais je n'aurois pas voulu pour tout au monde, qu'un certain séjour eût duré plus longtems. V. E. saura déjà, que le Prince nous a fait l'honneur de passer une nuit chez nous à Gravenstein, et que mes prédictions ont été accomplies. Toute espérance est aussi perdue de ce coté là. Je n'ose pas confier d'avantage à la plume, mais j'espère d'avoir l'honneur de Lui en parler.

---

[1] Det vil vel være umuligt at afgøre, hvem her sigtes til. Året i forvejen havde overhofmarskal Numsen været meget urolig over «de anstalter mellem kronprinsen, fru Giedde, frk. Holck, frk. Brokkenhuus og prins Emil» (af Augustenborg). Han havde talt derom til prins Friderich Christian, der dengang mente, at det intet havde at betyde (Bülow, d. kgl. bibl.). Måske er det en af de nævnte, der er la Belle aux fleurs.

... C'est avec une peine infinie, que j'ai lu le contenu de ce lettre. Je me figure aisément, Mr., l'embarras, dans lequel Vous Vous ètez trouvés pendant ces troubles.[1] Vous avez agi avec vigeur, Vous avez choisi les moyens les plus propres à les calmer, et j'espère, qu'en les continuant on réüssira bientôt à les calmer tout à fait. Le Pr. R. et chaque homme de bien, qui aime sa patrie, Vous en doit une reconnoissance infinie. D'ailleurs toute cette histoire est une bonne leçon pour le jeune Pr., et j'espère, qu'il en profitera, et qu'il apprendra par elle, que de quelque classe que soit l'offenseur et l'offensé, un Souverain doit toujours faire justice à ce dernier. . . .

11.

Fra Schack Rathlou. 31 Juli 1787.

Msgr. J'ai bien des graces très humbles à rendre de la lettre du 24, dont j'ai été honoré de Sa part, et j'ai été enchanté d'en apprendre, que le séjour en question n'a rien effectué de ce, que ceux, qui l'avoient arrangé, s'en étoient promis. Mais comme V. A. me fait cependant l'honneur de me dire, que sa plus longue durée auroit pu avoir des suites, j'en conclus, qu'il faut autant plus presser certain autre arrangement à tous égards bien plus convenable. On ne m'a pas nommé du tout le dit séjour ou les personnes, qu'on y a hantées, mais en revanche on m'a parlé beaucoup et avec une confiance entière de la seconde entrevue, qu'on a eue, au sujet de laquelle on m'a confirmé tout ce, que V. A. a eu la bonté de me communiquer. . . .

Beretning om Nakskovs Overgivelse 1658.

Ved **P. C. Bang.**

Nakskovs umotiverede Overgivelse den 7de Februar 1658 har altid været en uopløselig Gaade. Vel var Fæstningen kun befæstet paa de 3 Sider og endda ei stærkt, paa den 4de Side derimod, ud ad Fjorden til, var den nu, da denne var iislagt, næsten heelt aaben, saa at man kunde gaae lige ind i Byens Gader, men Fæstningen blev ei angrebet, den blev kun opfordret til Overgivelse ved en eenlig Trompeter; der var derfor ingen Grund til at overgive den og endnu mindre til at skynde sig med Overgivelsen.

Commandantens Beretning om Tildragelserne i Nakskov i de sidste 8 Dage før Overgivelsen giver dog en Deel Oplysning om, hvorledes det gik til. Begivenhedernes Gang har saa været følgende. Den svenske Generalquarteermester, Erik

---

[1] Striden mellem «de sorte og de røde» i Filosofgangen. Hist. tidsskr. III. 3. 323.

Dahlberg, kom til Langeland 1.—2. Februar, drog over Isen til Grimstedgaard og maalte overalt Isens Tykkelse; det er hans Ophold paa Langeland, Commandanten faaer Brev om den 3die. Dahlbergs Ankomst til Langeland omtaler Commandanten ei; thi Udplyndringen af Grimstedgaard den 4de kan ei være udført af Dahlbergs Parti, da han jo den 4de om Aftenen Kl. 9 kom tilbage til Kong Carl Gustav paa Dalum Kloster og Veien fra Grimsted over Rudkjøbing, Svendborg til Dalum er c. 10 Miil, ikke at tale om Dahlbergs, rigtignok noget tvivlsomme, Beretning om, at han yderligere forlængede Veien ved at gjøre en Afstikker til Ærø, c. 2 Miil frem og 2 tilbage. Det maa have været et af de over Fyen spredte svenske Partier, der har fundet Veien over Store Bælt og plyndret Grimstedgaard. Løverdagen den 6te kommer Carl Gustav med c. 2000 Ryttere iland ved Grimstedgaard. Forud for ham er gaaet Fortroppen og nogle spredte Plynderpartier, muligen ogsaa Trompeteren, der angives at være mødt for Nakskovs Port omtrent Kl. 3. Natten mellem Løverdag d. 6te og Søndag d. 7de gaae saa Nakskovs Borgere med Lygter ud for at lede Fjenden op, de træffe paa Grev Ulfeldt og overgive Byen og Fæstningen. Søndagen den 7de besætte Svenskerne Nakskov.

Commandant i Nakskov var François Edmondt, Ridder; han fik den 23de November 1657 Bestalling som Oberst til Fods. I Kongens Ordre 24de Novb. om at betale ham en Maaneds Sold kaldes han Commandant i Stapelholm, men Navnet er her senere indført paa en alt reenskrevet Ordre, hvor der var ladt Plads aaben til Navnet, saa den er næppe til at stole paa i dette Punkt. Fra Begyndelsen af December var F. Edmondt i Nakskov som Commandant og var det til Overgivelsen. Medens Oberst Both efter sin Hjemkomst fra Nakskov blev arresteret og fra Fængslet indgav sin Rapport[1], vides hidtil intet om, hvorledes Oberst Edmondt blev behandlet. Han blev dog brugt senere og maa have været anseet for en dygtig Officer, thi i Juli 1659 faaer General Felt-Marsk. Schack Tilladelse til at tage ham med sig som Generalquarteermester, i hvilken Stilling han ogsaa gjør Tjeneste under hele Felttoget paa Fyen. Ved Reductionen Januar 1661 er han en af de reformeerte Officerer, som endnu beholdes til Tjeneste; han ansættes ved Fortificationsvæsenet i Strib og Frederiksodde, men ved Reductionen 1662 gaaer han af. Kongens Ordre af 6te Marts 1662 lyder paa, at han afskediges, at Bestallingsbrevet skal affordres ham og at der skal gives ham 500 Rdlr. til Reisepenge; disse faaer han udbetalt den 26de Marts.

Relationen findes i Rigsarkivet i Indkomne Sager til Krigscancelliet for September 1672 i Nr. 373 i et Omslag, hvorpaa Krigssecretair Herman Meier har skrevet «Einige mir von Hr. Griffenfeld extradirte Documente». Relationen er skrevet af en Skriver, men egenhændig underskrevet af François Edmondt og Datoen vistnok ogsaa tilføiet af ham.

Relation des Rittern und Obristen Franciscus Edmondt gewesten Commandant zu Nachscaw wegen ybergab selbigen orths.

Nachdeme ich den 30ten Januarij vmb 6 vhrn nachmittag, durch den Hamburger Botten, in erfahrung kommen, dasz der König von Schweden alle seine Macht in Holstein vnd Judtlandt versamblet, mit intention einen einfall in Fünnen zu thun, hab ich annoch selbige stunde einen expressen mit

---

[1] Danske Samlinger I. 33 ff.

schreiben an den Gnl. Lieutenant Guldenlöw abgefertigt, ihme solches zu auisiren.

Sontag den 31ten dito seindt die Flüchtige Reitter aus Fünnen durch Langelandt yber dasz eysz in Lalandt kommen, mitbringent die traurige Zeittung, das alles in Fünnen verlohren wehre.

Montag den Ersten Februarii ist Hr. Commissarius Rosenkrantz[1] zu Nachskaw ankommen, alwo wir vns neben den Burger Meistern vnd etlichen andern Berathschlaget, wie man selbigen orth zum Besten defendiren mechte, solches aufs papier gesetzt vnd von obg^{ten} H. Commissarius vnd mir underschriben worden, darauf H. Commis. dem Landt Maior ordre ertheilt, die Baurn ehristens zuuersamblen. Ich ersuchte H. Commissarius vnd Reittvogt vmb aldorten in solchem gefährlichen Zustandt bey mir zuuerbleiben vnd mir die handt zu biethen, darauf zur antwort bekommen, dasz sie noch was auf dem Landt zuuerrichten, aber mit ehistem widerumb alhier sich einfinden wolten.

Diinstag den 2ten dito seindt immerforth mehr der flüchtigen Reitter aus Fünnen anhero kommen, sagten, dasz schon ein parthey von den Schweden in Langelandt sich habe sehen lassen.

Mitwochen den 3ten dito bin ich durch ein schreibens aus Langelandt in erfahrung kommen, dasz der feindt mit etlichen starckhen trouppen alda wehre angekommen, dasz Eysz gemessen vnd besichtigt, ob solches von Langelandt in Lalandt yberzukommen starckh gnug wehre, welches sie (nachdem sie es starckh gnug befunden) dem König von Schweden nach Fünnen zuwüssen gethan. Worauf ich zu dem Burgermeister alsobald geschickt habe, das er den Burgern andeuten solte, das sie ihre für der Vestung herumbligende heuser, Garten und Blanckhwerckhen zu ihrem eignen nutz selber abbrechen wolten, damit ich nit gezwungen wurde, selbige in der noth Eilends zuuerbrennen. Benebens hab ich die stuckhe alhie laden lassen vnd etliche schubcasten (so gegen die petarten sehr dienlich) fertig zumachen anbefohlen, kunte aber in gantz Nachskaw nit mehr holtz als zu einer, wie im gleichen so viel hilff von den Burgermeistern[2], dasz ich einen wagen, vmb stein zu führen (in fall der noth selbem Casten einzufüllen), bekommen, weilen sie zur antwort geben, sie könten die Burger nit Commendiren.

Die erste Versuchung der Burger.

Der Junge Burgermeister liesz mir sagen, die Burger fangten an zu murmuriren wegen der einquartierung der flüchtigen Reitter, mit bitt, solches zu remediren, worauf ich geantwort, ich wolle den Reittern vorhalten, ob sie gewehr nehmmen und behilfflich zur defension

---

[1] Erik Rosencrands.

[2] Under Beleiringen 1659 vare Niels Nielsen og Peder Mortensen Borgermestere. De vare det vistnok ogsaa nu i 1658. N. Nielsen idetmindste var Borgermester fra 1653, udmærkede sig under Beleiringen og var da 70 Aar gammel; han døde 25. Jan. 1671. Det maa være ham, der er meent med den gamle Borgermester. Peder Mortensen var en Broder til Præsten Mag. Widsted. Han synes ei at have udrettet Noget under Beleiringen og i det Hele ei at have været nogen sympathivækkende Person. Friis: Nakskovs Fortid, ny Udgave ved A. Hansen.

selbiger vestung sein wolten, welches sie kurtz abgeschlagen, vnd fürgeben, sie könten nit mit musqueten vmbgehen, da ich dan (die Burger zu friden zu stellen) ihnen alsbald befohlen, sich nach Seelandt zu ihrer Mayt. zubegeben. Disen tag kam ordre von ihre Mayt., das die hierinligende Reütterey solte aufbrechen vnd nach Seelandt gehen, Besorgent aber, die Burger mechten wegen entblössung der Reütterey den muth sinckhen lassen, hab ich sie aufgehalten. Zwey stundt nach disem kombt ein quartiermeister mit königlicher ordre, dasz sein Rittmeister (Steinbrahe genant[1]) sambt seiner Compagnie solte einquartiert werden. Ich fragte selben, wie starckh die wehre, er andtwortete bey hundert man, welches mich sehr erfreuet, vermeinent, dasz dise besser als die hierinligende gemuntiert, schickhte derowegen bald einen mit obg^{ten} officir zum Burgermeister vmb die einquartierung zumachen, vnd zu gleich auch ordre an die hierinligende Reüterey, sie solten aufbrechen vnd
Die zweyte Versuchung. ihrer ordre nachkommen, welches sie strackhs theten. Worauf die Burger mit grozser vngestümme zu mir kamen, fragten, warumb man sich mit der Reütterey so gar entblössete, sie wehren nun verlohrne leuth, ich gab zur andtwort, es werde ihnen weder an Reütterey noch fuszuolckh ermanglen, wan sie sich nur wol halten wolten. Baldt darnach kombt eingemarschiert ein parthey mit dem standart von Steinbrahe Compagnie,
Die dritte Versuchung. stelten sich auf den platz, erwahrtent ihrer quartier. Worauf dan selbige Burger abermahl mit grozser vngestümme zu mir eyleten, vorgebent, warumb ich sie mit anderer Reütterey beschweren wolte, sie hetten weder hew noch strö, sie musten von hausz vnd hoff gehen, es wehre ihnen unmöglich länger auszuhalten, weil sie schon so viel auch für ihr Königl. Maytt. gethan hetten, welchen ich antwortet, sie sollen sich patientiren, es könne bey disem zustandt anderst nit sein, es wehre ihrer Maytt. Befehl, und gereichte solches zu ihrer vnd der statt defension.

Donnerstag den 4ten dito des Morgens kam der Rittmeister Steinbrahe auch alhero, von welchem vernohmmen, dasz er mehr als yber 50 man zu fusz hette, wurde also nit sehr grosse dienst leisten können, weil auch seine, ein Freye Compagnie, vnd nichts zur montirung von ihr Maytt. auf selbige empfangen, habe auch kein andre ordre als in Nachskaw einzuquartiren, Welchem ich geandtwort, es geliebte ihme solches nur allein zusagen, aber zweiflete nit, seine gute dienst werdens anders erweisen. Gegen Mittag ist der Landtmaior Hansz Nelesen[2] mit etlichen fahnen Baurn ankommen, begehrte ordre, wie er sich mit selbigen verhalten solte, darauf ich ihme befohlen, er solle mit seinen völckhern einmarschiren vnd sie auf den platz stellen, damit ich selbige beseehen vnd die burger dadurch behertzt machen könte. Balt darauf kame auch der Ehrlich vnd threwhertzig Lehnsman Bastorff[1] mit dem Landtmaior Johan Felton[2], sagent, sie hetten in der nähe bey 300 man der baurn, vnd vermeinten, es solten morgiges tags mehere folgen, begehrten auch ordre, wie sie sich zuuerhalten. Ich danckte ihme seines grossen fleisz vnd guten exempls halber, wie auch für die Sorg zu ihro Maytt. diensten, mit welchem er andern vorgegangen. Er andtwortet, es seye seine schuldigkeit, begehrte auch nit von mir zu weichen, sondern mir an die handt zu gehen, so viel ihme möglich wehre. Gleich darauf wurde von ihme Bastorff, Obrist Bothe[3] und mir berathschlaget, was wegen der baurn zu disponiren wehre, worauf geresoluirt wurde, die baurn in der nähe zu behalten (weil wir besorgten, wan man sie auf die Seekant legte, der feindt mechte ihnen den paasz abschneiden vnd sie zertrennen), iedoch eine starckhe wacht dorthin zuuerlegen, welche ordre hätte, sich den kleinen partheyen zu wider setzen, wan sie aber verspürten, dasz der feindt mit grossen Squadronen wurde ankommen, sie sich mit den Baurn in guter ordnung in die statt reteriren solten, hab auch obg^{ten} Zweyen Landtmaiorn schrifftliche ordre (weil sie es begehrten) mit getheilt, welcher sie als bald nachgekommen, vnd mit dennen ist auch der Bastorff vnd Obrist Bothe hinaus marschirt vmb alles in gute ordnung zu stellen vnd den strandt zubesichtigen, wan es möglich wehre, des feindts ankunfft zuuerhindern, da sie aber wegen grosser weite solches vnmöglich befunden, ist der Obrist selbigen tag spat wider herein kommen, Bastorff aber bey den völckhern gebliben.

---

[1] Sten Brahe til Knudstrup var til Mai 1657 Ritmester for den skaanske Rostjeneste eller det skaanske Rytter Compagni. I Juni 1657 blev han Ritmester og Major for Gen. Maj. U. C. Gyldenløves hvervede Fri-Compagni Ryttere. Med dette gjorde han Felttoget med i Skaane, kom saa til Sjælland og blev 1. Febr. 1658 commanderet med Compagniet til Nakskov.

[2] Hans Nielsen er vistnok først 1657 bleven Major over Landfolket.

Freytag den 5ten dito des Morgens frühe kam Zeittung, dasz der Edlhoff Grimstet durch ein parthey Schweden geblündert. Selbigen morgen ist H. Commissarius Rosenkrantz widerkommen. Bald darnach kommen auch die baurn mit der Reitterwacht gemarschirt, sich in der vestung zureteriren, alwo sie sich auf den platz gestelt, bringten mit, dasz die baurn Wacht an der Seekant die flucht nachhausz genohmmen, weilen sich etliche feindtliche trouppen auf dem eysz haben seehen lassen. Auf dises ist der Obrist Bothe zu mir gekommen, sagent, er hette ordre von ihr Maytt., sich nach Copenhagen zu seinem Regiment zu begeben, weilen er aber den gefährlichen zustandt sehe, vnd dasz ich alhier allein, hat Er vermeint, er kunte ihrer Mayt. kein grösser dienst leisten, als wan bey diser gefähr er mir die hülffliche handt biethen thete, erbothe sich, er wolle gern die Baurn Commendiren, wan ich ihme nur sagen werde, wo er seine posten fassen solte. Ich nehmmte ihn bey der handt vnd bedanckhte mich für die gute offerten, worauf ich ihme gebetten, er solte den Landtmaior Hansz Nelesen mit seinen baurn anführen, sich mit den selben auf den Wall von dem Zinderthor an zur Linckhen seithen, so lang als der Wall ist, in selbige Pollwerkhen postiren, welches er alsobald thete. Ich aber, sambt des Bastorff seinen Baurn vnd dem Landtmaior Johan Felton, bin marschirt, vnd hab sie langs des wassers bey den schiffen postirt vnd schiltwachten yber dem wasser auf die Feerlandt schantz gesetzt, auch etliche stuckh zu dem wasser hinführen lassen, alwo der falsche Sewerin Persten Visitirer sich anerbotten, eines Constäbl stell (weil mir hieran gemanglet) zuuertretten. Ich bedanckhte mich vnd thette ihm solches gern vorwilligen, hab mich darauf auf den Marckh[t] begeben vnd die Soldaten vnd Burger trumel rühren lassen, die Compagnie Güngen, welche vngefehr bey 80 man starckh, in dasz vngeschlossene Hornwerckh, weilen es der gefährlichste orth vnd nägst gegen dem feindt war, commendirt, den Capitain Hansz Horn[1] mit etwan 50 man ausgeschribenen vnd neulich angekommenen landtvolckh zu dem Zinderthor vnd auf den wall zur rechten seithen (da es offen vnd sehr gefährlich) bisz ans wasser gepostirt. Die burger aber, weilen sie sich vnter die Baurn nit haben wollen vntermischen, haben sich in ihren alten wall bey die 3. thor gesetzet. Nunmehr waren die posten yberall besetzt, die stuckhen fertig, theils mit schrott, theils mit kuglen geladen, vnd die wenig Constablen, die ich gehabt, in ihre besondere posten ausgetheilt, mir dabey anders nichts mehr bekümerte als alein, wie ich die darausz ligende heüser, Garten vnd Blanckhwerckhen, ohne die burger dadurch schwürig zumachen, zu grundt bringen mochte, bin derowegen in des H. Commis. Rosenkrantz logament gegangen, obg^{ter} vrsachen vns zu besprechen, alwo ich selben wider einen sehr zohrnig befunden, welchem er wegen plünderung obg^{tes} Edlhoffs halber einen scharpfen verweisz geben, warumben er nit besser wacht gehalten habe. Ich fragte H. Commis., wer diser wehre, welcher mir sagte, dasz es ein Landtwachtmeister, der die Inspection auf die am strandt ligende wachten hette, dessen ich mich verwunderte, sagent, ich bin schon ein geraumme zeitt alhier in Nachskaw gewesen, vnd diser hat sich keinmahl bey mir angemeldet. Nach dem hab ich H. Commissarius gebetten, er wolle in vnser beyder nahmmen obg^{ter} heuser halber bey dem Jungen Burgermeister meldung thun, weilen auf dasz lestere anhalten noch nichts erfolget, welches H. Commis. nit vnderlassen, aber annoch nichts geholffen hat. Darauf ich nach meinem logament gegangen vnd den Soldaten, wie auch Capitain Horns ausgeschribenen

---

[1] Philip Joachim Barstorf, Lehnsmand p. Aalholm 1654—1661.

[2] Johan Felten var antagen til Major over Landfolket i Lolland fra 1. April 1654 med 100 Rdlr. aarlig Gage.

[3] Henrich Volrath Both var udnævnt til Oberst for et Regiment til Fods fra 4. Juni 1657. Med Regimentet, 4 Compagnier, deeltog han i Felttoget i Skaane til November, da han blev forlagt til Sjælland. Han var kommet til Nakskov for at modtage 250 lollandske Knægte, der havde været paa Flaaden. Da han kom tilbage til Kjøbenhavn blev han arresteret og afgav sin Relation om Begivenhederne i Nakskov den 10. Febr. Hans Regiment blev aftakket den 19. Mai, men fik først Betaling i Juli. Fra den 15. August blev han igjen taget til Tjeneste, blev først ansat paa Christianshavns Vold, men i 1659 ansat ved Kongens Livregiment til Fods. Som Chef for 4 Compagnier af dette deeltog han i Felttoget paa Fyen og faldt i Slaget ved Nyborg den 14. Novbr.

---

[1] Hans Horn var idetmindste fra 1653 Capitainlieutenant ved det lollandske Compagnie af sjellandske nationale Regiment til Fods under A. Urop og siden E. Qvitsow. Udcommanderet i Mai 1657 laa han først med Compagniet paa Kronborg, men deeltog siden i Felttoget i Skaane ved den Esqadron af sjellandske Regiment under Major Steenberg, som var med her til November. Derefter kom han tilbage til Lolland. I 1661 er det vistnok ham, der er Raadmand i Nakskov.

Die vierte Versuchung.

Die fünfte Versuchung.

Landtvolckh, kraudt, loth vnd lundten ausgetheilt. Vnter disem seindt etliche burger zu mir kommen, hönisch zu mir sagent, was ich mit disen Lumpen Baurn anfangen wolte, wan ein zweintzig Musquetierer gegen sie ankommen, wurden sie alle vom wall lauffen, welches sie noch mit schweren bekräfftigt, Ich hab ihnen aber geandtwort, sie sollen der gleichen reden vnderwegen lassen, dan solche noth noch nit verhanden wehre. Hiernach als ich alle die posten besichtigte, haben die Baurn mit grossem geschrey vmb Bier vnd Brot geruffen, welches ich H. Commissarius vnd Burgermeistern vorgehalten, herr Commiss. sprach dessentwegen den Burgermeistern damahls starckh zu, es ist aber gleichwoll selbigen tag nichts erfolgt. Ich redte auch mit dem Rittmeister Steinbrahe vmb eine Reitterwacht auszuschickhen, warauf er seinen quartiermeister, mit 16. Reittern die gantze nacht gute wacht zuhalten, anbefohlen, vnd vnsz dessen zu auisiren, was für kommen mechte. Nachdisem kumeten abermahl etliche Burger zu mir mit freundtlichen anbringen, ich solte meine hausfraw von disem orth schickhen, weilen es hier nit am sichersten wehre. Ich fragte sie, warumb sie sich mit solchen sachen bekümerten, sie wehre mir aldar sicher gnug. Etliche Burger machten rumor, als wan ein Spion alhier verhanden, da ich doch auf vieles nachforschen von keinem erfahren kunte, worauf dem feindt zu trutz, die Soldaten, Burger vnd Baurn zu animirn, hab ich mit allen trumeln in allen strassen dasz wort (nemblich Gott vnd d. könig) auf teutsch vnd dähnisch ausruffen lassen, aldan, weil es schon abent, die thor gespärt vnd die heimbliche Lösung, Fridrich den dritten, ausgegeben.

Sonnabend den 6ten dito morgens wurde auisirt, dasz sich ein kleine parthey Reitter vom feindt hätt seehen lassen. Bald darauf kombt ein Burger yber den Marckht zu meinem logament gelauffen, mit heller stim ruffent, wir seindt verlohren, wir seindt verkaufft, der feindt komb gantz schwartz etliche 1000 starckh yber das eysz gegen dem feerlandt an. Ich verwisz ihm sein grosses geschrey vnd bin mit H. Commis. Rosenkrantz vnd mit ihme auf den wall bey den strandt gegangen vmb zu sehen, ob es sich also befindet, da wir aber nichts verspiren können, hat ihm H. Commissarius gesagt, warumb er solchen schräckhen in der statt verursachte. Er antwortet, wan noch 1000 vnd 1000 solten kommen, wolte er nit ein wort mehr meldung thun. Ob nun solches aus anstifftung oder aus ihm selber gescheehen, ist mir vnwissent. Von dannen ist H. Commissarius vnd ich vmb die gantze vestung gangen, vmb die posten zu besichtigen, alwo dan die baurn abermahl vmb Bier vnd brot, mit noch grösserem geschrey als vor, gebetten, weilen ihnen nit möglich wehre wegen hungers noth länger auszuhalten, worauf wir ihnen dasz Ja wort gegeben. Bald hernach bin ich neben dem Lehnsman Bastorff vnd Obristen Bothe zu den Commissarius vnd Burgermeistern gangen, selbige höchlich gebetten, den baurn (weil sie an stat der Soldaten fechten musten) mit ein wenig bier vnd Brot verhilfflich zu sein, wiewollen auch H. Commissarius gelt yber gelt gebothen, haben wir doch bey den burgern nichts erhalten können. Selbigen tag zwischen 2 vnd 3 vhrn hat sich der feindt mit vielen vnd stärckhern trouppen auf dem eysz verspüren lassen, worauf vnsere am strandt stehende Reitterwacht sich in die statt reterirt, mitbringent, das der feindt etliche dausent starckh ankäme, derowegen ich alsobald in dasz vngeschlossene hornwerckh (alwo ich des feindts ankunfft am Ersten gewertig wehre, in welches er auch squadronen weisz hindenein reitten könte) bin geritten, vmb zuseehen, mit was manier ich mechte, in fall der noth, die Sechs eisserne stuckh daselbsten neben den Soldaten ausz den selben hornwerckh in die statt reteriren. Da ich dan vnmöglich befunden, die zwey grösten zu saluiren, weilen sie keine reder vnd nur auf schifflaueten stunden, also mich resoluirt hab, selbige zuuernaglen zulassen, damit, wan der feindt sich des hornwerckhs impatronirte, mit selbigen stuckhen der vestung kein schaden zufügen kunte, welches dem Constäbl angedeutet. Nach disem wolte ich ein wenig in die weithe (ob ich nichts feindtlichs verspüren könte) hinaus seehen, da vernähme ich einen trompetter mit einem baurn starckh gegen der vestung ankommen. Ich, welcher gedachte, er mechte vom feindt geschickht sein, Commendirt die Soldaten ausm wachthausz auf dem wall, sich mit ihrem gewehr zu präsentiren. Nachdeme obg^{ter} trompetter annahete, fangte er nach kriegs gebrauch das Erste, andre vnd dritemahl zublasen, welchen ich fragte, was sein begehrn wehre. Er andtwortet, wo ist der Commendant, ich ruffte, Ich bins. Darauf sagter, Ihr Maytt. liessen mir ihre Gunst vnd Gnadt anbiethen, ob ich mich einstellen vnd die vestung gutwillig ybergeben wolte, dan sie dasz vnglükh des volckhs nit begehrten. Ich fragte ihm, was für Maytt., Er andtwortet, der könig von Schweden. Ich sagte ihm, diser orth wehre mir von ihr königl. Maytt. zu Dennemarckh etc., meinem Gnädigsten herren, anuerthrauet, wuste also dem könig von Schweden nichts als kraudt vnd loth vnd die spitze vom degen zubiethen, vnd er (trompetter) solle sich fort packhen. Er begehrte meinen nahmmen, welchen ihme genent. Der trompetter reterirte sich, vnd ich liesse darauf nach kriegs gebrauch die dähnische losung aus dreyen stuckhen geben vnd hab dem Constäbl befohlen, die zwey grosse stuckh nit mehr zuladen, sondern als bald zuuernaglen, bey den ybrigen aber bis auf weitere ordre verbleiben. Hernach hab ich die Soldaten zur Standthafftigkeit ermahnet, welche sich zimblich wol erklärt. Bin also willens gewesen, den wall hinabzureitten, solches bey den Baurn vnd Burgern ebnermassen zuthun, aber der paasz wurde mir vnuerhofft verlegt, weilen ich den falschen Sewerin Persten (welcher für allen dasz wort führte) mit einer grossen zahl der aufrührigen mitgesellen gewaffnet gegen mich seehen kommen, welcher mich vmbringet

Die sechste Versuchung.

vnd mich fragte mit grosser vngestümme, warumb ich die stuckh vernaglen lassen vnd denn schwedischen trompetter, ohne wissen vnd willen Burgermeister vnd rath, mit so trutzigem Bescheidt abgefertigt hette, welchem ich antwortet, was sie mich solches zu examiniren, sie solten ihre posten verseehen, ich wuste schon, was mir zu thun wehre. Wolten damit nit zufriden sein, sondern sagten, sie hetten mehrer zuuerliehren als ich, vnd es gebühre ihnen, solches auch zuwüssen. Vnter disem kombt auch der Obrist Bothe darzu geritten, weil er ihre grosse insolentz, die sie gegen mir ybten, Die sibente Versuchung.

vermerckhte, vnd dasz sie nur allein vrsach suchten, einen zwispalt zumachen, sagte zu mir, nous ne sçaurons rien faire sans eux, donnez leur satisfaction, worauf ich mich von obg^{tem} Sewerin Persten abkerte vnd erseehe vnder ihnen zwey Ehrliche Burger (genant Peter Hänsen vnd Wilhemb Hänsen), die obg^{te} vrsach wegen vernaglung der zweyen stuckhen erklärte. Als balt sagte Wilhemb Hänsen zu ihnen, Jhr Herren, was wollet ihr meheres, ist dasz nit gnug vnd besser, dasz ers vernaglet, als dasz der feindt sie gegen vns brauchen solle? Darauf ich zu ihnen sagte, ich wolte selbige stuckh (iedoch wider mein gewissen, Sie damit zu friden zustellen) bald wider entnaglen lassen, wie auch gescheehen. Also wusten sie von disem nichts mehr, sondern fangten widerumb an, von der abfertigung des trompetters (weilen sie solches ihr fundamentale ration zu sein vermeinten) haben Sie äbermahl her vorzubringen angefangen, worauf der Obrist Bothe ihnen geantwort, sagent, dem Commendanten seye die Vestung von ihr Mayt.· anvertrauet, derowegen Er, so lieb ihme Ehr vnd leben, dem feindt kein andere andtwort hab geben können, seind also für diszmahl, doch murmurirent, weckgegangen. Es ist leichtlich zu gedenckhen, wessen Condition ein Commendant seye, wan er solchen personnen von seinem thun vnd lassen musz rechenschafft geben. Jm gleichen hab ich auch vernehmmen müssen, dasz die Baurn (weilen sie geseehen, dasz die burger vom wall gelauffen, vnd zwahr am meisten hungers halber) in 2 oder drey hundert seind ausgerissen, darauf ich zu den ybrigen geritten vnd sie zur standthafftigkeit angemahnet, welche mir geantwortet, sie wolten gern ihr leben daran wagen, wan die Burger bey ihnen bleiben vnd ihnen Bier vnd brot geschafft werden. Da ich solches zuuerschaffen versprochen, imgleichen die burger bereden wollen, dasz sie sich mechten vnter die Baurn mischen, selbe zu behertzen, haben sie mir solches kurtz abgeschlagen. Darauf mich nach dem Zinderthor begeben, den Obristen Bothe gebethen, wie auch den Capitain Horn befohlen, sie wolten die ausligende Blanckhwerckhen niderreissen, von den heüsern aber nur dasz fürdertheill, damit ich die Burger (ohne welche zu bestehen vnmöglich wehre) nit aufrührig machte, durchschlagen lassen. Entzwischen ist ein Baur alhier ankommen, mitbringent, dasz der feindt in die 9000 starckh vorbey vnd gegen Orbygardt gemarschiret were, worauf die Burger ihnen einbildeten vnd schreyeten, der Feindt were dahin gegangen, vmb die stuckh von dannen abzuhollen, wider sie zugebrauchen. Durch dises geschrey haben die Bauern ihren Muth abermahl sinkhen lassen vnd sagten, warumb solten wir dem feindt all vnser Haab vnd gut mit weib vnd kind zum raub lassen vnd die Burger defendiren, da sie doch nit bey vns bleiben, wie auch keine lebens mitl verschaffen wollen, derowegen, wan sie nit eylends widerkommen werden, wollen wir all daruon gehen, sie wurden aber durch vns widerumb zufriden gestelt vnd allein mit wortten gespeiset. Bey dem zuruckhreitten nach dem marckt hab ich H. Commissarius mit beyden Burgermeistern angetroffen, ihnen hart zugesprochen wegen ermanglung des Bier vnd Brots. Hr. Commis. sagte mir, es wehre eben Sein reden, darauf ich zu dem Jungen Burgermeister sagte, I I

Burgermeister, ich warne euch, dasz ihr solches thut, er aber verachtlich den kopf in die höhe geworffen vnd mir kein Satisfaction gegeben. Widerumb ritte ich eylends zum Hornwerchh, des feindts ankunfft besorgent, alwo Wilhemb vnd Peter Hänsen bey mich gekommen, fragte, ob ich die stuckhe, weil es schon nacht, einzuführen gesünnet were, sie wolten mir mit ihren pferdten behilfflich sein. Ich sagte neben freundlicher Danckhsagung zu ihnen, sie sollen selbiges thun (in Betrachtung, wan die stuckhe gesaluiert, ich wurde mich mit den Soldaten alzeit reteriren können). Es ist also ein stuckh auf den platz eingeführt worden, das ander auf der Bruggen vnd die zwey lestere (wegen tieffe des schnee vnd ermanglung der pferdten) selbige nacht vntern wall ligen blieben, ob ich zwahr den Peter Hänsen (weil er ein Rathsherr vnd ich niemahl von den Burgermeistern, von anfang bis zum endt, zu ihr Maytt. diensten etwas erlangen kunte) gebetten, er solte zu ihnen schickhen, dasz sie pferdt verschafften, welches ihme auch abgeschlagen worden. Nachdeme ich geseehen, dasz wenig Burger auf dem wall, also mich in die Statt begeben, vmb achtzuhaben, ob sie was für hetten, vnd auch die kleine kirche, in welcher dasz meiste puluer inligte vnd voller fenster war, zu besichtigen, ob auch selbige mit der gewöhnlichen wacht verseehen, wie ich dan befunden hab.

Die achte Versuchung.

Von diesem orth abreittent, käme ein zimbliche anzahl burger bewaffnet zu mir mit begehrn, ihnen kraudt, loth vnd Lundten zuuerschaffen, an deme sie in der wahrheit kein mangl hetten (meinents, mich dadurch zuschwechen, oder weilen sie keine soldaten weren, ihnen solches zuuersagen), ich hab aber geantwort, ich wolle ihnen solches als balt gnug geben lassen, mit disem sie noch nit zu friden, sondern begehrten noch, ob sie kunteu den kleinen thurn, bey welchem sie die wacht hetten vnd auch etwas puluer inenlage, eröffnet haben, dasz, wan sie dessen vonnöthen, straks bey der handt haben möchten, welches (sie zu frieden zustellen, vnd auch weil sie den schliszl begerten, welchen nit straksz bey der handt hatte, selbigen auffzubrechen) ihnen verwilliget. Bald hernach kombten die Baueren hauffen weisz mit ebenmessigen begehren (obs aus anstifftung geschehen, weis ich nit), welche aber ingleichen zu frieden gestelt vnd ihnen geben lassen. Hiernach, weiln es schon abent vngefehr vmb 6 vhren, bin ich widerumb ins Hornwerckh zureitten willens gewesen, als ich aber zu desz jungen Burgermeisters behausung annahete, ersehete ich vor seinem logament einen hauffen gewaffneter burger stehen, worauf er eylents heraus komen vnd mich vorbey passirent angeruffen mit solchen worten, Herr Obrister, was seyt ihr resoluirt? Ich fragte mit verwunderen, was seine meinung wehre. Er antwortete, Ob mich gedunkte, die Vestung ohne Soldaten, weiln die bauren nichts nutz, zu defendiren, vnd sagte, bey Gott, wir haben weder brodt, bier noch wasser in der Statt, also ist Vnmöglich, dasz wir auszhalten, derowegen seindt wir resoluirt ein accord zu machen. Diszes hörendt, entsezte mich vnd redte laut, Herr Burger Meister, ich will nit glauben, dasz er solches einmahl im sinn werde gehabt haben, weiln es alhier (Gott lob) weder an Völkern, prouiant noch munition manglet vnd wir uns

Die 9te Versuchung.

für keiner belägerung zu besorgen haben. Er sagte darauff, wir haben vnser meinung schon auf papir gesezt, ich solle hinein kommen, sie wollen sie vor mir leszen lassen. Da ich hinein gehete, funde ich das haus voller leuth vnd geschrey (sie wolten nicht das ander Friderichsode werden), welche der burgermeister still zusein heissete, da dan der stattschreiber selbiges papir, welches schon mit dem statt Sigil Verfertiget war, abgelesen, aus welchem ich anders nichts (weiln es in dähnischer Sprach) verstanden, als das sie sich entschuldigten wegen des kurtzen bescheidt, welchen Jch dem Trompetter ohne ihr wissen vnd willen gegeben hab, vnd dasz sie vom könig von Schweden einen vollmächtigen Caualier begehrten, mit ihnen zu tractiren. Welchem mich starkh opponirt vnd gar nit allein consentiren wollen, sondern sagte, sie solten solches bleiben lassen, vnd Jhr Mtt. vnser Gnedigster Herr hette solches vertrawen auff seine getrewe burger zu Nachskaw vnd zweiflete nicht daran, das wan sie auch allein wehren, das sie ehender ihr leib vnd blut daran setzen als die vestung ybergeben würden, derowegen ihr Mayt. sie mit keiner starkhen guarnison hett beschweren wollen, wie auch, wir hetten vnsz keiner belägerung bey diser kälte zu befürchten, vnd dasz der feindt weder fussvolkh noch stukh bey sich habe als allein die blosse reitterey, welche vns wenig schaden zu fügen konte, benebens ihnen möchtig zu gemüth führte, sie mechten sich anderst besinnen vnd ihnen vnd ihren nachkomenden ein solchen schandt flek nit anhengen, dabey gedenken, das Sie der Gerechten Königlichen straff nit entgehen, wan sie ein accord machen vnd solche vntrew begehen wurden, weiln sie noch keinen feindt für der vestung gesehen als den blossen Trompetter, mit Versprechen, sie solten aufs wenigst dise nacht zusehen vnd gute wacht halten, ich wolle bey ihnen leben vnd sterben vnd mit der Gotts hilffe, wan sie mir beystandt thetten, sie defendiren. Sie rufften aber gar hönisch vnd vngestüm, Jhr wollet vns defendiren, wie könnet ihr vns defendiren, habt ihr doch kein Soldaten, der könig kan vns selber nit defendiren, er wehre schon wegg nach Norwegen, wollet ihr ein anders Friderichsode von vns machen? vnd tringten auff dises vmb mich herumb, sagent, ich hette gut sagen, weiln ich nicht alda wie sie zu verliehren hette, vnd wolten ihr haus vnd hoff, weib vnd kinder mit allen ihrem haab so wenig für mich als ein anderes in gefahr setzen. Hierauff ruffte ich wider, Jhr Mayt. dienst vnd meine reputation wehre mir so lieb als ihr haab vnd Gütter. Nach disem heiste der burgermeister die burger zum andermahl schweigen vnd sagte, Herr Obrister, es ist nit so übl gemeint, als ers auffnimbt, wir schikhen nit ausz vmb ein expressen accord zumachen, sondern allein vmb zuverkundschafften, wie starkh der feindt seye, vnd ob Er fuessvolk vnd stukh bey sich habe, wan sie aber selbigem in die handt gerathen, solten sie disen brieff von der statt auffweisen, als wan sie express einen accord zumachen auszgeschikt weren, hierdurch des feindts ankunfft dise nacht zuverhinderen. Ich antworttete ihme, herr Burgermeister, des feindts ankunfft hat er nit zu befürchten, vnd diser handl stehet mir gar nit an, er wolle mitgehen in des alten Burgermeister behausing zu H. Commissarien Rosenkrantz, zu den Edlleüthen vnd anderen, vmb alda ewere meinung vor ihnen zuerklären, Welches geschehen. Wie wir in des alten Burgermeister behausung gekommen, hab ich mich für H. Commissarien, Edlleüthen vnd vielen anderen wegen dises brieffs vnd der burger intention beschwert vnd von dem Jungen Burgermeister selbigen abzulesen zulassen begehrt, welcher dan für iederman gelesen worden, darauf fangte ich an ins gemein zusagen, Sehet vmb Gottes willen, wie dises zusamen stimbt, sie haben fürgegeben auff kundtschafft zu schiken, vnd beschuldigen mich in disem brieff wegen des kurtzen bescheidts, so dem Trompetter geben, vnd begehren einen vollmächtigen von den Schweden, vmb accord zu machen. Als bald rufften etliche vnder ihnen, was ist dan mehr, wir wollen ausschikhen vnd nicht wegen Ewer noch eines anders vnsz verderben lassen, wie wohl Obrister Bott vnd ich vnsz bestens angelegen seyn lassen, sie dauon zu disuadiren, jedoch vmbsonst, weiln sie absolut vnd recht ausgesagt, sie wollen ausschiken. Worauff ich den hutt abziehte, mein rechte handt in die höhe haltent, sagte, Jch protestire für Gott vnd der Welt wider solches, vnd wan ihr dises thuet, so seyet ihr meineidige vnd vntrewe vnderthanen Eweres Naturlichen königs vnd Herren. Nach vollendten worten der falsche Sewerin Persten Visitirer auf mich alsbald tringte, ruffent, Wolt ihr vnsz für meineidige vnd vngetrewe burger in vnser gesicht schälten, was würdet ihr vnsz erst nachsagen, man solte eüch was anders weisen. Ob er zwar schärpfer geredt, ist es mir vergessen. Jch aber repetirte vnd sagte, Ja, Ja, wan ihr mit solchen falschen practicen vmbgehen vnd mit dem feindt, ehender er vns suchet, accordirt wollet. Der burgermeister ist alhie alsbald entzwischen kommen vnd hat ihme zurukh geschoben. Jnn wahrheit, wan solches anderwerths geschehen, sie wurden mich protestiren gelernet haben. Jch, des vnglükhs wegen nit verzagt, sondern herausgetrungen vnd meine posten besichtigen wollen, auch befohlen, besorgent, der feindt möchte einige zaichen aus der statt haben, man solle keine glokhen leuthen, noch die vhr schlagen lassen. Als ich nun zu den soldaten in das Hornwerkh gekommen, funde ich der burger deputirte (nemblich einen medicum, des alten Burgermeisters Sohn, Hans Rumor statt Capitain, Thomas Cruckaw statt Leütenant, sambt einen, welchen ich nit kennete) mit zwey grossen Laternen vnd ihren auffrührigen anhang, begehrend par force auszzukomen. Ich sagte zu ihnen, sie solten kein gewalt gebrauchen, gaben mir zur antworth, sie wehren von der statt geschikht, sie müsten auszgehen, darauff ich zu ihnen sagte (weiln mich vorher besunnen, das wan ich mich gleich an einem oder zwey rechnen wurde, das darauff die Soldaten vnd sie an einander gerathen wurden, vnd vnderdessen die bawren ohne mühe auszreissen möchten, vnd die wall hierdurch vnbesezt gestanden wehren, vnd der feindt ohne widerstandt vns hätt yberfallen können, hab ich aus zwey übl das geringste erwehlt, vmb die burger so lang mir möglich zu freündt zubehalten gesucht, dan sie nit mehr verlangten, als dasz ich ihnen vhrsach gebe, damit sie sich purgiren vnd mich culpiren kunten), Ihr seidt doch schon aus der

Die rote Versuchung.

Statt, es ist hier alles offen, ihr könnet gehen, wo ihr begehrt, was habt ihr alhier zuforciren? Darauff sie mir antworteten, sie wehren keine schelmen oder dieb, sondern deputirte von der Statt, sie wolten den rechten weg auszgehen (welches sie leichtlich konten, weiln kein schloss an dem thor vnd keine ketten vnd Schlosz an der fallbrukhen, die wir von anfang von dem burgermeister nit haben erlangen können, sondern nur mit seiler gebunden). Hab also, ein grosers vnglükh fürzukommen, vnd nit wissent, wie es nun in der statt zu gienge, ihnen den auszgang verwilligen müssen. Jm zurukhreitten nach der statt sagte der Obrist Bothe, Herr Obrist, wir seint verrathne vnd verkaufte leuthen, da ich ihme geantwortet, ich bekenns, hette ich solches vorgewust, ich hette meine reputation vnder solche meineidige burger vnd vntichtige baweren nit vmb 10,000 rthr. hasardirt, aber weil ich in disem Labyrinth bin, so will ich doch mein möglichstes thun. Er sagte, Der Herr ist übl daran, sie werden ihn zum wenigsten zu prisonnier de guerre machen, vnd mit mir, Bothe, dorffte der feindt vielleicht übler handlen, weil ich hier kein commendo habe, darzu nit viel baueren mehr verhanden, also bin ich resoluirt, weiln ihre Mayt. mit meiner gefangnusz nit gedient seyet, mich nach Copenhagen zu meinem regiment zu begeben vnd auch alda relation zu thun, wie es alhier beschaffen, bitte derohalben mir ein thor eröffnen zu lassen, welches zwar, weiln ich allein vnd ietz ohne behilff, vngern verwilliget. Ein kleine stundt hernach seindt die deputirten, ohne begehren das thor zu eröffnen, sondern disen weeg, welchen sie vorher nit gehen wolten, herein kommen, berichtent, das Sie von keinem feindt vernohmen. Darauff bin ich die posten vmbgeritten, die Soldaten vnd Baueren durch dise zeitung zu animiren, vnd vermeinte, die burger solten nun forthin mich nit mehr versuchen, aber leider, es hatt sich bald darauff anderst befunden, dan als ich kaum, da es vngefehr vmb 9 vhr, in meinem logament gewest, kamen von dem Burgermeistern geschikt bey 6 oder 8 burger zu mir, begerten den Reütter Trompeter (weiln sie einen mit ihren stattbrieffen abermahlen auszzuschiken gesünt), damit er sicherer hinkomen, mit zu geben, auff solches alles mich entsezt vnd ihnen kurtz geantwortt weder ja noch nein, sondern gesagt, ich wolte mich lieber hier auff dem platz in stukhen hawen lassen als den geringsten kriegs bedienten in solcher occassion zum feindt zuschiken, auff solches sie murmurirenter wekhgegangen. Vber eine stundt kamen widerumb 2 Burger von den Burgermeister mit mehrerer höffligkeit geschikt, mit Vermelden, das die Burgermeister mir viel güts sagen liessen vnd vermeinten, es kunte nit schaden, Sie wolten 6 aufs Land, zwey disen, zwey jenen vnd andere zwey ein anderen weg, vmb zu kundtschafften, auszschiken. Ich antwortete, was sie wolten bey nacht mehr auszschiken, wir wüsten vorher, dasz etliche reütter vom feindt im Landt wehren, die vnsz nit viel schaden konten, sie sagten aber, solches konte ich ihnen nit abschlagen, weiln es zu Jhr Mayt. vnd ihren nutzen geschehe. Darauff ich sagte, wan es ehrlich vnd redlich gemeint, wehre ich zu frieden, welches sie mit einem schwur bekräfftiget, iedoch wolte ich erst mit den burgermeister selber daruon reden, darauff sie

Die 11te Versuchung.

fortgangen vnd ich in kurtzen hernach ihnen gefolgt bin, sie aber haben, meiner nit wartent, ausschiken wollen, welchen sich die Soldaten opponirt. Als ich kaum in des burgermeisters behausung, alwo schon viel volkhsz geweszen, eingetretten, höret ich ein groszes geschrey, die Soldaten wollen sie nit auszlassen, vnd wan sie nit ausz kommen, so werden sie ein blutbad machen, vnd ohne schew viel solche trohende wort für mir sagten, zu gleich auch kombt der fendrich von der wacht zu mir gelauffen, sagent, Ha Dieu, monsr., ces traitres nous veulent tre tous massacrer sur la garde pour sortir. Ich sagte hierauff zu den burgermeister, wan es ehrlich vnd redlich gemeint ist, so sie können alzeit auszkommen, was dörffen sie solche gewalt gegen der wacht gebrauchen? Der Burgermeister schwur hoch vnd theüer, dasz es nit anderst gemeint als vmb zu verkundtschafften, vnd gabe mir darauff die handt. Auff dise versicherung hab ich Sie endtlich müssen, weiln es nit hab verhindern können, passiren lassen, welches geschehen vmb ein mehrers vnglükh zuuerhütten, in deme sie auch schon bald an einander gerathen wehre, vnd darauff die gantze nacht auszbliben seint.

Sontag den 7ten dito des morgens hab ich die 2 vnterm wall ligende stuckhe durch meinen soldaten wider aufführen lassen. Vngefehr vmb 9 vhrn schikten die kundtschaffter ein schreiben mit Vermelden, dasz sie keinen feindt vernohmen, allein von den baweren verstanden hetten, deren etlichen sagten, es wehren 2000, etliche 3000 vnd andere gar 6000 auff das Landt kommen, doch wollen sie sich noch weiters begeben vmb ein Sicherer Zeitung zuuernehmen. Der Burgermeister schikte disen brieff, welcher auff dähnisch, zu mir, nach deme ich solchen leszen lassen, antworte ich, weiln sie den feindt nit vernohmmen, was hetten sie ihn weiters zu suchen? Aber die brieff wahren nur zum betrug hereingeschikt worden, wie es sich bald hernach erwiesen, dan es daurte keine stundt, So kombte ein grosses geschrey, dasz der feindt stark anmargirt komme, welches ein allarm in der statt machte, vnd die burger mit groszer anzahl ins Horńwerkh gelauffen, alwo ich sie mit starkem geträng bey den 2 stukhen funde, vnd ersahe den augenscheinlich falschen Sewerin Persten mit seinen Cameraden Benforst nit durch die porten, sondern durch den offnen weeg herein kommen, mit heller stim schreyent, Fried, fried, fried, wir seind freye bürger all vnser leben lang, wir haben des königs ins Schweden handt geküst, der vns verwiligt alles, was wir begehrten, allein mit einer salueguarde vns beschweren wolte, aber sehr verbittert auf den Commendant, dasz er ihm ein so truzigen bescheiidt durch den Trompetter anbieten lassen, doch sol er, Commendant, neben den burgermeister vnd rath also bald hinauskommen, worauff ich geruffen, Jhr Verräther vnd schelm, ist das auff kundtschafft gegangen, vnd nähete mit groszem getrang mich zu den stuken, auff den feindt, welcher noch allzuweit ausz dem schusz vnd nur 16 Standarten stark, zuziehlen zulassen, sie schreyten aber alsobald in gemein mit vngestüme, ihr gewehr aufhaltent, wir seindt keine schelm oder verräther, wir haben vnser ehrlich accord bekommen, ich solte, so wehrt mir leib vnd leben wehre, nichts anfangen, sondern mit ihnen ausgehen, darauf ich sagte, ich will mich lieber alhier viertheilen lassen, ehe ich solches thun wolte, da ich nicht sehe, alsz ein parthey von 3 oder 400 reütter. Die schelm aber schwerten, dasz der könig in Schweden selber mit gantzer Armee fussvolkh vnd stukh hinder dem Wald stunde, bereit die vestung anzufallen, vnd dises nur die für troupen wehren. Warauff der Burgermeister, Priester vnd Medicus, wie auch H. Commiss. Rosenkrantz vnd Rittmeister Steinbrachte also bald hinauszgegangen, ohne zweiffl den Accord zu bekräfftigen. Sehr kurtz hernach seind selbige wider zurukh gekommen (kein wort zu mir redente), schaffen alsobald den burgern vnd bauren von dem wall zugehen, den burgern auch dabey befohlen, wan die auff dem Platz stehende Reitter sich wolte vnnutz machen, selbige für die kopf zuschiessen, vnd wofern der Commendant nit ausgehen will, wird man ihn bald holen, also in einen augenblikh die wall entblöst, die stukh verlassen, meine authoritet mir ausz den händen gedrungen, vnd alle, ohne gar wenig, gut schwedisch worden, zu welchen man sie alzeit hat geneigt befunden, weiln ihnen die auszführung des getreits, welches ihr gröste nahrung, von ihr Mayt. verbotten wahr. Dises alles mit grosem herzenleid (sonderlich, dasz die burgermeister vnd ihr anhang mit groster fröligkeit in die statt eingetretten) angesehen, bin ich mit betrübtem herzen vnd augen zu H. Commiss. gegangen, sagte, H. Commiss., das ist ein traurigs vnd abscheülichs Spectacul. Er antwortet, was wolt ihr thun, ihr habt doch kein Soldaten, die Vestung zu defendiren, vnd wan ihr selber nit auszgehet, man wirdt eüch für wahr holen lassen. Ich sagte, haben sie dan kein schrifftlichen accord gemacht vnd auch kein meldung gethan wegen ihr Maytt. kriegs bedienten, Officir? Er antwortet, sie kunten der grosser kälten halber nit schreiben, alle officir wurden frey gestelt, die Soldaten aber müsten vndergestekt werden. Nach disem ist er von mir zu den Edlleüthen vnd ich nach meinen logament gegangen, vnd Rittmeister Steinbrache, ohne einzig wort mit mir redent, ist zu dem feindt mit seiner Compagnie auszmarschirt. Jn dem kombte der H. Commiss. abermahl zu vns, sagent, ich rathe eüch als ein guter freindt, vnd eüch selber von mehrerm vnglükh zu hietten, ihr wollet mit mir auff mein parolle aus gehen, weil ihr nichts mehr thun könnet, will auch mein bestes dabey thun, vmb ein ehrlichs quartier für eüch zu erlangen. Ich antworttete, auff des Hr. parolle wil ich in Gotts nahmen auszgehen, sunsten ist mir eben das, ob ich hier oder darauszen ein Vnglükh erwartte. Also zu dem thor komment sagte ich, H. Commiss., weil alles ohne mich tractirt vnd ich alhier keinen gewalt mehr habe, er auch Jhr Mayt. Landtcommiss., so vberliffere ich auch die schlüssel, welche er acceptirt. Da wir nun für das thor gekommen, hat er sich anderst bedacht, sagent, Hr. Obrist, ihr seydt Commendant, ihr müst die schlüszl übergeben, darauff ich sagte, wie ich zu allem andern, also bin ich zu disen auch gezwungen, vnd meinen Wachtmeister, der mit mir ausgegangen, befohlen, selbige bey sich zunehmen. Da wir nun zu dem feindt gekommen, sagt H. Commiss. zu Graff Vlefelt, Ewer Ex., hier ist der Commendant, welcher mich fragte, ob ich ein obrister. Ich antworte, Ja, vnd sagte, Ich bin auff des H. Commiss.

parolle zu Ewr. Ex^{ce} hieraus kommen, verhoffe, sie werden mir sambt meinen beyhabenden Officir ein erlich quartier geben vnd vnsz weder an vnser person noch an dem vnserigen keinen schaden zufügen, er aber schitelte das haupt, vnd sonder eines ja worth, sagte er, Jhr Mayt. seint über eüch erzürnet wegen des trutzigen bescheids, so ihr dem Trompeter geben, darauff ich sagte, Ewer Ex., ich hab gethan, wie es einen ehrlichen Soldaten gebührt, ich musz bekennen, Ew. Ex. haben ein guts früh stukh mit geringer mühe bekommen, für welches, sie mir nit zu dankhen haben, vnd sage hier offentlich für Gott vnd der Welt, das solches wider mein willen geschehen, wan ich nit hinder ruks übler feindt als für mir zu besorgen gehabt, Ew. Ex^{ce} hetten es so wollfeill nit gekriegt. Er fragte, Was hettet ihr dan gethan? Ich hette mich als ein ehrlicher kriegsman auffs eüsserste gewehrt, darauff er sagte, Ihr hettet viel arme seelen in vnglük gebracht, vnd was wehre es gewest, ganz Denenmark ist hin, wir haben auch 8000 man im anzug ausz Schweden nach Seelandt, vnd hoffe, innerhalb 30 stunden in Copenhagen zu seyn. Ich antworte, es mag also seyn, Ew. Ex^{ce} haben vns nur den weeg gewiesen, wir wollen selben weeg bald wider nehmen vnd vnser reuange suchen, hierauff er sagte, was woltet ihr? Ich antwortete ihm, Ja wir wollen vnsern schaden mit Gottes hilff bald wider erholen, er schitlet sein haubt vnd sagte, thuet was ihr könnet, vnd begehrte in dähnisch die stattschliszl, welche ihm überreicht worden, darauff er sich von mir abkerte vnd zu dem Rittmeister Steinbahe (!) sagte, wasz er für dähnen hette, wehren frey, die frembde aber müssen dienst nehmen. Auff dises sagte Steinbrache, Ew. Ex^{ce}, so ist dise Compagnie fuszvölker auch frey. Er fragte in dähnisch, Von wannen seyn sie, wirdt ihm geantwort, es seindt Güngen, er sagte aber, nein, dise seindt halb Schweden, die müssen vns dienen. Hierauf H. Commiss., vmb seinen abschied zu nehmen, zu ihme gegangen, welches ich auch thete, mit begehren, ob ich in die statt mechte gehen, er mir mit kurzen worten sagte, ich solte nach meinem logament gehen vnd mich vmb nichts mehr bemühen, welches ich, doch vnwissent, ob ich frey oder gefangen wehr, thete.

Für allem ist zu beklagen, dasz auff meine vnderschidliche schreiben an die fürnembste Reichssenatoren, in welchen ich ihnen den üblen zustandt der Statt Nachszkaw remonstrirt, nichts erfolgt, da ich doch mit einem schlechten grosen übl hett vorkommen vnd den platz zur solchen defension wolte gebracht haben, das hernach nichts wäre zu beförchten geweszen. Nachdem ihm die bawren geschworen vnd die fussvölkher vertheilt worden, ist er bald hernach mit einem regiment pferdt in die statt kommen, ich vernehme, dasz er selbige nacht noch verreiszen wolte, darauff ich zu ihm gegangen, begehrte einen freyen pass für mich, den ingenieur vnd mein wachtmeister. Er hat mir geantwort, es werde mit ihm zu Jhr Mayt. in Schweden ein Edlman gehen, zu tractiren in nahmen des Adels, ich solte ihme (Vlefelt) ein klein memorial an ihr Mtt. geben, er wolle mir ein königl. paasz mit den Edlman zurukh schikhen, welches all mein Trost wehre, den ich von ihm erlangen konte. 4 Tag hernach kombt ein königl. Schwedischer Leibtrompeter in mein logament, sagte, er wehre von Jhr Mtt. (aus Warnburg) geschikt, mit befehl, mich dahin zuführen, vmb meinen paasz abzuholen, ich fragte, ob er kein andere geschäfften als allein wegen meiner alhie hette, er sagte nein, welches mir vielerley gedankenn verursachte, ob es wegen des kurtzen bescheids zum Trompeter oder meiner trawenden worten zu Vlefeldt, oder mich durch ein paasz zu verobligiren, nit mehr wider ihm zu dienen (welches nit thun konte) geschähe, derowegen mit ihm zum newen Commendanten gegangen, vmb mich diser reis halber zu excusiren, weiln ich stündtlich einen paasz erwarttete, er aber gesagt, weiln es Jhr Mtt. befehl, ich müste solches thun, also bin ich mit dem Trompeter vnd meinen Wachtmeister vmb 3 vhr des morgens fortgeritten. Jch bin aber des vielen strapizierens zu Nachskaw vnd auszgestandener kälde, wie auch wegen des starken reittens vnder wegs auff dem Eysz erkrankt, vnd hat mich darauff dieselbe nacht zu Warnburg ein starkes fieber angegriffen, alwo ich 2. tag ligen bliben, der Trompeter aber, weiln ich nit mehr fortkommen kunte, seinem könig nachgefolgt, vmb ihm solches zu berichten, ich aber solte mit meiner gelegenheit nachkommen. Den 3ten tag bin ich also krankher wider bis auff Faxe geritten, alwo ich bey dem Priester einlogirt vnd, weiln ich täglich kranker worden, 13 tag ligen bliben, von welchem ich in meiner extremitet wegen ihr Mtt. zu Denenmark mehr ehr vnd guts als die gantze zeit in Nachskaw empfangen, endtlich mit einem Rittmeister Jens Kaas gar schwach, vnd wie ich annoch bin, auff seinen Wagen anhero kommen, mit intention, nit allein dise relation zu übergeben vndt Jhr königl. Mayt. grösste Clementz vnd justiz vnderthenigst anzuruffen, das Sie meine reputation vnd ehrlichen nahmen durch anderer Verbrechen nit wollen verdunklen lassen, sondern auch, das ich gebührliche satisfaction von denen haben möge, die solchen gewalt wider mich geübt haben, Damit ich mich nit in diser noch jener welt zu beschwehren Vrsach habe vor dem König aller Königen.

Datum Kopenhagen, den 12 Martij 1658.

Franciscus Edmondt.

Til Sammenligning aftrykkes et Uddrag af den svenske Generaladjudant Afrensdorfs Relation, som findes i det svenske Rigsarkiv.

Relationen er gjennemgaaet og rettet af Erik Dahlberg. Dette er formodentlig Grunden til, at i denne og andre svenske paa den Tid trykte Relationer forekomme Datoerne 7de Februar for Overgangen over Bæltet og 8de Februar for Nakskovs Overgivelse. Dahlbergs Datering i hans Dagbog er for denne Tid ei rigtig. Han sætter sit Møde med den svenske Konge til den 28de Januar, beretter, at Kongen brød op den 29de, marcherede i eet Træk til Laaland og derpaa den følgende Dag, den 7de Februar, avancerede mod Nakskov, som overgav sig den 8de. Her er øiensynlig 8 Dage faldet ud og en Feilregning indløbet. I Pufendorfs «Carl Gustafs Thaten» er Dagen for Overgangen angivet til den 6te, men

paa det medfølgende Kort af Dahlberg til den 7de. Nyere svenske Historieskrivere fastholde ogsaa den 6te som Dagen for Overgangen, hvoraf følger, at Nakskovs Overgivelse maa falde paa den 7de, som jo ogsaa er en Søndag.

... «Den 6 Februar folgete der König auf besagtes Ruthköping und lies die Regimenter folgenden Morgen mit dem Tage bey der laalandischen Fehre zum Rendevous beordern, von wannen der König am 7 Febr. gahr frühe mit 12 Regimenter zu Pferde und 1 Regiment zu Fues, welches in Missverstandt den March nachgefolget, aufgebrochen und über den grossen Beldt 4 meile weges dergestalt wohl und glücklich fort marchiret, dasz dieselbe kegen mittag auf Laalandt bey dem Edelhoof Grimstedt ans Landt kommen, woselbst der König die Nacht verblieb.» ...

«Es hetten Ihre Mayt., nachdehm dieselbe, wie gesaget, die Nacht zu Grimstedt geruhet, den Abend zuvor einen Trompetter an die Stadt und Festung Naschaw 1 meile davon gelegen abgeschicket und dieselbe auffordern lassen, welche aber mit ein Haufen hönische und Schmäheworte abgewiesen worden, den folgenden Tag dero March recta auf Naschaw gerichtet, die Stadt aber zuvor von dem Ofwerbeckschen Regiment zu Pferde berennen lassen. Alss eben dieselbe im March Kundschafft erlanget, dasz dero von Grimstedt aussgesante Partey von 200 Pferden 600 dehnische knechte, so nacher Naschaw gewolt, mit bey sich habenden 6 Stücken Geschütse bey Marieboo geschlagen, Fendlein und Stücke erobert und wass nicht nieder gemacht gefenglich genommen, als blieb der König fast aufen halben wege die Nacht bestehen, da denn die in der Stadt nach erlangten Kundschafft von Ihren ruinirten Succurs das Spiehl verloren gaben, einen Bürgermeister nebst etzlichen Raths-Persohnen herausgesandt umb zu accordiren, welche dan auch nach Mitternacht mit Lanternen zu Fuesse angezogen kahmen, umb Gnade bathen, die schimpliche entbotene Abfertigang der Trumpeters deprecirten und durch Interposition des dehnischen Reichshoffmeisters Corfitz Ulfelten auf des königs Discretion sich su ergeben folgenden Morgen abgefertiget würden, welches auf selbigen Tages den 8 Febr. kurtz nach Mittag vollenzogen dergestalt, dasz der darinnen und in 1500 Mann befindliche dehnische Auschuss disarmiret und ein Ieder nach seiner Heimath gewiesen. Eine Compagnie Gödinger nebst 100 Reuter wurden alle untergestellet und wardt in der Vestung bey die 44 mehrentheils Metallene Stücke[1] nebst ein grosser Vorath von Profiant gefunden, und nachdehm der König die Fortification persohnlich besichtiget, so wurden 400 knechte und 200 Reuter darinnen sur Guarnison geleget und der Obrleut. Swante Banner zum Commandanten verordnet.» ...

---

[1] Ifølge en anden svensk Relation bestod Besætningen af «ett uhtskått af Bönder till 1500 starka, 75 Göingsboer och 75 Hästar», og Armeringen af 14 Metal- og 35 Jernstykker.

Fire Breve fra Christiania,

skrevne af Joh. Fred. Bartholin i Aarene 1763—82.

Meddelte af **C. F. Bricka.**

Forfatteren til de her meddelte 4 Breve, Johan Frederik Bartholin, en Søn af Auktionsdirektør i Christiania Rasmus Bartholin, var født 1722, blev 1760 Assessor i Overhofretten i Christiania og succederede 1762 Faderen som Auktionsdirektør. Assessorembedet blev han 1778 fritaget for paa Grund af Svagelighed og fik da Titel af Justitsraad, men det andet Embede beholdt han til sin Død, der indtraf 1784. Han var et Stykke af en Skjønaand med megen Interesse for Musik og synes ogsaa at have syslet noget med naturvidenskabelige Undersøgelser. Han var ugift.[1] I et Brev fra den norske Digter Chr. B. Tullin af 30. Juli 1763 til den ndfr. nævnte Alb. Peter Bartholin forekommer følgende Udtalelse om dennes Broder Overhofretsassessoren: «Deres Broder lever nu gemenlig paa Bogstad og fordriver Tiden med Laxativer, Skjørbugsdrik og mikroskopiske Observationer over Loppekløer og andre occulta naturæ. Skam faa ham, han gjør ogsaa Vers iblandt, saa jeg sveder over at læse dem, og dersom jeg havde saa megen Tid, saa vilde jeg prygle ham til at skrive for Prisen, medens han er paa Landet, i Steden for han ligger der og kiger i Camera obscura og Mikroskopier[2].»

De her meddelte Breve, der opbevares i Rigsarkivet (Personalhist. Saml.[3]), ere alle til Gehejmeraad B. W. Luxdorph i Danske Kancelli, hvis Hustru var beslægtet med Bartholin. Af Luxdorphs Breve til denne kjendes kun et, nemlig Svaret paa Nr. 1[4]. Skade, at kun disse faa Rester synes at være tilbage af en Brevvexling, som efter dem at dømme ikke blot har indeholdt gode Detailoplysninger, men ogsaa har været ført i en fornøjelig Tone.

1[5].

Høiædle og Velbaarne Hr. Etaz Raad!

Med forrige Post fik ieg den glædelige Tiidende, at min Broder var bleven befordret til et skikkeligt Leve-Brød j Kiøbenhavn[6], hvilket natuurlig Viis satte mit Sind j saadan Bevægelse, som ieg ikke med Pennen kand beskrive. Ieg ved, at Deres Velbaarenhed har derpaa anvent alle Kræfter og i dette som alt andet viist sig snarere som Fader end som een Ven for min Broder, saa at hand har Dem at tilskrive sin Lykke baade i Henseende til Udfaldet som derudi, at Deres Velbaarenhed fra Begyndelsen af har lagt Plan til den Lykke, som ham nu er vederfaret. Eenhver seer altsaa, hvad Taksiigelse baade hand og ieg er Dem skyldig, hvilken ieg og herved aflegger paa det alleroprigtigste, saavit som Ord er i Stand til at udtrykke, forsikkrende j Øvrigt, at een taknemmelig Erindring skal findes hos mig, saalænge ieg lever.

---

[1] Dansk biogr. Lex. I. 562.

[2] Utrykte Breve fra Chr. B. Tullin, medd. af O. G. Lundh med Anmærkn. af H. J. Huitfeldt, Chra. 1861 (Særtr. af Illustr. Nyhedsblad), S. 22.

[3] Have tidligere ligget ved Skifteprotokollen over Luxdorphs Bo.

[4] Trykt i Personalhist. Tidsskr. 2. R. II. 125 f. med Datum 6. Novbr. 1762, men det rette Aarstal maa være 1763.

[5] De i Noterne anførte Tidsbestemmelser vise, at dette udaterede Brev er fra Oktbr. 1763.

[6] Albert Peter Bartholin (f. 1724 † 1798) udnævntes 7. Oktbr. 1763 til Sekretær i General-Kirkeinspektionskollegiet (Meddelelser fra Gehejmearkivet 1886—88 S. 272. Personalhist. Tidsskr. 2. R. II. 129, 182 ff.). Breve fra Chr. B. Tullin til ham ere meddelte i Illustr. Nyhedsblad 1861 (jvfr. ovfr.).

Ieg saae vel af forrige Postens Aviiser, at Conferents Raad Bartholin efter Forlydende var bleven Justitiarius j Høj: Rett[1], men siden samme Tiidende ikke med denne Post er bekræftet, saa gaaer det vel ind igien indtil viidere. Vores Justitiarius[2] vil faae liden Fortienneste neste Aar; thj her er kun 38 Sager indstævnte, da der j Fior ved disse Tiider nogle og 70 vare indstævnte, men hand kand bædre taale det end nogen af hans Formænd. Hand tracterede Retten j forrige Uge, hvoriblant Procurator Gram[3] og Scheitlie[4] vare budne, men den første kom ikke, fordi Ramus nogle Gange af ham har været budden til Giæst og altiid undskylt sig. Gram har Ret; thi saadan Mand som Gram er ej at skiemte med, hos hvilken heele Oxehoveder med Viin flyder i ligesaa stoer Overflødighed som got, ærligt Maaltiids Øll hos andre brave Folk, og som ved alle Høitiideligheder har 6 Ting forud for alle Assessorerne j Retten, men dette uagtet saa er Ramus saa uvittig og ej skiønner derpaa. Mathiisen staaer nu j Begreb med at qvittere Statholderen; der er alleene nogle faae Sager, paa hvis endelige Afgiørelse det beroer. Statholderens anden Fuldmægtig Widding[5] er bleven j Mathiisens Stæd og faaer 300 R^r Gage aarlig. Hand er et redeligt og skikkeligt Menniske, men fattes meget af Mathiesens Erfarenhed, dog drager een god Villie et stort Læss. Ieg hører, Mathiisen[6] og Krigs Raad

---

[1] Kasper Christoffer Bartholin fik, efter at Gehejmeraad Hans Fred. Levetzau 16. Septbr. 1763 var afgaaet ved Døden, 11. Novbr. s. A. Befaling til at fungere indtil videre som Justitiarius i Højesteret, en Konstitution, der vedvarede indtil hans Død 26. Januar 1765 (Vedel, Den dansk-norske Høiesterets Hist. S. 280 f. Dansk biogr. Lex. I. 560). Han var en Sønnesøn af den berømte Thomas Bartholin († 1680), som var en Broder til Brevskriverens Oldefader, Rasmus Bartholin († 1698). Forlydendet om hans Udnævnelse findes i Kiøbenhavnske Tidender (Berlingske) 7. Oktbr. 1763.

[2] Siden 18. Septbr. 1761 var Justitsraad Jonas Ramus (f. 1718 † 1765) Justitiarius ved Overhofretten i Norge (Norske Reg.). Jvfr. om ham Personalhist. Tidsskr. I. 59. Werlauff, Det kgl. danske Selskab S. 15.

[3] Matthias Egidius Gram (f. 1719 † 1791) blev 1744 Prokurator ved Overhofretten samt alle Over- og Underretter i Norge (Personalhist. Tidsskr. 2. R. II. 76, 160).

[4] 12. Aug. 1748 havde Leonhard Scheitlie faaet Bestalling som Prokurator ved alle Over- og Underretter i Norge (Norske Reg.). Senere blev han Sorenskriver over Øvre Romerige og døde 1800 (Moe, Biogr. Efterretninger om Eidsvolds-Repræsentanter og Storthingsmænd 1814—45 S. 124. Richter, Jurid. Stat S. 440).

[5] Mon Christian Tuxen Widing († 1782), Krigssekretær siden 1757? Jvfr. Anker, Biogr. data om norske generalspersoner S. 282.

[6] Sekretær i det danske Kancelli Jørgen Matthiesen († 1764) udnævntes 1756 til Assessor i den norske Overhofret og var tillige fra 1757 Sorenskriver i Mosse Fogderi og Sekretær ved Arkivet i Christiania. 1758 fik han Titel af Kancelliraad, og 1762 blev han Lagmand i Christiania.

Gram[1] have hver faaet 200 R^r^, hvilket er mig kiært; thj nu tør Touren eengang komme til mig[2]. Fattige Fader Burensund[3], som ikke fik noget ved denne Leilighed, hvor skal han nu hen? Valfisk Fangsten slog ham feil j Fior, hans Gage staaer paa Eventyr for 2 Aar, Chymien er saa bandsatt, at den j Aar vil giøre Nar af ham, som endelig ej er nytt; thi medens hand var i Byen, gik der Ild i hans Huus paa Landet, hvor hand havde staaende j sit Kammer een chymisk Lampe, der havde været antendt siden j Fior og promitterede. nu skiønne Sager, men Virkningen i Stæden for Guld blev nogle forbrændte Vegge. Kand hand deraf giøre Guld, saa er hand større Mand, end ieg havde troed. Saaledes gaaer det j Verden, nogle have for lidt af Guldet, andre for meget. Imidlertiid maae ikke Burensund være den eeneste Chymicus her paa Stædet, een Bonde kom her ind for een Maaneds Tiid siden og solte Slagt, for hvilket hand blant andre Penge fik een halvhundrede R^rs^ Banco-Sæddel, hvilken hand forvarede j een af sine Læfser[4], et Slags Brød, og da hand kom paa Hiemveien, tog hand een Morgen til Froekost denne Læfse til sig uden at fornemme til Banco-Sæddelen, førend den var nesten opædt, da hand endelig fik fat i et Støkke, hvoraf hand med Forskrækkelse fornam, hvor dyr denne Froekost var kommen ham til at staae. Hand reiste derpaa hen til Amtmanden med den overblevne Rest, hvoraf ikke skal kunde uddrages meget til Trøst og Opbyggelse for ham j sin Tiid. Det, hand er vis paa, er et lige saa utilstrækkeligt som skident Facit, hvilket vel er de fleste Guldmageres Løn, skiønt denne Stakkel var bleven det imod sin Villie. Hr: Tullesius[5] er nu j Begreb med at faae sin Sag ind for Consistorio uagtet alt, hvad hannem leggis j Veien. Een vis Mand gav sin Censur om ham saaledes:

Denne Præst er een Præst iblant andre Præste,
Som et Asen er een Hest iblant andre Heste.

Ieg sente med Skipper Asmussen een Dunk Anjouser til Deres Velbaarenhed, hvilken De ere saa god at kræve som een vitterlig Giæld hos min Broder

---

[1] Bartholomæus Gram (f. 1723 † 1809), en Broder til ovennævnte Prokurator M. E. Gram, var 1760—82 Assessor i Overhofretten (Personalhist. Tidskr. 2. R. II. 77). Jvfr. Brevet Nr. 4.

[2] Brevskriveren var yngste Assessor i Overhofretten med Sæde umiddelbart efter de to nysnævnte.

[3] Den svenskfødte Abraham Sundius Burensund (Burnsund) (f. 1715 † 1782) blev 1744 Assessor i Overhofretten, 1755 Justitsraad og 1770 Etatsraad. Han syslede lidt med Litteraturen og boede i de sidste Aar af sit Liv paa Gaarden Tveten (ved Christiania), som han ejede (Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. IV. 319. Personalhist. Tidsskr. I. 75). Jvfr. Brevet Nr. 4.

[4] Lefsa, et Slags fint og mygt Fladbrød, som man kan bestryge med Smør og bøje sammen (I Aasen, Norsk Ordbog S. 432).

[5] Ole Andreas Thulesius (f. 1709 † 1798) kaldtes 30. April 1751, efter tidligere at have været personel Kapellan i Overhaldens Præstegjæld og Informator og Amanuensis hos Professor Ewald ved Waisenhuset i Kjøbenhavn, til Tredjepræst ved Vor Frelsers Kirke i Christiania (Erlandsen, Geistligheden i Throndhjems Stift S. 395). Om hans forskjellige Trætter s. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. II. 135, 139, 142, 144. Jvfr. C. B. Dunker, Gamle Dage S. 323 f., 373.

14 Dage efter Sigt. General Auditør Pipper[1] var nu nyelig for Oberhof-Retten og fik Børst igien velfortient. Ieg spurte ham siden, hvad hand meente med disse mange Processer imod Butkiær[2], hvortil hand svarede: Ieg spiller ikke Kort, ieg drikker ikke Viin, med meere, som andre giøre; at trætte er min Lyst, maae ieg da ej ligesaavel som andre have min Skiøde-Synd? Butkiær skal faae Guds Velsignelse deraf, saa længe hand lever. Et besynderligt Naturell, der finder Smag j det, andre bær Afsmag for: at trætte, reparere gamle Huuse etc: Den betydelige Process med Stødt[3] slap endelig op og blev til intet, efterat hand nogle Stæder j Byen havde ladet afhøre Vidner. Skarns Mennisker have derover faaet Anledning at sammensætte et Vers over denne skidne Materie af saadant Indhold:

Rixosus vil endnu med Nesten ej forliges,
Da hand tilfulde veed, mand deraf ej beriiges;
  Thi denne Trætte-Lyst kom ham saa dyrt at staae,
  At Speiler, Stoeler, Bord j Løbet maatte gaae.
Hvad driver ham da til paa nye sig at indlade
I Trætte, Vidnesbyrd afhøre j hver Gade?
  Maaskee den Stakkel var sin Velfærd ellers qvit?
  Nej Mænd, den heele Sag kun reiser sig af Sk—.
Sant nok ham Sagen er saa kiær som Tusend Daler,
Men med Tilladelse: Rixosus er een Praler,
  Thj om hand Kiærnen end for Skallen faaer, da viid,
  At heele Regningen sig grunder paa een Sk—.

Men nu i een reenere Materie. Har min Herre hørt noget om et Dyr kaldet Intelligentz Sæddel[4], saa see nu paa hende, her er hun ligesaa levende, som hun kommer ud fra Bogtrøkker Persen hver Onsdag. Vrid ikke paa Næsen, gode Herre, hun har j al Sandhed kostet mig een skrubbet Kongsberger 2 Skilling, som tilligemed mange af sine Kammerater ere kommen til Skade j Børne Kopperne, og har min Hr: Etaz Raad Lyst til at see een af disse Karle, saa staaer hand paa Intelligentz Sædlen lige over for Verdens Forfængelighed[5]. Heraf har vi saa henimod et Par Tusende R^r, som roullerer iblant os. Hvad skal vel blive af dem, naar de faae een halv Snees Aar paa

---

[1] Johan Andreas Pipper (f. 1707 † 1768) var Maaler og Vrager i Christiania, siden 1745 tillige Viceborgmester sammesteds og blev 1766 virkelig Borgmester (Collett, Familien Elieson S. 34). Titel af Krigsraad fik han 1749, af Generalauditør 1756. Jvfr. om ham L. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 76.

[2] Thomas Bukier († 1765, 62 Aar gammel), siden 1740 Krigsbogholder ved de søndenfjeldske Dragonregimenters Lægdskasse i Christiania, 1749 Justitsraad og 1751 tillige Krigskommissær i de nævnte Regimenters Distrikter (Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I. 236 f.). Om hans Processer med Pipper s. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. II. 135, 138. Jvfr. Brevet Nr. 3.

[3] Jvfr. Personalhist. Tidsskr. 2. R. II. 126. Christian Henrik Støedt († 1777) blev 1752 Assessor i Norges Overhofret, Kancelliraad og Borgmester i Christiania, 1766 tillige Justitssekretær ved samme Ret (Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I. 525).

[4] Det første Nummer af Norske Intelligens-Seddeler udkom i Maj 1763.

[5] Et lille Digt «om Verdens Forfængelighed» er optaget i Nr. 17 (14. Septbr. 1763).

Bagen? Det var forsigtigt, om mand nu j Forhaanden toeg Tingsvidne paa, hvad de af Begyndelsen have været bestemte til, saa skal Eftertiiden troe det, om den end blev bandsatt. Men Skam faae den lumpne Styver, den bragte mig hen j Advent, da ieg skulle forklare Dem lidet meere Intelligentz Sædlens Natuur. Etaz Raad Fæddersen[1] har introdu[c]eret den for at bringe Publicationer j Gang, men der Donner, der Donner, siiger Fæddersen, de slaaes und disputerer sig j den Ding, hvilket var langt fra min Meening. At ieg sender dem nu j Brevet, er mest for Tullins Gravskrift over Just: Eliesen, som mig synes fortiener at læses[2]. NB kort førend han døde, havde de 2 Doctorer, som gik til ham, det ønskeligste Haab om ham, hvortil Tullin alluderer j Gravskrift[en]. Med Schiøtt skal ieg sende Deres Velbaarenhed de andre Intelligentz Sædler, een Snees j Tallet, hvori findes alle Slags Plukkefisk. Nest min Respect til Fruen er ieg med allerstørste Høiagtelse og Hengivenhed

Høiædle og Velbr: Etaz Raads
ærbødige Tienner
J. F. Bartholin.[3]

2.

Høiædle og Velbaarne Hr: Etaz Raad!

Tænk ikke, at det nye Aar er den eeneste Aarsag, som driver mig til at tage Pennen fatt og lade Deres Velbaarenhed see, at ieg endnu er til, men min Samvittighed siiger mig ofte, at min Ven og Velgiører fortiente tiere at være underrettet om mit Velgaaende, og som sant hun sagde, men dette forbandede Cras, Cras, som dysser Folk j Søvn fra een Tiid til een anden, vil ieg nu j dette nye Aar skille mig reent af med; thj det er Aarsag, at mit Nye-Aars Ønske gaaer 8^{tte} Dage for sagte, da dog et Nye-Aars Ønske til Nye-Aar er ligesaa nødvendigt som een Jule Kage om Jule Aften. Men ieg drister mig til at siige, at det [er] bædre, det kommer for silde end for tiilig; thj om ieg havde sent det med forrige Post for at komme til rette Tiid, saa havde det jo allerede været 8 Dage gammelt, hvilket var ligesaa uanstændigt som at forære Dem een Juule Kage Juule Aften, som var bagt 8^{tte} Dage forud. Nej, nej, ieg veed bædre at leve end saa, her har De det saa friskt som Hvede Brød om Fastelavns Mandag: Gid Deres Velbaarendhed og kiære Frue maae nyde alt, hvad Dem kiært er, j dette og mange paafølgende Aar! Det var et forbandet tørt Ønske, vil nok Deres Frue siige, naar hun læser dette, men mine Ønsker ere indrettede efter Sundheden;

---

[1] Nikolaj Feddersen (f. 1699 † 1769) var 1746—67 Magistratspræsident i Christiania, blev 1760 Etatsraad, 1768 Konferensraad (Dansk biogr. Lex. V. 96 f.).

[2] Findes i Norske Intelligens-Seddeler 14. Septbr. 1763 (optrykt i Tullins samtlige Skrifter I. 318 ff.). Justitsraad Morten Leuch Elieson (f. 1724 † 1763) var Assessor i Overhofretten (Collett, Familien Elieson S. 15 f.).

[3] Ved Brevet ligger nu som Bilag nogle nitid skrevne «Afbrudte Tanker paa Raadmand Tullins Dødsdag», 5 Kvartsider. Den sidste (6te) Side indeholder en med Bartholins Haand skreven Drikkevise. Da Tullin først døde i Januar 1765, kan Bilaget ikke høre til dette Brev.

thi feed Mad foraarsager Ilinger, men skulde ieg eengang nyde den Ære at opvarte Dem med een Marv-Pudding, saa skal De faae det der igien; thj da har De Rettighed til at kræve det, som feedt er. Det var et Pokkers Sprang fra et Nye-Aars Ønske til een Marv-Pudding, men Deres Frue er selv Skyld derudi; thj hvad har hun med at laste mit Ønske? Var hun her j Christiania, som Gud give, tillige med hendes kiære Mand, og det j Slagtertiiden, saa skulde ieg igien maltraitere hendes Pølser saaledes, at ikke een skikkelig Mand skulde ville værdige hende at udtrække sin Kniv til dem, endskiøndt Gud veed, hvorlænge Christianiæ Fruentimmer kand giøre sig til af sine Pølser; thj Qvægsygan har 2de Gange yttret sig her omkring j Egnen[1], som Folkes utilladelige Gierrighed ved at hidhente sygt Qvæg har givet Andledning til, hvilken dog ved Guds Forsyn og Stiftamtmandens[2] fornuftige Anstalter igien ophører. Men denne fæle Qvægsyge bragte mig reent af alle mine Concepter og Galskab; thj ieg er ligesom de Inspirerte, naar ieg skriver: alt det Sludder, som rinder mig i Sinde, det falder og paa Papiiret, og hvad kand ieg til det, at min Aand tilsiiger mig ikke andet? Imidlertiid foraarsagede Qvægets Død Pølsesludderets Endeligt denne Gang. Ieg har haft fatt paa Tullin og bedet ham tage fatt paa det Priis Thema om Skabningens Ypperlighed, hvorved hand kunde faae Leilighed at viise sit Pund, men hand svarede, at det var alt for vaste Dessein, som udfordrede et Menniskes heele Leves Tiid, og at hand langt fra ikke var voxen dertil, allerhelst hand daglig har Raadstuen og Extraskatten til Froekost, Toldboeden til Middags Maaltiid og Consumtions Væsenet til Aftens Maaltiid[3]. Samme Tiid spøgede vi med Impromtuer paa Vers og j Anledning af, at hans Kone sagde om deres Datter Lene[4], at hun Stakkel sad hiemme alleene, hvorpaa Tullin raabte: Hør, min Kone giør Vers! Ja giør nu Resten selv, min Gutt, svarede hun, og derfor fik vi strax den Impromtu j hans Kones Navn:

Du min peene,
Vakkre, vene,
Lille Lene,
Som nu hiemme er alleene,
Blod og Seene, Marv og Beene
Kand ej andet om Dig meene,
End at Du blandt mine Grene
Vil af alle mest fortiæne

---

[1] Jvfr. (Norsk) Hist Tidsskr. 2. R. II. 139.

[2] Stiftamtmand var Gehejmeraad Kasper Herman v. Storm 1763—72.

[3] Den bekjendte norske Digter Christian Braunmann Tullin (f. 1728 † 1765) var Toldinspektør og Raadmand i Christiania og havde sammen med flere forpagtet Tolden og Konsumtionen i Agershus Stift. Den af de skjønne Videnskabers Selskab i Kjøbenhavn udsatte Prisopgave løste han dog ved sit Digt «om Skabningens Ypperlighed i Henseende til de skabte Tings Orden og Sammenhæng». Han arbejdede paa det i 6 Uger og afsendte det 19. Novbr. 1763 til Kjøbenhavn (Utrykte Breve fra C. B. Tullin, ved O. G. Lundh og H. J. Huitfeldt, S. 25).

[4] Tullins Datter Birgitte Magdalene, f. c. 1761 † 1786 (sidstnævnte Skrift S. 6).

At blî lignet ved de Steene,
Som j Kroner glimrer reene.
Sligt gid Himlen mig forleene;
Thj hvor fæl blev denne Scene,
Om Du Laster vilde tiene.
Døe da før, min lille Lene.

Justiz Raad Anker[1] kom hverken for tiilig eller for silde, da hand sidste Gang igien gik til Høieste Rett med sin tabte Sag; thj det gik ham som den, der rettet paa Barne Foden, der var krum af Naturen. Sagen var snaus og blev snaus, og derfor bædre at have taget den første som den sidste Skade. Justiz Raad Ancher beklager ieg som een brav Kiøbmand, men ukyndig Jurist, der skal lade sig lede af andres Passioner. Ieg har hørt, hand skal være meget sværtet j Khavn:, hvortil Anchersen[2] har contribueret een Deel, men det kand ieg siige med een god Samvittighed, at Manden uden for denne Sag, hvor hand har været altfor ivrig Commissionaire, er saa honett een Mand, saa medlidende og godgiørende imod Fattige uden Pralerie, som ieg har kient noget Menniske paa Jorden. Hand har nu 3 smukke og artige Børn[3] j Khavn: tilligemed deris Informator Hvass[4], som er een meget brav Karl j Mathematiqven, hvilken tilligemed Børnene skal reise udenlands til Sommer. Skulde Deres Velbaarenhed behøve nogle engelske Bøger, da kand De sikkert betroe Hvass Commissionen, naar hand kommer til Engelland, hvor hand har været eengang tilforn. Kiender De ham ej, saa vil De finde Fornøielse af at tale med ham, som er vel kient af min Broder. Hvorledes det vil falde ud med Agent Ankers[5] Sag paa Moss, det vil Tiiden lære. Det nye Krigs-Directorium[6] begynder ab Exsecutione, hvilket andre fornuftige Jurister pleier tage sig vare for, men dette Ius canonicum bruger haandfaste Principia. Ieg forbliver med allerstørste Høiagtelse og Hengivenhed

Høiædle og Velbaarne Hr: Etaz Raads
allerærbødigste Tienner
Christianiæ, d: 7 Janua[r]ij 1764. J. F. Bartholin.

Nest min ærbødige Respect til Fruen beder ieg ydmygst, dette maatte indberettes min Broder: at ieg skal besørge hans sidste Brevs Indhold, imod at hand tænker paa min Moders[1] Pension udi Enke-Cassen j Khavn:, som nu er forfalden, og at min Moder længes meget efter det opsente Tøy med den endnu ventende Skipper, som nu maaskee allerede gaaer med min Moders Skiørt og Trøie j det andet Liv, i Fald der ellers bruges Silke-Klæder.

---

[1] Justitsraad Christian Anker (f. 1711 † 1765), Kjøbmand i Christiania.

[2] Maaske Højesteretsprokurator Johan Joachim Anchersen (f. 1721 † 1785) (Dansk biogr. Lex. I. 211).

[3] Nemlig Iver Anker (f. 1745 † 1772), den bekjendte Bernt Anker (f. 1746 † 1805 som Kammerherre og Konferensraad) og Statsministeren Peder Anker (f. 1749 † 1824).

[4] Christen Hee Hvass (f. 1731 † 1803), senere Theaterdirektør og Justitsraad (F. Hvass, Personer og Familier af Navnet Hvas I. 6 ff., 81 ff.).

[5] Agent Erik Anker (f. 1709 † 1785), Ejer af Mosse Jernværk (Dansk biogr. Lex. I. 275 f.).

[6] Oprettet ved Forordningen 28. Oktbr. 1763. Sidst i Decbr. s. A. foretoges en Sekvestrationsforretning paa Mosse Jernværk efter Krigsdirektoriets Ordre, «en Forretning mod al menneskelig Fornuft, imod Landets og Naturens Love», som Stiftsprovst O. Holmboe klager ((Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. II. 139).

3.

Høiædle og Velbaarne Hr: Etats Raad!

Af Agent Anchers Sønner[2] tilligemed deres Informator har ieg ladet give mig fuldkommen Underretning om min Herres og kiære Frues Velgaaende, hvilket saa meget meere fornøier mig, som ieg ønsker nesten hver Dag eengang at blive selv Vidne dertil. De kom til Byen for nogle Dage siden og fant deres kiære Fader, som har opholt sig her nogen Tiid hos sin Svigerske[3], i fuldkommen Helbreds Stand. Det var een Fornøielse at see, og større havde det været at føle, den Hiærtens Glæde, med hvilken Faderen imodtog disse kiære Børn efter saa lang Fraværelse, allerhelst han i nogen Tiid havde været i Frygt for dem j Anledning af et ugrundet Rygte. Ieg var just nærværende, da de trinede ind ad Døren, og mærkede vist nok, at de laae deres Fader meere paa Hiærtet end Torger Lysager sine Børn, om hvilke, da de vare i Begreb med at kuldseile just uden for Faderens Vinduer, hand udloed sig saaledes til deres forskrækkede Moder: Fanden gîr ieg Gutta, men Baaten, Baaten min, Du Ingeborg! De saavelsom Monsr: Holt kunde ikke nok berømme Deres Velbaarenheds Artighed og Godhed imod dem, mens de vare i Kiøbenhavn, hvorfor de saavelsom deres Fader nu ved mig lader aflegge Tusende Taksiigelser. Justiz Raad Butkiær[4] har faaet Anticipations Bevilling udi sine Processer med den Clausul, som intet Cancellie kunde meddeele, nemlig at springe alle 3 Instancer forbi og indstille sig for den høieste Dommere, til hvilken Ende hand gav sig paa Veien i Gaar Morges. Imidlertiid gaaer den stakkels Obrist-Lieutenant Brøker[5] og pønser paa een Solo under Melodie: Beklage af al min Sinde etc:

Den gode Charon har i nogen Tiid havt een temmelig varm Trøie; thi

---

[1] Margrethe Elisabeth f. Wielandt, † 1771, 70 Aar gammel (Af Christiania Ministerialbøger, Chra. 1878, S. 18).

[2] Erik Ankers to Sønner, den senere Generalmajor Peter Anker (f. 1744 † 1832) og den senere Statsraad Carsten Tank Anker (f. 1747 † 1824), vendte hjem efter en Udenlandsrejse, der havde varet i flere Aar. Deres Informator var Andreas Holt (f. 1729 † 1784 som Etatsraad og Deputeret i Bjergværksdirektoriet) (Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I. 334, 436. (Norsk) Hist. Tidsskr. I. 275 ff. Meddelelser fra Gehejmearkivet 1886—88 S. 192).

[3] Maaske den ovfr. nævnte Justitsraad Christian Ankers Enke, Karen f. Elieson (f. 1723 † 1806) (Collett, Familien Elieson S. 12, 15).

[4] Se ovfr. S. 92. Hans Dødsdag angives af Moe som 11. Novbr. 1765.

[5] Johan Brøcher, Oberstlieutenant af Infanteriet siden 1754, blev 1769 Generalkrigskommissær i Norge, † o. 1776 (C. J. Anker og H. J. Huitfeldt-Kaas, Katalog ov. malede Portræter i Norge S. 20).

Aarerne har nesten ikke været af hans Hænder, men Doctor Arboe[1] har endelig skaffet ham lidt Puste-Rum ved ei alleene selv at rædde Folk fra Færgeløbet, men og ved at lære vores Byes Doctores det samme Kneb. Men lav kun Armene til igien, min gode Charon; thi for det første ere vore Doctores gaaen for tiilig fra Mesteren, og for det andet har just ikke eenhver 50 R^r^ at putte i Næven paa Doctor Arboe, da de fleeste ere maaskee af samme Tanker som før ommelte Torger Lysager, der, uagtet han er een bemidlet Mand, ikke ville bruge Medicin i een hæftig Svaghed, førend sl: Ancher tilskikkede ham Doctor Berlin[2] paa sin egen Bekostning. Da nu sl: Tullin for Spøg indbilte Patienten, at Doctoren gik paa hans Regning og pleiede at faae een Guinée for hver Opvartning, raabte han paa sin Kone: Ach, Du Ingeborg, Berlin een Guinée hver Gang kan kommer. Ieg vil doue[3], ieg vil doue. — Vor lille Bye vrimler nu af franske og tydske Officiers, som G: Krigs Purgat: sender her op for at lære vore raae norske Officiers Mores. Her farer og reiser daglig Officiers fra og til Landet, nogle for at forfløttes, andre for at gaae af med Pension, og andre igien for at crevere som een gammel Muskedonner. Dette kand mand kalde een Krigs-Styr, ikke Krigs-Raad og Sorenskriver Styr[4], hvilken Bønderne for Mageligheds Skyld kalder Krigsstyren. Her opholder sig een Obriste Lieutenant Billard[5], som er bleven Gouverneur paa Winger i Baron Holkis[6] Stæd, der alleene var Commendant, hvilken med Pokkers Magt vil have een Kone her fra Byen, og for at legge Vægt til sit Forehavende fortalte hand ved Grevens[7] Bord i Overværelse af det Fruentimer, som han har Øie paa, hvor gott een Kone skulle have hos ham, da han ville lade forskrive fra Paris alt, hvad hun behøvede fra Top til Taae. Min Herre, spurdte Mangelsen[8] som een Fiende af alt, hvad der er franskt, vil De vel og lade Deres Børn komme fra Frankrige?

Jacob v: Tyboes Comœdie var udseet til at begynde med j Vinter[9], men vore indenlandske Damer har besindet sig, og vore tydske Officiers Fruer vilde gierne, men de kan ej komme til rette mit das verfluchte kodderwelsche Sprache. Der begik Baron Holberg een stoer Pudel, som ikke skrev denne Comoedie i det tydske Sprog, da dog Materien i visse Maader er temmelig passelig paa Tydskland. Maatte ellers paa mine ringe Raad kastes nogen Reflection, var det vel best at formaae det nye Sælskab i Khavn:, som støber om saa mange danske Ord[1], at de vilde lade denne Comoedie gaae i Smeltningen med, da ieg troer, den ved Omstøbningen skulde falde eenhver Tydsk meget lettere i Henseende til Udtalen. Obrist-Lieutenant Brygman har været i Christiania med sin Frue i nogle Dage, men reist igien til Scheen. Han beklagede for mig sin Vanskiæbne med at miste sin sl: Frue saa tiilig, med Forsikring, at dersom hun havde overlevet Frue Bartholin, havde han faaet een god Klatt meere, end han nu fik[2]. Vor Herre er og haard imod saadant Menniske, som ikke ville standse Naturens Lob, for at han skulle faae nogle Tusende Rixdaler meere, og saa kappe af igien, naar det var forbi; den maae vist veie meget i sine egne Tanker, som giør saadan Prætention uden at blive rød derved eengang. Een afskeediget Fyrværker ved Navn Lillienskiold, som skal være af brav Familie, havde i denne Uge Bryllup med Procurator Holstis Datter[3], og siden Svigerfaderen efter Sigende har lært ham alt, hvad han veed, saa tænker ieg nok, at han med Tiiden bliver ligesaa nøttig een Lem for Publico som hans Svigerfader, hvilken aldrig procederer nogen Sag i Oberhof-Retten, uden at vi maae giemme Ansigterne bag Lov og Forord: for ej at røbe vores Latter. Han har ærlig holt det, han forsikrede os om den første Gang, han plaiderede i Oberhof-Retten, da han begynte saaledes paa got, bredt Jydsk: Ingen Cicero er ieg, aldrig var ieg een Cicero, og aldrig blev ieg een Cicero etc:, og ieg er nu saa meget meere overbeviist derom, da aldrig Horatii Regel: Foecundi calices etc:[4] hos ham eengang har vildet indtræffe eller holde Prøve. Ieg seer af Aviserne, at vi faaer een betydelig

---

[1] Dr. med. Nikolaj Arbo (f. 1723 † 1797) praktiserede i Strømsø (Drammen) (Dansk biogr. Lex. I. 307. Lassen, Norske Stamtavler I. 117).

[2] Dr. med. August Wilhelm Berlin, † 1759, 30 Aar gammel (Af Christiania Ministerialbøger S. 19).

[3] Døya (daua), dø (Aasen, Norsk Ordbog).

[4] Christian Styhr († 1789), Sorenskriver i Romsdal, Numedal og Sandsvær, fik 1750 Krigsraadstitel. Jvfr. om ham O. G. Lundh, Ætten Thams, Kra. 1860, S. 23.

[5] Johan Ludvig Maximilian Biellart (f. 1724 † 1798) var fra 1764 til sin Død Kommandant paa Kongsvinger. Om han blev gift, er uvist. (Dansk biogr. Lex. I. 191 f.)

[6] Oberst Mogens Baron Holck (f. 1702 † 1764) havde været Kommandant paa Kongsvinger siden 1746.

[7] Vistnok menes hermed Woldemar Herman Greve v. Schmettau (f. 1719 † 1785), kommanderende General i Norge 1764—67. Jvfr. om ham Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 200 ff.

[8] Generallieutenant Johan Mangelsen (f. 1694 † 1769) var udtraadt af Tjenesten 1755 (Anker, Biogr. data om norske generalspersoner S. 176. Samll. t. d. norske Folks Sprog og Hist. II. 564).

[9] Nemlig ved de private Skuespil, som den nysnævnte Grev Schmettau havde faaet sat i Gang i Christiania (Huitfeldt, Christiania Theaterhist. S. 55).

---

[1] Selskabet til de skjønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, som stiftedes 1759, begyndte 1761 at udgive sine «Forsøg» (Rahbek og Nyerup, Den danske Digtekunst under Frederik V S. 140 ff. N. M. Petersen, Den danske Literaturs Hist. V. 2. 251 ff.).

[2] Nicolaus Brüggemann (f. 1717 † 1790), som 4. Septbr. 1765 blev Oberstlieutenant ved det vesterlenske nationale Infanteriregiment, var første Gang gift med Else Magdalene f. de Junge (f. 1736 † 1762), anden Gang med Vibeke Marie f. v. Pentz (f. 1743 † 1805). Hans første Hustru var en Datter af Konferensraad Severin de Junge og Else f. Bartholin, der igjen var en Datter af Professor Hans Bartholin († 1739). En Brodersøn af denne Hans Bartholin var Justitiarius i Højesteret Thomas Bartholin († 1737), der var gift med sit Søskendebarn Else Magdalene f. Bartholin († 1763). Ved sit Testamente af 12. Oktbr. 1762 bortgav sidstnævnte over 39000 Rdl. til velgjørende Øjemed (Giessing, Jubel-Lærere II. 1. 86).

[3] Jakob Frands (Leonhard) Lillienskjold (f. 1738 † 1795) stod i 8 Aar i Artilleriet (indtil 1765) og tog imidlertid 1763 dansk-juridisk Examen, blev 1768 By- og Raadstueskriver i Randers samt Herredsfoged i Nørhald og Støvring Herreder og fik 1769 Titel af Kancelliraad (Personalhist. Tidsskr. III. 177 f. Richter, Jurid. Stat S. 429. Indlæg til Jydske Registre 29. April 1768). Hans Hustru, Elisabeth Dorothea f. Holst († 1796), var (i Følge Meddelelse fra Arkivfuldmægtig H. J. Huitfeldt-Kaas) en Datter af Overhofretsprokurator Daniel Holst i Christiania, der døde 1769 (Richter, anf. Skr. S. 422).

[4] Fecundi calices qvem non fecere disertum? Horats, Epist. 1, 5, 19.

Mand ind i Raadstuen[1], og vi trænger sandelig og dertil, men imidlertiid troer ieg vist om den gode Herre, at han ikke skal afhielpe Mangelen, men var Løgn Latin, kunde han vist nok prædikke. Ved hans seeneste Nærværelse forsikrede han mig, hvorledes han ofte havde befriet Oberhof-Retten for Bøder i Høieste Rett. Men ieg tænkte ved mig selv: Gud, lad aldrig den Tiid komme, at een April-Nars Forbønner i saa Fald skulle enten giøre noget fra eller til. Gud veed, hvad han vil leve af, medmindre han stoeler paa Procurator Grams Huus, hvor han sidste Gang var baade Pott og Pande.

Vi venter med Længsel efter een nye Justitiarius[2], men at faae det forrige Tab oprettet hører vel inter pia desideria, da Fornuft og Vittighed, Ærlighed og Føielighed i rette Tiide neppe samles i een Person igien. Tvende Piecer, som Frue Fæddersen[3] har opsatt, følger hermed indsluttet, som ieg tænker ikke vil være ubehagelige at igiennemlæse.

Justitz Raad Schouboe[4], som allerede i Sommer har giort een større Tour omkring i Norge end ieg al min Tiid, ligger nu som Biørnen i sit Vinter Qvartiere; thi naar ieg undtager Collet et Leuchis[5] med Fæddersens Huuse, seer ieg ham ingen andenstæds uden i sin egen Stue, hvor hand er klinket med Hamre for det meste. Hand priiser sig løkkelig ved Oberhof-Retten; thi hans anden Betienning giver ham kuns gode og lade Dager, men ieg har raadet ham til at bytte med Byefogden her i Byen, da ieg lover ham saa fuldskuendes Arbeide, som nogen ærlig Mand vil ønske sig; thi han har nu nesten i 8tte Dage aldrig faaet et ordentligt Middags Maaltiid for lutter Extra Forhører med videre. Det er vist een brav og een flittig Mand, som Christiania seent eller tiilig vil komme til at savne. Hvad mig angaaer, saa har ieg jævnt at bestille, dog saa at ieg kand pusse min Næse imellem, som Lt Hiort[6] sagde.

---

[1] 8. Novbr. 1765 udnævntes Matthias Peter Ramshart, der siden 1760 havde været Sekretær i Danske Kancelli, til Viceraadmand i Christiania med Ret til «efter Tur og Senium at tiltræde virkelig Raadmands Løn og Indkomster». 1767 blev han midlertidig tillige Vrager ved Drammens Toldsted. Han døde i Decbr. 1786, 51 Aar gammel, som Viceborgmester (siden 1773) og Raadmand i Christiania (Af Christiania Ministerialbøger S. 25). Hvis det er ham, Brevet sigter til — og andet kan ikke godt tænkes —, er det mærkeligt, at Efterretningen om hans Udnævnelse den 8. Novbr. allerede en Uge efter kunde være naaet til Christiania gjennem «Aviserne». Skulde herved være ment skrevne Aviser? I Kiøbenhavnske Tidender (Berlingske) og i Kiøbenhavns Postrytter findes Udnævnelsen først 15. Novbr.

[2] Den ovfr. nævnte Jonas Ramus var død 28. Aug. 1765. Hans Eftermand blev 29. Novbr. Christian Magnus Falsen (f. 1719 † 1799) (Dansk biogr. Lex. V. 59).

[3] Den ovfr. nævnte Præsident Nik. Feddersens Hustru, Ditlevine f. Collett (f. 1727 † 1803), der syslede med Digtekunsten (Dansk biogr. Lex. V. 97).

[4] Christian de Schouboe (f. 1736 † 1789) var Lagmand over Christiania Lagdømme fra 1765 til 1774, da han blev Stiftamtmand i Bergen (Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. II. 130).

[5] En Stamtavle over den bekjendte Christiania-Slægt Leuch, der uddøde 1825, findes hos A. Collett, En gammel Christiania Slægt S 38 f. Paa denne Tid var Morten Leuch (f. 1732 † 1768), Handelsmand og Ejer af Bogstad, Slægtens betydeligste Mand. Han var en Søn af Peder Leuch, der sammen med Peter Collett stiftede Handelshuset Collett & Leuch.

[6] Vistnok Peter Andreas Hjort, der 1760 var bleven Sekondlieutenant ved 1. søndenfjeldske Dragonregiment og ved sin Afskedigelse 1808 fik Titel af Generalmajor (Anker, Biogr. data om norske generalspersoner S. 127 f.).

606254 A

Magacinets Affaires, hvorved lidet eller intet fortienes, giver det meste Bryderie; thi snart er det galt med Magacinets Debitorer, snart med de opsente Vahrer og saa fort. Min Correspondence er den smukkeste; thi naar ieg ville sætte Glas for den, kunde ieg gierne fortienne Penge ved at viise den frem, siden samme bestaaer af uldene og Silke Prøver af alle Slags Couleurer, hist og her klistrede paa et Ark Papiir med Skrift imellem. Ved Auctionerne falder vel og undertiiden nogle smaae Fortrædeligheder, men de veier ikke meget. Forleden havde [en] Kone staaet i Taaget og forkiøbt sig, uagtet ieg, som selv var tilstæde, bad hende 2de Gange see sig for, da ieg lugtet Lunten, men hun svarede rigtig nok: Luk Øinene eller Pungen op, heder det her. Ikke desmindre, hvor kiephøi hun end var, saa forkiøbte hun sig for 4 à 5 Rd: Dagen efter overløb hun mig, at ieg skulle skille hende af der med, og da ieg svarede, at ieg kunde ikke rædde mig selv i dette Tilfælde, forsikrede hun mig, at hun ville gaae bort og hænge sig paa min Regning og Ansvar. Hæng Ier i Guds Navn, Moerlille, svarede ieg og loed hende gaae sin Vei, men da ieg skulde see til, laae een Bylt i Krogen af Stuen, hvori det kiøbte Tøj var indsvøbt, og Kiellingen har ieg aldrig hørt til siden, som nok er reist sin Vei paa Landet. Imidlertiid har min Fuldmægtig, som paa den Auction var Incassator for første Gang, maattet tage til Takke med denne liden Lære-Penge af 4 à 5 Rds Forliis. Kommer Koenen til Byen, skal hun vist ikke blive ilde begegnet; thi hun kunde gaaet sin Vei med det altsammen. Nu, kiære Hr: Etaz Raad, skriver ieg ikke ofte, saa væver ieg desto længere paa eengang, og ieg mener, dette kand passere for 3 Breve. Nest ydmygst Respect til Fruen er ieg

s: Tit:
ærbødige Tienner
J. F. Bartholin.

Christiania, d: 15 Nov: 1765.

4.

Christiania, d: 19 Januar 1782.

Høi- og Velbaarne Hr: Geheime-Raad!

Min Broders Brev med forrige Post, der underrettede mig om Deres Excellences gode Helbred, var det glædeligste Budskab, som paa lang Tiid har indtruffet. Himlen give, ieg paa den Maade maae blive glædet, saa længe ieg lever! Hvad mig angaaer, da var ieg vel for nogen Tiid siden indtrukken for en lille Udfeinings Commission; men min Advokat Dr: Sundius[1], som ikke hovede min koldsindige Modstandere, raadde mig til at tømme en Flaske Champagne Viin for at drive den Satan paa Flugten. Liflige Doctor, sagde ieg, paa dit Ord vil ieg udkaste Garnet, som lykkedes saa vel, at Fanten nolens volens maatte giøre sig reisefærdig og i kortere Tiid end sædvanligt rømme Land og Rige. Min vegetabiliske Føde, jævne Bevægelse og Landlevnet i Sommer biedrog nok til, at ieg denne Gang slap saa vel, da ieg ikke holt Stuen meere end 8tte Uger. Vores Chirurgus, en god, ærlig Tysker, siiger: Man maatt om Sommer hafen en blomstrende Fette unt viele Strabazie, wen vi schall holte det ud met de slimme lange Wintre. Vores gode Hersleb[1] maatte dog give tabt omsider trods Lægernes Indsigt og Aarvaagenhed. Prousten Lumbholzis[2] Trøst til Enken var denne: Hun maae finde sig i denne Guds Straff, og hvo veed, om hun ikke selv har tildraget sig den ved idelig at tractere sine gode Venner om Søndagen. Saa bagvent taler den gode Mand end og uden for sin Prækestoel. Der lever mange i Christiania, skønt de bede Fremmede om Søndagen. Imidlertid havde dog Enken den Glæde, at den Afdøde var yndet over alt; thi foruden at nesten hele Byen brænte Lyes Aftnen før hans Begravelse, var og hist og her Illuminationer, iblant hvilke ieg erindre[r] Control: Leuch[3] som hans gamle Descipel, hvis Vinduer var illuminerede saaledes: Et blomstrende Træ, som vandes af en Haand med en Have Sprøite; Overskrift: Tua cura crescebat; en Sæde Mand, som tilsaaer en pløiet Jord: Autumnent posteri; et Alter med et rygende Røgelse-Kar: Dum memor ipse mei; nogle smaa og større Træer med hængende Blade og en neddalende Soel: Absente sole langvescunt; en stoer Stage med et tændt Lyes, hvorved andre mindre Lyes blive tændte: Multis sufficiebat. Flere erindrer ieg ikke. Conrector Monrath[4] giorde Gravskriften paa Latin, som ieg veed Deres Excellence allerede har bekommet[5]. Conrector lever nu i Haabet som Katta vet Skaape[6], siiger Bonden. Hans Haab blive[r] nok ikke heller beskiæmmet, saafremt Tingen faaer gaae sin rette Tour. Etaz Raad Burensundt[7] giorde et hastig Skrit fra Tiiden ind i Evigheden for nogle Dage siden. Han kom til Byen for at spiise hos Holter[8], men i det han ville gaae ind til sin Broder[9] for at tage en anden Paryk paa, falt han om i Forstuen af et Slag maus todt. Kunne Just: Gram[10] og Steen[11] indhente noget ved dette Dødsfald, var det vel, især for Steen, som trænger til Guds Naade og stoere Smørrebrød, da han vist nok i mange Aar har maattet trække sin Kniv ud til suur Vælling. Saadan Hiælp ville siige lidt meere, end om [han] havde faaet Survivance paa mig, som nok endnu tænker at trækkes med ham om Klinkebaandet. Ieg kan ikke forbigaae ved denne Leilighed at takke mine Velyndere, som befriede mig fra en sukkende Iens Møller. Der er nu ikkun 4 Assessores i Hof-Retten: en Gram[1], 2de Falsener[2] og Kaae[3]; thi Gram paa Strømsøe[4] har begiært sin Afskeed, skiønt ieg er af de Tanker, at han burde sidde saa længe, han ingen Afskeed har, ellers maae G: Levetzau[5] selv troe derpaa. Man har vel forsøgt at overtale mig til at gaae ind i Retten i denne Tiid; men ieg holder mig til Kongens Haand og Seigl[6], og da ieg forsikkrede G: Levetzau, at ieg nu ikke uden min øvrige Helbreds Forliis kunne gaae derind, og bad, at ieg maatte være roelig min øvrige korte Levetiid, afstoed han fra sin Begiæring. Det meste af Formiddagen, i sær om Vinteren, maae ieg tilbringe i Sængen; thi afbryder ieg den benigne Transpiration, som giærne indfinder sig hver Morgen, saa har ieg den øvrige Deel af Dagen Smerter og Flugt paa 100 Stæder. Vores paldriotiske Sælskab[7] holder sig til: Festina lente. Udi Et: Colbiørnsens[8] Stæd som Formand nu paa 3die Aar er Geheime-Raad Levetzau udvalt som Formand. Er han for at arbeide, saa pakker man ham og rætskaffent til; men den Mand trives ikke, uden han har Hænderne fulde. Alleene den Sag med Korn-Magacinernes Indretning i dette Aar har kostet hans Contoir, hvoraf han selv bestrider det meste, henved 1500 Breve til Præster, Fogder og Skrivere for at overtale dem til at deels giemme, deels have Indseende med Kornets Uddeeling, paa det at Høkre og andre nærsøgne Folk ikke skulle profitere af Priisen, som er gandske taalelig, en Foranstaltning, der, ligesaa nødvendig som den var i det hele for Norge i dette Aar, ligesaa stoer Ære og Taknemmelighed opvækker den ham hos alle veltænkende Mennisker. Man lærer nu at kiende Mandens Fortiennester Tiid efter anden; thi smaa Feil maae ikke komme i Betragtning, og om dem kan man siige som Drængen, der fik Skrubb i Overhøringen af en halt Præst: Haakken[1] har ikkie sit Lyde, Far? Æg læser skroupelig, og Du gaaer skroupelig. Ligesaa lattermild som vor Sommer var, saa flæbende er vor Vinter imod al Sædvane paa denne Tiid; thi naar man undtager Nyt-Aars Dag, da Reaumurs Thermometer falt til $\frac{0}{29}$ Grad, er det baade før og siden hoppet op til $\frac{58}{0}$ [2], saa at en ærlig Mand, som just ikke vil bruge Mæster Fix[3] med de røde Buxer, kan nu paa ingen Maade blive Næsen og Ørerne qvitt, som dog ellers hænder paa denne Tiid uden mindste Bekostning. Den fattige Mercurius paa mit Barometer maae ofte om Dagen dantse Turen op og ned mellem 28 Tommer, saa ubestandigt er vores Veirligt i dette Aar, og end da lever man saa ubekymret for Løverdags Nyerne, hvoraf vi nu har havt et til Prøve. Den store Chymicus Etaz Rd: From[4] fordum tilskrev Lissabons Ødeleggelse[5] de mange indtrufne Løverdags Nyer det Aar. Det var een af hans Opdagelser, men hvad Opdagelse giorde Burensundt, som dog arbeidede under denne Lærefader? Jo Mænd! han kunne giøre Sølv efter eget Sigende, og da Frue Stødt[6] bad ham meget om at lade det blive derved, svarede hand: Jeg foragter Smaating og maatte vel have Guld tilsidst for 30 Aars Arbeide. At hand foragtede Sølv, viiste hans Trang til samme; thi kort før han døde, laante han 10 R: af mig. Maaskee nu Potten ved Testamente falder i min Lodd, og da maatte ieg nok siige: Sic vos non vobis mellificatis apes[7]; thi Potten stoed i et indelukt Skab og har kaaget i 30 Aar, da den Afdøde tilsidst loed hente for 2 ℔ n: Spiritus hver Uge paa Apotheqvet. Skulle Potten falde i mine Hænder og giøre et gott Udslaeg, kan ieg da hielpe paa mine Stakkels Medborgere, som Hr: von Gyldenklump[8] reent har satt i Ulave ved en utidig March Ordre af 3 Tønder Guld, som skal fortrække fra Christiania til Hoved-Staden cito citissime. Hvad ere vi Mennisker, naar vi fristes? Paa Tindingen af Tempelen en Udsigt af al

---

[1] Dr. med. Peter Sundius, Stadsfysikus i Christiania, † 1786, Broder til ovfr. nævnte Abr. Burensund (Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II. 594. J. F. Sacklén, Sveriges läkarehistoria II. 2. 552 f. Wilse, Reise-Iagttagelser I. 158, 163).

---

[1] Jakob Peter Hersleb, Rektor i Christiania siden 1746, døde 2. Decbr. 1781 (Dansk biogr. Lex. VII. 394).

[2] Nikolaj Lumholtz, † 1819 efter i 45 Aar at have været Stiftsprovst i Christiania (Bisk. Cl. Pavels's Autobiogr. S. 252).

[3] Toldkontrollør Niels Leuch (f. 1743 † 1823), en Fætter til ovfr. nævnte Morten Leuch.

[4] Søren Seerup Monrad (f. 1728 † 1788) var siden 1754 Konrektor ved Skolen i Christiania. 13. Marts 1782 fik han Bestalling som Rektor sammesteds (Norske Reg.).

[5] En Oversættelse af Monrads Epitafium er optagen i Norske Intelligens-Sedler 27. Decbr. 1781.

[6] ɔ: Katten ved Skabet.

[7] Jvfr. ovfr. S. 91.

[8] Generalkrigskommissær Peder Holter (f. 1723 † 1786) havde været Zahlkasserer i Christiania (Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I. 253 f. Nicolaysen, Norske Stiftelser III. 937. L. J. Vogt, Slægten Vogt i gamle Dage, Chra. 1881, S. 91).

[9] Ovennævnte Peter Sundius.

[10] Justitsraad Christian Gram (f. 1721 † 1788), en Broder til de ovfr. nævnte Matth. Egidius og Bartholomæus Gram, var Assessor i den norske Overhofret siden 1751 (Personalhist. Tidsskr. 2. R. II. 76).

[11] Justitsraad Laurits Christian Steen († 1801), Assessor i Norges Overhofret siden 1754.

---

[1] Nemlig ovennævnte Chr. Gram.

[2] Christian Magnus Falsen og dennes Søn Enevold Falsen (f. 1755 † 1808). Sidstnævnte var 1777 kommen ind i Overhofretten som Assessor.

[3] Peter Kaae († 1787) blev 1763 Assessor i Overhofretten.

[4] Den i Brevet Nr. 1 nævnte Bartholomæus Gram, som 1778 var bleven Justitsraad, forenede med sit Embede som Assessor Stillingen som Vejer, Maaler og Vrager i Drammen. 8. Maj 1782 bevilgedes ham efter Ansøgning Afsked fra Overhofretten (Personalhist Tidsskr. 2. R. II. 77).

[5] Gehejmeraad Albert Philip Levetzau (f. 1744 † 1817), Stiftamtmand i Agershus Stift 1774—84, Vicepræses i Overhofretten. Jvfr. om ham Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 220 ff. Meningerne om ham vare meget delte.

[6] Efter at Bartholin 15. Januar 1777 af Helbredshensyn var bleven dispenseret for et Aar fra at betjene Overhofretten, blev han 16. Septbr. 1778, da den anvendte Kur ikke havde hjulpet, efter Ansøgning entlediget fra dette sit Embede, men der forbeholdtes ham Plads og Anciennitet i Retten, hvis han efter nogle Aars Forløb befandt sig saa vel, at han paa ny kunde besørge sine Forretninger der (Norske Reg.).

[7] Vistnok det 1778 stiftede agershusiske patriotiske Selskab. Det var indkaldt til at møde 22. Decbr. 1781 for at vælge en ny Formand (Norske Intelligens-Sedler 19. Decbr. 1781).

[8] Herman Colbjørnsen (f. 1727 † 1794), Lagmand over Christiania Lagdømme siden 1774 (Dansk biogr. Lex. IV. 38).

---

[1] Hokken, hvilken (Aasen, Norsk Ordbog).

[2] I Norske Intelligens-Sedler skrives 16. Januar 1782: «Paa Eger befandtes Kulden den 1ste Januarii 1782 at stige efterhaanden fra Morgenen indtil Kl. 10 Formiddag, da den stod paa 32 Grad under 0 eller frigus salis ammoniaci paa Fahrenheits Thermometer, som gjør $29^1/_2$ Grad paa Reaumurs. Den 3de Januarii Klokken 4 à 5 Eftermiddag, da et ganske kort Tøvejr indfaldt, stod den derimod paa 36 Grad over 0, som i saa kort Tid gjør en Forskjel af 67 Grader. Atter den 6te Januarii Klokken 10 om Aftenen gik Kulden til $\frac{0}{25}$ Grad eller 25 Gr. under 0.»

[3] ɔ: Bøddelen (Kalkar, Ordbog I. 533).

[4] Ulrik Frederik From (f. 1689 † 1758), Justitiarius i Overhofretten i Christiania (Personalhist. Tidsskr. I. 68 f.).

[5] 1. Novbr. 1755.

[6] Ovfr. nævnte Kancelliraad C. H. Støedt var gift med Anniken f. Anker (Ancher), der døde samme Aar som Manden, 1777.

[7] Citatet af Virgil.

[8] Mulig sigtes herved til Gehejmeraad Heinr. Carl Schimmelmann, Medlem af Skatkammerdirektionen.

Værdens Herlighed imodstaaer inden Dødelig, der forstaaer den 3die Species som sit Fader vor. Dette er et slemt Spøg, som vil mest gaae ud over de Fattige i Byen, thi som ieg nu just faaer at høre, har Øvrigheden i Gaar været paa Tveten[1] for at forseigle, og rigtig nok er i et indelukt Skab funden en Potte med Lampe under; men Sorenskriver Aars[2], uagtet en gammel Kones hæftige Protest, slukkede den ævige Ild og slængte Potten med Skatten ud igiennem Vinduet. O qvantum est in rebus inane[3]. Herre Gud! sagde den Gamle, havde salig Far end da kunne taget Potta med sig for al hans Møie. Man meener ellers nu, at Burens: havde testamenteret Germain[4] sine Rariteter, om hand havde faaet Tiid; thi Bur: skrev ham til før Juelen efter eget Siigende, siden hand var bleven overbeviist om den andens Indsigt i Alchymien, og ventede Svar med første Leilighed. Ieg beder 1000sende Gange om Forladelse for min Vitløftighed. Gud skee Tak, Deres Excellence slap heelskindet fra den Sladderhank

J. F. B.

Depeche af 12. (23.) April 1767 fra Gehejmeraad C. v. Saldern og Generalmajor Filosofof til den russiske Regering.

Meddelt af **Edvard Holm.**

Nedenstaaende Depeche, der meddeles ordret og bogstavret efter en officiel Afskrift med alle dens Skjødesløsheder i sproglig Henseende, indeholder en Indberetning, som de russiske Gesandter ved det danske Hof 1767, Gehejmeraad Caspar v. Saldern og Generalmajor Filosofof, have tilsendt Ruslands Udenrigsminister Grev Panin om den Intrigue, der i Foraaret 1767 blev spillet i Kjøbenhavn, særlig af Oberst Grev C. F. Görtz og den preussiske Gesandt Borck, for at styrte det daværende Konseil, der bestod af J. H. E. Bernstorff, Otto Thott og D. Reventlow, og for med det samme at kuldkaste den Underhandling, som Danmark-Norge og Rusland netop dengang førte om at ende den gottorpske Strid ved et Mageskifte. Intriguen var særlig rettet mod Bernstorff, der var den egentlige Bærer af denne Politik. Med Hensyn til Sagen selv og de i Depechen omhandlede Personer hen-

---

[1] Burensunds Gaard.

[2] Jakob Aars (f. 1736 † 1807), Sorenskriver i Ager siden 1744 (Lassen, Norske Stamtavler I. 28).

[3] Citatet af Persius.

[4] Den bekjendte Alkemist og Æventyrer Jos. Saint-Germain, der døde 1795 hos Landgrev Karl af Hessen.

viser jeg til min Afhandling: Caspar v. Saldern og den dansk-norske Regering (Hist. Tidskr. 4 R. III S. 101 ff.) og til P. Vedel: Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium (Kjbhvn. 1882) S. 292 ff. Foruden andre Oplysninger af Interesse, som den her aftrykte Depeche giver, viser den ogsaa, at jeg har taget Fejl ved i min oven nævnte Afhandling at udtale den Mening, at det ikke skyldtes nogen Opfordring fra Bernstorffs Side, naar de russiske Diplomater kastede sig ind i Kampen mellem Konseillet og dets Modstandere.

Gemeinschaftlicher Bericht an Sr. Excellence den Herrn Staats Minister und Oberhofmeister von Panin sub dato Coppenhagen den $^{12}/_{23}$sten April 1767 in Ansehung der daselbst vorgefallenen Umstände wegen des Prinzen von Hessen und des Obristen von Goerz.

Eur Excellence müssen wir hiedurch pflichtschuldigst dasienige umständlich einzuberichten unermangeln, was wir in unserer gemeinschaftlichen Depeche Nr. 6 vom $^{20}/_{31}$ Martii h. a. nur mit wenigen Worten vorläufig berührt haben.

Es hatte sich mit Anfang des Monats Martii hieselbst ein Complot oder ein Haufe von einigen Personen, deren Urheber bereits in dem Anfange der Regierung des izigen Königs Maitt. hiezu seinen Plan entworfen gehabt, verbunden, um den iungen und zur Veränderung so sehr geneigten König, dessen Unbeständigkeit nicht nur einieder hieselbst kennet, sondern auch zu seinem Vorteil anzuvenden weiss, dahin zu vermögen, das gesamte hiesige Ministerium zu verändern und an der Stelle der gegenwärtigen Minister andere einzuschieben.

Unter der Hand hatten wir bereits von diesem Complot einige geheime Nachrichten durch die Hülfe des Sächsischen Ministers des Herrn von Völckersam eingezogen, als welcher Ministre gegen uns sich auf alle nur erdenckliche Art und Weise freundschaftlich und willfärig bezeiget. Kaum aber war die Nachricht zu unsern Ohren gekommen, so nahm der Herr Geheimer Rath Baron von Bernstorff seine Zuflucht zu uns. Er kam zu solchem Ende den 4ten Martii des Abends und eröfnete uns im grösten Vertrauen, mit welchen Desseins man dermalen umgehe, und wie der König sein Herr durch die arglistigen Kunstgriffe verschiedener Personen dahin verleitet worden, nicht nur seinem Schwager dem Prinzen von Hessen das Directorium des Militair-Wesens zu nehmen und solches dem Feldmarschall St. Germain wieder zu übertragen, sondern auch sogar benannten seinen Schwager benebst dessen Gemahlinn seiner Schwester nach Holstein zu senden entschlossen sei, als zu welchem Ende der König sich schon unter der Hand dahin geäussert habe, obbemeldten Prinzen an die Stelle des Baron von Dehns zum Statthalter in Schleswig zu ernennen. Der Baron von Bernstorff stellte hiebei vor, wasgestalt er von sicherer Hand und aus dem Cabinet des Königes erfaren, wie demselben ein schriftliches Project vor einiger Zeit eingehändigt worden, um sein gegenwärtiges Ministerium nicht nur zu decreditiren, sondern auch darauf anzutragen, selbiges ganz und gar zu verändern. Erwähnter Baron Bernstorff trug uns diese Sache noch mit mehreren Umständen und unter andern vor, dass es unter diesem complotirten Haufen grosse Feinde unserer Negociation gäbe, und dass derselben Bemühen dahin gerichtet sei, selbige gänzlich zu vereiteln und unter dem scheinbaren Vorwand der zu übernehmenden vielen alten Schulden wenigstens zu erschweren.

Eur Excellence urteilen sehr leicht, wie sehr wir durch den Vortrag des Herrn Baron von Bernstorff gerühret worden, und deswegen ging unsere vornehmste und erste Sorge dahin, die Urheber und Haupt Personen dieses Complots gegen den Schwager des Königs und gegen das izige Ministerium von demselben zu erfaren, nichtweniger auch eine nähere Nachricht von dem schriftlichen Project, welches dem Könige übergeben worden, zu erhalten.

In dem ersten Fall that derselbe unserer Wissens-Begierde darin ein Gnügen, dass er uns anzeigte, wasgestalt er sicher wisse, dass der Preusische Minister v. Borcken mit dem Englischen Ministre Giunning benebst dem Feldmarschall St. Germain, welchen er auch einigermassen soupçonnierte, und hauptsächlich dem Cammerherrn Grafen Goerz diejenigen Personen wären, welche diese Sache poussirten und dem Könige durch allerhand listige Insinuationes, Vorspiegelungen und Überredungen zu eben diesen Schritten verleiten würden. Was das schriftliche Project aber anbelangte, so beteuerte derselbe, wie er es noch nicht zu Gesichte bekommen können, so viel wie er aber wisse und glaube, so sei der Preussische Ministre von Borken hievon der Verfasser.

Bei allen diesen Umständen gingen wir mit dem selben zu Rathe, und wir trugen kein Bedenken, ihm unsere Dienste anzubieten, um wo es in der Welt möglich sei, alle diese Rathschläge in ihrer Geburt zu ersticken. Nach reiflicher Berathschlagung unter uns fiel das Resultat darauf hinaus, dass ich der Geheimen Rath, als welcher 14 Tage kranck gewesen, mithin den König, welcher sich indessen nach meiner Gesundheit fleissig erkundigen lassen, in so langer Zeit nicht gesehen, unter den prætext mich für dessen gnädigsten Attentiones zu bedanken, durch dem Herrn Ober Hofmarschall Moltke zu einer privat-Audienz mich melden lassen sollte. Diese ward mir auch bewilliget, und ich erhielt selbige den 6ten Martii. Der König, welcher sich äusserst zu verstellen bemühete, sprach anfänglich von ganz indifferenten Sachen, fast bis auf den Augenblick, dass sich derselbe in sein Cabinet wieder retiriren wolte. Endlich war es ihm unmöglich sich selbst länger zu halten, sondern er fing an, mir von dem Prinzen von Hessen und von seinem dessein zu sprechen. Ich unterlies nicht ihm alles dasienige vorzustellen, was Vernunft, Klugheit und Ehre mir nur eingeben konnten. Es schien als wenn er hierauf reflectirte und beschied mich von selbst am Sonntag Nachmittag wieder zu kommen, um hievon ausführlich mit mir zu reden. Auch dieses Entretien geschahe den 8ten Merz, und ohne Eur. Excellence mit der Weitläuftigkeit dieser Unterredung, in welcher ich mich nicht gescheuet habe, dem Könige die Warheit zu sagen und ihm die betrübten Folgen seiner Unbeständigkeit vorzustellen, beschwerlich zu seyn, will ich nur anführen, wasmassen ich endlich die Versicherung erhalten, dass der Prinz von Hessen hier in Coppenhagen bleiben, anbei seinen Platz im Conseil und alle seine Vorzüge behalten solle. Allein das Militair-Wesen hätte er dem Feldmarschall St. Germain als einem Manne, der das Kriegsmetier aus dem Grunde verstände, bereits zugesaget, und könne er solches nicht mehr ändern.

Ich musste mich also damit begnügen und war auch darauf bedacht, gegen die Übertragung des Militair-Wesens an den Feldmarschall nichts weiter anzufüren, da der Baron Bernstorff uns diesen Mann als mit den übrigen Intrigueurs noch nicht so weit vereinigt beschrieben hatte, und ich muste zufrieden seyn, dass wenigstens der Prinz von Hessen hieselbst in Coppenhagen bleiben und seinen Platz im Conseil behalten könnte. Indessen lies ich es doch nicht gänzlich dabei bewenden, sondern ich fing an, dem Könige von der Cabale, welche hier sei, von einem schriftlichen Project, welches gegen das ganze Ministerium herumlaufen solte, und von allerhand heimlichen Machinationen gegen die gegenwärtige Negociation eine ziemlich deutliche Sprache zu führen. Anfänglich wollte der König nichts hievon wissen, wie ich aber kühn genug war, ihm einige kleine traits zu sagen, so versicherte er mir, dass er den Preusischen Minister von Borcken als einen gefärlichen und intriguanten Mann selber verabscheuete und herzlich wünschte, ihn hier los zu seyn. Und so wie ich allmälich ernstlicher in dem Könige drung, wohl zu bedenken, was er im Anfang seiner Regierung thäte, so gab er mir die heiligsten und die ernstlichsten Versicherungen, dass das alte Ministerium conserviret bleiben solte, und dass niemand, er sei wer er wolle, bei seiner grösten Ungnade sich unterstehen solle, gegen unsere Negociation ein widriges oder nachteiliges Wort fallen zu lassen. Ich fuhr darauf fort, zum Beweiss dieser guten Gesinnungen, zu begehren, dass der Cammerherr und Obrister Graf Görz, welcher einmal zum Königl. dänischen Minister in Berlin ernennet worden, und welcher wegen seiner übelen Conduite gegen den Prinzen von Hessen und Ihro Hoheit dessen Gemahlinn, auch anderer Intriguen halber, sich sattsam verdächtig gemacht, angewiesen werden mögte, sogleich nach seinem Posten nach Berlin zu gehen, ohne sich hieselbst aufzuhalten und noch mehrere unerlaubte Intrigues vorzunehmen.

Allein alle meine Vorstellungen, so lebhaft wie selbige waren, hatten nicht die Wirkung, den König dahin zu bewegen, diesen Menschen nach Berlin als den Ort seiner einmaligen Bestimmung zu senden. Ich musste also, ohne eine Zusage hierüber zu erhalten, mich für dasmal bei dem Könige beurlauben.

Bei allen diesen Umständen, welche vorfielen, beurteilen Eur Excellence sehr leicht, dass wir nach dem eigenen Verlangen des Herrn Baron von Bernstorffs, um allen Verdacht von ihm zu entfernen, durch die dritte Hand mit demselben alles unser Vornehmen und unsere Schritte überleget haben. Wir erfuhren, dass es dem Könige schwer gefallen war, alle diese Warheiten, welche ihm vorgesagt worden, zu digeriren. Da derselbe leider zu seinem eigenen und zu vieler Menschen Unglück die Kunst zu schweigen nicht gelernet hat, so erhielten die Cabalisten sehr bald Nachricht von demjenigen, was in den beiden Entretiens zwischen dem Könige und mir vorgefallen.

Sie unterliessen an ihrer Seite auch nicht zu arbeiten. Der Feldmarschall St. Germain, welchem der Coup mislungen war, den Prinzen von Hessen gänzlich von Coppenhagen zu entfernen, fing an sich auch (?) zu entlarven. Der Preussische Ministre von Borchen selbst, welchem es fehlgeschlagen, sich zum ungezweifelten Finanz Minister einzudringen und das Modell der Preussischen Finanzien einzuführen, der Cammerherr Graf Goerz, welcher sein Schicksal und das Ende seiner Intriguen und faveurs so nahe vor Augen sahe, benebst verschiedenen kleinen Intrigueurs, säumeten nicht, ganz öffentliche Conferenzen unter sich anzustellen, und es schiene fast im publico, dass diese Cabalisten, welche durch den König selbst von allem informiret waren, heimlich von demselben protegiret würden.

Mittlerweile waren wir auch so glücklich, durch Hülfe des Herrn von Völckersams das schriftliche Project, das dem Könige gegeben war, zu erhalten, welches wir demnach hiebei zu übersenden unermangeln, und werden Eur Excellence aus der Beilage den Verfasser, der die Preussische Finanz-Oeconomie als die beste in der Welt anrühmet, sehr leicht erkennen.

Bei so gestelten Sachen liessen der Herr Baron v. Bernstorff und der Geheimer Rath von Reventlow uns recht flehentlich bitten, noch einen Versuch bei dem Könige zu wagen, um, wo es in der Welt thunlich sei, den Grafen Goerz, als welcher sich unfehlbar zum Liebling des Königs eindringen würde, zur Ehre dieses Prinzen selbst, nach Maasgebung seiner einmal geschehenen öffentlichen Declaration als Ministre nach Berlin zu senden.

Wir entschlossen uns dahero in Betracht der nahen Gefahr, welche so viele redliche Männer durch die überhandnehmende faveur des Grafen Goerz nach seinem bösartigen Gemüths Caracter unvermeidlich exponiret seyn würden, noch einen Versuch zu wagen, und mir dem General Major von Filosoffow ward es zu Teil, dieses mal sich eine Audienz bei dem Könige zu erbitten, welche ich denn auch sofort den 15. Martii erhielte.

Zu dieser Unterredung, welche ich die Ehre hatte mit dem Könige sehr weitläuftig und sehr umständlich zu halten, conformirte ich mich anfänglich derselben Sprache, welche der Geheime Rath bereits geführt hatte. Ich unterlies nicht, dem Könige und zwar mit der grösten Submission doch mit allem Nachdruck vorzustellen, wie wenige Liebe und Vertrauen er sich durch den mit seinem Schwager dem Prinzen von Hessen vorzunehmenden Schritt bei dem ganzen Publico zu Wege bringen würde, und wie wenig einjeder treuer Bedienter nach diesem Vorfall mit seinem eigenen Schwager auf ihn rechnen könnte, um so mehr da sein Ohr geneigt sei, allen schädlichen und gefährlichen Insinuationen nicht nur gegen seine alte beprüfte Bedienten Gehör zu geben, sondern dass er auch sogar solchen Menschen, welche in der That Feinde seiner Gloire und seines Interesse wären, nur einen Augenblick verstattete gegen seine beste Bundesgenossin und die von derselben zum wahren Besten von Dänemark vorgenommene Negociation heimliche Insinuationes machen zu dürfen. Ich fuhr fort, ihm die Gefahr lebhaft abzuschildern, in welcher sich derselbe befände, dass er sich einem Manne wie der Graf Goerz, welchen er selbst als einen Religionsspötter, als einen Verführer seiner Leidenschaften und als einen arglistigen Rathgeber kennen würde, anvertraute. Ich unterstützte alles dieses, was ich dem Könige sagte, mit der unläugbaren Erfarung, welche er selbst haben müsste, dass dieser Goerz, um sich in seiner faveur hineinzudringen, alle humanité und Consideration gegen das Blut des Königs selbsten bei Seiten gesezet, und darauf gearbeitet, die Schwester des Königes mit ihrem Gemahl gleichsam ins Exilium zu senden, da doch der Prinz von Hessen als der Sohn seines Landes Herrn zu betrachten und mithin er der Graf Goerz als ein gebohrner Hessischer Untertan pflichtvergessen zu Werke gegangen sei.

Der König schien bei diesem Vortrage nach verschiedenen Hin und Her-Reden wircklich gerührt zu seyn, und nachdem er nochmals höchlich beteuret hatte, wasgestalt er den grossen Nutzen einer unzertrennlichen Vereinigung mit Ihro Kaiserl. Maitt. aller Russen sehr wohl einsähe, und daher mehr als einmal versicherte, dass er alle diejenigen von sich entfernen wolte, welche iemals sich unterstehen würden, ihm das geringste gegen die izige Negociation mit Rusland zu insinuiren, so ergrif ich, da ich den König einigermassen wankend gemacht hatte, die Gelegenheit mich näher gegen denselben zu expliciren. Er schien solches selbst zu verlangen, und declarirte mir, dass er nicht mit mir als mit einem Ministre, sondern als mit seinem Freunde sprechen wolte. Ich machte mir diese Aüsserung zu Nutze, ihm ein aufrichtiges Tableau, iedoch mit allem möglichen Menagement, von seiner iezigen Situation zu entwerfen. Ich stellte ihm lebhaft vor, dass Ihro Kaiserl. Maitt. aller Reussen, welche er selbst für eine so Einsichtsvolle Monarchinn hielte, und welche natürlicherweise von allem, was hieselbst vorfiel, unterrichtet seyn wolte, den König nicht aus seinen Worten, sondern aus seinen Handlungen beurteilen würde, und ich führte aus diesem Grunde und bei der Stiftung der obhandenen genauen Freundschaft dem Könige zu Gemüte, wie vorsichtig er seine Handlungen, welche der Beprüfung der grösten Kaiserinn nie entgehen würden, anstellen müsse. Diese Einleitung brachte mich dahin, in ihn zu dringen, dass er den Grafen Goerz und andere in gleichen Gesinnungen sich befindende Personen, vornemlich da er ersterm ohnehin längst den Posten als Minister in Berlin zugedacht, von sich entfernen und dahin senden möchte.

Diesen meinen Antrag unterstützte ich mit solchen Gründen, welche ich von der gloire und Ehre des Königs selbsten hernahm, dass ich auch von demselben die Zusage erhielt, dass der Graf Goerz in wenigen Tagen wegreisen und seinen Posten in Berlin antreten sollte. In dem Augenblick, wie ich von dem König Abschied nahm, wiederholte derselbe auf mein Befragen diese Zusage mit dem Beifügen, dass ich solches Ihro Maitt. der Kaiserinn einberichten könnte.

Mit diesem Versprechen endigte sich also diese Audienz, und ich verlies den König in der sichern Hofnung, dass derselbe sein gegebenes Königl. Wort sogleich erfüllen würde.

Sobald wir nun den Baron von Bernstorff von allem diesem, was vorgefallen, Nachricht erteilten, war derselbe und das ganze Ministerium ungemein erfreuet. Alleine nach Ablauf von 8 bis 10 Tagen wurde dieser Minister mit noch mehreren ungemein niedergeschlagen, wie die Nachricht im Publico verlautbarte, dass der Feldmarschall St. Germain von der Leichtsinnigkeit des Königs dergestalt zu profitiren gewusst, dass es fast decidirt zu seyn schien, dass der Graf Goerz vor der Hand noch hieselbst bleiben und in dem neuen Kriegs Directorio unter dem Feldmarschall St. Germain den Vortrag bei dem Könige haben solte. Es kam auch wircklich so weit, dass der König, ungeachtet der mir dem General Major von Filosoffow getanen solennen Zusage, verstattete, dass dieser Goerz seinen Plaz im neuen Kriegs-Directorio auf Anstiften des Feldmarschalls vor der Hand annoch zu bekleiden fortfuhr und nicht die geringste Mine von hier nach seinen Gesandschafts-Posten abzugehen machte.

Der Baron Bernstorff, der Geheimer Rath Reventlow und verschiedene andere wohlgesinnte Männer sahen alles dieses mit sehr vielem Chagrin an, und nahmen ihre Zuflucht zu uns, um so mehr, da der Graf Goerz, welcher die Passiones des Königs in allen Stücken schmeichelte, alltäglich mehrere Gewalt über dessen Herz gewann, so dass er einen freien Zutritt bei dem Könige hatte und letzterer sich öfters des Tages zwei bis drei Stunden mit ihm unterhielte.

Eur Excellence werden sehr leicht sich einen Begrif von dieser gefärlichen Situation des hiesigen Ministerii machen, wenn wir denen selben sagen, dass die Königl. Ministres und andere wackere Männer mehr uns flehentlich baten, ihre Schutzengel zu seyn und durch Ernst und Nachdruck darauf zu dringen, dass der König sein einmal gegebenes Königliches Wort erfüllen mögte, um so mehr, da sie die Folgen dieses angehenden neuen Lieblings sehr wohl einsähen und uns mehr als einmal declarirten, dass sie als Personen, welche ohnehin schon die Unbeständigkeit und faiblesse ihres Königes kenneten, lieber sogleich ihren Abschied nehmen, als sich weiteren unangenehmen und unglücklichen Vorfällen exponiren wollten.

Nachdem wir beide also diese ganze Sache miteinander wohl überleget, die gefärliche Anlage des St. Germain und des von demselben soutenirten Grafen Goerz wohl erwogen, und uns selbst sehr wohl vorgestellet, dass es im publico als eine Zaghaftigkeit ab unserer Seite angesehen werden würde, wenn diese Sache nicht mit Nachdruck geendiget würde, so entschlossen wir uns, in der gewissen Hofnung, dass wenn auch unsere Maasreguln nicht den erwünschten Effect erhalten sollten, sowohl Ihro Kaiserl. Maitt. als auch Eur. Excellence selbst unsere mutige und unserer Würde gemässe Entschliessung billigen würden, durch ein schriftliches und ernstlich abgefasstes Pro Memoria eine ausserordentliche Conferenz mit denen Königl. Ministern zu begehren. In dieser uns auch natürlicherweise gleich bewilligten Conferenz declarirten wir denen Königl. Ministern, dass wir unsere ganze angefangene Negociation gänzlich sistiren und abrumpiren würden, im Fall Ihro Maitt. der König länger balanciren mögten, das mir dem General Major von Filosoffow gegebene Königl. Wort dahin zu erfüllen, dass der Graf Goerz in einer selbst anzuberahmenden Frist von hier abreisen solle; bis dahin und bis zur weiteren Königl. Erklärung aber sollte die Negociation und die Continuation der Conferenzen gänzlich sistiret seyn.

Wir thaten dieses mit einem unserer Charge gemässen Nachdruck und erbaten uns in wenigen Tagen eine Antwort. Die Königl. Ministres säumten nicht hierauf alle drei sich zum Könige zu verfügen und alles, was wir ihnen gesagt, und die Folgen, welche daraus entstehen würden, nachdrücklich demselben vorzustellen.

Bei solchen Umständen nun fand sich der König sehr betreten. Er tergiversirte indessen dennoch, bis er endlich dem Geheimen Rath Bernstorff befahl, sich zu uns zu verfügen und uns die mündliche Versicherung zu erteilen, dass der Graf Goerz mit dem ehesten reisen solte. So wie uns aber, nach dem von uns einmal getanen Schritte, diese Antwort noch kein hinlängliches Gnügen that, so erwiederten wir, dass wir die wahre Erfüllung des Königl. Worts annoch gewärtigen und bis dahin die Fortsezung unserer Conferenzen gänzlich ausgesetzet seyn lassen würden.

Wir liessen uns dabei nicht undeutlich merken, dass, falls diese Königl. positive Resolution lange ausgesetzt seyn sollte, wir den erhaltenen Courier vorläufig mit der Beschreibung dieses unangenehmen Vorfalls an unsern Hof senden würden. Endlich, nachdem etwa Acht Tage mit Zaudern und mit Bedenken verstrichen, in welcher Zeit der Hof und das gesamte Publicum in der grössten Ungedult den Ausgang dieser Sache erwartete, entschloss sich der König, den Grafen Goerz von Coppenhagen zu entfernen. Dieses kündigte uns der Geheime Rath Bernstorff mit einem billet an, und eben desselbigen Tages eröfnete er uns mit nicht geringem Vergnügen mündlich, dass der Graf Goerz an eben diesen Tage abreisen würde, worauf wir auch zu Bezeigung unserer Willfärigkeit so fort und an eben demselben Tage die gewöhnliche Conferenz in unserer Negociation fortzusetzen unermangelten.

Solchergestalt endigte sich dieser Auftritt, welcher Eur Excellence so umständlich zu lesen zwar ennuyiren wird, aber dennoch unseren Pflichten zufolge von uns umständlich einberichtet werden müssen. Wir wünschen natürlicherweise gar sehr, dass Eur Excellence unser Verfaren billigen und das gerechte Urteil dahin über uns aussprechen wollen, dass wir als wircksame Ministres nicht anders, als so wie wir gehandelt, zu Werke gehen können. Woferne wir uns nicht selber alzu viel schmeicheln, so dürfen wir mit Warheit sagen, dass unsere vigoureuse und standhafte Maasreguln und die Dignité, mit welcher wir solche ausgeführet, den Namen unserer grossen Monarchinn und der Nation, welche wir repræsentiren, niemalen verkleinern werden. Mehr erlaubet uns die Bescheidenheit nicht zu sagen.

Was sollen wir aber, hochgebietender Herr Oberhofmeister, iezo weiter anfüren? Die trockene Geschichts-Erzälung saget schon alles. Wir glauben iedoch, dass wir diesen unseren unterthänigen Rapport nicht mit dieser blosen historischen Erzälung beschliessen dürfen. Wir sind an Ort und Stelle, und Eur Excellence gewärtigen gewis von uns, dass wir ohne Rückhalt und unter derjenigen Erwartung, welche Zêle, Pflicht und Treue von uns erfordern, hochdenen selben alles sagen werden, was wir in der Nähe sehen, hören und urteilen. Es thut uns herzlich leid, wenn wir dabei anfangen müssen, Eur Exellence ungeheuchelt zu bekennen, dass der leichtsinnige und unbeständige Gemühts-Character des Königs alle Abschilderung weit übertrift. Wir wollten gerne alles dieses mit seiner Jugend entschuldigen, alleine wir fürchten die Strafe eines bösen Gewissens, wen wir eine solche illusion selbst admitiren wollten. Das Herz und die Seele des Königs, seine verborgneste Neigungen, der Grund seiner Handlungen sind so beschaffen, dass wir Dännemarck ein gar unglückliches prognosticon stellen müssen. Der König hat kein fühlbares Herz (point des entrailles), welches von dem Wolthun und von der Liebe zum menschlichen Geschlecht zeuget. Er liebet im eigentlichen Verstande nichts als seine eigene Person und sein eigenes Interesse, und wir müssen dabei noch sagen, dass dieses letztere auf keine wahre principia gegründet ist, und im gewissen Verstande nichts als eine Liebe zur Habsucht und zum Gewinnst vorstellet, welches mit dem Namen eines elenden Geizes beleget zu werden verdienet. Zur Simulation ist seine unausgebildete Seele von Natur geneigt, und er gewöhnet sich täglich mehr und mehr zu solchen fürchterlichen Arten der Simulation, bei welchen einem jeden ehrlichen Manne, noch mehr aber der unglücklichen Zahl seiner Bedienten die Haare zu Berge stehen müssen. Sein für die Menschlichkeit fühlloses Herz kann in einem Augenblick einem Manne die grössten Liebkosungen erzeigen, die angenehmsten Briefe schreiben, und des Tages darauf ist es ihm gleichgültig, seine Dimission zu unterzeichnen. So hat er es mit dem General en Chef Grafen Schmettau[1] vor wenigen Tagen gemacht, welchem der König, ohnerachtet er ihm recht sehr viele Affection kurz vorher bewiesen, und ohnerachtet er ein sehr distinguirter Officier ist, blos auf die persuasiones des Feldmarschalls St. Germain den Abschied erteilet. So hat er es mit einem alten vieljärigen Geheimen Rath Gramm[2], einem Ritter vom blauen Bande, gemacht, welchem er, nachdem er ihn über das Absterben seiner Frau[en] auf die zärtlichste Art condoliret, einige Tage darauf von seiner Pension 2000 rtl. abgezogen um selbige einem Tänzer wieder beizulegen. Des Königs Herz ist argwöhnisch, es verstopfet sich bei dem Mitleid und bei den Tränen anderer Menschen, und ist immer geneigt, das Böse zu glauben. Die Liebe seines Volks und das Urteil des Publicums über ihn ist ihm gleichgültig. In seiner privauté und in dem Umgang seines Cabinets admitiret er solche Menschen, welche mit ihm gleiche Gesinnungen haben. Zu keinem einzigen seiner gegenwärtigen Minister des Conseils hat er ein wahres Vertrauen, und wir dürfen mit Wahrheit sagen, dass wenn wir mit unserer Negociation nicht gegenwärtig beschäftiget wären, und wenn er nicht eine furcht für den Unwillen und für das ressentiment Ihro Kaiserl. Maitt. aller Russen hätte, so würde gewis kein einziger Minister mehr seinen bisherigen Posten bekleiden. Wir sind gezwungen auf Ehre und Gewissen zu beteuren, dass nichts als diese furcht das einzigste ist, welches ihn von dieser und vieleicht von mehreren Gewaltätigkeiten zurückhält.

---

[1] Woldemar Herman Greve v. Schmettau (1719—1785) kommanderende General i Norge 1764—1767.

[2] Carl Christian Gramm, født 1703, † 1780, Overjægermester 1747, R. af El. 1768.

Wir haben bereits Eur Excellence so viel betrübtes gesagt und es jammert unsere fühlbaren Herzen noch ein mehreres zu sagen, nur dieses müssen wir noch hinzufügen, dass der König in seinen Religionsgesinnungen, in seinen militairischen und Finanz-Einrichtungen die unglückliche Copie des Königs von Preussen vorstellen will. O! urteilen Eur Excellence von dieser unglücklichen Verfassung für Dannemark auf die Zukunft.

Vom Anfange seiner Regierung bis zu unserer Ankunft hieselbst hat der Preusische Ministre v. Borcken sehr grosen Ingress bei ihm gehabt. Derselbe hat hievon mercklich zu profitiren gesucht, und wir beleidigen gewis nicht die Warheit, wenn wir diesen Minister als denjenigen ansehen, der das zum Verderben geneigte Herz des Königs durch seinen listige Einleitungen und Ränke noch mehr verdorben hat. Es fehlet diesem von Borcken nicht am Verstande und nicht an Kunst, sich bei einem solchen Gemüthe, als wie dasienige ist, das der König besitzet, einzuschleichen, um von denen Schwachheiten des jungen Königs zu profitiren. Hiezu komt, dass dieser Borcken nicht nur ein abgesagter Feind des alten Ministerii ist, sondern dass er auch vieleicht von dem Könige selbst bei dem Antritt seiner Regierung damit geschmeichelt worden ist, ihn zum Minister der Finanzen zu ernennen, mit welchen Gedanken sich vermutlich noch auf den heutigen Tag erwehnter Preussischer Minister beschäftiget, wenigstens hat er in dieser Absicht das anliegende schriftliche Project entworfen, und es ist gewis, dass der Feldmarschall St. Germain, welcher dermalen hoffentlich nur auf eine kurze Zeit sehr vielen Credit bei dem Könige hat, damit umgehet, diesen v. Borcken annoch in Königl. Dienste zu bringen. Es würde auch solches dem Feldmarschall bereits geglückt seyn, wenn sich derselbe nicht einigermassen vor uns fürchtete, und wenn demselben nicht sämtliche Conseil Ministres in das Gesicht declariret, dass, so wie er diesen Schritt thäte, so würden sie insgesamt dem Könige ihre Dienste zu Füssen legen und ihren Abschied nehmen. Es scheinet aber, und wir sagen wohlbedächtlich, es scheinet uns an, dass der König, nachdem wir beiderseits in unseren verschiedenen Entretiens ihm die gefärliche Anlage des von Borcken vorgestellet, einigermassen auf andere Gedanken gekommen sei, besonders hat derselbe in dem letzteren Entretien mir dem General Major von Filosoffow recht innständig gebeten, ihm darunter behülflich zu seyn, dass dieser Minister mit guter Manier rappelliret werden mögte. Zu welchem Ende er mir vorstellte, wie er wünschte, dass Ihro Kaiserl. Maitt. ihm bei diesem schweren Schritt behülflich seyn wollten. Er eröfnete mir, dass er es wagen wollte, an Ihro Kaiserl. Maitt. deswegen zu schreiben und ihre grosmütige Hülfe zu imploriren, worauf ich denn zum Besten des Königs und zur allgemeinen Wolfart von Dännemarck nichts anderes erwiederen können, als dass ich und mein College bereit wären, durch unsere Vorstellungen an unsere Monarchinn, dem Briefe des Königs allen denjenigen Nachdruck zu geben, welcher in unserm Vermögen seyn würde.

Der Baron von Bernstorff hat diesemnechst mit den bewegligsten Worten, mit gerührtem Herzen und mit den Augen voller Thränen auf das flehentlichste angelegen, nichts in der Welt zu versäumen, um zum Wohl von Dannemarck dieses Project zur Reussite zu bringen, wobei er uns vorgestellet hat, dass er dem Baron von Asseburg hierüber keinen schriftlichen Auftrag geben könne, weile derselbe als ein Königl. Preusischer Vasall sich beim Antritt seines Ministerial Postens an den Russisch Kaiserl. Hof expresse ausbedungen habe, von solchen den Königl. Preusischen Hof betreffenden Anträgen dispensiret zu seyn. Und wie endlich der, an Ihro Kaiserl. Maitt., unsere allergnädigste Monarchinn, in einer besondern Relation angelegte Brief des Königs, wovon zu Eur Excellence Nachricht die Copie hiebei folget, zur weiteren Beförderung uns behändiget worden, so hat der Baron von Bernstorff uns gar sehr gebeten, Eur Exellence das Anliegen des Königs als sein eigenes treulichst zu empfehlen.

Wir thun solches hiedurch, hochgebietender Herr Oberhofmeister, gewis mit der lebendigen Überzeugung, dass es vor der Hand die grösste Wohltat sein wird, welche dem Könige selbst, besonders aber seinen Ministern und dem ganzen Lande angedeihen kann, wenn dieser höchstgefärliche v. Borchen, ein Mann ohne Religion, ohne Treu und Glauben, ein Mann der alle Figuren und Larven ohne Unterschied nach Zeit und Umständen annehmen kann, ein Mann der die Kunst zu rechter Zeit zu kriechen und das tempo sich in dem nechsten Augenblick über alles zu erheben und alles zu wagen aus dem Grunde verstehet, wenn, wir sagen es mit Warheit, dieser Borcken als ein Mann, dem auf der Welt gar nichts heilig ist, ie eher ie lieber von diesem Hofe rappelliret werden könnte.

Eur Excellence hocherlauchten Einsicht müssen wir alles übrige überlassen und ausser der warhaften Abschilderung des Gemüths-Characters dieses Borcken sind wir beiderseits schuldig, noch dieses zu berühren, dass wir diesen Mann als einen heimlichen Feind unserer Negociation und der wahren Grösse von Rusland betrachten. Nicht nur ich der Geheime Rath, welcher diesen Borcken lange kennet, habe sehr viele kleine Züge und kleine Menées gleich in den ersten Tagen meiner Ankunft hieselbst als Anwürfe seines heimlichen Widerwillens wargenommen, und wie er eine ganz andere Denkungsart bei mir bemerket, so hat er Verstand genug gehabt, aus wenigen Worten und aus meinen Minen und Gebärden solche Schlüsse zu machen, die ihn zurückgehalten haben, mehrere Schritte zu wagen. Nichts desto weniger hat derselbe mir, dem General Major von Filosoffow, gar deutlich merken lassen, wie sehr wunderbar ihm die Negociation des Russischen Hofes mit dem dänischen Hofe vorkömme, und wie ich seiner Neubegierde kein Gnügen leisten wollen, hat er mit Worten und sonsten genug zu Tage geleget, wie wenig diese ganze

Negociation nach seinem Geschmache sei. Ja wir müssen bei dieser Gelegenheit Eur Excellence nicht unbekannt seyn lassen, wasgestalt der Preusische und der Englische Minister hie und da ganz unvermerckt sich bemühet, die genaue Vereinigung unserer beiderseitigen Gemüter zu trennen. Glücklicherweise haben wir dieses souverainement verachtet, und vieleicht haben diese Männer dadurch die unumstösliche Warheit anerkannt, dass Tugend und Ehre ein Vorrecht aller Nationen unter der Sonnen sei. Wenigstens hat sich in der Folge niemand weiter an uns gewagt. Übrigens müssen wir Eur Excellence annoch zu bemerken bitten, dass der Graf Danneschold bei allen diesen Auftritten ganz ruhig und stille geblieben und, so viel wir in Erfarung bringen können, sich weder für noch wieder uns und unsere Sache declariret hat.

Nunmehro schliessen wir demnach, wenn wir Eur Excellence zuvor nochmals unendlich um Verzeihung gebeten haben, Hochdieselben mit dieser weitläuftigen Relation beschwerlich gewesen zu seyn.

Ehrfurcht, Treue und Devotion für dieselben beleben uns bis an das Ende unserer Tage, welche wir zu unserer Ehre zu beschliessen gedenken, als

Eur Excellence etc.

Efterretninger om den danske Flaade i Efteraaret 1657.

Ved C. F. Bricka.

Efter at den danske Flaade under Henrik Bjelke og den svenske under Klas Bjelkenstjerna i en to Dages Fægtning d. 12. og 13. Septbr. 1657 havde prøvet Kræfter med hinanden under Falsterbo, skiltes Modstanderne ad, idet den svenske Flaade løb til Wismar, medens den danske trak sig tilbage til Kjøbenhavn. Mange Dage forblev denne dog ikke her, thi allerede 19. Septbr. fik Henrik Bjelke Befaling til paa ny at søge Fjenden (Aktstykkerne Nr. 1). Den danske Flaade holdt sig derpaa i Søen indtil Begyndelsen af Decbr., da Vinteren nødte den til at vende hjem, hvorimod den svenske Flaade blev liggende i Wismar, og de Danske vedbleve saaledes Efteraaret igjennem at være Herrer over Østersøen, medens Karl Gustav foretog sit navnkundige Tog op i den jydske Halvø for i den følgende Vinter at iværksætte sin endnu navnkundigere Vandring over de islagte Vande til Sjælland.

Med d. 19. Septbr. begynder netop den her meddelte Dagbog, som derpaa fortsættes Dag for Dag, indtil Ankrene falde d. 3. Decbr. udfor Kjøbenhavn. Skjønt den altsaa intet kan fortælle om afgjørende Sammenstød, indeholder den dog adskillige Detailler, som ikke savne Interesse, især da man hidtil synes at have kjendt meget lidt til Flaadens Bevægelser i Slutningen af Aaret. Hvem dens Forfatter er, give de første Linier et Vink om; det maa være den Mand, som d. 19. Septbr.

1657 fik Ordre til at begive sig om Bord hos Henrik Bjelke og føre Journal over, hvad der daglig passerede (Aktstykke Nr. 2), nemlig Fiskalen Peder Knudsen[1].

Dagbogen, en lille heftet Foliant, hvoraf dog kun de første 14 Blade ere beskrevne (med Peder Knudsens egen Haand), medens den langt større Rest bestaar af hvide Blade, har paa Omslaget følgende Titel: «Jurinall fra den 20 Septembris 1657». Paa Omslagets indvendige Side er nedenstaaende Flaadeliste indført. Indtil 1888 opbevaredes den i det store kongl. Bibliothek (Gl. kongl. Saml. Nr. 894), nu findes den i Rigsarkivet.

Ligesom denne Dagbog kun angaar Hovedflaaden under Henrik Bjelkes Kommando, saaledes gjælder dette ogsaa om den Samling Aktstykker, der her meddeles som et udfyldende Tillæg til den, men uden at gjøre Fordring paa at være fuldstændig. Da Aktstykkernes Antal ikke er stort, er det anset for hensigtsmæssigst at opstille dem i én kronologisk Række i Stedet for, hvad der maaske ellers havde været naturligere, at ordne dem i forskjellige Grupper. De findes alle — i Original eller Afskrift — i Rigsarkivet.

Ved Udgivelsen er Brugen af store og smaa Bogstaver ændret i Overensstemmelse med nyere Retskrivning.

I.

Søfiskal Peder Knudsens Dagbog 19. Septbr.—3. Decbr. 1657.

Woris allernaadigste Herris och Kongis sampt Rigens Flaade, som i denne Sept. Maanitt 1657 epther Ordere er vdseiglett, bleff fordeelt vdi eptherfølgende Esquadrer:

1 Esquader.
Trefoldighed, Generall.
Haniball, Vice Admirall.
Justitia, Adm. Skubenagt.
3 Løffuer.
Skip Sunder Roer.
Suensche Løffuen.
Emanuell.
Caritas, Brandschib.
Falchen.

2 Esq[u]ader.
Sophia Amalia, Admirall.
Victoria, Vice Admirall.
Statthuus, Adm. Skubenagt.
Lindormen.
Dellmenhorst.
Iislandz Fisch.
Seellhunden.

3 Esquader.
Frederich, Admirall.
3 Croner, Vice Admirall.
Nelleblad, Adm. Skubenagt.
Spes.
Pelicanen.
Suensche Lam.
Suensche Griib.
Norsche Fregatt, Brandschiib.

4 Esquader.
Norsche Løffue, Admirall.
Graa Wlff, Vice Admirall.
Phoenix, Adm. Skubenagt.
Børsen.
Samson.
Sortte Biørn.
Caritas.
S. Jørgen, Brandschiib.

---

[1] I Oktbr. 1658 beordredes han som Fiskal paa ny om Bord paa «Trefoldighed», og kort efter kaldes han Fiskal paa Bremerholm (O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplom. V. 525, 533; jfr. 591, 672, 687). Endnu 1670 var han Fiskal (Bruun, Curt Sivertsen Adelaer S. 412). I Kjøbenhavn

Herfor vden eptherschreffne smaa Fahrtøi.

Morians Kaper Skuden.
Fortuna, Galiot.
Stetiinske Priis, Galiot.
Klips Galiot.
Claus Michelsens Galiot.

Ihm.

Anno 1657 den 19 Septembris bleff mig (om Afftenen Klochen sex) leffuerit min allernaadigste Herris och Kongis naadigste Instrux aff Oberst Secreterer welb. Erich Kraegh, att ieg skulle begiffue mig till woris Flaade och till Generalen paa Threfoldigheed och der epther Instruxen mig hoss hannom op och forholde ephter dessen Formeldingh.

Den 20 Septembris Klochen vngefehrlig thi Slett kom ieg om Borde paa Threfoldigheed, och kom os itt Schiib for, som Schiper Jacob Clasen v. Flieland kom om(!) os om Borde, berette att haffue lad till Stetiin, wille till Holland, berette att haffue taltt med itt Schiib i Søen, som haffde suensche Fløie paa och stoed Sallmander bag paa. Di spurde hannom att, om hand iche fornam nogen suensche Schibe i Søen, huortill hand suarede dem, nej, fra Ruden och diid haffde hand ingen fornommen, mens sagde, till Stetiin frygtede de megitt for Zarnischi[1] hans Tillkomst, wiste dog iche, om hand war i Marss ned ad eller ey. Frederich Sipkis fra Harlingen haffde lad sitt Schiib till Kolberg med Ruug, kom Boringhollm forbi, fornam slett ingen suensche Schibe, berette, att Graff v. Slichenbach[2] kom der i Land och reiste landuartz, och herette, att chuurbrandenborsche Folcher rygte imod de pomersche Grendser. Winden war den heelle Dag N. Imod Afftenen och vd paa Natten graaede dett hartt.

Den 21 dito om Morgenen war Winden O. N. O. Kom os Schiper Hein Petersen v. Schellingen om Borde, kom fra Stochollm, berette, att der døde sterch aff Pest, och haffde ingen Skibe fornummitt fra Landzortt och hiid. Marten Joest v. Flieland fører dett Schiib de oude Glassmacher, haffuer och lad till Stocholm, berette lige dett samme. Skiper Claus Gerbrant v. Flielandt haffde lad till Dantzigh, berette i Gaar att haffue seett fire store och tho smaa suensche Skibe, satte deris Kaas synden om Boringhollm. Imod Afftenen faltt dett i en heell Stilte indtill Dagen.

Den 22 dito om Morgenen smucht Weir, Winden O. t. S. Da kom Niels Bryntesen med sin Jagtt till Generalen med Breffue fra woris allernaa-

---

ejede han forskjellige Grunde (Nielsen, anf. Skr. I. 734, 765. II. 812, 841. III. 463. V. 699). Blandt Aktstykkerne i det følgende findes en lille Beretning fra ham om Flaadens Virksomhed i den første Halvdel af Oktober (Nr. 8), en Beretning, som det i øvrigt er lidt vanskeligt paa alle Punkter at faa til at falde sammen med Dagbogens Angivelser.

[1] Den polske Feltherre Stefan Czarniecki, som senere, 1658, førte de polske Hjælpetropper til Danmark.

[2] Karl Gustavs Yndling Christoffer Karl Greve Schlippenbach, Krigspræsident.

digste Herre och Konningh[1]. Skiper Lehnert Koch fører dett Skiib de junge Koch v. Tessell, haffuer lad till Køningsberg, beretted, att dett er wist, att Kongen aff Paallen och Chuurførsten aff Brandenborig er forligtt fiortten Dage siden vngefehr[2], haffde seett 22 suensche Schibe liggendis for Ancher vnder Jasmund och Wittmund, och tho krysede vden for. Skiper Martten Lorens van Medenblich med sitt Skiib den christelige Ridder haffuer lad till Wiborg i Finland, berette i Gaar Epthermiddag att haffue seett tho Krydser imod Boringholm, wiste iche enten(!), wiste iche, huad dett war for nogen, thi hand talde inted med dennom. Imoed Middagen kom woris allernaadigste Herre och Konnigh och Rigens Hoffmester[3] till os och strax epther Maaltid haffde alle Officererne om Borde, och Her Rigens Hoffmester giorde Formaning till dennom om deris Schyldigheed och thro pligtige Tieniste, och seilede saa till Kiøbenhauffn igien. Klip bleff vdcomanderit att erfahre, huor Suenschens Flaade war. Winden war O. S. O.

Den 23 Septembris om Morgenen gott Weir, en lille Kuullt aff S. O. Skiper Jan Pietersen med Schip Holten Wams v. Middelier haffde lad till Stetiin, berette, att Suenschens Flaade gich till Seigls fra Jasmund och till Thornbusch i Gaar Epthermiddag. Och dett graade hartt hoss os aff en S. O. t. S. vd paa Natten.

Den 24 dito gaatt Weir om Morgenen, Winden war O. t. N. Den huide Fahne bleff ophidset, och Admiralerne och Capiteinerne kom om Borde. Om Middags Tiid kom Frederich, Sophia, Emanuell, Forgyltte Fisch till os och ancherede hoss os. Imod Afftenen forschød Winden sig fra N. O. t. O. ochsaa om till Norden och om Natten heell om till O. t. N.

Den 25 dito om Morgenen war Winden enda O. t. N. ochsaa O. N. O. Claus Michelsen[4] med sin Galiot och Joen Galtebech med Finneschuden kom till os med attschillige Materialier, som Generalen haffde schreffuitt epther. Den huide Fahne bleff ophidsett, och Admiralerne och Capiteinerne komme om Borde. Capt. Wahlman[5] med Schip Sonder Roehr bleff vdcommanderit imoed Lantte Ryen att erfahre om Suenschens Flaade. Och Generalen proponerede for brede Raaditt[6], om dett war raadeligt att gaa till Seigls med woris Flaade och leede epther Suenschens Flaade. Da bleff aff dennom alle for gott befunden, att mand iche skulle med wor Flaade gaa i Søen, førend wi faar wiss Kundschab, huor Suenschens Flaade er, epther som Winden nu er O. N. N. och contrari Wind Fienden att søge. Skiper Siebe Lehners van Ammeland haffde lad till Kolberg, berette, att der war en stoer Frygt for den paalsche Armæ, saa att mange flygtede derfor diid for dennom. Berette och, att den suensche Licent Mester haffde sagtt for hannom, att der war begraffuit paa Lantte Ryen aff den suensche Flaade 600 Mennischer, och att Kongen aff Suerig war selff till Wismer. Haffde ingen suensche Schibe fornumit i Søen. Skiper Fobe Aluors v. Schellingen haffde lad till Pillou, wiste inted nyett, haffde ingen Schibe fornumit i Søen førend nu woris egen dansche Krydser. Imod Solens Vndergang war Winden enda till O. N. O.

---

[1] 21. Septbr. udstedtes en Befaling til Henrik Bjelke om, at han, da Køn Jokum Grabow ikke kunde indfinde sig saa hastig, at han kunde komme ud med Skibet «Sophie», skulde forordne en anden Kapitajn over dette Skib, saa snart det stødte til Flaaden (Sjællandske Tegnelser).

[2] 19. Septbr. sluttedes Forbund mellem Brandenborg og Polen.

[3] Joakim Gersdorf.

[4] Fik 27. Maj 1657 Bestalling som Skibslieutenant (Milit. Bestallingsbog 1657—60).

[5] Harman Walman (Wahlmann) fik 17. Juni 1657 Bestalling som Skibskapitajn (Bestallingsbog 1657—60).

[6] Det brede Raad, Skibsraadet (Schlegel, Saml. zur dän. Gesch. I. 2. 57, 159).

Den 26 Septembris om Morgenen war Winden O. N. O. Skiper Peter Thisen v. Schellingen haffde lad till Memell, kom vd fra Pillou, haffde heller ingen Schibe fornomit førend wore Krydser, berette, att der sagdis, att Chuurførsten aff Brandenborg war wentendis till Dantzig, och der haffde de en stoer Frygt for den polnsche Armæ, som kom vnder(!). Skiper Tønnis Thiebis v. Ammeland haffde lad till Køningsberg, berette, att der sagdis, att Kongen kom neder med 30000 Mand och wille belegge Memell. Winden schiød sig till O. t. S. Capt. Wallman kom till os och haffde slett ingen Schiib fornummit vnder Lantte Ryen. Skiper Jahn Frandsen v. Flissingen haffde lad till Dantzig, haffde heller ingen Schibe fornumit i Søen førend woris. Holttis Retten paa Threfoldighed offuer Hendrich Wittau och Anders Marstrand, Bodzmend paa Caritas Brandschiib, for Opsetzighed och Mytteri och Slagsmoll imod Capiteinen bleffue dømpt fra deris Gagi och i Jern paa Hollmen. Imod Afftenen kom Kammer Juncher welb. Corfidz Throlle till os, och rett i Schumringen seilede hand i Land igien. Capt. Madz Madsen[1] med Emanuell haffde Brand Wagtten. Weirit faltt aff och stille, Winden O. N. O. igien.

Den 27 Septembris om Morgenen, Soell gich op, bleff den huide Fahne och den huide Bolsan ophidsett, och Admiralerne och Capiteinerne komme om Borde. Winden war enda O. N. O. Da proponerede Generalen, huad di syntis nu raattsomtt, att gaa till Seigls med denne Wind, epthersom mand ingen wisse Kundschab haffuer, huor Fiendens Flaade er, och her stoer Mangell i Flaaden for Øll och Wand befindis. Da bleff for raadsombtt befunden, en huer till sitt Schiib att werre om Wand, och huem mest Øll hadde, schulle vndsette di andre ochsaa i Dag dermed, ochsaa wille de epther Midnat werre klar att gaa till Seigls att søge epther Fienden med denne Wind, eptherdi Galioten er vde om Kundschab, entten hand bringer Kundschab eller iche. Klochen wed 11 Slet kom Klip igien till os och haffde weritt vnder Boringhollm och langs Lantte Ryen och ingenstedz fornomen nogen suensche Schibe. Wed samme Klocheslett kom ochsaa Spes Galiot till os med Øll. Claus Corneliusøn van Flieland haffde lad till Kallmar, berette slett ingen Schibe att haffue fornommit i Søen, sagde, att dett døer schrechelig aff Pest der. Winden gich till N. O. och graaede lystig. Welb. Hans Oldeland och Jens Juell kom om Borde till oss och talede med Generalen, foer saa om Borde igien till det chuursche Schiib[1]. Imod Natten gich Winden till N. N. O.

---

[1] Se Lind, K. Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 233. I denne Bog vil man finde mange af de Søofficerer omtalte, som nævnes i det følgende.

Den 28 dito om Morgenen war Winden enda N. N. O. och itt thychtt Weir och Regnfnass, saa wi iche kunde fordriste os att gaa till Seigls. Klochen vngefehr 8 Slett clarede dett op, och wi fyrede itt Styche, och den heelle Flaade gich till Seigls med en N. t. O. och norlig Wind. Weed Solens Vndergang satte wi vnder Møens Land paa tholff Fauffne.

Den 29 dito om Morgenen Winden till N. N. W. Klochen 6 fyredis itt Styche, och Flaaden giorde ferdig och gich till Seigls. Capt. Peter Kønningh[2] bleff schichit med Ordere till di andre thre Admiraler. Paa Epthermiddagen kom wi till Setteri[3] vnder Giessøers Riff, och thuende Galioter bleff vdcommanderit att erfahre om Suenschens Flaade. Winden gich till N. W. t. W., en haard Storm. Wor Schøitte reed i Sench om Natten.

Den 30 Septembris om Morgenen Winden N. t. O. Da bleff strax den huide Fahne ophissett, och dett brede Raad war forsamblitt. Da proponerit Generalen, om dennom synttis raadeligtt att lette Ancher och med denne harde Graae aff N. t. O. att gaa till Seigls om Gedsøers Reff och anchere vnder Røedsand[4], Fehmeren eller for Wismer eller forwagte, indtill de vdcomanderede Galioter kommer igien med Kundschab, huor Fiendens Flaade nu er. Da bleff beslutid och raadeligt befunden, att naar en huer war kommen om Borde i sitt betroede Schiib, da aff Generalen att fyris itt Styche och saa gaa till Seigls vdi Gudz Naffn med maglige Seigll, som en huer kand føre med denne Wind, och sette vnder Odden aff Røsand, huilchett ochsaa scheede, och Winden gich heell till N. O. Offuer Middag passerede wi Dass[5] forbi, och imod Solens Vndergang ancherede wi paa 9 Faffne vnder Gidsøer. Ochsaa kom Claus Michelsen till os och haffde ingen Kundschab om Suenschens Flaade.

Den 1 Octobris om Morgenen itt gott klart Weir, winder N. N. O. Den huide Fahne weiede, och Admiralerne och[6] kom om Borde, och Generalen proponerede, om dennom syntis raadsomt med denne Wind att gaa till Seigls till Wismer, epthersom mand iche weed, om Fiendens Flaade er der. Da bleff aff dennom alle beslutid, att mand endelig schulle forwagte, indtill att Klip kommer, som till Wismer er vdcommanderit, att mand der om kand faa wiss Kundschab, thi er hand der nu, da faar hand at bliffue der, saa lenge denne

---

[1] 8. Aug. 1657 udstedtes der Instrux og Kreditiv for Hans Oldeland som Gesandt til Storfyrsten af Moskov (Russiske Acta), og Dagen efter fik han et Pas til Hertug Jakob af Kurland (Ausländ. Reg.). Af hans Afregning (Rigsark., Rusland C) ses, at hans Rejse begyndte 21 Septbr. I Libau forlod han Skibet, som tilhørte Hertugen af Kurland. — Jens Juel skulde gaa som Gesandt til Polen. Hans Bestalling er af 9. Aug. (Sjæll. Reg.), og 1. og 4. Aug. var der udfærdiget Kreditiver for ham (Latina).

[2] Peiter Jansen Kønig kaldes han i Klædekammerskriverens Regnskab 1657—63 (jvfr. Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700 S. 232: Coninck).

[3] Sætteri, Ankerplads (Vidsk. Selsk. Ordbog).

[4] Et Rev S. for Falster.

[5] Halvøen Dars i Forpommern, N. V. for Byen Barth.

[6] Her mangler maaske: Capiteinerne.

Wind staar, och derfor bleff Capt. Poffuell Jostesen med en anden Galiot vdcommanderit till Fehmeren om Kundschab, och imidler Tiid kunde mand fordeelle dett Øll i Flaaden, som war kommen fra Falster. Imidler Tiid kom en Boiert fra Landit vdseiglendis, huorepther bleff fyret en tollff Punder, saa hand motte komme till os. Skiperen, Claus Gertsen v. Schellingen, haffde lad aff dett ny Byg paa Fehmeren, hand berette, att Suenschens Flaade laa inde for Wismer. Da bleff for gott befunden att gaa till Seigls med den N. O. t. N. Wind hen imod Fehmeren. Saa bleff strax fyritt itt Styche, och wi gich till Seigls med Flaaden Klochen vngefehr 11 imod Middag, passered Buuch[1] forbi, faltt saa i ett Hauffbleg, saa wi motte anchere igien. Klochen imod tolff om Natten gich Winden till N. W.

Den 2 Octobris om Morgenen war Winden N. W. Den huide Fahne bleff ophidsett, och Admiralerne komme om Borde. Saa kom Klip till os och berette att haffue werrit paa Wismers Plade[2], der laa itt suensch Schiib for Ancher med suensch Flag. Der hand saa hannom, giorde hand Seigll epther hannom, kunde dog iche beseigle Klip. Klip bleff strax commanderit igien att seigle vnder holsteinsche Land imod Nienstad[3], om der kunde fornemmis nogen suensche Schibe, eller paa lybsche Reed. Saa bleff aff brede Raad beslutid att gaa till Seigls med wor Flaade, som wi och giorde, och Winden forschiød sig till W. t. N., saa wi maatte legge offuer igien och gaa N. N. W. an. Klochen imod 3 paa Epthermidag kom Poffuell Jostesen till os igien, haffde werit paa Fehmeren och der faatt Kundschab, att Suenschens Flaade laa inde for Wismer, och der laa tho wismersche Kapers paa den anden Side aff Fehmeren, som haffde tagit thre Schuder. Strax bleff Falchen, Kaperschuden och Fortuna Galiot der hen comanderit att giøre deris beste, om di kunde bemegtige sig den. Och wi lagde offuer igien och gich W. S. W. an i Fahruandit hen och ancherede. Gott Weirlig.

Den 3 dito om Morgenen, som dett begynte att dagis, fyredis itt Styche, och wi gich till Seigls med Flaaden med den W. t. N. Wind, gott Weir, och saa løb Winden om paa attschillige Kantter, saa wi laa saa och boffuede os op igiennom Fahruandit imellom Fehmeren och Buuch indtill silde paa Afftenen, saa ancherede wi, och Winden gich till Østen. Och Vice Admirall Heltt[4], Peder Bredall, Madz Madsen, Jørgen Plageman[5] och Christen Christensen med deris føhrende Schibe bleffue comanderit for Dag att gaa till Seigls ind vnder Pøell Land[6], det nermeste de kunde, och fornehme, om Suenschen wille giøre ferdig att komme ud. Om Natten gich Winden till S. O.

Den 4 Octobris om Morgenen i smucht Weir, Winden O. S. O., bleff fyrett itt Styche, och Flaaden gich till Seigls indtill om Middag, saa anchrede wi paa 13 Fauffne. Och strax bleff den huide Fahne och Bulsan ophisset, saa kom Admiralerne och Capiteinerne om Borde. Da proponerede Generalen, huad best kunde anfangis med den O. t. S. Wind till hans kong. Maytts, woris allernaadigste Herris, och Rigens Tieniste, eptherdi den suensche Flaade er indgaaen for Hualfischens Skandse wed Wismer, saa den der ei kand attacheris, om raadeligt er her att ligge for Ancher, epthersom Fienden med en S. O. eller S. Wind kand altid gaa till os, naar hand synis sig att werre bastant och haffue Loffuen fra os, item huor mand best kand faa Wand for den heelle Flaade, som nu høieligen behøffuis, item om der kunde werre nogen Middell till at synche Gatted till, saa att Suenschens Flaade iche schulle kunde komme der vd. Herpaa bleff saaledis resolverit aff Admiralerne och Capiteinerne, att mand her for dette Forland kunde ligge for Ancher i Natt och schiche sig, epthersom Winden føier sigh, indtill mand faar att wide, om Fienden er med sin heele Flaade derinde eller iche, och da widere resoluere sig derom. Wand haffde de alle høielig fornøden, och dett wille føris fra Laaland och Falster med Schuder, och denne Schude, som nu war hoss os, bleff leffuerit tomme Fader och Thynder att seigle epther Wand och med første føielige Wind komme till Flaaden igien. Om att synche Gatted her for Suenschen, befindis ingen Aparens her der till, och iche heller findis her i Flaaden Styremend, som er bekient der inde, att driffue dett Werch[1]. Mens bleff alle Capteinerne dette samme forreholdit, nemblig welb. Mouridz Bruun, Christoffer Orning, Laurs Bertelsen, Christoffer Høier, Søffren Ørbech, Jørgen Plageman, Fiitt Jansen, Laurs Pedersen, Wallman, Gørder[2], Daniell de Linge, Gregers Mathisen, Richertt Andersen, Rolff Pedersen[3], Søffren Fiellerup, Morten Pedersen, Madz Madsen och Christen Christensen, huilche alle fulde den samme Stemme och well maatte betenche, om en N. eller N. W. Storm paakom, som blesde lige paa Landit, och wi daa laa i Leier Wald[4], huilchen Perikell mand da wille staa i. Capt. Peder Pedersen Kierteminde, der hand dett bleff forholdett, suarede lige dett samme. Capt. Peder Jensen Bredall kom allersidst, saa bleff dette forschreffne hannom ochsaa forlest, dertill gaff hand till Suars: Wi kom her først i Dag, maa well anseett i Natt och see, huad Gudz Weir will giøre; saa lenge Winden staar saa, kand mand well holde dett her, mens lad dennom schaffe mig thre Wgers Proviant, saa will see, huad her kand bliffue aff. Saa bleff wi beliggendis med Flaaden. Och Phœnix och Emanuell bleff commanderit vd paa Branduagt. Claus Michelsen bleff commanderit till Traumynde om Kundschab. Imod Afften kom en Skude till os fra Nysted i Laalandt med Øll, som med en Hast bleff lossitt och fich tomme Fader med sig att hentte Wand. Paa Natten graade dett smucht aff O. S. O.

---

[1] Buckhoft paa Meklenborgs Kyst.

[2] Platen, en Grund udenfor Wismar.

[3] Neustadt.

[4] Nik. Helt (Dansk biogr. Lex. VII. 310).

[5] Plougmand ell. Plovmand. Han døde 1675 i en Alder af 69 Aar 5 Maaneder og 14 Dage og begravedes 28. Septbr. (Holmens Kirkes Ligprotokol).

[6] Øen Poel N. for Wismar.

---

[1] Jvfr. Aktstk. Nr. 3, 5—7, 9, 23.

[2] Jakob Jokumsen Gørter fik 17. Juni 1657 Bestalling som Skibskapitajn (Bestallingsbog 1657—60).

[3] Hans Bestalling som Skibslieutenant er af 20. Marts 1657 (Bestallingsbog 1657—60).

[4] Lejervold, Kyst, hvor et Skib er i Fare for at strande (Kalkar, Ordbog II. 773).

Den 5 Octobris om Morgenen itt smucht Weir och klar Soelschiin, Winden S. Saa bleff Captein Peter Køningh med Klips Galiot commanderit att løbe ind vnder Schodz weed Fiendens Flaade, paa dett wi kunde faa wiss Kundschab derfra, och Branduagt Schibene kryssede vdenfor. Capt. Poffuell Jostesen kom med Fortuna Galiot, som berette att haffue werritt saa ner inge for Wismers Gatt, saa hand der kunde telle 22 Schibe och der iblantt 16 store, som førde Flagge aff Thoppen, och 3 Schibe laa vden for i Indlaabitt thill Branduagt. Paa Epthermidag kom Captein Peter Køning igien med Klip, berette att haffue laffuerit der inde vnder Schudz Gefehr, och kunde di telle store och smaa Schibe, Skuder och Galioter in alles 36, och deraff laa 7 Schibe vderst i Rad epther hin anden, dog imellom Landitt Pøell och Vdgrunden imod Aadden, som di haffuer en Skandse paa. Imod Afftenen bleff Suensche Løffuen, Koggen, Falchen och Fortuna Galiot comanderit paa Branduagtt, och Winden gich till S. O. t. S. Regnede saa nogitt, och Winden Sud Sud West.

Den 6 Octobris, dett begyntte att dagis, war Winden W. S. W. Wi gich till Seigls med Flaaden och laffuerede vdenfor i Fahruandit, dog rippede[1] de iche dett ringiste indenfor. Klochen imod 9 kom Claus Michelsen till os fra Trauminde, berette, att der haffde di for Tale, att Fienden loed reparere fire Schibe till Wismer och haffde i Sinde med Flaaden att ligge der i Wintter, haffde samblit attschillige Farkoster, som hand haffde i Sinde att wille sette Folch i Land med entten paa Fyen eller Laaland, haffde iche formodit wor Flaades Tilkomst till dennom i Høst, och itt aff Suenschens Skibe war saa forschutt, att de neppelig fich dett ind for Straallsund, och haffde paa Lantte Ryen begraffuit en heell Haab Døde, och 3 Capiteiner war satt fast till Straallsund, och en lybsch Capitein casserit, och den suensche Konningh skulle werre till Wolgast. Oppaa Dagen bedre faltt dett vdi heell Stilling, och wi laa saa och dreeff vd for Landitt rett for der Øyne. Skiper Casten Grott v. Kønsbergh med hans Schiib Caritas kom fra lybsche Reid, wille till Køningsbergh, passerede frij. Skiper Jacob Bøkeler v. Lybech, lad med Maltt, Honning, Miød och Eble, wille till Riga, passerede frij. Imod Natten gich Winden till W. t. S. Saa gich wi till Anchers med wor Flaade mittwaters imellom Landene. Epther wi haffde ancheritt, kom Schiper Cornelius Petersen fra Lybech med Certificatz fra lybsche Herrer, att huis Godz hand haffde inde war Hendrich Thomesen och Hans Haffuemandz, Borgere till Lybke, deris, och wille till Wiborgh vdi Findland, passerede frii. Och Falchen och Claus Michelsen bleffue commanderede till Falster om Victualia till Flaaden.

Den 7 Octobris om Morgenen gott Mags Weir, Winden N. N. W. Och den huide Fahne och Bolsan bleff ophidsett, och Admiralerne och Capteinerne komme om Borde, och huer gaff tillkiende, huad Mangell di haffuer for Victualia och Wand, som Commandereren loed antegne. Winden forschiød sig till W. N. W., och wi gich till Seigls med den heelle Flaade. Captein Peder Bredall, Jørgen Plageman, Madz Madsen och Christen Christensen bleffue commanderede att krydse imellom Wissmer och Fehmeren och avisere, huis der kunde forrefalde. Den Dag war itt deiligtt Weir och Soelschin, och imod Afftenen Hauffbleg indtill epther Midnatt, saa gich Winden om till S. S. W. och begyntte nogitt att køle.

---

[1] At rippe Anker, lette Anker (Vidsk. Selsk. Ordb.).

Den 8 Octobris om Morgenen samme Wind, och Solen gich megitt røed op, huorepther fulde en megitt thych, fugtig Thaage, som warede indtill Middag, saa fich wi klartt Weir och smucht Soellschin. Och epthersom i Flaaden war stoer Mangell paa Victualia och Wand, och Schuderne, som wi huer Dag foruentede, och kunde iche komme till med den S. S. O. Wind, huorfor wi maatte gaa till Seigls imod Fehmeren och ancherede der paa 10 Fauffne. Och strax send wi tho Galioter ind vnder Landit att forfare, om wi kunde faa Wand, som wi høieligen haffde fornøden, och di fantt nogen Weldekilder vd med Stranden, som wi kunde faa Wand. Om Natten spranch Winden heell till W. S. W. och gott Weir.

Den 9 Octobris for Dag foer Baadene i Land, en huer att hentte Wand till sitt Schiib. Vice Admirall Børge Rosenkrandz och Captein Christoffer Høier comanderit med Fortuna Galiot att Laaland till Landt Commissarierne[1] om Victualia till Flaaden och allermest Øll, som wi haffde størst Mangell for. Winden war enda W. S. W. och itt smucht Weir och Soelschin, och wi krengede och schrabede Skibet, saa langt wi kunde naa. Imod Afftenen kom Skiper Engelbrett Hansen fra Kiøbenhaffn till os med 80 Lester Øll, som med Glæde bleff anammit och vdi Flaaden vd deeltt i dett stille Weir, dett war. Samme Dag kom Borgemester aff Borgh paa Fehmeren till os och talede med Generalen. Och war den heelle Natt stille Weir och Hauffbleeg.

Den 10 Octobris om Morgenen war Winden W. t. N., och der Solen opgich, saa wi en liden Jagt seiglendis inde vnder Landit, huor epther bleff fyret itt tholff Pund Styche, saa dreiede hand aff till os. Da war Generall Krigs Commisarius Friderich Allefeld der vdi, och woris Generall talde med hannom, och de fyrede 3 Stycher aff Jagten, och hand bleff suarit aff Threfolldig[hed] med 3 sex Punder, och Sielhunden confoierede hannom offuer vnder Laaland for Kapers. Klochen vngefer thi Slett kom Skiper Hans Berentz aff Lybech med sin Skude till os, och Johan Lyden kom med hannom fra Lybech. Schiperen wille till Reuell. Saa bleff den huide Fahne och Bollsan ophidsett, och Admiralerne och Capiteinerne kom om Borde, och mand haffde Thidinger, att Suenschen indtog Saltt, Maltt och attschilligt Victualia och Munition. Da bleff beslutid, att wi med wor Flaade schulle gaa till Seigls och legge os imod Gessøers Riff, formedelst os bleff berett, att Kongen aff Suerig wille selff gaa med Flaaden offuer. War itt heell Hauffbleg, indtill vd paa Natten begyntis en Laberkultt aff S. S. W. Wind. Klochen 2 fyredis en fire Punder, och Flaaden gich till Seigls, och dett køhlede smugtt.

---

[1] Landkommissarius paa Laaland og Falster var Christoffer Stensen (Bestalling af 4. Novbr. 1653 i Smaalandske Registre). Der var da næppe mer end én Landkommissær der (jvfr. Smaal. Tegn. 5. Aug og 30. Sept. 1653).

Den 11 weed Solens Opgang kom Skiper Torben Pedersen fra Kiøbenhaffn till os med sin Schude med Victualia till de thre hollandsche Schibe. Der wi kom vnder holsteinsche Land lige vd for Wismer, spranch Winden till W. t. S. ochsaa heell W. Saa lagde wi offuer och seiglede under Fehmeren. Saa kom Schiper Frandz Simensen v. Ahmelandt med sin Boiert balasted, haffde Tholdsedell fra Sundit, wille till Lybke, passerede frii. Capt. Madz Madsen bragte Skiper Hendrich Graffue med sitt Schiib, som kom fra Lybke till os, haffde Saltt och Humble inde, berette først att wille till Kallmer och siden wille till Kønningsberg, huorfor hand war suspect. Hans Wahre war iche heller i hans Certificatz specificerit. Bleff derfor sentt till Kiøbenhauffn. Winden gich till N. W. t. W. Saa gich wi till Anchers mitt imellom Holsten och Mechelborg Land. Imod Afftenen kom Skiper Johan Albregtt fra Lybech, beuiisde med rigtig Certificatz att wille till Libou, passerede frij. Och wi fich en heell thych, fugtige Thaage med Graae aff forschreffne Wind den heelle Natt.

Den 12 Octobris om Morgenen klaredet op med samme Wind. Claus Michelsen kom till os med nogen Ertter fra Nykiøbing, som strax bleff vd deeltt i Flaaden. Vice Admirall Børge Rosenkrandz kom fra Nagschouff med Fortuna Galiot och en Schude med sig, di haffde 20 Lester Øll inde, som strax i Flaaden bleff vd deeltt, epther som di haffde maatt druchett Wand tilforne. Skiper Hendrich Petersen med sitt Schiib Saluator kom fra Lybech med Certificatz, att hand wille till Narwen, passerit frij. Imod 3 Slett paa Epthermidagen fyredis en fire Punder, och Flaaden gich till Seigls. Imod Afftenen faltt dett i Hauffbleg, saa wi maatte ancher igien, 2 Miil vden for Wismer. Strax epther wi haffde satt, kom Skiper Johan Frommike med sin Schude Johannes fra Lybech, haffde Certificatz, att hand wille till Windou i Chuurland, passerede frii.

Den 13 Octobris om Morgenen war Winden W. N. W. med en liden Kuhltte. Bleff fyrett en 4 ℔, och wi gich till Seigls med Floden, och strax faltt dett i stille Hauffbleg, saa wi laa och dreeff. Kom en liden Fergeschude till os, vdsendt fra Aalholm med nogit Smør, Flesch och Brød. Winden gich om till S. S. O., och wi gich till Anchers. Capt. Madz Madsen kom till os och haffde werritt inde for Wismers Gatt och seett Suenschens Flaade. Der war 3 store Skiib, som Stenger och Raaer war strugen paa, och 3 store Schiib flaggede aff begge Thoppene, och 6 lagde vd till di andre, som laa for i Gabitt, och talde tillsammens 19 Skibe och 2 Galiotter. Och der hand lagde offuer igien, saa hand di 5 Schibe seille ind igien, och 8 aff di, der bleff vde liggendis, di krengde.

Den 14 Octobris itt smucht Weir och Soellschin, Winden S. S. O. Fyredis en 4 ℔, och wi gich till Seigls med Flaaden. Weed Middag gich Winden till Ø. Saa gich wi till Anchers i Fahrwandit. Klochen 3 paa Epthermidag kom der 4 smaa Schuder till os med Proviant, Øll och Wand fra Falster, som om Natten i den Stiltte vdi Flaaden vddeeltis.

Den 15 Octobris om Morgenen weed 4 Slett fyredis en 4 ℔, och wi stach Fyer op och gich till Seigls med en S. O. Wind och temelig Køling och smuch Soelschin indtill imod Middag, saa fich wi en suar fuchtig Thychning. Skiper Hendrich Meier med sitt Schiib S. Peter, hiemme till Lybke, haffde lad till Callmar, wille till Lybke, berette, att alting laffuedis till paa Callmer Slott, och di foruentede Dronningen fra Nykiøbing och diid och Kongen fra Tydschland och diid. Der laa i Calmer By 16 Companj Soldater, som arbeidede paa Fortificationen om Callmer By, och der war endnu friet for Pest. Imod Afftenen gich wi till Anchers mitt i Fahruanditt imellom Dasserortt och Giessøers Riff paa 12 Fauffne, och dett faltt i heell Hauffbleeg, och vd paa Natten fich wi en megtig waad och thych Thaage.

Den 16 Octobris om Morgenen stoed Thaagen ligesaa thych, saa wi iche kunde see di Schibe, som laa digt hoss os, och holtt dett den heelle Dag mett stille Weir derhoss. Vd paa Natten bleff dett klartt Weir, och imod Dagen gich Winden till Ø. med en liden Køhling.

Den 17 Octobris for Solens Opgang faltt Thaagen thych neder igien. Winden Ø., kølede lidett, och nogitt op paa Dagen klarede dett aff igien. Skiper Jens Hareschou kom fra Lybech, wille epther hans Certificatz till Windou, beretted, att 8 suensche Schibe war vdlagtt paa Wismers Reid, och itt lidet Schiib och en Galiott krydsede vden for. Skiper Hans Hadeler aff Lybech haffde lybsch Certificatz, wille till Windou, passerede frii. Skiper Claus Wardenou aff Lybech med sin Schude kom fra Lunden i Engeland, haffde ichun Ballast inde, berette, at for 7 Vger siden aff wlychelig Hendelse war kommen Ild vdi Krudhusit till Lunden och haffde skamferitt weed 1000 Huser i Lunden. Skiper Jochum Bollenhagen aff Lybech kom fra Dantzig, wille till Lybke med Schibit S. Georg, passerede frii. Weed 9 Slett spranch Winden till N. O. med en Regn och sterch Graae. Bleff fyrett en 4 ℔, och wi maatte till Seigls med Flaaden op vnder Gessøers Riff och ancherede. Saa spranch Winden igien till Ø., och begyntte att regne och graaede hartt. Vd paa Natten fich wi saadan en Storm aff Ø., saa Trefoldighed dreeff och slebte Ancherit med, alligewell Store Stang och Raaerne war tilforne strugen.

Den 18 Octobris om Morgenen holtt Stormen weed, och der Soellen och Winden kom sammen, war Winden haardist, saa wi dreff igien, och mange Schibe i Flaaden dreff med. Saa maatte woris Pligt Ancher till, saa tørned dett op, saa wantt wi dett andit Ancher och Thoug ind, och der wi fich Ancherit op, war dett affrett i Krydsitt. Saa holtt wi Predichen, och vnder Predichen dreff wi igien, saa motte wi winde igien ind med tho Spill, och der wi fich Syen paa Ancheritt, da war dett brusted paa Leggen[1] vngefehr tho Allen fra Stochen. Dett bleff huggit fra os. Saa fich wi wor Fuch op och lensede for en Wind for dend langs Røedsand hen imoed den westre Ende aff Laaland indtill Soelens Vndergang. Saa motte wortt andit daglig Ancher gaa till paa 12 Fauffne, saa firede wi 200 Fauffne Bott vd, saa hørde hun op, och dett weied en Himmell Storm aff en O. S. O. indtill Midnatt, saa faltt Weirit aff, och wor Baad gich vnder och rygte Staffnen vd aff dend, och hand dreff bortt[1]. Winden spranch till S. O. t. O., och wi laa allene.

---

[1] Læggen er den Del af Ankeret fra Krydset til Ringen (Vidsk. Selsk. Ordb.).

Den 19 Octobris gich Soelen smuch klar op, och dett kullede lystig aff S. O. t. O. Wi wantt wore Store Stang och Raaer op och wortt Ancher hiem och gich till Seigls langs Laaland indtill Soelens Vndergang, saa gich wi till Anchers vngefehr en Miill synden Albo paa 7 Fauffne och goed Sandgrund. Dett graade altt lige hartt, vd paa Natten gich Winden till en S. S. O.

Den 20 Octobris om Morgenen gich Soelen smuch klar op, och Winden S. S. O. Graaede hartt, saa wi inted kunde rippe. Klocken 11 Formiddag kom Lindormen os forbi seiglendis, haffde mist sine Ancher saa ner som itt Werp Ancher och sin Schøitte, loed staa att Nyborigh att saluere Schibit. Klochen vngefehr 3 kom Victoria till os och ancherede hoss os. Om Natten gich Winden S. t. O., och graaede hartt.

Den 21 Octobris gich Sollen røgitt op, graaede lystig aff S. t. O. Imod Middag kom Samson till os och Klips Galiot saa och Suensche Grib, haffde forlaaritt sitt Ancher, Suensche Løffuen och Dellmenhorst, war megit lach. Graa Wlffuen kom, och hans Gälion war sønder. Dett war wlycheligt for en Bodzmand, som faltt i Stranden aff Threfoldighed och druchnede. Graade hartt den heele Natt igiennom aff S. t. O.

Den 22 Octobris gich Soelen smuch op, och graaede hart aff S. O. t. O. Saa kom Sophia, Frederich, Norsche Løffue, Haniball, 3 Løffuer, Justitia, 3 Croner, Spes, Pelicanen, Phoenix, Nellebladit, Suensche Lam, Sortte Biørn, Caritas, Emanuell, Forgyltte Fisch, Stathuis, Koggen, Børsen och Brandschibene och satte paa Alboe Reed. En Deell haffde mist Ancher och Thouger och en Deell deris Baader.

Den 23 Octobris om[2] Morgenen war Winden O. S. O., Merseigls Køhling. Wi wantt op och gich till Seigls och kom paa Albo Reid och ancherede paa 7 Fauffne och goed, reen Sandgrund.

Den 24 dito faltt dett i heell Stille om Morgenen, och den huide Fahne bleff ophidsett, och dett brede Raad kom till sammens. Och da bleff beraadslagitt, och ieg bleff commandiret i Land med Breffue till welb. Frederich Vhrne och Christoffer Stensen[3] om Fetalie och allehaande Fornødenhed till Flaaden och Breffue, som schulle sendis till Kiøbenhaffn. Saa kom ieg i Land om Afftenen paa Alboe, fich en Wogn och kom om Natten Kloche thi for Nagschouffs Portt och kom ind till Borgemester Peder Morttensen och leffuerede hannom sitt Breff.

---

[1] Om denne Storm jvfr. Aktstk. Nr. 10.

[2] Hndskr. har: och.

[3] Frederik Urne var Lensmand paa Halsted Kloster og havde den øverste Direktion over Defensionsværket paa Laaland og Falster (Ordre af 23. Maj 1657 i Smaal. Tegn.), Christoffer Stensen var, som ovfr. omtalt, Landkommissær.

Den 25 dito for Dag fich ieg en Wogn och kom till Haldsted Kloster och offuerleffuerede welb. Frederich Vhrne hans Breff selff i Haande, som strax befalede Ridefogeden Stehen Knudsen att følgis med mig till Schoufferideren. Och tog saa Knud Throelsen och Thommis Maas med os paa Schouffuen att vdse och hugge dett Thømmer, som wi (!) thill Roer, Ancherstoche, Eselhoffueder[1], som Flaaden schulle repareris med, saa ochsaa Brendeued till Fornødenhed att vduise och lade hugge, som ochsaa strax bleff i Werch stillett.

Den 26 dito kom Bynderne och hugge 300 Less Brendeueed, itt Thre till Roer till Phoenix, thre Esselhoffueder, thre Ancher Stocher och 3 Stycher Eege Threr till Suerposter.

Den 27 bleff altt dette forschreffne agitt neder till Thaars Fergebroe, att dett kunde bequemmeligen føris derfra och vd till Flaaden. Saa reiste ieg om Afftenen till Nagschouff om Victualia, Øll och Wand, Lyes och saadant, som Flaaden haffde fornøden, att schaffe dett vd.

Den 29 maatte ieg fra Nagschouff till Grimsted[2] till Comissarius welb. Christoffer Stehensen epther itt Breff till Borgemester och Raad, att de schulle lade følge, huiss de haffde loffuitt Generalen till Flaadens Vndsettningh, dett skulle dennom worde gott giortt. Kom saa om Afftenen till Nagschouff igien och fich di Schuder, med huis som war indschibit, vdatt till Flaaden.

Den 30 Octobris om Morgenen tilige kom ieg om Borde till Trefoldighed, och da bleff den huide Fahne ophissett, och Admiralerne och brede Raad kom om Borde. Och da proponerede Generalen for dennom: 1. Att Officererne, en huer paa sitt Schiib, skulle forholde sitt Folch, att wi med dett første faar Proviant, och wi saa faar Ordere, wille seigle till Kiøbenhaffn, att di kunde stille dennom tillfredz, besynderlige dett hollandsche Folch. 2. Saa skulle di erfahre hoss deris Styremend, om di er bechyntt[3] igiennom Beltten, och huem som er kientt, den schulle her hoss Generalen giffue sig tillkiende. 3. Att Capteinerne schall betenche sig och siden resoluere dennom, entten dennom synis raadeligtt, att mand schall seigle Beltten igiennom eller om Giedsøers Riff, naar mand nu faar med snariste Bud fra Kiøbenhaffn, eller huad mand schall forretage, om mand iche snartt faar Bud fra Kiøbenhaffn, och Admiralerne herom sig skriffteligen resoluere.

Den 31 Octobris, epthersom med Proviantens Vdschaffning gich saa langsom fortt, bleff ieg atter commanderit i Land att driffue derpaa med Breff till Commissarius, welb. Christoffer Stehensen, och Frederich Vhrne. Kom diid om Afftenen silde.

Den 1 Novembris fich ieg Ridefogeden med mig, som forschaffede Wogne att føre Thønder och Fader till Nagschouff till Øllet, som der bryggedis. Och Oberst Leutenant Tønne Huitfeld kom i Land och reiste till Kiøbenhaffn[1].

---

[1] Æselhoved, det Tværtræ, som bedække den øverste Ende af en Skibsmast (Vidsk. Selsk. Ordb.).

[2] Grimsted i Sandby Sogn (nu Frederiksdal) ejedes af Christoffer Stensen.

[3] Der er rettet ved Bogstaverne, saa at Ordet er utydeligt.

Den 2 dito war ieg i Nagschouff och fich aff Follmer Schriffuer 36 Tønder Gryen och 25 Tønder Kiød paa Wogne och nederagit till Thorss Ferge, som Galioten laa och foruagtede epther.

Den 3 Novembris fich ieg forschreffne Godz indschibitt vdi Claus Michellsens Galiot och fich enda nogitt Brød med, saa graaede dett op aff en W. S. W., saa wi om Afftenen inted kunde komme till Seigls.

Den 4 9bris om Morgenen war Winden S. S. O. Saa seiglede wi till Threfoldighed, der bleff forschreffne Proviant vdi Flaaden, till en huer nogit, vddeeltt. Om Natten fich wi en Himmell Storm aff en W. S. W., saa wi maatte stryge Store Stang och Raaerne och lade end itt Ancher gaa till.

Den 5 9bris om Morgenen faltt Weiritt aff, Winden gich till S. S. W. Den huide Fahne bleff ophissett, och dett brede Raad war samblit. Da bleff beslutid, att Admirall welb. Niels Juell skulle seigle till Nyborg att talle med hans kong. Maytt., woris allernaadigste Herre och Konningh, om woris Flaadis Tillstand, som hand och giorde.

Den 6 9bris war nogitt graaendis Weir med Regnbyer aff S. och S. S. O. Bleff gott Weir imod Afftenen.

Den 7 9bris om Morgenen gott Weirlig, Winden O. S. O. och løb om till S. W. Generall Krigs Commissarius Friderich v. Ahlefeldt kom till os, och epther Maaltid begaff hand sig paa Haniball. Och Commandeur Friderich Kønningh[2] bleff commanderit till Nagschouff att talle med hans førstelige Naade Hertzog Johan Friderich[3].

Den 8 9bris om Morgenen regnede dett aff en W. S. W., och saa foer Generalen selff hen i Thre Løffuer och schaffede hannom, huad hand behøffuede, frisch Folch for hans siuge, flere Soldater, Stycher och Ammonitiæ epther hans Begiering, ligesaa Suensche Lammit, Emanuell, de Kogge, Norsche Fregatt och Stetins Galiot, huilche der med en S. S. W. Wind gich till Seigls Klochen imod 3 paa Epthermiddag. Admirall welb. Niels Juell kom tilbage fra Fyen. Imod Solens Vndergang kom hans førstelige Naade Hertzog Johãn Friderich till os paa Threfoldighed. Vd paa Afftenen kom en hollandz Galiot fra Kiøbenhaffn till os med Proviant.

Den 9 Novembris gich Solen smuch klar op, Winden S. O. t. O. Da kom attschillige Proviant till os fra Laaland och Falster, som strax bleff i Flaaden vddeeltt. Op paa Dagen kom Spes Galiot till os fra Kiøbenhaffn med

---

[1] Han maa dog snart efter være kommen tilbage til Flaaden, se under 17. Nov. (Jvfr. Norsk Hist. Tidsskr. 3. R. II. 170.)

[2] For Frederik Coning (Konning) udfærdigedes 24. Decbr. 1657 Bestalling som Skibshøvedsmand (Bestallingsbog 1657—60).

[3] Hertug af Brunsvig-Lüneborg, en Broder til Dronning Sofie Amalie. Han kom fra Kjøbenhavn (Holberg, Dannemarkes Riges Hist. III. 248). Jvfr. Aktstk. Nr. 12.

Øll och Proviant, saa ochsaa en liden Schude fra Nagschouff, bleff strax forlossit, for hun haffde ichun litt. Vd paa Natten gich Winden till N. O. och gott Weir.

Den 10 9bris om Morgenen gott Weirlig, Winden O. N. O. Bleff fyret en fire Punder, och Flaaden gich till Seigls och laffuerede den Natt imod Fehmeren och offuer igien imoed Røedsand paa wortt Lod. War en magelig Køhling.

Den 11 dito om Morgenen, wi kunde see aff Dagen, saa wi Fehmeren. Winden W. t. S. Gich wi till Anchers paa 10 Fauffne saa ner som Haniball, Suensche Løffuen, Stathuss, Børsen, Falchen och S. Jørgen med Fortuna och Klips Galiot, di holtt vnder Seigll, indtill hans førstelige Naade Hersog Johan Friderich war kommen i den suensche Løffue, Klochen vngefehr 9, saa seilede di deris Kaas att lybsche Reid nøiest bi Winden, som da war W. Saa bleff den huide Fahne ophidsett, och Admiralerne kom om Borde och fich Ordere att hentte Ancher, di som schulle haffue, aff Lybschmanden, som kom till os, och Proviant aff Schuderne och Wand fra Landit. Regnede nogit, och Winden spranch om till O. N. O., dog magligt Weir. Skiper Jørgen Meier och Hans Øser med deris Schude S. Maria war kommen fra Aalborg, wille hiem till Lybke, war lad med 14 Lester Sild, berette, att vdi Aalborrigh och Halss Schandse[1] war iche vden 60 Mand, och att Suenschens Oberst Bødker[2] war aff en Bonde ledsagit igiennom Wandit weed Harbo Øer och ind wdi Wendsysell och haffde dett inde och neder madset 400 Bønder och tagit Niels Lyche, Jørgen Lyche och flere Officerer fangen[3]. Winden forschiød sig om Natten heell hen till S. O., och regnede hartt.

Den 12 Novembris om Morgenen gich Solen smuch klar op med en liden Køhling aff S. O. Bleff fyrett en 4 Punder, och wi gich till Seigls med Flaaden, indtill wi fich Slaugit[4] aff Røedsand, saa lagde wi offuer imod Fehemeren igien, dett nermeste wi torde, lagde saa atter offuer igien och gich O. t. N. an, kunde saa iche naa dett, wi haffde tilforn, for den stercke synden Strøm, der gich, maatte saa anchere i Fahrwandit. Begyntte saa att graae hartt aff en O. S. O. Wind, saa wi maatte lade end itt Ancher gaa till och stryge wore Raaer neder. Imod Afftenen kom Haniball och di andre Schibe och Galioter till os och anchrede hoss os. Dett regnede och graade hart den heelle Natt igiennom.

Den 13 dito holt Winden sig endnu om Morgenen eens, och regnede och graaede hartt, saa wi motte stryge wor Store Stang och giorde dett 3 Ancher klar. Caritas dreff fra sitt Ancher och maatte lense for sin Fuch for en Wind. Vd paa Afftenen, Klochen wngefer 10 Slett, dreff Lindormen Norsche Løffuen for Boffuen, saa att Løffuen maatte kappe sitt Thoug och lendse for sin Fuch for en Wind. Lindormen kom till Ancherhold igien i Løffuens Pladz. Kloche 3 om Morgenen regnede dett heell hartt, och dermed stilledis Stormen imod Dagningen.

---

[1] Jvfr. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. VII. 257 ff., 364 ff.

[2] Böttiger.

[3] Jvfr. Danske Saml. I. 29 ff. Hist. Arkiv 1881. I. 159.

[4] Slaget af R., Lodskud paa Kanten af R. (Vidsk. Selsk. Ordb.).

Den 14 dito om Morgenen snede och regnede dett, och Winden falltt jo mehre aff. Saa wantt wi wortt ene Ancher ind, och der dett stoed i Ligtningen, brast Ancherit paa Leggen och Stochen och Stychit op for Klusit[1], klarede saa dett anditt Thoug och Ancher klartt, saa fischede wi dett anditt Styche Ancher op weed Boie Rebitt. Lindormen fischede Løffuens Ancher och Toug op, och den hollandsche Galiot fischede Caritasis Ancher och Thoug op. Winden løb om till N. O., och vd paa Natten graade dett hartt igien, saa wi maatte lade end itt Ancher gaa till, och holted saa med Regn och Graae den heelle Natt igiennom aff forschreffne Wind.

Den 15 Novembris om Morgenen regnede och graaede hartt aff S. O. t. O. Bleffue wi for Ancher beliggendis. Paa Epthermiddagen faltt Winden nogitt aff, och wi want ind paa woris ene Ancher, och da war Vnderschiperen Peter Mathisen vden paa Schibett for weed Klusen och wille klare nogitt paa Thougitt, saa kom en slem Søe och slog hannom aff fra Schibitt, saa hand druchnede. Dett war en freidig Mand till all hans Gierning. Imoed Natten faltt Winden aff, och wi wantt woris ene Ancher ind och hidsede woris Store Stang och woris Raaer om hoeg[2] och giorde os klar att gaa till Seigls imod Dagen. Winden war S.

Den 16 dito Klochen vngefehr 5 om Morgenen spranch Winden om till S. O. Bleff fyret en 4 ℔, att Flaaden skulle gaa till Seigls. Och Capteinen paa Børsen kom och beklagede sig, att hans Schiper och Folch wiste iche, om di wille med eller iche, beklagede sig att haffue Mangell paa Victualia, Øll och Wand, fulde dog Floden. Skiper Engelbrett Hansen kom till os med sin Skude fra Kiøbenhaffn med Victualia. Imod Afftenen kom wi till Anchers med Flaaden vnder Alboe paa 7 Fauffne och goed Anchergrund. Saa sende Generalen Breffue i Land till Commisar. Christoffer Stehensen och till Lehnsmanden Frederich Vhrne, ochsaa till Borgemesterne vdi Nagschouff. Claus Michelsen med sin Galiot och Kaperschuden bleff sendt ind vnder Alboen epther Wand, och Siellhunden till Langeland om Brendeueed. Regnede och graaede lystig aff en Ø. Wind den heele Natt. Klochen 3 epther Gisning seilede Vice Admirall Børge Rosenkrandz med Klips Galiot till Nyborgh.

Den 17 9bris om Morgenen itt thychtt Weir och Ø. Wind, regnede hartt, dog Mags Weir. Schibsschriffuerne komme om Borde och fich Sedeller huer paa Proviant och Øll till sitt Schiib, att hentte fra Schiper Engelbrett. Skiper Suend Ollsen kom fra Kiøbenhaffn med Fetalie till os imod Midag, som bleff befalit att skulle beuaris och holdis till widere Anordningh. Skiper

---

[1] Klydset, det Hul i Skibssiden, hvorigjennem Ankertovet gaar.

[2] En Stang er omhoug, naar den er ophejset i den Stilling, hvori den skal staa for at opfylde sit Formaal (Tuxen, Søfarten og Skibsbygningskunsten S. 455).

Peder Thobisen kom fra Fenneøe med en liden Schude Weed och Christoffer Lindenous Schriffuelse derhoss. Oberst Leutenant Tønne Huittfeld bleff comanderit i Land till welb. Frue, Fru Anne Elisabett paa Vhrebygaardt[1]. Klochen 3 spranch Winden till O. N. O., och graaede och regnede hartt.

Den 18 dito om Morgenen Winden N. N. O., klarede op, dog graaede lystig. Skiper Frandz Møller aff Lybech med sin Skude och Kiøbmanden Michell Wilder kom fra Kallingborgh, wille hiem till Lybke, beretted, att Tolderen i Nyborig haffde sagtt for hannom, att woris Schibe haffde jagitt Suenschens Schibe fra Sambsøe och ind vnder for Frederichsodde och sallueritt Sambsøe[2]. Saa bleff den huide Fahne ophissitt, och Admiralerne och dett brede Raad kom om Borde. Da loed Generalen lese woris allernaadigste Herris och Kongis Breff, daterit Kiøbenhaffn den 12 Novembris nestforleden[3], for dennom, och dett vnderdanigst att eptherkomme bleff aff Generalen tillkiende giffuitt, att hand haffde beorderit den suensche Løffue, Samson och den forgylte Fisch med frisch Folch att besette och provianterit att forføie sig med første føielige Wind till Nyborigh och coniungere sig med Capt. Peter Bredall, och 300 Soldater till Nagschouff och 100 Soldater till Vhrebygaardt med deris Officerer att skulle strax giøre sig klar och gaa i Land epther hans kong. Maytt. naadigste Ordere. Saa bleff offuerweiett och betragted, huorledis Flaaden nu er forsuekitt, formedelst di 8 Skibe med en Brandere och en Galiot erre fra os, och Dellmenhorst med sin store Leche war ochsaa commanderit att søge Korsøer, att hand der igien kunde bliffue reparerit. Saa ochsaa befindis, att de siuge och borttdøde erre offuer 700 Mand, och endnu dagligen mehre i Sygdommen indfalder, och allermest i de store Schibe, saa att Sophia och Frederich allerede begierer att vndsettis med Folch aff di andre Schibe, huilche ey selff haffuer flere Folch, end di well behøffuer nu till Aars att regiere deris Redschab och Stycher med, och dett neppeligen. Huorforre Flaaden ey findis bastant till nogen Hoffuitt Action eller stoer Fechtten. Dett fremmede hollandsche Folch erre ochsaa heell wtollmodige och vngeduldige, att mand neppelig kand styre dennom. Da paa dett att Fiendens Intention bedre och lenger schall diuerteris, i dett mand tager sin Cours igiennom Beltten end forbi Giessøers Riff, huor Fienden strax kand fornemme, naar woris Flaade passerer der forbi, och da med Avantagi tentere sitt Forrehaffuende. Denne østerlige Wind hindrer os ochsaa Coursen om Gessøers Riff, och Styremendene, bekientte vdi Beltt, siger, mand kand vden Wanscheligheed med den samme Wind gaa sin Kaas igiennom Beltt och siden winde woris Reise med en Noruest Wind, som os ellers om Giesøers Riff er contrari. Epther forberørtte Omstendigheder befindis wi paa ni Schibe och en Galiot aff Flaaden och offuer elleffue Hundrede Mand aff Folchett att werre forsuekede, och den continuerlige østerlige Wind os her opholder, iche att komme Gessøers Riff forbi, saa er derfor aff samptlige Admiralerne och dett brede Raad endelig raadelig befunden med hans Maytt. Flaade tage Coursen igiennom Beltten, vden saa war, att wi bekom en westerlige Wind och døhrstaaende, som os paa begge Sider er tienligh.

---

[1] Jvfr. Aktstk. Nr. 17 og 20. Anna Elisabeth v. d. Grøben, Enke efter den nylig afdøde Flemming Ulfeldt til Orebygaard.

[2] Jvfr. Becker, Saml. t. Fred. III's Hist. I. 388 f.

[3] Aktstk. Nr. 17.

Den 19 Novembris gich Soelen smuch klar op aff en O. N. O. Wind, gott Weirlig, och frøess temelige hartt. Suensche Løffuen, Samson och Forgyltte Fisch gich till Seigls att Nyborigh epther Ordere. Di 400 ordinerede Soldatter bleffue satt i Land weed Thaars Færgested. Wi tørede woris Seigll, haffde Soellschin och gott Weir den helle Dag, saa woris Baade kunde hentte Proviant fra Spes Galiot och Schuderne.

Den 20 dito gich Solen smuch klar op, Winden O. t. N., frøess lystig. Kom os welb. [1] Gøye, Oberste Jensis Cornet, om Borde, begierede att vndsettis med Kruud och Bly, som di och fich. War itt smucht stille Weir och deilig Soelschin den heelle Dag, saa Schuderne bleffue lossit, och di hentte Wand med deris Baade fra Loland och Langeland.

Den 21 dito gich Soelen smuch op, Winden O. N. O., frøess och graaede temelig. Da deelde Comandereren Wallmell, Strømper och Wantter vd i Flaaden till Folchene. Skiper Faabe Zibers v. Amsterdam haffde lad Huede paa Fehmeren, wille till Amsterdam, gich fri att Nyeborigh. Wi bleff beliggendis. Dett begyntte med Sneslag och frøess till epther Haanden.

Den 22 dito graade dett smucht om Morgenen aff en O. t. N. med smucht muschurit[2] Weirlig Formiddag. Om Midagen paa Ep[th]ermiddag schinde Sollen smuch klar, och Winden gich om till O. t. S. och vd paa Natten till O. S. O. Saa imod Dag hidsede wi wore Raaer op, ochsaa spranch Winden igien till O. N. O., och frøess till.

Den 23 dito, der dett dagedis, war Winden O. t. N. och itt slagvritt Weirlig med Regn och Snee och Frost den heele Dag.

Den 24 Novembris war Winden for Dag S. S. W. och spranch saa till S. W. Saa kom Admiralerne om Borde och beraadsloge sig med huer andre, epthersom denne Wind spranch saa om och holtt ingen Stadigheed, her ochsaa faltt med denne Wind en haard synden Strøm, imod huilchen wi inted kunde boffue os igięnnom och om till Fehmeren och Giessøers Riff forbi. Da resoluerede di dennom att gaa med denne Wind och synden Strøm till Seigls till Knudzhoffuitt och der anchere vdi Natt. Saa snartt di fore fra Borde, bleff fyrett en 4 ℞, och en huer giordę sig klar att gaa till Seigls, saa wi och kom till Seigls med heele Flaaden med forschreffne Wind och Strøm. Dett snede och slaggede och frøss den heelle Dag. Paa Epthermidag gich Winden till W. S. W., och wi moed Natten kom till Anchers imellom Knudzhoffuitt och Sproe[1]. Bleff wid vd paa Natten med Snee Slagh.

---

[1] Aaben Plads til Fornavnet. Maaske menes Henrik Gjøe, som 16. Novbr. 1658 fik Be*stalling* som Kapitajn (Bestallingsbog 1657—60). Oberst Jens er den bekjendte Jens v. Hadersleben.

[2] Af muske, smaaregne, og Ur, Taage (Molbech, Dialect-Lex.). I det følgende forekomme Ordene slaguret og regnuret.

Den 25 9bris for Dag war Winden till W. t. S. Saa fyrde wi en 4 ℔, ochsaa i Dagningen gich wi till Seigls med Flaaden. Klarede op med magligt Weir, och wi kom lycheligen till Anchers weed lyes Dag vnder Samsøe paa 13 Fauffne. Om Natten forschiød Winden sig tilbage till Sudost, och regnede och frøss. Capt. Wallman med Skip Sunder Roer kom till os och sagde, hans Folch med Geualtt war løben fra Peder Bredall, huorfor Generalen strax lod tage alle Soldaterne fra hannom och sette dennom ind paa Sortte Biørn och beorderet Sortte Biørn och S. Jørgen Brander och Skiper Suend Ollsen med sitt lille Schiib, som haffde Fetallie inde, att forføie sig hen till Peder Bredall, som laa paa Bodense[2] Reed vdenfor Medelfahr Sund, och der coniungere sig med hannom i Steden for Skip Sonder Roer och parere huis Ordere dennom der gaffs.

Den 26 Novembris om Morgenen i Dagningen war Winden S. S. O. och nogitt thycht Weir, som dog strax klarede aff, och en 4 ℔ bleff fyrett, och wi gich till Seigls med Flaaden igiennom Sirøe[3] Sund och kom Grunderne well forbi. Dett war magtt Weir, och wi gich till Anchers paa 13 Fauffne. Saa faltt dett i Hauffbleg indtill paa Afftenen Klochen vngefehr 10 Slett, saa begyntte dett att køhle nogitt och regnede derhoss aff N. O. Saa gich Winden epther Haanden mehre till N. Klochen vngefehr 5 Slett war hun hen till N. N. W.

Den 27 dito for Dag war Winden till W. N. W., køhlede smucht till fulde Seigl. Bleff fyred en 4 ℔, och en huer giorde sig klar och kom vnder Seigll, och gich woris Cours vd att Søen att sky Sielandz Riiff och siden woris rette Kaas imod Sundit. Winden faltt aff imod Afftenen, dog kom wi till Anchers imellom Kullen och inden for Lille Wigh paa 15 Fauffne. Hand fyrede iche paa Kullen, før end wi haffde satt, och saa bleff dett heell stille den gandsche Natt. Och Zachris Thrompeter døde om Natten.

Den 28 dito om Morgenen for Dag war dett heell stille. Bleff fyrett en 4 ℔, och huer Mand giorde sig klar, och wi maatte buchsere med woris Baade for Trefoldighed. Nogit op paa Dagen fich wi litt Køhling aff Ø. och O. N. O. Saa laffuerede wi os ind imod Slottid Croneborgh och kiped wor Flag och fyred 3 tolff ℔. Os bleff suaritt aff Slotted med 3 igien. Saa laa der itt Frederichstadz Schiib, dett fyrede ochsaa 3 Stycher, och wi tachede hannom med itt igien. Wi kom till Setteri paa Dischen[4] imod Afftenen paa 7 Fauffne. Saa døde der en aff wore Bodzmend weed Naffn Hans Andersen Mandøe, bleff indsuøbt och vdkast. Hans Christensen Nagschou Bodzm. døde ochsaa och bleff vdkast.

---

[1] Sprogø.

[2] Bogense.

[3] Sejrø.

[4] En Banke i Sundet S. for Kronborg.

Den 29 Novembris om Morgenen en heell tych Taage med Riimfrost och lidett Køhling aff Ø. Den huide Flag och Bulsan weiede, och Admiralerne och Capiteinerne komme om Borde, och fich huer sin schrifftelige Ordere att tilholde deris Schriffuere, Schipere och Vnderofficerer att haffue deris Mandtaller klar och Regenschaber ligesaa och giffuet rigtig vnder deris Hender, huad en huer mancherer och behøffuer till sitt føhrende Schiib. Saa bleff fyrett en 4 ℔, och Flaaden gich vnder Seigell och laffuerede op imod dett haarde synden Wande och O. S. O. Wind indtill Afftenen, kom saa till Anchers vd for Skougshoffuitt paa sex Fauffne[1]. Klochen vngefehr 7 om Afftenen begyntte dett att snee och blesse megtig hartt, saa wi maatte lade end itt Ancher gaa till, saa holtt dett vd till Klochen imod itt, saa holtt dett oppe att snee, och regnede saa indtil imod Dagen, och med Regnen faltt Stormen aff.

Den 30 9bris, der dett dagedis, war Winden S. W. t. S. och en heell tych Thaage, och regnede hartt. Paa Epthermiddag gich Winden till W. S. W. Wi giorde Seigll och laffuerede op vd for Schouffshoffuitt, saa spranch Winden tilbage igien, saa wi maatte fyre itt 4 ℔ Styke och lade itt Ancher gaa till igien. Dett war megtig tychtt och regnvritt Weir till imod 4 Slett epther Midnatt, saa lettede dett nogitt op med att regne.

Den 1 Decembris om Morgenen war Winden S. W. t. S., och graade hartt med Regenbyer indtill imod Middag, saa klarede Regnen aff. Saa kom itt Schiib aff Synden, der bleff fyrett epther med en 4 ℔, saa holtt hand dreien till os, och Skiperen, Martten Bahrenheide v. Lybech, kom till os, haffde lad till Køningsbergh Huæde, Hamp och Hør, wille till Lunden vdi Engeland, berette, att der war Freden aff Predichestolen affkyndigitt imellom Kongen aff Pohlen och Chuurførsten aff Brandenborgh[2], och Ziahrnischi schulle werre i Pomeren med sin Armade. Imod Afftenen kom Schiper Laurs Gløesen[3] med S. Peders Galiott till os med elleffue Lester Schibsøell, som strax bleff vddeeltt i Flaaden, thi der war stoer Trang derfor. En huer fich nogitt lidett Hielp till widere. Saa begyntte dett att regne och graade hartt aff S. S. W. Vd paa Natten døde Petter Cornelisen Sillo, en holandz Bodzm., och bleff vdkast.

Den 2 Decembris om Morgenen Winden S. S. W., regnede och graaede heell hartt, och megit tychtt Weir. Admiralerne och dett brede Raad war om Borde, och en huer beklagede sin Gebrech, huor Folchitt døer hen och falder hartt vnder i Sygdommen, och dett hollandsche Folch er wregerlig. Skiper Throels Hansen kom till os med sin Skude med 31 Lester Øll och attschillige Victualia. Graaede saa hartt, att ingen kunde hentte nogitt fra hannnom. Der Midags Maalltid war holtt, foer Generalen thuers i Land och wille selff till hans kong. Maytt. och talle med hannom om attschillige Anligende. Saa fich wi saadan en Storm, att wi dreff med mange aff Schibene vdi Flaaden, maatte stryge wore Raaer och Stenger och lade end itt Ancher gaa till. Imod Afftenen spranch Winden till S. W., ochsaa till Westen till Syden. Klochen imod ni paa Afftenen faltt Winden nogitt aff epther Haanden. Olle Nielsen Christiania, Bøseschytter, døde om Natten aff rett Kull och Frost och bleff vdkast.

---

[1] Det kan være tvivlsomt, om ikke de følgende Ord «Klochen vngefehr 7» høre med til denne Sætning.

[2] Jvfr. ovfr. S. 118.

[3] Laur. Gløersen.

Den 3 xbris om Morgenen itt muschuritt Weir aff S. W., och graaede liditt. Wi wantt Stenger och Raaer op, ochsaa wortt ene Ancher hiem, ochsaa det andett med, och laffuerede saa op paa Kiøbenhaffns Reid med en kaad norden Strøm, som hialp stiifft imod Winden. Och der wi loed woris Ancher falde, fyrede wi 3 tolff Punder. Om Afftenen gich Winden till N. och paa Natten till N. O. Imod Dagningen døde en hollandz Bodzmand, Peter Effuersen van Høier, fich Kiste och førdis i Land.

II.

Aktstykker.

1.

19. Septbr. 1657. «Hr. Henrich Bielcke at begifue sig herfra med Floden.»

F. 3.

W. s. G. t. Wi bede Eder oc naad. ville, at I med forderligste begifuer Eder herfra med vores Orlogs Flode, tagendes alle de øfrige tilforordnede Skibe under Eders Flag, nemlig Frederich, Sophie, Selhunden, de tuende iislandsche oc den eene Grønlandsfarer foruden de forige til at søge den suensche Flode oc efter Soldats saavel som Søemands Maniere den med største Advantage mueligt er at attaqvere. Naar de Skibe kommer fra Elfuen oc Gottenborg, schal de følge oc komme til Eder. Udi det øfrige hafuer I Eder efter gifuen Instruction at rette. Dermed etc.

Kiøbenhafn den 19 Septembr. 57.

Sjæll. Tegn.

2.

19. Septbr. 1657. «Peder Knudsens Søefischals Instruction.»

F. 3.

Hand schal forføye ssig til voris Schibs Flode hos voris General Admiral, os elschl. Hr. Hendrich Bielche etc., og hos hannem forbliffue, intil Floden kommer i Action mod Finden, da schal hand begiffue ssig paa den Galiot eller det Schibberum, ssom forn. voris Admiral hannem ordinerer, og med største Flid giffue Acht paa et hver Schib og des Officerers Forhold imod Fienden, om de setter den rette Cours, og formane en hver at holde Flode og effter deris Eed og Plicht deris Deuoir at bevisse, men derssom hand fornemmer nogens Nachlessighed, ssom iche findis ssaa vinschibelig at bevisse dennem imod Fienden, ssaa som det ssig bør og voris og Rigens Tieniste udkreffuer, da schal hand saadane effter en hvers befunden Forsseelsse paa vore Vegne andklage og strax Execution begiere uden nogen Persohns Ansseelsse for Villie, Venschab, Frøcht eller noget andet, aff hvad Stand den og vere kunde, men ssit Embede uden ald Schye med Flid udrette, som det en erlig Fiscal eigner og bør og hand achter imod os at forssvare, under hans Æris og Liffs Fortabelsse. Og foruden at hand, ssom forschr. staar, de schyldige anklager, schal hand med største Flid observere, hvad foreløber, og derpaa holde en richtig Journal, huorudj hand flittig schall tegne, hvad daglig passerer, hvilchen hans Forretning hand effter fuldendte Reysse os allerunderd. schal levere lade. Dereffter hand ssig kand vide at rette. Ladendis det ingenlunde.

Giffuet Hafn. d. 19 Sept. 1657.

Sjæll. Reg.

3.

7. og 10. Oktbr. 1657. Brudstykker af Breve fra Admiralitetsraad Povl Klingenberg til Rigshofmesteren Joakim Gersdorf.

Monseigneur.

— —

Von Ihre k. M. Flote hatt man Nachricht, dass dieselbe fur den wissmarschen Hauen liegen solle, vnd die swedische Schiffe in 36 Siegel sterck drinnen. In den Hauen wird man ihnen kein abbruch thun konnen, dan sie liegen vnter den Schutz dess Walfisches[1]. Ob sie nun herauss kommen vnd schlagen werden, wird sich balt offenbahren. Mit alle Winde konnen sie nicht ausskommen, mussen Sudost oder Suden haben. Bey Nacht Zeiten konnen sie auch nicht auss lauffen, dan sie mussen auff gewisse Marcke ein vnd auss siegeln, so konnen sie auch nicht als eins nach dem andern herauss kommen. Dannenhero etzliche dafur halten, sie dorfften woll drinnen bleyben, so lange Ihre k. M. Flote draussen vor liegt. Hiekegen ist das Verbleiben alda bey diesen Herbst Tagen beschwerlich. Nach der Reide vnd Anckergrundt alda habe ich mich erkundiget, dass soll zimblich sein vnd woll so guth als auff die Reide von Lubeck. Ob nun der Herr Reichs Vice Admiral resolviren wird biss auffs eusserste dafur zu bleiben, wird man von ihm erfahren, den bisshero noch keine Zeitung von densselben von dannen einkommen.

Dass wissmarsche Diep ist ein schadtlicher Hauen fur Dennemarck,

---

[1] Jvfr. ovfr. S. 122.

dannenhero giebts allerhandt Nachdenken, ob dass Gadt konne gesenket werden oder nicht. Etzliche vermeinen, es sey zu weith vnd dannenhero nicht thunlich. Dieser Meinung ist Juergen Biornsen[1], der sagt, dass er mit den godtsehligen Konig dahin gewesen im kaysserlichen Kriege. Andere aber, so woll daselbst bekandt sein wollen, sagen, dass zwar dass Dieff breitt sey, aber nur fur Schiffe vff 12 a 13 Fuess dieff gehend, die rechte Kehl aber, da Orlog Schiffe einkonnen, soll nur 1 a 2 Kabel Langde sein, vnd halten dafur, dass es thunlich sey den Hauen zu senken vnd fur grosse Orlog Schiffe vnbrauchbahr zu machen. Der Herr Reichs Vice Admiral wird ohne Zweiffel den Grundt abmessen lassen vnd Bericht dauon geben. Wan die Kehl oder dass Dieff noch 3 a 4, auch 5 Kabellant breit were, so konte es meines Erachtens mit etwan 20 Schueten gesenket werden. Solte dan etwas darinne geschehen, so muste es ohne einigen Tag Verseumb sein. Der Captein Tancke[2], so sich in dem Walt bey Christianstadt auffhelt, weiss von Senken vnd solchen Sachen gueten Bescheit. Stelle E. Exl. anheimb, ob Sie denselben eine Ordre zuschicken wollen, dass er sich schleunigst Nacht vnd Tag anhero begeben solle. Verbleibe stets

E. Exl. ergebene vnd verpfligtete Diner
Paul Klingenberg.

Copenh. 7 8br. 1657.

Fransk Udskrift til Joakim Gersdorf.

Orig. i J. Gersdorfs Breve, Pakke 5, Nr. 116.

3 Dage senere (10. Okt.) skriver samme til samme fra Kjøbenhavn bl. a.:

Fur 3 Tagen habe E. Exl. jungst geschrieben vnd den Zustandt der konigl. Flotte berichtet, auch die Gedancke von den wissmarschen Hauen zu sencken. Als nun seithero von dem Hern Reichs Vice Admiral Schreiben einkommen, worinne er auch von dem Sencken erwehnet, jedoch difficultirt, dass dazu die Mittele so balt nicht zur Handt zu bringen, so sein die Hern Reichs Räthe, weiln sie so viel bey den wissmarschen Hauen consideriren, bedacht gewest, ob dess wegen schleunig etwas zu thun, haben demnach zehn alte Schueten bey der Handt gebracht, welche alhie am Montag[3], geliebts Gott, voller Feltsteine lahden wollen von den Steinen, so alhie vorhandt, die auss den Stadtgraben gebrochen. Am Dingstag konnen solche Schueten siegelfertig sein, als aber die Hern Reichs Rähte nicht gerne damit verfahren wollen, ehe vnd beuor Ihre k. M. eigentliche Ordre hiruber einkommen, so were

---

[1] Admiral (Povl) Jørgen Bjørnsen (Lind, Kristian IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 253 ff.).

[2] Henrik Tancke (Lind, anf. Skr. S. 323). En Lieutenant Henrik Tancke, der var død i en Alder af 66 Aar og nogle Uger, begravedes 17. Marts 1675 i Kjøbenhavn (Holmens Kirkes Ligprotokol).

[3] 12. Oktbr.

woll guth, dass dieselbe alsoforth kommen mochte, den wofern etwas geschehen soll, dass muss bey diesem Mondschein verrichtet werden. Ich vermeine, wan man die zehn Schueten mit gueter Ordre konte einsenken, es konte fast die Breite von 2 Cabel Längde beschlagen, vnd dadurch mochte vieleicht der Hauen fur grosse Schiffe verdorben sein, vnd dass die, so drinnen, nicht herauss kommen konnen. Es muss jedoch alles dem Hern Reichs Vice Admiral anheimb gestellet bleiben, er muss dass Dieffe abmessen lassen vnd, dafern dass Sencken thunlich, so vorth zu Wercke richten, so aber nicht, die Schueten wiedrumb anhero senden, da ist weinig mehr als die Muehe daran verlohren. Wan aber die Schueten solten eingesenckt werden, so muss man billig dieselbe bezahlen, jegliche wird auff 300 Rthl. vngefehr komen.

Orig. sstds., Pakke 5, Nr. 118.

4.

13. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielcke at ligge paa Vismar Red oc om Assistentz af Lolland oc Falster.»

F. 3.

W. s. G. t. Vi bede Eder oc naad. ville, at I med vores Orlogs Flode paa Wismar Red indtil paa videre naad. Anordning blifuer beliggendes til at hafue Fiendens Actioner udi god Acht. Wi hafuer oc naad. anbefalet vore Lehnsmænd i vore Lande Lolland oc Falster Eder med Folch oc andet, huis I til Flodens Fornødenhed kand behøfue oc af dennem begiere, at assistere. Oc paa det at dette desto vissere kand fremkomme, schickes Eder denne Ordre in duplo. Der effter I Eder kand vide at rette. etc.

Hafn. 13 Octobr. 1657.

Sjæll. Tegn.

5.

13. Oktbr. 1657. Kyndige Mænds Udtalelser i Kjøbenhavn om Flaadens Forbliven i Søen og om Tilstopningen af Indløbet til Wismars Havn.

13 Octob. 1657

bleff proponerit Hendrick Würger, Claus Reimers aff Nystad, Jørgen Teuwerbehr aff Lybeck oc Lorentz Swendsen aff Flensborg Stedit, huor hans kongl. Mtt. oc dend swenske Flode nu er beliggendis, oc dennem tilspurt, huor lenge be^{m} hans Mtts Flode kunde holde Søen, effter som Winteren, som er [for] Hænderne, icke andet end Storm oc V-Weyr promitterer, oc at, dersom woris Flode skulde gaa fra det Stæd, [den] ligger, j Winterhaffn, Fienden da v-feilbarlig skulde giffuis Leylighed oc Occasion Øerne at attaquere. Derpaa bleff suarit, at be^{m} h. k. Mtts Flode paa det Sted, som dend nu er, saa fremt nogen Fare for Fienden er at formode, sickerlig kand holde Søen, indtil dend stercke Winter oc Froest indfalder.

Bleff dennem tilspurt, paa huad Sted be^{m} Floede best kunde ligge, enten paa Reden for Wismar, weed Femeren Gest, under Loland eller andenstedtz.

Herpaa bleff suarit, ingenstedt bedre eller sickrere Red at werre end paa wismarske Reed, huor Sandbanker er, paa huilcke Skibene haffuer god Anckorgrund vden ald Fare paa 6, 7 indtil 8 Fauffne.

Tilspurt, om det Dyb oc Indlob for Wismar, som kaldis de Keel, staar til at syncke, saaledis at store Skibe derweed Ind- oc Vdlob kand formenis, bleff suarit, at be^{m} Dyb, som er det eniste, huor igiennem ret store Skibe kand komme ind for Wismar, huilcket Dyb oc kaldis het Tonnendip, icke er paa det smalleste vden halff andet Hundrede Fauffne eller i det hoyeste to Kabellengder, nemlig 200 Fauffne, bret oc 3 a 4 j det hoyeste Fauffne dybt, oc at deris fuldkommen Meening waar, at be^{m} Dyb kand saaledis synckis som forbemelt.

Nock bleff tilspurt om det samme Hans Holst, Engelbrect Hansen, Troels Haagensen, Bont Jonsen, alle Skippere oc Borger j Kiøbenhaffn.

Disse Personers Meening oc Suar waar lige som de forriges paa dend første Proposition, nemmelig at wore Skibe wel der, de nu ere, indtil tilkommende lyse Maane kunde bliffue beliggendis.

Til dend anden Punct swarede de oc lige som de forrige, at Wismar Rede waar dend sickerste oc beste.

Til dend trėdie Punct, Dybetz Sonckning for Wiismar angaaende, suarede, dennem om Dybitz Beskaffenhed intet wiidere at werre bekient, end huis de aff andre hørt haffde, nemmelig be^{m} Dyb paa det smalleste Sted at werre 3$^{1}/_{2}$ Fauffne dyb oc 150 Fauffne bredt.

Sjællandske Indlæg.

6.

14. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche ey at lade Proviant i Wismar indkomme, item om Siunckeverchet oc at effterkomme Rigens Marsches Schrifvelsser.»

F. 3.

W. s. G. t. Wi bede Eder oc naad. ville, at I lader hafue flittig Indseende til at forhindre, at ingen Tilførssel af Proviant eller andet til Vands indkommer udi Wismar fra Holsten. Her foruden hafuer I ald muelig Flid at anvende med Siunckeverchet udi dend dybeste Rende oc Indløb der for Hafnen, huor til Eder ald Fornødenhed herfra schal vorde schichet. Huis os elschel. Hr. Anders Bilde Eder tilschrifuendes vorder enten om Femmeren eller andet til vores Tieneste, det hafuer I at effterkomme oc ingen Flid der udi spare. etc.

Hafn. 14 Octobr. 1657.

Sjæll. Tegn.

7.

15. Oktbr. 1657. «Henrich Bielcke anl. Dybet for Wismar at siuncke.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom vi hafuer Effterretning om Wismars Hafns Beschaffenhed at schal bestaa udi trende Dybe, af huilche den første kaldes Lips Dyb, ungefehr 9 à tj Foed dyb, den anden Hannibals Dyb, ungefehr 12 à 13 Foed dyb, oc den tredie Tonnedyb[1], 3 à $3^1/_2$ Fafne dyb oc ved 150 à 200 Fafne bred, huorfor vi hafver forordnet [2] Skuder med Steen did at sende til forn^{te} Tonnedyb som Hofueddyben at lade senche, til huilchen Ende Eder fremschiches Claus Rimmers, Lorentz Thomassen oc Jørgen Tøuerberg, huilche om samme Dybes Beschaffenhed Relation hafuer giort, som I af medføyede Copie videre kand erfare. Thi bede vj Eder oc naad. ville, at [I] tager der (!) dygtigste oc der udi Dyben best erfarne Personer af Floden, som tillige med forschrefne trende Personer med Flodens Hielp under Stychernes Faveur kand dette ofuenbemelte i Verch stille. Men dersom de Schuder, som Eder tilschiches, icke schulle vere noch til bemelte Dybs Siunckelsse, da hafuer I fremdelis der til at bruge de ældste oc udygtigste Lastdragere, som I hos Eder hafuer. etc.

Hafn. 15 Octobr. 1657.

Sjæll. Tegn.

15. Oktbr. 1657. Befaling til Claus Reiners at føre til Flaaden for Wismar de to Gallioter, der ere ladede med Proviant, og Skibene, som ere ladede med Sten, og siden rette sig efter Henrik Bjelkes Ordre. (Sstds.)

8.

17. Oktbr. 1657. Søfiskal Peder Knudsens Redegjørelse for Flaadens Virksomhed og Planer i Oktober Maaned.

Aarsagen, huorforre wj haffuer ligget med hanss Mayst Flode paa adtschillige Steder och tit holdt Forsamling med Officererne, huad raadeligt war Fienden till Affbrech.

Saa tilig wj fich wesse Kundschab, at Fiendens Flode war till Wissmer[3], da bleff resoluerit at gaa der hen, huilchet och scheede, at wj strax seilede fra Gitzer der henn och holt det der paa threj Dagiss Tid, om Dagen vnder Seill och om Natten for Ancker, och befant der blød Grund, saa wj befrøgted, at Ancher iche i saadan blød Grund schulle holde de store Schibe, om stoer Storm paakum, och omschiøndt Anchergrunden kunde holde och Ancher och

---

[1] I den Memorial (fra Admiralitetet?) til Kancelliet, som fremkaldte nærværende Kongebrev, staar rigtigere: Tonnendyb (Sjæll. Indlæg), og det samme er Navnet rettet til i Koncepten.

[2] Ogsaa i Memorialen og i Koncepten er der ladt aaben Plads til Tallet.

[3] 2. Oktbr.

Toug begaff sig, motte wj driffue paa Land Fienderne i Hender. Wj laa och saa nær med Floden, som wj torde eventyr, och de smaa Schibe laa inden for Floden och holt Brandwagt nermer Landet.

Saa er sambtlig Officerer samen kaldet och tilspurt, om ded war raadeligt, wj der med Floden schulle ligge, om Storm paa kom, eller wj schulde søge anden Anckerpladtz, som kunde werre sickere, och da resoluerit sig samptlig Officererne at seile vnder Femeren, huor bedre Ancker Grund war, och lade nogele beseiledte Schibe krydtze for Wissmehr, som och scheede. Wj kunde och vnder Femeren tage Wand ind, som høy nødwendigt till Floden behøffdiss, efftersom der aff ingen Forraad war, och woriss Prouiant, som wj da wentede, dis sickere och bedre kunde komme till oss, huor wj och kunde forhindre huis schuder, som kunde komme fra Holstein och Judland och wille till Lubech eller Nejenstad, thj wj well formerckede, at de Suensche iche haffde Løst at komme vd, wj kunde och der aff hindre de Schuder och Schibe, som war wentendiss fra Strolsund med Folch, till woris Smaa Lande i Belt.

Der wj under Femeren bleff nogenlediss forseet med Wand och Øll, da bleff offuerweyet, om den suensche Flode fich tillsindtz at wilde profos[1] vd till Suerig, om det war mueligt, at wj ded kunde forhindre, legendiss oss med Floden for Wessmer, huortill samptlig Officerer suarede, om de Suensche tager sin Tid i Agt med en dørstaaendiss haard Sydwest Wind, war ded wmuligt, de aff oss kunde bliffue forhindret. Bleff ochsaa offuerweyet, om Dybet for Wissmehr kunde siunckis, effter at haffue hafft expres Bud till Lubech och Traminde at erkyndegis om dess Leilighed och Wanscheligheder.

Siden haffuer wj atter seilet offuer for Wissmehr igien och befunden den suensche Flode ligge som tilforn liggendis, och effter adtschillig Kundschab haffuer wj fornumet adtschillig Slags Schibe och Schuder at sanckis till Strolsund, som wj frychted at wille conjungere dem med den suensche Flode till Wissmer och der haffue nogen Anslag forre. Thill saadant at forhindre er resoluerit at legge woriss Flode imellum Gidtzer Reff och Dadtzer Ordt, huor Farwandt ehr sneffreste, och at woris Brandwagte som (!) schulle holde et Par Mille eller thre vden for woriss Flode imod den suensche, at kunde giøre oss dis betidiger Allarm, saa wj kunde komme vnder Seill och med største Auantage och attachere den suensche Flode och den forfølge till Boringholm. Widere fantiss ey raadeligt formedelst adtschillige Aarsagers Schyld. Denne[2] kortte Extract er giortt och sluttid vdi dett brede Raad paa Trefoldighed till den 17 Octobris 1657. Om Morgenen war Winden Ost Sudost och schød sig till Ost Nordost, saa wi maatte till Seigls derfra och sette op paa 12 Fauffne vnder Gedsøers Riff.

Peder
Knudsen Eh.

Orig. i J. Gersdorfs Breve, Pakke 5, Nr. 123.

---

[1] ɔ: par force.

[2] Slutningen fra og med dette Ord er egenhændig.

9.

19. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche anlang. Herman Christenssen at bruges i Siunckeverchet for Wismar.»

F. 3.

W. s. G. t. Nærværende Herman Christenssen hafuer sig her hos os underd. ladet angifue at vil lade sig bruge til det Siunckeverch for Wismar Hafn, huorfore vi Eder hannem tilschiche til samme Verch at bruge, til huilchen Ende I oc hafue hannem ald muelig Assistentz at giøre efter vores forige til Eder derom udgangne Befalning. Dermed etc.

Hafn. dend 19 Octobr. 1657.

Sjæll. Tegn.

10.

21. Oktbr. 1657. Brev fra Henrik Bjelke til Joakim Gersdorf.

Hoytærede Her Rigens Hoffmester och Sigr Patron.

Forleden Løffuerdagh[1] fich ieg hans Mayt. Order att gaa met Floden for Wysmahr, huilchet erfahris aff hosfølgende Schriffuelse, som formedelst paa kommende Wuer[2] ey tillforn haffuer kund komme her fra Borde. Enn Time eller tho effter at haffue faait Mayt. Order satte ieg wnder Gissoer met Floden for enn Nordost Vjnd och lod den huide Flag weye, som er it Tegn, at Officererne schulle komme om Borde, och efftersom Vuehrit tog till, komb der ingen vden Admiral Laffritz Galtingh och Capten Petter Breda, som strax gich i deres Baade igien effter at haffue forstandit hans Mayt. naadigst Willje och min Resolution att gaa till Seigls om Minatz Tyd, saa wi met Dag kunde were for Wismahr. Winden tog saaledis till, att Capten Petter Breda ey kunde komme till sit Schib igien, menss met Nød kom her om Borde igien. Admiral Laffritz Galting will ieg formode er well kommen in salvo till it eller andit Schib. Natten till Syndag continuerit dette haarde Wehr aff enn Ost till Syden, och om Morgenen taltte 31 aff wore Roeseigl, saa der feigltte it, som ieg mener wahr Sælhonden, som haffde Dagen tillforn mist it Ancker, som bleff befalet at giore muelig Flyd att faa igien. Om Syndagh for Middag och om Middags Tid saa ieg nogle aff wore Schibe driffue, iblandt andre dreff dette Schib, och miste ieg tho Ancher[3], som begge brast, och dreff for det tredig, saa ieg wahr i Nød met dette Schib, som och min Baad. I Gaar gich Lindormen her forbi, och raabte di, att di haffde ingen Ancker, och tog sin Cours till Nyborg der att berge Schibet. Sammeledis komb Victoria och satte, och kand vi ey ennu wyde, huad Schade hand haffuer. Ret nu kom det Bergens Schib, kand och ey heller ennu for Storm faa att wyde, huad Schade hand haffuer. Jeg will formode nest Guds Hielp, att den største Schade schall bestaa i at haffue mist Ancker, Tov och Baader, och att Floden snart schall sambles igien. Till den Ende sender Capten Bredal och Klips Galiot till Floden. Dene Storm haffuer wahret i fire Dage, och will der wehre stor Hunger i Floden. Nu kand mand see, huad det giffuer saa till Aars att holde Søen paa dette kortte Fahruand met enn Flode. Ieg Her Rigshoffmester Gud allermechtigste trolig befaler, forb[l]iffuendis

---

[1] 17. Oktbr.

[2] Uvejr.

[3] Ovenover er tilføjet: de bæste.

hans pligwillige (?)
H. Bielche mp.

Aff hans Mayst. Schib Trefoldighed
den 21 8tob. vden for Lolands Alboegh.

Postscriptum.

Hoytærede Her Rigens Hoffmester, det wahr at ønsche, att mand di fleeste Ancker mueligens, store och smaa, met Anckertowe kunde sendis hid till Floden giennemb Grønsund, thi di vill well behøffuis. Baade vil och behøffuis, mens efftersom di ey saa hastig kand byggis, faar vi her tage Fyscherbaade. Det wahr gott, at Sophies . . . . bod bleff hid sendt. For alt at Her Rigens Hoffmester will tilschriffue Commis. och Lendsmendene her, att di forschaffer oss Proviant thill Floden, thj det (!) er di i Floden, som i Dag huerchen haffue Øell eller Brød, saa der will worde enn stor Jammer och Elende och wydere Flodens Rujn. Gud allermegtigste giffue oss timelig Werligt. Nu seer vi andkomme 4 Schibe, saa ieg haabis nest Guds Hielp, att ieg effter Handen faar Floden sanckedt. Vale.

Hans Tiener
H. B.

Udskrift til Rigshofmester Joakim Gersdorf.

Orig. i J. Gersdorfs Breve, Pakke 7, Nr. 88.

11.

21. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche, at Povel Klingenberg forsiuner Floden fra Lybech, item om Achtning paa de Skibe for Straalsund.»

F. 3.

W. s. G. t. Viider, at vi ved os elschel. Povel Klingenberg etc. hafuer gifuet Ordre til en Mand i Lybech[1] Floden paa Eders Anmoding med ald nødtørftig Proviant at forssee, huorfor I hafuer Søen at holde indtil paa videre naad. Anordning, da vi imidlertid kand fornemme, huad den svensche Flode for Wismar sig vil tiltage. Desligeste hafuer I oc at gifue god Acht paa de Skibe, som for Straalsund ligger, huor med Fienden formeenes at schulle ville giøre Landgang. Dermed etc.

Hafn. 21 Octobr. 57.

Sjæll. Tegn.

---

[1] En af Klingenbergs Korrespondenter i Lybek.

12.

23. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche at schiche dend svensche Løve frem, at fremføre Hertug Johan Frederich.»

F. 3.

W. s. G. t. Wi bede Eder oc naad. ville, at I schicher dend svensche Løfue til Nykiøbing i vort Land Falster eller andensteds under vort Land Lolland, huor det beqvemmeligst schee kand, til at afhente oc føre hans Kierlighed Hertug Johan Frederich af Brunsvig Lüneborg, voris elschel. kiere Svoger, til Lybech, eller huor hen hand self begierer, oc siden at begifue sig derfra til Floden igien. Dermed etc.

Hafn. 23 Octobr. 57.

Sjæll. Tegn.

13.

30. Oktbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche om nogle de lætteste Skibe at krydsse, item om Skandtzer under Lollands Alboe oc Splidshafn oc derom at deliberere.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom os oc Cronen høyst angelegen er, at Farten oc Correspondencen imellem Danmarch oc Lybech blifver friholdet, naar vores Flode schal gaa i Vintter Hafn, paa det at Tilførsselen fra Jylland oc Holsteen til Wismar nogenledes kand vorde Fienden formeent, saa oc at der kand tages Vare paa, at de Svensche med deris smaa Fartøye inttet præjudicerligt enten med Røfuen eller i andre Maader stiller i Verch, da erachtes raadeligt, at fem eller sex af de letteste Skibe blifuer forordnet at holde Søen, som paa behørige Steder kunde krydtze, naar de andre oc største Schibe var gaaen udi Hafn. Mens saasom mand er iche forvisset, om dend svensche Flode af bem^{te} Vismars Hafn udgaar, saa vil det dog effter ald Apparence iche feyle, at de Svensche jo saa mange Schibe ville udschiche, som de af vores, der krydtzer, schulle kunde vere ofuerlegen enten sig at bemegtige eller ruinere, da erachter vi høyst fornøden, at de udi slige Tilfelde kunde hafue nogen sicher Rettraite, som formeenes best at kunde vere under Lollands Alboe oc Slipshafn. Til huilchen Ende paa begge Steder vilde opkastes tuende Skandtzer oc der udi nogle Stycher legges til at defendere de vores Skibe imod Attaqve, som sig derhen kunde hende at retirere. Thi hafuer I med de i Floden værende Skibs Officerer derom at deliberere, oc huis derom sluttet worder, det til vores oc Cronens Tieneste, saavit det gaufnligt eragtes, at i Verch stille, huor om I oc os med forderligste hafuer at forstendige til at fornemme vores naad. Villie oc Meening til videre Ordre. Dermed etc.

Hafn. 30 Octobr. 57.

Sjæll. Tegn.

14.

3. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche at commandere nogle Skibe imod de svensche trey Skibe, i Belt er henløben.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom vi hafuer visse Kundschab, at trende svensche Skibe er gaaen forbi Sønderborg ind udi Belt, uden Tvifl igiennem dend lide Belt, til at attaqvere vort Land Fyen, huilchet du videre af hosfølgende Copie kand erfare, da bede vi dig oc naad. ville, at du strax commanderer saa mange af vores Orlogs Skibe, velbesatte oc dersom I der til eragter dygtige, den samme Vey hen imod dennem, om det iche allerede scheed er, saa at vores kand vere bastant til dennem at attaqvere eller i deris Forehafuende forhindre oc tilbage drifue, huilche vores Skibs Capteine Peter Bredal til dend Ende hafuer at commandere. Dermed etc.

Hafn. 3 9br. 57.

Sjæll. Tegn.

15.

4. Novbr. 1657. Admiralitetets Henstilling om Flaadens Hjemkaldelse.

Efftersom det begynder at bliffue sildigh paa Aaret, dend liusse Maane oc flux bortløber, och icke fornemmis, at nogen faste Ordre er stillet, huor lenge hans kongl. May. Schibsflaade schal forbliffue i Søen, eller naar dend schal seigle hid, huorfor wnderdanigen frembstillis, om icke een faste Ordre kunde giffuis til Rigens Vice Admiral, H. Hendrick Bielcke, at hand med denne liusse Maane, for widere Faare och heldst for dee stoere Hòffuitschibe at evitere, kunde gaa hiemme, eller huor lenge hans May. Willie war, at Flaaden udi Søen schulde forbliffue, huor effter daa med Prouiant och anden Fornødenheed wil i Act haffuis.

Hafn. dend 4 Novembr. Anno 1657.

Det wil och were fornøden, at een fast Ordre maa stillis, huorledis med hans kongl. May. saa och dee hollandsche Schibe i Westersøen hereffter schal forholdis, didssligiste med Fregatten Kiøbenhaffn, som ligger i Belten.

Sjællandske Indlæg.

16.

5. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche at udcommandere fornøden Schibe til at søge Fienden udi Medelfar Sund oc med Resten af Floden at gaa til Kiøbenhafn.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom vi her paa Reyssen ofuer til vor Land Fyen for[1] vis Kundschab, at Fienden med fire Orlogs Skibe schal vere indgangen udi Medelfar Sund, Als forbi, huor om vi Eder anden Dags Gaar naad. forstendiget, at forbem^{te} Skibe ved Als var seet, da bede vi Eder oc naad. ville, at I strax ufortøfvet efter forbem^{te} vores forige Ordre fornøden Skibe, velbesat med Folch, udcommanderer til at søge Fienden der oc hindre hans Forehafuende med Attaqve oc Landgang paa vort Land Fyen. Oc efftersom her største Macht paa ligger, da hafuer I her udinden at forfare uden nogen Ophold oc Tids Spilde. Dermed etc.

---

[1] Enten maa «for» forstaas som: faar, eller ogsaa mangler her et Verbum, hvilket vel er det sandsynligste. Koncepten er ligelydende.

Andtvorschouf d. 5 9br. 57.

P. S.

Med Resten af Floden hafuer I Eder med forderligste oc udi disse maanschine oc liusse Natter til vor Kiøbsted Kiøbenhafn at begifue.

Sjæll. Tegn.

17.

12. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche om 300 Mand til Nachschou oc fleere Skibe at schiche til Samsøe oc med Floden ligge under Dragøe.»

F. 3.

W. s. G. t. Wi bede Eder oc naad. ville, at I lader besette vor Kiøbsted Nachschow med 300 Mand af Soldaterne paa Floden, førend I derfra gaar, saa oc Orebyegaard med saa mange, som til des Defension behøfves kand, med mindre at os elschel. Fru Anne Elisabeth[1] sig self vil obligere det at bevare lade, saa at inttet der fra schal vere at befrychte. Oc effter som vi kommer udi Forfaring, at Fienden schal hafue bemegtiget sig vort Land Samsøe, førend vores Skibe did ankommer, oc vi[2] paatviler, at de Skibe, som af Eder derhen er blefuen commenderet, hafver veret de Svensche saa bastant, som de billigen burde, da hafuer I strax oc uden Ophold endnu velbesatte andre tre eller fire Skibe at did schiche til at secundere de forige oc bemelte Samsøe fra Fiendens Magt igien at befri oc entledige. Naar I oc effter forige Ordre Eder med Floden her hid begifuer, da hafuer I at blifue beliggendes ved Dragøer oc der videre Ordre at ervarte. Tagendes her udinden ingen Forsommelsse, som I self vil svare til. Dermed [etc.].

Hafn. 12 9br. 57.

Sjæll. Tegn.

---

[1] Se ovfr. S. 132.

[2] Herefter følger i Brevbogen et «ey», som ikke findes i Koncepten, og at det ikke heller skal staa der, fremgaar af Aktstk. Nr. 20 (Begyndelsen).

18.

13. Novbr. 1657. Brev fra Lensmanden Hugo Lützow til Oversekretæren Erik Krag.

Nest min venlig Helssen med Welstandz Ønsche, Tachsigelsse och veluillig Tienistis Erbydelsse.

Kiere Erich Krag och kiere Broder, efftersom hans May. seenisten d. 5 9br. fremschichet ett Breff herfra och til Admiralen Hendrich Bielche, och en Stalddreng her paa Steden der med bleff [af]ferdiget, saa fremschicher ieg, kiere Broder, her vdi indlagt en Zedel, som hannem der paa er medgiffuen, at Breffuet er tillstede kommen. Och haffde hand vel kundet kommet hastiger affsted, mens Borgemesteren i Nested waar till Sinds iche at ville giffue hannem enten Wogen eller Hest eller befordre hannem paa Passit, suarede, at der kom noch alligeuel, som de haffde Tynge aff. Der hand kom til Christopher Lindenow[1], wille hand iche befordre hannem med Breffuit, men hand sielff matte reise vd paa Floden der med. Dette ieg dig, kiere Broder, hermed will haffue venlig forstendiget. Vill hermed haffue min gode Broder med alt kiert vnder den Høyestis Beschermelse befattet,

forbliffuendis din villige Tie[nere]
Hugo Lutzow.

Antwortschouff d. 13 Novembr.
Anno 1657.

Hand beretter, att wor Flode ligger imellem Laaland och Langeland. Her siges for wist, att die samme Schibe, som bleff commanderet fra wor Flode den Gang, schulde haffue tagen 2 swensche Schibe vnder Fyn och schut it i Sencke. Min forrige Schryffuelse beder ieg att haffue i Hukommelse. Adio.

Udskrift til Erik Krag.

Orig. i Danske Kongers Hist., Pakke 123. Vedlagt en lille Seddel, dat. Trefoldighed 7. Novbr. 1657, hvori H. Bjelke bevidner, at Walter Hansen samme Dag og Sted leverede et Kongebrev.

19.

14. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche at maa haffve Contribution paa Rygen.»

F. 3.

W. s. G. t. Viider, at vi effter underdanigst Anmoding oc Begiering naad. ville hafve Eder gifuet oc foræret den Brandschat oc Contribution, som Rygens Lands oc derhos liggendes Øers Indbyggere til Eder forleden Høst udlofvet hafuer, saa at I maa self det altsammen beholde oc giøre Eder det saa nyttig, som I best veed oc kand. Dermed etc.

---

[1] Lensmand paa Nykjøbing.

Hafn. 14 9br. 57.

Sjæll. Tegn.

20.

18. Novbr. 1657. Brev fra Henrik Bjelke til Oversekretæren Erik Krag.

Nest min wenlig Helssen med Tachsigelsse for beuist Goede, huilchet igien at forschylde ieg mig stedtze will paa befligte.

Kiere Erich Kragh och kiere Broder, ieg haffuer bekommit hanss Mayst Befaling, dateret Kiøbenhaffn den 12 Nouembr., blandt andet formeldende, der tuilis paa, at dj Schibe, som aff mig er vdkommendered, haffuer werret de Swensche saa bastant, som de billigen haffde burt. Saa will ieg nest Guds Hielp formode anderlediss, och samme trende suensche Schibe ey schall bringe Capt. Peder Bredal i slig Forferdelsse, som dj haffuer giort i gandsche Fyen, huor offuer Gud maa sig forbarme, efftersom for mig er berett, der schall lege 3000 geworben Rytter. Ieg fornemmer well, dis wehr, at till Lands ey paa bæste Maneer vdtydiss for May., huiss her paa Wandet scheer, huor med ieg faar at haffue Tolmodighed, och schall ieg nest Guds Hielp giøre, saa ieg will forsuahre for Gud och min naad. Herre och Konge. Och at Tienderne gaar i Kiøbenhaffn, som dj war bragt hanss Mayst for i Fyen, at thrende suensche Schibe schulle haffue her gaait giemmell Floden formedelst ond Wagt, som nu schall holdis i Floden som i førige Krig, aldt dette faar ieg at lide med ondt Wehr, som regierer till Lands som till Wands, och glæder mig wed, at det ej er sandt, huilchet ieg beder, att k. Broder wille forsichere hanss Mayst. Huorledis ieg nu effter Order schyldigen haffuer suecket hanss Mayst Flode paa Schibe och Folch, som nu sendiss i Land till Nachschouff, foruden dend største Forsueckelsse her i Floden aff Siuge och Døde, erfares well aff min vnderd. Schriffuelsse till hanss Mayst. Ieg faar effter min Schyldighed at følge Order her udj som i alt, thj om ieg effter nogen Avis Mayst kunde giøris (!) nogen Tieniste, schulle det ey maaschee well optagis. Ieg beder, kiere Broder, at du, som ieg troer dig till, errinderer Mayst om, huiss Windschibeligheder Søefahrt med bringer, och mand mod Gudtz Wind och Wehr inted kand giøre, huortill mig forladendis ieg dig Gud allermegtigst trolige befaler.

Din Broder och Tiener
H. Bielcke mp.

Aff hanss May. Schib Trefoldighed vnder
Lollands Alboe den 18 9br. 1657.

Kiere Broder, Frue Ane Lisbetz Herregaards Commission[1] om dens Besettelse kunde du vell haffue hiolpen till att ieg for haffde worden forschaanit, och bequemmer der till recommenderit Crjstopher Lindenav, som er Enckemand, som bæst sligt schulle haffue kundet forrettit, werendis paa Land Jorden, tagendis hende sielff i Forseckringh och hendis Piger till brugelig Pandt. Railjerie a part, puisque cela tende au seruice de sa mayesté, dersom Fredrich Whrne och Land Commiss. Vincents Stensen ey mig forsickrer paa hendis Weigne, følger ieg Order.

---

[1] Jvfr. ovfr. S. 147.

Orig. blandt Indkomne Breve til danske Kancelli. Kun Underskriften og Efterskriften ere egenhændige.

21.

22. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche at begifue sig lige hid med Floden.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom I tilforne hafver bekommet vores naad. Befalning med Floden at blifue beliggendes ved Dragøe, naar I did ankommer, indtil paa videre naad. Anordning, saa er nu vores naad. Villie, at I Eder dermed hid lige for vor Kiøbsted Kiøbenhafn begifuer. Dermed etc.

Hafn. 22 9br. 57.

Sjæll. Tegn.

22.

29. Novbr. 1657. «Hr. Henrich Bielche anl. Folchenes Munstring, naar Floden kommer.»

F. 3.

W. s. G. t. Wi bede Eder oc naad. ville, at I giører den Anordning, naar Floden her paa Reden ankommer, at aldelis ingen deraf kommer i Land, førend Folchet er blefven munstret, oc indtil paa videre naad. Anordning. Dermed etc.

Hafn. 29 9br. 57.

Sjæll. Tegn.

23.

4. Decbr. 1657. «Admiralitetet om Wismar Dyb.»

F. 3.

W. s. G. t. Efftersom en Deel er udi Meening, at Dybet for Wismar vel kand siunches, oc andre af vores Admiraler oc Capteiner formeener, at det iche schee kand, da bede vi eder oc naad. ville, at I begge Parters Meening, Fundamenter oc alle Circumstantier med Flid erfarer oc os derom schriftlig Relation til videre Effterretning giører. Dermed etc.

Hafn. 4 Decembr. 57.

Sjæll. Tegn.

24.

4. Decbr. 1657. «Hr. Offve Gedde, Christen Skeel oc Peter Reetz at erfare om Flodens Forsiun effter Hr. Henrich Bielchis Begiering.»

F. 3.

W. s. G. t. Huad os elschel. Hr. Henrich Bielche for os underd. hafver ladet andrage, kand I af hosføyede hans underdanigste Supplication videre see oc erfare. Thi bede vi Eder oc naad. ville, at I vores Admiraler oc Capteiner, som paa Floden veret hafuer, forhører, huorledes bemelte vores Flode har weret forsiunet med Proviant siden sidst forleden Tog, oc os udførlig Relation derom til Sandheds Effterretning tilstiller. Dermed etc.

Hafn. 4 Decembr. 57.

Sjæll. Tegn.

Smaastykker.

1.

Et Par Breve vexlede mellem Kong Kristian VI og Kronprins Frederiks Hofmarskal Adam Gottlob Moltke angaaende Prinsens formentlige Udsvævelser.

Ved **Edvard Holm.**

De Breve, der nedenfor meddeles, har Konferensraad J. D. T. Manthey i sin Tid ladet afskrive efter Originalerne, der ejedes af Lensgreve A. V. Moltke. Afskrifterne findes nu i Rigsarkivet, Afdeling Kongehuset, Pakke Frederik V som Kronprins. — Jeg meddeler Brevene bogstavret afskrevne.

Bekjendt er den Skildring, som Dorothea Biehl i sine saakaldte historiske Breve har givet af, hvorledes en Kammerjunker Tillisch i Vinteren 1743—44 havde begunstiget Frederik V's Udsvævelser som Kronprins og endog ladet sin egen Søster have natlige Sammenkomster med Prinsen paa sit eget Værelse (Hist. Tidskr. 3. R. IV. S. 236 ff.). Det er naturligt, at ved Siden af hendes Beretning ogsaa den Forhandling bliver offentliggjort, som Kristian VI i Anledning af denne Sag førte med Kronprinsens Hofmarskal, A. G. Moltke. Man ser blandt andet af denne, at Tillischs Fjærnelse fra Prinsen skete under en betydelig mildere Form, end man efter D. Biehls Fortælling skulde antage, og at den mere fandt Sted af Frygt for den Indflydelse, Kongen mente, han kunde faa paa Prinsen, end fordi han endnu holdt Tillisch for skyldig i at have drevet Koblerkunster. Fremdeles kan det nævnes, at Prinsen af Stolberg-Gedern, der ved samme Lejlighed blev

sendt bort fra Landet (jvf. H. L. Møller: Kristian VI og Grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode, S. 219), ikke omtales i disse Breve og altsaa har staaet udenfor den her omhandlede Sag. Endelig ser man, at hvad Moltke angav som de i alt væsenligt samstemmende Tilstaaelser af Kronprinsen og Tillisch, afviger betydelig fra, hvad D. Biehl fortæller.

I.

Da wir ein *bruit* gehöret haben, als wen unsser sohn der Chron Printz sich nach Huren und Maitressen umsehe, so haben wir heute denselben selber befraget, und Jhm väterlich ermahnet und gebeten, Er möchte es uns doch aufrichtig sagen und bekennen, da Er solches aber nicht thun wollen vielleicht auss Blödigkeit oder Furcht, und um uns nicht zu betrüben so wollen wir /: weil selten dergleichen *bruits* entstehen wo gar nichts an einer sache ist :/ dass der Marschall *Molck* unssern Sohn noch einmahl auf seinem gewissen in unssern Nahmen befrage, ob Er niemahlen mit *Tilitsch* von dergleichen sachen gesprochen habe und ob *Tilitsch* niemahlen Jhm dergleichen sachen proponirt, wen der Marschall *Molck* unssern sohn diese fragen gethan hat, so sollt Er den *Tillitsch* eben solche fragen und wen er es nöhtig findt noch mehrere thun auf unssern Befehl und in unssern nahmen und Ihm anhalten auf eyd und gewissen alles zu bekennen, sonderlich aber soll Er den *Tilitsch* anhalten die persohn zu nennen welche Er zu diesem bösen Werkzeug brauchen wollen, von allem und jeden aber soll ermeldter Marschall an uns seinen Rapport abstatten, wen Er mit unssern sohn von der sache spricht soll er Jhm sagen, wir sehen gerne dass der *Tilitsch* von Jhm wegkähme und hoffeten wan Er unschuldig währe, Er sich am wenigsten dawieder setzen würde den wir es als dan schon so machen wolten, dass *Tilitsch* sollte uhrsache haben vergnügt zu seyn und unssere Gnade zu rühmen und dass die sache weiter kein *bruits* machen solte, welches sonst unssern sohn grossen *tort* thun könte.

Christiansburg den 17 *Februar* 1744.

Christian R.

II.

Ew: Königliche Majestät allergnädigstem Befehl zu folge, habe ich Jhro Königl. Hoheit dem Cron Printzen über diejenigen Sachen befraget, welche Ew. Königl. Majestät von demselben zu wissen verlanget, und worüber höchst dieselben nachstehendes gegen mir zu aussern die gnade gehabt. Sie könnten nicht in Abrede seyn dass Sie ja wohl dem Kammerjuncker *Tilitsch* angemuhtet Jhm eine Frauenspersohn zuzuführen, und dass selbiger auch geneiget gewesen sey, ein solches ins werk zu setzen, allein es sei dem ohngeachtet niemahls etwas daraus geworden als welcher (?) Sie auf das allerzuversichtlichste versichern könnte. Sie hoften demnachhero dass Jhro Majestät dieserwegen keine Ungnade weder auf Sie noch dem Kammerjunker *Tillitsch* werfen, sondern es als eine blosse Jugend-Neigung, um so viel mehr in gnaden übersehen würden, als es selbiege nicht gefolget, und ins werck gesetzet worden.

Ich habe hierauf gleicher weise, in anleitung Ew. Königliche Majestät eingangs erwähnte ordre, dem Kammerjunker *Tillitsch* über nehmliche Punct befraget, da denn derselbe ebenfalls eingestand, wie Er nicht in abrede seyn könte dass Ihro Königliche Hoheit der *Cron-Printz* Jhm zu unterschiedenen mahl aufgetragen und angelegen Sie in herbeyschaffung eines Frauenzimmers behulflich zu seyn, allein Er konnte auf Seinen Eyd und gewissen versichern, dass ob Er gleich ein solcher nicht völlig von sich abgelehnet, doch niemahlen die Intention gehabt sich hierunter Ihro Königliche hoheit dem *Cron-Printzen* gefällig zu beweysen.

Da ich mir nun beflissen Ihro Königliche Majestät allerhöchsten Befehl aufs allergenaueste nach zu leben, und so wohl Ihro Königliche hoheit dem *Cron-Printzen* als dem Kammerjunker *Tillitsch* alles dassjenige vorgestellet wozu ich von Ew. Königliche Majestät angewiesen dennoch aber weiter nichts den obenangeführtes aussgesaget worden welches ich meiner Einsicht und überzeugung zu folge für wahr und gegrundet ansehe so nehme ich mir die allerunterthänigste Freyheit Ew: Königl: Majestät allerpflichtschuldigst vorzustellen ob etwa allerhöchst dieselben nicht geruhen mögten diesen vorfall gantzlich zu übersehen und zu vergessen, und mir darnach zu befehlen diese ganze Sache zu *supprimirren* damit dieserwegen keine weitere aufsicht in dem Publico gegeben und aller *eclat* aufs Sorgfaltigste vermieden werden mögen.

Ich ersterbe — —

Moltke.

Charlottenburg d. 18 *Febr.* 1744.

An
Ihro Majestät den König.

III.

Es gereichet uns zu besonderen vergnügen dass der Marschall *Molck* sich sowohl von der Jhm aufgetragenen Commission *acquitirt* hat, und da beydes unsser vielgeliebter Sohn der *Cron-Printz* als auch der Kammerjunker *Tillitsch* auf die an Ihnen gethanen Fragen bekannt haben, dass der Kammerjuncker *Tilitsch* wohl mit unssern sohn von Matressen und dergleichen geredet haben, so finden wir für best und rathsamst, ermeldten Kammerjunker von unssern Sohn zu *eloigniren* weil er bekantlich von sehr verliebten *temperament* seyn soll, und damit es nicht zu viel aufssehen mache, so wollen wir dass ermeldter Kammerjunker eine Reise nach seinem Vater vornehme, unter den vorwandt denselben zu besuchen und wenn er denn einige Zeit ist weg gewesen, so wollen wir den Hofjunker *Gado* als Kammerjunker wieder

bey unssern sohn setzen, den *Tillitsch* aber wollen wir seine bisherige Kammerjunkers Gage lassen, bis Er anderwärts sonsten wohin kan placiret werden, der Marschal *Molck* wird diese unssere Resolution unsserm sohn kund thun, mit dem beyfügen dass wir hoffeten er würde sich diese unssere Resolution so auss väterlicher Liebe und vorsorge herfliesset als ein gehorsamer sohn gefallen lassen.

Christiansburg d. 19 *Febr.* 1823 [ɔ: 1744].

Christian R.

Der Marschall *Molck* wird von dieser letztern Order an Jhm einen solchen gebrauch machen wie Er selber für guth und nöthig finden wird und sonderlich darauf treiben, dass *Tilitsch* bald weg kömt, als warum wir auch unssern sohn, in den hierbeyfolgenden Brief erinnern werden, und erwarten wir heute mittag unssern sohn und seine gemahlinn hier oben zur Taffel.

(Med en anden Haand:)

Ordlydende efter Originalerne, som findes hos Herr Kammerherre Grev Wilhelm Moltke til Grevskabet Bregentved.

D. Manthey.

2.

Et Brev om General Armfeldts Tilbagetog over Tydalsfjeldene i Januar 1719.

Ved **A. Leigh-Smith.**

Brevet er skrevet af Major, Chef for de nordenfjeldske Skieløbere Jens Henrik Emahusen[1] til Oberst Brockenhuus i Trondhjem, umiddelbart efter Emahusens Tilbagekomst fra Fjeldet. Det supplerer de Beretninger om Tilbagetoget, der tidligere ere meddelte af O. A. Øverland i en Afhandling i Norsk Historisk Tidsskrift, 2. Række, II. og af H. W. Harbou i Vort Forsvar for 8. Mai 1892. Originalen ligger i et Brev fra Generalmajor Budde til Overkrigssekretair Gabel af 21 Januar 1719. Rigsarkivet.

Høyædle og Welbaarne
Herr Obrister

Ved min retour ifra fjeldet fick ieg at vide, at H^r General Major Budde var gaaen op til Røraas, saa og var ankommen en Underoff: af de sydenfieldske fyrrører fra H^{r} Generall^{t} Sponeck med Befaling, om der fantis nogen Officier, da at skulle rapportere til H^{r} Generall^{t} tilstanden der paa grentzerne, huorpaa ieg igaar fra Tydahlen med Een af mine Underofficerer indsendte of^{r} Røraas baade til H^{r} Generall^{t} saa vel som til H^{r} General Majoren min underdanige Rapport.

---

[1] Jvfr. Biographisk Lexikon B. IV. p. 509.

Min H^{r} Obrister, ieg er incapable til at beskrifue den elendighed, ieg har seen paa den svenske armée, til 10—20—30 à 40 M^{d} laa der i dyngetall creperet i Remstien, som er 3$^{1}/_{2}$ Mil i fra Østby i Tydahlen, med deris fulle gewehr og mundering sambt Rentzlerne paa Ryggen, huor mand saa hele Veien saa laa Heste og folck under hinanden døde, Læssene stod oplæsset, hestene forspent tillige med Kalene creperet. Jeg sendte Een Underofficeer und nogle Mandskab op of^{r} Einan /: som er grentze Mercket og halle Veien til Handøle :/ for at recognossere videre, som berættede, at heele Veien laa som oven meldt, ligesom Rytterne hafde i fulle Mundering reden paa deres hester, saa laa de døde, af Generall^{t} Armfelts egen liff Compag: fantis mange døde. Jeg kunde kiende dem paa deres grønne Montour. In summa den heele svenske Armee er ruineret, og tør ieg nock sige, at icke 500 M^{d} af hans fodfolck er kommen levendis til Handøle, og hans heste folck er og vel mesten gaaen til, saa Mand kand see Guds underlig Gerninger udi dette spell. Til bytte fick ieg Eet nyt Metall støckke, saa og Een temmelig Deel gewehr, bajonetter, Kaarder, patron tasker, gehenger med Kioler etc: Saa mange heste, som ieg hafde med mig, læsset ieg fult læs paa, hafde ieg hafft hester nok, saa kunde ieg denne gang hafue giort et gott bytte, mens mit bæste bytte var, at ieg kom med mine folck vell tilbage, thi veiret begynte at sætte an, og hafde ieg blefuen Een hall dag længer paa fieldet, saa er jeg bange for, at den største deel af os har maatte giort de Svenske Selskab paa Fieldet.

Min H^{r} Obrister, ieg har ingen proviant for mine folck, og ieg tør ey heller gaa her ifra før ieg faar ordre, saa steller ieg det hen til MH^{r} Obrister. Jeg recomanderer mig og lef^{r} stedse MH^{r} Obristers

underdanige tiener
J. H. Emahusen.

Hoemen i Selboe
d. 20 Januarj 1719.

Udsigt over en del af brevstoffet i Jens Bircherods dagbøger.

Ved **Carl S. Christiansen.**

Jens Bircherod (1658—1708), biskop i Ålborg, har som bekendt efterladt sig en udførlig dagbog, der i et halvt hundred kvartbind, et for hvert år, strækker sig over hele hans levetid. Disse findes nu på det store kgl. bibliotek, undtagen bindene for årene 1688—91, der desværre vistnok er gåede tabte. (Se dog Personalhist. Tidsskrift IV, 290 ff.) Foruden dagbogsoptegnelserne har Bircherod ved slutningen af hver måned som et appendix i regelen indført adskillige breve fra forskellige tider og af forskellig art, hvoraf allerede Molbech tænkte på at give et udvalg som et tillæg til hans udgave af dagbogsoptegnelserne, og som herr professor Kr. Erslev gjorde mig opmærksom på, det kunde være nyttigt at få en oversigt over, da det var vanskeligt at vide, hvad der fandtes der. Jeg har derfor gennemgået samtlige breve, og som resultatet af dette arbejde foreligger her en kronologisk ordnet udsigt over den del af dem, som ikke angår Jens Bircherod selv eller hans fader, professor Jacob Bircherod. Antallet af de her i korte uddrag gengivne breve er omtrent 370, en ikke ringe mængde, men alligevel kun den mindre halvdel af dem alle, der udgør henved 850. Disse 370 breve strækker sig over tidsrummet fra 1260—1708; omtrent 100 er fra tiden før reformationen, omtrent 150 fra tiden indtil 1660 og resten fra Bircherods egen tid. Hvad angår min fremgangsmåde ved udgivelsen, anfører jeg først det enkelte brevs udstedelsestid, derpå en kort gengivelse af indholdet, stedet for udstedelsen og i [ ], hvor det findes i dagbøgerne. I et par af disse er brevene indførte samlede ved bindets slutning, men under overskrift af den måned, hvori de er indførte. De af brevene, som findes trykte, er behandlede så kort som muligt, idet der kun er anført udstedelsestiden, hvor de findes i dagbøgerne, og hvor de står trykte, i regelen blot ved en henvisning til Regesta Danica.

1260, 2 jan. [1672, nov.] Reg. I, 1048.

1307, 22 maj. Tingsvidne, at ålegærdet østlig i Torslef dyb fra gammel tid af tilhører gården Broutschow, og at ingen anden end sal. herr Ugotus Broutschows arvinger har nogen magt eller ret mellem Holmsø å og ålegården. Placitum Hanherret, feria secunda proxima post dominicam trinitatis. Lat. [1701, maj.]

1316, 22 aug. Kong Erik tilkender herr Ugotus af Broutschows arvinger besiddelsen af ålegården i Torslef dyb. Wiborg, octava assumptionis b. virginis.. Lat. [1701, maj.]

1319, febr. [1681, juni.] Reg. I, 1858.

1336, 18 sept. Ærkedegn Iohannes', provst Benedikts og kantor Iohannes' mageskiftebrev, hvorved de tilskøder herr Stig Andersen deres bordgods i Dræmælsthorp o. fl. byer tilligemed Øxømmølle i Sydærhærræth Dyursø undtagen Groskæ mark og skov mod hans gods i Labum og Sæghalt og en gård i Barthum samt 140 mark rent sølv. In placito Abosysæl, qvarta feria proxima post diem exaltationis s. crucis. Lat. [1684, juli.]

1354. [1669, maj.] Reg. I, 2380.

1368, 15 nov. [1669, maj.] Reg. I, 2617.

1376, 9 juli. [1703, juli.] Reg. 2, I, 2935.

1385, 2 maj. [1680, aug.] Reg. I, 2769.

1391, 5 marts (?). Bekendtgørelse om Peder Rafns tingsvidne om Catharina af Stensby, Iohannes Pauelsens efterladtes, gave til præstebordet i Skamby. In placito provinciali Skamherrit, feria qvinta post carnis privium proxima. Lat. [1681, aug.]

— , 6 juli. Brev om Fobrad Skynkels tingsvidne på, at brødrene Iohannes Poulsen og Riqvard Poulsen, kaldet Føring, delte deres fædrene og mødrene arv og gav hinanden gensidige skøder («baghschodæ»), således at Iohannes Poulsen fik Jærlsoræ i Fyen med tilliggende, men Riqvard Føringh deres gods på Før og andre gårde, navnlig 2 gårde i Linde Knuthet og en gård ved Ribe, liggende i Sønderjylland. In placito provinciali Schammeherret, feria qvinta proxima ante festum b. Kanuti regis et martyris. Lat. [1681, juli.]

1394, 10 aug. [1677, febr.] Reg. I, 2892.

1396, 1 febr. Nikolaus Niclessen, ridder, overlader Anders Offæsen af Byørnholm alt det gods, som tilfalder hans hustru Tove, Anders Offæsens datter, efter hendes moder, mod at det efter Anders Offæsens død vender tilbage i hans eller hans hustrus eller hans arvingers besiddelse. Profesto purificationis Marie virginis gloriose. Lat. [1680, febr.]

— , 28 marts. Kong Erik bekræfter herr Ugotus af Broutschows arvinger i besiddelsen af ålegården i Torslef dyb. Høringæ, feria 3tia post dominicam palmarum. Lat. [1701, maj.] Afskriften har året 1316, men at dette er galt ses af kong Eriks titel. 1396 skyldes herr professor Kr. Erslevs oplysning.

1400, 25 juli. [1698, juli.] Reg. I, 3032.

1409, 3 sept. Hanes van Potbusch, ridders, brev, at han og herr Abram Brotherssøn, ridder, er enedes om den søsterdel, som herr Abrams datterbørn, ridder Iens Falks børn, skulde have haft i Skærnæ. Swartæsyø, tertia feria proxima ante festum nativitatis b. Marie virginis. [1692, nov.]

1417, 25 jan. Knut Anderssen a Svaneholm pantsætter Pæther Trovelsen i Gerløfve sit gods i Gerløffve i Horns herred på de betingelser, som hans brev til Anders Ieyæpsen Lunge, ridder, lyder på. Die conversionis b. Pauli apostoli. [1699, juli.]

— , 28 febr. Iessæ Ebbesen, kaldet Slææth, overlader ved skifte sin svoger Niels Iæcopsen i Nedergard al sin rettighed i Roghelund med tilliggende. Dominica invocavit. [1670, juni.]

— , 14 juni. Bytingsvidne, at Thyge Iensen med sin afdøde hustru Christines samtykke skøder sin gård i s. Nikolaj sogn til kirken dér, mod at der læses messer for ham og hans hustru. In placito Hafniensi, profesto ss. Viti et Modesti. Lat. [1680, febr.]

1418, 7 dec. Landstingsvidne, at Axel Pæthersen, ridder, lod læse breve på ejendomsgods i Strøby og bad «tinghøringæ» at føre ham i fornævnte gods; da mæltes ham til Iens Mattesen af Byælkerop og Ion Lafrenssen af Fretzløff. Onsdag næst efter s. Nicolaus dag. [1669, jan.]

1419, 12 apr. Gerike Diægn, som holdt Sællandsfare landsting i landsdommers sted, m. fl. kundgør et landstingsvidne til Axel Pæthersen, ridder. Onsdag næst efter palmesøndag. [1669, jan.]

1422, 3 juli. [1669, marts.] Reg. 2, I, 4617.

— , 14 nov. (?) Vidisse af breve af 22 maj 1307 og 22 aug. 1316. Wiborg landsting, den lørdag såsom på s. Villads dag. [1701, maj.]

1424, 21 nov. Tingsvidne, at Andærs Ienssen af Syøbally, Gythæ Popæs, Osæ Frædrichsæ og Mættæ Ræket af Randærs tilskøder Iens Gøødsen af Moldorp deres gods sammesteds. Giernd herreds ting, den tirsdag næst for s. Clemensdag. [1677, nov.]

1427, 5 febr. Ulff Gothov pantsætter sit gods i Lathægordh til Anders Nielsen, borger i Nakskov, for 20 lybske mark. Nakskov, ipso die b. Agathe virginis gloriose. [1673, apr.]

1433, 24 maj. [1677, febr.] Reg. 2, I, 4994.

— , 21 juni. Paveld Laxman af vapn skøder til Pæther Oxe af vapn to gårde i Walby østre i Slagelse herred i s. Michels sogn. Dominica ante festum s. Iohannis baptiste. [1669, juli.]

1438, 13 jan. [1683, nov.] O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium IV, 34 f.

1439, 30 apr. Karinæ, Oleff Friises efterleverske, sælger sin gård i Øttersløff i Ryngstæthe herred til Henric Tydkessen. In profesto ss. Philippi & Iacobi apostolorum. [1669, aug.]

— , 28. okt. [1686, maj.] Kjøbenhavns Diplomat. IV, 35.

1440, 7 apr. Tingsvidne, at Iacob fra Slymynghe giver afkald på en gård i Bramstorp og fæster den af Ulff Godhov. Mosse herred, den torsdag næst efter den søndag, som synges qvasimodogeniti. [1682, okt.]

1447, 18 apr. Ulff Godov i Lundegorth af vapn pantsætter sin gård Savnessæ til Pavl Smith i Næsby for 55 mark lybsk. Feria tertia post dominicam quasimodogeniti. [1673, apr.]

1450, 22 marts. . . . Dausdotther, Per Oxes efterleverske, og Iohan Oxe af vapn pantsætter deres gård i Nørre Hvolsøe i Volburgs herred i Syælanth til Benth Krabe for 50 rinske gylden. Hafn., dominica iudica. [1695, sept.]

1451, 19 jan. Olcff Godhov af Lunnæ vælger sin søstersøn Iohan Oxe af Asserbothe til værge for sine børn. Stokmark sogn, crastino b. Prisce virginis. [1699, juli.]

— , 4 maj. Tingsvidne om «osyner» på Siærs «seghe» sønden for Mathæskov. Nørreherred, næste tirsdag efter hellig korsdag. [1673, apr.]

1453, 6 apr. Brev fra Lasse Kals, borger i Nacskow, til sognepræsten sammesteds, Pether Claussen, på s. Nilaus kirkes vegne på et gods i Sandby i Nørreherred. Nacskow, feria sexta infra octavam pasche [1673, apr.]

— , 14 juli. Niels Knutzssøn i Wethfulebergh af vapn erklærer at have lånt 20 rinske gylden af Dytlaff vam Borne, rådmand i Køpenhafn, på fru Birgittæ, herr Fobret vam Knopes efterleverskes, vegne og «døder» Fobret vam Knopes og fru Birgittæs gældsbreve til hans fader og moder. Hafniæ, sabbato proximo post festum Kanuti regis. [1676, maj.]

1454, 13 maj. Iep Let, herredsfoged i Sæme herred, m. fl. kundgør, at Offæ Pætherssen af Ølstiche berettede for dem på Sæme herreds ting, at Iens Mattissen af Uppesundby var sejlet bort med et proviantskib, som Offæ Pætherssen havde givet ham befaling over på den tid, da han i kong Christierns tjeneste gjorde landgang i Sverig. Roskild, den mandag næst for dominica cantate. [1667, apr.]

— , 16 maj. Kongebrev om forlig i kongens nærværelse mellem Iohan Oxe og herr Claves af Vestenskov, der stredes om 2 gårde i Savense og én i Hooby i Laland. In castro nostro Hafniensi, feria qvinta proxima post Nerei et Achillei martyrum. [1682, okt.]

— , 1 juni. Vidisse af brev af 28 marts 1396 og vidisse af 14 nov. (?) 1422. Aalborg rådstue, den lørdag næst efter hellig torsdag. [1701, maj.]

1455, 30 apr. Landstingsvidne, at Thorbern Bille, ridder, forlangte et «stokkevithne», om herr Iens Olafsøn døde før eller efter sine børn. Lalandsfar landsting, s. Valburghe aften. [1682, dec.]

1457, 13 juli. Iens Hansøn og Pæther Smet, rådmænd i Nakskogh, overlader Anders Æbbæssøn, høvidsmand på Rawensborg, et pantegods i ladegårdsmarken foran Nakskogh for 20 lybske mark. Nakskou, den onsdag næst efter s. Knutz dag, som konning var. [1673, apr.]

— , 13 juli. Pæther Ful og Niels Pilt, borgere i Nakskou, overlader Anders Æbbæssøn, høvidsmand på Rawensborgh, et pantegods i ladegårdsmarken foran Nakskou for 20 lybske mark. Nakskogh, den onsdag næst efter s. Knutz dag, som konning var. [1673, apr.]

— , 3 okt. [1671, sept.] Reg. I, 4006.

1458, 3 maj. Friderick Vordenbergh, ridder, låner af sin hustru, Elnæ Effvertsdotther, alt det pantegods, de har i Siæland, Falster og Laland, samt en del af hendes arvegods. Curia Egede, die inventionis s. crucis. [1699, jan.]

1459, 28 jan. Husfru Karyn, Esgi Hoxo efterleverske, pantsætter sin gård i Ølsteth sogn i Boorop i Hatthing herred til Eric Ottissen, ridder, hvis hun ikke inden første s. Olaffs dag betaler ham en gæld på 100 mark. Søndag næst for kyndelmisse dag. [1675, dec.]

1462, 20 jan. Iep Beyntssen kundgør, at han med sin hustru Kirstynes samtykke har solgt hendes gård i Bruntoffte i Falster, en søsterdel i en gård i Alsløff og en søsterdel i en gård i Viidby til Iohan Oxe, ridder. Stubbekiøping, die ss. martyrum Fabiani et Sebastiani. [1699, juli.]

1463, 22 sept. [1695, juni.] Reg. I, 4186.

1464, 5 jan. Kæringhe Tagesdotter, Esge Hops efterleverske, skøder sin gård i Bottorp i Ølstedh sogn i Hattig herred til Erich Atssen, ridder. Vigilia epiphanie domini. [1695, jan.]

1468, 3 juni. [1685, marts.] Kjøbenhavns Diplomat. IV, 103.

1469, 27 maj. Elitze Eskyldsdotter eftergiver sin søster fru Birettæ Bondisdatter det, hun skylder hende, undtagen 200 lybske mark. Hafniæ, sabbatho quatuor temporum ante dominicam trinitatis. [1669, juni.]

1470, 17 jan. Landstingsdom i en sag mellem Iohan Oxe og Andhers Gra angående gårde i Torppe. Ageby kirke, den onsdag næst efter tyvende dag jul. [1682, okt.]

— , 19 dec. Landstingsvidne, at Hans Kieldsen, der var mødt på Iohan Oxes vegne, og Andhers Gra blev enige om at møde for kongen og hans råd i en sag angående gods i Torpe. Korteroppæ, i Iens Tostensens stue, den tamper onsdag næst for jul. [1682, okt.]

1471, 11 juli. [1677, marts.] Reg. I, 4411.

1472, 10 maj. Sognevidne til Peder Nielsen, præst på Østholm, om at der i 100 år kun har været én sognepræst til de 3 sognekirker på Østholm, om hvor ofte præsterne plejer at komme i de forskellige kirker, om embedets indtægter, og om at herr Peder har gjort tjeneste i de 3 sogne på Østholm så godt som nogen af hans forgængere. Hiærdemaal kirkegård på Østholm, den søndag næst for pinse søndag. [1708, aug.]

1473, 15 dec. Landstingsdom i en sag mellem Iohan Oxe og Andhers Gra angående 3 gårde i Torpe og vold og uret, som sidstnævnte havde tilføjet hin. Onsdag næst efter s. Lucie dag. [1682, okt.]

1474, 14 juni. [1686, aug.] Reg. I, 4505.

1475, 2 okt. Kongens dom i en trætte mellem ridder Iohan Oxe og borgere af Nakskov om Matheskogh og flere sager. Køpenhaffn, i Gråbrødre klosters stue, crastino s. Remigii. [1673, apr.]

— , 13 dec. Borgmestre og råd i Nestved samt de ældste af menighedens skødebrev til velbåren svend Skelm Pædherssen på et stykke af et af byens stræder vest for hans egen gård. Nestvet, die b. Lucie. [1685, apr.]

— , 29 dec. [1707, marts.] Reg. I, 4570.

1478. Ærkebiskop Iens Brostorps og 3 bispers afladsbrev for Anna, Maries moders, kirke i Odesløu i Vens herred i Odense stift. Kallundeborg, dominica . . . Lat. [1680, maj.]

1479, 17 juni. Anne Ienssedotter, herr Oluff Axelsens efterleverske, ridder af Waløf, erklærer de breve, som Axel Peersen og Oloff Axelsen havde på «gwldh eller skildh eller nogher panth» af herr Henning Pwdbusch og fru Kierstine af Ekerne for magtesløse og uden skade for fru Elne, Henningh Pwdbuschs datter, af Syøgardh. Ipso die b. Botulphi abbatis. [1672, juni.]

1480, 21 sept. [1695, juni.] Reg. I, 4677.

1481, 19 dec. [1680, maj.] Reg. 2, I, 7649.

1483, 4 dec. Mester Keld kantor og alt kapitel i Viborgs mageskiftebrev til Laghe Brok af Esdrup, hvorved de tilskøder ham deres gård i Salthen i Thom sogn i Vrats herred mod hans gård i Luldrup ved Viborg i Nørrelyng herred. Die b. Barbare virginis et martiris. [1695, jan.]

1486, 9 aug. Kong Hans bevidner, at Dyrich Friis, ridder i Ramlosæ og forstander for s. Agnet kloster i Roskilde, på sin hustru, fru Mette Hanssdatters, vegne og med fuldmagt for sin hustrus broder kanik Hans Myndel, på den ene side, og Elizabet, Erich Hanssens, kaldet Myndels, efterleverske, på den anden, gav møde om arv og skifte efter Erich Hanssen og blev enige. Gurffve slot, s. Laurentii aften. [1675, sept.]

— , 13 sept. Kong Hans gør vitterligt, at Iohan Oxe, ridder, der er «skicket wdi wort oc rigens forfald», ikke kan mødes med fru Birgitte, herr Erengitzel Nielsens efterleverske, i Roschilde til den tid, de har aftalt; men når han kan, vil han møde. Curia nostra monetaria Malmogiensi, in profesto exaltationis s. crucis. [1685, juni.]

1487, 21 marts. Citzilia Mustesdotter, priorissa i s. Peders kloster i Lund, med søstrenes samtykke sammesteds bortfæster to af klosterets gårde i s. Ieps sogn i Lund til ridder Iohan Oxe og hans hustru fru Ingerdh samt det af hans børn, der lever længst, og forpligter sig og efterkommere til årlig at holde 2 «begengelser» over Iohan Oxes og hustrus forældre. Lund, ipso die b. Benedicti abbatis. [1669, juni.]

— , 7 apr. Kirstinæ Iensdotther, priorissa i s. Agnete kloster i Roskilde, og konventet sammesteds bortfæster klosterets gods i Udhlære og Sundbylille til ridder Iohan Oxe i Tordtzø og hans husfru Ingerd Billisdotter samt begge deres børn. Roskylde, sabbato palmarum. [1668, aug.]

— , 1 sept. Anders Hack på Hickebierg tilskøder Iohan Oxe 7 gårde i Otthersløffve sogn i Laaland for 500 mark og 8 alen skarlagen. Torsiøe, ipso die Egidii abbatis. [1668, aug.]

1488, 5 juli. Niels Krabe af Østherbool skøder 3 gårde i Saling, de to i Nyptrop i Røding herred i Balingh sogn og den tredje i Nørhærreth i Vestergiørnigh, til Oloff Persen til Woldomgaard. Spotterup, sabbato post festum visitationis Marie. [1663, nov.]

1491, 4 apr. [1681, maj.] Reg. 2, I, 8122.

— , 4 juli. Iens Bustorp, ærkebisp i Lund, o. fl. gør vitterligt, at de var forsamlede i anledning af arv og skifte mellem Bend Bille, høvidsmand på Helsingborg, på hans søsters, fru Ingerd, Iohan Oxes efterleverskes, og hendes børns vegne på den ene side og ridder Oluff Oxe på den anden side, efter Iehan Oxes død. Helsingborg closter, feria secunda infra octavam visitationis Marie. [1668, juli.]

1493, 19 apr. Karl Saxtrop på Thureby gør vitterligt, at han med sin hustru Karinæ Affvertzdotters samtykke skøder sin gård i Køghe i Vesterstræde til fru Berithe Clausdotter, Claus Næbs efterleverske. In Thureby, feria sexta proxima ante festum s. Georgii martyris. [1695, febr.]

— , 27 okt. Sognevidne, at det gods, som Niels Andersen har i Dryslæbyære og i Mullerop, har været «uilleth oc u-kerdh» i 60 år. Dryslebyære sognestevne, den søndag næst for s. Simonis Iudhæ dag. [1683, juni.]

1493, 28 okt. Pally Kyert, væbner, skøder sin gård i Hardsøsel i Vantfald herred i Vantborg sogn til Oluff Persen af Veldomgard, som skal indløse den af Iens Spend i Rammegard for 60 rinske gylden. Skyffve huess, ipso die bb. apostolorum Simonis et Iude. [1695, juli.]

1495, 21 apr. Ceciliæ Ovesdotther i Egede, Torben Billis efterleverske, pantsætter med sine sønner Peder og Steen Billes samt Gregers Ieipsens samtykke to af sine gårde i Steffns herred, den ene i Clippinge, den anden i Fledræ i Heddinge sogn, til sin datter Ingerd Billisdotter for 100 rinske gylden samt 40 mark lybsk. Egede, feria tertia pasce. [1668, juli.]

— , 29 juni. Kong Hans' vidisse af brev af 3 maj 1458. Andtvorschov, die Petri et Pauli apostolorum. [1699, jan.]

1496. Otthe Friis . . . Syndre Iudlandh, overlader sin mostersøn Lidher Iensen, kanik i Roskilde, et pantebrev på en gård i Nørre Hvolsøe i Volburgs herred, som hans hustru Berethe Bentz Krabes datter arvede efter sin fader. Hellighe . . . dagh. [1695, sept.]

1497, 21 marts. Lauritz Perssen og Pedher Perssen af Skafftæløff pantsætter deres gård i Herretzstrup i Slawelsæ herred til prior mester Pædher Pædhersen og Antworskou kloster for 90 mark danske. Antworskow, feria 3tia post dominicam palmarum. [1683, febr.]

— , 29 juli. Forlig mellem Hans Pedhersen på sine datterbørns vegne og Micel Nielsen i Hørope på Hans Pedhersens husfrues vegne med Niels Iuel i Dyrope om arv efter Anders Heynesgar. Ipso die s. Olavi regis. [1673, juli.]

— , 10 aug. Mageskifte mellem Pædher Perssen, prior i Anthwordskou, og menige brødre og fru Ingert Billesdather, herr Iahan Oxes efterleverske, hvorved klosteret får en gård i Kineløtze mod én i Skinderup. In monasterio Antwordschow, die b. Laurentii martyris. [1672, maj.]

1499, 25 sept. Vidisse af brev af 1 sept. 1487. Roskilde, den onsdag næst for Michaelis archangeli dag. [1668, aug.]

1500, 4 sept. Oluff Oxe, ridder, i Amyndrop tilskøder fru Ingerdh Billesdotter sin gård i Tulstorp i Skonæ. Roskyld, feria sexta proxima post festum s. Egidii confessoris. [1666, marts.]

1502, 11 nov. Steen Sture, Sveriges riges forstanders, stadfæstelsesbrev til Iver Ingvardsen på skjold og hjelm, som hans fader Ingvard Adserson erhvervede af kong Carl, på Vestervanggaard i Skoninge herred og hans og hans frues rette arvegods og lagebodsjord. Wexiøe, på s. Martini dag. [1680, marts.]

1504, 25 juli. Elnæ Hyulsdatter, priorisse i Gudom kloster, og det ganske konvent sammesteds erklærer, at de ingen ret har til visse Skodberggard tilhørende jorder, og forpligter sig til at indskrive Oloff Persen og hustru fru Annæ samt deres forældre i deres bønnebøger for nogen jord af den ovenfor nævnte, som Oloff Persens børn har givet klosteret. S. Iebs dag. [1695, okt.]

1505, 31 juli. Christiêrn, udvalgt konge til Danmark og Sverig etc., giver Mogens Ienssøn og rette efterkommere frihed og frelse, som andre riddere og svende i Danmark, med skjold og hjelm, som er en blå rose i et hvidt felt og en hvid vinge i et rødt felt, og som hjelmtegn en hvid vinge. Helsingborrig, den torsdag næst efter s. Oluf konges dag. [1681, jan.]

1507, 9 juli. Kgl. rettertingsdom i en sag mellem Iohan Oxe og Moghens Gøye angående 2 gårde i Toffte i Laland, 3 gårde i byen Norge, én i Skøringe m. fl. gårde og gods i Laland, Siæland og Schone, hvilket gods Moghens Gøyes broder Henrich Gøye havde solgt til Iohan Oxe, før der var skiftet mellem ham og hans søskende, hvorved kendes for ret, at salget kun skal stå ved magt, forsåvidt det angår Henrich Gøyes andel. Nykøpingh slot i Falster, den fredag s. Knud konges aften. [1668, juni.]

1512, 22 sept. [1680, okt.] Epistolarum M. Lutheri, ed. Iohannes Aurifaber, Ienæ 1656, I, 4 ff.

— , okt. [1680, okt.] Gottfried Suevus, Academia Wittebergensis, Wittebergæ 1655, under år 1512.

1517, 5 juli. Iohann Oxe til Nielstrupe skænker en lødemark årlig af sin bonde i Grimestrupe på Falster til Kyppinge kirke, mod at der ugentlig læses en messe for hans broder Torberns, hans egen og alle kristnes sjæle; dør han uden børn, skal gården i Grimestrupe tilhøre Kippinge kirke. Bæritzgaard, 5te dag juli. [1681, marts.]

1519, 24 marts. Testamente af Christen Skram, hvorved adskillige kirker, kapeller, klostre og gejstlige foruden hans familie doteres. Urup, vigilia annunciationis Marie. [1673, febr.]

1521, 28 dec. Biskop Styge Krumpen af Børglum kalder Christiern Iensen til kirkerne i Østeryld, Hierdemal og Hunstrop. Seglstrup, altero die Iohannis evangeliste. Lat. [1708, aug.]

1525, 20 apr. Fredrik I befaler med rigsrådets samtykke dem, som bor i Rafnsborg len i Laaland, at yde proviant til de skibe, han vil udsende mod Søfren Norby. Vort slot (!), torsdagen udi påske uge. [1676, febr.]

— , 20 aug. Niels Hansens sognevidne, at denne og Iep Bertilsen spurgte menige almue, om Oluff Broge, herr Iohan Oxis skriver på Nyelstroppegordh, måtte få de klippinge, som var i s. Klemenskirke, for nogle danske penninge. Han fik dem for 26 mark. Stockemark sognestævne, den søndag næst for s. Bertolomei dag. [1699, juli.]

1528, 11 juli. Frederik I stadfæster for Nilss Arnfeldt til Gundtvedt brev af 1354. Nyburgie, die Ketilli confessoris. [1669, maj.]

— , 11 juli. [1669, maj.] Reg. 2, I, 12333.

1529, 10 marts. Christen Friis til Ougaardt giver sin hustru Else Rosenkrandz bo og boskab, guld og klenodier og klæder med så skel, at hvis hun overlever ham, skal hun beholde det og alt, hvad der kan tilfalde ham, med alt løsøre til evig ejendom uden alt skifte. Ouffegaard, onsdagen efter midfast. [1658, aug.]

1542, 15 jan. Christian III tildømmer Christen Poulsen og hans efterkommere, priorer og forstandere i s. Knuds kloster i Ottense, en del gårde, gods, ejendomme og åsteder. Ottense, søndagen næst efter tyvende dag jul. [1675, aug.]

1542, 29 apr. Iørgen Tidemand af våben erkender at have lånt 100 Iochimsdaler af Axel Rosenkrantz til Togerupgaard og overlader denne 4 pd. kornrente i sit gods i Skaane, hvor han vil, undtagen på en mil nær Hagelæs, såfremt pengene og renten ikke betales til den fastsatte tid. Malmøe, løverdagen næst for Philippi et Iacobi. [1695, dec.]

1544, 1 aug. Væbner Throndt Benckestock, Mattis Størssøn, lagmand i Bergen, og Anders Pederssøn, rådmand sammesteds, bevidner, at Peder Hvitfeld betalte bøder til hustru Gyridt Halvardsdotter efter hendes søn Clemet Olssøn, som han uforvarende kom til at skade. Hustru Cecilie gård i Bergen, s. Petri dag ad vincula. [1668, sept.]

1547, 7 jan. [1663, aug.] Reg. II, 694.

1549, 4 nov. [1677, aug.] Reg. 2, II, 2038.

1550, 4 juni. Iørgen Kotti på hustrus vegne m. fl. giver borgmester Hans Friis i Ottense deres hus og jord i pant for 80 daler, som han har lånt dem. Odense, den onsdag næst efter hellig trefoldighed søndag. [1674, febr.]

— , 10 juli. Niels Lunge til Adserstrup m. fl. gør vitterligt, at de efter rigens brevs lydelse har indført Iørgen Urne i følgende gårde: én i Seberg, i Harre, i Øver-Hierke, 2 i Neerhierke og et boel i Ieberg. Odense, s. Knud konges dag. [1681, okt.]

— , 24 aug. [1680, juli.] Reg. II, 883.

1552, 30 jan. [1669, okt.] Reg. 2, II, 2322.

— , 21 apr. Olaus Chrysostomus' skrivelse til Iens Bang, sognepræst til Mosbjærg og provst i Horns herred, i anledning af, at han havde erfaret, at nogle landsbypræster imod ordinansen havde tilegnet sig halvdelen af korn- og kvægtienden. Alburgi, die Iovis post pascha. Lat. [1701, okt.]

— , 8 juni. [1695, juli.] Reg. II, 1064.

1553, 30 juni. Mageskifte mellem Iørgen Skougaard til Skouffgaard og hans svoger Iørgen Urne til Ingestoffthe, hvorved førstnævnte overlader denne den lod af Ingestoffthe, som er tilfaldet ham gennem hans hustru Anna Urnisdaatter, mod en gård i Vandtinge i Fyøn. Køffvenhafn, pä s. Povills dag efter midsommer. [1671, dec.]

— , 16 juli. Anna Rønnov til Ryegaard kundgør et mageskifte med sin søn Iørgen Urne til Engistoffte, hvorved hun overlader ham sin gård i Laaland i Sønderherred i Lesøø by mod hans gård i Siæland i Eslebierge. Kiøbenhafn, søndagen næst efter s. Knud konnings dag. [1699, juli.]

1555, 11 juli. Vidisse af brev af 8 juni 1552. Iulstrop, s. Kields dag. [1695, juli.]

1556, 2 jan. Skødebrev fra borgmester og råd og kæmner på byens vegne til Arendt Guldsmid og hustru Maren og deres arvinger på en grund i Otthense. Otthense, torsdagen næst efter nytårsdag. [1674, febr.]

1557, 21 apr. Tingsvidne om rebning af skov og mark på Haldager grund. Sundz herreds ting, onsdagen næst efter påskedag. [1667, marts.]

1558. [1675, okt.] Reg. II, 1661.

— , 31 juli. Mogens Henriksens brev til hans fader Henrik Mogensen, borgmester i Helsingør. Witebergæ. Lat. [1681, jan.]

— , 30 aug. [1658, aug.] Reg. 2, II, 3414.

— , 6 dec. [1658, dec.] Reg. II, 1643.

— , 9 dec. [1658, dec.] Reg. 2, II, 3520.

1560, 4. nov. Mogens Gyldenstiern skriver til borgmester Hendrich Mogensen i Helsingør angående en kopi af en søret og en lov om vrag, som Henrik Mogensen havde skrevet til ham om, og om anbringelsen af nogle søtønder og fyrpander. Kiøbenhaun. [1681, maj.]

[C. 1560—66?] Niels Henrichsøn i Helsingør skænker sin hustru Margrete Bastiansdatter 500 gode gamle daler i morgengave. [1681, maj.]

1563, 17 aug. [1664, jan.] Reg. 2, II, 4587.

1566, 23 maj. Mogens Henrichsens testamente og gavebrev, som han beder sine forældre at holde efter hans død. Helsingør. [1681, maj.]

1572, 25 apr. [1677, sept.] Ny kirkehist. Saml. IV, 332 ff.

— , 16 okt. Mogens Henrichsens og Knud Iørgensens overenskomst om købet og delingen af Peder Mules gård i Odense, som Knud Iørgensen havde i pant. [1666, dec.]

— , 18 okt. Iohan III af Sverig anmoder Frederik II af Danmark om en udsættelse af terminen for betalingen af den sum penge, Sverig skal yde i følge freden til Stetin. Stæckeborg slot. [1675, aug.]

1574, 12 juni. [1680, okt.] Reg. II, 3001.

1575, 20 juli. Frederik II's befaling om materialier til bygningen på slottet Krogen. Afvensøe jagthus. [1675, okt.]

— , 9 sept. Niels Kaas' brev til Danmarks riges hovmester Peder Oxe til Gislefeld angående offentlige sager; i efterskriften omtales et mageskifte mellem Peder Oxes søster, fru Mette, og kongen. Hørsholm. [1671, sept.]

1580, 24 juli. [1680, juli.] Reg. II, 3524.

— , 4 aug. Biskop Iørgen Boringholm sender Vendelbo stifts provster kongens befaling angående opus concordiæ. Alburgi. [1680, juli.]

— , 20 sept. Wittenberg universitets testimonium for mag. Iakob Andersen, der havde studeret med understøttelse af rentemester Christopher Walchendorph til Glorup. Wittebergæ. Lat. [1701, jan.]

1582, 10 febr. Kongens brev til Odense byråd, at det på en eller anden måde må give rådmand Oluf Bager erstatning for de penge, byen skylder ham. Kroneborg slot. [1667, febr.]

— , 24 febr. Kontrakt og forlig mellem Mogens Henrichsøn og Niels Bager om den gård i Otthense, afdøde Knud Iørgensen købte af Peder Mule, som Niels Bager havde fået som sin hustru Maren Knudsdatters arv, hvorpå Mogens Henrichsen gjorde krav. Otthense. [1666, dec.]

1584, 28 juli. Biskop Poul Madsens sendebrev til de øvrige bisper angående dronningens befaling om taksigelse fra prædikestolene i anledning af prinsens hylding. Hafniæ. Lat. [1684, juli.]

1588, 22 apr. Borgmester og råd i Odense gør vitterligt, at sagen mellem Niels Bager og Mogens Henrichsen om et stykke gårdsrum og udgangen til en brønd for 6 uger siden blev udsat, for at deres venner kunde forlige dem; kunde dette ikke ske, skulde de gå for borgmester og råd. Hvorefter Mogens Henrichsen forlangte og fik et rådhusvidne. Odense. [1666, dec.]

— , 29 apr. Borgmester og råd i Odense tilkender Mogens Henrichsen et stykke jord, som Niels Bager havde tilegnet sig, men udsætter sagen angående gårdsrummet og udgangen til brønden, da Niels Bager ikke er mødt. Odense. [1666, dec.]

1590, 20 aug. Christian IV.s vidnesbyrd om bekendtgørelse af 5 marts (?) 1391. Othoniæ. Lat. [1681, aug.]

1592, 8 nov. [1675, febr.] Bloch, Den fyenske Geistligheds Historie I, 786 ff.

1593, 24 juni. Peder Arnoldsen de Fine sénder sin svoger Iohannes et brev med sin kontubernal Peder Brunkov, hvori han fortæller, at deres rector magnificus, hertug Ulrik, er rejst til Leipzig for studiernes skyld og først vil vende tilbage for at være tilstede ved sin broder prins Christians kroning. Rostochio. Lat. [1696, aug.]

— , 20 juli. Hans Mikkelsen underretter sin svoger Hans Munthe, præst i Tichøb, om, at hans majestæt kan ventes af ham og beder ham være forberedt. Esroma. Lat. [1669, nov.]

— , 16 aug. Hans Mikkelsen skriver til sin svoger slotspræst Christen Stob, at de er komne til Kolding og vil blive der størstedelen af efteråret og vinteren. Coldinga. Lat. [1669, nov.]

1595, 26 juni. Testimonium for Wolfgang Rhumann, udstedt af professorerne i Helmstedt. Helmsteti. Lat. [1671, febr.]

1597, 10 juli. [1667, juni.] Reg. II, 4698.

— , 8 okt. [1697, juni.] Reg. II, 4710.

— , 19 dec. [1686, apr.] Ny kirkehist. Saml. VI, 344 f.

1598, 25 jan. Arril Hvitfeld til Ottesbierg, Danmarks riges kansler og høvidsmand på Draxholm, kalder mag. Niels Glad til sognepræst i vor Frue sogn i Otthense. Draxholm. [1680, apr.]

— , 27 nov. Borgmestre og råd i Odense under og lader dr. Eskild Christensen, medicus, og hans arvinger det jordsmon til leje, som s. Albani kirke og kirkegård fordum lå på, for 2 enkende daler om året. Odense. [1678, febr.]

1599, 25 sept. n. st. [1701, okt.] Danske Magazin 1, II, 358 ff.

1600, 17 juni. [1700, juni.] Ny kirkehist. Saml. IV, 320 f.

— , 6 aug. Peder Pedersøn, provst i Hundborg herred, Iørgen Pedersøn, præst i Thisted, og Anders Friis, borgmester sammesteds, anbefaler herr Christen Ienssøn, født i Thisted, til mester Iacob[1], for at han kan få et kald i Ålborg stift. Thisted. [1706, jan.]

---

[1] Iacob Hansen Holm, biskop over Ålborg stift.

1600, 12 sept. Lavrids Scavenius, præst i Tårnby, anbefaler nogle unge mænd, som han har oplært, til mag. Hans Stephanius' undervisning. Hafniæ. Lat. [1692, sept.]

— , 4 nov. Mag. Niels Glad, præst ved Frue kirke i Odense, underretter Knud Rud til Sandholt, lensmand på kongsgården i Odense, om, at han har begået en fejl ved nadveruddelingen, og beder denne gå i forbøn for ham hos hofmester Christopher Walckendorph. Odense. [1681, febr.]

— , 11 nov. [1681, febr.] Bloch, Den fyenske Geistligheds Historie I, 739 f.

— , 19 nov. Brudstykke af Arild Hvitfelds missive til Christopher Lauridsen[1] i anledning af mag. Niels' fejltagelse ved nadveruddelingen. Draxholm. [1681, febr.]

— , 16 dec. Den gejstlige ret, der var nedsat i Niels Glads sag, hvor Christopher Lauridsen mødte som aktor på Arild Hvitfelds vegne, udsætter afgørelsen til kyndelmisse. Odense. [1681, febr.] Jfr. Bloch, Den fyenske Geistligheds Historie I, 741.

— , 29 dec. [1681, febr.] Bloch, Den fyenske Gejstligheds Hist. I, 740 f.

1602, 16 aug. Biskop Iacob Madsens brev til hans svigersøn Eskil Christensen om at få mag. Poul Gulland, der var anbefalet af Arvid Hvitfeld, indsat til præst i mag. Glads sted. Østre Skerninge. Lat. [1681, nov.] Jfr. Bloch, Den fyenske Geistligheds Historie I, 756.

— , 14 sept. Biskop Mogens Madsens brev til hans kollega Peder Winstrup, biskop i Sælland, om pestens rasen i Skåne og de studerendes uvidenhed, som søger kirkelige embeder. Lundiæ. Lat. [1707, aug.]

[1603?] Vilhelm Skotte, borger i København, der af Christian IV er medgivet hans sendebud som tolk, ansøger kong Iakob af England og Skotland om, at han må indføre sine varer toldfrit og på samme måde udføre det, han erhværver sig. Lat. [1703, aug.]

1604, 29 aug. Biskop Iacob Matthisens brev til hans søn Olav, som studerede i København. Neocopingiæ. Lat. [1674, maj.]

1605, 2 apr. [1680, jan.] Ny kirkehist. Saml. IV, 759 f.

— , 16 juli. Forhør over student Lavridtz Mogensøn, foretaget i følge kgl. brev, hvori han beskyldtes for at have tet sig uterlig i en forsamling af præster i Ørslev i Løve herred hos provst Anders. [1673, juli.]

— , 23 juli. Fortsættelse af Sagen mod student Lavridtz Mogensøn og hans dom. [1673, juli.]

1607, 1 juni. Register på det inventarium, som blev fundet i skolemesters residens i Otthense år 1607 d. 1 juni. [1671, sept.]

— , 20 aug. Iens Iacobsen Venusin anbefaler sin hustrus søsterdattersøn Hans Rhodius til rector magnificus dr. Hans Stephanius og beder denne sende ham med offentligt testimonium til udlandet. Hafniæ. Lat. [1659, febr.]

1611, 23 apr. [1681, aug.] Rørdam, Danske Kirkelove III, 36.

---

[1] Christopher Lauridsen var Arild Hvitfelds foged.

1611, 29 apr. Iacob Iacobsen sender provsterne i Fyns stift et kongebrev af 23 apr. om offentlig bøn, som er kommet til superintendenten Hans Knudsen. Othoniæ. Lat. [1681, aug.]

— , 12 aug. [1658, sept.] Reg. II, 5359.

— , 17 aug. [1658, sept.] Reg. II, 5360 (14 aug.).

1613, 15 sept. Iens Paaske skriver til sin søsterdatter, at han skal til Frankrig med sine herremænd, lykønsker hende i anledning af hendes forlovelse med Otthe Knudsøn i Othense og lover at skrive med Eiler Rudt til hendes moder. Franchfurt. [1666, dec.]

— , 8 dec. Margrete dr. Iørgens skriver til sin søster (?) Abigael og takker for sidst. Kiøbenhafn. [1665, jan.]

1618, 12 marts. [1677, sept.] Reg. II, 5745.

1619, 17 juni. Christian IV befaler lensmand Holger Rosenkrantz og biskop Hans Mikkelsen at have indseende med hospitalet i Odense og gennemse forstanderens regnskaber. Friederichsborg slot. [1668, jan.] Gengivelse i Saml. til Fyens Hist. og Topographie V, 42.

— , 27 okt. Biskop Hans Michelsen skriver til Otthe Knudsen i Odense i anledning af nogle hospitalsregnskaber. Gelskov. [1668, jan.]

1621, 24 maj. Iens Bielche sender Holger Rosenkrantz og dr. Hans Resen sine to skrifter «Bøn for alle stænder» og «Forklaring over herrens bøn» med anmodning om at udtale deres mening. Ex arce Aggerhusiensi. Lat. [1659, nov.] Brudst. og gengivelse i Y. Nielsen, Iens Bjelke s. 92 ff.

— , 2 nov. Erich Kaas og Steen Brahe meddeler N. N., at de i følge kgl. ordre skal indstævne fru Karen Billes, afg. Falck Giøes, samtlige kreditorer til Odense, hvorfor de beder ham selv eller fuldmægtig at give møde dér d. 2 jan. om formiddagen. Odense. [1662, jan.]

1622, 4 maj. Christian IV meddeler sine tro undersåtter på landet Øsel og besætningen på fæstningen Arensburgk, at han har udnævnt Friederich Rantzow til amtmand dér. Kopenhagen. Tysk. [1707, juni.]

— , 11 aug. [1694, juli.] Reg. II, 6135.

— , 12 sept. Biskop Christian Hansen sender stiftets provster Christian IV.s befaling af 11 aug. angående antikviteter og dokumenter og beder dem bekendtgøre den for præsterne og indsende, hvad de forefinder. Alburgi. Lat. [1694, juli.]

1623, 1 okt. [1658, aug.] Kirkehist. Saml. 3, VI, 71 f.

1625, 25 maj. Iacob Hasebarth underretter (sin søster i Odense?) om mag. Peder Pedersens død, hvis embede[1] nu søges af mag. Anders Arrebo og mag. Oluf Wind, hvilken sidste sognemændene have givet deres stemme, da han kan ægte enken. Han skildrer deres forhold under pesten og klager over lægerne. Kiøbenhaun, vor herre himmelfart aften. [1667, aug.]

— , 17 aug. Maren mag. Clausis underretter Anne Iacobsdaatter om, at hendes broder mag. Iacobs hustru, Magdalene Ottisdaatter, har født en datter og er død. Af mag. Iacobs hus. [1667, aug.]

---

[1] Præsteembedet ved Helliggejstkirke i København.

1625, 18 aug. Søsteren skriver til Anne om Magdalenes sygdom. [1667, aug.]

— , 30 aug. Kristen Nielsdaatter skriver til Otte Knudsen i anledning af hans datter Magdalenes død. [1667, aug.]

1626, 13 jan. [1677, juni.] Danske Magazin 4, I, 62 f.

— , 28 sept. Christian (V), udvalgt prins, påbyder med rigsrådets samtykke bønder og menige almue i Ottensegaards len en skat til indkøb af våben og befaler Holger Rosenkrantz til Rosenholm, befalingsmand på Ottensegaard, at inddrive den til s. Martini. Kiøbenhafn slot. [1677, apr.]

1628, 8 juni. Supplikats fra menige borgerskab i Faaborg til kongen om at slippe fri for det kompagni ryttere, som har været indkvarteret hos dem siden 8 dage før Mikkelsdag. Faaborg. [1677, apr.]

— , 28 juli. P. H. von Schlammersdorff skriver til Henning Walchendorff, amtmand på s. Iohannes kloster, angående levering af øl og brød til hæren. Mittelfarth. Tysk. [1677, apr.]

— , 3 sept. Christian IV.s befaling til Friderich Rantzow om af hans len årlig at erlægge 300 speciedaler til rigsråd og embedsmand på Seigelstrup, Christen Thomæsøn til Tonderup, da de, som besidder forleninger enten på regnskab eller på afgift, årlig skal erlægge en sum penge til Danmarks rigsråder, som har haft forleninger i Iülland, indtil der bliver len til dem eller anden middel. Kiøbenhavn slot. [1707, juni.]

1629, 19 okt. Retssag angående skomagersvend Iens Iacobsen, der sigtedes for at have stukket borgmester Otte Knudsens søn, Knud Ottesøn, i ryggen med en kniv. Ottense. [1666, okt.]

1630, 6 dec. Christian IV.s forordning, for at undgå, at uvidende personer får adgang til universitetet, og at kun fattige, flittige og gudfrygtige må optages blandt de 24 personer, som han har befalet, skal bespises så længe og ofte, som kommunitetets indkomst kan tåle det. Kiøbenhafn. [1682, maj.]

[Efter 1634?] Brudstykke af et brev til Thomas Brodersøn fra hans moder (ɔ: svigermoder), hvori hun meddeler ham, at hendes Antoni har været nærved at drukne i Klokkedybet i Odense å. [1665, marts.]

1635, 7 okt. Broder Brodersen meddeler sin broder Thomas, at han har bestået examen attestationis, og at der er kommen en lov, hvorefter studiosi skal continuere triennium og de, som har attestats, skal, før de kommer i embede, have peculiares literas donorum, hvorfor en kirke er bygt i regensen, hvor de skal lade professorerne høre deres gaver. Kiøbenhafn. [1682, apr.]

1636, 9 juni. Christian IV beder fru Karen Kruse, herr Oluf Parsbergs til Jernit, at være tilstede i Kiøbenhavn den 9 okt. ved brylluppet mellem hans datter, frøken Eleonora Christina, grevinde til Slesvig, Holsten, og herr Corfidtz Ulfeld til Eggeskau, befalingsmand på Møen. Kiøbenhavn slot. [1658, juli.]

1638, 1 marts. Hans Michelsen, superintendent over Fyens stift, og Sørren Iversøn, sognepræst til Røninge og Roldsted, provst i Aasom herred, bestemmer efter begæring af Christian Thomesen til Tanderup, Danmarks riges kansler, domprovst i Odense, hvad Christen Olufsen, præst i Fraugde, skal yde sin formands enke Magdalene, sal. Christen Ebbesens, om året, da hun ikke vil ægte ham. Odense. [1681, juli.]

— , 21 juni. Hans Iensen indbyder Sakso Iensen, præst i Ramløse og Annisse, med hustru til sit bryllup. Essebondorphii. Lat. [1674, okt.]

— , 22 juli. Dr. Iesper Brochmands brev til biskop Hans Mikkelsen om theologiske æmner. Hafniæ. Lat. [1681, nov.]

1642, 6 febr. Iacob Iacobsen Bøn, hjælpepræst hos mag. Anders i Stege, klager til biskop Iesper Brochmand over sin foresatte. Stege. [1677, okt.]

— , 1 marts. Christian IV befaler sin amtmand at indsætte Matthias Magnus i præsteembedet i Hachstadt, hvor menigheden har kasseret de 3 af ham indstillede og hemmelig kaldet en anden, at sørge for disse 3 andetsteds og at straffe ophavsmændene til den hemmelige vocation. Hadersleben. Tysk. [1675, juni.]

[1643—1652.] Biskop Iesper Brochmand opfordrer mag. Anders[1] til at lade ham dømme i dennes strid med Holmens præst og provst mag. Niels Spend. Lat. [1665, jan.]

1644, 22 jan. Biskop Iesper Brochmand sender provsterne en skrivelse fra det kongelige råd, opfordrer dem til at komme fædrelandet til hjælp og opmuntre deres præster til det samme og beder dem indfinde sig i Roskilde til konvent i domkirken d. 31 jan. Hafniæ. Lat. [1658, aug.]

— , 5 febr. Tage Thott sender Friderich Rantzow aviserne, tror, at Königsmarch er i stift Bremen, men landgreven af Hessen ikke i Oldenburg; dronningen af Sverig har svaret, at hun intet vidste om, at hendes general havde logeret sig i Holstein og Iydland; det er godt, at Rantzow får defensionen på Landskrone slot. I Efterskriften kan han ikke tro det med Marsklænderne, men hertugen har opfordret Femern til at contribuere og revoceret de 2 kompagnier dér, men de har ikke adlydt. Malmøhuus. [1707, juni.]

— , 6 febr. Biskop Iesper Brochmands brev til provsterne om at indfinde sig i København d. 21 febr., medbringende de penge, de har lovet konge og rige. Hafniæ. Lat. [1658, aug.]

— , 27 febr. [1658 aug.] Christian IV.s egenhændige Breve VII, 79 f.

— , 3 maj. Christian, prins, befaler Friderich Rantzow at bryde op med det i Mallmøe liggende kavalleri, forene sig med Rudolph von Rauchawtt og hans fodfolk og sætte efter fjenden, da der er kommen underretning om, at han har begivet sig til den svenske grænse med sine fleste folk og kun efterladt få tropper ved Vdstedt. Kopenhagen. Tysk. [1707, juni.]

— , 19 juli. Rigens marsk Anders Bilde beder Friderich Rantzow kommandere rytteri og fodfolk der i landet, mens han er bortrejst. Middelfart. [1707, juni.]

---

[1] Præst ved Helligåndskirken i København.

1644, 26 aug. Iørgen Brahe skriver til Frederich Rantzow angående landets forsvar, meddeler ham, hvad han ved om fjenden, og sender ham kopier af breve fra major Bennefeldtz og Christian Rantzow. Hagenskov. [1707, juni.]

— , 1 okt. [1662, febr.] Jens Bircherods Dagbøger s. 83.

— , 18 okt. [1662, febr.] Bircherods Dagbøger s. 83.

1645, jan. Simon Paulis beretning om Hans Ulrich Güldenløwes sygdom og død. [1658, dec.]

— , 17 maj. Dr. theol. Christian Matthiæ anbefaler Middelfart borgmesters sønner Hans og Mads Bang til kongens storkansler. Trajecti. Lat. [1667, nov.]

— , 3 juli. [1660, okt.] Reg. II, 9410.

1646, 18 aug. Christian IV giver Ebbe Gyldenstiern, arving til Biersgaard, sit lejdebrev og anbefaling til en uddannelsesrejse i Tyskland, Frankrig, Italien, England og andre lande. Ex regia Hafniæ. Lat. [1668, juni.]

— , 15 sept. Thomas I. Bang indbyder til sin søster Christines bryllup med Iørgen Ejlersen, designeret rektor ved den københavnske skole. Hafniæ. Lat. [1682, juni og 1686, sept.]

1647, 9 sept. Rådhusvidne om Rasmus Madtzens udlæggelse af troldkvinder. Odense. [1670, nov.]

1648, 27 febr. [1658, juli.] Reg. II, 10082.

— , 16 okt. Forhør angående et tyveri hos Thomas Brodersøn, forøvet af Simen Hansen i Tarup. Ottense rådhus. [1668, juni.]

— , 1 nov. Thomas Brodersen begærer dom over tyven Simen Hansen i Tharup. Odense. [1668, juni.]

1649, 29 juni. [1668, juni.] Reg. II, 10381.

— , 2 aug. Magdalene Sibilla indbyder til bryllup mellem sin hofmarchal Iohan Christoph von Körbitz og fru Christina Lützowin, sal. Knud Uhlfeldts til Hellerup, på sit livgedings slot. Nykiøping. Tysk. [1668, jan.]

— , 26 sept. Thomas Brodersøn m. fl. klager til lensmanden over, at borgmester Hans Nielsen i Odense ikke i forening med rådet vil sørge for, at byen i overensstemmelse med dens privilegier får en ny borgmester. Ottense. [1665, nov.]

[—] Borgmester og råd i Odense beder kongen om at beskikke den ene af de to af dem indstillede mænd, Thomas Brodersøn og Knud Jacobsen, til borgmester. [1665, nov.]

1651, 18 apr. Corfitz Ulfeld skriver til Oluf Pasbierg i anledning af processen imod sig og anmoder ham om at fremskynde sin rejse til byen for at tale hans sag. Kiøbenhafn. [1663, juni.]

— , 4 juni. Knud Jacobsøn beder borgmester Thomas Brodersøn sørge for, at han ikke bliver borgmester i Odense. Ottense. [1677, marts.]

— , 24 juni. [1658, juli.] Hofman, Danske Adelmænd III, 60 f.

1652, 11 dec. Anders Billes brev til borgmester Thomas Brodersen angående Brobye munitionsværk. Friderichsodde. [1662, marts.]

1653, 7 aug. Mogens Kaas, Ifver Wind og Iørgen Brahe skriver til Henning Walkendorf angående arbejdet på befæstningen på Striibs odde. Odense. [1659, maj.]

—, 18 aug. Frederik III lægger arrest på Corfitz Ulfelds indtægter, eftersom han ikke har efterkommet en stævning, men forladt landet, og befaler dem, der står i gæld til Ulfeld at indbetale renterne til lensmændene. Kiøbenhafn slot. [1663, juni.] Brudst. i Hist. Tidsskr. III, 405.

—, 16 nov. Henrich Willemsøn Rosenvinge til Lysagger, befalingsmand over Drachsmark klosters len, tilstår at have modtaget to pergamentsvåbenbreve af Mogens Iørgensen i Odense vedrørende deres forfædre, det ene lydende på deres oldefader Mogens Iensøn af 1505, det andet på Henrich Mogensen i Helsingøers hustrus[1] herkomst. Kiøbenhafn. [1681, jan.]

[1654.] Brevskriveren[2] beretter om sin midlertidige bestyrelse af universitetsrektoratet efter Worms død og før Thomas Bartholins valg d. 4 nov. 1654. Lat. [1680, juni.] Se Kjøbenhavns Universitets Matrikel I, 253 f.

—, 1 dec. Vedtægter, hvorom borgmester og råd i Odense blev enige. Odense. [1661, dec.] Gengivelse i udtog hos Engelstoft, Odense Byes Historie, 2 udg., s. 244.

1655, 17 nov. Brostrop Gedde beder participanterne i det lovlige sølvbjærgværk i Norge at enes om en fuldmægtig, som på deres vegne kvartalsvis eller oftere kan rejse til værket og tilse det på enhver måde. Christiania. [1666, dec.]

1656, 29 jan. [1675, maj.] Reg. II, 11612.

—, 9 aug. 6 mænd af Aarhuus beder borgmester Thomas Brodersen at leje dem en pram eller skøjte med tilhørende redskaber, som en Hollænder, der har mudret Kærtemindes havn op, skal bruge ved rensningen af deres. Aarhuus. [1667, juli.]

1657, 2 jan. Anders Billes brev til borgmester Thomas Brodersøn angående nogle penge, som han ifølge borgmesterens brev af 23 dec. 1656 skulde modtage af Mowridz Fich, hvori han beder denne betale for sig til dr. Stephan Ram de penge, han i lighed med andre godtfolk har lovet ham årlig. I en efterskrift meddeler han, at der d. 23 febr. bliver et møde i Odense af alle rigets stænder. Hafniæ. [1658, aug.]

—, 14 jan. [1658, juli.] Reg. II, 11849.

—, 28 apr. Ifver Wind og Mogens Høg melder Sifvert Urne kong Frederik III.s befaling af 26 apr., i følge hvilken der ligeligt skal pålignes Iylland og Fyen 610 heste samt kuske og seletøj til feltartilleriet, og at der med befalingen følger et overslag over, hvor mange heste hver købstad på Fyen skal stille. Dallum kloster. [1658, febr.]

---

[1] Karen Villumsdatter Forbus af skotsk adel.

[2] Thomas Bang.

1657, 1 sept. [1663, juni.] Hofman, Danske Adelsmænd II, 289. Paus, Corfitz Ulefeldt II, 171 f.

1658, 8 febr. [1658, febr.] Thomas Bartholin, Orationum varii argumenti orat. 43, s. 279 f.

— , 6 marts. Declaration af freden mellem Sverig og Danmark. Odensehe. Tysk. [1658, marts.]

— 18 maj. [1658, maj.] Thomas Bartholin, Epistolae medicinales 1663—1667, Hagæ 1740, II, n. 96.

[—]. Biskop Lauritz Iacobsens svar til borgmester Thomas Brodersøn, hvori han undslår sig for at holde ligtale over Kirsten Munk og hendes datter (Sophie Elisabeth), da han ikke tør bruge deres titel (grevinde af Slesvig og Holsten), som var forbudt af Frederik III og ved Roskildefreden kun restitueret for Leonora Ulfeldt. [1658, juli.] Jfr. S. Birket Smith, Leonora Christina I, 307.

— , 14 juli. Grevinde Leonora Christina takker borgmester Thomas Brodersøn for haft ulejlighed og udtaler som sin mening, at hendes søskendes titel er restitueret samtidig med hendes egen, hvilket hun beder borgmesteren forklare bispen, hvem det ingenlunde var hendes hensigt at bringe i forlegenhed. Boller. [1658, juli.]

1659, 7 jan. Grev Hendrich Horn påminder borgmester og råd i Odense om at forskåne mag. Christer Hanson for indkvartering; skal han have indkvartering, vil Horn selv bo hos ham. Viborg. Svensk. [1659, jan.]

— , 11 jan. Grev Hendrich Horn begærer at bo hos borgmesteren, når han kommer til Odense, da han har hørt, at der ingen bekvemmeligheder findes hos mester Christer Hansen. Wiborg. Svensk. [1659, jan.]

— , 18 apr. Carl Gustav fritager Hans Hansen i Odense for al kontribution og indkvartering, hvorimod han skal modtage og forpleje overkrigskommissær von Buso med hans folk og 9 heste. Cronenburg. Tysk. [1659, apr.] Dansk udt. i Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1871, s. 132.

— , 14 maj. Sekretær Hjortgiese skriver til borgmesteren i Odense, at der vil finde lettelse sted i byens indkvartering. Neuburg. Tysk. [1659, maj.]

1660, 17. jan. Beretning om eksekutionen af deltagerne i den malmøske sammensværgelse og deres bekendelser om deres forhold til Corfitz Uldfeldt. [1660, jan.] Brudst. i Nyt hist. Tidsskr. IV, 91.

— , 21 febr. Lorentz Tuxens brev til hans svoger om hans heldige flugt til København; herr Henrich sidder endnu; kongen af Sverig er i Gothenborg, hvor stænderne er samlede; de ønsker fred; hver femte mand udskrives i Sverig og ligeså her i landet; Ebberød, Rude, Høfvilt og Ebstrup ladegård er ødelagte, Hirtsholms ladegård i behold. Hafniæ. [1660, febr.]

— 7 apr. Rektor Mads Bang skriver til sin ven Rasmus, at han med held har talt hans sag ved søgningen af et embede ved Odense skole og udtaler sin bekymring for skolens fremtid. Otthoniæ. Lat. [1660, apr.]

— , 12 apr. Rektor M. Bang skriver til den vordende konrektor Rhodius og klager over Odense skoles dårlige tilstand, som skyldes den ulykkelige krig. Othoniae. Lat. [1660, apr.]

1660, 9 maj. Rektor Mads Bang sender sin elev Peder Christensen, søn af Christen Lauridsen og Anna Sabina Brandias, til universitetet. Othoniæ, VII idus maj. Lat. [1680, marts.]

— , 21 sept. Adelstanden bevilger efter rigsrådets forslag en afgift på de «trykte» papirer på 3 år. Hafniæ. [1660, sept.]

— , 21 sept. Adelen går ind på at bevilge en almindelig konsumtion på 3 år med visse forbehold, sogneryttere og en afgift af fodtøj. Hafniæ. [1660, sept.]

— , 25 sept. [1660, sept.] Riegels, Christian V.s Historie s. 65 ff.

— , 26 sept. [1660, sept.] Reg. II, 14218 (dat. 25 sept.).

— , 12 okt. [1660, okt.] Danske Samlinger 2, II, 111.

— , 13 okt. [1660, okt.] Reg. II, 14231.

— , 16 okt. [1660, okt.] Reg. II, 14236.

[—] Underdanigste forslag på adelige privilegier, som i andre arveriger brugelige ere. [1660, okt.]

— , 22 nov. Frederik III befaler sine commissarier, borgmester og råd i Odense, at Mogens Mule og Hans Pedersøn i Odense saavelsom professorerne sammesteds skal være forskånede for indkvartering o. l., som benådningsbrevet af 30 apr. dette år udsiger. Kiøbenhafn slot. [1661, dec.]

— , 7 dec. [1680, aug.] J. K. Høst, Chronos, 1822, s. 72.

1661, 9 jan. L. Lems brev til hans tilkommende svoger i anledning af dennes broder, Valchord Brodersøns død d. 17 dec. Bergen. [1661, dec.]

[— , 19 jan.] Adelen beder kongen bekræfte dens privilegier og i et vis instrument, som sædvanligt, lade forfatte, dog med undtagelse af dem, som er imod arverettigheden. Ex snapsting. [1661, dec.]

— , 18 febr. Rektor Christen Mortensens afsættelsesskrivelse til Iacob Iacobsen Tetrovius, fordi han har passet sit lærerembede dårligt. Alburgi. Lat. [1706, juni].

— , 10 maj. Rektor Mads Bang omtaler i et brev til en unævnt Odense skoles dårlige tilstand og ringe elevantal. Ex museo Ottoniano. Lat. [1681, maj.]

[—] Beretning om mag. Simon Hennings' levned og endeligt. [1661, juni.]

— , 24 juni. Begyndelsen af kongens bekræftelse paa adelens privilegier. [1661, juni.] C. P. Rothe, Saml. af kgl. Rescripter III, 1, s. 91 ff.

— , 24 juni. [1661, juni.] H. F. Rørdam, Danske Kirkelove III, 435 ff.

— , 24 juni. [1661, juni.] C. P. Rothe, Saml. af kgl. Rescripter III, 2, s. 860 ff.

— , 28 juli — 1661, 4 sept. Kæye Lyckes sag. [1661, sept.] Chr. Bruun, Kaj Lykke s. 66 ff. C. P. Rothe, Danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle II, 297 ff.

1662, 8 marts. Slotspræst Matthias Foss forsvarer sig overfor kongen mod beskyldningen for at have talt om statssager i byen og på prædikestolen «og adskillige personalia tracterit». [1662, marts.]

— , 25 juni. Corfitz, greve af Ulfeld, anmoder borgmester Thomas

Brodersøn i Odense om at være hans fuldmægtig ved eftersynet af fogdernes regnskab i hans moders, fru Kirstens, arv. Ellensborg. [1662, juni.]

1663, 20 marts. Odense borgmesteres og rådmænds svar på skrivelse af 13 aug. 1662 fra borgere i Nimwegen, der var kuratorer for en arv efter Pauli Asmi, borger sammesteds, som var tilfalden 5 børn af sal. Asmus Nielsen i Odense. Ottense. Tysk. [1663, marts.]

— , 20 marts. Odense borgmester og råd skriver til Reinie Borret og Gerret Iames i Nimwegen, der var kuratorer for Pauli Asmi efterladenskab, at de giver Hamburgborgeren Iacob Roluffs korrespondent i Emmerich, Ioris Cnoops, eller dennes stedfortræder fuldmagt til at hæve arven efter Pauli Asmi. Odense. Tysk. [1663, marts.]

[— , 3 apr.] [1663, marts]. T. Bartholin, Epistolae medicinales, cent. IV, n. 54.

— , 24 juli. [1663, juli.] Paus, Corfitz Uhlefelds Liv og Levneds Hist. II, 249 ff.

— , 25 juli. [1663, juli.] Paus, II, 255 f.

— , 4 aug. Rentekammerets skrivelse til tolderen i Odense, Christen Westesen, om nogle fyrstelige personers underhold paa gennemrejsen til Kiøbenhafn. Hafniæ. [1663, aug.] Uddrag hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 91.

— , 15 aug. Rentekammerets skrivelse til samme om at sørge for, at der bliver brygget noget godt øl eller skaffet fremmed øl til de ventede fyrstelige personer. Kiøbenhafn. [1663, aug.] Uddrag hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 91.

1664, 27 juni. [1664, juni.] Hist. Tidsskr. 5, I, 66 f.

— , 29 juli. [1664, juli.] Hofman, Danske Adelsmænd II, 121 f.

1666, 25 jan. Kongebrev til bispen i Aalborg stift, hvori befales, at den patronatsret, som nogle kaniker og domkirkeværger hidtil har udøvet, fremtidig skal tilfalde kongen og hans arvesuccessorer; tillige får bispen ordre til at indsende beretning til skatkammeret om andre rettigheder, som kapitlet har haft, og at bekendtgøre en publication om originale dokumenter og adkomstbreve på gejstligt gods og tiender og om ophævelse af eden til kapitlerne. Kiøbenhafn. [1666, jan.] Den første halvdel af brevet findes omtrent med samme ord hos Rothe, Saml. af kgl. Rescripter III, 1, s. 283 f. som et reskript til bispen i Århus. Se Rørdam, Danske Kirkelove III, 464.

— , 20 febr. Frederik III fritager Abigaël, enke efter borgmester Otthe Knudsen i Odense, for byens skatter og kontributioner i lighed med borgmesterenker i Kiøbenhafn. Kiøbenhafn. [1666, febr.]

— , 24 sept. n. st. [1666, sept.] Hofman, Danske Adelsmænd III, 73.

1667, 2 jan. [1667, jan.] Rørdam, Danske Kirkelove III, 468 ff.

— , 2 juli. Frederik III befaler, at den parisiske købmand Nicolaus Formont skal anses for hans kommissær og have 500 imperialer årlig. Hafniæ. Lat. [1667, juli.]

— , 31 juli. Fredstraktaten i Breda mellem Danmark, Norge og Storbritanien. Bredæ. [1667, juli.]

1668, 29 febr. Biskop Anders Andersen befaler stiftets provster og præster at højtideligholde annunciationis festum på sabbatho palmarum. Alburgi, pridie calend. martii. Dansk-lat. [1668, marts.]

[— , marts eller apr.] Brev til en højtstående mand (han tituleres tua magnificentia) fra en unævnt, som ønsker rektorpladsen ved en skole efter den forrige rektor, mag. Christiern Hansens død. Lat. [1668, marts.][1]

— , 22 maj. Mag. Hans Aalburg meddeler biskop Niels Bang, at hans forhenværende karl Søfren Hansen har forført enken Birret Søfrensdaatter. Ex aula Weilbyensi. Lat. [1668, maj.]

— , 18 okt. Frederik III befaler (bisperne i Jylland) at sørge for, at princessindestyren bliver inddrevet til terminen og ligger rede i Fredericia til præsidenterne Christopher Nielsen og Matthias Worm, hvem oppebørselen er overdraget. Kiøbenhafn. [1668, okt.]

1670, $^{15}/_{25}$ apr. Christ. P. Abel, præst for de danske, norske og svenske, underretter sin ven Simon Weidemar om, at hans hustru er død, at han 1663 i aug. blev ordineret til præsteembedet i fyrstendømmet og byen Sulsbach, og at han prædikede dér og i Nürnberg, men ikke tog imod embedet. Amsterdam. [1671, febr.]

— , 11 maj. Christian V.s «gemachsordinanze», en forordning om adgangen til at få audiens. Kiøbenhafn slot. [1670, maj.]

— , 13 sept. n. st. På de katholskes bønner af den danske nation henlægges s. Knud konges (!) dag fra d. 7 jan. til d. 19. Lat. [1670, sept.]

— , 14 okt. Christian V erklærer Ulrich Friderich Gyldenløwes ægteskab med fru Maria Grubbe for opløst. [1670, okt.[

— , 15 dec. [1661, juni.] Rørdam, Danske Kirkelove III, 486 ff.

1671, 25 maj. [1671, maj.] C. P. Rothe, Saml. af kgl. Rescripter III, 1, s. 27 ff.

1672, 24 febr. [1671, maj.] Rothe, Saml. af kgl. Rescripter II, 3 ff. (dat. 24 jan.).

— , 15 juli. Christian V tillader Ofwe Lange til Falckensteen at hjemmevies til Abigael Christophersdaatter uden foregående trolovelse og lysning, og at hun må følge sin mands stand, og deres børn arve faderens skjold og våben og adelige stammenavn og holdes lige med andre danske ædlinger i alle måder. Hauniæ. [1672, aug.]

— , 23 aug. Carl II af Englands lejdebrev for Ungareren Michael

---

[1] Af brevet fremgår, at brevskriveren var ansat ved en skole i Ålborg stift, da bispen i Ålborg nævnes som hans store velynder, og der siges, at brevmodtageren af bispens brev til brevskriveren kan se, hvad der har gjort ham så dristig. Brevet er indført under dagen d. 23 marts; men denne dag døde i følge dagbogen Ålborg skoles rektor Christen Mortensen. Det er nu åbenbart ifølge Bircherods måde at henføre de indførte breve til én eller anden dag med notits i dagbogen, at herværende brev angår Christen Mortensen. Christiern Hansen er altså en fejlskrift for Christiern Mortensen, og brevskriveren (han kalder den afdøde rektor collega mihi conjunctissimo) må være mag. Mogens Mogensen Wingård, der blev konrektor i Ålborg 1666 og var rektor sammesteds fra 1668—1684.

Kys og hans ledsagere Iohannes Adam og Conrad Gleskink. Whiteall. Lat. [1672, nov.]

1672, 11 sept. Matthias Foss underretter Aalborg stifts provster om, at han er bleven stiftets superintendent, udsætter provstemodet til foråret og meddeler en formular, som stiftets præster skal benytte ved bønnen for dronningens forløsning. Aarhuus. [1672, okt.]

1673, $^4/_{14}$ apr. Brev fra Ole Rømer, hvori han fortæller om observatoriet i Paris, om academia regia scientiarum og om opdagelsen af 2 Saturndrabanter. Paris. [1673, juni.] Brudst. i Høst's Chronos s. 40.

1674, 19 sept. Matthias Foss skriver til en præst i anledning af en eller anden forseelse af hans søn og råder ham til ikke at søge nåde for ham straks. Med hensyn til kapellaniet hos ham råder han ham til at tage mag. Nielses søn af Hiøring, som Worm anbefaler hos rigskansleren. Endelig berører han en sag med herr Palle i Raaberg, som synes at angå præsten. Kiøbenhafn. [1675, apr.]

— , 31 okt. Friderich Gerich meddeler Crispinus Gerstmann i Alt Stettin, at han er bleven løjtnant i den norske hær, og at han har ladet sin hustru Lisabeth Bergmans stævne i Odense, hvor hun skal indfinde sig inden 2 måneder. Wedelsburg. Tysk. [1675, jan.]

— , 17 nov. Friderich Gerichens hustru, Elizabeth Bergman, anmoder konsistorium i Greiffswaldt om at tage sig af hendes sag og underrette Güldenlewe og konsistorium i Odense om sammenhængen ex actis. Stettin. Tysk. [1675, jan.]

— , 22 dec. Brev fra konsistorium i Greiffswaldt til konsistorium i Odense angående en vis Friderich Gerichen, borger i Alt Stettin, der er rømmet, tiltalt for mishandling af sin hustru. Greiffswaldt. Tysk. [1675, jan.]

1675, 17 marts. [1675, marts.] Ny kirkehist. Saml. II, 638.

— , 26 marts. Konsistorium i Odense skriver til konsistorium i Greiffswaldt, at Friderich Gerichen fra Alt Stettin ikke har begæret nogen citation over sin hustru af det. Odense. [1675, marts.]

— , 20 aug. Hans Wichman, forstander for Ottense hospital, beder stiftamtmand Erich Banner og biskop, dr. Niels Bang om, at de, eftersom hans kollega Erich Nielsen er død for 3 måneder siden, og 5 års hospitalregnskaber er «uforklarede», vil sørge for, at «regnskabsforhørere» forsamles og vælger en forstander, for at hospitalsmesteren kan blive set på fingrene. Ottense. [1681, sept.]

— , 2 sept. Niels Bang m. fl. opfordrer stiftamtmand Erich Banner og vicesuperintendent, dr. Rudolph Moth til at være hospitalsforstandere et par år på grund af klagerne over hospitalsmester Iørgen Grot. Ottense hospital. [1681, sept.]

[1676, juni.] Høst, Chronos s. 49 ff. Bircherods Dagbøger s. 173. [1676, juni.]

1679, 18 febr. [1679, febr.] C. P. Rothe, Saml. af kgl. Rescripter II, 418 ff.

1679, 15 marts. Biskop Christopher Schletter af Trondhjem meddeler provsterne i sit stift kong Christian V.s befaling om at bede i kirkerne for statens frelse og en rolig fred. Hafn. Lat. [1679, apr.]

— , 23 juni. Iørgen Hanes' testimonium for Stephan Christopher Balzlaw. Othiniæ. Lat. [1679, juni.]

1680, 27 maj. Christian V.s befaling til Iens Rosenkrantz til Farskou, amtmand over Nyborg amt og landsdommer i Fyn, Iørgen Skeel til Broeholm, dr. Iacob Bircherod, professor i Ottense, og Ludvig Stud, sognepræst til s. Knuds kirke, om at gennemse Ottense hospitalsregnskaber og overlevere dem til stiftamtmanden og hospitalsinspektørerne. Kiøbenhafn slot. [1680, juni.]

1681, 26 marts. Erich Banners brev til Abraham Rudolph friherre von Putbush til Køerupgaard, Iørgen Skeel til Broeholm, kancelliråd, dr. Iacob Bircherod og mag. Ludvig Stud, der har opfordret ham til at være medlem af en kommission til undersøgelse af Odense hospitals forhold, hvori han undskylder, at han på grund af sin svaghed ikke kan komme, men udnævner Iens Schult i Odense til sin fuldmægtig i den sag. Aggershuus. [1681, apr.]

— , 16 juni. Iørgen Hanes' testimonium for Iacob Bircherod, dr. Iacob Bircherods søn. Othiniæ. Lat. [1681, juni.]

— , 27 aug. Erich Banners brev, hvoraf det fremgår, at han er bleven Odense hospitals forstander og har benyttet herr Schult ved ordningen af dets sager. Aggershuus. [1681, sept.]

1682, 2 marts. [1682, marts.] C. P. Rothe, Danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle II, 683 ff.

— , 14 dec. Helmuth Otto von Winterfeld og Thomas Kingo udsteder på magistratens vegne i følge kgl. forordning af 7 nov. en begravelsesanordning for Odense. Odense slot. [1682, dec.]

1683, 1 aug. [1683, aug.] Bircherods Dagbøger s. 223 ff.

— , 17 nov. I. Bircherods, Hans Beens og Iens Mundelstrups memorial til konsistorium om de stole, som i Trinitatis kirke skal forbeholdes studiosi, der enten er eleemosynarii fixi eller exspectantes. Kiøbenhafn. [1683, nov.]

1685, 15 okt. Befalingsmænd ved det jysk-wedelske nationalregiment til fods anmoder biskop Bornemann om, at præsten Gert Thiisen må prædike én gang om ugen eller hver fjortende dag for dem og deres undergivne på tysk. Aalborg. Tysk. [1685, okt.]

— , 16 okt. Biskop Henric Bornemann og ministerium Aalburgense tillader, at præsten Gert Thiisen hver mandag, afvekslende i s. Budolphi og vor Frue kirker, må holde en tysk prædiken og tysk kommunion for de tysktalende af garnisonen. Aalborg konventhus. [1685, okt.]

1686, 28 juni. Kgl. stævningsbrev i anledning af en sag mellem Ottense råd og borgmester Iens Madsens arvinger, hvorved parterne får befaling at møde for højesteret. Kiøbenhafn slot. [1686, juni.]

1689, 24 okt. Brev fra Madtz Iensen, der i Lissabon er gået over til den katholske tro og optaget i den hellige Trefoldigheds kloster, til hans moder. Lisbonne. [1693, maj.]

1692, 2 jan. [1692, jan.] Bircherods Dagbøger s. 246.

— , 11 juni. Christian V befaler professorerne at forelægge Lauridz Luja og Erich Mule, der søger om en profession på Odense gymnasium, der bliver ledig ved dr. Iørgen Hanis bortrejse, en materie til at skrive en disputation over «og derom publice disputere», og at indsende deres betænkning over, hvem af dem de finder dygtigst til en profession. Kiøbenhafn slot. [1692, juni.]

[—] Rektors, biskoppens og professorernes indstillinger angående disputatsen, hvoraf fremgår, at Mule faldt fra. [1692, juni.]

— , 21 juni. Kgl. befaling til universitetet om at lade Peder Høyelse, rektor i Nykiøbing i Falster, og Peder Deichmand, der ansøger om en «profession» ved Odense gymnasium, disputere og at indsende betænkning derover. Kiøbenhafn slot. [1692, juni.]

— , 27 juni. C. Bartholins skrivelse til biskoppen og professorerne i anledning af det kongelige brev af 21 juni. Kiøbenhafn. [1692, juni.]

[—] Professorernes betænkninger angående C. Bartholins henvendelse. [1692, juni.]

1693, 11 febr. Kgl. forordning om rang. Kiøbenhafn slot. [1693, febr.]

[—] Christian Zoëga beder kongen om retfærdighed og klager over sine korrumperede dommere. Tysk. [1693, febr.] Gengivelse og udtog hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 262 f.

— , 18. febr. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning angående den forhenværende diacon i Bayenfleth, herr Christian Zoëgas uforskammede bønskrifter. Copenhagen. Tysk. [1693, febr.] Tildels gengivet hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 261.

[—] Sorenskriver Wezel Hansøn i Nedre-Romerriges dom over Ole Hansøn. [1693, marts.]

— , 25 febr. Vicestatholder Just Høeg indstiller Ole Hansen til stor formildelse i straffen, der lyder på døden. Christiania. [1693, marts.]

— , 18 marts. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning angående en person ved navn Ole Hansøn, som sig med tvende ægtehustruer, begge endnu levende, udi ægteskab skal have indladt. Kiøbenhafn slot. [1693, marts.]

[—] Det theol. fakultets betænkning i Ole Hansøns sag. [1693, marts.] Gengivelse hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 266.

— , 21 marts. Christian V befaler Otto Krabbe til Holmegaard, stiftsbefalingsmand over Sielland, biskop Hans Bagger, confessionarius Peter Iespersøn, assessor Povel Vinding, Hans Wandel, Hector Masius og Iens Bircherod at dømme i en skilsmissesag mellem Eiler Holck til Holkenhafn og Ingeborg Dorothea Wind. Kiøbenhafn slot. [1693, marts.] Udtog hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 259.

— , 5 apr. Det theologiske fakultet foreslår kongen at forunde Christian Zoëga kommissarier til at pådømme hans sag, da han kalder sit forum i Glykstad judices corruptos, og det «ikke seeis, hvorledis hans ubluelige raaben skal ophøre, uden hand en Iudicem erlanger». Hafniæ. [1693, apr.] Gengivelse og udtog hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 266 f.

1693, 24 apr. C. Bartholin forespørger biskoppen og fakultetet, om de vil forunde hans søn Stephan Reitzer præpositura reg. communitatis, hvis han kan få sin broder Hans Bartholin til at afstå det. Hafniæ. [1693, apr.]

— , 27 apr. I. Bagger sender professorerne rector magnificus' memorial angående dennes stifsøn Stephen Reitzers erholdelse af provsteembedet på regensen; men da det er tilsagt mag. Borrichius, anmoder han nu om, at sønnen må få det efter denne. Hafniæ. [1693, apr.]

[—] Hans Wandal mener, at man kan gå ind på rektors anmodning, såfremt Borrichius, der skal være bleven rector scolæ Nidros. efter mag. Simon, vil trække sig tilbage. H. G. Masius mener det samme. [1693, apr.]

— , 29 apr. Iens Bircherod samtykker deri, hvis Borrichius vil trække sig tilbage, dog på den betingelse, at Stephen Reitzer forpligter sig til først at tage gradus magisterii. Hafniæ. [1693, apr.]

— , 25 apr. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning angående Rasmus Hansøn fra Lolland, som af herredsfogden er dømt fra liv, ære og boslod formedelst nogle i hans ægteskab begäede lejermålsforseelser. Kiøbenhafn slot. [1693, apr.]

— , 28 apr. Det theologiske fakultets betænkning i Rasmus Hansøns sag. Hafniæ. [1693, apr.]

— , 2 maj. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning over gyldigheden af et ægteskab, som Wilhelm Schmit, præst ved «voris auxiliar-folck i Flandern», har indgået med sit søskendebarn Else Iohansdatter Ask, og ladet sig vie af en person ved navn Iens Bierring. Kiøbenhafn slot. [1693, maj.]

— , 5 maj. Det theologiske fakultet anser ægteskabet for gyldigt, da denne slægtskabsgrad ikke er forbudt i guds lov, og Iens Bering, afsat fra sit kald i Fyn og dømt fra sin fred, siden har fået oprejsning og tilladelse til at søge et andet kald. Hafniæ. [1693, maj.]

— , 16 juni. Matthias Iessen, præsident, og Andreas Høyer, sognepræst, beder kongen tage sig af, at den mennonistiske menighed (Immergenter) har draget et ungt menneske fra Christiania, der har ægtet en mennonistisk datter, til sig og omdøbt ham. Altonah. Tysk. [1693, juni.]

— , 24 juni. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning angående en dom med påtegning af lagmand Fridrich Henrich Schiønnebøl, afsagt af sorenskriveren over Saltens fogderi, Christen Iensen Holding, over Lisbeth Hansdatter formedelst lejermål med hendes moders afdøde halvsøsters mand Esten Olsen, med hvem hun har fået et barn. Kiøbenhafn slot. [1693, juni.]

— , 29 juni. [1693, juni.] Bircherods Dagbøger s. 271.

— , 29 juni. Det theologiske fakultet anmoder kongen om tilbørlig at straffe forhånelsen af dåben, der var sket i Altonah, og fratage anabaptisterne deres borgerlige privilegier og religionsfrihed. Hafn. [1693, juni.] Gengivelse og uddrag hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 272.

1693, 6 juli. Rasmus Bysing ansøger det theologiske fakultet om økonomiembedet på kommunitetet efter den nuværende økonom Iens Christensens død. Kiøbenhafn. [1693, juli.]

—, 18 juli. Christian V forlanger det theologiske fakultets betænkning angående en dom, afsagt af landsdommeren over Sielland og Møen, over Karen Povelsdatter, der skal have udlagt sin stiffader som barnefader, lydende på, at hun skal miste sin hals og kroppen på ilden opbrændes. Kiøbenhafn slot. [1693, juli.]

— , 21 juli. Det theologiske fakultet mener, at gerningen har fortjent den idømte straf, men at delinqventen på grund af sin ungdom, vanvittighed og sære frygt for stiffaderen bør benådes på livet. Hafn. [1693, juli.] Gengivelse hos Molbech, Bircherods Dagbøger s. 273.

— , 21 juli. Det theologiske fakultet bevilger Rasmus Bysing hans ansøgning. Kiøbenhafn. [1693, juli.]

1697, 2 jan. Rentekammerets ordre til borgmestere og råd i Aalborg om konsumtionens ligning mellem byens indvånere. Rentekammeret. [1697, jan.]

[1698.] Biskop i Århus I. Braëms henstilling til kongen angående forordningen af 12 apr. 1698 om tiender, som nydes pro officio. [1698, maj.]

— , 28 sept. Udtog af Iohannes Møllers opfordring til Peder Terpager om at fortsætte Albert Bartholins skrift De scriptis Danorum. Flensburgi. Lat. [1698, dec.]

1700, 4 jan. Andres Kellinghusen beder Peder Syv om oplysninger til sine historisk-genealogiske studier over berømte Danske, meddeler, hvad der passerer i litteraturen, og fortæller, at man atter taler om, at kongen vil rejse til Holsten. Hafniæ ex ædibus patriis dn. Andr. Kellinghusen in platea vulgo den Store Færgestrædet dicta. Tysk. [1703, maj.]

1701, 21 okt. Lodvig Pontoppidan, sognepræst til domkirken i Aarhuus, klager til kongen over, at biskop, dr. Iohan Braëm gør indgreb i hans embede, ham til skade, og d. 13 okt. har forbudt ham at prædike over et lig, hvis arvinger havde bestilt ligprædiken hos denne, før de havde ladet ham det vide. Aarhuus. [1701, nov.]

1702, 4 sept. Frederik IV påbyder en ligelig ligning af korntienden til ham og kirkerne med samtidig angivelse af hver tiendes forrige hartkorn og afgift, og hvem der ejer den. Iegersborg. [1702, sept.]

1703, 24 apr. Frederik IV stadfæster gejstlighedens privilegier. Kiøbenhafn. [1661, juni.] Rothe, Saml. af kgl. Rescripter III, 1, s. 117 f. (dat. 1701, 22 okt.).

— , 10 aug. H. Bornemanns, P. Iespersens, H. Wandals og Ioh. Dorschæus' dom i en sag mellem biskop Thomas Kingo og stiftsprovst, mag. Iørgen Karstens, der havde villet hindre biskoppen i at holde brudevielser, men hvem denne havde beskyldt for at have indført opdigtede ord i landemodets protokol og for ikke at have gjort rigtighed for oppebårne kollekter og andre offentlige penge. Hafniæ. [1703, aug.]

1704, 18 marts. A. Foghs brev til hans broder Peder Fogh i Aarhus om Vilhelm Worms død, om dr. Müllers indvielse som biskop i Fyn og om prins Georgs bisættelse i Roskilde. Copenhague. Fransk. [1704, marts.]

1705, 22 okt. En embedsed. [1705, okt.]

1706, 16 juni. Dronning Anna af England skriver til kong Frederik IV i anledning af sejren over Spanierne og Franskmændene ved Ramelin(!) d. 12 juni, roser de danske hjælpetroppers glimrende tapperhed og anbefaler dem til at belønnes af kongen. Vindesoræ. Lat. [1706, aug.]

— , 26 juli. Kong Frederik IV lykønsker dronning Anna af England i anledning af sejren ved Ramelia og lover ved lejlighed at hædre de anbefalede folk. Lat. [1706, aug.]

[1706 el. 1707.] Uddrag af Iacob Benignus Winsløws brev til broderen Ludvig Winsløw, hvori han udtrykker sin ærbødighed for Iens Bircherod, forfatteren til Dania literata, og lover at sende det, han ønsker, samt svarer sin broder på hans spørgsmål om Luthers og hans læresætningers vildfarelser. Fransk-lat. [1707, febr.]

1708, 21 jan. O. W. Worm lykønsker herr Fogh i anledning af hans nye værdighed[1] og beder ham om at måtte låne de programmata funeralia universitatis, han besidder fra tiden før 1660. Kiøbenhavn. [1708, jan.]

— , 1 febr. O. W. Worms brev til herr Fogh i anledning af hans hensigt at få universitetets programmer oplagte på ny. Kiøbenhavn. [1708, jan.]

Aktstykker til Universitetets Historie

i Tidsrummet 1661—1732.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Tidsrummet 1661—1732 (fra Enevældens Indførelse indtil Udstedelsen af Christian VI's ny Universitets-Fundats) hører just ikke til de frugtbare i de akademiske Annaler. Den umaadelige økonomiske Nedgang, der var en Følge af den lange og ødelæggende Krig, og Enevældens Tryk paa enhver fri Rørelse vare ikke gunstige Betingelser for Udviklingen af et kraftigt og selvstændigt videnskabeligt Liv. Imidlertid har den Tids Historie jo ogsaa Krav paa at kjendes. Som Hjælpemiddel til en mere indgaaende Fremstilling af Universitetets Historie i det nævnte Tidsrum udgives nærværende Samling af Breve og Aktstykker. Antallet kunde med Lethed have været udvidet betydelig; men fra min Haand maa det være nok med dem, som her følge.[1]

---

[1] Peder Fogh blev nobiliteret 1707.

1.

1661, 11. Februar. Kgl. Befaling til Universitetet om i Skatkammeret at indlevere en Fortegnelse over det Bondergods, som det havde haft i Skaane.

Friederich den Tredie med Guds Naade Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Koning.

Wor Gunst tilforn. Er woris naadigste willie och befaling, att I med forderligste vdj voris Schatt Cammer lader indleffuere en rigtig fortegnelse paa det bøndergoetz, som Universitetet for vnderdanigst giort forstrekning til Cronen tilforn vdj Schaane er bleffuen pandtsatt eller vdj andre Maader sammestetz er eygendes. Saa och derhos eder vnderdanigst erklerer, huad goetz her vdj Riget (eller penge isteden, och huor høit) I derimod till Wedderlaug och Vdløsning begierer. Huorpaa wij naadigst os videre resolvere kunde. Dermet scheer vor Villie. Befalendis Eder Gud. Giffuit paa vor Kongl. residentz vdj Københaffn, 11 Februarij 1661.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

Hannibal Sehested.

Udskrift: Os Elschelig Hederlig och Høylærde Rector och meenige Professores vdj Kiøbenhafns Universitet.

Paategnet: Underdanigst læst paa Consistorio, den 13 Februarii, aar 1661.

Orig. i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 105.

2.

1661, 13. Februar. Kongen fritager Dr. Thomas Bartholin for hans akademiske Forretninger, for at han desto bedre kan fremme sine litterære Arbejder.

Doctor Thomas Bartholinus at vere kongl. May^t professor honorarius.

F. 3.

G. a. v. At efftersom oß elschl. hederlig och høylerde doctor Thomas Bartholinus, professor udj universitetet her i vor residentzstad Kiøbenhaffn, for oß vnderd. haffuer ladet andrage, huorledis hand adskillige nyttige opera in re medica och antiqvitate ydermere under hender schal haffue at fuldferdige, oc hans styrche ey [de] mange och sædvaanlige labores, som in academia forefalder, schal kunde her effter udstaa, da paa det for^{ne} doctor Thomas desto bedre oc snarere samme sine foretagende opera kand fuldende, da haffuer vj aff synderlig gunst och naade antaget och bestillet, saa och hermed antager och bestiller for^{ne} doctor Thomas Bartholinus her effter at schal vere voris professor honorarius och dog beholde alt, huis hand udj academiet for sin profession hidindtil niudet och hafft haffuer eller her effter ratione senij kunde nyde, baade inden och uden consistorio. Thi forbiude etc.

---

[1] Flere Aktstykker til Universitetets Historie i samme Tidsrum har jeg lejlighedsvis publiceret andensteds. (s. Personalhist. Tidsskrift 2 R. I, 34 ff. Ny kirkehist. Saml. II, 638 ff. Kirkehist. Saml. 3 R. II, 730 ff. 4 R. I, 355 ff. Danske Mag. 3 R. VI, 179. 4 R. V, 33. samt Danske Kirkelove III).

Haffn. 13 Febr. 61.

Sjællandske Registre Nr. 25, Fol. 57.

3.

1661, 13. Februar. Kongen tillader, at Universitetet paa Grund af dets slette økonomiske Forfatning igjen maa sælge en Professorresidens, som det før Krigen havde erhvervet.

Kiøbenhaffns høylerde bevilning at maa selge Hr. Christian Frises gaard.

Fridericus 3tius.

G. a. w. At efftersom rector och professor[es] vdj universitetet her i woris residentz stad Kiøbenhaffn for oß vnderd. haffuer ladet andrage, huorledis academiet formedelst fremfarne aaringers store besuerlighed udj adskillige betyngseler och gield er geraadet, och detz residentzer saare brøstfeldige schal vere och betimmelig hielp at vdkreffue, och dertil ingen middel vere schal, huorfore de vnderd. hoß oß haffuer ladet ansøge och begiere, vi naad. tillade ville, at den residentz i Cannichestrede, som affgang. Hr. Christian Frijß, fordum voris elschl. kiere hr. faders sl: och høylofflig jhukommelses cantzeller, haffuer tilhøert, som for nogle aar siden til academiet kiøbt er, igien selges maatte, paa det universitetet i eendeel detz tyngsel forlettis kunde, efftersom samme residentze for sin vitløfftighed skyld academiet dog til besvering skal vere, da haffuer vj effter forbemelte omstendigheder naad. bevilget och tilladt, saa oc hermed bevilger och tillader, at forskr. residentze, som til academiet aff for^{ne} affg. Hr. Christian Frijß kiøbt er, igien maa selges och affhendes til huo derfor mest giffue vil. Forbydendis etc.

Haffn. 13 Febr. 61.

Sjællandske Registre Nr. 25, Fol. 56.

4.

1661 (Februar). Erklæring fra Kommunitetets Bestyrelse (det theologiske Fakultet) om eventuelt Salg af en Del af Regensgaarden.

Ihm.

Effter hanß kongl: may^{tts} woris allernaadigste herris schrifftlig befalning, anlangendis att effterßom erlig och welb: mand Hr. Hannibal Sehested till Nøraggergaard, kongl. maytt: raad, rigens skatmester, præsident udj cammercollegio och assessor udj collegio status, er nyligen aff hanß kongl. may^{tt} beuilget den residentz i Canichestræde, som affgangen Hr. Christian Frijß haffuer tilhøert, fra academiet at ßelgis, huortill for^{ne} Hr. Hannibal Sehested formedelst den ringe gaardsrum udj bemeldte gaard wnderdaanigst er begierendis nogit meere pladtz aff Regentzgaarden att motte forundis till at bygge it nyt huus wijdere ud, att wi om hans wnderdaanigst begiering egentlig schulle fornemme och os wnderdaanigst ercklere, huor wijt wi eragter for^{ne} Hr. Hanniball Sehested aff Regentzplatzen uden detz schade att kunde forundis saa och saa megit aff Regentz-huußit att beholde, som till ßamme hannem beuilgede pladtz udstræcher, saa at dett for hannem och hans arffuinger motte uere fast och w-ryggeligt.

Da høystbemeldte hanß kongl. may^{tts} naadigste befalning udi ald wnderdaanighed att effterkomme haffuer wi uerit paa aasteden och fornummit, att till ßamme kiøbte residentzis nødvendig indrettelße schulle behøffuis aff Regentzhuusit strechendis sig ud till Canichestræde sex och tredifue aln och till Schidenstræde ichun thi aln, effterßom area tvert offuer Regentzgaarden enger ßig jo meere och meere. Huilched wi formeene Regentzen att kunde uere till lijden eller ingen schade, effterdi gaarden bliffuer derforuden stor noch, och en deell aff det huusrum, som begieris, aldrig haffuer uerit brugt, een deel mesten standet leedig, efftersom studenterne hiid indtill en stoor deell er tvungen till att begiffue ßig der ind, formedelst de udi byen med wæed, lius och seng skall haffue bedre commoditet end der inde.[1] Indstillendis dog alting till hanß kongl. may^{tts} egen naadigst dispensation.

Hanß kongl: mayttzs:
wnderdaanigste thienere
Hans Svane. Thomas Bang. mpp. Rasmus Hanssøn Brochmand.

Original (udateret) i Rigsarkivet, Indlæg til Sjællandske Missiver Nr. 109, 27. Febr. 1661, hvorved Andragendet bevilgedes. Jvfr. Baden, Univ. Journal V, 111 ff.

Under 8. Maj 1661 tilskjødede Universitetet Grev Christian Rantzau den Professorgaard ved Regensen, som det i sin Tid havde kjøbt af Kansler Chr. Friis. (Orig. p. Perg. i Rigsarkivet.) Skjødet fik 11. Maj s. A. kgl. Stadfæstelse. (Sjæll. Registre.)

---

[1] At Regensen næsten har været betragtet som en Tvangsanstalt, ses formentlig allerede af følgende Antegnelse i Acta Consistorii for 21. Jan. 1654: «Johannes Nicolai var citeret af Morten Skipper til at høre Vidne imod sig. Tvende Mænd og Kvinder af hans Nabolag beviste: først, at han havde talet ilde og skjældt dem; 2. at have domineret i Helligdagene; 3. at have klamret med Dørene om Natten og turberet alle vicinos fra deres Søvn. Samme Studiosus blev henvist ad carcerem og siden at flytte ind i Regensen.» I Acta Consist. for 20. Jan. 1661 omtales, at «Regensen moxen nu er øde». Regenskirkens Kalk og Disk vare ifølge A. C. 8. Jan. 1661 laante ud til Taarnby Kirke. Hannibal Sehested synes oprindelig endog at have villet kjøbe selve Regensen. I A. C. 18. Jan. 1661 læses nemlig: «Doct. Peder Scavenius proponerede paa Hs. Exc. Hr. Hannibal Sehesteds Vegne, at Hs. Exc. gjerne var begjærende, at Universitetet vilde sælge ham den Residens i Kannikestræde, som sl. Hr. Kansler, Hr. Chr. Friis til Kragerup tilforn haver haft, med tilhørende Lejevaaninger, saa og den hosliggende Regens. Professorerne svarede — — — hvad Regensen angaar, at de raader ikke for den.»

5.

1661, 3. Marts. Kgl. Befaling til Dr. Christen Ostenfeld om at nogle Professorer skulde slutte sig til de kgl. Kommissærer i Skaane for om mulig at virke til det derværende Universitetsgodses Restitution.

Friderich dend Tredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis och Gottis Konning.

Wor synderlig Gunst tilforn. Efftersom os elschel. Her Iffuer Krabbe til Jordbierg Ridder och Her Henrich Lindenau til Offuitz Closter Ridder, wore mend och tiennere, dend 18 Januarij sidst forleden i neruerende Aar haffuer bekommit woris naad. Ordre sig offuer til Schaane at begifue, och der med de Suensche tilforordnede Commissarier effter fredz Trachtaternis Indhold paa woris Wegne om det Schonsche adelig godses affstaaelse at handle, da er woris naad. willie och befalling, atj retter Eders Leilighed effter, eder med forbem^{te} woris forordnede Commissarier did offuer at følges, och Universitetets interesse om des goedses Restitution iligemaade at i agt haffue, och med de Suensche dertil forordnede Commissarier derom at handle. Dermed scheer wor willie. Befallendes Eder Gud. Schreffuet paa wort Slott Kiøbenhafn dend 3 Martij A° 1661. Wnder wort Zignet.

Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os Elschelig, Hederlig och Høylærd Doctor Christen Ostenfeld, Professor ved Universitetet i wor Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Læst for Professoribus paa Consistorio, den 9 Martii, aar 1661.

Orig. i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 105.

6.

1661, April—Maj. Akademiske Borgere, der havde forset sig ved Lejermaal, søge og opnaa kgl. Oprejsning af Hensyn til deres Deltagelse i Hovedstadens Forsvar.

a.

Stoormæchtigste Høybaarne Første, Allernaadigste Herre och Konning.

Efftersom ieg fattige wværdig Gudß Ordß Medtiener udi Ringkiøbing aff menneskelig Skrøbelighed haffver forseet mig, da Jeg vaar udi den Militariske thieniste under Oberst Tott, och iche vidste, at Gud aff sin wbegribelige Visdom saa snart vilde forfremme mig till dett Hellige Prædiche embede; da effteratt Jeg samme Hellige Prædiche Embede er bleffven betroed, er min hustrue kommen tolff uger med hendeß foster fortiilig, och der udoffuer tiltaleß paa mit kald; Saa er Jeg paa dett Allerunderdanigste och ydmygeligste begerendeß, Ederß Kong. Maytt. aff Høyeste medfødde Kongl. Mildhed mig fattige Mand denne min forseelse Naadigste for Gudß skyld vilde tillgiffue, att Jeg min forrige Capellanie igien motte nyde, saa at Jeg fattige Mand kunde haffve nogen leffnets middel til mig, min hustru och barn, at wi iche i Armod och største Elendighed voreß brød med bedrøffuelse skulle søge; efftersom all min fattige Formue bleff tillsatt udi Kiøbenhaffns beleiring, da

Jeg under Oberst Krags Regiment betiente Sergiant och siden under Oberste Tottes Regimente Quatiermesters pladtz, och derudoffver haffver nu aldeleß ingen middel at leffwe aff, uden hans Kongl. Maytt. mig dette Naadigste igien for Gudß skyld vil unde och bewilge. Her paa forwentendeß hans Kongl. Maytt. Naadigste Audientz, formodendeß wißligen, att den store Kongernes Konge Christus Jesus saadan Ederß Kongl. Maytt. medfødde Clementz rigeligen och offverflødeligen vill belønne, och ynskendeß her med hans Kongl. Maytt. med det gandske Kongl. huuß altid at motte bliffve under den høyestes beskermelse och huile under den Almechtigstes Skygge. Aff Ringkiøbing den 20 Aprilis Anno 1661.

Ederß Kongl. Maytt.
underdanigste och ydmygeligste
Forbedere och Tienere
Peder Christensøn Buck.

Jydske Indlæg, 1661. Ansøgningen bevilligedes ved kgl. aabent Brev af 18. Maj 1661.

b.

Aller Nadigste Herre och Konning. Dett er och altiid haffuer wæred woris afsagde Fiendis, Dieffuelens, hans Art och Natuur, att legge sig effter att forføre mennischen, saa endoch de Allerhelligste. Dett sant at were, maa Jeg underskriffne fattige Persoen med mit Exempell bekiende, efftersom Jeg aff Kiødtz och Blodtz schrøbelighed er kommen udj lejerwold med ett løs Quindfolch och med hende syndett och forseet mig imod dett Siette Bud i Gudtz hellige Loff. Aff huad Aarsag Jeg och haffuer paa trej Aars tiid wered relegered fra mine Studiis; Kirchens Disciplin haffuer Jeg udstandett. Jeg haffuer, imidlertiid dend Kongelig Residentz Kiøbenhawn aff Fienderne waar blocqueret, ladett mig der inde bruge imod Hans Kong. May.s och mit Fædernelandtz fiender, saasom en goed Patriot wel eigner och anstaar, och dett for en Musqueterer vnder hans Excellentz, dend tiid General Leutenant, men nu Feltherre [Schack], hans Regiement, som mit rigtig Paß skall udwiise. Alt saadant agter Jeg dog ichun ringe aff Kierlighed till hans Kongl. May. och mit kiere Fæderneland, om Jeg motte nyde dett nogett gott ad. Nu staar inted wiidere tilbage, end att hans Kong. May., min Allernaadigste Herre och Konning, wilde aff Kongelig Naade och mildhed mig fattige Persoen forunde, att Jeg igien motte komme til mine Studia och faae Kongelig opreisning, paa dett att ald min welfærd derudoffuer iche schall bliffue spildt och kuldkast.

Saadan Kongelig Naade will alle Kongers Konge och Herrers Herre rigeligen igien belønne. Supplicanten forwenter her paa Naadig Suar wdj wor Herris Jesu Naffn.

Mariæboe. Dend 23 Maii,
Anno 1661.

Thøger Jacobsøn
Rissendall.
S. S. Theologiæ Studiosus.

Sjællandske Indlæg, 1661 A. Ansøgningen bevilligedes ved kgl. aabent Brev af 26. Maj 1661.

7.

1661, 18. Maj. Kongen bevilger, at Universitetets Kapitaler maatte anvendes til Lønning for Professorerne, som i de sidste Aar næsten ingen Indkomster havde haft.

Wi Friderich dend Tredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, hertug udi Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmerschen, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle witterligt, at efftersom Rector och Professores vdi Vniversitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhaffn for os vnderdanigst haffuer ladet andrage[1], huorledes Vniversitetet nu moxen i fiire nest forledne Aaringer ingen indkombst har hafft, huoraff de deres tilbørlige Stipendia, som de hos Rectorem haffue at fordre och nu saa høyelig behøffuer, haffuer effter derom giorte Fundatzer kundet betalt bliffue, och ey heller nogen forhaabning schal were aff Vniversitetets tilliggende Bøndergods, som nu er ruinerit, noget aff bemelte Aaringers Restantzer at schulle kunde erlanges, saa efftersom nu ingen anden middel hos bemelte Vniversitet schal forhaanden were, huoraff Professores deris deel aff deris Stipendiis bekomme kunde, vden nogle faa Capitaler, som i førige gode tiider Vniversitetet til fremtarff och nødhielp vdi onde tiider (och iche wed Fundatz til nogen anden sær brug deputerit) paa Rente vdsat ere; och Vniversitetets fornødenhed i disse besuerlige onde tiider nu høyere och større end nogen tiid tilforn schal were: Da haffue wi effter herom giorte vnderdanigst ansøgning och begiering naadigst beuilget och tillat, saa och hermed beuilger och tillade, at forbe^{te} vdsatte Capitaler med deris forfaldne Rente maa til forschreffne deel aff Professorum Stipendiis, som dennem hos Vniversitetet resterer och tilkommer at betalles och afflegges, anwendt bliffue. Forbydendis alle och eenhuer herimod, efftersom forschreffuit staar, at hindre eller vdi nogen maade forfang at giøre, vnder wor Hyldest och Naade. Giffuit paa wort Slott Kiøbenhaffn dend 18 Maij Ao. 1661.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

Paategnet: Underdanigst læst af Rectore och Professoribus paa Consistorio, den 8 Junii, aar 1661.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 178. Sammesteds findes en Fortegnelse over, hvad Professorerne reste i deres Besoldning for Aarene 1658—60, samt forskjellige Indlæg angaaende deres Indkomster 1661—62.

8.

1661, 20. Maj. Forhandling i Konsistorium om den forestaaende Baccalaurpromotion.

A° 1661, 20 Maji, post merediem,
Præsentibus in Consistorio D. Bangio, D. Er. Bartholino, M. E. Brochmand, M. Vindingio, M. Langio, Stenbuchio Notario,

Proponerede Pro-Rector, Spectabilis Dn. Decanus, M. Erasmus Enevaldus Brochmand, tillige da nærwærende, huorledes sig hafde tildraged, at, ipso puncto temporis, som hand stod oc wilde opgaae paa Consistorio med sine kiere collegis, Philosophicæ Facultatis Professoribus, at examinere candidatos Baccalaureatus, komme de samtlige til hannem oc sig beklagede, at, nu de vare forsamlede, befandtes de icke flere end ti, af huilcke de fleste vare aldeles uformuende, besønderlig de, som vare komne efter Kongelig forordning her over at promovere af Aarhus stigt, huor de nu nogle aar ingen løn haver haft oc neppe lifs ophold videre end af borgernes gode villie, hos huilcke de stundem tid et maaltid haver nydt; befrøctende derfor, sig icke at kunde af sted komme den sædvanlige bekostning, som skeer til graden. Thi begierede de gierne forlof at reise strax tilbage oc lade med graden anstaae. Decanus lovede slig deres begiering at ville til det beste, det de ocsaa begierede, for Dn. Professoribus andrage, oc vide dennem saa der paa suar, huor efter de sig kunde vide at rette; oc var derfor herom kierligen enhuer Professorum mening oc endelig slutning begierende. Da, perrogatis dictisque omnium Professorum sententiis, var dette de flestes suar oc mening, at det icke war raadeligt at lade dennem, sag uforretted, saaledes igien hiemfare, eftersom det icke siuntes at være ex Academiæ aut re, aut dignitate, baade fordi de ere komne herover efter programma publicum, som Authoritate Academiæ er udganget: oc nu, dersom man lod dem saa slet hiemreise for sumtuum skyld, skulde der vel de findes, som Academiet med slig eftertale vel torde gravere, at de kunde icke komme til graden, fordi de hafde icke penge nock at spendere oc mætte enhuers begierlighed med: besønderlig efterdi de siunes nock self allerede at lade sig dermed mercke. Academiet maatte derforuden give hermed tilfeld, at saadanne edicta, som skeer efter Kongelig bogstaf, maatte vorde her efter en føye ting actede: oc Episcopi, imod Kongelig mandat, have sig stedse her efter det til undskyldning, at de haver engang sendt os nogle her over, huilcke, efterad de hafde her væred en tidlang, oc i midler tid ey ringe deres ungdom forsømt, ere de blefne viiste tilbage, sag uforretted, allene fordi de vare ey mange nock for spenderingens skyld til at tage graden; huorfor oc, efterdi de ey kand blive promoverede, i huor vel de dertil forscrives programmate publico, med mindre de ere saa mange, at de dennem, som med graden umage haver, overflødig oc rundelig kand honorere, det bisperne der ovre icke kand vide, naar de dennem fremskicker, nødes de for alting at see paa scholernes beste, som dennem særdeles i ordinantzen befaled er. Oc kunde Academiet volde det saa self allene, at graderne her efter, imod fundatzen oc Kongelig mandat, kand komme efterhaanden mere, end paa nogle aars tid des verre skeed er, udi største decadentz, oc endlig gandske af brug; som dog ere sønderlige invectiver, huor ved ungdommen faar løst oc attraae til at studere, som os alle bekiendt er. Huorfor Dn. Decanus vilde vel giøre oc Candidatos erindre, at de io ret vel vide, at icke nogen af Professoribus eller ministris pleyer nogen at forscrive noget vist honorarium for deres umage, medens lader sig altid gierne nøye, huad heller det er lidet eller meget, som dennem tilbydes, oc at Professores kunde sig derfor ey nocksom forundre over denne usædvanlige Candidatorum undskylding:

---

[1] Dette Andragende, dat. 8. Maj 1661, findes i Sjæl. Indlæg i Rigsarkivet. Indholdet er fuldstændig gjengivet i den kgl. Resolution.

derhos Dn. Decanum, at hand vilde vel giøre oc fare fort med alting, giøre disputatzen det kaarteste mueligt var, for bekostningens skyld med papir oc trøcken: oc dersom Dn. Professores Philosophi vilde, for tiden at vinde, examinere i morgen formiddag, vilde Theologi gierne giøre det samme strax efter maaltid til sex slet. Vare der ocsaa nogle, særdeles de fremmede fra Aarhus scholer, som sig høyest beklage, saa fattige, at de icke viste sig nærmere raad til programmata, theses, ministros at betale, som ere uforbigiengelige sumtus her oc huer sted til graderne, da vare præsentes Dn. Professores, paa de fraværendes formodelig gode behag, tilfreds med, at Dn. Decanus, paa de fire rix daler, som enhuer candidatus til fiscum erlegger, tager af saadanne ickun en liden beviis, at de love dennem self mindt at erlegge, saa snart Gud vil, tiderne bliver bedre: oc ellers letter dennem sumtus alios det allermeste, som mueligt er. In summa, alle ting saa at disponere oc forordne, ne quid detrimenti dignitas Academiæ patiatur; som de dog ere fuld forsickrede, hand, foruden all slig nogen deres begiering, nocksommelig alligevel dog ellers giorde.

Af Acta Consistorii for angivne Dag (med Professor Chr. Steenbuchs Haand).

9.

1661, 1. Juni vedtoges i Konsistorium, «at Theologiæ Studiosi skal ved publicum programma forbydes at gaa med Kaarde, under Straf ej at admitteres» (til Attestats). Programmet «de gladio non gestando» er dateret 8. Juni s. A.[1] I Dr. Johan Vandals Rektoratsregnskab er følgende Udgiftspost anført under 11. Juni 1661: «En Bøsseskytter, som en ganske Dag tog Vare paa Programma de non gestando gladio, at det ej skulde afrives — 1 Mark.» — Af Konsistoriets Retsprotokol 1661 ff. ses, at Studenter oftere misbrugte deres Vaaben til Slagsmaal og anden Tumult. Naar slige Sager paadømtes, tilpligtedes Angriberen at aflevere sine Vaaben til Universitetets Rektor. Exempel: Baccalauren Erik Thomesen havde angrebet en anden Student; den 28. Jan. 1665 faldt Dommen: «Eftersom Erik Thomesen tilfindes imod Leges at have baaret Arma og dennem endogsaa misbrugt til Tumult og Slagsmaal, og det paa en Søndag ved Aftensangstider, da er han tilfunden at levere arma iniqvitatis fra sig til Magnificum Rectorem og at redimere carcerem med 20 Rdl. og dennem at betale inden 8 Dage eller strax at gaa in carcerem.» Universitetets Matrikel viser, at Studenterne undertiden foretrak at udslettes af Matriklen og miste deres akademiske Borgerret fremfor at udlevere deres Vaaben.[2] I Acta Consist. for 23. Juni 1668 hedder det: «Magn. Rector proponerede, at efterdi Hs. Kgl. Maj.s naadigste og strænge Brev var udgaaet[3], at Studiosi ikke skulde bære Kaarde, og dog alligevel Mag. Zoegæ Søn gik med Kaarde, og hans Navn endnu fandtes udi Matriklen. M. Fossius refererede, at han skriftligen havde sagt sig fra Universitetet, men var begjærende, at hans Navn ikke af Bogen maatte udslettes.»

---

[1] Trykt hos Engelstoft, Univ.- og Skole-Annaler 1807 I, 196—8.

[2] Birket Smiths Udg. af Univ. Matrikel I, 326, 336 Not.

[3] Dette Kongebrev, dat. 23. Dcbr. 1667, findes trykt hos Engelstoft, Univ.- og Skole-Ann. 1807 I, 199—200.

10.

1661, 2. August. Kongebrev til Universitetet om dets Rektors, Dr. jur. Johan Müllers, Kaldelse til Borgmester i Flensborg.

Friderich den thredie medt Guds Naade Danmarches, Norges, Wendes och Gottes Koningh etc.

Wor synderlige Gunst thilfornne. Efftersom Borgemester och Raad udj Flensborig hoes oß wnderdanigst haffuer ladett anholde, att oß elschelige, hæderlige och høylærd Doctor Johannes Møller, Juris Professor och pro tempore Rector her paa Academiet, maatte dennem forundes att werre Borgemester i bemeltte derris stad, och derthil aff oß fra Academiet och Rectoratu her sammesteds naadigst demitteris, efftersom bemeltte deris stad høyligen behøffuer een lowkündig och i de Slesuigsche Holsteinsche Sager i Synderlighed wel forfahren Mand: Da effterdj wj giernne seer bemelte worris stads Forbedring och thiltagelse, erre wj naadigst thilfrids, att bemelte Doctor Johannes Møller effter samme wnderdanigste Anmodning och Begiering strax maatte antage bemelte Borgemester Bestilling udi Flensborg. Thil huilchen Ende wj hannem och hermed entlediger och befrier fra dend Ed och pligtt, som hand thil Academiet forbunden er. Thi er worris naadigste Willie och Befalling, att hand strax Rectoratum resignerer och afflegger, och en anden effter Constitutiones och Praxin Academiæ i lige thilfælde i hans sted strax thil Rector worder wdmeltt och forordnit, saa at bemelte Doctor Møller her offuer iche bliffuer opholtt. Dereffter i eder kand wide at rette. Befallende Eder Gud. Schreffuit paa wort Slot Kiøbenhauffn dend 2 Augustj Ao. 1661.

Vnder wort Zignett.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschelige, Hæderlige och Høylærde Rectori och meenige Professoribus udj wor Kiøbsted Kiøbenhauffns Uniuersitet.

Paategnet: Underdanigst læst af Rectore oc Professoribus paa Consistorio, den 6 Augusti aar 1661.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

11.

1661, 22. August. Kongebrev til Universitetet, om at Latinskolens Rektor, M. Jørgen Ejlersen, tillige skulde overtage en af de ordinære Professorpladser i det filosofiske Fakultet, naar en saadan blev ledig.

Friderich den thredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis och Gottis Koningh.

Wor synderlig Gunst tilfornne. Efftersom wj for nogle Aar siden naadigst haffuer beuilget os elschelige hæderlige och høylærde M. Jørgen Eylertzen, Rector

Scholæ her udi wor Residentzstad Kiøbenhauffn, for da allerede udstanden Arbeid och Flittighed saauelsom hans Schichelighed i det besuerlige Schoele Embede, att hand fra samme woris breffs Dato maatte niude Loco, Sessione, Ascensione in Academia inter Professores, med Senio in Salariis, Optionibus Residentiarum et Decimarum lige med de andre Professoribus, naar hand Schoelen quiterede, da effterdj wj nu naadigst forgaat haffuer anseet, hans dagelige Inspection och Direction i schoelen, Vngdommsn thil beste, fremdeles och ydermere att wille bruge: da haffuer wj naadigst vndt och beuilgit hannem for sin lange och fligtig tieniste och wdstandende stoere Arbeide i schoelen, att maa w-formindschet niude och beholde, huis hand aff bemelte Schoele kand haffue, saauelsom dett hand tanquam Scholæ Rector och Lector Musices pleyer at niude endten aff Schoelen eller Academiet, och derforuden indtræde udi een aff de sex ordinariis Professionibus, naar nogen aff dennem her udj Academiet vacerer, huilchen hand wden ald exception och Disputation maa antage, des Intrade och Indkomme effter Annum Gratiæ och Refusionis niude, bruge och beholde med lige Honore, Potestate, Rett och Rettighed i alle maader, wden nogen Forringelse eller Forandring anderledes, end de sex Philosophi ordinarii dett niuder, haffuer och bruger, Residentia Academiæ och Decanatu wndtagett, efftersom hand dett Eene iche behøffuer och det Andet ey bequemmeligen thillige med Schoelen kand forestaa. Dog schall bemelte M. Jørgen Eylertzen, saa lenge hand wed Schoelen forbliffuer, wnder Archi Episcopi Jurisdiction hereffter som hid indtil stande och suare. Dette wj Eder saaledes thil naadigste effterretning wille lade wide. Befallende eder Gud. Schreffuitt paa wortt Slott Kiøbenhauffn denn 22 Augustij Anno 1661.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os Elschelige Hæderlige och Høylærde Rector och meenige Professoribus udi wor Residensstad Kiøbenhauffns Universitet.

Paategnet: Læst af Rectore och Professoribus den 24 Augusti, aar 1661.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

12.

1661, 1. November. Forhandling om Dr. Christen Ostenfelds Beskikkelse til Universitetsbibliothekar.

Efftersom Hans Høyædle Excell. H. Cantzeler haffuer forgangen Mandag afften mig ladet ved sin Handschriffver viide, at Hans Excell. haffde frem for andre formedelst hans store qvaliteter och meriter dyctigst befunden D. Christen Ostenfeld til at være Bibliothecarium i Sl. D. Thomæ Bangii sted, och forhaabtis, at D. Professores vaare der med denne election tilfredtz: daa om absentium DD. Professorum Suffragia herom at viide, begieris en hver schriffteligen sin meening at vilde her andtegne. Hauniæ 1 Nov. 1661.

P. Scavenius, Acad. p. t. Rector.

Jeg icke veed, om Dñi Professores med Bibliothecarij vduelelse eller approbation sig kand befatte, efftersom Stipendium, hand for sin umage niuder, er af kongl. Mayst. naadigst gifvet, oc der afgangne D. Thomas Bang til samme bestilling blef beskicket, skede det vden Dn. Professorum videnskab oc suffragiis, om ieg mig ret erindrer. Ellers efftersom denne bestilling vdkrefver Bibliothecarij daglig nærværelse paa Bibliotheca, hvorop idelig at gaa falder temmelig besuerligt, vaar at ønske, at Doctor Ostenfeld vaar ved saa god helbred, som hand ellers findis dertil nocksom capabel.

J. Svaningius.

Herudi vider ieg intet videre at sige, end som aff Venerab. Dn. Archiepiscopo skreffuit er. Th. Bartholinus.

Hans Excellentzes H. Cancellers gunstige vilge vdj høiest respect optaget, sampt i ligemaade gunstige iudicio om D. Ostenfeldij Qvaliteters och meriters prærogativ frem for nogen anden, er jeg i allemaade i samme mening med Dño Archiepiscopo et Dño D. Bartholino, saa och ad velbemelte D. Ostenfeldius (saa frempt Professoribus derom med rette ad votêre til kommer) bør for slig stor besverlighed med ald billighed, formedelst sin svaghed, at forschaanes: efftersom hand formodelig i andre maade kunde giørre, med sin ringere besverlighed, Academiæ større och angenemere tieniste.

E. E. Brochmand.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 147.

13.

1661, 27. November. Forhandling om Professor M. Jakob Finckes Fritagelse for akademiske Forretninger og om en eventuel Antagelse af en Vikar i hans Sted.

Excell. et Clariss. D. Professores, Collegæ honoratissimi.

Efftersom Clariss. M. Finckius har for nogen tid siden erlanget Hans K. Maj. naadigste rescriptum, at hand for sin høye alder och lange tieniste schulde som Professor emeritus være fri for laboribus Academicis, dog, naar tiiderne bleff bedre, at schulle holde en vicarium, huilchet at forvalte haffuer sig erbødet M. Severinus Hofmannus, och tilliige er D. Professoribus recommendered aff Hans Excell. H. Cantzeler D. Willem Worm, huem H. Cantzeler forhaabte, at D. Professores saavel for hans Sl. Faders och hans egen merite, som for Hans recommendation frem for andre dertil ville bruge, och hand det maatte nyde, saa frembt D. Professores ham ellers dyctig dertil befandt. Da begieres, at herom vilde D. D. Professores deris schrifftelig betenchning giffue. Hauniæ 27 Nov. 1661.

P. Scavenius,
Acad. h. t. Rector.

Efftersom M. Finckius icke skal være forplict at holde en Vicarium, førend tiderne blifue bedre, och ieg af nerværende Magn. Rectoris Skrifvelse icke kand fornemme, for^{ne} M. Finckium nogen af for^{ne} tuende vnge mend self at hafue Dñis Professoribus proponeret: Tiderne derforvden disvære saaledes ere beskaffede, at mand icke billigen nogen imod hands vilie hannem kan obtrudere: Siunis mig her vdi vden M. Finckij videnskab och tilladelse intet at kunde sluttis. Huad ellers sig belanger, at H. Canzeler D. Wormium hertil recommenderer, endeel for hands S. Faders skyld, endeel formedelst hands egne merita, bør hands Excellentz høiligen at være betacket for saadan berømmelig omhyggelighed deris børn at befordre, hvis forældre hos Academiet haffve giort sig meriterede: Och ligesom D. Wormius herforvden icke aleeniste vden lands men endochsaa her hiemme haffver tit och offte ladet see illustria præclaræ eruditionis specimina: Saa vil ieg visseligen formode, at hands Excellentz endnu fremdeelis med sin imod hannem klarligen beteede gunst continuerer. J. Svaningius.

Jeg haffuer herom giffvet Magnif. Dn. Rectori mit Suffragium in Consistorio, som vel erindres, hvorved Jeg endnu forbliffver.

J. Wandal.

Huorledes der pleier at holdes hermed, udviser mit och D. Ostenfelds exempel. Om mig veed ieg, at der bleff negotieret udi 2 samfelde Aar hoß Sl. Herr Cantzeler, førend hand dertill vilde resolvere. Derfore bør Her Cantzeler største tack, at hand vill befordre och recommendere D. Wilhelmum Wormium baade for hans Sl. Faders store merita, och hans egen capacitet, som oß alle er gantske vell bekiendt, saa hand kand vere Academiæ till stor ornament och tieniste, ei tuilendes, at Venerandus M. Finckius med sin Søster-Søn bliffuer io vell tilfreds. Th. Bartholinus.

(De øvrige Professorer erklærede sig omtrent paa samme Maade som Svane. Tilsidst har M. Jac. Fincke selv skrevet følgende:)

Efftersom Magn. Acad. Rector haffuer tilskicket mig Clar. Dn. Professorum Vota om en Vicarium, som jeg skulde holde, saa wed jeg inted andet Votum for mig adt kunde fremlegge end Kong. Maytz. woris Aller Naadigste Herris privilegium och benaadingsbreff, huorudi determineris och nefnis baade tiid och personer, som vdi denne sag skall tagis i acht. Och effterdi Ordene i privilegio ere klare och tydelige, vill jeg vdskriffue dennem aff Originali, huor post præmissa disse Ord følger: Adt M. Jacob Fincke maa niude jus emeriti Professoris, och det Stipendium, som hand nu hafuer, saa lenge beholde, intil Universitetz godtz igien kan komme paa Fode, och samptlige Professores deris Stipendia bekomme; daa skal hand effter eegen erbiudelse tiltenckt were med saa smuck, skickelig och lærd Mand Professionen i sin Sted adt lade forsørge, saa der inted for hans skyld forsømt vorder. Giffuit etc. Och endoch alle disse Vilkor ere icke innu (saa doch ynskis aff Gud adt motte snart skee) fuldkommene, saa haffuer jeg doch nock veret omhyggelig och tiltenckt adt bekomme een skickelig och lærd Person, som Vngdommen øue kunde. Och naar det med [Ti]den saa ner kommer, skal jeg icke forglemme den plicht, som ieg er baade Illustrissimo Dño Cancellario, saa well som Magn. Dn. Rectori och Clar. Dn. Professoribus skyldig, dennem herudi adt consulere, forhaabendis imidler tijd, adt Magn. Rector och D. D. P. P. vorder mig behielpelich adt manutinere dette mit Naadigst meddelte Alderdoms privilegium, effter Kongelig Maytz naadigste villie. Jacobus Finck mpp.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

14.

1662, 3. Februar. Kongen beskikker Mag. Daniel Pfeiff, Præst ved den tydske Kirke, til Professor i Theologi ved Universitetet[1].

Friderich dend Tredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis och Gottis Koning.

Wor synderlig Gunst tilforn. Efftersom Doctor Thomas Bangius, forige Theologiæ Professor herpaa Kiøbenhavns Vniversitet, wed døden er affgangen, saa haffue wj naadigst for got anseet och forordnit oß elschel. hederlig och høylærd M. Daniel Pheiffius, Tydsche Predicant til St. Peders kierche her i staden, til at wære Qvartus Theologus her sammesteds. Dermed scheer wor willie. Befallendes Eder Gud. Schreffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn dend 3 Februarij Anno 1662.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hederlige och Høylærde Rector och meenige Professores paa Vniversitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhaffn.

Paategnet: Læst paa Consistorio, den 8 Februarii, anno 1662.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

15.

1662, 24. Maj. Kongen beskikker Dr. Villum Worm til Professor i Fysik.

Friderich dend thredie med Guds Naade Danmarches, Norges, Wendes och Gottes Koning.

Wor synderlig Gunst och Naade thilforn. Wider, at wj Naadigst haffuer tilforordnet os elschelig hederlig och høylærd Doctor Willum Worm at were Professor Physices Experimentalis paa Academiet her i woris Residentz Stad Kiøbenhaffn, huor hand maa niude Senio effter os elschel. Olluff Borch, och siiden adscendere in Academiam, naar leddigt worder, och dereffter niude huis rettighed, samme hans Senium udj alt med sig føre kand. Dog at fundationes, leges, statuta och consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, w-violeret och med dette woris Naadigste breff i alle maader w-præjudiceret bliffuer. Dereffter i eder underdanigst haffuer at rette. Befallendes eder Gud. Schreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 24 Maij Anno 1662.

---

[1] Om Kong Frederik III's Plan til Ansættelse af andre tydske Theologer ved Universitetet se Ny kirkehist. Saml. III, 221 f. D. Mag. 5. R. II, 63.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hederlige och Høylærde Rector och meenige Professoribus i wor Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst af Rectore oc Professoribus paa Consistorio dend 29 Maji 1662.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

16.

1662, 26. Maj. Kongen beskikker Jakob Henrik Pauli til Professor i Anatomi, dog med Tilladelse til at rejse udenlands i nogle Aar.

Friderich den thredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis og Gottis Konning.

Wor synderlig Gunst och Naade thilforn. Wider, at wj naadigst haffuer tilforordned os elschelig Jacobus Henrichus Pauli at were Professor Anatomiæ paa Academiet her i woris Residents Stad Kiøbenhaffn[1], huor hand och maa niude Senio effter os elschel. hederlig och høylærd Doctor Willum Worm, och siden ascendere in Academia, naar ledigt worder, och dereffter niude huis Rettighed, samme hans Senium udj alt med sig føre kand, dog at Fundationes, Leges, Statuta och Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, w-violeret och med dette woris naadigste breff udj alle maader w-præjudiceret bliffuer. Och haffuer wi hannem herhoes naadigst beuilget paa nogle aars tiid at reyse uden lands sig widere at forsøge. Dereffter i Eder wnderdanigst haffuer at rette. Befallendis eder Gud. Schreffuit paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 26 Maij Anno 1662.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os Elschel. hederlige och høylærde Rector och Professores paa Universitetet udj woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst af Rectore oc Professoribus d. 8 Junii, aar 1662.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

---

[1] Jvfr. Danske Magazin 5. R. II, 63.

17.

1662, 1. Juli. Kongen beskikker Mag. Jørgen Ejlersen til Professor ordinarus i afg. M. Rasmus Brochmands Sted.

Friderich dend thredie med Guds Naade Danmarchis, Norgis, Wendis och Gottis Koning.

Wor synderlige Gunst och Naade tilforn. Efftersom een aff de ordinariis Professionibus i Vniversitetet her i wor Residentz Stad Kiøbenhafn effter afg. M. Rasmus Brochmand nu vaccerer: da er woris naadigste willie och befalling, atj oß elschelig hederlig och høylærd M. Jørgen Eilersen uden foregaaende Disputation, efter woris forige dend 22 Augustij nest forleden aar til Eder vdgangne befalling, strax dertil admitterer, och samme Profession effter samme naadigste Anordning i alle maader at niude, bruge och beholde. Dermed scheer wor willie. Befallendis Eder Gud. Schreffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn dend 1 Julj A° 1662.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hederlige och Høylærde Rector och meenige Professoribus paa Vniversitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 8 Julii Anno 1662.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

18.

1662, 3. Juli. Kongebrev om Professorernes Oprykning i Konsistorium.

Friderich dend thredie med Guds Naade Danmarches, Norges, Wendes och Gottes Koning.

Wor synderlig Gunst och Naade tilforn. Efftersom wj nogle aff Professoribus med sær benaadninger fra Academiæ oneribus naadigst haffuer licentierit, och wj dog nødvendigt erachter, at Consistorium effter Academiæ Statuta och Consvetudines laudabiles hereffter saasom tilforn complet forbliffuer, da er woris naadigste Willie och befalling, at de andre Professores, som ere extra Consistorium strax effter Senium ascenderer i deres sted, som fra bem^{te} academiæ oneribus endten allerede ere eller hereffter kand worde licentierit och icke sielff achter hereffter paa Consistorio at møde, saa at bem^{te} Professores, som epter Senium i saa maader ascenderer och som consistoriales Universitetets Negotia med tilbørlig fliid forwaldter, allene hereffter schal niude aff de Decimis, Distributz och alt andet w-wisse, som i Academia falder. Huorfore I och med samptlige Professoribus haffuer dend Anordning at giøre, at præsentes niuder for deres Wmag alt, huis Consistoriales pleyer at bekomme, och alle Absentes, undertagen os Elskl. Doct. Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udj Consistorio och Erchebischop, lader sig aff dend w-wisse Indkompst enten deris hele qvotam, eller fra dend tiid de forsømmer, decurtere, saa at Vniversitetet for deris absens schyld ingen schade tilføyes, mens alting, eptersom forschreffuet staar, tilbørligt och forsuarligt in Academia kand tilgaa. Dermed scher wor Willie. Befallendis Eder Gud. Schreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 3 Julj 1662.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os elschel. hederlige och høylerde Rectori och meenige Professoribus paa Universitetet her udj woris Residents Stad Kiøbenhaffn.

Paategnet: Underdanigst læst af Rectore oc Professoribus paa Consistorio.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 178.

19.

1663, 30. Maj. Kongen tilskriver Universitetet: Den ved kgl. aabent Brev af 25. November 1661 foreskrevne Anmeldelse om alle fremmede, der komme til Kjøbenhavn, skal foregaa paa den Maade, at Anmeldelserne ske hos Frederich von Ahlefeldt, General-Major, Oberst, Assessor i Krigskollegiet og Kommandant i Kjøbenhavn.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 199.

20.

1663 (Maj). Decanus i det filosofiske Fakultet gjør Forslag til Universitetets Kansler, Peder Reetz, om en nærmere Forklaring af en ældre Bestemmelse om Magistres Rang.

Memorial til hans høyædle Excellence, Her Canceller.

Efftersom Kongel. Maiestets naad. breff, udgangen den 24 Maji 1651[1], anlangende unge præster paa landsbyerne, som tage Magisterii graden, anderledes af en deel udlegges, end Kongel. Mai^ts naadigste mening haver væred: begieres underdanigst hans Kongel. Mai^ts naad. Forklaring, om der udi ere meente de Magistri, som enten med adskillige Philosophicis collegiis, docendo et disputando, at holde have ladet see, at de deres tid i studeringer vel oc berømmeligen have anlagd, eller udi hæderlige bestillinger sig have giort vel fortiente, eller præster i kiøbstederne.

Chr. Stenbuch,
Philosoph. Facult. h. t. Decanus.

Udenpaa: Missive til Bisperne i Danmark og Norge d. 4 Junii 63.[2]

Original i Sjællandske Indlæg 1663 A.

---

[1] Afskrift af dette Brev findes vedlagt. Det er trykt i Danske Kirkelove III, 365.

[2] Dette Kongebrev er trykt i Danske Kirkelove III, 453 f.

21.

1664, 29. August. Kongebrev om Professor Rasmus Vindings Beskikkelse til Assessor i Højesteret, medens M. Jakob Henrik Pauli og Matthis Jacobsen skulde overtage hans Fag ved Universitetet.

Friderich dend thredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Efftersom wi naadigst haffuer forordnit oß elschel. hæderlig och høylærd Mester Rasmus Winding, Assessor udj Cantzeli Collegio och Professor Historiarum et Geographiæ vdj Vniversitetet herudj woris Residentz Stad Kiøbenhaffn, til at sidde udj woris højeste ret och andre woris Commissorier sammestedz at abwarte: Da paa det inted der med udj Academiet schal forsømmes, hafuer wi naadigst for got anseet, at oß elschel. hæderlig och høylerd Mester Jacob Henrich Pauli, Professor i bem^{te} Vniuersitet, profiterer historiam udj hans sted, och Mattis Jacobsen[1], afg. Doctor Jacob Mattiesens Søn, Geographiam profiterer och nest effter bemelte Mester Jacob Henrich Paulj Senium in Academia at nyde. Huorfor vi for^{ne} Mattis Jacobsen dertil hermed naadigst wil haffue kaldet och forordnet. Dereffter i eder vnderdanigst haffuer at rette. Befallendis eder Gud. Schreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 29 Augustj Anno 1664.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os Elschel. Hæderlig och Høylærde Rectori och meenige Professoribus udj Vniversitetet i woris Residentz Stad Kiøbenhaffn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio, den 7 Septembr. 1664.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

22.

1664, 1. Oktober. Kgl. Befaling om Indsendelse af Universitetets Statuter, Love og Privilegier til Statskollegiets Revision.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at wi naadigst haffuer anbefallet woris Ministris, Raad och Assessoribus udi Collegio Status for sig at tage alle Kiøbenhafns Vniversitetis Fundationes, Leges, Constitutiones, Statuta, saa och for denne woris absolute Regiering forundte Benaadninger och Privilegier, och dennem med fliid at igiennom see, til at observere, huis som udi dennem kunde eragtis, sig ey at kand skiche eller offuereens komme med itzige woris Arffueregiering, til woris naadigste widere revision och Approbation. Thi haffuer i bem^{te} Academies Fundationes, Leges, Constitutiones et Statuta, saa och Benaadninger och Privilegier, som forschreffuet staar, til den ende i bemelte woris Collegio Status at indleffuere. Dermed skeer wor Willie. Befallendis Eder Gud. Schreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 1 Octobris A° 1664.[1]

---

[1] Senere almindelig kaldet: Jacobæus.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß elschl. hæderlige och høylerde Rectori och meenige Professoribus udi Vniversitetet i woris Residentz Stad Kiøbenhaffn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 1 Octobr. 1664.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 2.

23.

1664, 31. Oktober. Statskollegiets Betænkning angaaende eventuelle Forandringer i Universitetets Statuter etc.

Allernaadigste Herre och Koning.

Efftersom eders kongl. May^{tz} statz collegium haffuer bekommit tuende eders ko. Ma^{ts} naad. befalinger, dend første anlangende vniuersitetet hersammestedz detz fundationes, leges, constitutiones och statuta saa och for denne eders kongl. May^{ts} absolute arffue regiering samme vniuersitet forundte benaadinger och privilegier at igiennomsee til at observere, huis wi wnderdanigst kunde eragte derudj at findis, som eders kongl. Ma. itzige arffue regiering och souverainitet ey kunde bequemme och dermed offuer eens komme; dend anden, at wi skulle foretage nogle wißße capita, som ercke biscopen derom til nermere betenckende haffuer opsat, och derom effter forige befaling woris wnderdanigste relation til eders ko. May^{ts} naad. widere resolution eders ko. Ma. tilstille:

Da haffue wi samme herneden for tegnede poster med fliid igiennomseet och hoeß en huer woris aller vnderdanigste betenckende in margine føyet saaledis, som effterfølger:

Erckebiscopens opset.	Woris vnderdanigste betenckende.
1. Om de gamle fundatzer, som ere giorte med paffuens och rigens raadz samtøcke 156. 158. 159. 167.	1. At vdelucket worder, huis i fundatzen staar om pafuens och rigens raadz samtøcke, fol. 156. 158. 159. 167.
2. Huor professores skulde afflegge deris iuramentum.	2. At professores afflegger deris eed for eders kongl. Ma. sielf.

---

[1] Samme Dag udgik der kgl. Befaling til Statskollegiet om at tage Universitetets Fundationes etc. for sig og overveje, hvor vidt de kunde bestaa med den absolute Regjeringsform (Orig. i Rigsarkivet).

3. Paa huad manier eeden skal afleggis. 121.	3. Eeden giøris saasom af andre, der nogen bestilling af eders ko. May. wed denne eders May^{tz} absolute arfue regiering betrois, saaledis som eders ko. May. naad. eragter och got befinder det med enhuers embede at komme offuer eens.
4. Om professores sielff maa giøre statuta, huilchet dem tilladis. 82. 107. 131.	4. Formeener vnderdanigst, at ingen kand tilkomme nye statuta at giøre vden eders kongl. May. sielff, och naar noget forefalder, huorudj enten vniuersitetet eller dend studerende vngdom til beste nye statuta kunde erachtis fornøden at vere, da vniuersitetet derom i vnderdanighed hoeß eders ko. May. ansøgning at giøre for at fornemme eders ko. Ma^{ts} naad. widere resolution derpaa.
5. Om capitlerne och huis professores deraff effter fundatzen skal nyde. Pag. 68. 69. 77. 78. 79.	5. Effterdj udj vniuersitetetz fundatz om capitlerne paa atschillige maader skeer melding i særdelished for dend indkombstis skyld, som vniuersitetet och professores deraf niuder, da dersom eders kongl. May. capittels goedzet effter haanden erachter at secularizere, henstillis til eders ko. May. naad. willie, om eders kongl. May. uniuersitetet i andre maader noget wederlag naad. wille forunde, thj uden slig middel kunde professores, som dog meget ringe løn haffuer, iche subsistere.
6. Om hans kong. May. wil haffue conservatores academiæ, huilcke skulle were fiire effter fundatzen. 94. 104. 105. 161.	6. Eractis vnderd. inspectorers titul bedre end conservatorum ved denne eders May. souveraine arffue regiering sig at kunde skicke, och dependerer det af eders kongl. May^{ts} naad. anordning, om eders May^{tz} inspectores wil sette, och huem det skal were.
7. Om stipendio, som effter fundatzen skal giffuis fiire studiosis. 347.	7. Henstillis til eders ko. Ma. naad. betenckende, om eders kongl. May. wil hereffter vnderholde de fiire stipendiarios, huorom fundatzen melder.
8. Om uniuersitetets bønders frihed. 73.	8. At uniuersitetets bønder skulle wed adelens niude lige frihed, dependerer af de priuilegier, som eders kongl. May. uniuersitetet naadigst wil forunde.
9. Om professorum frihed. 75.	9. Dend frihed, som professores for deris personer skulle niude, bestaar iligemaade i eders kongl. May^{stz} egen naad. willie och behag.
10. Om de vdleffuede prester och skolemestere. 76.	10. Huad naade eders kongl. May. de vdleffuede prester och skolemestere wil forunde, kand icke dependere af andet end eders ko. May^{ts} egen naad. disposition.
11. Om munckene. 80. 81.	11. Huis om muncke i fundatzen meldis, kand vdeluckis.

12. Statuta in membrana descripta. 118.	12. Wi befinde alle dißße statuta om inted andet at melde end det, som studiosos til guds frycht, skichelighed i leffnet och flittighed i deris studeringer holder, vden alleniste it statutum, som decernerer, at en studiosus, som krencker en møe, skal, effterat hand fiorten dage haffuer veret fengßlig anholden, were forplichted til at tage hinde til echte, dersom hun vil. Mens dersom hun icke wil, da skal hand giffue hinde medgifft och vere frj. Giør hand det anden gang, da skal hand relegeris, effterat hand tilforn haffuer waarit fengßlit. Huilchet udj ald vnderdanighed til eders ko. Ma. indstillis, om derom noget i landz lowen skal determineris, eller och om det skal forbliffue ved det, som for andre personer i lige tilfald i samme low findis, och aff statuterne vdeluckis.
13. De missis. 128. 129. 146.	13. Huis om mesßer i fundatzen nogenstedz er indført, kand, ligesom om munckene meldit er, vdeluckis.

Eders kongl. May^{etz}
allervnderdanigste tiennere

Aff Raadstuen for Kiøbenhaffns slot dend 31 Octobris a$_{o}$ 1664.

Hanß Schack. Hannibal Sehested. P. Reetz. H. Bielcke.
Iffuer Krabbe Christoffer von Gabel. Hans Svane.
Tageßen. mpp.
Hans Nansen. Peter Bülche ppr.

Orig. i Rigsarkivet, Dokumenter til Statskollegiets Protokol 1663—$^{7}/_{2}$ 1670.

24.

1664, 1. November. Kongebrev, hvorved det tillades Professor M. Jakob Henrik Pauli at rejse udenlands i 3 Aar; dog skulde han skaffe en dygtig Person, der kunde varetage hans Plads ved Universitetet.

Friderich dend tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at vanseet wi for nogen tiid siden naadigst haffuer først forordnet oß elschelig hederlig och høylerd Mester Jacob Hendrich Paulj til at werre Professor Anatomiæ, och dereffter at profitere Historiam i oß elschel. Mester Rasmus Windings Sted, saa haffuer vj alligeuel naadigst beuilget for^{ne} Mester Jacob Henrich Paulj effter vnderdanigst ansøgning och begiering at maa paa trei aars tid sig vden lands oppeholde och reise, for at erlange der med desto større Capacitet i hans Studijs och dend hannem anbetroede Profession. Dog haffuer hand tilforn en døctig Person i sit sted at schaffe, som hans Profession her udj Accademiet imidlertid kand betienne. Dereffter i eder vnderdanigst haffuer at rette. Befallendes eder Gud. Schreffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn dend 1 Novembr. Anno 1664.

Wnder vort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß elschelige hederlige och høylerde Rector och menige Professoribus udi Universitetet i woris Residentz Stad Kiøbenhauffn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 5 Novembris 1664.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

25.

1665, 26. April. **Kongebrev til Universitetet, hvorved befales, at Erkebiskop Svane for Fremtiden skal være Præsident i Konsistorium.**

Frederich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at efftersom wi naadigst hafuer antaget och forordnit os elschel. hæderlig och høylærd Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status och Erchebiscop, til at were Præsident udj Consistorio, saa er woris Naadigste Willie och Befalning, at I ingen consistorium eller conventum Academicum lader convocere eller holde, med mindre I hannem derom tilforne forstendiger, saa at det scheer med hans som Præsidents widenskab och samtøche, holdendis hannem baade udi alle hans vden for faldende forretninger saauelsom udj Session och andet for Eders Præsident. Dermed scheer wor willie. Befallendis eder Gud. Schreffuet paa wort Slot Kiøbenhafn dend 26 Aprilis Anno 1665.

Vnder wort Zignett.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och Høylærde Rectori och meenige Professoribus udj Vniuersitetet i Woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst paa consistorio dend 25 Julii Aar 1665.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181.

26.

1665, 23 Maj. **Kongen beskikker Slotspræsten, M. Matthias Foss, til Professor i Theologien.**

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at wi naadigst hafuer forordnit, antaget och bestillet oß Elschel. Hæderlig och Høylærd Mester Mathias Foß, woris Slotz Prest, hereffter at were Professor

Theologiæ udj Vniuersitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn. Huoreffter I eder vnderdanigst hafuer at rette. Befallendes eder Gud. Schreffuitt paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 23 Maij Anno 1665.

Wnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och Høylærde Doct. Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udj Consistorio och Ercke Biscop, saa och Rectorj och meenige Professoribus udj Vniuersitetet her i wor Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 22 Junii 1665.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

27.

1665, 9. Oktober. Kongen beskikker Dr. Villum Worm til Professor i Medicin.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at vi Naadigst hafuer for got anseet, at os elschel. hederlig och høylærd Doctor Willum Worm skal antages til at vere Qvartus Professor Medicinæ Ordinarius, och effter Senium succedere och ascendere, naar nogen pladz udj samme Facultet worder ledig. Huilchet vi Eder til effterretning ville uide lade. Befalendis eder Gud. Skreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 9 Octobr. 1665.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och Høylærde Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udj Consistorio och Erck Biscop, sambt Rectori och Professoribus udj Vniuersitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 12 Octobris 1665.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

28.

1665, 10. Oktober. Kongebrev til Universitetet om at admittere nogle Disciple fra norske Skoler, der for en Tid siden vare rejicerede for deres Umodenhed.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at wi naadigst tilfredz er, at de discipler, som fra de Norske Skoler forleden Paasche til Depositz hid ned ankomne waare, och da formedelst deres Grønhed bleffue rejicerede, men fra dend tid til nu sig i Frederichsborg Skole freqventeret, maa denne gang igien admitteris, saa frembt de ellers døchtige findis. Der effter i eder vnderdanigst hafuer at rette. Befalendis eder Gud. Skrefuet paa wort Slott Kiøbenhafn d. 10 Octobris Anno 1665.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och Høylærde Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udj Consistorio och Ercke Biscop, sambt Rectori och Professoribus udj Vniuersitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio d. 12 Octobr. 1665.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 194.

28.

1665, 8. November. Kongen beskikker Oluf Eriksen Torm til Professor i de orientalske Sprog.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at wi naadigst hafuer tilforordnit oß elschel. Olaus Erici Tormius at were Professor Lingvæ Hebrææ och Syriacæ paa Academiet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn, huor hand och maa niude senio effter oß elschel. hæderlig och høylærd Matthias Jacobßøn, och siden ascendere in Academia, naar ledigt worder, och derefter niude huis rettighed samme hans senium udj alt med sig føre kand; dog at Fundationes, Leges, Statuta et Constitutiones Academiæ laudabiles, salvis omnium professorum juribus, med dette woris naadigste bref udi allemaader w-violerit oc w-præjudicerit forblifuer. Dereffter i eder vnderdanigst haffuer at rette. Befalendis eder Gud. Skreffuit paa wort Slot Kiøbenhafn dend 8 Novembr. 1665.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och Høylærde Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udi Consistorio och Ercke Biscop, sambt Rectori och Professoribus udj Vniuersitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 25 Nov. 1665.[1]

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

---

[1] Under 26. Febr. 1670 hedder det i Acta Consistorii: «Blev bevilliget, at Mag. Torms Navn maatte trykkes in Catalogo lectionum.» Kort efter blev han for øvrigt Slotspræst paa Frederiksborg.

30.

1665, 15. November. Kongen tillader, at en Nordmand, der kun var privat undervist, maatte admitteres til Deposits.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Efftersom Jørgen Joensen fra Thrundhiemb for sin døgtighed och profect i sine Studiis aff det hæderlig Consessu Academico er kiendt werdig Academica Civitate, och dog, formedelst hand imoed woris naadigste Mandat immediate fra privat institution til Academiet wilde vere befordret, saalenge er bleffuen remitterit, indtil hand woris naadigste beuilling derpaa kunde erlange, da haffuer wi naadigst for got anseet, at forbem^te^ Jørgen Joensen maa samme woris vdgangne befaling v-agted til deposition admitteris. Dereffter i eder vnderdanigst haffuer at rette. Befalendes eder Gud. Skreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 15 Novembr. Anno 1665.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß Elschel. hæderlige och høylerde Doct. Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Præsident udj Consistorio och Ercke Bischop, sambt Rectori och Professoribus udj Universitetet her i woris Residentz-Stad Kiøbenhaffn.

Paategnet: Læst vnderdanigst paa Consistorio den 2 Decembris 1665.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 194.

31.

1666, 23. Februar. Kongebrev til Universitetet om nogen Forandring i Kanslerens Titulatur i de akademiske Programmer.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Woris Naadigste Willie oc Befaling er, atj udj Steden for huis tilforn i Programmatibus Academiæ pleyer at indføris woris canceller angaaende, lader hereffter, nest foregaaende hannem gifne notification om de solenne Academiets actibus, huorom beneffente programmata vdferdigis skulle, der i sette disse Ord: De potestate a Sacra Regia Majestate nobis ad id concessa, certiores facti a Cancellario |: specificerende derhoes hans Nafn oc behørlig titul. :| Academiæ ab altè memorata Sacra Regia Mt^e^ constituto Patrono. Dermed skeer wor Willie. Befallendis eder Gud. Skreffuit paa wort Slot Kiøbenhafn dend 23 Februarij Anno 1666.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Os Elschel. Hæderlige oc høylærde Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor udj Collegio Status, Ercke Biscop och Præsident udj

Consistorio, sambt Rectori oc Professoribus udj Vniuersitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 17 Martii 1666.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181.

32.

1667, 29. Juni. Kongen tillægger Universitetet Studiiskat af Fyn og Norge som Erstatning for de Naadensaarsindtægter, der fragik det ved Kapitelsgodsets Salg.

Wii Friderich den Tredie aff Guds Naade Danmarches, Norges, Wendes och Gottes Konning, Hertug udj Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmerschen, Greffue udj Oldenborg och Delmenhorst, Giør alle witterligt, - at efftersom Academiet her i wor Residentz Stad Kiøbenhaffn formedelst Capitels Goedtzes affhendelse aldeles fragaar dend Indkombst aff samme Goedtzes Naadsens Aar, som det af gammel tid haffuer weret tillagt: Da som wi icke alleniste tilforn bemeldte Academie haffuer benaadet med en Rixdaler aarligen aff enhuer Kierche i wort land Nørre Jylland i Stedet for noget aff huis Indkombst de formedelst Skaanes affstaaelse mist haffuer: medens endoch derforuden effter gamle Fundatzer nyder ligesaadan beuilling aff Kiercherne i wore Lande Sielland, Lolland och Falster: Saa haffuer wi ydermeere, effter vnderd. ansøgning och begiering, naadigst beuilget och tillat, saa och hermed beuilger och tillader, at bem^te^ Academie foruden dette forschreffne maa nyde och oppeberge Studij Skat, nemblig en Rixdaler aarligen, aff huer Kierche udj wort land Fyen, saauelsom ochsaa udj wort Rige Norge, huortil dend rige schal effter proportion komme dend fattige til hielp. Och wille wi samme woris naadigste beuilling naadigst haffue forstanden om alle Kiercherne paa Landet, ingen vndertagendis, udj wore Riger Danmarch och Norge, efftersom alle Kiercker niude wed Academiets Vnderholdelse lige gauffn aff dend derudj opdragene och fremvoxende Vngdom til døgtige Kierketiennere. Thi biude oc befale wi alle och enhuer wedkommende, at de forschreffne beuilgede penge til bem^te^ Academie, eller huo paa des Vegne til dennem at annamme beordret worder, vden ophold och forhindring lader følgagtig were. Forbydendis alle och enhuer herimod, efftersom forschreffuet staar, at hindre eller i nogen maade forfang at giøre, vnder wor Hyldest och Naade. Giffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 29 Junij Anno 1667.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio 1667, die 10 Julii.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 84.

33.

1667, 30. Juni. Kongen befaler Universitetet at give M. Jakob Faber, Sognepræst i Skive, Kaldsbrev til Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Friderich dend Tredie af Guds Naade Danmarckis,' Norgis, Wendis oc Gottis Konning, Hertug udi Slesuig, Holsten, Stormarn oc Dytmerschen, Greffue udi Oldenborg oc Delmenhorst.

Vor synderlige Gunst thilforn. Wiide maa I, at wi naadigst haffue beskicket oc forordnet Os Elschel. Hæderlig oc Høylærd Mester Jacob Faber, Sognepræst i Skibe oc Provst i Hinborg oc Rødding Herreder, til at wære Prowst oc Sognepræst til Vor Frue Kircke her udi woris Kongel. Residentzstad Kiøbenhafn. Thi er voris naadigste Willie oc Befaling, at I paa forbeneffnte Vor Frue Kald bem^{te} Mester Jacob Faber tilbørlig Kaldsbrev giffuer oc forferdiger. Dermed skeer vor Willie. Befalendis Eder Gud. Skreffuet paa vort Slott Kiøbenhafn den 30 Junij Anno 1667.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Udskrift: Os Elschel. Hæderlig oc Høylærd Doctor Hans Suane, woris Raad, Assessor i Collegio Status, Erckebischop oc Præsident udi Consistorio, sambt Rectori oc Professoribus udi Uniuersitetet her i vor Residentz stád Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst paa Consistorio 1667 den 4 Julij.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 166.

34.

1667, 5. Oktober. Kongen tillader, at en medicinsk Doktorpromotion maatte foregaa i Collegio Academico i Steden for, som ellers sædvanlig, i Frue Kirke.

Wii Friderich den Tredie (osv.) Giøre alle witterligt, at efftersom oß elschel. Doctor Christen Ostenfeld, Medicinæ Professor udj woris Kongel. Universitet i Kiøbenhaffn, som aff os elskel. Doctore Thoma Bartholino, Decano Facultatis Medicæ, er ombedet actum Doctoratus paa hans weygne at forrette, for os underdanigst haffuer ladet andrage, at os elskel. Georgius Seeman, Medicinæ Candidatus, nu er færdig at indstille sig til examen oc at disputere pro Gradu, mens skall besuere sig offuer den store omkostning, hand skall foraarsages at giøre, om hand nu (heldst alleene) skall udj Kircken effter Fundatzens tilhold promovere: Da haffuer wi effter underdanigste ansøgning oc begiering naadigst beuilget oc tillat, saa oc hermed beuilger oc tillader, at bem^{te} Georgius Seemann maa promovere oc tage gradum Doctoratus in Medicina udj Collegio Academico, disligeste ocsaa om nogen anden hereffter skulle iligemaade, for omkostningen at spare, heller begiere at promovere udj bem^{te} Collegio Academico end udj Kircken, da maa det oc skee, dog Fundatzen helles udj andre maader uforkrencket, indtil wi anderledis herom tilsigendis worder. Forbiudendes alle oc enhuer herimod, efftersom forskreffuet staar, at hindre eller udj nogen maade forfang at giore, vnder wor hyldest oc naade. Giffuet udj wor Festning Glückstad dend 5 Octobris Anno 1667.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 196.

35.

1668, 12. Februar. Kongebrev til Universitetet angaaende Forholdsregler ved Studenters Begravelse under den smitsomme Sygdom, som herskede i Kjøbenhavn.

Friderich den Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wiider, at Wi Naadigst haffuer beuilget, at de Studenteris lig, som aff hidtzig feber, Sprinchel eller anden smitsom Siugdom ved Døden affgaar, maa om Afftenen udj Stilhed begraffues. Dereffter I Eder vnderd. haffuer at rette. Befalendis eder Gud. Skreffuet paa wort Slot Kiøbenhaffn dend 12 Februarij, Anno 1668.

Vnder wort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlig och Høylerd D. Hans Suane, woris Raad, Assessor i Collegio Status, Erchebiscop och Præsident udj Consistorio, sambt Rectori och Professoribus udj Vniversitetet her i wor Resid. Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst lest paa Consistorio 1668, die 15 Febr.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 199.

36.

1668, 5. Juni. Bidrag til Valkendorfs Kollegiums Historie.

a.

Kong Frederik III tilskriver Rektor og Professorer: Hr. Henrik Lindenov til Øvitskloster, Ridder, Befalingsmand i Odense Amt, har en Del Penge til Laans af Valkendorfs Collegii Capital; Universitetet har efter Fundatsen forlangt Obligationen fornyet og nye Forlovere. Dette er ham umuligt at skaffe; derimod tilbyder han Forsikring i Jordegods. Kongen anmoder nu Professorerne om at lade sig nøje med Pant og at tage «slig Forsikring af ham udi Jordegods, som I raadeligst at være befinder, og som I eragter eder bedst at kunne være forvaret med, og Collegium Valkendorphianum skadesløst holden i alle Maader». Dat. 5. Juni 1668.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 154.

b.

Artikle, som Rector oc meenige Professores giorde efter welb. Christopher Valkendorphs begiæring Anno 1599, oc siden efter tidernis forandring forbedrede, hvilke skal tvende gange om aared, før distributio Stipendii skeer, oplæses, oc uden persons anseelse dereffter alvorligen forholdes.

1. Skal Rector med tvende Professores hafve indseende med dend Person, som efter Fundatzens lydelse tilskikkes at lucke dørren om afftenen oc hafve agt paa de andre der boendes deris lefnet, at hand giør alting saa flittig, som det sig bør, oc sætte hannem tiid for efter lejligheden, naar dørren skal luckis om afftenen, oc oplades om morgenen, saaat dørren altiid her efter oplades om sommeren, naar Klocken er halvgaaen femb om morgenen, oc luckis om afftenen, Klocken er ni. Men om vinteren skal dend aabnes, naar Klocken er halfgaaen sex om morgenen oc luckis Klocken halfgaaen otte. Til huilcke Klocke-Slet, nemlig halfgaaen fem om Sommeren oc halfgaaen sex om Vinteren, lofsangen om morgen, som oc til ni slet om sommeren oc halfgaaen otte om vinteren lofsangen om aftenen, efterad der tilforne af dend vedkommende tvende gange er ringed, strax skal begyndes. Og skal enhver straffes paa sine penge med 8 skill. for hver gang, hand lofsangen forsømmer.

2. Item skulle de oc tilholde samme Person at hafve indseende med bibliotheqvet, oc efter de hafve overantvordet hannem bøgerne med klare register, skal hand oc antvorde dennem fra sig igien, naar hand bortdrager, oc dersom nogen fattes deraf, dennem betale af sit eget, oc siden tiltale, om hand nogen kand med rette, som hand meener bøgerne at hafve forkommed. Oc maa ingen uden Inspector allene hafve nøgel til bibliotheqvet, efter som det hannem vedkommer at svare til bøgerne. Oc skal saa mange, som bøger, af bibliotheqvet laant haver, uden ald undskyldning dennem uskadte indlevere til de tider, Professores komme i Collegio at visitere.

3. Oc samme Inspector, som af for^{ne} Professoribus tilsættes, skal hafve inspection udi tu aar oc icke længere, uden hand det med sin uskickelighed oc forsømmelse tilforne forbryder eller findes effterladen til Stipendii Ephorum maanedtlig at ofverlevere fortegnelse paa dem, som enten om natten aff deris Cammer udeblifver, eller lofsangen forsømmer, eller deris exercitia efter leges icke udj rette tide holdet haver. Hvis Inspector nogen maaned det forsømmer at levere, skal hand derom af Ephoro Stipendii første gang advares. Skeer det tiere, skal hand inspectionen strax qvitere, oc en anden, som det troligere forrestaa vil, der til af Professoribus forordnes, oc siden skal dend, som fra inspectionen removeris, indfløtte udi et andet Cammer, som paa den tid ledigt findes.

4. Oc de, som boe i Cammerne, skulle tvende tider om aaret, ved Michaelis oc Paaske, giøre Rectori oc for^{ne} tvende Professoribus regnskab, at intet forarges for deris forsømmelse, som der udi boe.

5. Samme tider skal Inspector giøre for^{ne} Rectori oc Professoribus regnskab for liberiet, saa vel som Ephoro stipendii for fisco.

6. Skal hafven skifftes udi otte lige parter, oc der af hver part at følge sit Cammer, oc af dennem, der iboe, dyrckes med frukttræ oc urter, oc tilbørligen holdes ved lige, saa at den, saa snart aarsens tiid det bevilger, blifver, hvor fornøden er, omgraved, ryddelig giordt, oc udi bedder skickeligen afdeelt, oc siden fra 1 Maji til S. Michaelis dag, engang til den første dag i hver maaned luged oc reengiord. Oc huis det forsømmes, skal Inspector udi boderne leje een, som det strax kand forrette, oc derfor ex fisco betale; hvilket igien skal, naar distributio skeer, tages af deris Penge, som det forsømmet haver. Hvis ellērs nogen kand overbevises, at hand enten sielff eller nogen med hans videnskab haver nogen af træerne, med græne at afbryde eller i andre maader, skamfered eller andres qvarterer ruinered, skal dend miste det halfve aars Stipendium.

7. Skal oc Inspector samme tider give tilkiende, om nogen af dennem skikker sig anderledis, end dennem vel lader.

7. Skulle Studenterne udi Collegio boendis ocsaa da giøre Professoribus Regnskab for hvis lectier de høre, oc lade dennem see deris lectiebøger: oc dersom behov giøres, skal Rector oc samme Professores befale, hvad lectiones hver skal høre, oc at hand dennem saa hører, at hand kand giøre rede derfore, naar hand tilsiges, eller straffes effter Professorum deris sigelse paa sin Part af Pengene, naar de uddelis. Oc er efter Professorum betænkning forordned, at de, som dette gode beneficio paa Academiet nyde, skal foruden Theologorum oc deris privati Præceptoris lexier altiid høre dend Professoris lectiones, som er Stipendii Ephorus, oc hans lexiebog tillige med Theologorum oc Privati Præceptoris fremvise, naar distributio skeer, oc skal den ex alumnis, som sidst er i Collegium indkommed, optegne dem, som Ephori lectiones forsømmer, oc derpaa maanedtlig fortegnelse til hannem levere, paa det de forsømmelige, efter leges, paa deris Part af Pengene, nemlig otte skilling for hver gang de hans lexie forsømmer, tilbørligen kand straffes. Dog saa mange, som Baccalaurei ere, oc deris egne Studeringer ellers flitteligen selff opvarter, maa for denne Ephori lexie til videre Anordning være forskaaned.

9. Men findes nogen at være saa uskickelig i sit lefnet, eller saa forsømmelig i sin lærdom, at man ikke synderligt haab kand hafve om hannem, eller icke vil være disse Statuter undergifven; eller sig imoed Inspectorem, naar hand af hannem paamindes, opsætter, eller med ufiinlige oc ubeqvemme ord hannem begegner, da skal Inspector det strax Ephoro Stipendii tilkiende gifve, oc skal da dend, hvis skyld befindes forargelig, effterad Sagen till Consistorium er paakiendt, af Collegio strax udviises. Det samme skal være at forstaa om dennem, som imoed Kongl. alvorlig befaling oc leges Academicas understaar sig at gaa med Kaarder, hvilke, om de icke efter en eller anden Paamindelse vil legge Kaarderne, skal aldeelis af Collegio excluderis; oc da en anden efter Fundatzens lydelse tilstædis at nyde det beneficio, om hvilken bedre haab kand være.

10. Om nogen foraarsages af sit Cammer at forreise, da skal hand af Rectore, Stipendii Ephoro oc Præceptore privato begiære forlof, oc i det seniste inden tolf uger indstille sig i sit Cammer til sine Studeringer, oc da føre med sig god beviis om sin loflige undskyldning, at hand saa lang tiid hafver væred borte, oc imidlertid at hafve skikked sig christeligen oc vel. Men dersom nogen fordrister sig til længer at udeblifve, end forreskreved staar, skal hand dermed have forbrøt sit Cammer oc dend portion af Pengene, som hannem midlertiid kunde tilfalde. De, som ofver sex uger borte blifver, eller alt for tidt reyser af byen, oc ikke enten af Sygdom eller anden høj angeliggen Aarsag hafver lofligen oc beviseligen væred forhindrede, skal ikke bekomme videre af dend termini stipendio, end som de haver væred tilstæde. Resten af deris stipendio effter Proportion skal til Fiscum Collegii være forfalden, oc det til havens nødtørfftighed eller anden Collegii fornødenhed af Inspectore med Ephori videnskab oc samtøkke anvendes.

11. Iligemaade skal ingen holde nogen børneskole i sit Cammer, ey heller holde nogen drick, giæstebud eller nogen saadanne samqvem med dobbel, være sig med kort, brætspil eller anden usømmelighed, ey heller maa nogen qvindes personer tilstædes paa nogen af Cammerne at indgaa, videre end den dertil med Ephori samtøkke forordnede gamle qvinde til sengene at rede oc Cammerne med haven at reenholde.

12. Dersom oc nogen fordrister sig til at blive ude aff sit Cammer om nattetide, eller at hafve nogen nøgel til gadedørren oc der igiennem, effterad dørren af Inspectore om afftenen er luckt, at ud- eller indgaa, eller andre til sig om natten at indlade, om hand efter en eller anden paamindelse ikke vil rette sig, skal hand af Collegio strax forvises.

13. Skal enhver af Studenterne selff personligen være tilstæde, naar Pengene udbyttes, oc derfor qvitere udi bogen, som dertil forordned er.

14. Item er her hos at akte, at Studenterne udi Collegio alle samtlig skal være forpligtede self at holde gaden reen med naboe oc gienboe; oc skal de i hver Cammer skiftes til hver i sin uge om Løverdagen at lade skarnet fra gaden bortføre, oc om nogen det forsømmer, skal Inspector af mulcten i Fisco betale den, som det borttager, oc siden qvitte dennem det, som det forsømmet hafver, naar distributio skeer. Oc skal hver i sit Cammer holde vindver oc kachelofn ved lige, uden naar fornøden er, kachelofnen gandske skal omsættes, da skal det skee af husens oc Studenternes fælles penge.

15. Oc effterdi Fundatzen formelder, at hver Student, som kommer i samme huus oc skikker sig vel, maa nyde dend gode Herre Hofmesters rundhed oc velgierning udi femb aar oc icke længer, da skal i en særdelis bog anskrives, paa hvad tid hver indtræder til samme gode vilkaar oc fri vaaning.

Udateret Optegnelse i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 154. (Stykket synes at være fra Tiden efter 1661.)

37.

1668, 15. September. Kongen beskikker Professoren i Græsk, M. Jens (Jensen) Bircherod, til Professor i Theologi.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst thilforn. Wider, at wj naadigst hafuer forordnit, antaget och bestilt os elschel. hederlig och høylærd Mag. Jens Birckerød, Professor Græcæ Lingvæ, hereffter at wære Professor Theologiæ udj Uniuersitetet her udj woris Residentz Stad Kiøbenhaffn, dog at hand derhoes beholder udj dette Aar Decanatum in Facultate Philosophica, som hand allerede hafver. Huor effter I eder underdanigst hafuer at rette. Befallendis eder Gud. Skreffuet paa wort Slodt Kiøbenhaffn d. 15 Septembr. A° 1668.

Under wort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß elschel. hæderlige och høylærde Rectori och meenige Professoribus udj Universitetet heri vor Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst lest in Choro 1668, dend 17 Sept.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

38.

1668, 28. Oktober. Kongen beskikker Matthias Jacobsen (Jacobæus) til Professor i Græsk.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst thilforn. Woris Naadigste Villie och befaling er, at oß elschel. hæderlig och høylærd Matthias Jacobsen skal antage professionem Linguæ Græcæ, och dend nu vaccerende indkombst derfor niude och haffue, dog oß elschel. M^{ro} Jacobo Henrico Paulli hans Senium och deraff følgende Rettighed helles uforkrencket. Der effter i Eder underdanigst haffuer at rette. Befalendis Eder Gud. Skreffuet paa wort Slott Kiøbenhafn dend 28 Octobr. A° 1668.

Under wort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Udskrift: Oß Elschel. hæderlige och høylærde Rectori och meenige Professoribus udj Vniversitetet herudj vor Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst lest paa Consistorio 1668, dend 7 Novembr.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

39.

1668, 18. November. Kongen beskikker Professor Dr. Georg Witzleben fra Sorø til Professor i Theologi ved Kjøbenhavns Universitet.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst thilforn. Wider, at wi naadigst forordnet hafuer oß elschel. hæderlig och høylærd D^{r} Georg

Witzleben, Professor Theologiæ paa Sorøe, til at were Professor Theologiæ ordinarius udj voris Kongl. Vniversitet her vdj Kiøbenhafn, oc skall hand niude fri Waaning udj Oß Elschel. M^r Erasmus Vindingii Residentz, saavelsom ochsaa helles huis indkombst oc rettighed hans formand D^r Mauritius Kønig niudt haffuer, oc Professores effter deres Senium pleyer at niude. Dereffter i Eder underdanigst haffuer at rette. Befalendes Eder Gud. Skreffuet paa vort Slott Kiøbenhaffn den 15 Nouembr. A° 1668.

Under vort Zignet.
Friderich.

P. Schumacher.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige och høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst læst paa Consistorio den 16 Novembris 1668.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

40.

1668, 23. December. Kongebrev til Universitetet i Anledning af Jakob Henrik Pauli's Udnævnelse til kgl. Historiograf.

Friderich dend Tredie (osv.). Wor synderlig Gunst tilforn. Wider, at wj naadigst haffuer forordnit oß elschel. hæderlig oc høylærd Jacobus Henricus Pauli at vere voris Historiographus Regius, oc for samme sin tienneste naadigst bevilget at maa nyde dend hannem af os anno 1663 den 10 Julij forundte Ullensagger oc Nannestad kircketiende med des annexer, med lige saadan condition oc vilkor, som samme voris bref, da derpaa udgifvet er, om formelder; Item udj voris Universitet sit locum eller sted effter dend ordning, hannem som professori tilkomme kunde, hereffter som tilforn at beholde; dog paa Universitetets indkomst ey noget hereffter at prætendere. Dereffter i eder underdanigst hafuer at rette. Befalendes eder Gud. Skreffvit paa vort slot Kiøbenhafn dend 23 Decembris Anno 1668.

Under vort Zignet.
Friderich.

E. Kragh.

Udskrift: Oß elschel. hæderlige och høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her i woris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Vnderdanigst lest paa Consistorio 1668[1] die . . . Janvar.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

---

[1] Fejlskrift for: 1669.

41.

1669, 9. December. Kongen beskikker M. Christoffer Hansen (Schletter) til Adjunkt i det theologiske Fakultet.

Rector oc professores anl. M. Christoffer Hansen at were theologiæ adjunctus.

F. 3.

Wijder, at wj allernaad. haffuer beschicket oc forordnit M. Christoffer Hansen till at were theologiæ adjunctus paa woris kongel. universitet her vdj Kiøbenhafn, huilcken bestilling hand docendo, disputando oc med andre negotijs academicis strax haffuer at tiltræde oc forrette oc votum oc sessionem iblant professores nyde, vden noget af deris indkombst i een eller anden maade derfore at prætendere, indtill ordinarij professoris theologi platz enten ved nogens dødelig afgang eller i andre loulige maader ledig vorder, da hand samme ordinarij professoris theologi sted igien schall betræde oc med dertill hørende indkombst oc rettighed nyde oc beholde. Dereffter etc.

Hafn. 9 Decemb. 1669.

Sjællandske Tegnelser XXXVIII, Fol. 796.

Samme Dag tilstodes der M. Christoffer Hansen Exspektance paa Greve Præbende, indtil han med Tiden kunde opnaa ordinær Professorløn (Sjæll. Tegn.).

42.

1670, 30. August. Kongen beskikker Jørgen Hansen til Professor i de orientalske Sprog.

Christian dend Femte (osv.). Wiider, at vj allernaadigst hafuer tilforordnet Jørgen Hansen at være Professor Lingvæ Hebraicæ et Syriacæ paa Academiet her j vores Residentz Stad Kiøbenhafn oc der nyde sit senium effter D. Cosmus Borneman, oc siden ascendere in Academia, naar ledigt worder, och dereffter nyde huis Rettighed samme hans Senium udj ald med sig føre kand. Dog at fundationes, leges, statuta oc consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed udj alle maader w-forkrencket oc w-præjudicerit forblifuer. Dereffter j Eder allerunderdanigst hafuer at rette. Skrefuit paa wort slot Kiøbenhafn dend 30 Augusti Anno 1670.

Under vort Zignet.
Christian.

P. Schumacher.

Udskrift: Hæderlige oc Høylærde Rectori och meenige Professoribus udj Universitetet her j voris Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst lest paa Consistorio 1670 dend 10 Sept.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

43.

1671, 1. Januar. Regnskab over Professorernes Kontingent til et Guldbæger, der blev givet Griffenfeld.

Efftersom Excellentissimi Domini Professores udi Consistorio hafuer beslutet Studepenge denne gang at deputere til det guldbegger, som hermed fremsendes, oc beløber sig effter Jacob Kitzeroes regenskab, som tillige hermed fremsendes, 346 Rdl. 2 ℳ 8 ß, so ombeedes en huer af Dñis Collegis, at hand sin qvotam vilde qvitere.

Episcopus	27 Rdl.	M. Georgius Hilarius.....	18 Rdl.
M. Matthias Fossius	27 —	D. Erasmus Bartholin....	18 —
M. Janus Birckerod......	27 —	D. Petrus Resenius......	18 —
D. Petrus Scavenius	27 —	D. Olaus Borrichius	9 —
D. Christian Ostenfeld ...	27 —	D. Matthias Jacobæus....	9 —
M. Johan Zoega.........	18 —	D. Georgius Witzlebius ..	27 —
M. Bartholus Bartholin...	18 —		
M. Erasmus Vindingius...	18 —	Summa...	315 Rdl.

Hertil er endnu lagt 29 Rdl., so at det var tilsammen 344 Rdl.

Vide Jacob Kitzerods (!) qvitering, dat. 2 Nov. 1670.

Offereret Griffenfeld den 1 Januar. An. 1671.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181. I Randen have Professorerne vedføjet deres Kvitteringer. Vedlagt findes Guldsmeden Jacob Kitzerows sønderrevne Regning, hvoraf det ses, at Bægeret vejede 43 Lod, hvert Lod Guld regnedes for $7^{1}/_{4}$ Rdl.

44.

1672. Johannes Christophorus Schuchart vulgo Leinweber, Studiosus Theologiæ fra Mühlhausen, ansøger Kjøbenhavns Universitet om Hjælp og beretter udførlig om alle sine Fata og sin Vanskjæbne. I Aaret 1658 var han saaledes af svenske Soldater ført til Jylland og havde maattet prædike for dem i Hobro.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 187

45.

1674, 27. Oktober. Kongen beskikker Caspar Bartholin til Professor Anatomiæ.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiider, at vi allernaadigst hafver tilforordnet Caspar Bartholin Thomæsøn, som, sig destomeere capabel oc døgtig at giøre, vi allernaadigst hafver forløfvet paa trej aarstiid fremmede Academier oc Steder at besøge, til at være Professor Anatomiæ ordinarius paa Universitetet her j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, oc der at nyde sit senium effter os elskel. Mag. Henrich Borneman, oc siden in Academia ascendere, naar ledigt vorder, oc helles være deelagtig udi ald dend Rettighed, som samme senium kand med sig føre; dog at fundationes, leges, statuta et consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed udj alle maader uforkrencket oc upræjudiceret forblifver. Dermed skeer vor villie. Befalendis Eder Gud. Skrefvit paa vort slot Kiøbenhafn dend 27 Octobr. Anno 1674.

Under vort Zignet.
Christian.

Griffenfeld.

Udskrift: Os Elschel. hæderlige oc høylærd Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her j voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst paa Consistorio 1674, den 7 Novembr.

Orig. i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 180.

46.

1674, 27. Oktober. Kongen beskikker Holger Jacobsen til Professor i Historie og Geografi.

Christian dend Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Efftersom Wi allernaadigst hafver forordnet oß Elschel. M^r Rasmus Winding, Professor Geographiæ och Historiarum paa universitetet her j voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn, til at være Assessor udj woris høyeste Ret, och ellers andre voris Commissioner oc Ærinder at afvarte: Da paa det indted derofver i Academiet schal forsømmes, hafver wj allernaadigst for got anseet dend Anordning at giøre, at Holger Jacobsen[1] j hans sted schal oc maa profitere Historiam och Geographiam oc nest effter Caspar Bartholin Thomesen Senium in Academia niude, oc siden der ascendere, naar ledigt vorder, oc ellers være deelachtig udj ald dend Rettighed, som samme Senium kand med sig føre, dog at Fundationes, Leges, Statuta et Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum Juribus, hermed i alle maader u-forkrenchet oc u-præjudiceret forblifver. Dermed scheer vor Villie. Befalendis Eder Gud. Skrefvit paa vort Slot Kiøbenhafn dend 27 October Anno 1674.

Under Vort Zignet.
Christian.

Griffenfeld.

Udskrift: Oß Elskel. Hæderlig oc Høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her j woris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst lest paa Consistorio 1674, 7 Novemb.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

---

[1] Sædvanlig kaldet: Jacobæus.

47.

1675, 8. Februar. Forhandlinger i Statskollegiet vedrørende Indførelsen af en filosofisk Examen ved Universitetet.

a.

Den 8. Febr. 1675 bleff og delibereret om effterschreffne rectoris academiæ her paa universitetet hanß indgiffne memorial, som følger:

Høy og welbaarne Herre, gunstige Her Rigens Cantzeler.

Efftersom udj de aarlige examinibus, som holdis her paa academiet, naar som helst erfariß, huad profect vngdommen, som kommer fra skolerne, haffuer giort, førend de kiendis dygtige til at studere i universitetet, fornemmis, at en stor deell aff dennem ere udj philosophicis meget lidett øffuede, meenendis iche at were saa meget fornøden den widenschab, naar de ickun effter recessen kand schriffue in lingva Latina congruè; og siden effterat de till academiet ere admitterede, enten strax reiser hiem, og huerken befliter sig selff widere paa philosophicis eller hører nogen prælectiones publicas philosophorum, huorudoffuer professores offte for mangell aff auditores icke kand udj lectionibus giøre deris embede; eller anwender alleneste all deris tid paa huis, som kand udkreffuis till att naa attestationem theologicam; eller(!) de, som tracte effter at wære hørere udj de store skoler eller rectores udj de smaa, skulde først lade sig examinere og kiendiß dygtige till at tage gradum baccalaureatus, saa at ingen hereffter till samme bestillinger aff bisperne antagis, uden de effter recessen ere promoti baccalaurei, iche heller nogen till examen theologicum annammiß, som iche tilforn ware kiendt dygtige till at tage gradum baccalaureatus in philosophia. Huorfore skulde professores philosophiæ wære forpligtede at holde examina philosophica fire gange om aaret og derimod med examinibus theologicis inted haffue at bestille, mens de aff professoribus theologiæ allene at forrettis.

Ed. høygreffl. Excell.
allerydmygste
E. Bartholin.

Og bleff samme memorial aff alle j collegio approberet, saa att alle og huer, som søgte nogen geislig bestilling, skulle og burde, førend de enten dertill eller till attestationem theologicam bleff annammett, were baccalaureus, dog att omkostningen for de fattige effter tidens og omstendernis leilighed bleff modereret aff kongl. Mayts. rigscantzeler, som er patronus academiæ og effter fundatzen udj alle negotijs academiæ haffuer att dispensere.

Statskollegiets Protokol i Rigsarkivet.

b.

Allernaadigste konge og herre.

Vj haffuer med tilbørlig flijd offuerwejet et rectoris academiæ her paa universitetet hanß allerunderd. memorial, som bestaar fornemlig derudj, at den største deell aff den studerende vngdom, som aarligen till academiet ankommer, befindiß meget lidett in philosophicis øffuede, og dog saa snart de til academiet ere admitterede, det enten strax forlader og bortreiser eller befliter sig alleneste paa at naa attestationem theologicam, huoroffuer prælectiones publicæ professorum bliffuer forsømmet, og professores for mangell aff auditores icke kand giøre deris embede. Begierer derfor, at det motte behage ederß kongl. Mayt., at iche nogen hereffter aff bißperne skulle antageß til nogen skoletieneste saasom enten rector j de smaa eller hører i de store scholer, ej heller tilstedeß att komme till attestationem theologicam, som iche tilforn in examine philosophico war kient dygtig til at tage gradum baccalaureatus in philosophia, huorfor og professores philosophiæ skulle werre pligtige at holde examina philosophica fire gange om aarett, og theologi derimod examina theologica allene at forrette.

Da, endog universitetets fundatz saawelsom andre kongl. forordninger tilholder studiosos paa academiet tre aar at continuere, iche at fortære eller spilde samme tid till vnøtte eller ørkeßløßhed, men at de imidlertid kunde bliffue øffued og verseret, fornemlig, som fundatzen melder, in artibus philosophicis, foruden huilcke de iche kand worde bequeme till høyere faculteter, ej heller, som det sig bør, tienlige til nogen enten schole eller kircketieneste, saa fornemmer wj dog, at fundatzen i denne post i langsommelig tid iche er bleffuen effterleffuet, men att den største deell aff studiosis, saa snart de till academiet ere admitteret, sig strax derfra igien haffuer begiffuet foruden en gang att høre enten deriß privati præceptoris eller andre professorum publicas prælectiones, huoraff de i erudition̄ og lerdom̄ skulle tiltage og forbedreß. Huorfor, till att affskaffe denne store desordre og vskickelighed, som ellerß snart motte indføre barbariem i disse ederß Maytz. høylofflige kongeriger, vj eragte dette rectoris academiæ allerunderd. forslag meget gaffnlig, at nemlig ingen effter denne dag bleff anbetroed nogen geißlig bestilling, liden eller stor, eller till att komme till attestationem eller examen theologicum, førend de in examine philosophico ere kient dygtige att nyde primam in philosophia lauream og er bleffuen promoti baccalaurei. Og at iche nogen, som ere fattige, skulle haffue sig att besuerge offuer nogen vnødwendig expenser enten paa programmate, extraordinarie disputation eller andet, kunde de effter forregaande examen indstille sig at respondere vnder de ordinarie disputationer, som professores aarligen holder in academia. Saawelsom og at de flitige ingenia iche alt for lenge skulle hindreß eller opholdes fra de studijs, huortill de meest inclinerer, formeene wj effter rectoris angiffuende, at bemelte examina philosophica aff professoribus philosophiæ lige saawell som theologica aff theologis fire gange om aarett i dettt mindste burde holdis, huilcket saavelsom bekostningen eders kongl. May^{tts} rigscantzeler saasom forordnet patronus academiæ vel sielff effter tidens og omstendernes leylighed, som gauffnligt kand være, modererer og anordner.

Indstiller dog alting j dybeste vnderdanighed till ederß kongl. Mayts. egen widere allernaad. resolution.

Raadstuen d. 8 Febr. 1675.

Koncept i Rigsarkivet, blandt Betænkninger afgivne af Statskollegiet 1674—76.

48.

1676, 3. April. Kongen beskikker Oluf Rømer til Professor Mathematum.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wider, at vj af sær kongel. gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Olluf Rømmer til at være Professor Mathematum paa Universitetet her i vorris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn oc nest effter Holger Jacobsen Senium in Academia nyde, oc siden der ascendere, naar ledigt worder, oc helles være deelagtig udj ald dend rettighed, som samme Senium kand med sig føre. Dog at Fundationes, Leges, Statuta et Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle maader u-forkrencket oc u-præjudiceret forblifver. Dereffter i eder allerunderdannigst hafver at rette. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn den 3 April. Anno 1676.

Under vort Zignet.
Christian.

D. Schult.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlig oc Høylærd Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her i vorris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst lest paa Consistorio den 29 Julii 1676.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

49.

1676, 10. April. Kongebrev om Christoffer Bartholins Ansættelse og Funktioner ved Universitetet.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiider, at vj af sær Kongl. gunst oc naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Christoffer Bartholin Tommesen til at være Professor Mathematum paa Universitetet her i vorris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, oc nest effter Holger Jacobsen Senium in Academia nyde, oc siden der ascendere, naar ledigt worder, oc helles være deelagtig udj ald dend rettighed, som samme Senium kand med sig føre, dog at Fundationes, Leges, Statuta et Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle maader u-forkrencket oc u-præjudiceret forblifver. Wii wille oc hermed allernaadigst hafve bevilget, at bem^{te} Christopher Bartholin Tommesen maa udj Os Elschel. Erasmi Bartholini sted paa Academiet forrette, hvis forskrefne Erasmus Bartholinus sig paa Willum Langes weigne paataget hafver. Dog paa det at Universitetets gods kand hafve goed tilsiun, oc vorris Skatter deraf kand udredes, da skal bem^{te} Erasmus Bartholinus tiltengt være samme gods self at forvalte, saasom hand med Willum Lange derom hafver handlet oc accorderet. Dermed skeer vor Willie. Befallendes eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn den 10 Aprilis Anno 1676.

Under vort Zignet.
Christian.

D. Schult.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige oc Høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet j vorres Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst paa Consistorio 1676, 22 April.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

50.

1677, 8. Febr. Kgl. Beskikkelse for Povl Vinding som designatus Professor Philosophiæ.

Christian dend Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Vider, at Vj af sær Kongl. Gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Poul Vinding til at være designatus Professor Philosophiæ paa Universitetet her i voris kongelige Residentz Stad Kiøbenhafn, oc nest effter Christopher Bartholinus Senium in Academia nyde, oc siden der, naar ledigt vorder, ascendere, saa ocsaa være deelagtig udj all den Rettighed, som samme Senium kand medføre; dog at Fundationes, Leges, Statuta oc Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed udj alle maade uforkrencket oc upræjudiceret forblifver. Dermed skeer vor Villie. Befalendess Eder Gud. Skrefvet paa vort Slott Kiøbenhafn den 8 Februarij Anno 1677.

Under vort Zignet.
Christian.

D. Schult.

Udskrift: Oß Elschel. Hæderlige oc Høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet herj voris kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 17 Februarij 1677.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

Under 30. Marts 1677 beskikkedes Licentiatus Medicinæ Hans Mikkelsen Mule til designatus Professor Medicinæ. Han skulde nyde Senium efter Povl Vinding. (Orig. smst.)

51.

1677, 27. April. Kongen beskikker Thomas Bartholin d. y. til designatus Professor Politices et Historiæ Patriæ.

Christian den Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Vider, att vj af sær Kongelig Gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Thomam Bartholini filium til att være designatus Professor Politices et Historiæ Patriæ paa Universitetet her j voris Kongelige Residentz Stad Kiøbenhafn, oc nest effter den, som nu sidst aff oß allernaadigst er benaadet, niude Senium in Academia, oc siden der, naar nogen plads leddig vorder, ascendere, saa oc saa være deelagtig j all den Rettighed, som samme Senium kand medføre. Dog att Fundationes, Leges, Statuta oc Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed j alle maader uforkrencket oc upræjudiceret forblifver. Dermed skeer vor villie. Befalendis Eder Gud. Skrefvet paa vort Slott Kiøbenhafn den 27 Aprilis Anno 1677.

Under vort Zignet.
Christian.

D. Schult.

Udskrift: Oß Elschel. Hederlige oc Høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio den 5 May 1677.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

52.

1678, 26. Marts. Kongen fritager Professor Rasmus Bartholin for hans akademiske Forretninger, for at han i Ro kunde fuldende sine litteraære Arbejder.

Christian dend femte (osv.). Wor Naade tilforn. Efftersom Oß Elschel. Erasmus Bartholin, Assessor udj voris høyeste Ret, Mathematicus Regius oc Professor udj Universitetet her j voris kongelig Residentz-Stad Kiøbenhafn, for Os allerunderdanigst hafver ladet andrage, hvorledis hand adskillige Scripta oc experimenter udj Naturalibus oc Mathematicis under hænder skal hafve, som hand formedelst adskillige voris forretninger baade til hofve oc udj Academiet icke skal kunde hafve tid oc leilighed nock til at forferdige: Da effter hans herom allerunderdanigst giort ansøgning oc begiering, oc udj henseende, at samme scripta maatte dis snarere fuldbringes, hafve Vj allernaadigst bevilget, at hand for de forretninger udj Universitetet, som hand der for icke kand hafve tiid til at opvarte, maa være forskaanet oc være Professor Honorarius; dog at nyde oc beholde udj Academiet jus Professorium salvum et integrum; oc paa det at intet derved j Academiet skal forsømmes, hafve Vj allernaadigst forordnet Oß Elschel. Caspar Bartholin Thomæsøn, Professorem Anatomiæ, til at være Professor Medicinæ Ordinarius oc effter senium ascendere udj Facultate medica effter Oß Elschel. Doctor Willem Vorm oc Doct. Oluf Borck, saa oc være deelagtig udj ald dend rettighed, som samme senium kand medføre; dog at fundationes, leges, statuta oc consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle maader uforkrencket forblifver, oc andre, Vj j saa maader forhen allernaadigst kunde hafve benaadet, her ved u-præjudicerede vorder. Dereffter j eder allerunderdanigst hafve at rette. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort slot Kiøbenhafn den 26 Martij Anno 1678.

Under vort Zignet.
Christian.

D. Schult.

Udskrift: Oß Elschel. hæderlige oc høylærde Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet her j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 27 Aprilis 1678.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

53.

1678, 10. August. Kongen beskikker Dr. Johannes Lassenius til Professor i Theologi.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Efftersom os Elskel. Doct. Christoffer Schletter, Theologiæ Professor her paa Kiøbenhafns Universitet, til Superintendent ofver Trundhiems stifft j vort Riige Norge allernaadigst er antaget oc bestilt, da hafver vj allernaadigst forordnet os Elskel. Doct. Johan. Lassenius, Prædicant til St. Peders Kircke herj Staden, tillige med bemelte sit Præste Embede at være Theologus udj for^{ne} Doct. Schletters sted hersammesteds, oc for samme Profession dend sædvanlig tillagde rettighed samt sæde oc rang at nyde. Der med skeer vor villie. Befalendis Eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn den 10. Augusti Anno 1677.

Under vort Zignet.
Christian.

Ad mandatum S. R. M^{tis} proprium.
C. Schøller.

Udskrift: Os Elskel. Hæderlig oc Høylærd Rectori oc meenige Professoribus udj Universitetet herj voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Præsentered oc Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 6 Septembr. 1679.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

54.

1681, 4. Marts. Kongen beskikker Professor Dr. Holger Jacobsen til Secundus Anatomicus ved Universitetet.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiider, at vi af sær Kongl. Gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Os Elschel. Doctor Holger Jacobsen, Historiarum oc Geographiæ Professorem, til at være Secundus Anatomicus paa Universitetet her i voris kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, oc siden effter sit senium, naar noget in facultate Medica ledigt blifver, effter dennem, som vj dertil forhen iligemaade allernaadigst forordnet hafver, ascendere, saa ocsaa vere deelagtig udj dend Rettighed, som samme Senium kand medføre. Dog at fundationes (osv.). Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 4 Martij Anno 1681.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Oß Elskel. voris tilforordnede udj Collegio consistoriali samptlige.

Paategnet: Allerunderdanigst læst in Choro d. 13 Martij 1681.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

55.

1682, 11. April. Kgl. Bestalling for Mag. Hector Gotfred Masius som Legationspræst i Frankrig med aarlig Løn af 300 Rdl. «Als wir Ihme auch übrigens den Titell von Professore Theologiæ designato bey hiesiger unser Universität auß Königlichen Gnaden beygeleget, so soll derselbe, bey künftiger äugender Vacantz und würcklicher Antretung solcher Profession, dasjenige alsdann zugenießen haben, was unser ihme desfalls zuertheilender Bestallungs-Brief auch die Constitutiones Academicæ mit sich führen, und dahingegen was seine Vorwesere derenthalben gehabt und genoßen, ebenfalls zu genießen haben.»

Afskrift i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

56.

1682, 12. December. Kongen beskikker Mag. Hans Vandal til Professor i det hebraiske Sprog og extraordinær theologisk Professor.

Wii Christian dend Femte med Guds Naade Konge til Danmarch og Norge etc. Gjøre alle witterligt, at wj allernaadigst hafver beschichet og forordnet, saa og hermed beschicher og forordner Oß Elschelig Mag. Hans Vandel, Rector Scholæ paa Sorøe, til at wære Professor Hebrææ Lingvæ udj Universitetet her i woris Kongelig Residentzstad Kiøbenhaufn udj afgangen Magister Jørgen Hanssøns Sted, saavel som og tillige med at wære Theologiæ Professor Extraordinarius her sammesteds, og samme Bestillinger docendo, disputando og med andre negotiis Academicis at forrette, og siden, naar noget in Facultate Theologica ledigt blifver efter de trende, som nu Bestillingerne wirchelig betjener, at ascendere og de dertil hørende Indkomster og Rettigheder nyde og beholde; dog at Fundationes, Leges, Statuta og Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle Maader v-forkrenckede forblifver. Og hafver wj herforuden allernaadigst bewilget og forundt, saasom wj og hermed bevilger og forunder benefnte Mag. Hans Vandel, at hand Rang med Assessoribus udi Collegio Consistoriali fra dette voris allernaadigste Brefs Dato her effter maa niude. Forbiudendis Alle og enhver her imod, efftersom forskrefvet staar, at hindre eller udj nogen maade Forfang at gjøre, vnder vor Hyldest og Naade. Gifvet paa wort Slot Kiøbenhaufn d. 12 Decembris Anno 1682.

Vnder vort Zignet.
Christian.

Afskrift i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181.

Vedlagt findes en Skriftvexel fra Okt. 1683 angaaende M. Hans Vandals Sæde og Rang, idet tre Professorer «extra Consistorium», Caspar Bartholin, Holger Jacobsen og Povl Vinding, mente, at de burde have Sæde over Vandal, fordi de havde ældre Kongebreve paa Rang med Consistoriales, medens Vandal paastod, «at den, der haver virkelig Sæde og Function in Consistorio, bør have Præcedence for dennem, der endnu ikke ere virkelig in Consistorio, endskjønt de ved ældre Kongebreve ere berettigede til Rang at nyde med Consistorialibus». De andre Professorer i Konsistorium ønskede helst en mindelig Afgjørelse, men da der ikke syntes at være Udsigt til at opnaa en saadan, eftersom Vandal stod fast paa sin formentlige Ret som virkelig Consistorialis, vare de fleste tilbøjelige til at søge en kongelig Decision af Stridsspørgsmaalet.

57.

1682, 12. December. Kongen beskikker Caspar Bartholin d. y. til Professor i Mathematik m. m.

Christian dend femte (osv.). Wor Naade tilforn. Viider, at Vj af sær Kongelig Gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget oc beskicket Oß Elskel. Caspar Bartholin Erasmi fil. til at være Professor udj Mathematicis, Philosophicis eller naturalibus her udj Voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, oc effter dette breffs dato nyde senium in Academia, oc siden der, naar nogen pladtz ledig vorder, ascendere, saa oc være deelagtig j ald dend rettighed, som samme senium kand medføre; dog at fundationes, leges, statuta oc consvetudines laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle maader uforkrencket oc upræjudiceret forbliver. Dermed skeer vor villie. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 12 Decembr. Anno 1682.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elskel. voris Tilforordnede udj Collegio Consistoriali samptlige.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 20 Januarij 1683.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

58.

1683, 15. August. Kongen tillader Universitetet at kalde Mag. Johan Adolf Bornemann til Sognepræst ved Frue Kirke.

Christian dend femte (osv.). Vor Naade tilforn. Efftersom Vi allernaadigst fornemmer, at j til sinds skal være, Os Elskel. Mag. Johan Adolph Bornemann, Slotspredicant paa vort Slot Kiøbenhafn, til Sognepræst til Vor Frue Kircke j Voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn at kalde, med saa skiel vi voris allernaadigste samtycke dertil gifve ville, da som vi for hans opbyggelige gafver paa Predikestolen oc hiidindtil førte lif oc lefnets Skickelighed med hannem j alle maader allernaadigst ere fornøyede, saa ere Vi oc allernaadigst tilfreds, at I hannem til bem^te^ Vor Frue Kald maa kalde oc hannem derpaa eders Kaldsbref paa Voris videre allernaadigst Confirmation meddeele. Hvoreffter I eder allerunderdanigst kand viide at rette. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa Vort Slot Rensborg dend 15 Augusti Anno 1683.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elschel. Ædle oc Høylærde Rectori oc Professoribus udi Universitetet i Voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 18 Augusti 1683.

Orig. i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 166.

Vedlagt findes Joh. Ad. Bornemanns Revers til Universitetet ved hans Kaldelse til Sognepræst ved Vor Frue Kirke, dat. 27. August 1683.

59.

1683, 6. Oktober. Overenskomst mellem Dr. Peder Resen og Mag. Jens Bircherod, hvilken sidste paatog sig at besørge de Resen paahvilende akademiske Forretninger udenfor Konsistorium.

Aar 1683 den 6 Octobris ere vi underskrefne, med Magnifici Dni Rectoris og Senatus Academici Viidenskab og consentz, saaledis med hver andre i den Hellig Trefoldigheds nafn foreenede, at jeg Jens Bircherod hermed lover og forplicter mig alle negotia Academica, som Velædle og Velb. Hr. Præsident Peder Resen, Kongl. Mayts Justitz-Raad etc., extra Consistorium ratione Professorii muneris kunde tilfalde, saaledis mig at ville paatage og forvalte, at jeg Lingvam Hebræam publice udj hans tiimer vil docere, og alle andre hans functiones Academicas Extra-Consistoriales (saasom Disputationes, Examina, Attestata, Inspectionem Discipulorum og dislige) troligen, flitteligen og forsvarligen paa hans Vegne vil forrestaa og forrette, saaat ingen med Billighed der ofver skal hafve Aarsag at klage. Hvorimod jeg Peder Resen hermed ofverdrager hannem mine Discipler, som mig tilfalder under inspection in Academia; og for obenbem^{te} hans umag oc tieniste hermed lover og forplicter mig, aarlig at gifve hannem tov pund got ydefærdigt Biug, saa og hvis Accidentia som mig her effter ratione Officii Professorii kunde tilfalde, enten af Privatis Testimoniis eller af promotionibus in Facultate Philosophica. Hvorfor jeg vil holde hannem skadisløs i alle Maader. Til Bekræfftelse hafve vi dette med egne hænder underskrevet, og hver sin gienpart heraf under Secretarii Consist. Haand til os annammet: efftersom vi paa begge siider er tilfreds, at Originalen forbliver in Custodia publica.

Kiøbenhafn, ut supra.

P. Resen. Jens Bircherod.

Orig., skreven med Jens (Jacobsen) Bircherods Haand, i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

60.

1683, 1. December. Kongen beskikker Mag. Hector Gotfred Masius til extraordinær Professor Theologiæ.

Christian dend Femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiide maa I, at Vi allernaadigst hafver bestilt oc antaget Oß Elschel. Mag. Hector Gotfred Masius til at være Professor Theologiæ Extraordinarius udi Universitetet her i voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, oc siden naar noget in facultate Theologica ledigt blifver, effter de trende, som nu bestillingerne virkeligen betienner, at ascendere, oc de dertil hørende indkomster oc rettigheder nyde oc beholde, dog at Fundationes, Leges, Statuta oc Constitutiones Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed i alle maader uforkrenckede forblifver, saa oc hand continuerer fremdelis udj voris tieniste hos voris Envoye Extraordinaire udj Franckerige, indtil noget in facultate Theologica, som før er meldet, ledigt vorder. Hvor effter i Eder allerunderdanigst haffver at rette. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 1 Decembris Anno 1683.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elskel. Ædle oc Høylærde Rector oc Professores udj Universitetet her j voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 8 Decemb. 1683.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

61.

1684, 10. April. Oberst og Vicekommandant Sten Andersen Bille gaar hos Universitetets Rektor i Forbøn for en Student, der havde forset sig.

Illustri ac Magnifico Domino Rectori inclytæ Academiæ Hauniensis,
Amico plurimum colendo, Steno Bille S. P. D.

Propositi atqve ingenij mei est eorum famam curare, qvos diligo, qvocirca pro Christiano Laurentij Neoburgio, qvi jam per aliqvot annos et vitæ morumqve probitate, et in studijs labore indefesso et assiduitate mihi cognitus est, deprecationis officio fungi conor. Idoneum jam tempus est, qvo probemus, qvid amicitiæ nostræ religionis exhibere velit Illustris Tua Magnificentia. Spero tamen fore, ut administrationis tuæ laudibus hunc qvoqve titulum, de qvo laboramus, adhibeas, veniæqve dandæ facilem te præbeas, sinasqve gratiosam amicitiam a seueritate sententiæ in blandiores et mitiores sensus caritate mutari. Sera forsan Ill^{ri} Tuæ Magnifi^{æ} videri potest hæc mea intercessio, sed moram ratio diluet; credideram certe in potestate Illustris ac Venerabilis Dñi Episcopi sitam fuisse condonandi facultatem, utpote Communitatis Inspectoris summi, eaqve propter commissi erroris veniam ab ipsius humanitate efflagitavi, nec frustra me fuisse opinatus sum, cum promissis satis lautis me delinitum a se demitteret, sed jam tandem, mihi verba data percipio, qvando ultimo cum rigore in miserum animadvertendum statuitis. Ego certe non adduci possum, ut credam Ill^{em} T. Magnif^{am} inexorabilem fore, amicitiæqve nostræ primum hocce amoris et benevolentiæ specimen denegare velle aut posse, qvin potius pro humanitate innata contentam fore humillima ista deprecatione, satis namqve supplicij videtur propria verba in semetipsum retorsisse. Nolo eqvidem apud memorem, qvam prompta parataqve semper fuere officia mea in vestram societatem, commemorare, sed etiam spondeo imposterum semper promptissima ac paratissima, neqve me unqvam hujus benefacti immemorem futurum. Vale et fave. Dabam in museo meo qvarto Iduum April. An. MDCLXXXIV.

Udskrift: Nobiliss. Ampliss. Academiæ Rectori Magnifico hæ patebunt.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 197.

62.

1684, September. Forhandlinger angaaende Kommunitetsprovsten M. Jens (Jacobsen) Bircherods Ansøgning om at faa Plads blandt Universitetets ordinære Professorer.

Nobilissimi et Excellentissimi Dni Professores, Collegæ honoratissimi.

Herhos sendes dennem effter seniste Consistorii Conclusum en project paa den allerunderdanigste Erklæhring, som Professores kunde lade forfatte paa Præpositi Communitatis Supplication om at niude sted og stipendium inter Professores Ordinarios, og recommenderes dennem samptligen til viidere Revision, huis derudi kunde være at tilsætte eller at forandre. Forbliffuer imidlertid stedze

Nobilissimorum Dn. Professorum schyldigste Tiennere
C. Bornemann.

Følgende tvende Stykker findes vedlagte:

a.

Udskrift af Actis Consistorialibus d. 20 Sept. 1684.

Blef læst Præpositi Communitatis supplication til Hans Mayst., anlangende at hand maatte bekomme stæd inter Ordinarios Professores, og ascendere nest efter Casp. Bartholinum Erasmi f., hvorpaa Hans Mayst. vilde vide Professorum allerunderdanigste erklæring til videre allernaadigst resolution. Blef slutted af Professoribus præsentibus, at der om skulle opsettis en Concept, som schulle gaa om til samptlige Dnn. Professores.

b.

Stormegtigste Allernaadigste Herre og Arfve Konning.

Eftersom det allernaadigst hafver behaget eders Kongl. Mayst. at anbefale, at Rector og Professores sig allerunderdanigst skulle erklære til Eders Kongl. Mayst^{s} videre allernaadigste Resolution paa een Mag. Jens Bircherods, Præpositi Communitatis her sammesteds, allerunderdanigst supplication, hvorpaa

Høystbemelte Eders Kongl. Mayst^s naadigste villie findes paaschrefven d. 21 August. nest afvigt, udi hvilchen supplication bem^{te} Mag. Jens Bircherod allerunderdanigst begierer, at Eders Kongl. Mayst. allernaadigst ville behage, eftersom Fundatsen paa Præpositi bestilling melder, at hand tillige med skulle være Professor ordinarius ved Universitetet, hand da maatte bekomme stæd iblandt Ordinarios Philosophiæ Professores, og ascendere, naar noget ledigt vorder, nest efter Casparum Bartholinum Erasmi fil. Da udi allerdybeste underdanighed denne eders Kongl. Mayst. allernaadigste villie at efterlefve er dette korteligen voris allerunderdanigste erklæring: at saasom Eders Kongl. Mayst. sl. H. Farfaders Høylofligst Ihukommelse Konning Christian den Fierdes Fundation paa samme Præpositi bestilling af dato 23 Decemb. 1636 melder, at Præpositus skulle være en af Ordinariis Professoribus, saa hafver hand og hidindtil Titulen af Professore Poeseos ført, mens altid foruden nogen prætension paa noged af de ordinarie Stipendiis hos Universitetet, og alleniste ladet sig nøye med dend hannem udi høistbem^{te} Kongl. Fundats tillagde løn og underholdning for samme sin bestilling. Oc endog bem^{te} Mag. Jens Bircherods formænd hafver paa samme maade anholdet om at bekomme stæd oc løn iblandt Ordinarios Philosophos, saa hafver de dog iche naaed ded, udi henseende til adtschillige inconvenientzer, som vilde komme, om en af Professoribus Ordinariis schulle tillige med forvalte Præpositi bestilling, som staar under Professorum direction. Og udi den consideration siunes os allerunderdanigst, at de iche vel begge kunde paße sig tilsammen. Indstilles dog alting til Hans Kongl. Mayst. egen naadigste behag og høye Disposition, og beder allerunderdanigst, denne voris underdanigste erklæring i ald naade maatte optages, forblifver

Eders Kongl. Mayst. etc.

Nedenunder findes følgende Vota:

Jeg erindrer icke rettere, end conclusum Consistorii var allerunderdanigst tillige at recommendere itzige Præpositum til Successiónem in Stipendio, med slig condition, at hand qviterede Præposituram, hvad hand oc gierne skal være tilfreds. J. Bagger.

Jeg vil forhaabe, at Magn. Rector oc nobilissimi Dni Professores bliffver ham icke saa ugunstig, oc giøre deris erklering saa directe imod Præpositi ansøgning. Oc saasom Dn. Episcopus erindrer, vaar det ey heller præsentium ord, at hand skulle der plat frastødes, men at omendskønt Præpositi priores det icke haffde erlanget, dog, saasom denne ey er i nogen motvillighed befunden, men flitighed oc villighed, saasom hidtil, kand formodes aff, pro persona maatte befordris, som ey kommer successores an. Tilmed er dette iche hans fornemste argument til at begiere det, fordi der meldis, at Præpositus skulle være ordinarius, men effterdi Professores haffde oc derforuden kiendt ham dyctig til at betiene een anden Professoris vices in lectione publica: thi det maatte ocsaa være ham een spot, at effterdi mange, som har vaaren i ringere officio, oc(!) hafft mere løn, hand da, som betiener allerede profession, oc nyder icke den udi fundatzen tillagde løn, skulle der fra bortstødes. Saa er oc den comparation imellem sl. M. Jørgen Hammers ansøgning oc dennes ansøgning gantske ulige: Thi sl. M. Jørgen puckede i sit bref til Consistorium oc meente, at hand effter fundatzens ord jure burde haffve succession, saa oc sin publicam horam prælegendi oc discipulos strax, oc saa conseqventer effter senium vocationis til Præposituram ocsaa at haffve løn aff Professoriis stipendiis, oc dog icke loed sig merke da at ville qvittere præposituram. Hvilchet alsammen kunde giffvet adskillige inconvenientzer saavel for Theologis som for Professoribus Fac. Phil. Men alt dette søger denne præpositus intet aff, allene ved Kongl. benaadning at maatte befordris til succession oc at expectere løn, horam oc discipulos, naar den falder effter sidst allernaadigst kalled D. Casp. Barthol., oc kand derfor ingen inconvenientzer giffve i nogen maade, efftersom hand icke bliffver andet, end som hand er; oc alleene at faa eet successionsbref, oc naar locus actu vacarer, bliffver da at qvittere Præposituram. Formoder derfor, at erkleringen bliffver mildeligen opsat.

J. Birckerod.

Efftersom Jeg kand erindre mig sidste consistorii Sluttning, bleff aftalt baade at mælde aarsagen, huorfor forige Præpositi iche hafue nydt actuali Professione, og dernæst denne itzige Præpositi begiering, som er ey at niude nogen loco et jure Professorio, førend effter M^r Bartholin, oc da at qvittere Præposituram som incompetentem cum Professione, om Hans Mayt. saa behager.

Hans Wandall.

Jeg er gierne tilfredtz med hvad D. D. Professores herudi giør, og recommenderer supplicantens ansøgning til billig expedition.

P. Scavenius.

J. Lassenius. J. Eilersøn. B. Bartholin.

Jeg er nock i tanche, att concepten paa den erklering er fundamentet, thi naar voris allerunderdanigst betenkning er opsatt, da beroer dett dog paa H. K. M. allernaadigste villie.

C. Bartholin.

O. Borch. Matth. Jacobæus.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

63.

1684, 25. November. Kongen bevilliger, at Thomas Bartholin, Professor Politices et Historiæ patriæ, maa ascendere i det juridiske Fakultet.

Christian dend femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiider, at vj af sær Kongl. Gunst oc Naade allernaadigst hafver bevilget, at os Elskel. Thomas Bartholin, Professor politices et Historiæ Patriæ paa Universitetet her j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, maa nest efter Doct. Cosmum Bornemann in Facultate Juridica ascendere, oc efter hannem niude virchelig professionem Juridicam med de rettigheder, som samme Senium med sig fører, derforuden ocsaa efter hans forige vocation in Facultate Philosophica ascendere, dog at Fundationes, Leges, Statuta et Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis Professorum juribus, herimod j alle maader u-forkrenchet forblifver, oc at de andre, som vj iligemaader forhen allernaadigst benaadet hafver, hermed ej vorder præjudiceret. Dermed scheer vor villie. Befalendis Eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 25 Novembr. Anno 1684.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Oß Elskel. Ædle och Høylærde Rectori et Professoribus paa Universitetet udj voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio den 21 Martij 1685.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

64.

1684, 25. November. Kongen beskikker Kommunitetsprovsten M. Jens Bircherod til designatus Professor i det filosofiske Fakultet.

Christian dend femte (osv.). Wor Naade tilforn. Wiide maa I, at Vi af sær Kongelig Gunst oc Naade allernaadigst hafver antaget och beschicket Mag. Jens Bircheroed, Præpositum ved Communitetet, til at være Designatus Facultatis Philosophicæ Professor paa Universitetet her udi vores Kongelig Residentz-stad Kiøbenhafn, oc nest efter Casparum Bartholinum Erasmi filium Senium in Academia nyde, saa oc efter hannem til Salarium Professionis, naar ledigt worder, ascendere, oc ellers at være deelagtig udi ald den rettighed, som samme Senium kand medføre; dog at fundationes, leges, statuta et consvetudines laudabiles, salvis Professorum juribus, herimod i alle maader uforkræncket forblifver, oc at de andre, som Vi iligemaade forhen allernaadigst benaadet hafver, hermed ey worder præjudiceret. Huorimod hand, saa snart hand træder til Professionem oc virkelig løn nyder, da Præpositi bestilling, som hand nu betiener, schal forpligtet være at afstaa. Dermed scheer vor willie. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 25 Novembr. A° 1684.

Under vort Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Oß Elskel. Ædle oc Høylærde Rector oc Professores udi Universitetet i vores Kongelig Residentz-stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Underdanigst læst paa Consistorio, d. 6 Decembr. 1684.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

65.

1684, 20. December. Christoffer Valkendorf til Ellinge i Skaane tilstaar Peder Kylling paany Plads i Hofmesters Boder.

Sasom Clarissimus Dominus Studiosus Petrus Kylling altid hafver gifvet klare Specimina af et ærbart Sind oc skicheligt lefnet, at Jeg iche kand tvifle, det hand jo derved hafver draget sa vel sin Magistratus Academici som andris ærelskendis Gunst til sig, oc en hver gierne seer, det maa gaa hannem for den Aarsag vel, saa hafver Jeg oc af samme Velynde sa vit til hannem reflecterit, at Jeg forunner hannem her med som en ret vel meriterit Person den Platz udi Sl. Hofmesters eller de Valchendorfers Boeder udi St. Peders Stræde i Kiøbenhafn beliggende, som hand til des effter min forige adscription niudt hafver, at hand den de novo effter første terminens Endelse uden nogen Indvending scal tiltræde oc adniude med vanlige Aares tid, saa oc Privilegiers gode, lefvende i det øfrige effter Fundatien. Til Vitterlighed under min Haand oc Signetet. Actum Ellinge d. 20 Decembr. Ao. 1684.

Christoffer Valchendorff mpp.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 154.

En Skrivelse af 5. Dcbr. 1694 fra Biskop Henrik Bornemann til . . . Valchendorff angaaende Kollegiets Kapitaler og om Indskrivningen til Stipendiet findes i Afskrift i Kgl. Bibl., Langebeks Excerpter, Nr. 253.

66.

1686, 6. Juli. Kongebrev til Universitetet om at hjælpe M. Hector Gotfred Masius til virkelig Nydelse af det ham tilsagte theologiske Professorat.

Christian dend femte (osv.). Wor Naade tilforn. Saasom Os Elskel. Magister Hector Gotfred Masius, Professor Theologiæ udj Universitetet j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, hvorledis hand det hannem allernaadigst confererte Professorat formedelst en og anden difficulteter icke endnu skal have kundet tiltræde, allerunderdanigst derfor begierendis, at hand forderligst til Consistorium og andre Facultatis jura, det være sig ratione domicilij eller hvad andet af samme Profession kand dependere, ubehindret motte blive admitteret, saa er voris allernaadigste villie oc befaling, at j hannem derudinden befordrer og til rette forhielper, saa viit Leges og Constitutiones Academiæ tillader. Dermed skeer vor villie. Befalendis eder Gud. Skrevet paa vort Slot Gottorp dend 6 Julij Anno 1686.

Under vor Kongl. Haand og Zignet.
Christian.

M. Moth.

Udskrift: Os Elskel. Ædle og Høylærde Rectori og meenige Professoribus udj Universitetet j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 17 Julij 1686.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

67.

1687, 13. December. Kongen beskikker M. Jens Bircherod til Adjunctus Theologiæ; indtil videre skal han dog beholde Professoratet i Hebraisk og Stillingen som Kommunitetsprovst.

Christian dend Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Vide maa I, at Vj allernaadigst have beskicket oc forordnet Oß Elskelig Mag. Jens Birckerod, designatus facultatis Philosophicæ Professor udj Universitetet oc Præpositus ved Communitetet her i voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn, til at være Adjunctus Theologiæ udi bem^{te} Universitet, oc samme bestilling docendo, disputando oc med andre negotiis Academicis at forrette, oc siden, naar noget in facultate Theologica ledigt bliver, efter de trende, som bestillingerne virkeligen betiener, at ascendere, oc de dertil hørende indkomster oc Rettigheder nyde oc beholde; imidlertid tillade Vi hannem allernaadigst ved Lingvæ Ebrææ Profession in facultate Philosophica saavelsom ved Præposituram Communitatis at blive; dog at Fundationes, Leges, Statuta oc Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, hermed j alle maader uforkrenckede forbliver. Dereffter j eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendis eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhafn den 13 Decembris Anno 1687.

Under vor Kongelige Haand oc Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Oß Elskelig Ædle oc Høylærde Rectori oc meenige Professoribus udi Universitetet her i voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Læst allerunderdanigst paa Consistorio d. 17 Dec. 1687.
Testor Olig. Jacobæus, Acad. Pro-Secretarius.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

68.

1688, 19. Marts. Det theologiske Fakultet ansøger Kongen om Tilladelse til at conferere Studiosus Johan Volckmar fra Tydskland Licentiatgraden i Theologien, «eftersom Personen formodes at skal være i alle Maader af den Capacité, som dertil udkræves, og denne hans Begjæring befindes at være dette Universitets gamle Constitutionibus gemæs, endog deslige subalterne Gradus in Theologia for langsommelig Tid haver været her satte tilside». Fakultetet anholder ogsaa om, at sligt ligeledes maatte være tilladt med andre, «som sig dertil hos os herefter indstiller og ere enten in illustri aliquo officio ecclesiastico constituti eller i andre Maader os bekjendte for sønderlig Erudition og Skikkelighed», om de end ikke endnu havde taget Magistergraden.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1223, 4°.

Under 27. Marts 1688 bevilligedes Ansøgningen. Volckmar blev kort efter Præst ved den danske Legation i Paris.

69.

1688, 7. April. Kongen giver M. Søren Sørensen Glud, der nys var udnævnt til Professor Philosophiæ, Udsigt til en Plads i det theologiske Fakultet.

Christian den Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Saasom vj den 20 Martij sidst forleden allernaadigst haver beskicket Oß Elskel. Mag. Søren Sørensen Glud til at være Professor Philosophiæ udj Universitetet her j voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn, oc efter hans Senium at ascendere j den Facultet, oc nyde hvis samme Profession pleier at følge, saa have vj oc nu hermed allernaadigst bevilget, at naar sted kunde ledig blive in Facultate Theologica, hand da udi samme Facultet maa oc skal ascendere som Theologus ordinarius nest efter Oß Elskel. Georg Christian Bræmer; dog at Fundationes, Leges, Statuta et Consvetudines Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, j alle maader uforkrenkede forbliver. Derefter I eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendis eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhavn den 7 Aprilis Anno 1688.

Under vor kongelig Haand oc Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Oß Elskelige Ædle oc Høylærde Rectori oc Professoribus paa Universitetet her i voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 5 Decemb. 1688.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

70.

1688, 1. September. Kgl. Oversekretær Luxdorph tilskriver Dr. Rasmus Bartholin, at det er Kongens Vilje, at Dr. Hans Vandal skal være afd. Dr. Christen Nolds Efterfølger.

Monsieur.

Til tienstvillig gien Svar paa hans schrifvelse lader ieg hannem vide, at Hans Maytt. haffver fuldkommen resolveret, at det schal forblive ved det breff, som Wandalinus haffver bekommet, og hand at succedere Noldio. Med første post schal Bornemans confirmation, om Gud vil, følge. I det øffrige beder ieg, hand vil hilse hans kiæriste og børn, det mindste barn, Mons^r^ Rømmer, v-forgiet, fra deris

fellis berredvilligste Ven og thiener
Luxdorph.

Rensborg d. 1 Septembr. 1688.

Udskrift: A Monsieur
Monsieur Erasme Bartholin, Assesseur de la Cour Souueraine et du College Consistoriale a Coppenhague.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

71.

1689. 6. April. Kongen beskikker Christian Reitzer til Professor Philosophiæ med Udsigt til med Tiden at blive Professor Juris.

Christian dend Femte (osv.). Vor Naade tilforn. Vide maa I, at Vi allernaadigst haver beskicket Christian Reitzer til at være Professor Philosophiæ paa Universitetet her i Voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn, og udi samme Facultet ascendere næst efter Jacob Scavenius[1], og naar ledigt kunde vorde, at ascendere in Facultate Juridica og være Professor Juris ordinarius næst efter Os Elskelig Thomas Bartholin, og saaledes nyde alle de Rettigheder, som samme Senium kunde med sig føre, dog at Fundationes, Leges, Statuta et Constitutiones Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, j alle maader uforkrenckede forbliver. Derefter I eder allerunderdanigst have at rette. Befalendis eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhafn dend 6 Aprilis Anno 1689.

Under vor Kongelig Haand og Zignet.
Christian.

Luxdorph.

Udskrift: Os Elskelige, Ædle og Høylærde Rector og Professoribus paa Universitetet her udj voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 13 April. 1689.
Testor P. Vindingius, Coll. Cons. Secretar.

Orig. i Konsistoriets Arkiv. Pakken Nr. 180.

72.

1689. 26. Oktober. Kongen beskikker Hans Steenbuck til Professor Philosophiæ med Udsigt til Plads i det theologiske Fakultet.

Christian dend femte (osv.). Vor Naade tilforn. Vide maa I, at vj allernaadigst haver beskicket Os Elskelig Hans Steenbuck til at være Professor Philosophiæ udi Universitetet her j voris Kongl. Residentz Stad Kiobenhavn, og udi samme Facultet at ascendere og nyde Senium efter dette vort brefs datum, saa og, naar sted kunde ledig blive in Facultate Theologica, da udi dend Facultet at ascendere som Theologus ordinarius, dog at Fundationes, Leges, Statuta et Constitutiones Academiæ laudabiles, salvis omnium Professorum juribus, j allemaader uforkrenkede forbliver. Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendis eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiobenhavn dend 26 Octobris Anno 1689.

Under vor Kongelig Haand og Zignet.
Christian.

Luxdorph.

---

[1] Denne havde under 26. Marts 1689 faaet kgl. Beskikkelse som Professor Philos., »efter dem, som til Professionem Philosophicam for hannem allernaadigst ere forordnede«.

Udskrift: Os Elskelige Ædle og Høylærde Rectori og meenige Professoribus udi Universitetet her j voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhavn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 20 Sept. 1690.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

73.

1690, 20. Januar. Forhandling angaaende nogle Studenters Ønske om at opføre en Komedie.

Plur. Venerab. et Nobilissime Dn. Episcope,
Nobilissimi et Amplissimi Dnn. Professores.

Som der nogle af vore Studiosis gierne ville repræsentere en Comoedie, saa hafver en af dem, som er Sixtus Aspach, af mig begiered, Jeg ville fornemme her om Plur. ven. Dn. Episcopi og Nobiliss. Dnn. Professorum villie, om hertil maatte bevilges dennem forlof. Jeg forventer deris gode betenchning og forblifver

Plur. ven. Dn. Episcopi og Nobiliss.
Dn. Profess. ydmigste tiener
C. Bartholin.

Kiøbenh. d. 20 Januar 1693.

Det siunes, att voris Studiosi har mere lyst till disse comica end andre serieuse studia, oc det lader sig ansee, ligesom de snart haffde en habitude dermet, effterdi de har taget principium med sig aff skolen, oc søger nu at perfectionere sig derudi in Academia. Jeg for min person kand ingenlunde approbere det, oc troer ey heller, at Academia vilde høre vell effter saadanne publicque facetias. J. Bagger.

Jeg kand ingenlunde approbere dett for mange aarsagers skyld.
Hans Wandall D.

Jeg kand og for adschillige orsacken schyld ey dette approbere.
H. G. Masius mp.

Jeg ikke helder. J. Bircherod. C. Reitzer.

Mig siunes dett er bedre ladett end giort.
E. Bartholin. W. Worm. H. Jacobæus. C. Rømer. P. Vinding.
H. Mule. Johannes Bircherod.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 194.

74.

1694, 18. Juni. Forhandling om en ved et fremmed Universitet promoveret Magister kunde uden videre indskrives ved Universitetet med Ret til at disputere.

Nobilissimi et Honoratissimi Dni Collegæ, Professores, villde herpaa meddeele deris betænkning, om denne Hr. Collegæ Masii domesticus Mag.

Nicolaus Møller, Flensburgo-Holsatus, som indlagde attestatum fra Academia Jenensi frembwiiser, kand erholde inscriptionem in Academia nostra, oc derpaa, som hand begiærer, tillades att disputere? Hafniæ d. 18 Junii 1694.

H. Bornemann.

Magnifice Dne Rector!

Jeg finder intet, som kand forhindre en fremmed, der beviser sig at være promotum Magistrum in aliqva Universitate, at hand jo kand indschrifues i Matriculen sine prævio examine (huilchet er fornemmelig det, vi requirerer aff fremmede, som vil immatriculeris hos os). Og er hand engang antagen inter cives, saa maa det jo være ham tilladt at disputere præsidendo, som en aff voris egne Magistris. Thi Jeg veed ej ligere, end vi jo antage fremmede gradus, særdelis in Theologia, Jure og Philosophia, for fulde.

Hans Wandall D.

H. G. Masius mp. H. Bartholin. Ch. Reitzer. E. Bartholin.
W. Worm. C. Bartholin. H. Jacobæus. C. Rømer. P. Vinding.
Joh. Mulenius. Joh. Bircherodius.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 194.

Vedlagt findes et trykt Testimonium udstedt af Decanus for det filosofiske Fakultet i Jena 5 Sept. 1688, hvorved bevidnes, at Nicolaus Møller havde taget Magistergraden smst.

75.

1695, 15. Oktober. Kgl. Tilladelse til Professor Theologiæ Hans Bartholins Doktorpromotion.

Christian den Femte (osv.). Wor Bevaagenhed tilforn. Viide maa I, at Vi effter Os Elskelig Hans Bartholin, Professor Theologiæ ved voris Universitet her i Voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn, hans herom allerunderdanigst giorde ansøgning og begiering, allernaadigst haver bevilget og tilladt, at hand in Auditorio superiori, effter at hand en ordinariam disputationem Theologicam haver holdet, maa finita disputatione af Decano Facultatis Theologicæ til Doctor Theologiæ promoveris. Dereffter I Eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendis eder Gud. Skrevet paa voris Slot Kiøbenhafn dend 15 Octobr. Anno 1695.

Under vor Kongelig Haand og Zignet.
Christian.

M. Moth.

Udskrift: Os Elskelige velædle og velærværdige Rectori og Professoribus udi Universitetet her i Voris Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Læst allerunderdanigst paa Consistorio d. 19 Octobris 1695.

O. W. Worm, Academiæ Secretarius.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 196.

76.

1701, 15. Februar. Kong Frederik IV stadfæster Universitetets Privilegier og Benaadninger.

Wii Frederich den Fierde, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at vi, af synderlig Kongel. Naade og Bevaagenhed imod voris Universitet her i voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn, samt os Elskel. Rector og meenige Professores, effter deris herom allerunderdanigst giorde ansøgning og begiering, allernaadigst haver confirmeret og stadfæstet, saa og hermed confirmerer og stadfæster alle de bemelte voris Universitet af voris Elskel. Kiere Hr. Fader og andre voris Kongel. Forfædre, sal. og høyloflig Ihukommelse, allernaadigst givne Fundatzer, privilegier, friheder og benaadninger, saaviit de icke allerede ved andre allernaadigst giorde anordninger ere forandrede, og saaviit de ej imod voris jura Majestatis, absolutum Dominium, Souuerainitet og arverettighed befindis at stride. Forbydendis alle og eenhver herimod, effter som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen maade forfang at giøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Kiøbenhafn den 15 Februarij Anno 1701.

Under vor Kongelig Haand og Signet.
Friderich R.

D. Wibe.

Orig. paa Pergament med vedhængende store kongelige Segl i Trækapsel, i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 2.

77.

1707, 9. Juli (gl. Stil). Hans Valckendorff til Ellinggaard i Skaane, «der til Patron är kallat» for hans sl. Farfaders Farbroders, Christoffer Valckendorffs, Stiftelse for Studenter, forlanger Oplysning af Biskoppen og de theologiske Professorer i Kjøbenhavn, «huru tilstår med de Valckendorphs booder, begärendis een räkning, hvad Capitallet nu för tiiden summariter är tilstiigen, och huru Ränten til de 16 fattige Studenteris som och Huussetz förbätring employeris, och om Bibliothechet af det assignerede Capitals ränte årligen blifver förbätrat».

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 154.

Vedlagt findes en Del Forhandlinger om Sagen. Professorerne vilde ikke erkjende den ovennævnte Valkendorf som Patron, fordi Patronatsretten i Fundatsen var knyttet til Christoffer Valkendorfs Arvinger paa Skjoldsiden, «som boendes er paa Glorup». Af politiske Grunde vare de dog noget betænkelige ved at optræde altfor bestemt afvisende.

78.

1707, 9. September. Kgl. Befaling til Universitetet om at lade Mag. Tobias Jensen, Rektor i Christianssand, møde for Konsistorium og prøve, «hvorledes hans Maal og Mæle befindes». Bispen i Christianssand, Mag. Jens

Bircherod, havde nemlig forment, at M. Tobias Jensen havde et saa vanskeligt Mæle, at Disciplene ikke kunde forstaa ham, og havde derfor klaget derover til Kongen og udvirket Befaling til at kalde ham for en Consistorii Ret (i Christianssand), og her forlangt, at han skulde aflægge en Prøve ved at læse op af en latinsk, en græsk og en hebraisk Bog. Herpaa havde Mag. Tobias, der i 25 Aar havde forestaaet Skolen upaaklagelig, som han mente, ikke villet indlade sig, men havde begivet sig til Kjøbenhavn og klaget over den Myndighed, som den unge Biskop vilde tiltage sig over en gammel prøvet Lærer; Bispen og andre kunde jo komme og høre paa ham i Skolen, men ikke med Billighed forlange, at han som en Skoledreng skulde staa og læse op af en Bog «for en offentlig Ret i saa mangfoldige Menneskers Nærværelse, som den Dag søgte Consistorium for at høre paa denne nye og usædvanlige Sag».

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 193.

Vedlagt findes Uddrag af Biskop Bircherods Klage og Rektorens Supplik til Kongen.

79.

1708, 22. Juli og 17. August. Tvende Skrivelser fra Jens Foss, der som praktiserende Læge opholdt sig i Schoonhoven i Holland, til M. Johan (Hans) Bircherod, Professor ved Universitetet og Assessor i Konsistorium. Denne havde tilskrevet Foss, der var designatus Philosophiæ et Medicinæ Professor, at en Plads nu var ledig for ham ved Universitetet, da Assessor J. F. Bartholin var død. Men Foss ønskede ikke at indtræde i det filosofiske Fakultet og besværede sig over, at Dr. (Georg Friederich) Franck (de Franckenau) var ham foretrukken til den ledige Professorplads i Medicinen efter Dr. Ole Worms Død[1], uagtet han havde et ældre Ventebrev paa dette Professorat end Dr. Franck.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

80.

1709, 1. November. Kongebrev til Rektor og Professorer «anlangende Niels Foss, Professor Philosophiæ (designatus) ved Universitetet og Rector Scholæ paa Sorø, at omendskjønt han nu virkelig Profession ved Universitetet efter hans Senium kunde tilkomme, han dog endnu nogen Tid ved bemeldte hans Rektortjeneste i Sorø maa forblive, indtil nogen anden Vakance ved Universitetet forefalder, og da efter hans Brevs Ælde træde lige ind i Professionen ved Universitetet for ved dem, som ere yngre Professorer end han», i hvilken

---

[1] Han døde 28. April 1708.

Henseende Kongen tillader, at den nærmest efter Niels Foss værende Professor designatus, hvem det ved hans Fraværelse kunde tilkomme at ascendere, maa den bemeldte Niels Foss nu tilfaldende Profession antage og forrette.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180. Sammesteds findes endvidere følgende herhenhørende Stykker:

To Skrivelser fra Niels Foss til Universitetet, samt Professorernes Betænkninger over Sagen. Foss skulde ascendere efter Assessor J. F. Bartholin; men Embedet som Rektor i Sorø var mere indbringende end det nederste Professorat, og Foss sad i trykkende Omstændigheder, hvorfor han indtil videre ønskede at blive i Sorø.

Matthias Anchersen og C. F. Wandal skrive 8. Okt. 1709 til Konsistorium: De ere de næste i Rækken af designerede Professorer efter Mag. Niels Foss, hvorfor de bede Professorerne ikke at modsætte sig den af Foss foreslaaede Ordning, der da var til Konsistoriets Betænkning, og som ved ovenstaaende Reskript fik kgl. Stadfæstelse.

81.

1711, 14. Februar. Stiftsprovst J. Trellund i Christiania modtager den ham ifølge tidligere Ventebrev tilfaldende Plads som Professor i Theologien ved Universitetet.

Vir Nobilissime Amplissime et Celeberrime
Dn. Collega et Amice Honoratissime!

Jeg takker allerskyldigst for Nobilissimi Dn. Collegæ, i det samptlige høyanseenlige Consistorii Navn, mig nyligen meddeelte Beretning angaaende IV. Theologi Pladz, der ved Velædle och Høyærværdig Hr. Prof. Christen Worms promotion til den Øverste Bispe-stoel, nu er bleven vacant, og mig efter min Orden tilfalden. Og ihvorvel jeg i disse farlige og besværlige Krigstider baade kunde finde mit Præste Kalds resignation og min Bortflyttelse fra Christiania til Kiøbenhavn noget betenkelig; saa haver jeg dog, efter flitig Raadføring med Gud og mit eget Hierte, fundet det endda betenkeligere at forglemme min gamle, ja ældste Vocation, som mig for 16 Aar siden allernaadigst blev meddeelt, og derefter adskillige gange af Hans Kongl. May^{tt} allernaadigst er bleven confirmeret. Hvorfor jeg og i den Herris JESU Navn haver taget mig for, imod dette Pastorats resignation, efter Gudz og hans Salvedes Allernaadigste Villie, allerunderdanigst at imodtage den mig forlængst designerede og nu virkelig tilkommende Profession. Hvilket jeg og med denne Post Hans Kongl. May^{tt} videre haver forestillet udj min Allerunderdanigste derom nedsendte Supplique. I det øvrige fornøjer jeg mig allerede med den Ære og Nytte, jeg forventer af saamange brave og berømmelige Ordens Mænds kiærlige Omgængelse, som de vel ikke kand have forglemt deres gamle Yndest og Venskab for mig. Og beder derfor, min tiænst-ydmygste respect Alle og Eenhver ved først givne Lejlighed ubesværget ved Nobilissimum Dn. Collegam maatte formeldis, imod hvilken ieg altid skal beflite mig med ald Retsindighed at lade see en Ærbødig og tiænstberedvillig
Ven og Tiæner
Christianiæ d. 14 Febr. 1711. J. Trellund.

Udskrift: A Monsieur
Monsieur Jean Bircherod, Professeur en Philosophie dans l'Université de Copenhague, Assesseur et Secretaire en Consistoire à Copenhague.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

81.

1714, 4. Juni. Kongebrev til Universitetet: «Da Peder Horreboe gjorde Ansøgning om at blive designatus Professor Philosophiæ et Mathematum, resolverede Vi, at han sig af det ganske Universitet maatte lade examinere, om han dertil var capable.» Nu har han andraget, at samme Examen endnu ikke er bleven holdt, eller nogen Tid dertil af Professorerne bestemt. Kongen befaler derfor, at han for samme Profession maa disputere offentlig og, naar han har gjort det, accepteres som Professor Philosophiæ designatus.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

82.

1716, 31. Januar og 9. Februar. Akademiske Opraab til Studenterne om at gribe til Vaaben i Anledning af den truende Krigsfare.

a.

Rector Regiæ Universitatis Hafniensis Joh. Steenbuchius, S. S. Theolog.
Prof. Reg. et in Coll. Consist. Assessor, omnibus artium humaniorum
studiosis, quotquot in Regia hac Metropoli degunt.

Quotquot circa almam matrem Academiam hic hæretis cives et alumni, sive domestici sive peregrini, sive privatis sive aliorum studiis districti, cras hora matutina VII ad ædes Rectoris Magnifici comparere jubemini, nomina vestra et hospitia professuri, quæ in album jussu Regis relata patriæ patri subjectissime offerentur. Advolate animosi Palladis ambidextræ filii, quotquot in urbe extra claustra et pomoeria collegiorum hospitamini, de obsequii gloria in Regem augustissimum Patriæque dulcissimæ salutem certaturi, non degeneres majorum vestrorum nepotes, quorum accenso in præclaris pectoribus ardore olim, qui faucibus portarum incubuit, deterritus Hannibal turpiter fugit. Jungite manus, alternisque exemplis generose animati, frequentes advolate, animamque et vitam Regi, spiritum Patriæ, obsequium et reverentiam Rectori vestro Magnifico venerabunde exhibituri. Hafniæ die 31 Jan. 1716.

M. Anchersen,
Univ. Reg. p. t. Secretar.

b.

Rector Regiæ Universitatis Joh. Steenbuchius, S. S. Theologiæ Prof.
Reg. et in Coll. Consist. Ass., S. P. D.

Quousque promovetis ignaviam vestram, vos compello, Heliconis nostri fuci, emasculatæ Sapientiæ vomicæ, Palladis carcinomata, quousque inquam

vecordem et pusilli vigoris ignaviam promovetis, ut, exuto in Regem augustissimum obsequio, conjecti in lustra, ritu ignobilium ferarum, quæ strepitu prætereuntium audito pavent excordes, post carecta lateatis, neque severis nostris monitis expergefacti, neque flagrantissimis commilitonum exemplis excitati? Egregiam laudem vestram! qui lautissimæ Spartæ fructu prærepto pingvescere nostis Epicuri de grege porci, sed Spartanæ nobilitatis exsortes, cum discriminis tempus adventat, versa in solicitudinem superbiloquentia, torpescitis inglorii! Quid hæretis imbelles? Itane juvenes animum geritis muliebrem, et ad fortius sustinendos casus virili animo sumpto provocabunt foeminæ? O tempora, o mores! Ergo

Ducant pensa viri, mutatoque ordine rerum
Vivat Amazonio confusa licentia ritu.

Adeone spectatores alienæ virtutis huc venistis peregrini? Absit dedecus a sangvine vestro, ut Romani gloria Latinis cedant; quin, si quæ vigoris adhuc in imbelli animi vestri vappa reliquiæ supersunt, expergiscimini aliquando. Capi virtus nescit, sapientia dedecus ignorat. Prodite igitur ex effoeminatis lumbis(!) vestris, quotquot succo Palladis nostræ victitatis. Prodite ocyus, et *μικροϑυμίας* suspicionem dicam an turpitudinem resumptæ fortitudinis gloria detergite. At vos, o genuini Apollinis nostri filii! ad nutum imperatoris vestri intenti, circumite, eruite e latebris imbelles, ignaviam increpate! Proinde comparere jubemini, quotquot hic degitis, qui nomina dedistis Phoebo, qui ad aram bonæ mentis sacramentum dixistis olim, ut ad ædes meas intra horam 12mam crastinæ lucis advoletis, ut nomina vestra per me subjectissime consignata resciscat Patriæ Pater serenissimus. Qui itaque Rempublicam literariam salvam vultis, accedite, ut quantum ad testandam animi fortitudinem æternæ laudi satis sit, profiteamini, nî sera poenitentia salutisque irreparabili jactura temeritatem et inobedientiam expiare velitis inter proletarios et capite censos referendi.

M. Anchersen,
Univ. Reg. pro temp. Secretar.

Hauniæ die 9 Febr. 1716.

G. Schønnings Afskrift i Gl. kgl. Saml. 2466. 4.

83.

1719, 8. Juli. Professor Peder Horrebows Andragende til Konsistorium om Forbedring i hans slette Vilkaar.

Magnifice Rector,
Summe Venerabiles, Amplissimi et Nobilissimi
Domini Assessores.

Efter den oplysning, jeg under haanden har faaet af Kongelige fundatzer og constitutioner, har jeg været foraarsaget adskillige gange for De gode Herrer saavel skriftligen som mundtligen at besværge mig over den skaar og afgang, som jeg efter min skiønsomhed lider udi de min Profession tillagde

indkomme, og beklage mig over den deraf entstandne og endnu dagligen tilvoxende nød, udi det ydmyge haab, De gode Herrer skulde dog engang beveges til barmhiertighed og retfærdighed, og lade mig som et lem af Vniversitetet, der sidder ved en meget arbeydsom og kostbar Profession, ogsaa nyde den ophold, hvorved jeg uden altfor stor angst kunde subsistere, eller og underviise mig, at mig ingen uret skeer: men som begge deele endnu har feylet, bliver jeg meere styrket i den mistanke, jeg har fattet om den mig paaførte fornærmelse. Beder derfore hiertelig, De gode Herrer vilde til beste udtolke, at jeg mig endnu denne gang understaaer mine besværinger at indgive, og udi Guds paakaldelse søger at faae den steen bortveldt, som jeg paa ingen maade kand komme forbi.

De faae penge, som jeg i forleden maanet indsamlede, har jeg maattet bortstikke til mine meest ængstende Creditorer, saa jeg sandeligen for Gud nu ikke eyer en daler, hvormed at opholde mig og fattige familie, heller ved jeg ikke, hvorfra at faae den ringeste assistence; denne nød jeg nogenledes, næst Gud, hafde eluderet, hvis ikke det var skeet, at De gode Herrer tvert imod Constitutionerne fratog mig de 100 Rdr. Residence-penge, jeg plejer at nyde; ti saadant kand umueligen være en consequence af den contract, jeg mig self til største nachdeel tvertimod loven, constitutionerne[a] og min allernaadigste bestalling[b] (som længe siden er beviist, som jeg formoeder, uigiensigeligen) maatte indgaae med Professor Holberg, førend jeg efter salig Raskes, som Professoris Astronomiæ, afgang kunde endten nyde nogen virkelig Station, eller nogen frugt af den mig allernaadigst med special expression forundte Profession, saasom samme contract accorderer bem^{te} Prof. Holberg alleneste jus ved vacance at optere for mig, men ingenlunde at optere fra mig, hvad jeg virkeligen haver i possession.

Og som jeg er da i den uforgribelig meening, at jeg ikke alleneste i denne post, men og i mange andre, er fornærmet imod Kongelige statuta, saa tilbeder jeg mig herimod remedium, eller og beedre underviisning, at jeg kand afstaae mit forsæt, om det ikke haver ret med sig, og de gode Herrer være fri for videre suspicion. I hvilken henseende jeg da ydmyg ville lade mig informere af actis probatis i efterfølgende poster.

1. Hvorfor jeg ikke regnes inter Philosophos sex, hvor mig udtrykkeligen sted assigneres udi Gl. m. C. 3 fundation[c], saavelsom og udi literis ejusdem Gl. m. C. 3 og F. 2 Anno 1555[d].

---

[a] C. 4 Novellæ Constit. Art. VII: Enhver skal betiene den Profession, hand kiendes døgtig til, og derudi publice maa disputere, førend hand den antager.

[b] F. 4 have beskikket og forordnet Peder Horrebow til at være designatus Professor Philosophiæ et Mathematum, og siden efter hans senium ascendere, dog at fundationes, leges, statuta et consvetudines Academiæ laudabiles i alle maader uforkrænket forblive.

[c] Sextus Lector erit Mathematicus, qvi tradat quatuor ordinariis diebus elementa Mathematum, Arithmeticam diligentissime, tractatum de Sphæra, et, si poterit, Theoriam Planetarum, et earum usum in tabulis resolutis ostendat, tradat et Cosmographiam Appiani etc.

[d] Hver ordinarius Professor in artibus, som Pædagogicus, Dialecticus, Rhetoricus, Græcus, Physicus og NB Mathematicus, skal etc.

2. Om jeg ikke burde nyde nogen af de vicariis Margeretæ et Jacobi, som jeg ikke andet kand slutte, end een af dem maatte mig efter C. 3 fundation tilfalde[e].

3. Hvorfor jeg allene iblant alle Professores ingen distributz nyder, som mig dog ved Professions udførlige nafn udj Gl. m. C. 3 fundation[f] saavelsom og udi literis Gl. m. C. 3 et F. 2[g], ja og udi literis gl. m. F. 2 de augmento stipendiorum ex bonis capituli Roeskildensis er tillagt[h]. Item: hvorfore jeg ikke, saavelsom alle andre, nyder nogen deel af tilfaldende siette og tiende penge. Item: hvorfore jeg allene gaaes forbi, naar offerpenge ombæres.

4. Om jeg ikke bør have deel i det præbende eller Canikedom, som kaldes præbende sex, den jeg formoeder mig med ald rette at tilkomme efter literas Gl. memor. F. 2 de augmento stipendiorum ex bonis capituli Roeskildensis[i].

5. Hvorledes det kommer, at tvende Professores, som ere virkeligen indkomne paa Universitetet siden jeg, ere aflagde med Residencer, og jeg ikke. Item: hvorledes det kommer, at, ihvorvel der have immerfort været tvende Residencer ledige, og ere endnu ledige, jeg dog ikke har kundet nyde nogen af dem, eller penge derfor, uden udi halfandet aar, som mig nu paa nye ere fratagne, altsammen tvertimod Constitutiones om Residentiis[k].

6. Hvorfore jeg ikke efter mangfoldige begieringer maae af fundationer

---

[e] Duo autem beneficia, sive, ut vocantur, vicariæ Margaretæ et Jacobi, dentur duobus Magistris Professoribus, qui fuerint præ cæteris insigniores, imprimis vero præ aliis Mathematico Magistro et Physico Magistro.

[f] Hujus (sc. sexti Lectoris Mathematici) annuum salarium erunt qvinqvaginta aurei Rhenenses in auro, sive thaleri — qvarta pars salariorum dabitur ei in qvalibet qvarta anni parte — Caveant Professores sive Doctores, sive Magistri, ne præter sua salaria ad se rapiant vel occupent aliorum salaria, aut alia scholæ bona. Meliora speramus de talibus viris; at non impune aliqvis talem tentabit injustitiam.

[g] Hver ordinarius Professor in artibus, som er Pædagogicus, Dialecticus, Rhetoricus, Græcæ, Physicus og Mathematicus, skal have hundrede daler om aaret.

[h] Maae ogsaa Professores selv skifte dem imellem, hvis smør, rendte og boelegaldte dennem af Vniversitets goeds tilkommer, saa at en Doctor tager 3 parter, og en Magister 2 parter, dog skal det føres til regnskab, at mand kand vide, hvorledes det bliver skift; sammeledes opbære alle de penge, som Vniversitetet aarligen med rette tilkommer etc., og deraf give hver Professori artium halfandet hundrede daler.

[i] De 6 Professores artium skulle nu strax bekomme det præbende og Canikedom, som kaldes præbendæ sex, og skal det ligeligen skiftes dem imellem udi 6 parter, saa at hver fanger ij lester kvor(n) med bønder og ald herlighed.

[k] Art. 1. Naar nogen Residence ledig vorder, da skal opteres af Professoribus uden forskiel, hvad Profession de have, secundum senium Academicum, som er at regne fra den tid, som Professor efter sin vocation virkelig træder til Stipendium Academicum etc. Art. 2. Professores, som have ret til at optere Residentz, ere 16. 3 Theologi, 1 Juris consultus, 2 Medici og 10 Philosophi (saafremt ingen af dem befindes extra academiam at have en anden fri Residence), og saasom ved Hoppenerianum testamentum Vniversitets Residencers tal er forøget, saa at de nu regnes tilsammen at være 15(!), da bliver Vniversitetet fri for at give nogen Professori huus-leje, eftersom den sidst indkomne Professor hidindtil dags hverken Residence eller huus-leye haver nydt.

og Vniversitets hovet-bøgger underviises, hvad der ligger eller bør ligge til Corpus, som kaldes Metaphysici, hvilket jeg nu, endskiønt Professor Astronomiæ, maae besidde[1].

7. Om jeg ikke burde nyde efter fundat. Fiurenii 20 Rdlr. af Bibliotequets revenuer aarligen?

Dersom De gode Herrer have intet her imod at ligge, som kunde forandre forige paaberaabte kongelige statuta og fundationes, skulde jeg allerydmygst formoede, som jeg ogsaa vil tilbede, at De gode Herrer saa vel i respect til saadanne hellige statuta, som i henseende til min høye trang og nød, hielper mig til min ret, at jeg ikke skal nødes til mig paa høyere steder at beklage, for at nyde den ret, som Gud og Kongen naadigst haver tillagt mig, i hvilket ydmyge haab jeg forbliver

De gode Herrers tienstærbødigste tienere
P. Horrebow.

Havn. den 8 Julij 1719.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180. Jvfr. Nyerup, Univ.-Annal. S. 241 f.

84.

1723, 5. Marts. Kongen bevilliger, at Justitsraad, Professor Thomas Bartholin udenfor Ordenen maa faa Sæde i Konsistorium.

Friderich den Fierde (osv.). Vor Bevaagenhed tilforn. Vi give Eder hermed tilkiende, at vi allernaadigst have bevilget, at Os Elskelig Thomas Bartholin, Vores Justits Raad, Assessor udi Vores Høyeste Ret og Hof Ret, saa og Professor paa Universitetet i Vores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn, som det nu efter hans Senium skal tilfalde at være Secreterer ved bemelte Universitet, maa tilligemed have Sæde og Votum i Consistorium, dog at hand derved ikke nogen emolumentum nyder, førend det ham efter Ordenen med rette kand tilkomme, saa skal og dette være aldeelis uden Conseqventz for andre, eftersom Vi allernaadigst ikke ville, at nogen efterdags, hvo det og være maa, derom allerunderdanigst ansøgning maa giøre. Derefter I Eder allerunderdanigst kand vide at rette. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Kiøbenhafn den 5te Martii Anno 1723.

Under vor Kongelig Haand og Signet.
Friderich R.

F. Rostgaard.

---

[1] Udi Gl. m. C. 4 fundatione Corporis Metaphysici data die 3 April. 1619 finder jeg ikke meere end kandske een gaard i Dommestrup af det, jeg nu besidder. De minuta, som samme Corpori fra Roeskilde Domkirke ere tillagde, navnlig: 120 tønder havre, $^1/_2$ td. smør, 30 lam, 24 gæß og 12 par høns, har jeg aldrig fornummet til.

Udskrift: Os Elskelige Velædle og Velærværdige Rector og Professores ved Universitetet i Voris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhafn.

Paategnet: Allerunderdanigst læst udi Consistorio den 13 Martii Anno 1723.

Testor P. Horrebow, Coll. Cons. Exsecretarius.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181.

85.

1726, 13. April. Kongebrev om at Universitetets Sekretær fremtidig tillige skulde være Sekretær i Tamperretten.

Friderich den Fierde (osv.). Vor synderlig Gunst tilforn. Eftersom Vi efter Os Elskelige Rectoris og Professorum ved Universitetet i Vores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhafn, deres allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiering, i henseende til Tamper Retten, som nu i bemelte Kiøbenhafn vorder holdet[1], dens Sagers desbedre befordring, saasom Notarius Capituli Function ved Mag. Jesper Schades dødelig afgang er vorden vacant, haver allernaadigst fundet for got, at Secretarius Universitatis herefter skal være tilligemed Notarius Capituli; saa er hermed Vores allernaadigste villie og befaling, at du, som Accademiets Patron sligt Rectori og Professoribus ved Universitetet til allerunderdanigst efterretning strax tilkiendegiver. Dermed sker vor villie. Befalendes dig Gud. Skrevet paa vort Slot Frideriksborg den 13 Aprilis Anno 1726.

Under vor Kongelig Haand og Signet.

Friderich R.

C. Møinichen.

Udskrift: Os Elskelig Høy og Velbaarne Hr. Ulrich Adolph von Holstein, Greve til Holsteinborg, Ridder, vores Store Canceller, Geheime Raad og Cammer Herre.

Paategnet: Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 4 May 1726.

Test. Th. Bartholin, Coll. Cons. Secretarius.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 181.

86.

1727, 11. Januar. Oversekretær C. Møinichen forespørger i en Skrivelse til Universitetet, «om ikke Sognepræsten til Wisborg og Schelum Menigheder i Wiborg Stift, Mag. Edvard Londeman, som tillige er designatus Professor ved Kjøbenhavns Universitet, virkelig har tiltrædet en Facultæt ved bemeldte Universitet», hvorom Hs. Majestæt skulde refereres.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 180.

---

[1] Tamperretten, der holdtes fire Gange om Aaret, paa de saakaldte Tamperdage (Qvatember-Dage), og hvorved Ægteskabssager paakjendtes, var tidligere holdt i Roskilde, navnlig saa længe Kapitlet sammesteds bestod.

Hans Grams vedlagte Erklæring lyder: «Prof. Londemann haver først publice examineret og medværet Censuren til Depositzen, dernæst haver hand indfunden sig paa Consistorium at underskrive Statutis (hvilket for en Visheds skyld kand eftersees), og siden haver han ladet læse for sig publice ved Professor Thestrup, hvorfor hans Navn vel og skal findes paa Catalogo Lectionum. Hand haver vel og ordineret enten Prof. Thestrup eller en anden af Dominis Collegis til at imodtage de i hans Fraværelse ved Universitetet faldende Indkomster. Og alle disse Ting, nemlig (1) Underskrivelse af Statutis, (2) Publica lectio et muneris functio per se vel alium, (3) Indkomsters Nydelse, beviser, at hand er allerede fra en god Tid af virkelig og ej Designatus Professor.» — De øvrige Professorer erklærede sig i samme Mening.

87.

1731, 16. Marts. Kongen beskikker Geheimeraad Iver Rosenkrantz til Universitetets Patron.

Geheime Raad Hr. Iver Rosenkrantz anlangende at være Patron for Universitetet udi Kiøbenhavn.

/C. 6tus.

V. S. G. T. Vi give dig hermed allernaadigst tilkiende, at Vi have funden for got, hermed dig til Patron for vores Universitet her i vores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn allernaadigst at constituere. Hvorfor du med største fliid haver at lade dig være angelegen alt, hvis som til dets gavn, beste og fremtarv kunde være og geraade, og i særdeleshed med fliid derhen at see, at de til de boglige Konsters og Videnskabers excolering, flor og opkomst, saa og Ungdommens desto bedre information, destinerede anseelige fundationer og aarlige indkomster ey alleene tilbørligen bliver administrerede og med tiden, saaviit mueligt, kand voxe og lucrere, mens end og i besynderlighed at de til ovenbemelte Christelige og berømmelige brug, og ey til andet, vorder andvendt og employeret, ligeledes at Rector academiæ og vedkommende aarlig tydeligen docerer og forklarer, i hvad Tilstand hver Facultet sig befinder, og hvorledes derudi avanceres, saa og at ingen enten til Professorat eller anden function admitteres, eller fra Academiet med attestatis demitteris, som jo respective præstanda at præstere og sine vices fuldkommeligen at sustinere, enhver i sin profession, tilstrekkelig er beqvem og capabel. Dermed etc.

Hafniæ Residencen den 16 Martii Anno 1731.

Sjællandske Tegnelser LXVII, Fol. 173.

Samme Dag meddeltes ovenstaaende Udnævnelse til Efterretning for Universitetet.

Bidrag til den Dansk-Norske Hærs Historie

i Midten af det 17. Aarhundrede.

Meddelte af **H. J. Huitfeldt-Kaas.**

Naar Hannibalfejden (1644—45) undtages, til hvis Historie der foreligger et stort baade trykt[1] og utrykt Materiale, er hidtil kun lidet fremdraget til Oplysning om Personalet i de Feider, der forefaldt paa de norsk-svenske Grændser i den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede. Med Aaret 1680 begynde de i det norske Rigsarchiv bevarede, nogenlunde fuldstændige Militaircalendere, der dog først henimod Aarhundredets Slutning faa en tilnærmelsesvis tilfredsstillende Form. Som Supplement til de egentlige Militaircalendere er i vort Rigsarchiv henlagt en Del Bestallings-Fortegnelser, dels in extenso, dels i Uddrag, alle hidrørende fra Statholderarchivet, hvilke i nogen Grad give Oplysning om Personellet i det Tidsrum, de omfatte, nemlig Aarene 1646 til 1660, skjønt de ingenlunde ere fuldstændige. Det er disse Fortegnelser, der nedenfor meddeles i Uddrag, hvor de foreligge i sin Helhed, men fuldstændige, hvor de kun findes i Uddrag. Som det vil sees, ere adskillige af de kongelige Bestallinger, navnlig for høiere Officerer, allerede trykte i «Norske Rigsregistranter», hvortil Henvisning da er givet; nogle forekomme i Fortegnelserne to Gange, hvorom Bemærkninger og Henvisninger ville forefindes.

I.

Bestallinger, der ere udstedte af Kongen eller Statholderen paa hans Vegne og tidligere have tilhørt Statholderarchivet. De ere alle Copier, som oftest udstedte under vedkommendes egen Haand og Bekræftelse.

Hannibal Sehestedt til Nøragergaard, D. R. R. og Høvedsmand over Agershus Len, antager og bestiller efter Kgl. Maist.s Befaling Georg Schrøder[2], der er dimitteret fra Generalproviantcommissarii Charge, som han udi forleden Feide betjente i Danmark, til Krigscommissarius i Norge og at have Inspection paa alle Fæstninger og Verker der i Riget, fornemmelig med Hensyn til Proviant etc. Gage for Commissarii Charge 600 Rdr. og for Majors Charge 400 Rdr. aarlig. Kjøbenhavn 3. April 1646.

(Copi udstedt af ham selv som Jurgenn Löwenklow.)

---

[1] Se navnlig Hannibal Sehesteds Copibog, trykt med Anmærkninger i Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II—V.

[2] Jfr. Norske Rigsreg. VIII 434.

Hannibal Sehestedt bestiller og antager Martinus Thommessøn for en Regiments Secreterer under det Throndhjemske Regimente. Aarlig Gage 300 Rdr. Agershus 1. Mai 1647.

H. S. bestiller og antager erlig og mandhaftig Selgen Pedersen[1] for en Ingenieur i Agershus Len. Aarlig Gage 300 Rdr. Bahus (sic) 1. Mai 1647.

H. S. antager erlig og mandhaft Claus Brun for Archelimester ved Throndhjems Gaard. Aarlig Gage 200 Rdr. Agershus 23. August 1647.

H. S. forordner Bertel Nielsen at være Skifertækker paa Agershus Slot med en detailleret Instrux. Aarlig Betaling 60 Rdr. Agershus 10. Octbr. 1647. Bestallingen bekræftet af Statholder Gregers Krabbe. Agershus 31. Octbr. 1651.

H. S. bestiller og forordner den faste og mandhafte Christian Farenholtz[2] at være Generalauditeur nordenfjelds i Norge. Aarlig Gage 300 Rdlr. in specie. Agershus 1. Mai 1648.

H. S. bestiller og antager erlig og mandhaft Andreas Wilcken[3] for en Støckhopmand ved Agershus Fæstning. Aarlig Gage 300 Rdlr. in specie. Kjøbenhavn 1. Mai 1648.

H. S. bestiller og antager erlig og mandhaft Peder Søfrensen for en Lieutenant udi Thrundhjems By at exercere og undervise Borgerskabet. Aarlig Gage i Fredstid 100 Rdlr. Agershus 1. Mai 1648.

Frederik III bestiller og antager paa Hannibal Sehestedts Recommendation «os elskelig» Daniel Bildt Ottsen[4] til Hauffslund for Oberstlieutn. over Lenenes og Adelens Rytteri i Norge. Aarlig Gage i Fredstid 800 Rdlr. Frederiksborg 27. Decbr. 1648.

Fr. III (efter Hannibal Sehestedts Recommendation formedelst ervist Tjeneste i forleden Feide) antager «os elskelige» Peder Bagge[5] for Ritmester over Lenenes og Adelens Rytteri i Norge. Aarlig Gage i Fredstid 400 Rdlr. Frederiksborg 27. Decbr. 1648.

Hannibal Sehestedt antager og bestiller erlig og mandhaftig Paal Jørgenssen[6] for en Corporal til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 100 Rdlr. Agershus 1. Januar 1649.

Fr. III antager «os elskelige» Simen Christenßen[7] for Proviantmester ved vor Befæstning Agershus. Aarlig Besolding 500 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Jan. 1649.

---

[1] Jfr. N. Rigsreg. XII 136.

[2] Jfr. N. Rigsreg. XI 383.

[3] Se nedenfor S. 251.

[4] N. Rigsreg. IX 223, jfr. m. VIII—XII, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II—V, Reg. Se nedenfor S. 253.

[5] N. Rigsreg. IX 223, jfr. m. VIII—XII, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV og V, Reg. Se nedenfor S. 253.

[6] Skriver selv: Paul Jurgenßen. Se nedenfor S. 254.

[7] N. Rigsreg. IX 267 og 477. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV S. 18. Se nedenfor S. 252.

Hannibal S. bevilger velb. Niels Løche[1] at forreise udenlands og i Krigsoccasion gjøre sig qvalificeret til Hs. Mait. og dessen Rigers samt eget Fædrenelands Tjeneste og derimod nyde Fendriks Gage under den norske Militie. Aarlig Gage 150 Rdlr., saa længe han er udenlands og Krigen efterfølger. Agershus 1. Jan. 1649.

Fr. III bestiller og antager «fremdeles» os elskl. Isaach van Geelkerk[2] for Ingenieur i Norge. Aarlig Gage 600 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Jan. 1649.

Fr. III antager for tro og villig Tjeneste i hans Faders Tid «os elskl.» Jens Bay[3] for Stads Major udi Christiania By. Aarlig Gage 600 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Jan. 1649.

Fr. III antager «os elskelig» Jacob Madtzøn[4] for Ammunitions-Forvalter i Norge. Aarlig Gage 400 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Jan. 1649.

Hannibal S. gjør vitterligt, at Jacob Madtzøn, foruden hans særdeles Bestalling og Gage som Ammunitions-Forvalter i Norge, ved Fæstningen Agershus er betroet Tøighus- og Commis-Skrivers Bestilling. Aarlig Løn 200 Rdlr. Agershus 1. Janr. 1649.

Fr. III antager «os elsk.» Jørgen von Delden[5] for General-Munsterskriver i Norge. Aarlig Gage 400 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Janr. 1649.

Hannibal S. antager erlig og mandhaftig Thor Solberg[6] for en Qvartermester over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 150 Rdlr. Agershus 1. Janr. 1649.

H. S. forordner «veste og mandhafte» Christian Andreas Krembergk[7] at være General-Auditeur søndenfjelds i Norge. Aarlig Gage 300 Rdlr. in specie. Agershus 1. Janr. 1649.

H. S. bestiller og forordner erlig og mandhaftig Andreas Trunck for en Lieutenant til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage 100[8] Rdlr. Agershus 1. Jan. 1649.

Fr. III antager formedelst hidtil ervist tro Tjeneste i Danmark «os elskelig» Hans Jacobsen Schørt[9] for Obriste Lieutenant paa Fæstningen Agershus over Garnisonen sammesteds. Aarlig Gage og Tractament 800 Rdlr. og derforuden en Capitains Tractament aarlig 300 Rdlr. I Krigstid som gevorben Oberstlieutn. Kjøbenhavn 1. Janr. 1649.

---

[1] N. Rigsreg. IX 179, XII 327 og 377. Se nedenfor S. 254.

[2] N. Rigsreg. IX 492, jfr. X og XI, Reg. Se nedenfor S. 251 f.

[3] N. Rigsreg. IX 266, jfr. m. X og XI, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II—IV, Reg. Se nedenfor S. 252.

[4] N. Rigsreg. IX 268, jfr. m. 301 og 477 samt X 110. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV S. 18 og V S. 419. Se ogsaa nedenfor S. 252.

[5] N. Rigsreg. IX 268. 477. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV og V, Reg. Se nedenfor S. 252.

[6] Se nedenfor S. 253.

[7] N. Rigsreg. IX 477. XI 599. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV S. 18. Se nedenfor S. 255.

[8] Se nedenfor S. 253.

[9] N. Rigsreg. IX 264. Se nedenfor S. 251.

Fr. III antager «os elskl.» Hans Jacobsen Schørtt[1] at være Oberstlieutenant over den Norske Militie og at have den næste Esqvadron af Landfolket under det Agershusiske Regiment. Aarlig Tractament og Besolding 800 Rdlr., foruden hvis hannem for hans daglige Tjeneste paa Fæstningen er bevilget. I Feidetid som gevorben Oberstlieutn. Kjøbenhavn 25. Juni 1649.

Fr. III antager og bestiller «os elskelig» Hans Jacob von Luneberg[2] at være Oberstlieutenant «under den Norske Militie over en Esqvadron til Fods, hvor det beleiligst falde kan». Aarlig Tractament og Besolding 800 Rdlr. fra 1. Mai sidst forleden. Kjøbenhavn 25. Juni 1649.

Fr. III antager «os elsk.» Iffuer Due[3] at være Major paa Bergenhus, da han formedelst hans seneste Tjeneste i Feiden og Vanførhed ikke kan tjene i Marken. Aarlig Tractament og Besolding 600 Rdlr. fra 1. Mai sidst forleden. I Feidetid som gevorben Major. Kjøbenhavn 25. Juni 1649.

Fr. III antager «os elskl.» Isaach van Geelkerck[4] til at lade sig bruge for Ingenieur, hvor hans Tjeneste kan behøves. Aarlig Gage 600 Rdlr. Kjøbenhavn 12. Janr. 1650.

Fr. III antager Anders Wilcken[5] til at lade sig bruge for en Støckhopmand til Lands og Vands, hvor hans Tjeneste kan behøves. Aarlig Gage 360 Rdlr. Kjøbenhavn 13. Februar 1650.

Fr. III antager «os elskl.» Oluf Jacobsen Lindet[6] for at være Major over det Throndhjemske Regimente til Fods. Aarlig Gage og Tractament 600 Rdlr. I Feidetid som gevorbne Majorer. Hafniæ 22. Julij 1651.

II.

Officerernis Bestallunger[7] aff Ko. Ma^{t} Cantzelie sauelsom aff hans Excell. H. Stath. selff udsted och giffuen in anno 1649.

1. Januar 1649.

Frederich Budde, Oberst over Throndhjemske Regimente. (N. Rigsreg. IX S. 269.)

Willumb Mechlenburg, Zahlcommissarius i Norge. (ibid. S. 267.)

Hans Jacobsen Schort[8], Oberstlieutn. paa Aggershus. (ib. S. 264.)

Jørgen Bielche til Sandegaard, Major tilfods. (ibid. S. 269.)

---

[1] N. Rigsreg IX 430 f. samt X—XII, Reg. (Schort).

[2] Jfr. N. Rigsreg. IX, XI og XII, Reg. Se nedenfor S. 252 og 254.

[3] N. Rigsreg. IX 430 ff. samt X og XI, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. I S. 549 og V, Reg. Se nedenfor S. 253.

[4] Se ovenfor S. 250 og nedenfor S. 252.

[5] Se ovenfor S. 249.

[6] N. Rigsreg. IX 266, XI og XII, Reg. Se nedenfor S. 255.

[7] Copier, indbundne i et Hefte og forsynede med vedkommendes som oftest egenhændig underskrevne og tildels beseglede Revers og Forpligtelse, daterede mellem 1648 og 1651.

[8] Se ovenfor S 250 f.

Simen Christensen[1], Proviantmester ved Agershus. (ib. S. 267.)

Johan Wettberg (Wedberch), Major ved Bahusiske Reg. 600 Rdlr. (ib. S. 269.)

Joachim Ivo Wackerbardt, Oberstlieutn. tilfods ved Smaalehniske Esqvadron. (ib. S. 269.)

Johan Gaarmand i Christiania, Contributionsforvalter ved Commissariathuset paa Aggershus Slot. (ib. S. 266.)

Jacob Madtzøn[2], Ammunitionsforvalter i Norge. (ib. S. 268.)

Jørgen von Delden[3], General-Munsterskriver i Norge. (ib. S. 268.)

Georg Reichwein, Oberst over det Aggershusiske Regiment. (ib. S. 263.)

Esaias Fleischer, Oberstlieutenant over samme Regiment. (ib. S. 264.)

Johan Judelsbach, Oberstlieutenant over samme Regiment. (ib. S. 264.)

Jens Bay[4], Major i Christiania. (ib. S. 266.)

Alexander Willemsen Rosenvinge, Ritmester, Tilladelse til at drage udenlands. (ib. S. 271.)

Isac van Geelkerck[5], fremdeles Ingenieur i Norge. Gage 600 Rdlr.

Thomas Gray, Oberstlieutenant over det Throndhjemske Regiment. (N. Rigsreg. IX S. 270.)

Frederik Willemsen Rosenvinge, Oberstlieutn. tilhest, Tilladelse at begive sig udenlands. (ib. S. 270.)

Christian Hess[6], Tilladelse at reise udenlands med Fændriks Gage 150 Rdlr. (Hannibal Sehested.)

Jacob Madtzøn[7], Ammunitionsforvalter, betroes tillige Tøihus- og Commisskrivers Bestilling ved Aggershus Fæstning. 200 Rdlr. aarlig Løn. (Hannibal Sehested.)

Erlig og velbyrdig Jacob Sinclar[8], antagen for en Capitain under det Throndhjemske Regimente. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr. (Hannibal Sehested.) 1. Janr. 1649.

Thomas Jensen Bandtzbill, forordnet at være Materialskriver paa Aggershus. Aarlig Løn for sig og en Tjener 300 Rdlr. 1. Mai 1649. Hannibal Sehested.)

Hans Jacob v. Lüneberg, Oberstlieutn.[9] 25. Iuni 1649. (N. Rigsreg. IX S. 430).

---

[1] Se ovenfor S. 249.

[2] Se ovenfor S. 250.

[3] Se ovenfor S. 250.

[4] Se ovenfor S. 250.

[5] Se ovenfor S. 250 f.

[6] N. Rigsreg. IX S. 179.

[7] S. ovenfor S. 250.

[8] Se Personalhist. Tidsskrift 3. R. II S. 278 f.

[9] Se ovenfor S. 251 og nedenfor S. 254.

Michael Obitz, Major[1]. (ib. S. 430.)

Iver Due, Major[2]. (ib. S. 430.)

Rasmus Lauritzen, Borgemester i Bergen, Skattefrihed paa sit Odelsgods. 28. Juni 1649. (ib. S. 444, jfr. m. S. 434 og 437.)

Daniel Bildt Otteßen[3] til Hafslund, Oberstlieutn. 27. Decbr. 1648. (ib. S. 223.)

Peder Bagge[4], vor Mand og Tjener, Ritmester. Samme Dag. (ib. S. 222.)

Detleff Bruchdorff[5], vor Mand og Tjener, Major, Tillad. at reise udenlands. 400 Rdlr. 1. Janr. 1649. (ib. S. 223.)

Hannibal Sehested antager erlig og mandhaftig **Bernt Gleisteen** for en Ritmester over Lenenes og Adelens Rostjeneste i Norrige. Aarlig Gage 400 Rdlr. Kjøbenhavn 1. August 1649.

H. S. antager erlig og mandhaftig **Hans Nagel** for en Lieutenant til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr. Aggershus 1. Janr. 1649.

H. S. antager erlig og mandhaftig **Andreas Trunck** for en Lieutenant til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 300[6] Rdlr. S. Dat.

H. S. antager erlig og mandhaftig **Thord Solberg**[7] for en Kvartermester over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 150 Rdlr. Samme Dag.

H. S. antager erlig og mandhaftig **Henrich Lange** for en Corporal til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 100 Rdlr. Samme Dag.

H. S. antager erlig og mandhaftig **Johan Guglofsky** for en Corporal til Hest over Stændernes Rytteri. Aarlig Gage i Fredstid 100 Rdlr. Sam. D.

H. S. antager **Christian Seidel** for en Feldt-Trompeter under Stændernes Rytteri. Maanedlig Løn 15 Rdlr. Sam. D.

H. S. antager edle og mandhafte **Heinrich Volradt Both**[8] for en Cornet, saa at han i Fredstid maa forføie sig udenlands i Krigsoccasion og imidlertid nyde i aarlig Gage 200 Rdlr. Kjøbenhavn 1. Mai 1647.

H. S. tillader erlig og velb. **Tønne Huitfeldt**[9], der i sidst forleden Feide og siden har tjent paa 3die Aar for en Fændrik under hans Livregimente, i Fredstid at forføie sig udenlands i Krigsoccasion og imidlertid nyde Lieutenants Gage, 200 Rdlr. Sam. Dat.

H. S. tillægger i Henhold til kgl. Missive, dat. 25. Juni «nærværende Aar», Vagtmesteren paa Agershus **Matthias Fosz**[10] «for hans 40 Aars

---

[1] Se nedenfor S. 259.

[2] Se ovenfor S. 251.

[3] Se ovenfor S. 249.

[4] Se ovenfor S. 249.

[5] Se nedenfor S. 263.

[6] Summen er her rettet. Se ovenfor S. 250.

[7] Se ovenfor S. 250.

[8] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 179.

[9] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 179. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II S. 156 ff.

[10] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 431.

Tjeneste samt store Alderdom og Uformuenhed til videre Tjeneste» en aarlig Pension af 60 Rdlr. Aggershus 1. Mai (sic) 1649.

H. S. tilsiger Johan Urne[1] i Henhold til kgl. Bevilling, der tillader ham at forreise udenlands i Krig med Lieutenants Gage, at erholde denne udbetalt af Commissariathuset paa Aggershus. Aggershus 1. Mai (sic) 1649.

H. S. antager i Henhold til kgl. Befaling Wolff Gottfried von Wolfferstorff[2] til den ledige Capitains Plads ved Baahusiske Regiment. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr. Kjøbenhavn 1. August 1649.

H. S. tilsiger velbyrdige Ludvig Rosenkrantz[3], der har erholdt kgl. Bevilling at forreise udenlands i Krigsoccasion for sin Uddannelse, at nyde Fændriks Gage under den norske Militie, nemlig 150 Rdlr. aarlig. Aggershus 1. Januar 1649.

H. S. tilsiger velbyrdige Niels Løcke[4] [som ovenfor]. Aggershus samme Dag.

Ligesaa for velbyrdige Niels Juell[5]. Samme Datum.

H. S. antager erlig og mandhaftig Pouel Jørgenßen (Paull Jurgenßen)[6] [som ovenfor].

H. S. antager erlig og mandhaftig Hendrich Hendrichsen Wiborig for en Capitain under det Aggershusiske Regimente. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr. Samme Datum.

H. S. bestiller og forordner erlig og mandhaftig Jens Hansen Tombel (Thombell), der har tjent som Lieutn. tilfods i forleden Feidetid under hans Livregiment og siden Freden som Capitainlieutn. paa Aggershus Fæstning, til nu at være Capitain over Guarnisonen sammesteds. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr., og i Feidetid Tractament som andre gevorbne Capitainer. Samme Datum.

H. S. antager erlig og mandhaftig Christian Christiansen (Christensen) for en Lieutenant tilfods under det Throndhjemske Regimente. Aarlig Gage i Fredstid 200 Rdlr., i Feidetid som andre gevorbne Lieutn. Samme Datum.

H. S. antager erlig og mandhaftig Hans Claußen for en Lieutenant tilfods under det Aggershusiske Regimente. Aarlig Gage i Fredstid 200 Rdlr., i Feidetid som gevorb. Lieutn. Samme Dat.

H. S. antager «nærværende» Christian Hippius for Munsterskriver over Guarnisonen paa Aggershus Fæstning. Maanedlig Løn 7 Rdlr. Sam. Dat.

H. S. antager edle og mandhafte Hans Jacob von Lunebergen[7] for Stadscapitain i Christiania til at exercere Borgerskabet. Aarlig Gage i Fredstid 300 Rdlr., i Feidetid som gevorb. Capitainer. Kjøbenhavn 1. Mai 1647.

---

[1] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 430. Se nedenfor S. 259.

[2] Se N. Rigsreg. IX S. 474.

[3] Se N. Rigsreg. IX S. 179. Se nedenfor S. 255.

[4] Jfr. N. Rigsreg. IX S 179. Se ovenfor S. 250.

[5] Jfr. N. Rigsreg IX S. 179. Hofmans Efterretn. om Dan. Adelsmænd II S. 45.

[6] Se ovenfor S. 249.

[7] Se ovenfor S. 251 f.

H. S. antager erlig og mandhaftig Søfren Matzen (Madssen) for en Lieutenant tilfods under det Aggershusiske Regimente. Aarlig Gage i Fredstid 200 Rdlr. Aggershus 1. Januar 1649.

H. S. bestiller og forordner «veste og mandhafte» Christian Andreas Kremberger[1] [som ovenfor].

H. S. bestiller og forordner «veste og mandhafte» Doctor Christian Brun at være Generalauditør nordenfjelds i Norge. Aarlig Gage 300 Rdlr. in specie. Aggershus 1. Januar 1649.

H. S. bestiller og antager Jens Pederßen for en Fyrverker, Krudmager og Salpetersyder ved Aggershus Fæstning. Aarlig Gage 200 Rdlr. in specie. Aggershus 1. Mai 1649.

H. S. tilsiger velbyrdige Joest Høeg[2] (Just Høg) den Fændriks Gage under den norske Militie, som baade af den afdøde og den nuværende Konge er ham lovet, saalænge han er udenlands og efterfølger Krigen. Kjøbenhavn (sic) 1. Januar 1649.

H. S. tilsiger «nærværende» Seyer Christensen (Christiansen)[3], Lieutenant under det Throndhjemske Regiment, Udbetalingen af hans Gage, da Kongen nu forleden Hylding i Norge har bevilget ham at forreise udenlands i Krigen. Kjøbenhavn 1. Juli 1649.

H. S. udfærdiger Bestalling for velb. Matthias Budde[4], hvem Kongen ved Missive af 25. Juni 1649 har lovet Capitains Tractament under Militien udi Norrige foruden hans Hofjunker-Gage. Kjøbenhavn 1. Juli 1649.

Kong Fr. III tilskikker og tilforordner «nærværende» Peter Jeßen[5] at være Bergskriver over alle vore Tiender og Rettigheder af Bergverker udi Norge. Aarlig Løn 300 Rdlr. Kjøbenhavn 27. Juni 1649.

H. S. tilsiger velb. Ludvig Rosenkrantz [som ovenfor S. 254]. Aggershus 1. Januar 1649.

Fr. III antager «os elskelig» Christopher Fridrich von Gersdorff[6], «vor Mand og Tjener», til Oberst over det Throndhjemske Regiment. 1200 Rdlr. Kjøbenhavn 20. Juli 1650.

H. S. bestiller og antager erlige og mandhaftige Oluf Jacobsen Linden[7] for en Capitain under den norske Militie og bevilger ham at reise udenlands i Krig paa nogle Aar med Bibehold af sin Gage, 300 Rdlr., og hvis han vender hjem i Krigstid med saa mange Over- og Underofficerer, som er fornøden til en Esqvadron Fodfolk, skal han blive Major over samme. Kjøbenhavn 1. Januar 1648. (Skriver sig O. J. van Linde, men betegner sig som en indfødt Underdan.)

---

[1] Se ovenfor S. 250.

[2] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 179. Hofmans Efterretn. om Dan. Adelsm. I S. 61 f. D. Biogr. Lex. VIII S. 225 ff.

[3] Se nedenfor S. 265.

[4] Jfr. N. Rigsreg. IX S. 430.

[5] N. Rigsreg. IX S. 438, jfr. m. 436.

[6] N. Rigsreg. X S. 78, jfr. m. IX—XII.

[7] Se ovenfor S. 251.

Fr. III antager «nærværende» Friderich Grüner[1] til at være Myntmester i Norge. Kjøbenhavn 14. Januar 1651.

III.

Designation

paa dj Bestallungs breffue, som Hans Exell: Her Stadtholder, welbr: Hr: Nielß Throlle, til adtschillige Officerer sampt andre, som Militien her j Norge betienner, giffuen och vdsteed haffuer, in Anno 1657 och nogle faa in Anno 1658, som ehre forandret ved Reductionen, och udj Aggerßhuuß Schriffuer Stue schreffuet er.

Officerer till Hæst.

Ritmester Welbr: Knud Schinchell[2], hanß Gage at angaa effter den Kongl: trøchte Capitulation fra Bestallungenß Dato, som er daterit Aggershuuß dend 18 Aprillis 1657.

Leutenant Welbr: Christian Snitter[3] vnder bem^te^ Ritmester, hanß Bestallung aff samme Dato.

Cornet Nielß Hanßßen vnder bem^te^ Ritmester Schinchelß Compagnj hanß Bestallung dat: d: 27 Junj 57.

Dragun Officerer.

Capitain Welbr: Otte Wrne[4], Bestallungen dateret dend 1 Maij 57.

Leutenant Jacob Frederich Bagelund[5] vnder samme Compagnj, aff Dato 7 Junj 57.

Fendrich Johan Reall vnder bem^te^ Compagnj j lige maade aff samme Dato.

Capitain Johan Nielsßen hanß Bestallung dateret d: 24 Maij 57.

Fendrich Friderich Beckellmand vnder bem^te^ Compagnj dat: dend 3 Junj 57.

Leutenant Pouell Wartenberg vnder samme Compagnj dat: dend 1 Julj 57.

Capitain Bertell Lang, hanß Bestallung dateret dend 24 Maij 57.

Fendrich Albert Jenßen Lauge vnder bem^te^ Compag: hanß Bestallung j lige maade aff 24 Maij 57.

---

[1] N. Rigsreg. X S. 143. Se Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV S. 287 f.

[2] Knud Skinkel til Thom † som General-Krigscommissarius 1669, se Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. I S. 392 og 439. N. Rigsreg. XI og XII, Reg.

[3] Om Chr. Schnitter til Thosø i Borge se N. Rigsreg. XI, Reg. og Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. V S. 457 og 461 Han var senere Ritmester. Skifte efter ham holdtes 1680, formentlig paa Moss.

[4] Faldt som Oberstlieutenant for Halden 4. Febr. 1659, begr. i Frederiksstad. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II S. 177. N. Rigsreg. XII, Reg. Saga I S. 96—98. Jørgen Bjelkes Selvbiografi, udg. af J. A. Fridericia S. 133 ff.

[5] Faldt ligeledes 4. Febr. 1659. Saga I S. 97.

Leutenant Wilhelmb Roeß vunder samme Compagnj, dat: dend 23 Junj 57.

Capitain Nicolauß Ringkiøbing[1] hanß Bestallungs Datering den 31 Maij 57.

Leutenant Mosßes Hemperlin vnder bemte Ringkiøbingß Compagnj, dat: af samme Dato.

Fendrich Thønneß Opslow vnder bemte Compagnj, dat: dend 29 Junj 57.

Mayor Welbr: Otte Vrne[2] offuer en Exqvadron Draguner, dat: d: 20 Janvarj 58.

Officerer till Foedtz.

Vnder det Bahusiske Regimente.

Capitainl: Diderich de Friiß[3] vnder Hr: Genn: Mayor Welbr: Jffuer Krabbeß egen geuorben Compagnj, schall haffue Gage som en Captein och fra samme Dato at angaae, som Bestallungen er dateret, nemblig d: 25 Maij 57.

Fendrich Mattiaß Roede[4] vnder bemte Compagnj hanß Bestallung aff samme Dato.

Mayor Petter Brun[5], hanß Bestallung dateret dend 10 Junj 57.

Capitainl: Willum Errenreich von Mølle, vnder Commendanten paa Bahuuß, dateret dend 14 Julj 57.

Regimentz felt prest Hr: Christopher Jffuersen dat: dend 6 Augustj 57.

Vnder det Oplandsche Regimente.

Leutenant Peder Jensen offuer det Valdersche Compagnj, hanß Bestallung dat: d: 29 Maij 57.

Fendrich Jørgen Reichwein[6] vnder Welbr: Oberste Reichveins eged Liff Compagnj hanß Bestallung daterit d: 8 Junj 57.

Fendrich Hanß Carll Fleischer[7] vnder Oberste Leut: von Hoffuersß Compagnj af samme Dato.

---

[1] Se nedenfor S. 265 og N. Rigsreg. X—XII, Reg.

[2] Se foran S. 256.

[3] Kaldes 1664 Capitain og bor da i Frederiksstad (Stath. Suppl. Protocol., N. Rigsarchiv).

[4] 1665 var han Landcapitain. Som Oberstlieutn. blev han 1680 Commandant i Christianssand men ansattes 1681 som Oberstlieutn. ved Dragonerne og afgik ved Døden 1692. Han kjøbte Dylterud i Aas Sogn 1680 og eiede ogsaa Husvig ved Drøbak, hvorom der 1704—14 var Tvist mellem hans Enke Rosine Krefting og Søn Herman Rode, der 1714 «entvigte» Stedet.

[5] Død 2. Aug. 1679 som Oberstlieutn. og Commandant paa de Christianssandske Befæstninger. Enken Lisbeth Worm døde i Juli 1713, begge begr. i Oddernes Kirke. (Personalhist. Tidsskr. 1 R. III S. 360, Stamtavle.)

[6] Død 1711 som Oberst, Søn af Generalmajor Georg (Jørgen) Reichwein († 1667) af dennes tidligste Ægteskab. Gift [1]) m. Lisbeth Ottesdatter, Datter af Lagmanden Otte Mogensen, hvem C. Hammer tillægger Navnet Gyldenaar, og Enke efter Nils Bentsen, Foged paa Thoten. [2]) Catharina Lauritsdatter Sverdrup, se Arnesen og Sverdrup, Stamt ov. Slægten Sverdrup S. 12.

[7] 1664—65 var han Lieutenant og boede paa Sigstad i Biri, der var ham assigneret. 1674 var han Capt.-Lieut., 1680 Capitain v. Oplandske Regim. Sandsynligvis var han en Søn af Esaias Fleischer, Oberstlieutn. v. Agershusiske Regim., der døde 15. Marts 1656, og hvis Epitaphium findes i Biri Kirke. Jfr. nedenfor S. 270 og N. Saml. (in 8vo) II S. 114 og 132.

Capitainl: Jørgen Gyntter[1] vnder Oberste Reichveins eged Liff Compagnj daterit dend 11 Junj 57.

Capitain Jacob Mackense[2] dat: aff samme Dato.

Capitain Petter von Galt[3] dat: aff samme Dato.

Capitain Adolph Plan, dat: d: 12 Junj 57.

Leutenant Jochum Gottun, hanß Gage at angaae fra d: 25 Junj, hand udj Hollandt aff Oberstel: von Hoffuen er bleffuen antagen, och Bestallungen dateret d: 6 Augustj 57.

Fendrich Enuold Schacktaffel[4] dat: dend 16 Augustj 57.

Leutenant Theodorj Hygenß hanß Gage fra d: 6 Julj, hand udj Hollandt er antagen, at angaa, Bestallungen daterit dend 6 Agustj 57.

Leutenant Gerhard Machody[5], hanß Gage fra d: 12 Julj at andgaae, hand udj Hollandt er antagen, och hans Bestallung daterit j lige Maade d: 6 Augustj 57.

Fendrich Johan Wolff vnder Capt: Pouel Michelet, hanß Gage at angaa fra Bestallungß Dato, som er offuenschr: 6 Augustj 57.

Leutenant Thomaß Speccot vnder Capt: Machense, hanß Gage fra d: 24 Julj at angaa, hand udj Hollandt er antagen, och hanß Bestallung daterit aff samme Dato.

Leutenant Johan Wormb, hanß Gage fra Bestallungß Dato at angaae, som er dend 6 Augustj 57.

Regimentz felt schier Hendrich Frandtzen, vnder Oberste Reichweins Regimentte, maanetlig paa hanß egen Person 20 Rdlr: och paa 2 Hester j Marchen 16 Rdlr:, saa och paa en Suend 8 Rdlr: och paa en anden Thienner 5½ Rdlr:, hanß Bestallung daterit denne offuenschr: samme Dato.

Mayor Adrian von Creusen, hanß Gage fra Bestallungß Dato at angaa, dat: d: 9 Augustj 57.

Leutenant Hendrich Lytteesen lige saa daterit d: 9 Augustj 57.

---

[1] Formodentlig den samme, der var Sergeant ved Agershusiske Regim. 1647—49 med 160 Rdlrs. Gage.

[2] Han var død i Juli 1662, da hans Moder Margrete, sal. Jost Makense, ansøgte om Udbetaling af hans Tilgodehavende for et Aar for at have exerceret Bønderne i Tønsberg Len. (Stathold. Suppl. Prot.) «Fru» Margrete Machense, Grytemark i Botne Sogn 1665. Jfr. N. Rigsreg. X og XI, Reg.

[3] Peder Galt var 1642—44 Capt. v. Søndfjords Compag. af Bergenhus Lens Regim. Formodentlig den samme som Peter von Galt, Capt. og Kvartermester ved Smaalenske Regiment 1644—45. Formentlig den Peder Ebbesen Galt, der nævnes af Thiset, Danm. Adels Aarbog 1893 S. 176.

[4] Kaldes 1662 Fændrik ved Oplandske Inf. Reg. og 1664 Fændrik over Norddalens Comp. Eiede Samsal paa Ringsager, som han pantsatte, og døde 1702 paa Nordvie i Stange. Hans Hustru Dorthe Budlle døde 1699. Deres 4 Sønner vare alle døde uden Livsarvinger før 1718, da Arven efter dem skiftedes mellem de dalevende 7 Søstre. (Hedemarkens Skifteprot. fol. 358 ff. og Pers. Tidsskr. 1 R. III S. 202, Stamtavlen.)

[5] 1662—70 forekommer han som Capitain ved Oplandske Regim. og 1671—75 som Major (Bergenhus); blev 1683 eller 84 Oberstlieutenant, først ved Throndhj. og siden ved Bergenhusiske Bataillon af Marineregimentet († c. 1689). Hans Enke levede endnu 1701 og brugte Gaarden Konglevold i Lindaas, jfr. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. V S. 284.

Fendrich Lauridtz Mouridtzen vnder Capt: Galt, hanß Gage fra Bestallungß Dato, som er dend 10 Augustj 57.

Leutenant Allexander De Witt, dat: d: 8 Septembr:[1] 57.

Felt Præst Hr: Olluff Gundersßen, hanß Gage fra Bestallungß Dato at andgaae, som er dend 27 Augustj 57.

Capitain Jacob Michelet[2] udj Capt: Jacob Machenses Steed, daterit d: 20 Janvarj 58.

Vnder det Aggerßhusische Blaa Regimente.

Capitain Welbr: Johan Vrne[3] vnder Oberste Hanß Jacobß Schørtt, hans Gage fra Bestallungs Dato at angaa, dat: d: 1 Maij 57.

Captl: Lewin Lamberdtz vnder Oberstenß Liff Compagnj schall giffueß Gage lige som andre Leutenanter, hans Bestallung dat: d: 20 Maij 57.

Fendrich Hendrich Wentt, vnder bem^te Oberstenß Liff Compagnj, aff Dato 20 Maij 57.

Leutenant Nicolaus Funck, vnder Oberstel: Opitzes Compagnj, hanß Gage fra Bestallungß Dato angaa, dat: d: 29 Maij 57.

Capitain Welbr: Abrahamb von Mestingen[4], hans Bestallung daterit d: 30 Maij 57.

Oberste Leutenant Michael Opitz[5] hans Bestallung, daterit d: 9 Junj 57.

Styckhopmand til Feltz Jenß Pedersßen Krudtz[6] schal giffueß maanetligen paa sig selff 50 Rdlr: och paa 2 Heste 16 Rdlr:, Gagen fra Bestallungß Dato at angaa, som er dend 10 Junj 57.

Capitain Eschild Jørgensen[7], hanß Gage fra Bestallungß Dato at angaa, daterit dend 11 Junj 57.

---

[1] Rettet hertil fra: 16 August.

[2] 1654 var han Lieutenant. 1665 omtales hans 6 umyndige Børn. 1674 var han Capt. v. Opl. Reg. 1678 var hans Hustru Anna Christensdatter Mule († 1698) Enke. Han deltog 1658 i Throndhjems Tilbageerobring fra Svenskerne. Jfr. Pers. Tidsskr. 2 R. I S. 79.

[3] Han døde 1682 som Major ved Agershusiske Regiment paa Ligaard (søndre Lid) i Sørum. Hans Hustru, der da var død, hed Vibeke Akeleye og var en Datter af Sigvard Gabrielsen A. til Kambo. Han overlevedes af 4 Børn: [1]) Ulrik Frederik U., der 1692 omtales som længe fraværende, hvorfor hans Arv indestod; [2]) Sivert Urne, der forekommer som Corporal og Sergeant 1686—88 og i Decbr. 1693 siges at være reist ud af Landet; [3]) Frederik Christian U. nævnes 1688 som Corporal og 1690—1700 som Fændrik. [4]) Vibeke Urne. Faderens Bo var endnu 1696 ikke sluttet, skjønt Arvingerne allerede 1692 omtales som myndige.

[4] Formodentlig den samme som Nicolaus Abrahamsen, der 1647 var Fændrik ved Agershusiske Regiment. Nicolaus Abraham v. Møsting døde 1683 som Capitain ved dette Regim. Det er neppe rigtigt, naar han senere kaldes Major. Jfr. Pers. Tidsskr. 1 R. III S. 202, Stamtavlen.

[5] Jfr. N. Rigsregistr. XI S. 686, jfr. m. IX, Reg. (Obitz). Han var Eier af Gaardene Ljan og Hvidebjørn i Ager Sogn. 1665 og 1672 kaldes han Commandant paa Agershus; jfr. Krafts Norges Beskr. I (1. Udg.) S. 328. Saml. t. d norske Folks Spr. og Hist. II—V, Reg. (Obitz).

[6] Se N. Rigsreg. XI S. 66 ff.

[7] Jfr. N. Rigsregistr. XII S. 202.

Fendrich Adrian Opidtz[1] vnder Oberstl: Opidtzeß Compagnj hans Gage fra Dato effter Bestallung at andgaa daterit dend 27 Junj 57.

Atholerj Wogenmester til feltz Axell Suensen schall giffueß maanetligen paa sig selff och 2 Heste 25 Rdlr: Gagen fra Dato at angaa effter Bestallungen, som er daterit dend 5 Julj 57.

Fendrich Jens Søffrensen[2] vnder Capitein Frederich Pedersens Compagnj hans Bestallung, daterit dend 26 Julj 57.

Leutenant Gerhardt von Blanckenwert[3] vnder Capitain Mestingen, Gagen at angaa fra dend 19 Junj, hand i Hollandt er bleffuen antagen, och hanß Bestallung daterit dend 1 Augustj 57.

Leutenant Thron Christophersßen vnder Capt: Johan Vrne hanß Bestallung dat: d: samme Dato.

Fendrich Gregorius von der Veen, vnder Capt: Persin, hanß Gage at angaa fra d: 21 Julj, hand i Hollandt er antagen, hans Bestallung daterit den 6 Augustj 57.

Fendrich Henrich Follenhower, offuer Gvarnisonen paa Aggershuuß, hanß Bestallung aff samme Dato.

Major Gerhart von der Meulen, hans Bestallung daterit dend 9 Augustj 57.

Fendrick Johan von der Meulen[4], hans Bestallung jligemaade aff samme Dato.

Leutenant Andreaß Schiern[5] hanß Gage at angaa fra dend 7 Julj, hand udj Thyschland er antagen, och hans Bestallung dat: d: 21 Decembr: 57.

Fendrich Baltasor Leibholdt hanß Gage at angaa fra d: 18 Julj, hand udj Tyschland er antagen, och sin Bestallung daterit dend 21 Decembr: 57.

Vnder det Smaalehneske Regimente.

Capitain Wilhelmb von Strien[6] hanß Gage fra Bestallungs Dato, daterit d: 29 Maij 57.

Capitainl: Friderich von Beuerlow[7] hans Bestallung aff samme Dato.

Leutenant Hanß Conrit Kinlin[8] hanß Bestallung lige saa aff samme Dato.

Leutenant Jacobus Brun hanß Bestallung jligemaade aff samme Dato.

Leutenant Jacob Glanß[9] hanß Bestallung och aff samme Dato.

---

[1] Formodentlig Søn af ovennævnte Oberstlieutenant Michael O., der skal have været en Broder til den Tydske Digter Martin O. (f. 1597 † 1639).

[2] Formentlig den samme som nedennævnte (S. 267) Lieut. Jens Søfrensen Hauritz.

[3] Formentlig den samme som Ritmester Blancafort, der 1667 boede paa Follo.

[4] Formentlig foregaaendes Søn. Se ogsaa nedenfor S. 264.

[5] Se nedenfor S. 267.

[6] Skrives ogsaa Stryn.

[7] Formodentlig den Capitain Beverlow, der 1676 boede i Romsdalen. Se nedenfor S. 270.

[8] Formentlig den samme som Capitain Kingling, hvis Hustru Elisabeth 1669 henvender sig til Statholderen angaaende den ham assignerede Gaard Moen i Strøm Sogn (Odalen).

[9] Han forekommer 1659—69 som Capitain boende paa Vennersgaard i Aas Sogn (Follo).

Leutenant Hanß Offe[1]
Leutenant Hendrich Simensen
Fendrich Johan Rudolpff Burneus
Fendrich Lauridtz Knop[2]
Fendrich Bartell Hanßen
Fendrich Adrian Jansen[3]
Fendrich Jan Bartelsßen
Fendrich Key Hartwig
Fendrich Valentin Zincke
lige saa aff samme Dato.

Capitain Kine Ked hanß bestallung Daterit dend 11 Junj 57.

Leutenant Jan o Kinidj vnder Capt. Frandtz Horneß, hanß Gage at angaa fra d: 6 Julj, hand i Hollandt er antagen, Bestallungen Daterit dend 1 Augustj 57.

Fyr Røers Officerer.

Capitain Jan Carstens von der Heyde hans Bestallung, Daterit dend 1 May 57.

Capitain Johan Forbus[4], hanß Bestallung Daterit dend 26 May 57.

Leutenant Cort Sleßing vnder Capitain Forbuß, hanß Gage fra Bestallungs Dato at angaa, som er dend 29 May 57.

Fendrich Loeduig Frich vnder Capt: von der Heide hanß Bestallung Daterit dend 11 Junj 57.

Leutenant Erich Nielsßen illigemaade vnder bem^{te} Capitain, hanß Bestallung Daterit dend 27 Junj 57.

Fendrich Georg Melich vnder Capt: Forbuß, hanß Bestallungß Datering er dend 30 Junj 57.

Capitain Anthonj Marchonell hanß Gage fra Bestallungß Datering, som er 1 Augustj 57.

Fendrich Jenß Lauridtzen Brun vnder Capitain Marchonel, hanß Bestallung aff samme Dato.

Leutenaat David Maginis[5] vnder bem^{te} Capt: Marchonels Compag: hanß Gage fra d: 6 Jullj at angaa, hand i Hollandt er antagen, och sin Bestallung Dat: d: 6 Augustj 57.

---

[1] Se nedenfor S. 270.

[2] Maaske den samme som Lars Jacobsen Knub, der 1647—48 var Sergeant ved Agershusiske Regiment. Se nedenfor S. 265.

[3] Muligens den samme Adrian Jansen, der 1665 kaldes «den Hollandske Lieutenant», men da snarest synes at tilhøre Marinen.

[4] Som Major udmærkede han sig under Haldens Beleiring 1660. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg. N. Rigsregistr. XII S. 202. Mon den samme som «Capitain» Johan F. ved Smaalenske Inf. Regim. 1665 og Bergenhusiske Reg. (Hardanger og Voss Comp.) 1670—84? En Søn af denne maa vel den Capt. Johan F. være, der 1701 boede paa Okland (Økland) i Tysnes Sogn og da var 55 Aar gl. Jfr. nedenfor S. 266.

[5] 1662 nævnes David Magines som Capitain ved Oberst Schades (Smaalenske) Regiment. 1674 var han Major.

Nogle serdeeleß Officerer och Kongl: Betienter.

Ober-Proviantmester Christen Jensßen[1] Syndenfieltz j Norge schall giffueß aarligen udj Gage paa sig selff och thou Proviantschriffuere, udj Frederichstad och Marstrand, sampt en ved Leigren aarligen tholffhundrede Rixdlr:, fra hanß Bestallungß Dato adt angaa, som ehr den 5 Junj 57.

Leutenant Hanß Pedersßen udj Søller och Østerdallens Fougderej til Gage maanetlig paa sig sielff 30 dlr: och frj schydtz paa en eller 2 Hester, adt angaae fra hans Bestallu(n)gs Dato, som er dend 12 Junj 57.

Ammunition och Materiall schriffueren j Frederichstad Jenß Nielsßen til Besolding aarlig 250 Rdlr:, och angaa fra Bestallungß Dato, som er dend 1 Julj 57.

Ingenieur Syndenfieltz j Norge Wilhelmb Chuscheron[2] j Gage aarligen 500 Rdlr: saa och en Capteins Tractament tilfoedtz for Genn: Quartermesterß Charge, at angaa fra Bestallungenß Dato, som er dend 6 Augustj 57.

Ingenieur Nordenfields Willum Hambling j Gage aarlig 500 Rdlr: och for Genn: Quartermesters Charge 300 Dr:, intil it Compagnj leddig worder, da at tracteris for samme Genn: Qvartermesters Charge som en Capt:, hanß Bestallung Daterit dend 6 Augustj 57.

Conducteur Nordenfieldtz Villum Timmelboe aarlig 120 Dr:, hanß Bestallung aff samme Dato.

Krigß Commissarius Nordenfieltz Welbr: Loeduig Rosßenkrantz[3] til aarlig Gage paa sig selff, sin Thienner och Heste 1200 Rdr: och til en Commissarjschriffuer 150 Rdr:, hanß Bestallung Daterit dend 15 Septembr: 58 (sic).

Auditeur och Regiments Secreterer Petter Grauman Nordenfie(l)dz aarlig til Gage 200 Rdr:, giffued Bestallung den 17 Septembr: 57.

Att forschreffne Bestallunger udj den begynde første Kriig 1657 saa och noegle fra 1658, der Reductionen skeede, ere saaledis effter Ko: Ma: Naad: trøchte Capitulation, och ellers capitulerit, aff hans Ex: Hr: Stadtholder vdgiffued, och skreffued vdj Aggershuß Schriffuerstue, dett testerer

Knud Frandtzen[4]
Eghd.

IV.

Designation

paa alle di Bestallungs-Breffue, som Hans Exellz: Her Stadtholder, Welbiurdige H: Niels Trolle, til Offuer och Vnder Officerer (sambt andre som Militien her vdi Norge betienner) siden den fembte October 1658 wdsted haffuer, och her vdi Aggershuus Schriffuerstuffe schreffuet er. Dend 13 April Anno 1659.

---

[1] Familien Werenskjolds cognatiske Stamfader, se B. Moe, Tidsskr. f. den norske Personalhist. 1 R. S. 2—14. Dansk Biogr. Lex. VIII S. 401.

[2] Se Personalhist. Tidsskr. 1 R. VI S. 37 f., 3 R. I S. 73 f. og nedenfor S. 268.

[3] Se om ham Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. VI S. 210—58. Se ovenfor S. 254 f.

[4] Se om ham Personalhist. Tidsskr. 3 R. I S. 287 ff.

Peter Petersen.

Di Vdgiffuenne Bestallungs Breffue siden dend 5:te October 1658
ere till disse efftterschreffne.

1. Oberste Detloff Bruckdorph[1], offuer det Westerlehnsche Regiment till Foedz, Daterit d: 18 Octobr:

2. Obersteleutnant Christian Limbwiig[2], offuer det Smaalehnsche Regiment till Foedz, Dat: den 21 Octobr:

3. Major Jørgen de Reckling[3] offuer det Smaalehnische Regiment, Daterit Aggerßhuß den 30 Octobr:

4. Land Commissarius Nielß Hanßen[4], huis Charge angick den 2 Octobr: och Daterit den samme Dato.

5. Leutenant Peder Hanßen Gulland, wedt Capitain Eschild Jørgenßens Compagnie til Foedz, daterit Aggerßhuuß dend 7 Nouembr:

6. Commissarius Welbiurdige Mand Jenß Bildt[5], her Syndenfieldz och særdelis offuer Westerlehnenne, daterit den 10 Nouembr: (til Tractam: aarligenn 800 Rdr:).

7. Major Aahasuerus de la Rochie[6] offuer det Westerlensche Regiment till Foedz, daterit den 24 Nobr:

8. Regim: Secretario wed Rytteriet och Dragunerne her Syndenfieldz Friderich Bertelßen, daterit den 26 Nobr:

---

[1] Han døde 1674 og efterlod som Enke Margrete Eriksdatter Krabbe med en eneste Datter, der da var i Throndhjem Oberstevagtmester Knud Jørgensen Urne, der da opholdt sig i Danmark, kaldes Fru Margrete K.s «Svoger» (Svigersøn?). Som Major paastaar Knud Urne i 1668 at have erholdt Ægteskabsløfte af Fru Inger Rytter, Georg Reichweins Enke, hvilket hun benegter. 21. Janr. 1679 blev «velb. Fru» Margrete Krabbe i Christiania viet til Ritmester Henrich Augustus Brochtorf. Jfr. B. Moe, Tidsskr. for norsk Personalhist. 1 R. S. 15 f. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. III—V. Statholdersk. Suppl. Prot. i Norske Rigsarch. 1668. 1674. 1676. N. Rigsregistr. XII, Reg.

[2] Se Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. IV S. 173, B. Moe, Tidsskr. f. norsk Personalhist. 1 R. S. 12 og (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II S. 177 og 181 samt nedenfor S. 268.

[3] Martin Jørgen de Rocklenge, født i Kurland 1631, † 1691 som Oberst af Inf. og Commandant i Christianssand, naturaliseret som Dansk Adel 1666, gift med Jytte Banner. Jfr. N. Rigsregistr. XII S. 202.

[4] Af Familien Meng, se (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg.

[5] Se om ham Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II S. 563 og Danmarks Adels Aarbog 1887 S. 76.

[6] Han skriver paa Hollandsk og bruger selv Navnet Crequij dit la Rochie; allerede Faderen synes at have boet og været gift i Nederlandene. Han var Major endnu 1670, da han boede i Stavanger og kaldes Svoger af Raadmanden sammesteds Hans Pedersen, og afgik ved Døden 25. Februar 1678 som Oberstlieutenant. Familien synes at være uddød i Norge med hans Børn, af hvilke en Datter er Stammoder til den norske Gren af Familien Kaas (Munthe-Kaas).

9. Krigs-Secretario wed Armeen her Syndenfieldz Absolon Beyer[1], daterit d: 26 Nobr:[2]

10. Feldtscherer Friderich Schmidt wed dend Thrundhiembsche Armée, daterit den 26 Nobr:

11. Obersteleutenant, Welbr: Mand Gerhart von der Meulen[3] offuer det Dahle Regiment till Foedz, d: 1 Decembr:

12. Leutenant Johan von der Meulen vnder det Dahle Regiment och vnder Oberstl: Gerhardt von der Meulens Compagnie till Foedz, daterit den 1 Decembr:

13. Capitain Johannes von der Linde ofuer it Compagnie Draguner, daterit den 9 Decembr:

14. Capitain Jacob Glantz[4] offuer it Compag: till Foedz vnder det Aggerßhusische Regiment, daterit Aggerßhuuß dendt 1 Januarij in Anno 1659.

15. Capitain Peder Steffuensen offuer it Compag: till Foedz her Syndenfieldz, daterit dendt 1 Januarij.

16. Commissarius Tønne Huidtfeld[5] offuer Aggershuuß Lehnn och Smaalehnnenne och ellers offuer alt Østenfiordz, daterit Aggerßhuß den 3 Januarj (aarligen 800 Rdr: paa sig och sine thienere).

17. Oberste Fridrich Otthe Budde[6] offuer det Dahle Regiment till Foedz, Daterit den 3 Januarj.

18. Oberste Leutenant Eilerich Jenßen Wißburg offuer det Thrundhiembsche Regiment till Foedz[7], den 5 Januarj.

19. Major Peder Olssen[8] offuer Land Regimentet, huis Charge schulle angaae fra dendt 9 Octobr: 1658, och bleff daterit Aggerßhus den 9 Januarj (aarligenn i fejgde thid 500 rdr: och i fredzthied ½ Tractament).

20. Adjutant Mattias Biørn[9] wed dend Syndenfieldsche Armée, som angick dendt 28 Septembr: 1658, och Daterit Aggerßhuß d: 11 Janu:

---

[1] Han blev 1660 Lagmand i Frederiksstad (N. Rigsreg. XII S. 315) og var vistnok en Descendent af den Bergenske Annalist, Mag. Absalon Pedersen (Beyer). Jfr. B. Moe, Tidsskr. f. norsk Personalhist. 1 R. S. 4.

[2] Ved disse 2 sidste staar i Maginen: Maanetlig huer 16 rdr: och paa 2 Heste huer 20 rdr:

[3] Se ovenfor S. 260.

[4] Se ovenfor S. 260.

[5] Se (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II S. 156 ff. og 213 ff. samt ovenfor S. 253.

[6] Se Danm. Adels Aarbog 1890 S. 129. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II S. 560 f.

[7] Dette var han endnu 1670, men det følgende Aar var han Oberst over Smaalenske Inf. Reg., blev 1677 Commandant paa Frederikssten og 1683 paa Agershus, hvor han døde c. 1687. Se (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg. og 1 R. IV S. 286 ff. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II S. 549.

[8] Om den bekjendte Peder Olsen Nordmand se (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II, Reg.

[9] Se om ham Dansk Biogr. Lexikon I S. 365 og (Norsk) Hist. Tidsskr. 3 R. II, Reg. N. Rigsreg. X S. 619, XII S. 302.

21. Major Johan Christenßen[1] offuer det Thrundhiembsche Regiment till . . . .[2] daterit dend 12 Janu:

22. Hr: Knud Raßmußen Regimentz Feldtprest vnder Welbr: Oberstl: Otthe Wrnes Esquadron Draguner, daterit Aggerßhuuß den 25 Januarj.

23. Oberste Wachtmester tillhest, Welbr: Knud Giedde thill Thommerup[3] wed dendt Syndenfieldsche Armêe, daterit den 3 Februarj.

24. Major Peder Brun[4] her paa Aggerßhuuß Festning, huiß bestallung schulle angaa fra dendt 28 Februarij 1658, och bleff daterit Aggerßhus d: 18 Febru: (Aarligen till Tractament 600 rdr:, dj 400 for Maior Csharge och 200 for woldmester.)

25. Cornet, Welbiurdig Mand Hermand Friderich Behr[5] vnder Ritmester Walrafn de Grafs Compagnie, daterit Aggerßhuuß dendt 18 Februarj.

26. Capitain Jens Brun[6] offuer it Compagnie Draguner, daterit Aggerßhuuß den 3 Martij (in Anno 59).

27. Leutenant Lauritz Knop[7] til Foeds wed Michel Tydschis Compag: 3 Mar.

28. Capitain Michel Nielßen Tydsch offuer it Compagnie till Foedz vnder det Dahle Regiment, daterit Aggerßhuuß den 3 Martij.

29. Major Johan Nielßen[8] offuer Land Regimentet, som aff de Oplandsche Fougderier och Andre (huilchet iche wedkommer det Smaalehnische Land Regimente) her udj Aggerßhuuß Lehn er giort Begyndelse paa at oprettes, daterit Aggerßhuuß den 7 Martij. (Aarligen til Tractamente udj feigdethiedt 500 rixdaller och vdj fredzthid halff Tractament.)

30. Major Nicolaus Ringkiøbing[9] offuer en Exquadron Draguner, daterit dendt 8 Martij.

31. Obersteleutenant Henningh Kock offuer en Exquadron Draguner, daterit den 8 Martij.

32. Fendrich welbr: Johan Diterich Behr[10] vnder det westerlehnische Regiment wed Oberste Detleff Bruckdorps egit Compagnie till Foedz, daterit dend 10 Martij.

33. Fendrich Albert Libert vnder det Westerlehnsche Regiment wed Major Ahasuerus de la Rochies eget Compag: den 10 Martij.

---

[1] 1656 bleve han og hans Broder Seyer Christensen (Rasbech) Capitainer ved Throndhj. Reg., se N. Rigsregistr. XI S. 600, jfr. m. Personalhist. Tidsskr. 1 R III S. 397 og N. Saml. (in 8vo) II S. 130.

[2] Aabent Rum.

[3] Se Danmarks Adels Aarbog 1894 S. 126 og nedenfor S. 269.

[4] Se ovenfor S. 257.

[5] Uden Tvivl fra Kurland og indkommen med Slægten Budde.

[6] Søn af ovennævnte Peder Brun, se Personalhist. Tidsskr. 1 R III S. 360, Stamtavlen.

[7] Han nævnes som Lieutn. ved Vesterlenske Regiment 1666—70. Se ovenfor S. 261.

[8] Se ovenfor S. 256.

[9] Se ovenfor S. 257.

[10] Formentlig en Broder af ovennævnte Cornet Herm. Frid. Behr. Se nedenfor S. 270.

34. Amunition och Commissari Schriffuer Nordenfields Mattias Abell, huilchen hanß bestallungs breff bleff med Posten sendt till Thrundhiemb den 12 Martij och er daterit Aggerßhuuß dent . . Martij.

35. Prouiantmester Nordenfieldz Jørgen Nielßen[1], Raadmand vdj Thrundhiemb, huilchen Bestallung jligemaader med posten bleff sendt till Thrundhiemb den 12 Martij Och daterit Aggerßhuuß den . . Martij.

36. Regimentz Quarteermester till Foedz wed det Dahle Regiment Peder Erichsen Niur, som schall angaa fra den 16 Augustj 1658 (der Hr: Genn: Leutenant hannem antoeg) och er daterit Aggerßhuuß den 14 Martij A:° 1659.

37. Støckleutenant Suen Suenßen[2] ved Artolleriet Nordenfieldz, daterit Aggerßhuuß den . . Martij. (Maanetlig saa lenge hand vdj Guarnison ligger 26 rdr: och naar hand er vdj Marcken maanetlig paa 2 Heste 16 Rixdaller.)

38. Major Johan Forbus[3] till Foedz offuer det Dahle Regiment her Syndenfieldz, daterit Aggerßhuuß den 28 Martij.

39. Obersteleutnant Frantz Hornes[4] offuer Land Regimentet vdj Smaa Lehnnenne oprettet er, Och j besolding aarligen 600 rdr:, som schall angaa fra den 9 Octobr: 1658, Daterit Aggerßhuß den 7 April. (Aarligen 600 Rdlr.)

40. Feldt Medico ved Armêen her Syndenfieldz, hæderlig och høylærde Mandt Nielß Pederszen, Medicum paa Christiansand[5], hanß Bestallung paa 500 rdr: aarligen, daterit Aggerßhuuß den 8 Aprill. (aarligenn 500 Rdr: och paa j feltscheerer maanetligen 8 rdr:)

41. Major Francois de Fiin[6] for Eldste Major till Foedz offuer det Thrundhiembsche Regiment, som bleff daterit Aggerßhuß d: 24 Aug: 1658.

42. Ritmester Walrafn de Graf[7] offuer it Compagnie tillhest vnder Welbr: Mand Oberstl: Johan Witbergß Exquadron, daterit Aggerßhuuß den 28 Nouembr: 58.

43. Material och Amunitionschriffuer vdj Fredrichstadt Peder Hanßen, hanß Bestallungs Breff (och aarligen vdj Besolding 250 rdr:), som bleff daterit Aggerßhuuß den 16 Sept: 58. (Aarligen 250 Rdr:)

44. Draguner Cornet Hans Lett wed Welbr: Mand Otte Wrnes Compagnie, Daterit Aggerßhuuß den 13 Nouembr: 58.

---

[1] 1656 kaldes han Raadmand og Skriver paa Throndhjems Gaard.

[2] Svend Svendsen Scheen døde som Oberstlieutenant og Commandant paa Munkholmen, se Erlandsens Throndhj. Geistlighed I S. 351. 1660 var han af Borgerskabet i Throndhjem antaget til at føre Inspection over Byens Artilleri for en Pension af 60 Rdlr. aarlig.

[3] Se ovenfor S. 261.

[4] Se om ham Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. V S. 455 og Norges Land og Folk I S. 198.

[5] Siden 1656, se N. Rigsregistr. XI S. 600.

[6] Stamfader for en nu uddød Militairslægt i Norge.

[7] Maaske den samme, som 1666 kaldes Ritmester Willum de Graf og 1668 siges bortreist fra Tønsberg Len med Hustru og Børn.

45. Leutenant Jenß Søffrenßen Haurißs[1] wed Capitain Jørgenn Krøbbels Compagnie vnder det Aggerßhuusische Regiment, Daterit d: 28 Octobr: 58.

46. Fendrich (vnder Welbr: Mandt, Oberst Otthe Schadeß egit Compagnie) Erlig och Welbr: Diterich Firckß[2], daterit den 4 Junj Anno 1659.

47. Cornet Johan Hendrich von Tießenhausen vnder Ritmester Buchwoldz Compagnie, Daterit Aggerßhuuß dend 6 Junj 1659.

48. Ritmester Johan Ophoff[3] offuer it Compag: till hest vnder Erlig och Welbiurdig Mand, Oberstl: Johan Witbergs Esquadron, den 6 Martij 1659.

49. Maior vdj Trundhiembs Bye och Commendant vdj Festningen Munckholmb, Edle och mandhaffte Jffuer Schioldberrig[4], daterit Aggerßhuuß dend 13 Augustj 1659. (Aarligen vdj feigde thied 400 Rdr: og vdj Fredzthied 300 rdr:)

50. Regim: Feldtscherer wed Welbr: Oberste George Reichweins Regiment Johan Rudolph Durnecker, daterit Aggerßhuuß dend 22 Febr: 1659. (Maanetlig paa sig sielf och een thienner 20 Rixdaller.)

51. Fendrich Hanss Christenßen wed dett Solløersche Compagnie vnder Capitein Kreubbell, daterit Aggerßhuuß den 26 Aug: 1659.

52. Biugmester her wed Aggerßhuuß festning, Erlig och Kunsterfahrenne Fabian Stangh[5] hanß Bestalling, som angich den 3 Februarj 1659.

53. Cornet Welbr: Anders Bildt[6] vnder Welbr: Knud Gieddis Compagnie och Hr: Oberstl: Johan Witbergß Esquadron, daterit Aggerßhuuß dendt 29 Aug: 1659.

54. Hr: Genn: Krigß Commissarij, welbr: Knud Schinckell[7] till Thomb hanß Bestallu(n)gs Breff i steden for det hannem først bleff giffuet, som war saauell som dette datterit Aggerßhuuß den 29 Aug: 1658.

55. Hr: Peder Jørgenßen Gyng, at were Regiments Feldtprest wed det Oplandsche Regiment, Daterit Aggerßhuuß d: 27 Sept: 59.

56. Leutenant Andreas Schieren[8] wedt Maior Poull Micheletz Compagnie till Foedz, daterit Aggerßhuuß den 26 Sept: 59.

---

[1] Som Capitainlieutn. havde han 1663 faaet Bevilling paa Gjæstgiveriet ved Nitsund (Skedsmo Sogn), men om Sommeren 1665 blev det overtaget af Elias Pedersen Sommer. J. H. forekommer endnu 1668—69 og var da Enkemand.

[2] Maaske en Søn af Johan Fircks til Aabygaard i Baahuslen, Oberst og Chef for Baahusiske Regiment fra 1648, og Anna v. der Wisch. J. Fircks døde i Frederiksstad 3. Janr. 1667, se N. Rigsregistr. IX—XII og Saml. t. d. norske Folks Spr og Hist. III—V.

[3] Slægten v. Ophoven fortsattes i et Par Generationer i Norge, jfr. Personalhist. Tidsskr. 1 R. II S. 46 f.

[4] 1653 Stadsmajor i Bergen, se N. Rigsregistr. XI S. 85. Han var, Commandant paa Munkholmen endnu 1673.

[5] Jfr. M. Arnesen, Haldensia (1878) S. 2

[6] Se Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II S. 560 og Danmarks Adels Aarbog 1887 S. 76.

[7] Se ovenfor S. 256.

[8] Se ovenfor S. 250.

57. Maior Poul Michelet[1] till Foedz offuer det Oplandsche Regiment, Daterit Aggerßhuuß dendt 21 Aug: 1658.

58. Genn: Quartêermester tillige med Jngenieur och Capteins Schabet, Edle och mandhaffte Willum Cucheron[2], och aarligen til Tractament for Genn: Quarteermester 300 Rixdaller, daterit Aggerßhuuß dend 20 Sept: 1659. (Aarligen for Gen: Quarteermester Charge 300 rdlr:)

59. Leutenant wed det Hadeland och Walders Compagnies Draguner, huiß Bestallung angich den 7 Martij 59, och daterit Aggerßhuuß dendt 4 Octobr: 1659. Bem^{te} Leut: nauffn war Lauritz Knudsen[3] Houbroe.

60. Genn: Adjutant wed dend Syndenfieldsche Armee Christian Limbviig[4], daterit d: 12 Octobr: 59. (aarligen vdj Gage 500 Rixdlr:)

61. Laugmand vdj Bergen Hanß Hanßen[5] hanß Bestallung, at forwalte Thrundhiembs Bye och Lehnn vdj Lehnßherrernis Stedt, derfor aarligen beloffuet 1000 Rdr:, daterit d: 18 Decem: 58. (aarligenn 1000 Rdr:)

62. Leutenant offuer det oprettede Compagnies Landdraguner paa Hedemarcken Joen Madtzen, daterit den 26 Nobr: 1659. (aarligen till Gage 1000 rdr:)

62.[6] Oberstelеutenant offuer Land Regim:, som aff de Oplandsche Fougderier och andre (som iche wedkommer det Smaalehnsche Land Regiment) her vdj Aggerßhuuß Lehnn er giort begyndelße paa at oprettis, Welbr: Hans Bielche[7], d: 9 Decembr: 1659. (Aarligen till Gage vdj Feigde thied 600 rixdr: och half saamegit vdj Fredz thied.)

63. Leutenant Guddrich Erichsen offuer ded Guldbrandzdahls Land Draguner Compagnie, daterit Aggerßhuuß d: 20 Decembr: 1659. (Aarligen till Gage 100 rdr:)

64. Landt Commissarius vdj Wijgen welbr: Peder Bagge[8], daterit den 30 Octobr: 1659. (Aarligen 800 rdr:)

65. Leutenant Raßmus[9] Hansen aff Vllenßagger Sougen offuer øffre Rommeriges Compagnies oprettede Land Draguner, daterit 21 Nouembr: 1659. (Aarligen 100 rdr:)

66. Arckelimester paa Christiania Byeswold Peter Tønneßen, och maanetligen till lønn aff Byens Øffrighed schall giffues aff Byens Middeler 10 rdr:, daterit dend 23 Januarj 1660. (Maanetligen aff Byens Middeler till Løn 10 rdr:)

---

[1] Se om ham Personalhist. Tidsskr. 2 R. I S. 79, jfr. ovenfor S. 259.

[2] Se ovenfor S. 262.

[3] Først har der staaet: Pederßen.

[4] Jfr. ovenfor S. 263.

[5] Stamfader for Familien Lillienskiold, se Personalhist. Tidsskr. 1 R. II S. 225, Stamt. og VI S. 1 ff.

[6] Dette Nummer staar 2 Gange.

[7] Se Danmarks Adels Aarbog 1887 S. 64.

[8] Se Danmarks Adels Aarbog 1885 S. 27. B. Moe, Tidsskr. f. norsk Personalhist. 1 R., Reg. Norges Land og Folk I S. 214.

[9] Først har der staaet: Jenß

67. Byfougden vdj Christiania Christen Christenßens[1] Bestallung paa forseiglede Papyrs Stempelße och Forwaltung, och aarligen derfore till lønn 200 Rixdaller, som bleff schreffued den 2 Martj 1660 och dog daterit Aggerßhuuß dend 13 Nouembr: 1657. (Aarligenn 200 rdr:)

68. 69. Tuende Wiigweringers Bestallung, nauffnlig Olle Aßlachßen och Suend Halduordßen, paa Sergiantz Tractement, d: 8 Febr: 1660. (Maanetligen en huer 8 rdlr:)

70. Hendrich Sigismund Hassius[2], Mynte Guardin herudj Christiania, hanß Bestallung at were Oberbergh Ampts Forwalter her vdj Norge j affgangne Sebastian Spans Sted, dat: Aggerßhus den 30 Decembr: 1659. (Aarligen for Oberberg Ampts Forwaltung 200 rdr:)

71. Oberstleutnant offuer en Esquadron till hest her Syndenfieldz, welb: Knud Giedde[3] til Tommerup, dat: Aggerßhus d: 1 Febr: 1660.

72. Oberstwagtmester til hest her wed dend Syndenfieldsche Armée Robbert Hammelthon[4], dat: d: 1 Februarj 1660.

73. Leutnant til hest wed Oberstwachtmester Hammelthons Compagnie welbiurdig Georg Ernst von Gierßdorph[5], d: 1 February 1660.

74. Cornet til hest wed Oberstwachtmester Hammelthons Compagnie Edward Krussze, daterit dend 1 Februarj 1660.

75. Cornet till hest wed Ritmester De Graffß Compagnie Adamb Wernenbalch, dat: Aggerßhuuß dend 1 Februarj 1660.

76. Leutnant tilhest wed Ritmester Ophoffß[6] Compagnie Raßmuß Hanßßen, daterit Aggerßhuuß d: 1 Februarj 1660.

77. Ritmester, Edle och Mandhaffte Hendrich Ottho Ardmar offuer it Compagnie thill hest her Syndenfieldz, dat: d: 18 Martj 1660.

78. Ritmester, Erlig och welbiurdig Mand Herman Fredrich Bähr[7] offuer itt Compagnie tillhest her Syndenfieldz, d: 17 Martj 1660.

79. Cornet tillhest wed Ritmester Bährs Compagnie Peter Aarhuß, d: 18 Martj 1660.

80. Leutenant till hest wed Armeen her Syndenfiieldz Anderß Willatzen d:[8]

81. Ritmester Jacob Hammelton[9] offuer jtt Compagnie till hest her Syndenfieldz d: 1 Februarj 1660.

---

[1] Se Norske Rigsregistr. XII S. 316 f. Arresteret for Gjæld i April 1684, død i August 1686. Gift med Elisabeth Bendixdatter.

[2] Se Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. III, Reg.

[3] Se ovenfor S. 265.

[4] Formentlig den Robert Hamilton, der 1674 var Chef for et Regiment Marinere.

[5] 1665—70 var han Capitain ved Sogns Comp. af Bergenhusiske Inf. Reg.

[6] Først har der staaet: Ardmars.

[7] Se ovenfor S. 265.

[8] Datum in blanco.

[9] 1670—75 nævnes en Lieutn. Jacob Hamilton ved Smaalenske Inf. Reg. (Slagen Sogn).

82. Leutnant till hest wed Ritmester Jacob Hammelthons Compagnie Martin Edzouw, daterit dendt 1 Februarj 1660.

83. Captein Claes Baelle offuer it Compag: til fodz Nordenfieldz, schreffuet dend 20 Martij 1660, och daterit Aggerßhuuß dend 25 Februarj 1658.

84. Major Jacob de Carde[1] offuer det oplandsche Regiment til Foedz, dat: 26 Martj 1660.

85. Leutenant til Foedz wed Welbr: Mand Oberstl: Hendrich Jost von Houens Compagnie Hans Karl Fleischer[2], dat: 28 Martj 1660.

86. Fendrich til Fodz wed Welbr: Mand Oberstl: Hendrich Jost von Houens Compagnie Hermand Høyer, dat: 28 Martj 1660.

87. Cornet till hest vnder Ritmester Ardmars Compagnie Frombholt Cretzsmer, daterit Aggerßhuuß d: 28 Martj 1660.

88. Maior welbr: Mand Johan Vhrne[3] offuer det Aggerßhusische blaa Regiment tilfoedz, som bleff schreffuet den 2 April 1660, och daterit Aggerßhus d: 13 Octobr: 59.

89. Captein Hans Offe[4] offuer Landdragunerne paa Ringeringe(!), Modumb, Sigdall och Hallingdahl, dat: d: 3 April 1660.

90. Captein Leut: welbr: Mand Johan Diderich Bähr[5] wed welbr: Mandt Hr: Oberst Detleff Bruchdorpß eget liff Compagnie til Foedz, dat: d: 3 April 1660.

91. Captein offuer Landdragunerne vdj Tonßberg Lehn Peder Claußen Bøtker, daterit Aggerßhuuß dend 1 Februarj 1659.

92. Oberstleut: Olle Jacobsenn Lind[6] offuer det Bergenhusische Regiment till Foedz, Daterit Aggerßhuuß den 28 May 1660.

93. Major Christian Holberg[7] ued det Bergenhuusische Regiment till Foedz, daterit Aggerßhuuß d: 28 May 1660.

94. Captain Johan Wade[8] ofuer it Compagnie til Foedz vnder det oplandsche Regiment, som Major Poul Michelet tilforn commanderede, vdj øfuer Guldbrandzdahlen, daterit d: 30 May 1660.

95. Captain Johan Friderich von Bewerlon(!)[9] offuer it Compagnie til Foedz, som Sal: Captein Thruelß tilforn vnder det Smaalandische Regiment commanderede, dat: d: 30 May 1660.

---

[1] Han forekommer som Capitain 1646—58 og døde 1686 som Oberstlieutenant; 1679 benævnes han Oberstlieut. og Commandant i Frederiksstad, hvor han da kjøbte en Gaard, som Amtmand Hans Kaas 1686 kjøbte af hans Enke Bodil Larsdatter, med hvem han blev gift i Christiania 26. Aug. 1655.

[2] Se ovenfor S. 257.

[3] Se ovenfor S. 259.

[4] Se ovenfor S. 261.

[5] Se ovenfor S. 265.

[6] Se Norske Rigsregistr. XI og XII, Reg. Jfr. Lengnick, Genealogie ov. Familien Linde, der formentlig nedstammer fra ham.

[7] Se Dansk Biogr. Lexikon VII S. 518 f.

[8] Formentlig ham, der nævnes 1659 i Saga I S. 96 og 98.

[9] Se ovenfor S. 260.

96. Oberstl: welbr: Knud von Hadelen[1] offuer det Oplandische Regiment til Foedz, som Sal: welbr: Hendrich Jost von Howen tilforn commanderede, daterit Aggerßhuuß d: 1 Junj 1660.

97. Captein Philip von Enden[2] offuet jtt Compagnie till Fodz Nordlandsche Folch i Trundhiembs Lehn, daterit Aggerßhuuß dendt 20 May 1660.

98. Captein Leut: wed Welbr: Hr: Oberste Schadeß Lijff Compagnie till Fodz, welbr: Knud Parßlich[3], daterit Aggerßhuuß den 6 Junj 1660.

99. Captein Anthoni de la Meer[4] offuer it Compagnie til Fodz vnder det Bergenhusische Regiment, daterit Aggerßhuuß dend 18 Junj 1660.

100. Captein Leutnant Alberdt Cunders wed Oberst Bruchdorps Egit Compagnie til Foedz, daterit Aggerßhuuß d: 25 Aug: 1660.

101. Captain Jenß Bangh[5] offuer Sollør och Østerdahlenß fougderies Landfolch, huiß Bestilling angick d: 12 Junj Anno 1657, och schreffuet d: 28 Aug: 1660. (vdj Feigde thid aarligen 300 Rd:)

102. Leutenant Jenß Hanßen wed Maior de la Roches Compagnie till Foedz, daterit Aggerßhuuß d: 29 Aug: 1660. (vdj Fredz thid aarligenn 150 Rdr:)

103. Leutenant Hanß Mortenßen vnder Captein Bartholt Langß Compagnie til Foedz, Daterit Aggerßhuuß d: 29 Aug: 1660. (vdj Fredz thid aarligen 150 rdr:)

104. Leutenant Andreas Nicolandt[6] vnder Captein Peter Steffuensens Compagnie til Foedz, daterit Aggerßhuß d: 29 Aug: 1660. (Aarligen vdj Fredz thid 150 Rdr:)

Att dette er en Richtig Extract paa alle Vdgiffne Bestallunger aff hans Ex: velbaarne Her Stadtholder effter Datums Vdvisning, Nemblig fra d: 5 October 1658 och til d: 29 Augusti 1660,

Testerer
Knud Frandtzen. Eg. H.

---

[1] Se N. Rigsregistr X—XI, Reg. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Hist. II S. 214 f. Personalhist. Tidsskr. 2 R. I S. 115. Mushard, Bremische Rittersaal S. 267 ff.

[2] N. Rigsregistr. XII S. 411. Dansk Biogr. Lexikon IV S. 645.

[3] Eller v. Passelik; han var endnu 1665 Capitainlieutn., eiede Rønnebcksholm i Sjælland og Holleby i Smaalenene (Tune S) og var gift m. Olive Gerlofsdatter Nettelhorst. 1662 kaldes han dog Capitain v. 1ste Søndhordske Comp. af Bergenh. Regim. Familien uddøde i det 18de Aarhundrede.

[4] 1662 havde han første Søndhordske Comp. af Bergenh. Reg.

[5] Jens Jacobsen-Bang var 1652—62 Foged i Solør, Odalen og Østerdalen, fungerede under Krigen med Sverige tillige som Officier og deltog i Throndhjems Tilbageerobring. 1662 blev han Lagmand i Oplandene.

[6] Andreas Nicolants Enke Ulfhild Bagge boede i Septbr. 1662 paa Holløs i Rakkestad (Smaalenene). Hun var formentlig en Søster af ovennævnte Peder Bagge til Borregaard og Holmegaard.

Nogle Aktstykker til Oplysning om Kjøbenhavn i Midten af det 17. Aarhundrede.

Meddelte af **O. Nielsen.**

De her meddelte Aktstykker burde have været optagne i Kjøbenhavns Diplomatarium, hvis jeg i sin Tid havde kendt dem, idet de meddele Oplysninger om forskellige Forhold i Kjøbenhavn, der ikke ere uden Interesse. — Nrr. 7 og 8 ere meddelte efter Afskrifter i Kjøbenhavns Raadstuearkiv; Originalerne til de andre Numre findes i Rigsarkivet blandt Indkomne Breve til danske Kancelli og Sjællandske Indlæg.

1.

21. Marts 1632.

Magistraten søger at bevæge Kongen til at overtage Havnens Renselse. 14. April 1633 bevilgede Kongen hertil en forhøjet Havneafgift (Kjøbenhavns Dipl. III. 115).

Stormechtigste Konning, høibaarne Første, allern. Herre. Eptersom E. K. May., som denne sin bye och borgerskab aldtiid med synderlig kgl. affection naadigst haffuer werret beuogen, end och nu for stachid siden haffuer dragit dend kongelige naadige forsorg, huorledes byens hauffn, huorpaa denne bye saa stoer macht er anliggendes, och dog nu fluxs brystfeldig findes, maatte bliffue reparerit, renset och till rette flydt och saadan E. K. M.'s naadigste wilge wid E. M.'s Statholder erlig och welb. mand Frantzs Randtzow os naadigst ladet befalle och tilkiende giffue, huortill sig och en wid naffn Otte[1] for 1800 speciedaler dog vnder wandet och foruden wandit tilforn at vdmaale præsenterit, som hannom dog iche formedelst store steen och wrag, der udi skall findes och wid slige middel iche wil vdtagis, war at epter- och afsted komme, det wy derforre E. K. M. wid welbemelte her Stadtholder straxs vnderdanigst lode tilkiende giffue med derhoes allervnderdanigste begiering, at E. M. byen med wandit at vdmaale och tømmer til dembningene at sla naadigst wilde til hielp komme, huormed wy forhaabte formedelst borgerskabens egen hielp, epterdi ingen penge er hoes byen, och epter derres egen fortrøstning haufnen at faa rensed, mens nu tiiden er udi hender, fornemme wy borgerskabit anderledis tilsindtz och at de nu helder wille, arbeidet maatte fortingis och af huer epter sine effne penge tilleggis end paa førrige wiis wid derris tiunde eller andere daglønnere giørris och fulddriffuis, wy och befrychter, at med det anfangne befestnings arbeide wden Westerport derudoffuer maatte worde forsømmidt och opholdit. Och epterdi wy dog E. K. M.'s naadigste hielp och vndsetning med itt och andit, som vnderdanigste før er melt, høieligen behøffuer, paa huilchen maniere det och skønt skulle anfangis, haffuer wy os vnderdanigste tilfortrøstid, E. K. M.'s aldernaadigste bistand end ydermere at tilfly och udi ald vnderdanighed begiere, at E. K. M. det gandske werch med forskrefne haufn at rense och reparere naadigst wille lade foretage och til ende giøre, saa wille wy til forskrefne 1800 specie daler, som forskrefne Otte . . . . begierit haffuer, ydermere for demningerne at sla och wandit at vdmaale tillegge 700 specie daler, som er tilsammens 2500 specie daler, paa thuende terminer udi E. M.'s rentecammer at erlegge, helften til paaske 1633 och dend anden resterende halfue part thil aarsdagen der epter, allerunderd. begierendis, at E. K. M. denne byes leylighed naadigst anseendis saaledes med os wille werre tilfritz och til samme summa 2500 specie daler fyldistgiørelse alle bysens indbyggere, ligeruiis som med woldskatten skeer, efterdi dette iche mindre til alle indbyggernis nøtte och gaufn sig henstrecher, maatte vdlegge och byen till hielp komme. Gud allermechtigste E. K. M. til et languarigt yndskeligt regimente naadeligen och wel spare och beuare. Actum Kiøbenhafn dend 21 martij anno 1632.

---

[1] Til Efternavnet er aaben Plads.

E. K. M.'s ydmyge och vnderdanige thiennere
borgemestere och raadmend
sammestetzs.

I en Ansøgning af 9. Juni 1632 hedder det fremdeles:

Eftersom det er E. K. M. udi mange Maader fremfor den fattige Menighed let for samme Værk at lade afstedkomme, ere vi endnu allerund. begærendes, at E. K. M. denne Tids Lejlighed naadigst vilde anse og det derved endnu lade forblive, eftersom Byen allerede stikker udi temmelig Gæld og har derimod en ringe vis Indkomst, hvorom E. M. Anno 1625 er underd. videre tilkendegivet. Tilmed at samme Værk paa Regnskab skuldc forfærdiges og derimod af E. K. M. Havnens Indkomst oppebæres, indtil E. M. blev betalt, vilde sig paa altfor mange Aar hendrage, anseendes at Havnen dog af det samme aarlig skulde underholdes foruden anden Ulejlighed, deraf synes at ville paafølge. Begærende allerund., at dette vores underdanigste tro mente Betænkende udi naadigste og bedste Mening maatte optages. Kunde det og ikke hos E. K. M. for forskrevne 2500 Speciedaler underd. erholdes, ville vi heller 500 Speciedaler tillægge, endog Gud ved, at de til adskillig anden Byens Nødtørft vel behov gøres, og hvad sig da Betalingsterminerne belanger samt andre Omstænde, hvorom udi forrige vores Supplikation videre formeldt er, skulle vi os af yderste Formue efter E. K. M.'s naadigste Villie, efter som bliver foraccorderet, underdanigst vide at rette og forholde.

2.

28. Maj 1634.

Fattigforstanderne klage over fremmede Tiggere og utilstrækkelige Midler til at forsørge de Fattige.

Gunstige Herrer Inspectatores!

Vi samtlige Forstandere foraarsages eder hermed venligen at anmode og tilkendegive, hvorledes adskillige Urigtigheder med de Fattiges Forsorg og Underholding tiltrænger, om det ikke med god Forsyn forekommes, snart skulde forandres og forgaa, som med efterfølgende trende Punkter tilkendegives:

Først at der hemmeligen hidkommer fra adskillige Lande tydske og danske Nation, som sig fast med Gevalt tiltrænger at bekomme Almisse, hvoriblandt mange, som med morbo gallico og andre slemme Sygdom var befangen, som vores Chirurgus skal vinde (vidne), det han det ganske Aar igennem har kureret tre fire tillige af morbum gallicum, som er kommen fra Norge, Skaane, Hamborg og andre Steder, item hidfører fra andre Steder afsindige Folk og smaa uopfødte Børn, sætter Børnene udi Kirken og for Husene, som udi denne forgangen Tid sket er, saa man ikke har vidst, om en Part har haft Daaben heller ikke. Desligeste befindes og nogle, som for uskikkelige Gærninger fra andre Steder ere forvisede, som og en Tid lang ere underholdede, og naar de end med en Tærepending forvises, bliver dog hemmeligen paa Bettelrey, hvoraf foraarsages, at den daglige Underholding med saadan Current og fremmede Betlere forøges og den Underholding for vore egne Husarme og fattige forældreløse Børn, for hvilke dog fornemmeligen den berømmelige Forordning af den naadige høje Øvrighed udi Værk er stillet, dermed fast svækkes og Stadens Indvaanere, som af saadan Fremmede besværes og overløbes, derved blive uvillige den udlovede Kontribution at udgive.

Belangende Spindeværket saa er det endog fast nedlagt. Aarsagen er, at alt hvis Forraad, dertil var forordnet, nu at være bortleveret og intet i Steden igen indkommer, hvormed de fattige Mennesker, som er 400 og nogle Personer, kunde nogenlunde have deres Ophold af og nu maa afvises, efterdi ingen Forraad paa Hør heller Blaar, ej heller Pending kan erlanges til saadan Fornødenhed ved lige at holde.

Og for det sidste saa beklages, at et ganske Aars Rente af det forordnede ny Kapital er forfalden og intet deraf indkommer, hvilken Rente med anden Indkomst til daglige Udgift og Fornødenhed maa indkomme, thi foruden det, at Spindeværk maa underholde over 400 Personer, saa underholdes udi de tre Sogne 500 Personer, iblandt mere og iblandt mindre, som hver Ugedag bekomme Pendinge til deres Underholding, item fattige Skolebørn bekomme hver Uge 40 Daler til deres Underhold, nok spises daglig udi Børnehuset, Gæstehuset og Pesthuset 160 Personer, foruden hvis extraordinarie til fremmede Rejsende, Fattige og ellers udgives, som det Inspektorene noksom bevidst er, hvilken Underholding endeligen behøver, at Renten til visse Tider maa aflægges og Spindeværk med dets Restance maa undsættes.

Desligeste beder vi, Inspektorene ville gøre sig retsindige Betænkende og med den høje Øvrighed herom konversere, at den Uskikkelighed med fremmede Strygebetlere maa afskaffes, at denne højberømmelige Fattiges Underholding for bemeldte trende Aarsagers Skyld ikke skal korrumperes, hvilket vi hermed ganske ydmygen tilkende give. Af Konventhuset den 28. Maj Anno 1634.

Samtlige Forstandere for de fattige.

3.

27. Nov. 1642.

Admiralitetslavet søger om Accisefrihed for noget Rostockerøl.

Eftersom anno 1558 ehr vdi de hellige Threfoldigheds nafn stifted och ahnordnit it hæderligt och lougligt Admiralitets laug for Eders K. M.'s schibs officerer och thiennere, huilket laug nu saa wiit er tiltagen och formehrit wed erlige riddermendsmend, capiteiner, leutenanter, schippere, styremend, høybodtzmend och andre, saa at wi nu ehre ofuer 300 mand sterck vdi samme laug, och til des bestyrckelse, schick och loug ehr af K. M.'s admiral Christoffer Thrundsen met mænige laugsbrødris raad, willie och sambtøche, som paa den tid til laugit war ahnkommen, giort och opretted en schraae och laugsret, huor efter enhuer laugsbroder sigh schickeligen och tilbørligen skulle hafue at rette, huilcken wi nest Guds hielp met flere der til thienlige och welbetenchte articuler wille tilsammen fatte och wdi frembtiden det til E. K. naade vnderdanigst ofuerdrage och formoede, det af E. K. M. som en rettens bestyrckere och forsuar at confirmeris och stadfestis och ellers til huis wi ydermehre her efter til forbemelte hæderlige admiralitets laug at bringe paa foede och vdi en goed christelig schick och ordning fornødenligen kunde behøfue, worder os en naadig herre och voris laugs rette befordrer, eftersom E. K. M. altid hafuer werit och er en goed ahnstifter til det, som lougligt och christeligt er, och derfore nu paa denne tid formoede och vnderdanigste begiere, E. K. M. af kongelig gunst och mildhed til dette woris laugs bestyrckelse, hielp och bistand naadigst wille os beuilge huis øl, som wi til lauget wdi julle høytider och ellers fornødenligen behøfue, motte accisse fri bekomme, huorued wi kunde hafue nogen hielp til huseleye och anden vdgift paa laugits weigne och i frembtiden blifue saa mechtig, at wi sielf kunde bekomme it nøttigt och bequemmeligt laugshus til woris forsambling och laugsret at holde, huortil wi och wille formoede E. K. M.'s naadigste befordring. Actum Kiøbenhafn den 27 nouembr. anno 1642.

E. K. M.'s vnderdanige throplichtige thiennere

Oldermand sambt mænige admiralitets laugsbrødre.

Udenpaa er skrevet: bevilget en lest Rost. øl accisefri.

4.

(Febr.) 1651.

Skipperlavets Ansøgning om, at det maa forbydes at fragte fremmede Skibe, saa længe der er indenlandske at faa.

Stoermegtigste Høybaarne Første, Allernaadigste Herre och Konningh.

Eders K. M. hafuer samptlige schipperlauged her udi Kiøbenhafn paa det allervnderdanigste at andrage: Eftersom siøefarten her joe meere och meere forringes och vi fattige mend E. K. M.'s vndersatter her i Kiøbenhafn med mangfoldige vdgifter och byens daglige thynge deremoed fra nering och biering sueckes, aarsage Rostocher och andre vdlendiske her udi riget emoed recessen baade fragter och anden nering fra E. K. M.'s vndersatter her udi riget daglig inpas giøres, eftersom her udi riget mange øxen vdskibes baade fra Malmøe och andensteds och Rostocherne sig samme fragter fra E. K. M.'s vndersatter bemegtiger, des v-anseet naar nogen voris schibe paa fremmede steder ankommer og nogen fragter blifuer præsenterit voris nationer, daa formeenis efter deris privilegier paa des pladzer at annamme nogen fragter, førend alle deris egen skibe først for nogen anden blifuer fragted, for saadan ophold paa fremmet steder os megen forhindring paa voris næring och biering med molesteris. Af des tilfeldige(!) indflyer samptlige schipperlauged til E. K. M. och med allervnderd. bøen naadigst beder och begierer, E. K. M. af kgl. naade och mildhed denne stads siøefarts fortsettelse mildeligen ville sig behiertige och os meddeele E. K. M.'s naadigste breff, at ingen fremmede Rostocher eller andre nogen øxen eller andre fragter her udi riget maa annamme eller antage, førend voris egen skibe udi des tilfald først dermed fragtede ere, eftersom her for staden mange goede och døgtige skibe och schueder til seigladsens och borgerskabens nering her beliggende ere osv.

E. K. M. allervnderd. thienere och schatteborger
samptlig skipperlauged udi Kiøbenhafn.

5.

25. Nov. 1651.

Væverlavet klager over Indpas i Næringen.

Stormechtigste Høybaarne Første, allernaadigste Herre och Konning.

Eftersom vi fattige mend vdi vefuerlauget her i Kiøbenhaufn vnderdanigst och nu høyeligen foraarsagis at anmode E. K. M. med denne vores ringe och eenfoldige suplication, aarsagen til denne voris ydmyge begierring och anmoding er, at eftersom vi fattige mend fast paa det høyeste vndertrengis af atskillige slags folck, som hid kommer och tager brødet och næringen fra os paa mange och atskillige steder, med huilcket vi os, voris hustruer och børn skulde nære och opholde, saa vi fattige borger nu snart icke kand holde hus lenger och vdgifue voris skat och thilbørlige skyld, som vi gierne vilde och med rette burde at giøre. For det første er, at E. K. M.'s sal. herr fader høyloflig ihukommelse, konning Christian den Fierde, hafuer gifuet friheden paa Christianshaufn, eenhuer sig der med Gud och æren at nære och opholde och i sønderlighed de, som hafuer deris erlige lærebref och rigtige skudtzmaal, huorfra de vare kommen, om de der saa loflig var afskildt, som det sig med alle rette burde, men det er voris høye och store nødvendige klage, at der nu findis saa mange bosette, som ey i ringeste maade hafuer nogen rigtighed, huor de erre frakommen, een deel er løse och letsindige quindfolck, een anden deel quinder, som erre gifte och deris mend bruger andre handtvercher, huormed de dennem, deris hustruer vel kunde nære och opholde, alligevel indflicker sig samme quindfolck vdi voris handtverch, icke alleene paa Christianshaufn, men endochsaa paa landtzbyern vde paa Amagerland, huilcket altsammen tilforn hafuer været vsedvanligt i alle maader och tager os dog næringen fra, som vi os och voris med skulde nære och opholde, huilchet, om mueligt kunde være, vare vi fattige mend ydmygeligen och hierteligen begierendis, at saadanne løse folck nogenlunde maatte afskaffis, men maatte dette os bevilgis, at de vefuere paa Christianshaufn maatte hafue deris næring af deris eigen stad, vi ville gierne nøyes med voris stad och ey tage deris næring fra dennem i nogen maade.

Endochsaa findis her neppe en landtzby her ner værendis om staden, som jo findis vefuere vdi, saa at der brugis ickun paa een mil ner staden ofuer de 84 vefue, som ochsaa forhindrer os i voris handtverch och hafuer alle deris største næring her af staden, v-anseet voris fædre hafuer haft saadan frihed, at ingen vefuere maatte bosette sig Kiøbenhaufn nærmere end paa tho mile nær.

Ofuer alt saadant hafuer vi fattige mend os storligen at besuerge och beklage, thi skal det lenge saa staa til, foraarsagis vi til snart at forlade baade hus och hiem och er allerede meste parten saa forarmede, at de ey kand holde hus lenger, men er alt vde med dennem, saa det siunis, at de aldrig, vden Gud och voris naadigste øfrighed vil være os behielpelig, kand komme thil rette igien, huorforre er til voris allern. herre och konning voris ydmyge och vnderd. begiering, at E. K. M. af kgl. affection och medfødde godhed naadigst for Gudtz skyld ville være os fattige mend her i voris handtverch og laug beførderlig med nogen gode middel, at vi icke slet och aldeelis skulle vndertrøchis aff saadan stor mengde folch, som os paa alle sider saa hart paatrenger osv. Kiøbenhaufn af vefuerlauget den 25 novembris anno 1651.

6.

April 1652.

Murerlavet klager over Stadskonduktør Oluf Stenvinkels Indgreb i dets Næring.

Stormegtigste Høybaarne Første, allernaadigste Herre och Koning.

E. K. M. hafuer vy fattige skatteborgere meenige murmestere her i staden paa det allervnderdanigste af høig nøduendighed supplicando at andrage.

Eftersom en mand Olluf Steenwinckel ved nafn sig E. K. M.'s obne patent och bestalling, vel mugligt ved v-retmessige angifuende, hafuer tilveye bragt, i blandt andet formeldendis: skal det stande enhuer frit fore ved hannem eller anden bygmester deris bygning. at bygge eller fortinge lade, huilche ord hand sig til fordeel vil hentyde och derofuer sig med vores handuerck befatter, idet hand nu kortelig en vores laugsbroder fra sit arbeid snildeligen hafuer trenget, v-anset samme vores medlaugsbroder ingen fuldkommen afregning med den mand, arbeidet lader forferdige, giordt hafuer, eftersom hand thuende fulde aar derpaa hafuer arbeidet, huilchet strider emod vores laugs articklers femtende punct, saa vi fattige mend os befrychter, det os thil største ruin och forderfuelse paa vores handuerck vil gerade, dersom Oluf Steenwinckel med saadant sit forehafuende fortfarer os ald vores arbeid at betage, fortinge och ved vores murersuenne lade forferdige, och dersom enda en af os fattige mestere kunde bekomme et støcke arbeid, da befrycter vi, at Oluf Steenwinckel schal os vores murersuenne afspenstig giøre, forloche och arbeid gifue, saa vi da blifuer gandske och aldelis paa vores handuerck ruineret och forderfuet, eftersom det da vil være vmugligt, at vi nogen erlig mands arbeid til vdlofuede tiider kand ferdig schaffe osv.

7.

9.—14. Nov. 1654.

Borgerskabets Andragender om Fritagelse for en ny udskreven Skat.

1. Kjøbmandskompagniet.

Gunstige, welwise och welfornehme Borgemester och Raad. Eftersom H. K. M. woris allernaadigste herres vdgangene breff om 3600 sletdalers skatt, som denne byes borgerskab aff K. M. ehr paalagt att giffue, nyligen paa raadhuset ehr læst och forkyndet, saa ehr Eders Welwisheder bekient, att woris societet menig trafiquerende betreffende gemenlig aff de skatter, der paalegges, ded meste, som nogen laug her i staden giffuer, till weye bringer och i saadan maader contribuerer. Mens efterat Gud allermechtigste os her i staden i dette aar med hans faderlig ries, den forgieftige och skadelige pestilentze, haffuer hiemsøgt, at inden faa maaneder saa mange thusende ehr dødet, som i mandz minde, och maa skee saa lenge denne bye haffuer standen, icke ehr skeet, huorwdoffuer denne byes borgerskab merckeligen ehr swecket och ehn deel, som igien leffuer, hustru och børen haffuer misset, huortill icke alleniste meget bekosting till begraffuelser ehr anvendet, mens mange skall deris middel och formue med deris børen eller de affdødes arffuinger skiffte andendele(!), och der forwden haffuer den ehne med den anden aldelis och gandske næringsløes weret. Mange aff os haffuer indkiøfft ehn temlig partie aff atskillige wahre wdi meening dennem her i staden eller paa andere steder igien att forhandle, som formedelst denne farlige och bedrøffuede tids tilstand ehn huer ehr bleffuen paa handen wforhandelt liggend, huorwdoffuer mange aff os sidder i betruck, och aff de vforhandlede wahre en da stoer rente til sine creditorer maa gieffue, der emoed huis tilstande gield, wi haffuer hafft att indførdere och kreffue, haffuer wi icke kundet mechtig blieffue. Ja, ingen fremmede och wden byes wilde komme til os och wi matte icke heller komme til dennem for frucht och redsell, endhuer haffde for Kiøbenhaffns folck, och passasien emellem provincier war os affskaaren, huorudoffuer mange aff os wed woris debitorer forkort kommer och merckelige skade lieder, emedlertid ehr den dagelige husholding, folckens kost och løen gaar fort, huorwed wi saaledis ehr geraden till achters, att ded icke i nogen aar igien kand forhuerffues.

Om wi nu vel H. K. M.'s naadigste wille och paabud wdi alld vnderdanighed gierne haffuede effterkommet, saa ehr woris wilkor dog icke, som [ved] forberørte motiuer ehr tillkiende gieffuen, att wi samme skatt i denne bedrøffuede och neringløese tid kand til weye bringe, thi der ehr ingen penge iblant folck, at fast ingen aff os kan saa mange penge aff sin wahre samble, som dend nøttorfftlige vnderholdingh wdkreffuer. Gelanger derfor till Ed. Welwisheder som woris gunstige øffrighed woris ydmyge och thienstwillige begehring, at E. W. sligt hos H. K. M. paa woris wegne wnderdanigst wille andrage, att wi udi dette aar med samme paabudne skatt aff H. K. M. naadigst matte forskones och i de tilkommende aaringer os ehn lidelig skatt at matte paa legges, indtil wi den wdstande skaade wed handel och nærings tiltagelse noget forwunden haffuer. Wi paatwiffeler icke, H. K. M. denne woris ydmyge och wnderdanige bøn och begierningh wdi naade optager och os altid med kgl. gunst och naade bewogen forblieffuer. Det ehr Eders Welw. bewust, at wi ellers wdi freed och feides thid de skattinger, os ehr paa lagdt, haffuer med ehn goed wille udgieffuen och ellers H. K. M.'s naadigste wille i alld vnderdanigheed effter begehring effterkommet.

Naar denne woris ydmige och vnderdanigst begiehringh hos K. M. till gemøte føris, thuifelis icke paa itt naadig och milde swar. Wi findis altid emod Ed. Welw. igien, som hørige och lydige børger plicht och skyldigheed ehr. Hermed E. Welw. Gudz naadige beskermelse befahlet. Datum Kiøbenhaffn den 9 november anno 1654.

Jørgen Mattisøn. Johan Steenkul. Casper Grot. Hermand Isenberg. Esaias Fleisker. Giøedert Bram. Marine S. Christoffer Trøners. Margrette S. Henrich Rosenmeyers. Hinrich Radtke. Niels Auchesøn. Jørgen Hansøn Raffn. Hendrich Jacobsøn. Peitter Hølsthorst. Sophia S. Petter Ottis. Leonhart Cloumand. Johan Bøffkenn. Steffen von Essen. Jørgen Witte. Hanns Dreyer. Liuder Stiffken. Hans Hermand Heister. Henning Leiser. Petter Wulff. Simon Krich. Poffuel Graap. Arent Beeman. Johan Drøge. Frandtz Rawe. Johan Noltt. Willem Hessenberg. Osewalt Tøch. Petter Brusk. Petter Postill. Johan Danxst. Claus Wilde. Hendrich Rodolff Krus. Hans Jacobsøn. Peitter Brun. Moritz Stubbe. Lorentz Lamsbach. Dauid Mor. Laurs Nielsøn. Hans Sehues. Christen Michelsøn Sauber. Bertel Henrich Bischoff. Hendrich Møller. Luder Ortman. Erntz van Wütz. Detleff Witte. Magdalene Sal. Johan Tomesens. Mourits von der Tiide. Christen Olsøn. Anne Sal. Jacob Hoe. Hans Nielsøn. Mouritz Frich. Johan Adolff Ernst. Elisabet S. Hans Møllers. Karen S. Johan Dobbelstens. Marie Sal. Hans Peitters. Barbra S. Oluff Clausøns. Niels Rasmussøn. Andreas Richter. Johan Liudeuig. Hans Tercheldsen. Ditmer Bøffke.

2. Vinhandlerne.

Gunstige Welwiise Borgemestere och Raad, woris respectiue øffrigheed. Efftersom K. M. woris allern. herre och konge nogen kort thiid forleden wed H. M.'s breff haffuer ladet paabiude och befalle denne byes indbyggere 3600 rixdlr. til skat wdgiffue skulde, huilchet breff Eders Welwisheder kort forleden her paa raadhuuset for meningheden haffuer ladet læse och forkynde, saa wed Gud i Hiemmelen, wi alle ehre pligtige och skyldige med liff och blod, goeds och formue att tiene woris allern. herre och konge och woris federne land. Mens efftersom dene megit suage och bedrøfflige tilstand hoes os en tidlang haffuer werit, kand wi fattige mend vdi vinhandler lauget her vdi Kiøbenhaffn ey forbigaae Eders Welwiisheder thienstwilligen at tilkiende giffue och woris nød och anliggende hermed supplicando at andrage.

Første da er E. W. well beuist, att wi fattige mend udi lauget, som dog ichon wngefehrlig er att reigne femten mend, som besueringen meesten offuerhenger, maa en temelig partii af saadane skatter wdgiffue, naar det paa biudes och befaldt worder.

For det andet da maae wi fattige mend med stoer omkostning, effuentyr och fare foruden første betalling kiøbe woris win paa fremede steder, huor aff stoer told, lechassie, acsise och fragt afgaae, førend det her til Kiøbenhaffn ankomer, och naar det hiid til staden ariverit, maa vi effter told ordinantzen H. K. M. deraff stoer accise giffue, som sig iche til ringe penge aarligen bedrager.

For det thredie saa haffuer wi fattige mend ingen anden nering eller brug wden den bare winhandel allene, huoraff wi dog lige wed andre woris medborgere skal skatte och skiulde, ja stoer huusleie aarligen at maae vdgiffue sampt husholding och anden daulig fornødenheed, som deraff medgaar, maa wdstaae.

For det fierde, huis wiin, wi vdi stoer dørche och med stor omkostning haffuer indkiøbt, er nu meestendel hoes os vdi kielderen formiddelst denne suage tiid wforhandlet beliggendis. Alligeuel maa vi rente med anden lechas deraff aarligen vdgiffue och betalle, och dersom voris terminer iche udi rette tide vden landtz med betallingen bliffuer holdet, da iche allene bliffuer woris creditte suechett, men wi vdi største besuering och penge spilde bliffuer geraaden.

For det fembte da haffuer wi fattige mend mesten, siden denne suage tid begyntis, siddet wden trafich och saa gott som næringløs, formedelst handel och wandel med woris nering och brug fast haffuer werit nederlagt, i det en stoer part aff di fornembste i rigett, som woris ware behøffuede, haffuer iche med os for dene megit smitsom siugdom skiuld tordt handlet. En stoer part aff woris fornemmeste borgerskaff war och aff byen forreist, ja endoch derforwden mange tusinde mennisker her vdi menigheden paa en kort tid er ved døeden affgangen, som ey tilforne udi mandtz minde skal were hørt, och wi fattige folch, som igien leffuer, haffde noch at giøre, at wi kunde bringe saa mange penge til weie, at wi woris døede kunde lade for begraffue. Herforwden och for det siette, da war trafichen och farten iche allene fra fremede steder och wden rieget os forsperrit, mens endoch imellum provincerne os forhindrit och affskaaren, saa huor wi paa adtskielige steder hoes goedtfolch her vdi rieget for entfangende wahre haffde at fordre, da maatte wi indted kome til denem derom anfordring at giøre, fast mindere maatte nogen kome til os, som sig med nogen betalling wille indstille, saa ald woris handel och wandell mestendeel deroffuer haffuer stille legen, wores fattige nering och brug iche til ringe skade och affbrech osv. Kiøbenhaffn dend 14 november anno 1654. E. W. W. tienstuilligst Johan Lehn. Albrecht Dysseldorff. Laurendtz Pouelsen.

Et temmelig enslydende Andragende findes fra Bryggerne, underskrevet af Bryggerne Rasmus Hansen, Peder Juel Rasmussen, Madtz Rasmussen.

8.

2. Nov. 1655.

Borgerskabet søger om Fritagelse for Baadsmands- og Drengeskat.

Gunstige welwise och welforneme Borgemester och Raad.

Eftersom os af Eders Welwisheed ehr tilkiende giffuen, at H. K. M., woris allern. herres naadigste wille ehr, at denne byes borgere foruden de 3000 rixdalers skatt, huorom H. M.'s naadigste bref er læst, enda 1150 rixdalers baadsmands skatt och ydermeere efter en anden H. M.'s serdelis bref 600 Rdr.'s drengeskat at skulle vdgifue och tillweie bringe, huilche skatter, som os nu paa legges, tillsammen andrager 4750 rixdlr., huilchet efter denne næringløse tids tilstand for os en gandske stoer och besuerlige summa vil falde at opbringe, eragter derforre nødwendigt E. W. W. ydmygen at andrage:

Først den baadtzmandts skat belangende, da ehr os om samme skatt, siden H. K. M. udi regieringen indtrede, huorudi Gud allermegtigste H. K. M. ved et meget løchsaligt och fredeligt regimendte lenge naadeligen vil spare och erholde, ingen tid nogedt anmoedet at gifue, hafuer och ellers for andere stedder her udi riget derfore veret forskaanet, uden tuifl af den høie øfrigheed betrachtend, at denne byes borgerskab iche alleeniste, foruden anden inquartering, med H. M.'s hoffstads inquartering continue, naar hofstaden her holdes, er besueret, huilchen, naar derudi en summa penge blef beregnet, v-lige mehr och høiere wille andrage, end mange af de smaa steders baadsmands skat kand inportere, mens endog derforuden observeret, at de couferdi søefarne folch, som her er boesat, naar nøeden eller tiden ded hafuer erfordret, til H. M.'s och rigens tieniste er blefuen tagen och brugt; om [wi] nu derforuden forberørte baadsmends skatt aarligen skulde gifue, wahr ded os ehn ny paalegh och war i saa maader mehre end andere vndersatter udi kiøbstederne graverit.

Angaaende de 600 rixdlrs. drengeskatt, da er Eders Welwished bewust, at drengene her udi staden ingen løn af nogen deris hosbonder bekommer, som udi de smaa kiøbsteder, huor afuel och ploug drifuis, wel skeer, mens de maa her udi staden paa wisse aaringer tiene for kost och klæder, saa at de fattige tieniste drenge intet hafuer, huoraf de noget gifue kand, mens om dennem noget kunde blifue paalagt, gaar det udofuer hosbonderne, om de ellers i deris tieniste til handel och hantwerckers forsetning nogen drenge wil hafue och beholde, och efterat os witterligt er, at for nogen tid naadigst er samptøgt, naar nogen drengeskat paa landet eller udi de andere kiøbsteder enten half eller heel paabiudes, da derfore her af staden for en half drengeskat 150 rixdr. och for en heel 300 rixdr. skal gifuis. Om wi nu for samme drengeskat, efterdi det en meegen anden beskaffenheed med woris drenge her udi staden som ellers paa landet och i de smaa kiøbsteder, som [wi] ofuen ermeldet hafuer, icke slet och med alle af K. M. naadigst maa forskaanis, forhaabis vi, at os ingen ny och tyngere besuering om samme drengeskat oplegges, anseendis at mange fattige drenge, som her for kost och kleder udi nogen aar hafuer tient, siden ehr blefuen til erlige borgere baade iblant kiøbmenden och handtwercherne, huoraf byen med indwohnere holdes wed lige och H. K. M. och rigit skatter och skylder.

Och efterdi wi os af forberørdte motiuer baade for baadsmands och drenge skatt at udgifue hafuer at besuerge, ehr til E. W. W. som woris gunstige øfrighed voris ydmyge andmoedning och begiering, at E. W. W. paa samptlige och meenige borgerskabs weigne woris gravamina om samme skatter hoes Hans Excellent(!) den høyghædle och welbaarne herre her Jochum Gerstorff, Dannemarchis riges hofmester, voris høiggunstige och welgewogene herre och patron, som woris wilkore och nærings sueckelse formedelst den forgangne pest och ellers nochsom bewust ehr, vnderdanigen wilde andrage, at Hans Exelent om samme skatter ded saaledis hoes H. K. M., worris allern. herre, wilde meddeele, at wi med den aarlige baadsmands skat och forhøyelse af drenge skatt, om drenge skatt ey gandske kand efterladis, herefter at maa werre forskaanet och befriet, thi Gud wed, at det os, formedelst at denne bye af borgerskabet dagligen aftager, beswerlig noch falder, den samme skat at bringe til weie. Saadan E. W.'s stor v-mag och besuering hafuer vi imod E. W. med ald ydmyghed och lydigheed i alle muelige maader igien at forskylde och forblifue altid E. W. W. och Welforn. tienstwillige och hørige borgere. Datum Kiøbenhafn d. 2 novembr. Anno 1655.

Jørgen Mathiesen. Johan Steenkull. Hans Terchelsen. Hendrich Jacobsen. Christen Jensen Bech. Niels Aagesen. Laurids Pedersen. Jens Tommesen. Johan Bøffke. Jørgen Hansen Raffn. Rasmus Hansen. Albrecht Itzen. Niels Nielsen. Fredrich Thursen. Giert Høchell. Johan Lehn. Cort Hendrich Mercher. Lenert Claumand. Claus Hønicke. Jan Michelsen. Niels Rasmussen. Olluff Jensen. Albricht Dysseldorff. Steffen von Essen. Poffuel Førster. Lyder Stüffken. Hans Petersen Klein. Hermand Mercher. Isach Klaumand. Mads Rasmussen. Christen Jensen. Jacob Poffuelsen. L. S. E. H. Madtz Lauridsen.

Magistraten indgav derpaa 6. Nov. et Andragende til Rigens Hovmester, hvori det bl. a. hedder:

Dene byes siøfarendis folck, huilcke dog ey ere mange, som her ere bosatte eller hiemme høre, naar de vdi en hast behøfues til H. M.'s tieniste, tagis och brugis, denne by och for den aarsage skyld altid for baadsmends vdskrifuing hafuer werit fri och i den sted her blefuen werfuit, naar behøfuedis, huilcken werfuing wilde med vdskrifuing, om den her skulde skee, forhindris. Borgerskabit och ey allene den rette aarlig byes skat vdgifue, mens enda fast aarligen anden stoer skat paaleggis, som pro quota paa personerne efter wilckor sig mueligt langt høyere end i andre kiøbsteder i Danmarck andrager. De och her af hofindquarterungen, som mange penge koster, meget besuergis, huilchet andre kiøbsteder ere fri fore, foruden andet, som denne byes borgerskaf meere end andre paa henger.

9.

24. Marts 1656.

Byfoged Klavs Ravns Fremstilling af sit Embedes Besværlighed og Ansøgning om et Beneficium. Han fik ogsaa 13. April 1656 Brev paa Borupgaard i Værløse Sogn (Kbnh. Dipl. III. 457).

Jeg fattige Mand, E. K. M.'s ringe og tropligtige Tjenere, nødvendig tilforaarsages E. K. M. allerunderdanigst at andrage, hvorledes jeg af Ungdom op siden anno 1620 tjent har, først her paa Kjøbenhavns Skriverstue og siden i Halmsteds Skriverstue og derefter for Rettens Skriver i 10 Aar, siden hertil forskrevet og efter H. K. M.'s højlovlig Ihukommelse naadigst Velbehag forordnet til Byfoged her i Staden, hvilken Bestilling jeg og paa 19 Aars Tid allerunderdanigst betjent har, mens hvad Besværing, Møje, Fare og Eftertragtelse jeg derudi udstaaet har, er den alvidende Gud bedst bekendt, endog med den idelige Indkvartering saa og Tin, Stole, Bænke, Lysestager, Bænkedyner og andet saadant at forskaffe og har maattet laane her i Staden til de kongelige Børns Brylluper og andre saadanne store Værtskaber og enhver sit igen at forskaffe, siden igen til H. fyrstelige Naade Prinsens, højlovlig, saa og H. K. M. sal. Ihukommelses tvende Begravelser det samme igen at forskaffe og sammenlaane, endog derefter til E. K. M.'s egen berømmelig Hylding og Kroning, saa og Hans Prinselig Højheds, men derforuden hvad jeg fattige Mand i Krigens Tid led og udstod, først med Indkvartering, naar Krigsfolket her til Staden ankom, siden Rytteriet og Soldatesken med Færger, Skibe og Skuder til Malmø at overskaffe, endog, naar de komme tilbage igen, med Indkvartering paany, derefter med de mangfoldige Vogne til Officererne og deres Bagage at bortforskaffe og den daglig store Besværing, Fare og Overlast, da Nat og Dag, Tid og Stund imod mig forefaldt, som jeg med Pennen ej alt beskrive kan, som denne Bestilling og i Synderlighed i min Tid fulgt har og endnu følger. Herforuden at jeg og nu i denne skarpe og hidsige grasserende Pestilenses Tid maatte den store Fare udstaa og altid her tilstede forblive og hver Mandag i al Pestens Tid continue sad Retten, saa af de Tingmænd, den ene

Mandag sade hos mig paa Tinget, vare ottende Dagen døde og begravne, mine Tjenere endog i de hidsige og stinkende Pesthuse maatte indgaa, hvor Mand, Kvinde, Børn og Tyende alle vare uddøde, deres besmittede Klæder, hvorpaa de vare hensovede, og andet deres efterladte tage i Forvaring, Husene tilforsegle og Nøglerne i mit Hus indbære, hvormed ikke en ringe Farlighed medfulgte, som paa samme Tjenere befandtes, idet fire af dem ere bortdøde, og jeg da i al den bedrøvede Tid maatte parere de pestsyge saavel som de sunde, hvilket falder altfor vidtløftig H. K. M. med at besvære, saa og herforuden den store ugentlig Møje, Besværing og Hovedarbejde, som med det mangfoldige Borgerskab og andre Folk her i Staden saa vel som udenbys og af adskillige fremmede Nationer daglig i mit Hus forefalder, saa og til Tinge og Raadhus med Domme og adskillig anden stor Vidtløftighed, som umuligt er at kan specificeres, holder og selv hertil, som mine Bøger kan vedligeholde, en Skriver, som aarlig har stor Løn af mig.

Derimod, allern. Herre, har jeg ikkun aarlig en meget ringe Løn til mig og mit Folk at holde, hvorfor jeg nu allerund. indflyer til E. K. M. i den allerydmygest og underdanig Forhaabning og Tilforsigt, E. K. M. allern. min meget mødsommelig og lange besværlige Tjeneste anse ville, at jeg nogen ringe Beneficia nyde maatte osv.

Hafniæ den 24 Martii Anno 1656.

E. K. M.'s tropligtig og
allerunderdanigste Tjenere
Claus Rauffn.

Herved ligger en «kort Memorial» til Oversekretær Erik Krag, hvori det hedder:

Jeg fattige Mand har til aarlig Løn af H. K. M. for mit meget store, farlige og besværlige Kald og Embede 80 Rdl., en Hofklædning for 10 Rdl. og paa en Dreng 13½ Dlr. Deraf har min Skriver, som jeg selv til Bestillingen holder, foruden fri Kammers, Seng, Mad og Øl 30 Rdl., uanset til den allerringeste Skriverstue, hvor fast ringere og mindre Skriven falder end som hos mig, holdes Underskriver, mens min Skriver har jeg selv holdt paa 19de Aar foruden min Skriverdreng, som mig ikke en ringe Ting kost har.

Han søger om en Gaard, som hans Fætter Klavs Andersen, der har tjent Kongen paa Proviantbuset og Bremerholm over 30 Aar, havde tilforhandlet sig, og som var brændt, men medens denne var ifærd med at lade den opbygge, døde han i stor Gæld til ham, hvorfor han søger om Bevilling paa samme Gaard fri i sin og Hustrus Levetid.

10.

7. Maj 1656.

Professor Peder Spormans Erklæring om Damhussøen.

Om Langvaadsdam, naar den til Academiet er kommen og for it enemerke udlagt, melder litere Frederici II gloriosissimæ memoriæ regis de permutatione bonorum Knarderup, dat. Hafniæ 7 Julii Anno 1561, saaledis:

Disligeste haffue wi oc ladet till forskrefne Kiøbenhaffns Universitet udlegge Langvaadsdam for et friit enemerke oc Wallore by med Mølleskoven enemerke oc al sin rente oc rette tilliggelse til vederlag for hvis den skou oc de enemerker, søer oc fiskevand, som laa til Knarderups closter, var mere end det gods oc eyendomme, som vi forskrefne Universitet med Claræ kloster erlagde.

Hvad Demmingerne med Sluserne wed denne sø belanger, som nu ere tvende, den syndre nemlig oc den østre, da vedkommer Academiet alleniste den østre med sin sluse, giennom hvilken wandet til Kiøbenhaffn udløber, wed lige at holde. Den syndre demming, som er den største, lengste oc brediste, war icke aff begyndelsen, da søen til academiet udlagt bleff, men er først bleffven Anno 1621 effter Høystloulig Ihukommelsis Konning C. 4 til naadigste befalning oc anordning opsat, giort oc fuldferdiget til en nermere oc bedre landewey mellom Kiøbenhaffn oc Roskilde, hvilken landewey ellers gick tilforne giennom Hwidore oc wor for den reisemand, i synderlighed naar waat weirlig indfalt, tung oc besverlig, hvorfor oc herrederne haffuer hvert sin deel af same landewey wed lige at holde. Oc effterdi Kongen same demming eller dige haffver ladet giøre, kaldis endnu slusen, som yderst derudi er, Kongens Sluse.

Den østre sluse Academiet wedkommendis befindis nesten 1½ alne bredere at wære end Kongens Sluse oc bredere end gryften, som uden for er oc wandet wed til Kiøbenhaffn ledsagis, saa at den nock kand sluge hwis wand, der tilfalder oc igiennom løbe skal.

Om ny stiboer derfor giøris skal, da er kongelig forbod højt fornøden, at ingen dem under stor straf maa beskadige, thi ellers bliffve de ey i fred for onde oc wanartige mennisker, som dagligen erfaris.

Dette saa korteligen H. Exc. Hr. Canceller, wor gunstige oc høystærede Patron oc Conservatori, til erindring herom efter H. Exc. egen gunstige befalning jeg haffver skrefvet.

Hafniæ 7 May 1656.
Ydmygeligst
Peder Spormand.

11.

16. Febr. 1658.

Christianshavns Borgeres Klage over Indkvarteringen.

E. K. M. paa det allerwnderdanigste at tilkiende gifue, at største dehlen borgerskabet i Christianshafn ingenlunde kand tilweyebringe lifsmidel af prouiant til den stoere indqvarteering, som af oficerer, rytter och soldatter i denne besuerlige tilstand dennem indquarterit er, men nødes til inden faae dage udi største elendighed at rømme och forlade huus och eye, med mindre E. M. i nogle maade noget af besueringen naadigste wil forlette, huilchet kunde skee i efterfølgende maade: 1. At de officerer, rytter och soldaatter baade af lifcompagniet och andre, som giør steden aldeelles ingen tienneste, maatte paa andre steder henleges. 2. At den fattige almue maatte bekomme af Provianthuset til de 2 parter af, huis i denne nøds tilstand her indquarteeres, nemblig til 800 mand, eftersom nepelig den tredie part af indwonnerne er wed saadanne midel, at en huer meere ind en soldatt kand wnderholde, och de øfrige, som mehre formaaer, er meere end trej gange ofuer deres formufue imod dennem i Kiøbenhafn efter advenant med indquartering besueret. Huis E. M. af fetallie naadigst bevilger, kunde huer wge paa engang annammis och wed tuinde af borgerskabet til de nødtørftige daglig vddeelles och de derfor regenskab at giøre. 3. Stadsgrafue saawelsom reveren tuers ofuer fra wolden til Brøgersit er borgerskabet nu omstunder gandske wmugligt at opiise, anseendes di nu paa en tid lang wed halfparten nat och dag maa i gewehr paa wagt, resten hafuer arbeydet paa wolden med bateri och tømmerwerch omkring och wnder støcherne saawelsom andensteds, huor best behof giøres, och wndertiden at opise, saawidt dennem mugligt hafuer werrit, thil det øfrige behøfuis anden hielp. Christianshafn den 16 febr. 1658.

E. K. M.'s wnderdanigste tiener

Borgemester och Raad sammesteds.

Et lignende Andragende udstedtes 17. April 1658.

12.

11. Marts 1658.

Borgerne i Forstæderne søge om Tilladelse til at flytte tilbage til deres Huse.

Gunstige Weluisze Herrer Borgemestere och Raad her vdi Kiøbenhafn. Wi vnderskrefne fattige mend af borgerskabet her sammesteds ere af stor trengende nød høylig foraarsaget woris egen sambt encher och faderløse børn store anligende och skade tienestuilligen at andrage och tilkiende gifue, at eftersom wi fattige folch med stor møye, bekostning och pengis vdleggelse hafuer bygt huuse, waaninger och haufuer, indplanchet vdi forstaden for Wester och Nøre porte, vdi den forhaabning wi och woris børn kunde hafue och nyde nogen ringe part deraf til hielp och til aarlig skat och tynge med indquartering och anden paaleg at vdrede och wid lige holde, huor ofuer en stor deel af os sambt fattige encher och faderløse børn een anseelig part af woris fattige middel och formue der vdi hafuer stochen och er bestaaende, huoraf wi aarligen hafuer vdgifuit jordskyld til Kiøbenhafns bye saa uel som grundskat til Ko. Ma. och Cronen, saa ofte det er blefuen befallit och paabøden.

Mens eftersom nu, Gud bedret dis werd(!), at samme woris och andre fattige folchis huuse, haufuer och waaninger vdi denne besuerlige krigstid af ryter, soldater och andre en stoer deel vden begge porterne ere ruinerit och afbrøt, brendt och forderfuit, saa der lidet af en deel huuse igienstaar, mens plancher och planchewerck om hafuerne fast i grunde ødelagt, opbrent och bortstollen, saa dend skade, fattige folch der vdofuer lid och taget hafuer, kand iche med mange tusinde daller igien oprettis och betallis, och eftersom fattige folch, som nogen ringe middel och formue endnu hafuer beholden, gierne wille byge och forbedre det, som endnu paa platzerne ere bestaaende, och en deel allerede derpaa begyndt hafuer, at de kunde hafue nogen ringe skyuel ofuer hofuedet och byen vdi fremtiden kunde bekomme sin rettighed, mens nu er det os wemodeligen och med smerte kommen for øren, at huis bygning endnu er beholden och paa pladtzerne staaendis, gandske skulle i grunde ruineris och afbrydis, huilchet wille blifue for mangen fatig mand, ja encher och faderløse børn, huis middel och formue der udi sticher, en vlidelig skade och afbreck. Huorfore wi fattige folch baade paa woris egne och medborgers sambt encher och faderløse børns weyne paa det aller ydmygeligste och tienstuilligste indflyer til woris gunstige och kiere respectiue øfrighed, weluise borgemestere och raad, och indstendig och nøduendig begierer, at E. W. W. wille denne worris store nød och anligende for H. Ko. Ma., worris allern. herre, vnderdanigst andrage, at H. K. M. af naade och medføde kgl. mildhed naadigst wille beuilge och tillade, at wi motte fremdeelis nyde woris huuse, haufuer och eiendomme vden bemelte porte, saa de ey maa afbrydes, mens fattige borgerskab, som nogen middel och formue endnu kand hafue eller hos andre got folch kunde blifue crediterit, motte tilladis at byge och forbedre de forwøstede huuse och eiendomme, som nu ilde er spollerit och medhandlet, som wi fattig folch med stor møye, bekostning och pengespilde hafuer samlet och til weye bragt, efterdi Gud allern. os nu med fred naadeligen hafuer begafuet och welsignet. Wi wil paa det allerunderdannigste hafue dend goede tilforsigt til H. K. M., at dersom denne woris nøduendig anliggende blifuer for H. K. M. retteligen beret og vnderdanigst andragen, at dend goede Herre os fattige folch joe med naade her vdinden blifuer bewogen och it naadigt suar formodendis. Wil hermed nu och altid hafue E. W. W. vnder dend Allerhøyestis beskiermelse throligen befallit. Kiøbenhafn dend 11 martii anno 1658.

Ydmygst af hiertens' suck Cathrine sl. M. Peders, en fattig præst encke med hendis faderløse. Anders Matthisøn, Præst til Hospitalet. Hans Therckelsen. Lauridtz Pedersøn. Dauid Madtzøn. Johannes Jacobus Haymb. Lauridtz Nielsen Wyff. Samson Gertsen. Jurgen Lehnhardt. Niels Rasmuszen. Rasmus Hansen Munch. Jacob Pedersen. Marcus Trabbler. Anders Vilsen. Petter Eskbach. Forskrefne paa samptlige vorres egne och fattige enger(!) och faderløse børns vegne.

Et lignende Andragende udstedtes 26. Febr. 1658.

13.

22. Marts 1658.

Natmanden søger om Tilladelse til at føre Urenligheden udenfor Vesterport.

Gunstige weluise Borgemestere och Raad. Gud Fader naadelig spaare och beuaare Eders Weluisheder lenge och vell med langvarendis kaarskhed och sundhed baade thil lif och siel. Ehr ieg fattige mand høylig foraarsaget at anmode E. W., eftersom den herren staadtz hofmand Frederich Thurisøn hafuer mig strengeligen thilsagt efter General Major Skakis befalning huis wrensel, som min folck renoverer, af staaden skulle endeligen henføris paa Langebroen ved Bø[r]sen. Det ehr mig fattig mand nu vmueligt at efterkomme, det ehr i den førige krig saa skeed, daa kunde min foelk ingen fred hafue om natten for druchen bosmænd och andre fulde foelk, som idelig paserer paa gaaden om nattethide, saa min foelk den thid blefu ilde meedfaren och thuende dødlig forvunt och iche meere kunde arbeide och doede et halft aar der efter, di andre drog dieris vey at Thyskland igien, saa ingen vilde arbeide miere huos mig, førend der blefu forornit en anden wey thil stranden vden Vester port, for det kunde iche skiche sig nu.

Gunstige øfrighed, broen ehr nu siden saa forbygt med boder och saa steil, saa at huad w-rensel, der nu blefu didført, kunde wel folken ofuen paa broen afvaske, men vnder neden paa bielcherne och pællen kunde di iche thilkome, saa det om sommer dag· vilde gifue en stor stangk af huis wrenlighed, som blefu spilt, derfor, fromme øfrighed, ved ieg ingen bedre plaadtz och gafnligst at bortføre det wrenlighed end vden Vesterport, og det ehr den nyttigste plaadtz och steed, som ehr opsøgt at førre wrenligheden i stranden och ingen menisker i veyen thil hinder eller skaade, och der kan [man] med freed det af wognen afskaffe, for [det er] langt uden for stadzens vold och graf [och] blifuer ført saa vit i stranden en thimme, [at] det blifuer en anden thimme bor[t]skylt. Gud ved, fromme øfrighed, der ehr ingen næring at lønne folken med och holde heeste och wogen ved lige med i denne sørgelig thid, der ehr iche merre arbeidet den gandske vinter end som 6 nætter, och nu thilkommende sommer vil det gifue en stor stangk med at renovere i staaden, thi alle huser liger nu fulde af foelk, och min foelk vil endeligen thage forlof, om saa ehr, di skal førre thil Lange broen, for di befrycter sig for skaade, som di andre hafuer bekommet thiilforne, derfor ehr min ydmygelig bøen och begiering thil min fromme øfrighed, at i vilde vel giøre och maget, det kunde gaa skichelig thil, at ieg kunde beholde folken, at di iche drager bort, ieg ved ingen andre igien at bekomme her i Dannemark. Disse hafuer kostet mig noch, før ieg fich dennem hid igien, beder derfor min fromme øfrighed for Guds skyld, at i ville vel giøre och wærre mig fattige mand beforderlig, ieg maatte beholde min gamle vey och pladtz, min fromme øfrighed vel ueed, den hafuer kost en heel hob penge. Dersom min foelk drager bort, huorledis kand ieg daa det kongelige slot och byen faet renoveret och forestaa min bestilning? och ieg nest Guds hielp forventer min frome øfrigheds milde suar her paa och ansee denne min ymygelig suplication, den euige Gud i himmelen vil eder det igien rigelige belønne. Hermed vil ieg befale eder alle samptligen under den Allerhøyestes protection och beschiermelse med alt kiert hafuende baade thil lif och siel. Actum Kiøbenhafn den 22 martii anno 1658. Den gunstige øfrigheds fattige plictuilig thiener igien altid Erhartt Koch, nattmeister.

14.

23. Marts 1658.

Forslag til Vandvæsenets Forbedring. Herom Reskript til Magistraten 31. Marts 1658 (Kbnh. Dipl. V. 441).

Gunstige och weluiise Borgemestere och Raad.

For Eders Welwiishceder hafuer ieg vnderskrefne paa det thienistwilligste at andrage, eftersom denne stad Kiøbenhaufn ideligen, sommer och winter, stor mangel och nøed baade paa det springende saa och paa det rindende wand lider, formedelst det vdi vthide och paa vtilbørlige steder bortløber, saa ey huercken byen eller des indbyggere det i rette thide kand faa at bruge, huorfore ieg hermed paa det thienistwilligste mig hafuer anmeldet hos w. w. borgemester och raad, at ieg belofuer at forskaffe byen deris rindende och springende wand ahrligen, winter och sommer continuerlig, saa ey byen herefter sig skal hafue billig aarsag ofuer det ferske wand at besuerge, saa frembt at ieg ellers der ofuer som ehn inspector maa raade at demme och lade løbe, naar och paa huad thid thienlig och byen til beste kand erachtis, huilchet endelig och nu vdi thide wilde hafuis vdi acht, at førind winterwandet forløeb, da vdi thide at kunde forekommis, paa det at, om saa skeede och sommeren med thyrcke sig wilde lade bewege, mand da wandet thil byens beste kunde hafue i behold och thied efter anden med nødtørftigheed hafue at niude. Huorfore w. w. borgemester och raad wilde efter min tienistwillig anmoding wehre mig behielpelig, at ieg derfore tilbørligen motte bekomme ehn billig och ahrlig løhn, saauit deromb med w. w. borgemester och raad kand worde accorderit efter deris goede och welwisheeders goede willie och sambtøche, huorimoed ieg belofver vdi alle maade mig med throe och flittighed at lade betee och befinde. Actum Kiøbenhaufn d. 23 marti anno 1658.

E. W. W. borgemester och raad thienstwillige

Christian Jendtzmehr.

Memorial paa huis som giøris fornøden och endelig skal med forderligste stilles i werck, saa frembt ellers byen i frembtiden skal hafue at niude wandet i rette thide. 1. Wed Peblingsøe wil thuende forlorne demminger slaes, indtil at jorden worder bar. 2. Wed de Høylærde deris Søe Langeweeds damb wil paa thuende steder demmis, som vdbryt ehr, indtil jorden worder bar. 3. Wed Leersøe skal i lige maade en stacket demming slaes. 4. Wed Immedrup søe skal i lige maade demmis i thide, ellers ehr dett wmueligt, at det springende wand til byen kand komme. 5. Vttersløff søe skal stiborne flies och forendris. 6. Gientofte søe iligemaade ehn dehming, dog iche ret lang. 7. Ehn liden demmingh ofuen for Gientofte søe, som i lige maade wintter och efterhøest wand kand holdes. Samme bekostning kand mand ey nu fuldkommeligen ofuerslag giøre, mens dog vngefehr skal det ey sig ofuer 800 rdl. beløbe. Mens saa snart jorden worder bar, at mand wis mahl och fundament kand hafue, wil ieg mig widere derpaa vdførlig wide at ehrklere.

15.

2. Juni 1658.

Magistraten klager over den byrdefulde Indkvartering.

Stoermechtigste, Høybaarne Første, allernaadigste Herre och Konning. E. K. M. nødis wi ennu til paa det allervnderdanigst och ydmygeligste at bede och ansøge, at E. M. eders gode tro borgerskab her i staden deris store besuering, som de ennu af indquarterungen vdstaar, wilde allernaadigste behage at lade afskaffe, saa at de ey gandske worde ruinerit, mens efter den store pressur kunde forskaanis och komme i roligheed och nogen god tilstand igien, och om derforre allern. motte anordnis och befalis, at generalerne med deris mange betiente och heste, nemlig feltmarskalck Ebersteins, general leutenant Skack, general mayor Trampe och andre, nu maa sig sielf quarteer forskaffe, om de her lengere i staden skal forblifue, thi borgerskabit kand dennem ey lenger vnderholde, och om af militien for een eller anden aarsag skyld her fremdellis i staden skal werre, at dermed saaledis maa anordnis, at det kand skee vden borgerskabens bekostning och besvering. Forhaabendis herom E. K. M.'s naadigste gode svar och hielp Eders gode thro borgerskaf til thrøst, gaufn och gode, saadant wil Gud allermectigste E. K. M. igien belønne. Kiøbenhafn d. 2 Juni anno 1658. E. K. M.'s thro vndersaatter

Borgemestere och Raadmend sammesteds.

16.

6. Juni 1658.

Klage over Soldaternes Adfærd mod Torvebønderne.

Gunstig velviise Borgemestere och Raad.

Høyeligen foraarsagis vi vnderskrefne med mange fleere voris medborgere Eders Velvisheder klagelig at andrage och tilkiende gifue dend store misbrug och vskichelighed, ja grofue ofuerlast, som di fattige landsaatter och bønder daglig af soldatterne, som vagt holder, baade inden och vden portene tilføyes, och ded i adtskillige maader, som epterfølger. At naar bonden kommer her til byen enten med ved eller andre vahre, som hannem fraplyndris och berøfuis kand, da legger en deel dennem deris yderste och største flid ded at epterkomme, desforuden ofuen paa til vorder bonden, naar hand derimod vil sige eller sit befrie, med hug och slag ofuerfaldet. Naar nu bonden atter vil hiembreise och holder med heste och vogne sit ærinde at forrette paa gader heller ved porten, da anvender en deel af forskrefne soldatter deris høyeste oc yderste flid, som ofte skeer, at frarøfue dennem ej alleene en deel di wahre, de sig af os borgerskab tilkiøbt hafuer, mens endoch iche sparer dend fattig boendemands heste och wogentøy, nemblig selier, tømer, lundsticher, halskaabler, vogenfieller och huis meere dennem kand fra berøfuis, herforuden hender sig ofte, at mangen bonde eller andre fremmede af v-videnhed kand indgaae udi dend gamble Nørreport, da strax fratagis hannem enten hatt eller andet, som hand igien maa løese saa dyre, som di hannem ded foresette vil, eller och det aldeelis miste, huilche forskrefne klagende poster vi med verchende hierter daglig, som væmodig er at beklage, maa see for øyen, och dersom nogen af os da saadan vskichelig medfart vil afraade, suaris vi med mange vbequemme ord och megen vfine och traadtzige tale, huorudofuer før er meldt, vi endoch høylig och nødvendig foraarsagis E. Velvisheder hermed at bemøde, och epterdi at ansee ehr, at bonden ofuer slig vtilbørlig medfart meegit forsuekis, vi fattige vndersaatter och borgerskab, som, nest Gud, maa søege voris næring hoes bonden til os sielf och voris husis ophold, med stor indquartering och anden adtskillig paaliggende tønge at vedligeholde, ja ei nermere middel same soldatter nest Guds bistand med at forsørge end forskrefne fattig ringe næring, som os i saa maader forringis och forsuekis, huorfore vi i denne voris høye anliggende høyelig och nøduendig foraarsagis til voris gunstig øfrighed, velvise Borgemestere och Raad, tienstuilligst at indflye och ydmygeligst, om mueligt, begiere, at forskrefne maatte ansees och di bedste middel til saadan misbrugs afskaffelse rammis, huilken stoer velgierning Gud allermegtigste vfeilbahr igien vedderlegge vil, vnder huis aldmegtig protection vi E. V. V. trolig i vold vil hafue erønsket, och ehr her paa E. V. V.'s goede giensuar ydmygeligst begierende. Actum Kiøbenhaufn dend 6 Juny anno 1658.

18 Underskrifter af ukendte Smaaborgere.

17.

15. Aug. 1658.

Rigsraadets Indstilling til Oversekretæren om Benyttelsen af ledige Officerer, om Underholdning af de svenske Fanger og Behandlingen af den svenske Gesandt og hans Følge. Herpaa kom Reskripter 16.—18. August (Kbnh. Dipl. V. 465—67).

Wenlig Memorial til Secretereren.

Eftersom de fiire borgemestere idag hafuer veret i Raadstuen och gifuet tilkiende, at her findis en stoer haab officerer i byen, som hafuer ingen folch, huilche iche lade sig finde enten nat eller dag paa woldene, da siunis fornøden, at paa saa mange, som quartier bekommet hafuer, giøris rigtigh ruller och K. M.'s naad. befalning vdgich til General Lieutenant Vldrich Christian at ordinere dennem til hest deris post och General Lieutenant Schack dennem til foeds, paa det at, naar anlob skeer, enhuer sig kunde lade finde och om natten besønderlig tage sin anbefallende pladtz iagt, de, som sig iche lade finde, skal hafue deris qvarter forbrudt och dog gaa til volds, for ingen, som er føer och sterch, er derfor forskonnet.

De ryttere, som iche ere munterede heller hafue saddel och geuehr, siunis at kunde gaa paa woldene, indtil det dennem forskaffis, som dennem mangler.

Borgemesterne begierte, at fangerne motte henføris i den ene ende af Seilhuset och med vagt vel forsees, mens efterdi de queste der skal vere, siunis os raadeligere, at de gemenne blef sat i en af laxhusene och de andre i et andet huus, huor de bequemmeligh kunde vere, huorom borgemestere och raad vilde hafue befalningh; deris vnderholding siunis at kunde skaffis dennem af Prouianthuuset, eller och om mand kunde faae en vert, som vilde tage sig dennem an at spise, och hand derfor kunde faae sin betallingh af cronnen, och at de maate holdis vel, at andre iche skulle niude det ont ad, och vil forbiudes, at ingen gaar ind til dennem.

En hob af gesanternis tiennere ere føert paa Raadhuusit, de begierer at viide, huorledis med dennem skulle forholdis, och huem dennem vnderholding skulle skaffe. De suenske officerer, som ere fangne, begierer de at maate settis hoes sloedtzfoegden, som de pleyer. Mens som os berettis, at gesandternis heste skal til andre vere gifuen, saa begierer vi vnderdanigst, H. K. M. vil tage udi consideration, at de danske rigens raaed, som af Suensken hafuer veret fangen, er tilforne med største høflighed antagen och holdet, och derfor iligemaade lade gesandterne, som er kommen her fide publica, vederfahris det samme och niude sicher geleid, at mand iche skal høre ilde anden stedtz och mange det undgielde. Gesandteren besuerge sig ofuer, at hannem ingen visite giøris.

De begierte och, at dersom gesanterne iche maa løes gifues, at hand da maatte komme ud paa parolle, om hand det vil, til en visse dagh sig igien at indstille, och at hans familie och svite, som hand hafuer føert herind, maatte komme ud med hannem. Secretereren veed sielf, huad Holger Vind hafuer sagt, huad promesse hand giør, om hand maa komme ud. Hauniæ d. 15 augusti 1658.

Olluff Parsberiigh. Jørgen Seefeldt Christophersen. Hans Lindenow. Frederich Redtz. Mogens Høeg. Christen Skiel. Henrich Rantzow. Otthe Kragh.
Axel Vrop. P. Reetz.

18.

Aug.—Sept. 1658.

Rigsraadets Opfordring til Forbud mod Lys paa Lofter og i Taarne.

Memorial.

Eftersom erfahris, at fast huer aften och allermest om natten, naar der begyndes wnder thiden paa wolden med støcker och musquetter at schyde, i mange huse her i byen paa di høyeste lofte och taarne brendis lys, da end dog lettelig erachtes kand, sligt icke af wndt forseet och intention, mens megit mehre af den aarsag skeer, at enhuer wil see och wide, huor och paa huad steed allarmen skeer, mens efterdi det udi beleyringen aldeelis icke bør at wehre, dermed ochsaa fornemmis, at sligt hos soldatesquen den gemeen mand foraarsager och gifuer anledning til atskillige efterthenckende talle och discurs, huor udofuer lettelig en och anden dissordre och w-leyligheed kunde følge, huorforre det høyligen giøres fornøden, at herudi alle och en huer sig tager wahre och icke tilsteder her efter paa høye lofte och taarne at hafue lys, fornemmelig paa di thider, naar der fornehmes nogen allarm eller schyden paa wolden at opkomme.

19.

10. Okt. 1658.

Rigsraadets Indstilling til Oversekretæren om Underholdning af de Militære og Erstatning til Amagerne for røvet Kvæg.

Wenlig Memorial til Secretereren.

1. Begierer wenligen, Secretereren hoes H. K. Ma. vnderdanigst ville tilkiende gifue, at til Obriste lieutenant Debberens saauelsom Mayor Henskens

officerers och compagniers vnderholding nu ingen middel wides, eftersom de hidindtil af Amagger land efter kgl. anordning hafuer haft deris forpflegung. Iligemaade wides til Ritmester Roesse hans officerer och beredne rytteris heste ingen vnderholding. Huad rytterne udi sig sielf angaar vnder forskrefne ritmester Roese, saa hafuer de deris uggelig tractamente af de høylærde, huilchet wi H. K. M. udi tide vnderdanigst hafuer villet gifue til kiende, efterdi dog stenderne sig tilforne erklehrit, at de iche middel viste til rytterie och foedfolch, nemlig vnder General Lieutenant Gyldenløwe, Gen. Lieut. Schach, General Mayor Hans von Ahlefeld, Obriste Friderich von Ahlefeld, Obriste Quitzou, Obriste Krag, Obrist Lieutenant Bessel och artiglerie betiendte, som de sig paataget och hid indtil med besuering vnderholdet, paa det i thide paa middel dertil thenckis kunde.

2. Och eftersom befindes, at en deel af adelen, officerer, borgere och andre hafuer i stor mengde ladet inddrifue queg, suin och faar, som de fattige Amagger folch tilhørte, och ingen betalling derfore willet gifue, saa efterdi slig medfart er uchristelig och uloulig, begieris vnderdanigst, H. K. M. naadigst ville befalle sterch inquisition at maatte skee, at alle, huem de och vere kand, som paa dend maneere queg vden betalling hafuer bekommet, det ufeilbahr strax skulle gifue tilkiende ved lød och merche och tilfortencht vere rigtig at betale, huis deraf allerede kand vere slagted och forparterid, det, som endnu er lefuendis beholden, eigermendene igien at restituere, om de det ey for penge sielf ville afhende, saa bemelte fattige Amagger folch saadan skade, som for dennem er utaalig, ey skulle lide. Actum Hafniæ d. 10 october anno 1658.

J. Gerstorff. Olluff Parsberiigh. Jørgen Seefeldt Christophersen. Hans Lindenow.
Frederich Redtz. Mogens Høeg. Christen Skiel. Ottho Kragh. Axel Vrop.
P. Reetz.

20.

1. Marts 1659.

Erklæring af den under 22. Feb. 1659 (Kbnh. Dipl. V. 595) nedsatte Kommission om, hvori den Kjøbenhavn bevilgede Stabelret skal bestaa.

Eftersom wii hafuer bekommit H. K. M.'s naadigste befalling daterit d. 22 febr. nerwerende aar, indholder at conferere indbyrdes, af huad wahre Kiøbenhafns stabel udi kunde bestaa, och paa huad maade det best kunde udi werck stilles etc., saadan H. K. M.'s naadigste befalling udi ald vnderdanighed at epterkomme, hafuer wii samme werck ofuerweyet och paa H. K. M.'s naadigste behaug for godt befunden, om Kiøbenhafns bye til en stabel stads stabiliring med epterskrefne privilegier naadig motte benaades, huilcke privilegier de andere stabel steder, som epter goed befindung udi riget kunde anrettes, i lige maader kunde meddeelis.

1. At Stabel stederne motte hafue dend frieheed, at ingen kiøbmands wahre uden landz fra kommende nogenstedz i riget maa indføris end alleniste til stabel stederne, udi huilche stabel steder de først skulde oplegges och i ded

ringeste fremmedis wahre otte dage hafue ligget, førend de nogen andenstedz maa hen transfereris, iche heller motte nogen wahre af riget vdføris, vden det skeer wed stabel stederne, och at herudi ingen wahre skulde excepieres uden alleniste kalck, steen, biugnings thømmer udi indførselen, dog alt vnder det skin, ingen vnderschlef skulde bruges med andere wahre vnder høyeste straf.

2. De smaa kiøbsteder skulde dieris frieheder hermed iche betages widere, end at de icke maa hafue nogen ind- eller vdskibning til eller fra fremmede steder, mens at dieres wahre skal føres til stabel stederne och igien hendte dieris nødtørft fra stabel stederne, huortil de och motte bruge smaa faartøieg. At saaleedis for godt befunden er, des til widnisbiurd hafue wi dette med egene hender vnderskrefuet. Actum Kiøbenhafn d. 1 martii 1659.

Dette saaleedes paa K. M.'s naadigste behaug begieret at werre bekreftes.

Mogens Høg. Otte Kragh. Heinrich Müller. Selio Marselius. Hans Nansen. Christopher Hansen. Find Nielsen. Peder Pedersen. Frederich Turesen. Heinrich Jacobsen. Casper Groeth. Albreth Itzen. Jørgen Hansen Rafn.

21.

20. April 1659.

Jakob Madsens Enke søger om samme Frihed som Borgmesterenker i Kjøbenhavn, hvilket bevilgedes hende 11. Maj (Kbnh. Dipl. III. 488).

Allernaadigste Herre oc Konning. Jeg fattige bedagede encke høyeligen foraarsagis at andrage min store nød oc trang for E. K. M., formodendis at I som en landsens fader oc naadig herre anseer denne min nødvendig supplicats, at eftersom jeg fattig quinde hafuer nu siddet en bedrøfuit encke udi sex aar efter min sal. hosbondis død oc imidlertid opholdt mig oc mine mange store børn, hafuer forseet tre af dennem vdi ecteskab, siden deris sl. fader ved døden er afgangen, foruden min store vitløftighed, ieg sidder wdi, med min store rente, ieg aarligen skal erlegge oc vdgifue, huilket ieg nogenledes wdi freds tid hafuer kundt reddet mig, mens nu i denne onde oc besuerlige krigstid hafuer ieg fattig encke udstaait oc endnu daglig dags giør alt for megit ofuer æfnen oc formufuen, som Gud oc den gandske meenighed er bekyndt, thi, allernaadigste Herre oc Konning, ieg hafuer nu intet til at tage. Huis gods, min sl. hosbonde hafuer faait i pant af E. K. M., er Eder vitterligt, at det, Gud bedre det, er och hafuer verit i fiendens haand, saa ieg i to aar icke hafuer faait en dalers verd deraf. Børsen belangende, staar den mesten ledig, oc de, som boder hafuer, besuerger dem icke at kand gifue leye deraf, eftersom blyet er aftagit, det regner oc sneer ned paa deris gods. Der er en hollands bogfører, som hafuer indpackit sin materie oc set i en boed, hand er forreist til Holland, befryctis, at det skulle komme nogit til skade oc blifue slet forderfuit, eftersom det er de vare, som icke kand taale vand, huorfore, allernaadigste Herre, ieg er gandske vnderdanigst begiærende, at huis bly, som er aftagit, maatte igien blifue reparerit med skefuersteen, til Gud vil, her blifuer bedre tid.

For saadan oc anden aarsag flyer ieg fattige høybedagit encke til E. K. M., at I af naade oc mildhed vilde ansee mig oc gifue mig Eders naadsens bref, at ieg nu maatte vere forskaanit oc sidde i rolighed paa mine gamle dage, som ieg nu snart er 70 aar gammel oc kand icke lenge vare, thi suaghed oc skrøbelighed slais til alderdommen, forhaaber af mildhed at maa nyde den naade, som andre øfrigheds encker hafuer nødt efter deris sl. mands død, thi Gud er vinde, huad min sl. mand hafuer vdstaait i sit embede wdi denne nyplantet sted wdi 11 aar, hand vaar borgemester oc vaar den første her paa steden; endoc er Gud bekyndt, hvis den sl. mand hafuer giort i forige suenske krig, oc huad ieg hans fattige efterlefuerske nu hafuer giort oc vdstaait i denne besuerlige tid, som baade E. K. M. oc anden christelig øfrighed er bekyndt, om ieg ellers nu paa min høye alder maa nyde det noget got ad, huilcket ieg visselig af E. kgl. gunst oc naade formoder, saadan Eders mildhed vil Gud allermectigste igien rigelig belønne. Datum Christianshafn den 20 Aprilis anno 1659.

Eders kongelig May. vnderdanig tienerinde

Karren s. Jacob Madtzenns.

22.

9. Maj 1659.

Erklæring fra flere Adelsmænd om deres Mangel paa Evne til at yde Bidrag til Fæstningsværkernes Udbedring, Garnisonens Underhold og Indkvartering af hollandske Hjælpetropper.

Eftersom de gode herrer af Dannemarckis riges raad erlig och welbyrdig mand Hr. Oluf Pasberg til Jernet och Mogens Høg til Kiersgaardsholm hafuer bekommet H. K. M.'s tuende naadigste befallinger, den 1. daterit Kiøbenhafn den 7 maij och den 2. dat. Kiøbenhafn den 8 maij, vdi den første indehollende, at de gode herrer med forderligste stenderne her i Kiøbenhafn skulle forsamle och fornemme deris meening, huorledes de tilsinds ere først med arbeidet i festningen at fortsette, for det andet guarnisonens vnderholling efter de beuilgede femb maaneders vdgang, och for det tredie belangende den forventede hollandske secoursis indlogering, eftersom den borgerlige stand for deris part ere vdi beredskab, dog iche dermed begynde, førend de andre stender sig ochsaa resolverit hafuer, den anden kongl. befalling indehollende at flitteligen erfare, huor mange heste hos en huer skulle vere at bekomme och vdi beredskab kunde vere til at bruge vdi udfald emod fienden her for byen: da høygstbemelte H. K. M.'s naadigste befalling at efterkomme hafuer bemelte de gode herrer os faae af adel tilstede herudi byen den 9 maij vdi St. Nicolai kirche ladet forsamle och bemelte poster foreslaget, huorpaa vi de gode herrer paa H. K. M.'s vegne deputerede paa det vnderdanigste hafuer gifuet til giensuar, som følger.

1. Huis den første post belanger, er voris vnderdanigste suar, at vdi de provincier, som en huer hafuer haft sit gods, hafuer mand godvilligen til festningernes reparation och vedligeholdelse tilforne contribuerit, nu ere vi alle

fra vores godz och middeler, huorfore vi iche veed her udi nogen hielp at forskiude, dog dennem, som gaarde hafuer, her med vndtaget.

2. Belangende den anden post suares paa det vnderdanigste, at en huer gierne erbyder sig efter efne och formufue at ville vndsette H. K. M. och sit fæderneland, saafrembt de gode herrer Danmarchis riges raad wille optencke nogen goede middele til credit at faae for en huer pro quota.

3. Den tredie post belangende suares vnderdanigst, at de, som ingen gaarde hafuer, ligger til logement hos andre och self leyer deris værelser, formoder derfore denne post dennem inted at vedkomme, men indqvarteringen paa dennem, som gaarde her i byen hafuer, settes til de gode herrer Danm. Rigens Raadz egen gode disposition, som fornufteligen wel rammer alting her vdi, saa vyt billigt och standen gemæs i disse tider kand eragtes.

4. Belangende den sidste och fierde post svares i vnderdanighed, at den største deel befindes ingen heste at hafue, endoch en deel, som heste haft hafuer, af hunger ere bortdøde[1], medens de, som endnu heste hafuer, erbiuder dennem gierne H. K. M. at opvarte, som deres schyldighed vdkrefuer.

Dette vores korte och vnderdanigste suar formoder vi, de gode Herrer i beste mening optager och H. K. M. til det beste refererer, vi forblifuer de gode Herrers thienstwilligste Hafniæ d. 9 maij 1659.

Wincendz Bille. Jørgen Marsuin. Niels Krabbe. Oluff Brockenhuus. Erick Rosenkrantz. Steen Brahe. J. Friis. Axel Sehested. Christian Vrne Jørgensen. Jørgen Reedtz. Frandtz Brockenhus. Otte Skiel. Jørgen Rosenkrantz.

23.

27. Maj 1659.

Indkvarteringskommissionen paa Kristianshavn klager over større Ejendommes Fritagelse.

Stormegtige høybaarne allernaadigste Konning.

Eftersom borgemester och raad her i staden nyligen er tilstillet E. M.'s krigskomisariers asignation paa 673 rixdr. vdi indstaaende maanet fra den 20 maii at regne, som til oberst Bohts regimentz vnderholding skulle erleggis, saa hafde vi vel vnderdanigst formodet, at vdi gunst och naade skulle blefuet anseet, at vi ofuer efne oc lighed imod naboer at regne fra krigens anfang hid indtil hafver weret belastede, som nogle gange baade mundtlig och skriftlig i ald vnderdanighed andraget oc beuist ehr. Dog dete vanseet woris plicht och skyldighed hørsommelig at efterkomme, hafuer wi efter woris g. borgemester och raads flittig anmoding och vdi deris neruerelse endnu paa ny igien taxeret borgerskabet saavel som andre fattig induonere, som borgeskab endnu icke hafver achtet sig suficiant at paatage, fra den fattige, som af yderste efne kand agtis formuende at holde en half soldat, och siden efter aduenant indtil den fornemste derimod 15 soldater paaleggis, wed huilchen medfart vi formoder paa den neruerende maanet sex hundrede rixdaller at til veye bringe i penge och spisning, dog hervdi naadigst efter bilighed at maatte treffes midel, huorved den halstarig sin behørlig vnderøfrigheds paabud och forbud tillige med os maatte were vndergifne, naadigst anseende, at her befindis tolf hofuedgaarde foruden mange real woninger, som giør byen een stoer anseelse och dog icke en eneste skillings wærd hertil forstrecker, foruden andre, som paa nogle maaneders tid hafver sidet gandske fri, af aarsag dee indtet hafuer wilet nogen paabud parere widere, end dennem sielf hafver løsted. Thilmed skal foruden denne suarighed Karen sl. B. Jacob Madsens, huis boe berettes ved nogle tønder guld her paa steden at vere tilvoxet, lade sig nu forlyde at hafue bekommet E. M.'s benaadings bref at skal her efter were gandske fri for indquartering, huilcken hendis begiering vnderdanigst formodes denne besuerlig tids tilstand icke at vere bilighed gemæsz, thi om dette skal tilladis, da vide wi icke at dadle, at B. och R., huilcke een deel ved rettens betienelse daglig møye och besuering vdstaaer, at dee efter forslaug joe och vnder samme friihed bør at vere begreben, och dersom saadant skee skal, da er her omsider lidet eller intet i saa maade at vdrette, men ved richtig lighed vil vi haabes woris nøduendig guarnison tilbørlig at forsyne. Efter forskrefne vores gunstige B. och R.'s aluorlig befaling er allerede den gemeene soldatæska sampt vnder officererer deris nødtørft paa den første maanet forsynet, til de øfrige vil søges andre middel. Formoder derhos vdi ald vnderdanighed, at dersom vor Herre voris byrde forinden den tid ey forletter, at da naadigst en gang efter mangfoldig anmodinger maa tillades, at steden wed w-uillige comisarier imod Kiøbenhafn maa taxeris, paa det at mistancke och v-taalelig paaleg en gang motte ophefuis och een richtig ligning befates. Begieres venlig, at vores goede respective øfrighed denne vores vnderdanigst suplique for voris naadige herre och konning vnderdanigst ville andrage och os naadigst resolution derpaa affordre. Actum Christianshafn den 27 maij 1659. Eders Kongl. Maytz. throplichtige vndersatter.

---

[1] Hestene.

22 Underskrifter.

24.

22. Juni 1659.

Gejstlighedens Betænkning om den under 19. Juni paabudte Bededag.

Eftersom wi hafuer bekommet H. K. M. voris allern. herris skriftlig ordre om en bededag at skal holdis førstkommendis 1 julij, med naadigst befalning meenighederne med en christelig retsindig ifuer och gudsfryct at lære oc forholde, huorledis de med deres daglig sicherhed oc ubodferdighed hafuer gifuet den langmodige Gud stor aarsag nærværende plage at tilstede os at ofuergaa, saa oc huor stor mact dennem oc alle paaligger saadant med en alvorlig poenitentz endnu i naadsens tid at forekomme oc afvende etc., da tacker vi den gode Gud, som saadan retsindig omsorrig til hans retferdige vredis afvendelse opvecker i H. K. M.'s hierte, ville ocsaa voris embede, saaviit Gud vil gifue naade, med al flid oc troskab forrette, men formedelst de idelige formaninger, som hidindtil af os ere giorte, enten liden eller ingen fruct endnu hafuer skaffet, ere vi paa det underdanigste begierendis, at det maatte behage H. K. M. ved H. K. M.'s offentlig mandat strengeligen at paabiude oc anordne, at huosomheldst enten denne forestaaendis bededag eller oc de andre ordinarie bede- oc hellige dage icke helligholder med Guds ords flittig hørelse, en huer udi sin sognekircke, saavelsom anden gudelig øfuelse i huset den resterende gandske dag igiennem, tilbørligen blifuer straffuit, oc at ingen uden lige straf maa lade sig finde paa gaderne eller kirckegaardene, saalenge tienisten varer, uden høy oc nødvendig aarsag, saavelsom at al vin- oc øltappen sampt anden kiøb oc sal oc al arbeide den gandske dag om hellige dage forbiudis, item at horekipper saa oc suergen og banden, huilcke tuende synder herudi byen alt for meget, detz vær, tager ofuerhaand, maatte ved skarp inqvisition oc derpaa følgende straf afskaffis, hvilcket altsammen best siunis at kunde skee, dersom fiscaler blefue forordnede, som dermed flittig indseende kunde hafue oc dennem en visse mulcta blef tillagt, efter forseelsens beskaffuenhed, af enhuer, sig herimod forbrydendis vorder. Hvis disse poster, indtil videre anordning om anden uskickelighed kunde giøris, maatte udi denne besuerlige tid hafuis udi god consideration, ville vi visseligen formode, at den gode Gud den os paaførte retferdige vredis straf enten naadeligen skal formilde eller ocsaa gandske afvende. Kiøbenhafn den 22 junij 1659.

H. K. M.'s vnderdanigste tienere
Episcopus oc Ministerium Hafniense.

26.

30. Juni 1659.

Kræmmersvendekompagniets Medlemmer søge om særlige Privilegier, med Magistratens Betænkning.

Gunstige, velvise och megit fornehme herrer borgemestere och raad vdi denne kongelig fri rigsstad Kiøbenhafn.

Eftersom til H. K. M. voris allern. herris allervnderdanigste troe tienniste och denne goede byes, i neruerinde krigs vroelighed och fornemmelig denne vformodelig indfald och beleirung, defension och beskiermelsis bestørckning vnder Hans Excelentzis Her General Feld Marschalchs Schacks commendo saavelsom stadtzens hauptmans velfornemme Frederich Turesens direction vi vnderskrefne samptlig kiøb- och kremmersuenne saavelsom andre flere vnge karle her sammestedtz it compagnie paa it hundrede och nogle mand tilfoedtz paa voris egen bekostning med fahne, vnder- och ofuergevehr sampt ald anden dis tilbehør fri och goedvillig opræt och os allertienestvilligst præsenterit hafue saa velsom voris post, huor hen vi ere blefne commenderede, saaledis opvartet och forsiufnit, at vi vnderdanigst, ydmygst och tienestvilligst forhaabe, ingen sig der ofuer vdi nogen maade med goed føye skal kunde hafue at besuerge, saa haffuer vi os samptlige, som vnder samme compagnie verit hafuer, forretaget och vdi sinde fattet disse efterfølgende faa poster til en ringe kiendelse och amindelse for saadan voris store bekostning, ja møye och arbeide af høybemelte H. K. M. allervnderdanigst at søge och begiere, nemblige:

1. At alle de vnge karle, som sig vnder forskrefne compagnie indstillet hafue och nogenstedtz her vdi Danmarch eller vnder Cronen achte at nedersette, threi aars frihed och forskaanelse vdi huad kiøbsted, de sig nedersettendis vorder, efter at de deris borgerskab vundet haffue, for ald borgerlig tynge och besuering nyde maae, anseendis at maaskee den ringeste deel her forblifuer och recessen[1] dog it aars frihed i saa maader beuilger och thillader.

Dersom K. M. denne post naadigst vil bevilge, er borgemestere och raad dermed thilfridtz.

2. At alle de, som sig af forskrefne compagnie her udi staden at nedersette achte, fri til borgerskab for den hid indtil gemene pengis vdgifuelse eller een discretion efter een huers egen vilkaar och leylighed thilstedis och antagis maae.

Denne post, som borgem. och raad vedkommer, bevilge de.

3. At alle vnge karle af kiøb- och kremmersuenne, som sig her vdi staden nedersette ville och vdi kiøbmend eller kremmeris laug achte at begifue, samme laug och sunft for den derom giorde och hid indtil sedvanlige verende pengis taxt beuilges och forundis maae och taxten derimoed for fremmede forhøyis, saa at der nogen vnderskeed imellom dennem, som deris thieniste och opvartning langsommelig tiid herpaa stedit giort hafue, och andre, som af een hendelse hiid reisendis ankomme och laugit, v-anseet de tilforne huercken H. Maytt. eller staden i nogen maade tienniste giort hafue, strax begiere och beuilget vorde, giøris och vere maae.

Borgemestere och raad erachte ey vbilligt, at fremmede, som her ey nogen thid lang tient hafue, de thil lauged for deris indgang gifue een tredie part meere end de, her tient hafue.

4. At ingen lauget herefter beuilges eller der vdi antagis maae vden dem, som derpaa erligen tient och handelen lært haffue, saa och at ingen hidkommende fremmede laugit maa begiere, førind hand hoes een erlig laugsbroder i det ringeste fire aar for een suend thient hafuer, betrachtendis at naar som heldst nogen af os sin thieniste hoes een god mand her paa stedit for dreng och suend fyldist giort hafuer, sig omsider vdi Hamborrig, Lybeck eller andre handels steder vdi Thydskland nedersætte och vdi laugit begifue ville, maa det dennem ey tilladis, førend de der paa stedit otte, thi och fleere aare paa nye thient haffue.

Denne post angaaende forholdis med efter derom K. Mayts. kremerlaugid naadigst meddelte privilegier.

---

[1] Det kgl. Privilegium af 10. Aug. 1658 for «dem, som holde sig mandelig udi denne Fare».

5. Om nogen condition eller bestilling her forefallendis vorder, som nogen af dette compagnie, een huer efter sin stand och leylighed, til forfremmelse gelange kunde och de dennem vnderstaae eller goed fore erkiende tilbørligen at kunde betiene, at det dennem da frit forre staae maae, H. K. M. saadant vnderdanigst at andrage och at begiere, de dertil for nogen anden fremmit, eller huem det vere kunde, at maae vorde promoverit och befordrit, henseende at een deel iblant os vnge karle af skrifuer orden ere, som sig sielf i lige maade strax med os til compagniets bestørckelse vnder vorris fahne och dis commendo præssenterit, begifuet och opvartid hafuer.

Dette remitteris til K. M. naadigst dispensation, saa huis H. K. M. derudi naadigst got siufnis at bevilge, hafue borgemestere och raad icke at modsige.

6. Och eftersom dette compagnie sig nu saa goedvilligen i denne besuerlige tid thil H. K. M. och fæderne landetz thienniste, gaufn och nytte præsenterit, item thog och vagt, saa lenge begiertis, lige vid borgerskabet giort och holdet hafuer, at det derfore fremdeelis her efter vdi fredelig och gledelig tilstand som hidindtil i lige maade it frit compagnie forblifuer, achtis och holdis maae saa och self indbyrdis deris officerer at vdvelge och sette, disligeste at officererne, naar de deris borgerskab vundit hafuer, lige frihed hafue maae med borgerskabetz officerer, som self aftacket hafue, at nyde, saavelsom ochsaa vnder dennem sielf, huis thil compagnietz gaufn och beste betenckis kand, med øfrighedens approbation at stifte och oprætte.

De vnge karle, som dette compagnie betient haffue i denne besuerlige thiid, erachte borgemestere och raad vel at kunde bevilges vnder samme compagnie at blifue och det ved lige holde, indtil de deris borgerskab vinde, och til videre anordning och midlertiid hafue deris egne officerer.

7. Och paa det samme compagnie dis bedre continuere och altid formedelst idelig øfuelse vdi deris gevehr och exercitiis ved lige holdis, saa och sigh kyndig och beqvem giøre kunde, at H. K. M. os een bequem pladtz thil een schydebahne, huor paa een gøyestang och schifue opsettis kunde, naadigst fri forunde vil, och at vi trende general optrechelser om aaret med voris flyendis fahne thil samme pladtz hafue maae, den første efter fahnens anleding H. K. M. thil aller vnderdanigst plichtskyldig ihukommelse, den anden thil Hindes Mayt. voris naadigste Dronnings vnderdanigste berømmelse och den thredie H. K. Høyhed voris allern. Prindtz och herre til vnderdanigst och thilbørlig tacknemmelighed, huorthil vi vnderdanigst forhaabe een ringe opsatz och gevinst af Deris Maytter. och Hans Høyghed huer sin dag at erlange.

Denne post synis ey for sine aarsagers schyld nu at kunde bevilgis.

8. At alle vnge karle, som sig allerede vnder dette compagnie indstillet hafue och her efter indstillendis vorder, fri øfuelse med schyden paa ringe och

geemeene fugle, baade paa landet och vandet, saa vit stadens rettighed och gebiet sig erstrecker, hafue och bruge, saa de vden nogens moedsigelse vbehindret med deris gevehr, naar dennem lyster, vd och ind passere maae, imeden och ald den stund de ey videre, end her vdinden tillat vorder, gaar eller fremkommer.

Denne post synis at striide mod borgerskabeds privilegier och derfore ey nu kand bevilgis.

Och dersom dette Eders Velvisheder, som voris gunstige øfrighed saavelsom andre voris goede patroner befalde och for got erachte och ansee vilde, som vi ydmygst och thiennistvilligst formoede, da er hermed thil E. Velvisheder voris ydmygst begiering os med eders gode intercession hos H. K. M. vnderdanigst behielpelig vilde vere, at H. K. M. af høykongl. libertet, gunst och naade os forbemeldte faa ringe articuler vnder kongelig haand och seygel thil en liden recompens for voris plichtskyldig troe thienniste, stoer omkostning, møye och besuering naadigst forunde och meddeele vilde, huilchet vi stedtze saa villig som plichtskyldig med vorris lifs och blodtz opsettelse for H. M. och fæderne landet, naar fornøden giøris, allerunderdanigst och thienist villigst ville ehrkiende saavelsom eenhuer for sig Eders Velvisheder samptlig och huer særdelis velvilig, hørrig och lydige tienere vere och forblifue. Forventendis visseligen herpaa och thil forderligst Eders goede assistentz och resolution. Den gode Gud eder samptlig altiid vnder sin faderlige beskiermelse fra alle vlyche naadeligen erholde och beuare. Datum Kiøbenhafn den 30 junii anno 1659.

Eders Velv. v. o. p. thiennere

Anders Borris.
Barthel Stuffue.
Frederich Werdelman.
Kield Lauridtzen.
Heyen Fløgge.
Jochim Kurtz.
Claus Holler.
Gregorius Fleischer.
Christian Johansøn Beverlin.
Hans v. Tillen.
Lauridtz Bagge.
Hans Reggelsen.
Hendrich Varenholt.
Cyriacus Rathe.
Hans Tommesen.
Jens Michelsøn.
Peder Lorentzen Stenberg.
Peder Carstensøn.
Hans Pedersøn.

Tommis Jensøn.
Daniel Ralues.
Mathias Jacobsøn.
Werner Cloumand.
Jørgen Finchenhoff.
Cort Melchiort.
Olluf Pedersøn.
Godtske Nielsøn.
Michel Clausøn.
Niels Jensøn.
Petter Holdst.
Henrich Brichman.
Baldtzer Casparsøn Langemach.
Peter Carstensøn.
Hans Lorentzen.
Lambert Mandel.
Poffuel Jacobsøn.
Michael Teschendorff.
Lucas Hendrichsøn.

Johan Hansøn Schwidtzer.
Poffuel Kriesch.
Hans Trøner.
Johan Halfvor.
Johan Aaehusen.
Diderich Molterpas.
Johan von Alchen.
Lorentz Sasse.
Efuert Holdst.
Kield Pedersøn.
Jens Ibsen.
Jacob Feltman.
Johan Nielsøn.
Hans Holgersøn.
Johan Wolff.
Marten v. d. Heide.
Johan Wedige.
Christoffer Richter.
Merten Tolsstorff.

Da Kompagniet var blevet bekendt med Magistratens Betænkning, indgav det 8. Nov. Ansøgning til Kongen, hvori det bad om Kongens Bevilling og ved den 6. Post yderligere aarlig Frihed for Told og Accise af 100 Amer Rinskvin eller 100 Oxehoveder Franskvin til Kompagniets Vedligeholdelse.

Paa Ansøgningen er skrevet:

H. K. M. naad. svar er, at høistbemelte H. K. M. vill sig herpaa efter supplicanternes vnderd. begiering naad. viidere i fremtiiden resolvere. Imidlertiid lader høistbemelte H. M. det naad. forblifue ved de Kiøbenhafns by gifne privilegier och huis borgemester och raad dennem efter recessen bevilger. Datum Canceliet for Kiøbenhafns Slot den 13 decembr. 1659. E. Kragh.

Kompagniet fremkom 20. Dec. med et nyt Andragende, hvor der særlig lagdes Vægt paa Betydningen af den første Post, men herpaa kom intet Svar.

26.

7. Jan. 1660.

To Medlemmer af Magistraten paa Kristianshavn beklage sig over Æreskælden af forskellige Personer (jfr. Kbnh. Dipl. V. 689, VI. 355).

Høigædelle och welbaarne her rigens houfmester, dend aldmegtige Gud forlehne Eders Exellentz et gledelight och lychsallight nyttaar med ald begierlig welstand. Wii hafuer tilfaaren ydmyggeligst klagelig andraget, huorledis wy thuende fatige vndersaatter, som retten och raadstufmidels bestilling herpaa steden betienner, meget vbluelig af nogle onde och opsetzige indwaahner er beskyldet och æhrrørige skieldit, som thingswinde och andre bewisligheder vdwiser, och epterdi mand for denne besuerlige tieds skyld tied epter anden saadandt vpaataldt wille gierne spare, indtil Gud gifuer en bedere tilstand, endochsaa for roligheds skyld paa nogle maaneders tied gaaed dennem gandske forbi med guarnisonens vdgifter och adskilligt andet byens besuerringer, medens were sig huor ringe och lidelight dennem paaleggis, er dog moxen intet forvden vdpantning at bekomme, och deris vforskammede æreskielden kand alligewel iche ophøre, men des grofuere begaaes, saasom endochsaa nu nyligen dend 5 janvary weed en af deris onde quinder vdi en offentlig forsammelingh vdi welb. Oluf Brochenhusis, Oberst Lowbregts sambt andere flere officerers och fornemme gaatfolchis nerwerelse grofueligen moed en af os begaaed er, saa mand maatte end iche nyde freed hiemb til sit hues fra munsterpladtzen, der wy kongelig befalning om munstringen hafde forretet, och wide wy os ingen aarsagh til saadant at gifue, andet end wy woris bestilling, som os af den naadige høie øfrighed betroed er, epter woris æed och pligt forretter, som deris schielderie och beskylding endochsaa nochsom bere widne om i sigh sielf, da eptersom wy vnderdannigst os iche tør vnderstaae raadstufuen med dom och ret at betienne, førend wy for saadanne offendtlig æhreskielden er fri kiendt forvden høig øfrighedz widenskab och sær befalningh, kand ey heller weed woris egen middel med rettens vdførelse skee tilbørlig execution, foraarsagis wy høyeligen Hans Exelentzis her Rigens Houfmesters gunstige gode hielp och bistand til woris æhris forsuar weed rettens befordring ydmyggeligst at begierre saawelsom goede gienswar til epterretningh, huorledis wy med raadstuf rettens betienelse os imidlertied skal forholde. Ydmyggeligst førendis til erindring, huorledis det treffer dend høie øfrighed sielf i lengden weed adskillige retsindige gaatfolchis gemøters forandringh sambt daglig til woxende møie, besuerring och ofuerløb, saa frambt wy fattige vndersaatter, som dog intet nyder at lefue af for wor storre møie och besuerringh, om wy iche tagis vdi forsuar och weed fornøden respect beskyttis. Wy forwenter ydmyggeligst Hans Exellentzis goede befordringh och gunstige giensuar, ønskendis Hans Exellentz vdi Guds høie beskiermelse stedtze at were befallet. Christianshaufuen den 7 janvary anno 1660. Eders Exelentzis plight willigh thienner aldtid

Hans Seurensen. Hans Johansen.

27.

13. Marts 1660.

Præsterne ved S. Nikolaj Kirke klage over Forringelse i Indtægter, navnlig over, at Holmens Præster ville drage en Del af deres Sogn under sig.

Velvise borgemester oc raad, høiærede patroner. Foraarsagis vi underskrefne sogneprest oc capellaner til S. Nicolai kircke klageligen eder at tilkiendegifue, at efterat os ved fiendens indfald ere betagne all vor genant oc det geiselige(!) gods, som præsterne for deris ugeprædickener tillagt er oc ligger mesten her om staden nu nedbrødt oc ruineret, saa vi for saadan stor oc besuerlig kircketienniste huercken skerf eller skilling nyder eller i nogle aar kand nyde oc voris accidentia dagligen forringis, een deel formedelst borgeskabets forarmelse oc ny kongelige tilladelser, som tilstæder en stor deel af voris tilhørere uden forregaaende trolofuelse at maa hiemme udi huset copuleris, en deel formedelst Trefoldigheds kirckis indstiftelse, som i forgangen aar hafuer begrafuet i deris kircke oc kirckegaard 104 lig, foruden en stor antal huse omkring Børsen efter vrang beretning ere kommen fra voris sogn, da hafue vdi disse dage sognepresten, capellaner oc kirckeverge til Bremer Holms sogn hemmeligen oc listeligen, os, det vedkom, gandske uvidendis, indlagt en supplicats til hofue, huoraf her indlagt sendes en copie[1], oc derpaa erlanget K. M.'s bref oc befaling, som offentlig af prædickestolen i Holmens kircke forkyndet er, huoraf jeg en copie af Mr. Niels Christensøn begæred hafuer, men den ey nyde kand, men lader sig ansee, at de dermed en tid lang vil lade beroe, indtil de seer bedre leiglighed det i fremtiden i verck at stille, med huilcken præsternis til Holmen supplication oc derpaa følgede bevilning baade I oc vi indgrifuis i de gamle oc ny stads privilegier.

Thi først at B. Holmens præster begærer oc dem bevilgis, at de, som enten kiøber eller til pant anammer eller i andre maader kongens boder her oc ved S. Anne broe bekommer oc beboer, skal høre til B. Holms sogn, saa kand af Holmens fundats seis oc ærfaris, at Holmens sogn saa vel som den tydske kircke ere her i stadens district oc jurisdiction ingen visse gader tillagt eller nogen tiid fult hafuer, men kongens folc alleene, som skibene, archeliet, provianthuset, bryggerseet oc vognstallen betienne, i huor de oc findis ofuer den gandske stad, henhører til Holmens sogn, oc synis det ret och billigt at vere, at dersom vore tilhørere, borgere her i staden, fordi de boer i Kongens boer, skulle høre Bremmerholms kircke til, da bør io oc alle kongens folck, som boer i borgerhuse i vor sogn, os at tilhøre, huilchet sidste, som vi ey begærer, saa bør det første oc icke af dennem begæris, mens ligesom Kongens folc, i huad sogn oc huse de end i boer, hører dog stille til Holmens kircke, saa bør som med al billighed borgerne som voris rette sognemænd, i huor de end boer, os tilhøre. Thi efterdi Kongens folc hafuer nylig faaet bevilning at maae selge och afhende Kongens huse som deris egen arf oc eiendom oc præsterne til Holmen i dette sidste kongebref tillades, at alle de, som samme Kongens boer sig tilforhandle oc iboer, skal høre til Holmens kircke, da vil derpaa følge, at kongens folc, som tiid efter anden voere sognemænd kongens boder henselger, maae igien flytte ind i borgerlige huse, huor udofuer Holmens kald blifuer i saadanne herlige maader forbedret, oc huad dem tilfalder, falder fra voris kircke, thi at præsterue til Holmen forvender, at deris sogn skulle forringis derved, at Kongens boder henselgis, er gandske intet om, thi i huad sogn Kongens folc end hendflytter, oc i huad huse de boe udi, saa høre de dog stille til B. Holms sogn efter deris fundats.

---

[1] Findes ikke.

For det andet, at Holmens præster begærer oc tilladis, at admiralitetsraad skulle B. Holms kircke tilhøre, kommer iche ofuerens med B. Holms sogns fundats, som tilholder ingen officerer floden tilhørige høire end en captein B. Holms Kircke som deris sognekircke at søge oc intet enten om admiral eller admiralitetsraad rører, fordi de ere rigens bestillinger.

For det tredie, at præsterne til Holmen hafuer begæret oc ærlanget K. Majestetis bevilning, at de, som nu boe oc herefter boendis vorder paa de ny platser ved Holmens Reveer, skulle did henhøre, da efterdi Slottet hafuer af arilds tid ligget til S. Nicolai sognekircke, huorfor oc præsterne til S. Nicolai fangerne paa Slottet beretter oc derfor deris aarlig løn hafuer, oc alle slotsoc hoftiennere saa vel som alle betiente paa K. M. Cantzeli oc Renteri denne kircke som deris rette sognekircke altid søgt hafuer oc voris tilhørere, som enten nu eller herefter paa Slotsholmen boendis vorder, suarer under byens magistrat, tilkommer den plats med ingen rettighed Holmens kircke oc os i voris sogn betagis een af de gader, som med tiden oc trafiqvens tiltagelse kand blifue een af de beste for riverens beqvemmelighed.

Dersom nu dette, som saaledis vrangeligen angifuen er, skal staae ved mact, da ere os oc voris efterkommere betagen en stor deel af voris tillagde rettighed, oc velvise borgemester oc raad som stadens patroner oc stadens magistrat os i voris kaldsbref lofuet oc tilsagt hafuer, at vi maae oc skulle hafue oc beholde al den rente och indkomst inden oc uden kirchen, som fordum præster i samme sogn af arilds tid for os haft hafuer, ere vi af dennem paa det tienstvilligste begærendis, at de ville sig denne høi anliggende sag alvorligen oc ifrigen antage och det hos H. K. M. voris naadigste herre oc konge underdanigst andrage oc anholde, at det, som i saa maade efter vrang beretning forhuerfuet er, maatte naadigst igienkaldis, paa det at S. Nicolai kircke och hendis betiente motte herefter som tilforn nyde det, som dem med Gud oc retten tilkommer. Vi skal iche efterlade eder alle oc enhuer Gud i voris bønner at befale oc for retsindige øfrigheds mænd ansee oc berømme. - Kiøbenhafn den 13 martii 1660.

Hans E. Brockmand. Jens Jacobsøn. Jens Christensøn Fisker.

Herpaa følger Magistratens Erklæring:

Stormegtige, Høigbaarne Første, Allernaadigste Konning och Herre. Eftersom hæderlig och høylærd mand M. Hans Brockmand, sognepræst til S. Nicolaj kierche her i staden, och hans medtienere os klageligen hafue andraged och dem besuerged ofuer deris kalds indkomstis och accidentiers forringelse, foraarsagende sig een deel formedelst deris for vgeprædichener dem tillagt godtzis ruin vden byis oc ellers ved denne besuerlige tids indfald och derudi borgerskabeds forarmelse, trolofuelsers afskaffelse, copulationers forrettelse vden kierche, Trefoldigheds kierckis indstiftelse oc de omkring Børsen boende fra sogned til Christianshafn henleggelse, meden i særdeelished besuerge sig velbemelte sognepræst och hans medtienere der ofuer, at sognepræsten, capellanerne och kierckevergerne thil Bremmerholm kierche hersammestedtz skulle hos E. K. M. vnderdanigst anholde och eftertrachte med bemelte S. Nicolaj kalds och des indkomsters merckelige forringelse forskrefne Bremmerholms kald och accidentier vitløftigen at vdbreede och formeere, idet de skulle søge:

1. De som kiøbe, pante eller bewaane E. M.'s baadsmends waaninger saa och

2. Holmens høye och nedrige bestillinger betiennende, i huor de i byen ere boende, och

3. De paa Slodtzholmen och wed Holmens rewier boende at bringe wnder Bremmerholms sogn och at kiende Bremerholms kierche for deris rette sognekierche.

Saa efterat saadant iche alleene wille henstreche til S. Nicolaj och andre byens kalds store forringelse och, saauit Slodtzholmens och Holmens Reviers pladtzer angaar, byens jurisdiction iche thil ringe præiudits, meden i synderlighed til største vtaalig skade for samme Nicolaj kierchis Guds ords thienere, huilche efterat vi udi voris dem gifuen kalds brefue hafue lofuit och thilsagt, de at skulle beholde och nyde ald den rente och indkomst inden och uden kierchen, som fordom præster i samme sogen af arilds thiid for dem haft hafue, Vdfordrer derfor voris schyldighed bemelte Guds ords tienere wed samme deris kaldtz bref och woris tilsagen derudi at erholde saauit muleligt. Ere wi fordi foraarsaged E. K. M. hermed at søge udi allerunderdanigst forhaabning, E. K. M. allern. ey tilstædende worder, at bemelte S. Nicolaj eller andre byens sogne och Guds ords tiennere formedelst Bremerholms sogens wdbredelse imod gamel brug och hæfd efter wrang beretning skulle thil dessen v-taalig store afbrech fravendis saadanne merchelige poster och accidentier, som stædet och des thiennere dog nu i vtenchelige aar fuld hafuer, och thil huilche de med ald billighed ere berettiged formedelst følgende rationer och omstænde:

1. Belangende de, som kiøbe, pante eller bewaane E. M.'s Baatzmandsboder, da saa mange af dem, som ere udi de E. M.'s thiennister, som Bremmerholms sogns fundats ommelder, er billigt, de dem efter samme fundats med Holmens kierche at søge wnderdanigst rette, meden naar saadanne huuse af een borger tilhandlis eller bevaanis, kand hand fordi iche dragis fra hans rette sognekierche, med mindre endelig skulle følge, at alle kongelige thiennere, som borgerlige huse dem thilhandle och bewaane, iligemaade skulle søge den kierche, i huis sogen de beliggende ere. Huilched, efterat det striider imod Holmens kierchis fundats, som samme sogen ingen wisse gader eller huse, meden alleene persoener thilordner, saa och den æld gamle hefd och brug, det och udi meenigheederne wille foraarsage stor confusion, formodes derfore wnderdanigst, E. K. M. det derudi wed gammel och hidindtil i brug werende maneer allernaadigst lader beroe, saa at borgere, huor de ere boende, søge deris rette sognekiercher, och de kongelige thiennere, som fundatzen giør mælding om, i huor de i byen boende ere, at søge Holmens kierche.

2. De høye officianter och ministri, nemblige admiralitets præsidenter, admiraler, raad, assessores och deslige høye betiente, huilche, efterdi de wed fundatzen ey thil forplichtis Holmens kierche at søge eller des sogen ere wnderlagde, meden stedtze hid indtil hafue søgt och kient den kierche, i huis sogen de boende ere, for deris rette sogne kierche, da formodis wnderdanigst, de ey imod samme fundats och gammel brug med nogen ræt kand dragis fra deris rette sogne kierche, meden at kierchernis saauelsom saadan høye betientis rettighed derudi blifuer wforkrenched.

3. Slotsholmen och Holmens Reviers pladtz angaaende, da efterat, som forberørt, Holmens sogen ingen wisse huse, gader eller pladtzer wed bemelte fundats er thillagt, samme pladtzer eigentlige wnder byens jurisdiction ere liggende och henhøre, ere och største deel af borgere indtagne, bebygde och bewaanede, Holmens kirchis fundats och i ringist ey saadanne byens jurisdiction och bemelte kierchis gamle rettighed forandrer eller præiudicerer, meged mindre thilholder borgere, meden alleene skibs capiteiner, skippere, styrmend, bøsseskøtter, baadsmend, handtwerchsfolch och andre paa floden thienende, schibsskrifuere och deris lige, som Bremmerholm, Arckelied, Provianthuused, Brøggerhuused och Wogenstalden her for Slotted betiene, at søge Holmens kierche efter forbemelte omstænde, och efterdi bemelte Holmens præster och kierchewergers ansøgning iche hafuer nogen grund vdi deris kierckes fundats, striider

imod stadens jurisdiction, præiudicerer borgerskabeds ældgamle och nye privilegier och endelig vilde wdgaae thil S. Nicolaj och andre byens sogners och præsternis thillagde indkomstis och accidentiers store forringelse och wtaalig schade, er derfore thil E. K. M. woris allerwnderdanigst bøn och begiering, E. K. M. forbemelte S. Nicolaj och andre byens kierckers och Guds ords thieneris store nødtørft och anliggende vilde tage udi naadigst betenchende och ey thillade, at deris i saa mange aar dem fulde och thil berettigde tilleg och intrader dennom nu wed wrang och vretmessig eftertrachtelse skulle worde forkrenchet, frawent och betaged, meden de wed E. K. M.'s allern. authoritet derwed hanthæfuis och beskærmis motte.

Dersom forskrefne Holmens præster och betiente ellers hos E. M. kunde wnderdanigst erholde deris sogens, kierchis och præsternis indkomstis forbedring wden Nicolaj sogens och des præsters indkomstis afgang och schade, er det dennom iche at misunde. Saadan E. M. allern. beskermelse thil Guds æris och forskrefne præsters och kirckers befordring wil Gud den allermegtigste wisselig belønne, och wii samtlige det med inderlig velønskning och wnderdanigst troeskyldighed wille erkiende. Den samme naadige Gud lade sig E. K M. och det gandske kgl. hus udi naade thil it langtvarigt, lychsaligt regiment troligen were befaled. Hafniæ den 22 martii anno 1660.

E K. M.'s vnderd. troeskyldigste wndersotte
borgemestere och raad sammesteds.

Resident Heinrich Carl Meinigs Indberetninger til Hansastædernes Regering om Forholdene ved det danske Hof i Aarene 1770—72.

I Udtog ved Louis Bobé.

Heinrich Carl Meinig, hvem de nærværende Optegnelser skyldes, fødtes 25. Marts 1736 i Dömitz i Meklenborg. Han besøgte Gymnasiet i Altona, men naaede ikke at fuldende sin Uddannelse ved et Universitet. 1759, i en meget ung Alder, overdrog Senatet i Hamborg ham at indberette om Forholdene i Danmark, saavidt de kunde være af Interesse for Hansastæderne. 1775 fik han Karakter af Agent og Resident, hvilken Stilling han beklædte, indtil Hansastædernes Okkupation 1810 gjorde den 75aarige Mand brødløs. Kong Frederik VI bevilligede ham en lille Understøttelse, der forhindrede ham i at lide Nød. Meinig døde 29. Marts

1812 i Kjøbenhavn. Han var saavel her som i Hamborg og Lybek til Trods for de økonomiske Vanskeligheder, han havde at kjæmpe med, en meget ansét Mand. Især i sine yngre Dage havde han fortrinlige Forbindelser ved Hoffet og var skattet for sin Dygtighed og Hæderlighed. Meinig var en af Medstifterne af Understøttelsesselskabet Borgervennen og redigerede i Aarene 1788—90 dettes Organ.[1]

Meinigs Indberetninger til Senatet 1759—1810, Frugterne af hans halvhundredeaarige Virksomhed som Diplomat, om end som den beskedneste af hans fornemme Kolleger, findes i Statsarkivet i Lybek, hvor Hr. Prof. Dr. Hasse velvilligt har henledet min Opmærksomhed paa dem. Hans Relationer udmærke sig ved en stor Samvittighedsfuldhed, et klart og modent Syn paa Forholdene og en betydelig stilistisk Evne. Der findes herigjennem bevaret mangt et interessant Træk om Tilstande og Personer herhjemme, som ikke kjendes andet Steds fra, men her skal kun meddeles et Udtog af Indberetningerne fra de mærkelige Aar 1770—72. For denne Periodes Vedkommende tjente Sturz, denne rigtbegavede, men uden Tvivl temmelig samvittighedsløse Mand, der var Bernstorffs og umiddelbart derefter Struensees højtbetroede, ham til Hjemmelsmand. Fra denne, for sin uforsigtige Mund bekjendte Person, ligesom fra Oeder og Münter, Struensees Skriftefader, stammer vel en stor Del af Meinigs Viden. Senere var han en hyppig Gjæst i Rosencrones Hus. Hvad der giver disse Beretninger Interesse fremfor andre samtidige diplomatiske Relationer er de detaillerede Udtalelser om de enkelte Personer, der maatte ansés for at være det nærliggende Lybeks og Hamborgs Øvrighed bekjendte og derfor en nøjere Omtale værd. Den meddelte Oversættelse slutter sig nøje til Originalen.

31. Marts 1770.

«Man hævder, naar Talen falder derpaa, ganske ligefrem og uden Forbehold, at Danmark efter Frederik IV's Død egentlig ikke har ejet nogen stor Finansmand. Man fælder derved ogsaa samme Dom over den nuværende første Deputeret i Finanserne[2], som iøvrigt ikke mere skal være saa ganske sikker i sin Konges Gunst. Nys hørte jeg fortælle, at hans Stjærne stadig daler mere og mere, og at forskjellige Omstændigheder træffe sammen, som gjøre dette sandsynligere. Schimmelmann og Overkammerherre Reventlow arbejde mod ham, og han har ikke mere Statsministeren paa sin Side. Den første er hans Modstander, fordi Schack er ham til Hinder ved Udførelsen af mange gode Planer, den anden, fordi flere af Schacks Forsætter mishage ham, og Reventlow desuden ikke er utilbøjelig til atter at overtage dette vigtige Departement.

Geheimeraad Bernstorff er ganske vist ikke direkte en Modstander af

---

[1] Borgervennen, Meddelelser i Anledning af dette Selskabs 100aarige Bestaaen 1888, 43. Erslew, Forfatter Lexikon, Suppl. I, 608, 874. Nyerup og Krafts Lexikon 383. St. Petri Kirkebog. En stor Del af Meinigs efterladte Papirer, deriblandt Senatets Svarskrivelser paa hans Indberetninger, hans Koncepter o. s. v., er af Forfatteren Fr. Barfod 1896 bleven skjænket til Rigsarkivet.

[2] Schack Rathlou var 8. Feb. 1768 bleven 1. Deputeret for Finanserne i Reventlows Sted (Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 17).

Schack, men forholder sig dog ved alt, hvad der foretages af andre i denne Retning, fuldstændig passiv, fordi han ejheller er ganske tilfreds med Schack. I selve Kollegiet hersker der ligesaalidt almindelig Tilfredshed.

For Tiden intrigerer man mod Grev Laurvig[1] og den nuværende Overhofmarskal[2]. Det hedder sig, at Rosenkrantz[3] venter at faa den førstnævntes Provinser og Grev Holck den sidstnævntes Charge[4].»

12. Maj 1770.

«I disse Dage har der været megen Uro i Gjærde blandt Hoffets Yndlinge, som nu egentlig ere tre i Tallet. Warnstedt[5] og Struensee have havt til Hensigt at tilintetgjøre Holcks Anseelse, men det er ikke lykkedes dem, og hine have været forsigtige nok til at trække sig tilbage i rette Tid. Kongen ynder særlig Warnstedt, og Struensee bliver protegeret af Dronningen, hos hvem han har gjort sig overordentlig yndet ved sin Omhu for Kronprinsen. Denne Levitersøn har i kort Tid gjort et mægtigt Spring. For to Aar siden var han endnu Physikus i Altona uden Rang, og nu er han i Rang med Generalmajorer, Viceadmiraler o. s. v. Man siger, at han nærer endnu stoltere Tanker og prætenderer engang at blive virkelig Hofmester hos Kronprinsen. Han har imidlertid mange og store Fjender, blandt hvilke der findes nogle, som mene, at det en Gang vil tage en Ende med Forfærdelse. Ved Hoffet forberedes endnu forskjellige Forandringer. Staldmester, Baron Bülow[6] skal have faaet Exspektance paa Overhofmester-Embedet hos Dronningen og hans Frue have Haab om at afløse Fru v. der Lühe[7] i dennes nuværende Stilling.»

---

[1] Christian Conrad Greve Danneskjold-Laurvig (1723—83) afskedigedes 18. Sept. 1770 fra sine Embeder.

[2] Christian Frederik Greve Moltke til Trøjborg, Geheimeraad, Deputeret i Finanserne, Overhofmarskal fra 1767 $^{29}/_{1}$ til 1771 (Luxdorphs Kalenderoptegnelse af $^{24}/_{2}$ 1771: «Igaar fik Oberhof Marskalken Brev, at han skulde blive med 3000 Rd. I Dag fik hand sin Afsked»). Han døde allerede 25. April 1771 (J. Kragh Høst, Struensees Ministerium I, 212. Adresseavisen 1771, Nr. 72. Zuverlässige Nachricht, 1772, 79).

[3] Frederik Christian Rosenkrantz, 1724—1802 (Hist. Tidsskr. 6. R. V, 68. Authentische Aufklärungen 1788, 15, 34).

[4] «1770, 31. Juli: Holck faaer 2000 rd. Pension. Den eene Postdag fik hand Ordre at modtage alting af Linstow paa Fridrichsberg som Hofmarskalk, Postdagen derefter at rømme Slottet og nedlegge sine Charger samt levere sin Expectance paa Ober Ceremoniemester Tienesten tilbage.» (Luxdorph.) — I sin Ansøgning til Kronprinsen om Understøttelse, dat. Bordesholm 14. Okt. 1792, ytrer han, at Kongen har givet ham skriftligt Tilsagn om Ordenssekretærposten, som han ved sin Afskedigelse 26. Juli 1770 maatte give tilbage (Kabinetsarkivet).

[5] Kammerjunker, Adjutant hos Kongen Hans Vilhelm v. Warnstedt (1744—1817, Overceremonimester) sendtes faa Dage efter Bernstorffs Fald til St. Petersborg med et egenhændigt Brev fra Christian VII til Kejserinde Catharine (Hist. Tidsskr. 4. R. II, 352 ff. Reverdil, 172 f. Authentische Aufklärungen 1788, 60 f.).

[6] Frederik Ludvig Ernst Baron Bülow (1738—1811) var 1768 bleven Staldmester; 1792 Gesandt i Sachsen. Han var gift med Anna Sophie Grevinde Danneskjold-Laurvig (Biogr. Lex.). Hun skal ifølge Wasserschlebe have været det «vellystige Bekjendtskab», som førte Struensee fra Altona til Kjøbenhavn (Münter, Bekehrungsgeschichte, 1772, 251).

[7] Margrethe Komtesse Holck, født 1741, 1766 Hofdame hos Prinsesse Louise, 1768—72

17. Nov. 1770.

«Ved den sidste Kur mødte baade Grev Rantzau-Ascheberg og den preussiske Gesandt[1] ved Hoffet. Det var første Gang, at disse tvende Herrer vare til Stede, efter at de kongelige Herskaber have gjenoptaget Kuren. Grev Rantzau blev modtaget overvættes naadigt, og alle, der nu nyde Herskabernes Tillid og Gunst, viste ham ganske særlig Udmærkelse. Philosophow[2] saa den Dag saa velfornøjet ud, som det ikke har været Tilfældet i et Fjerdingaar. Dagen iforvejen kom en Stafet hertil fra St. Petersborg, formodentlig fra Scheel[3] og Warnstedt; disse Omstændigheders Sammentræf har sat alle, som hidtil med stor Utaalmodighed have ventet paa Efterretninger derfra, i Tvivl og forbavset dem, der daglig havde ventet Grev Rantzaus Fald, i højeste Grad. Geheimeraad Schimmelmann[4] bliver af alle sine Venner, ogsaa af Bernstorff, indstændigt raadet fra at tiltræde Rejsen hertil. Lige til det sidste har han været i Tvivl derom, og er endnu ikke ankommen, men ventes dog hver Time. Generallieutenant von Gähler er hans Ven, men Grev Rantzau skal ikke være det. Imidlertid har jeg erfaret adskilligt, hvoraf jeg med fuld Føje kan slutte, at han, med mindre han faar gode Efterretninger herfra, ikke vil bestemme sig til at foretage Rejsen hertil.»

20. Nov. 1770.

«Fra ganske sikker Kilde har jeg erfaret, at baade Kongen og Dronningen for nylig, kort før Geheimeraad Schimmelmanns Afrejse fra Hamborg, have ytret til nogle fra Hoffet, at de med største Mishag havde erfaret det Rygte, at de vare utilfredse med Geheimeraadens Tjenester og ved dennes Ankomst hertil havde tilkjendegivet ham deres Unaade ved at afskedige ham.

Overhofmesterinde hos Dronning Caroline Mathilde, 1774 hos Enkedronningen, gift 1° 1767 med Volrad Augustin v. der Lühe, Geheimeraad, Overpræsident i Kbhvn., f. 1705 † 1778; 2° 1784 med Christian Frederik v. Numsen, Geheimeraad, Generallieutenant, f. 1747 † 1811.

[1] Baron v. Borck.

[2] Hist. Tidsskr. 4. R. V, 67. — Philosophow havde en Tid lang staaet paa en spændt Fod med Struensee. Grev F. C. C. U. Ahlefeldt fortæller i et Brev, dat. 25. Dec. 1769, at Ph. havde villet banke Struensee i Operaen (Tranekjær Slots Arkiv). Jvfr. Authentische Aufklärungen, 28 f.

[3] Christen Greve Scheel til Estrup o. s. v., Kammerherre, Minister i St. Petersborg (f. 1743 † 1771). Hist. Tidsskr. 4. R. II, 353.

[4] Om Bernstorffs Forhold til Schimmelmann giver B.s Brevvexling med Wasserschlebe (paa det kgl. Bibl.) gode Oplysninger. 1770 21. Okt ytrer B. om Skatmesteren: «vous connoissés depuis longtemps l'intime amitié qui nous lie, et combien je suis occupé de ses interêts.» W. skal arbejde for et godt Forhold mellem Schimmelmann og Brødrene Classen. 11. Nov. skriver han: «Malgré les bruits par lesquels on a cherché à allarmer le baron de Sch. il s'est determiné à se rendre à la cour et je vous avoueray, que je crois qu'il a fait bien, son honneur exigeoit qu'il prouvoit qu'il ne craint rien -- — il ne peut être attaqué sans que le commerce général en souffre.» — Efter sin Afskedigelse omtaler han i et Brev af 22. Marts 1771 Rygterne om, at Schimmelmann vil faa sin Dimission; det vilde være «un surcroît de tristesse» for ham, da det er den eneste Ven, han har tilbage. — Sch. afskedigedes 6. Juni fra Kommercekollegiet (Luxdorph). Jvfr. Authentische Aufklärungen, 35.

Begge ere tværtimod fuldkomment tilfredse med alt, hvad han har udrettet i Kongehusets Interesse, nu som altid ville de benytte enhver Lejlighed til at lægge deres synderlige Velbehag overfor Hr. v. Schimmelmann paa enhver tænkelig Maade for Dagen og derved rive Publikum, der har været vildledt af et falskt Rygte, ud af Vildfarelsen.

Konferensraad Struensee har ogsaa skrevet et meget forbindtligt Brev til Fru Geheimeraadinden[1] og deri indbudt hende til Hoffet for hele Vintersæsonen.»

27. Nov. 1770.

«Om end Kammerherre von der Osten er bleven kaldt tilbage fra Gesandtposten i Neapel[2], fordi han skal overtage det ledige Embede som Oversekretær ved de udenrigske Sager, og i dette Øjemed vil indtræffe hertil om faa Dage, saa skal der dog endnu, selv i denne Time, findes Partier ved Hoffet, som vente, at han bliver sat til en anden Bestilling, og som ønske at lægge det udenrigske Departement i Hænderne paa en anden. Imidlertid maa sligt vise sig i ganske kort Tid, og alle ere derfor nysgjærrige og imødese fulde af Forventning denne Herres Ankomst.

Den ved Hoffet for kort Tid siden opstaaede lille Tvistighed, hvoraf man vilde slutte, at Grev Rantzau havde mistet sin Indflydelse og vilde blive fjærnet fra Hoffet, er nu fuldstændig bilagt.»

1. Dec. 1770.

«Der skal nu atter være noget i Gjærde ved Hoffet. Kongen er, som det hedder, slet ikke i godt Humør. De russiske Breve ere aldeles ikke behagelige for Hoffet og omtrent af det Indhold, som man kunde formode, efter at man havde bragt de her skete Forandringer i Erfaring. Philosophow vil ventelig forlade sin Post, og, saavidt vides, er indtil nu ingen anden udnævnt i hans Sted.

Warnstedt[3] er bleven arresteret i sin Bolig, har Dag og Nat en Officer hos sig og tør ikke tage imod Besøg, endnu véd man ikke hvorfor; hans sendrægtige Rejse og usædvanligt lange Ophold i Stockholm skal være Aarsag til Kongens Unaade. Andre sige ogsaa, at man ved at sikre sig hans Person vil berøve ham Lejligheden til at snakke af Skole.

---

[1] Caroline Tugendreich Friedeborn, af borgerlig Herkomst, vistnok adopteret af den sachsiske Geheimeraad Henrik Ernst v. Gersdorff, født 29 Sept. 1730, † 30. Nov. 1795 i Hamborg, gift 4. Marts 1747 med Henrik Carl Schimmelmann, den Gang «Kauf- und Handelsmann» i Dresden, senere dansk Lehnsgreve, Geheimeraad, Skatmester etc., født 13. Juli 1724 i Demmin som Søn af Kjøbmand Jakob Didrik Schimmelmann og Hustru Esther Lüdendorf, død 15. Febr. 1782 i Kjøbenhavn (Kirkebøgerne i Demmin og Dresden-Dreikönigskirche).

[2] Hist. Tidsskrift 4. R. II, 344.

[3] Warnstedts Fængsling ib. S. 358.

Man har i høj Grad Opmærksomheden henvendt paa alt dette og paa de Forandringer, der endnu ere ivente, og til hvilke Planen endnu er i Arbejde. Rantzau skal have sagt, at Bernstorff fra sit Opholdssted Hamborg blokerede Danmark[1].»

Juli 1771.

«Ved den til alle Kollegier udsendte Kabinetsordre af 15. ds. er det udenrigske Departement blevet endnu mere indskrænket, og det Tab, som samme har lidt ved den forhen herskende ubestemte Postfrihed, har til en vis Grad begrænset dets Anseelse og Virksomhed. Med alt dette optræder Grev von Osten med den største Kløgt, Forsigtighed og Retskaffenhed. Han véd at bevare sin Stillings Anseelse og Værdighed i sin Person og kan lede Sagerne paa en saadan Maade, at han uden Ansvar for Kongens Tjeneste kan blive de deri interesserede nyttig. Paa hans fine Politik i Sagernes Ledelse kunde anføres forskjellige Exempler, ligesom man, for at skildre denne Ministers noble Karakter, kun behøver at anføre hans uhyklede Iver for det Gode og hans rosværdige Optræden mod hans fordums Bagtalere og Avindsmænd. Nu er han almindelig agtet og elsket. Han er sin Forgængers oprigtige Ven og i hver Henseende hans værdige Efterfølger.

Kamrene ere egentlig ogsaa kun at betragte som Kontorer, der ere underordnede Finanskollegiet. Cheferne for samme ere Medlemmer af dette Kollegium, som kun staa under Kabinettet, det vil sige under Kongens umiddelbare Tilsyn. De Kommitterede derimod ere i Grunden kun Referenter, som forelægge de Sager, der høre til de dem anviste Departementer; ganske vist afgive de deres Betænkninger derom, men kunne ikke paa anden Maade hævde deres Mening, end naar de forstaa Kunsten eller gjøre sig Umage for, til Bedste for en Sag, at vinde deres Chefers Bifald, thi disses Meninger ere paa Grund af deres Anseelse hos Kabinettet afgjørende Udtalelser. Grev Ulrik von Holstein — der ikke forstod at hævde sin Stilling som Deputeret i Finanserne, fordi han virkelig ejede for liden Indsigt og Erfaring og tillige var skinsyg paa sine tre Kollegers Fortrin (der i Tillid til de større Kundskaber, de besade fremfor ham, og i Fortrøstning til den Bistand, som de altid kunde haabe at finde ved Hoffet, selv afgjorde alt, hvad de fandt for godt, uden ham og gjennemførte det uden hans Samtykke) — tog selv sin Afsked og sagde overalt, da han forlod Finanskollegiet, med stor Bitterhed, at han var bleven kjed af længere at staa under tre Skolemestre og ikke at have nogen Betydning. Med saadanne og flere lignende Ytringer vilde han maaske ogsaa have været forsigtigere, hvis han ikke fra en anden Side var vis paa Hoffets Protektion, at man i hvert Fald gjærne lod ham være og blive Grev Holstein, Overpræsident i Kjøbenhavn og sin Kones Mand[2].»

---

[1] Om denne Ytring se G. Jansen, Rochus Gf. zu Lynar, 1873, 117.

[2] Biogr. Lexikon, VIII, 55 f.

10. Aug. 1771.

«Da Legationsraad Sturtz gjælder alt hos Struensee og næsten er dennes højre Haand, og Finansraad Oeder ligeledes har en stor Indflydelse paa ham, saa er en Anbefaling fra disse tvende Herrer, som ere mine ældste Venner i Kjøbenhavn, kommet mig saameget til Gode, at Ministeren, da jeg anbefalede mig i hans Gunst, tilstod mig uhindret Adgang til sig ved alle Lejligheder og forsikrede mig i de naadigste Udtryk om sin Velvillie, baade hvad hans Forretninger og hvad hans Person angaar.»

Sept. 1771.

«Dronningen, Grev Rantzau, Gähler, Brandt og Struensee have tilsammen styrtet Grev Bernstorff og derefter hele Ministeriet. I de derpaa følgende Forandringer have dog Rantzau, Gähler og Brandt kun taget liden Del, omendskjønt de ved alle Intriger, i hvilke de have spillet en Rolle, rose sig deraf. Men alle ere de Struensees Værk, denne er i alle Henseender Konge. Man har bemægtiget sig Kongens Person og udset Brandt til hans Oppasser. Kongens Tilstand er højst sørgelig. Han er aldrig og ikke i nogen Maade Herre over sine Handlinger, men er i enhver Henseende afhængig af Dronningens og Grev Struensees Villie. Hans Sundhed er vaklende. Af Naturen er han ikke den stærkeste og er ved den uordentlige og udsvævende Levevis, han har ført i de første Aar af sin Regering, bleven svækket i høj Grad. Kongen har ofte mange bedrøvede Timer, der baade hidrøre af fysiske og moralske Aarsager. Man lader ham aldrig alene, og ingen, hvem det end er, bliver indladt hos ham, uden at enten Struensee eller Brandt tillige er til Stede. Ingen af Departementscheferne, ja ikke engang Udenrigsministeren kommer mere til mundtlig Foredrag hos ham. Alle maa referere til Struensee og se kun Kongen, naar de spise hos ham paa de Dage, de bringe ham deres Forestillinger, eller naar de ere indbudte til en Spadseretur eller til Selskab.

Struensee hersker uindskrænket. Ved Kabinetsordren af 15. Juli er den kongelige Magt fuldstændig lagt i hans Hænder. Han kan skabe og tilintetgjøre, han kan vise Hoffets, Regeringens, Land- og Søetatens første Mænd saavelsom dens mindste ud af Riget og behøver ikke at meddele Kongen Aarsagen til sin Adfærd, før hine ere tilstrækkeligt langt borte. Ingen kan kræve ham til Regnskab, da han opfylder Dronningens Villie og denne paa det kraftigste støtter ham mod alle. Hvis de første Ophavsmænd til hans Lykke havde formodet slige Følger af deres Bestræbelser mod det gamle Ministerium og den hidtilværende Regeringsforfatning, vilde de i det mindste have handlet efter en ganske anden Plan, men nu skjælve de for hans Navn.

Hans første Velyndere ere nu hans Protegéer. Gähler, Rantzau og Brandt ere ligesaa usikre som enhver anden, der mishager ham eller synes tvetydig. Han tror dem maaske mindst af alle, og det mindste Skridt, der kunde vække hans Mistanke, vilde være deres uundgaaelige Fald. I slig en Stilling befinde de sig, der have bevirket Bernstorffs Fald! De ere uendelig mere usikre end nogensinde, mistænkelige i Kongens Øjne og forhadte blandt Folket.

Men ligesom disse ikke vove sig ud over deres Grænser eller vise nogen Bestræbelse for at dele den suveræne Magt, hvori Kongen, ifølge den tidligere Forfatning, lod Rigets fire første og mest erfarne Mænd tage Del, og som nu hviler i en eneste Mands Haand, saa gjør enhver af disse Herrer sig til en vis Grad gjældende i sit Fag som Beskytter af de Underordnede i sin Sfære og er ikke ganske uden Indflydelse, naar vedkommende blot forstaar at lægge sine Planer med stor Forsigtighed og uden Prætension. Men ganske ugyldige og magtesløse ere de dog i alle, selv i de mindste, Ubetydeligheder, der staa i Strid med den almægtige Ministers uindskrænkede Villie.

Saaledes støtter Gähler blandt sine Kreaturer særlig en Geheimeraad Haxthausen[1], Brødrene Clasen[2], en Etatsraad Willebrandt[3] og en Justitsraad Schütz[4], Rantzau en Hofmarskal Bielke[5], Lehmann[6] og Falkenskiold, Brandt en Holstein og Bülow[7], hvis mulige Svagheder og Fejl dækkes og retfærdiggjøres af begges Fruer, en Justitsraad Rothe[8] og en Konferensraad Luxdorph[9]. Antallet af dem, der staa under disse Beskytteres Vinger, er ikke ringere, og det er godt, at deres Lykke ikke er nogen Hemmelighed.

Partiaanden er nu den herskende. Den afgjør i alle Antichambrer Gunst og Ugunst og er Sjælen i alle Negotiationer. Den er mindre kostbar end alle ved Hoffet ellers brugelige Veje, men den kræver al mulig Forsigtighed og den yderste Mistroiskhed.

Grev Struensees Protegéer ere naturligvis de mægtigste. Alligevel vove disse sig ogsaa kun sjældent et Skridt videre, end de dem satte Skranker tillade det. Disse Yndlinge have af meget nærliggende Grunde en afgjørende Indflydelse, ikke saameget fordi de protegeres umiddelbart af Premierministeren selv, men hovedsagelig fordi de ere de dueligste og brugbareste Arbejdere, altsaa virkelige Kabinetsraader.

Justitsraad Struensee, Ministerens ældre Broder, der ejer megen Indsigt og Dygtighed, megen Verdensdannelse, men ogsaa et godt Hjærte, er sikkert en i Statssager og i sit Fag overmaade vel valgt Mand. Legationsraad

---

[1] Gregers Christian Greve Haxthausen (1732—1802), Medlem af Geheimekonference-Kommissionen (Biogr. Lex).

[2] Om Johan Frederik Classens (1725—92) Forhold til Gähler se Biogr. Lex. III, 598. Broderen Peter Herslеb Classen (1738—1825) var Medlem af Kommercedeputationen (ib. 600).

[3] Om Johan Christoph Willebrandt, Etatsraad, Deputeret i Søetaten, se bl. a. J. K. Høst, Struensee, II, 242 ff., III, 185 ff.

[4] Christian Schütz (1735—1817) blev 1760 Sekretær i tyske Kancelli og Departementet for de udenlandske Sager, 1773 Deputeret (Manthey, Dannebrogsriddere, 56 f.).

[5] Henrik Christoffer Frederik Bielke (1739—89), 1771 Hofmarskal hos Kronprinsen, efter 17. Jan. Theaterchef, senere Amtmand i Tønder.

[6] Generalmajor Frederik Gotthilf Johan Lehmann (1725—1781).

[7] Frederik Ludvig Ernst Baron Bülow, se ovenfor S. 309.

[8] Thyge Rothe blev 1771 Deputeret i Rentekammeret og Borgmester i Kbhvn.

[9] Luxdorph var besvogret med Brandt (Høst, Struensee, II, 451).

Sturtz, hvis overordentlige Dygtighed er noksom bekjendt, staar i nøje Forbindelse med Grev Struensee. Han tilbringer ugentlig tre til fire Dage paa Hirschholm. Finantsraad Oeder, hvis dybe Indsigt og grundige Kundskaber allerede have bragt ham i Anseelse hos den forrige Regering, besidder fuldstændig Ministerens Tillid, og der gaar mange overordentlige Arbejder gjennem hans Hænder. Etatsraad Stemann[1], der først af Greverne Holstein og Brandt blev gjort bekjendt med Ministeren, har ogsaa henledt dennes Opmærksomhed paa sig. Han fortjener ogsaa denne som en ypperlig duelig Arbejder. Justitsraad Høyer[2] af det danske Kancelli er ogsaa gjennem velbeføjede Anbefalinger kommet frem. Han viser megen Troskab, er meget flittig og benyttes i og udenfor sit Fag. Livmedikus og Professor Berger[3] hører ogsaa til deres Tal, der ere velanskrevne hos Struensee. Det synes, som om han blander sig meget i de offentlige Affærer, og at han tages paa Raad i adskillige Ting. Hans Anseelse maa dog mere søges i Dronningens Naade, hvis Læge han er. Dog skal Forordningen om Afskaffelsen af Straffen for Ægteskabsbrud være bleven foranlediget af ham. Iøvrigt er han ogsaa Stifter af Hittebørnshospitalet.

Adelen er ganske undertrykt og vil blive det endnu mere, naar alle Planer, der ere udkastede til en almindelig Forandring i Sagernes Forvaltning, blive udførte. — Hvis blot nogle af dem bringes til Udførelse, vil man med Undtagelse af Hæren og omtrent tre eller fire Hofcharger kun finde faa Adelige mere i Embede.

Saa straalende og overordentlig en Lykke Grev Struensee end har gjort ved Hoffet, saa megen Forbitrelse blander der sig paa den anden Side ogsaa i Nydelsen af samme for ham. Hele Adelens Had er ubeskrivelig stort, og man tør ikke tvivle om, at denne ogsaa bor i hans egne Protegéers Hjærter. Det af ham indførte nye System og de deraf følgende mange og haarde Forandringer have udbredt en almindelig Misfornøjelse i alle Stænder. Den Usikkerhed, hvori alle over- og underordnede Embedsmænd saavel i Kollegierne som i Provinserne befinde sig, nærer stadig deres Mistro mod Ministeren og bevarer en uforanderlig, hemmelig Sympathi for det gamle Ministerium i deres Hjærter.

Folkets Had giver sig daglig tilkjende paa enhver tænkelig Maade, og det er ikke noget nyt mere, at man ved enhver given Lejlighed truer med Oprør mod den nuværende Statsstyrelse, som man ustraffet og offentlig kalder Landsforræderi. Men bortset fra alt dette maa enhver bekjende, og selv Grev Struensees svorne Fjender maa indrømme det, at han er i Besiddelse af stor Forstand, og at han med Hensyn til Regeringssagerne røber de bedste Forsætter. Det kan ikke nægtes, Staten trængte til en Omvæltning. Det Uvejr, som har raset over den, har renset Luften, kun maa det beklages, at det hist og her har anrettet for megen Skade. Hvis det gamle Ministerium nogensinde skulde gjenvinde sin tidligere Anseelse, vil det sikkert bevare de fleste af ham trufne Foranstaltninger.

---

[1] Biografi i Manthey, Dannebrogsriddere, 73 f.

[2] Marcus Haggæus Høyer († 1773), Kommitteret i General-Landvæsenskollegiet (1770).

[3] Reverdils Mémoires, 206. Hist. Tidsskrift 6. R. III, 378.

I flere Dage har der nu gaaet Rygter, at der er noget i Gjærde ved Hoffet, og det synes, som om en stor Forandring er ivente. Kuren forrige Onsdag var overordentlig talrig besøgt. Formodentlig indfandt de fleste sig for at gjøre deres Bemærkninger. Man siger, at Struensee og Brandt ere komne i Uenighed om Grev Holstein. Man holder opmærksomt Øje med Reverdil og Huth, og man frygter endnu mere, hvis Saint-Germain[1] skulde vende tilbage, dog smigrer man sig stadig med Haabet om, at den første Følge af en stor Forandring skal blive Grev Bernstorffs Tilbagekaldelse.»

15. Okt. 1771.

«Ved Hoffet frygter man Grev St. Germain.[2] Hans Karakter er bekjendt. Han viger ikke tilbage for nogen, men gaar i alle Sager lige til Maalet, hvad det end monne koste ham. Grev Struensees Fjender havde nær drevet det saa vidt, at Grev St. Germain havde faaet Tilladelse til at komme hertil en kort Tid. Man anførte forskjelligt som Paaskud derfor og især den forestaaende, nødvendige Organisering af Hæren, men i Virkeligheden havde man til Hensigt at benytte ham som Redskab til at styrte Grev Struensee. Denne og hans Parti have imidlertid lugtet Lunten og forstaaet at mage det saaledes, at Saint Germain nu ikke vil blive kaldt til Hoffet. Han agter at fortære sin Pension her i Landet, dog har han Valget mellem Holsten og Jylland.»

Nov. 1771.

«Ved Hoffet er, eller synes snarere alt at være, ganske stille, endskjønt man ikke fuldstændig tør fæste Lid til denne store Fred. Man tror, at Kabinetsministeren har største Grund til at kjæle for Brandt. Det er ikke længe siden, at man formodede et stort Brud mellem disse Hoffets tvende store Favoriter, og just paa samme Tid frygtede man ogsaa for Gähler[3] og Rantzau. Skulde St. Germain og Huth forliges, den dristige og hensynsløse Falkenskjold anse dette Parti for at være gunstigere for hans Interesser, og Reverdil benytte sig af Kongens Tillid, saa vil der danne sig en ny Liga.

En vis Mand, der beklæder en af de vigtigste Stillinger og staar i betydelig Anseelse hos Ministeren[4], sagde for nylig til mig under fire Øjne: «Struensee er et Geni. Han ved at hjælpe sig, han har Mod og Forstand tillige og kan desuden være sikker paa allerhøjeste Beskyttelse, men hvis han skal bekjæmpe og modarbejde alle, der i deres Hjærter tage Parti mod ham og lidt efter lidt dukke op paa Skuepladsen, maa han kunne hexe.» Kommer det i Kabinettet til en Forandring, saa vil det atter blive en stor og almindelig. Jeg har i de sidste to Maaneder mere end én Gang fundet Grev Struensees Venner, d. v. s. dem, der ere ham hengivne og ere komne frem ved hans Hjælp, usædvanlig urolige.

---

[1] Grev St. Germain ankom til Staden 13. Nov. 1771 (Luxdorph).

[2] Jvfr. Hist. Tidsskr. 6. R. V, 107 f.

[3] «1771, 1. Marts, var Gähler paa Springet at faae sin Afsked, men det blev godt igjen.» (Luxdorph.)

[4] Sturz?

Dronningen befinder sig ret vel og bliver Dag for Dag smukkere, Kongen derimod tager snarere af end til og har ingenlunde nogen sund Farve. Siden det Par Hundrede Matroser har været paa Hirschholm, og mange misfornøjede have udslynget saa heftige Trudsler, holder et Kompagni af de sjællandske Dragoner Vagt paa Slottet, og alle Indgange ere besatte med Skildvagter. Fra den Tid af bliver den kongelige Vogn atter eskorteret, og alle Vagter i Byen maa atter, som før, træde i Gevær, naar Herskaberne passere dem. Finanskollegiet er nu det første Kollegium i Riget og det, som har den største Magt. Medlemmerne af samme ere Kabinetsministerens Yndlinge, og Kabinettet er den egentlige Konge. Det udenrigske Departement har mistet meget, ja næsten alt af sin tidligere Anseelse. Under den tidligere Forfatning var dette det første og som det, hvem alle Rigets Hemmeligheder vare betroede, det mest ansete, ligesom det, hvad Chefen for samme angik, var det mægtigste og udøvede en paa alle øvrige Kollegier indvirkende og afgjørende Indflydelse. Nu er det i Virkeligheden kun et Bureau og ikke meget mere end et Adressekontor, gjennem hvilket de udenlandske Anliggender befordres videre til deres specielle Myndigheder. Osten tør kun anbefale og tør næppe sige sin Mening, naar han ved, at dette eller hint Kollegium, der staar sig godt med Kabinettet, er af en anden Anskuelse end han.»

4. Jan. 1772.

«De kongelige Herskaber ville, efter at Jagterne nu ere ophørte, i næste Uge atter tage Ophold paa Christiansborg, og derpaa gives som fordum Baller og Maskerader skiftevis hver Uge ved Hoffet. Hos Hr. Geheimeraad von Schimmelmann er der nu hver Uge én Gang, og det om Onsdagen, stor Assemblée. Indbydelserne til disse for hele Vinteren ere udgaaede én Gang for alle. De gjælde for alle ved Hofetaten, lige ned til virkelige Kammerjunkere inklusive, og ved Militæretaten ligeledes indtil Oberster og virkelige Kommandører. Af Civiletaten indbydes uden Hensyn til Rangen alle Deputerede i de forskjellige Kollegier med deres Fruer, men efter Rangen kun Konferensraader, ligeledes de fremmede Ministre, Chargés d'affaires, som ogsaa virkelige Legationssekretærer, og blandt disse har Hs. Exc. Geheimeraaden ogsaa bevist mig den Ære at lade mig indbyde formelt gjennem sin Sekretær. Hr. Legationsraad Sturz[1], der ejer saa mange Fortrin og Færdigheder, er ogsaa dygtig i at male

---

[1] Max Koch, Helferich Peter Sturz, 1879, 187. Høst, For Politik og Historie, 1821, IV, 367 ff. Vierteljahrsschrift f. Litteraturgeschichte IV, 459.

Portræter i Pastel og træffer Ligheden til største Fuldkommenhed. Han har nys tegnet den regerende Dronnings Portræt og været saa heldig dermed, at alle Kunstnere finde det ulasteligt, og enhver har beundret det. Hds. Maj. Dronningen har ligeledes beæret det med Allerhøjstsammes Bifald og optaget det saa gunstigt og naadigt, at hun gjennem Grev Struensee i meget naadige Udtryk skriftligt har bevidnet ham sin Taknemmelighed og tillige foræret ham en meget smuk Ring, hvis virkelige Værd skal være henved 1000 Rdlr.»

11. Jan. 1772.

«Da jeg sidste Onsdag besøgte et af Medlemmerne af et vist Kollegium, som i nogle Dage ikke havde befundet sig vel, modtog han netop fra en fornem Dame, der overalt har sine hemmelige Forbindelser, en Billet af følgende Indhold:

«Netop nu erfarer jeg, at Kongen frivillig agter at nedlægge Regeringen paa sin Fødselsdag og selv at bekjendtgjøre det for Folket fra Slottets Altan. Alle Regimenter her have faaet Ordre til ufortøvet at melde Generalitetet, hvor meget tjenstdygtigt Mandskab de virkelig kunne bringe i Gevær.»

Jeg bemærkede, at min Vens Ansigt, idet han læste denne Billet, udtrykte overordentlig Forbavselse; og i den første Befippelse rakte han mig det med de Ord: Hvilken Situation!

Jeg sammenholdt denne Efterretning med en anden, som en ligeledes paalidelig Ven for nogle Dage siden i et stort Selskab hviskede mig i Øret: «Vi skulle nu være nær ved at faa en Rigsformynder», hvilket jeg dog den Gang ikke vilde tro, fordi jeg ikke kunde tænke mig nogen Revolution. Herom lader der sig dog ikke sige noget med Sikkerhed, fordi der er ligesaa mange Sandsynlighedsgrunde imod det som for det. Nogle mene, at disse hemmelige Rygter hidrøre fra Hoffets Modparti for at opvække endnu mere Forbitrelse mod samme. Hvorledes det nu end forholder sig, har jeg dog villet berette det.

I Torsdags hed det, at man paa Tirsdag vilde faa nyt og mærkværdigt at høre. Saameget ved jeg, at denne Tirsdag for 6 Aar siden var sørgelig og mærkelig nok. Alle fornemme Familier anse en slig Scene for at være Enden paa det hele. Enhver ønsker Ro, de gamle Tiders søde Fred, hvem der end maatte blive dennes Opretholdere.»

28. Jan. 1772.

«Søndag afholdtes Takkefesten i alle Kirker. Dronning Caroline Mathilde blev udeladt i Kirkebønnen af alle Præster. Nogle af dem nævnede Kongen og efter ham alle øvrige Personer af den kongelige Familie hver for sig, men ikke Dronningen; andre derimod nævnede kun Kongen og det kongelige Hus.

Man frygter endnu stadig Uordener og Voldsgjerninger af Pøbelens Had og Raseri. Det siges, at Matroserne have paatænkt at ødelægge 13 Huse, som de anse for mistænkelige, foruden nogle andre, hvis Ejermænd formenes at være hemmelige Tilhængere af Inkvisitterne. Kommissionen samles daglig og holder ofte Møde fra Kl. 9 om Morgenen til Kl. 5 om Eftm. Endnu har den dog ikke anstillet noget Forhør.

Om de ved Gjennemsynet af Papirerne gjorte Opdagelser erfarer man intet. Man hører dog adskilligt, der tyder paa Forbrydelsens stigende Omfang. I Grev Brandts Skabe skulle 20,000 Rdl. i rede Penge være fundne, hos Justitsraad Struensee 3000 og nogle Hundrede Daler, dels rede Penge, dels Bankbilletter. I det kgl. Sølvkammer har man efter Sigende savnet meget, bl. a. nogle kostbare Juveler, ligesom de tilbageblevne vare indpakkede. Fangerne bevogtes Dag og Nat af en Officer i selve Fængslerne og foran Dørene til samme af to Underofficerer, der atter have en Grenadér til Ordonnans.

Generallieutenant v. Gähler er meget tavs og tillige upasselig af Podagra. Hans Frue[1] er meget nedslaaet og beklager sig over sin haarde Skjæbne, som hun kalder ganske ufortjent.

Grev Struensee er snart lystig, snart bedrøvet til det yderste. I den sidstnævnte Tilstand udstøder han dybe Sukke, saa at de vagthavende Officerer ofte røres til Medlidenhed derved. Grev Brandt er altid lystig eller synes snarere at være det. Han synger næsten bestandig, enten franske Komediestykker eller italienske Operaarier, og siger i den mest spøgende Tone, at han ligesaalidt kan begribe den Maade, man behandler ham paa, som Aarsagen, hvorfor sligt sker, er ham en Hemmelighed. Han spiser og drikker og sover 8—9 Timer saa rolig som det sundeste og mest fornøjede Menneske. Justitsraad Struensee er ganske rolig og ytrer kun Ønsket om, at Undersøgelsen snart maa fortsættes, fordi man da vil erfare hans Uskyldighed. Han har bedt om Tilladelse til at maatte arbejde paa anden Del af sin Bog om Krigskunsten. Dette blev afslaaet, fordi ingen af Fangerne tør faa Skrivematerialier, ja ikke engang Bøger. Han har dog faaet Tilladelse til at spille Skak med Officeren. Prof. Berger er svagelig og meget urolig. Han beraaber sig stadig paa sin Uskyldighed, taler iøvrigt lidt, nyder mangen Dag endnu mindre og besværer sig stadig over den Uro, som Brandt, hvis Fængsel er lige under hans eget, forvolder ham ved sin Lystighed og Syngen. Ingen skal dog vise mindre Standhaftighed end den stolte Falkenskiold, der før vilde spille Helten overfor enhver, som maatte tie og bukke for ham. Hans Oberstlieutenant Hesselberg[2], der har anstrængt sig meget for at efterligne ham i hans Storagtighed, ligner ham ogsaa nu. De have begge mistet Fatningen og græde næsten hver Dag. Et Rygte siger, at endnu adskillige i Provinserne ville komme galt afsted. Hvad man allerede i flere Dage har fortalt om Oberst Lehmann, stadfæstes nu med den Tilføjelse, at denne om kort Tid vil blive kaldt hid, og nogle ville paastaa, at han allerede skal være undervejs. Chefen for Kongens Regiment, Oberst von Pentz[1], er under Paaskud af, at han havde nogle Familieanliggender at ordne paa Fyen, afrejst Lørdag Eftermiddag dertil her fra Byen. Man siger, at han skal afløse Kammerherre og Oberst v. Firks[2], som er Kommandant i Nyborg, og at denne ligeledes vil ankomme hertil. Samme Dag afrejste Generallieutenant v. Köller uventet til Helsingør. Saasnart denne var ankommen der, har han strax begivet sig op paa Slottet og er Søndag Aften sent allerede kommen tilbage derfra. Aarsagerne til hans Rejse kjender man ganske vist ikke endnu, men saameget har man senere erfaret, at den unge Prinsesses Bonne er bleven arresteret og ført til Kjøbenhavn.»

---

[1] Hist. Tidsskr. 6. R. V, 99 ff.

[2] Hans Jakob Henning Hesselberg (1734—89), General, Chef for nordenfjeldske og for bergenhusiske Regiment (1802). Hist. Tidsskr. 6. R. II, 735, 745.

15. Febr. 1772.

«Saalidt man end hidindtil har erfaret om Undersøgelserne, saa hersker dog almindeligt blandt Folket den Mening, at der i den mod Inkvisitterne anlagte Proces ikke vil fattes Beviser paa adskillige Kapitalforbrydelser. Publikum opregner i det mindste ti, som Grev Struensee har gjort sig skyldig i, og hvori Grev Brandt har størst Andel, af de øvrige Fanger den ene mere, den anden mindre. Kongen, der jo naturligvis er meget fortørnet paa alle Inkvisitterne, er opbragt til det yderste paa Struensee og Brandt. Man skal næsten ikke turde nævne deres Navne, især ikke Grev Brandts. Hele Hoffet, alle fra Kollegierne, som have havt at gjøre med Struensee, og selv de, som skylde ham deres Anseelse og Forfremmelse, sige enstemmigt: hvis det var muligt, at alle hans mod Staten begaaede Forbrydelser kunde tilgives ham, havde han dog fortjent den samme Straf ved sin Dumhed og utrolige Tryghed. Han er falden i sin egen Snare og har saa at sige opelsket sin Ulykke i et Drivhus. En stor Mængde sande Anekdoter, der dels have været bekjendte før hans Fald, dels først senere ere blevne det, kan afgive tilstrækkelige Beviser herpaa.

Ikke længe før sit Fald har han givet Grev Rantzau en fransk Piece[3], der efter hans Udsagn indeholdt hans Trosbekjendelse, og tillige bedt ham om at gjennemlæse den og meddele ham sine Tanker saavel om selve Skriftet som om de af ham i Marginen egenhændig optegnede Anmærkninger. Grev Rantzau fortæller, at han ved Læsningen af denne Bog var bleven højlig forbavset over dens skjændige Indhold. At der ingen Gud, intet Forsyn existerer, at der ingen Sjælens Udødelighed eller fremtidig Straf og Løn gives, forudsattes i Bogen som forlængst bekjendte Sandheder; de nyeste Læresætninger gik ud paa, at Mennesket ikke burde kjende andre Pligter end dem, han var sig selv skyldig, at han overhovedet ikke skyldte andre nogensomhelst Hensyn o. s. v.

---

[1] Gotfred von Pentz (1716—1801) blev 1774 Generalmajor af Infanteriet.

[2] Magnus Ernst v. Fircks (1726—1806), blev 1769 Kommandant i Nyborg, 1774 Generalmajor og 1787 Generallieutenant (Biogr. Lex.).

[3] Bogen var Helvetius' De l'esprit (udkom 1758), som Struensee kaldte sin bedste Bog (Münter, Bekehrungsgeschichte des Grafen Struensee, 1772, 67. Wasserschlebes Bem. til samme, Ny kgl. Saml. 715 c. Fol.).

Greve Rantzau har givet Generallieutenant [illegible] [illegible] denne Skrift til Gjennemsyn med den Erklæring, at ingen ærlig Mand længere kunde vedligeholde den ringeste Forbindelse med et Menneske, der havde saa [illegible] Principper. Kort efter var han [illegible], en spøgefuld og en [illegible] Tone, men forgjæves, advaret Greve Struensee. Han sagde ham, at hele Landet var forbittret mod ham, at man fra alle og enhver kunde høre, at han [illegible] Kongens [illegible] og Lande med Kabinetsordrer og [illegible] med Bestemmelser af [illegible] Art, og derefter [illegible] han ham paa det [illegible] til større Forsigtighed og Maadehold; men da Struensee [illegible] alt dette kun gav ham et [illegible] Svar, [illegible] Greve Rantzau sig med at [illegible], at han nu for sidste Gang havde sagt ham alt, hvad han [illegible] for at [illegible] sig [illegible], og at han ikke mere vilde komme til ham paa denne Maade.

Forrige Sommer har han [illegible] sin [illegible] og store [illegible] forelæst Kongen alle [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Skrifter, [illegible] [illegible] Plakater, men fra [illegible] [illegible] har han [illegible] sin store [illegible] [illegible] Korrespondancer med sine [illegible] Venner under [illegible] [illegible]. Til [illegible] havde han [illegible] et meget [illegible], [illegible] Greve fra sin Fader, hvorpaa han ikke svarede andet end: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] fryser jeg ikke. Struensee — hvilket Svar Faderen [illegible] Kongen til [illegible] Greve har meddelt en af sine Venner i [illegible], der har sendt nogle af sine [illegible] Venner [illegible] [illegible].

28. [illegible] 1772.

«Da den af Inquisitions-Kommissionen fældede Dom over Greverne Struensee og Brandt blev forelagt den 25. i forrige Maaned, skulle nogle Medlemmer af den, formodentlig især [illegible] Greve von der Osten og Gehejmeraaderne Thott og Schack-Rathlou[1], [illegible] have [illegible] for Brandts Redning og senere for Formildelsen af deres Dom og tilsidst indtrængende forlangt, at man for at skaane Familien for [illegible] og Publikum for det grufulde Syn, skulde [illegible] [illegible] [illegible] af Dommen. De andre Medlemmer af Statsraadet skulle ikke have givet et Ord derom og Greve Rantzau-Ascheberg [illegible] [illegible] ikke at svare paa det [illegible] Forslag. Da Kongen om Aftenen var kommet i Statsraadet, saa Generalmajor Schack [illegible] [illegible] sine Forestillinger, [illegible] af Greve Thott og von der Osten, og [illegible] havde sagt, at Hs. Maj. skulde ville [illegible] [illegible] paa sit [illegible] at have [illegible] Loven i al Strenghed. Kongen spurgte derpaa, om Dommen ikke var affattet i fuldstændig Overensstemmelse med Loven, hvorpaa man svarede, at det ganske vist var Tilfældet, men Hs. Maj. havde det i sin Magt at [illegible]. «Naade», sagde Kongen derpaa, «naar det er efter Loven, saa maa man [illegible] give Loven sin Gang. Naar Hovederne først ere faldne, saa er det Fald [illegible] gyldigt, hvad man gjør med Kroppene» — og dette skal Kongen have gjentaget vel fem til sex Gange.

---

[1] Om Schack-Rathlous Forhold til Struensee-Kommissionen se Hist. [illegible]

Geheimeraad von Schack har dernæst søgt at interessere Dronning Juliane Marie derfor, men hendes Forbøn hos Kongen har ikke givet noget heldigt Resultat. Der er imidlertid neppe nogen Tvivl om, at Dronningen ved denne Lejlighed har lagt al Iver for Dagen, naar man blandt andet ogsaa tager følgende Omstændighed i Betragtning. Struensee havde testamenteret Doktor Münter to Daaser[1] til Erindring og tillige sagt ham, at han nu ganske vist ikke havde nogen Ejendomsret, men han troede dog, at man vilde tillade ham at disponere over slig en Ubetydelighed. Alligevel forespurgte Münter hos Dronning Juliane Marie, om han maatte beholde disse Daaser, eller om han skulde udlevere dem til Inkvisitions-Kommissionen. Da han fortalte hende, at Struensee selv havde sagt, at han nu ingen Ejendomsret havde mere, udbrød hun: «Det stakkels Menneske! Jeg advarede ham endnu otte Dage før hans Fald og sagde ham, at han indlod sig paa Ting, som engang kunde komme til at koste ham Hovedet, men han slog det hen i Vejret. Jeg har prøvet mig selv omhyggeligt, om det maaske ogsaa var personligt Fjendskab, der bevægede mig til at styrte ham, men Gud være mit Vidne, at jeg ikke har havt nogen saadan Bevæggrund.» Dronningen brast i Taarer, da hun sagde dette.[2]

Struensee har ytret om Kongen, at man dog ikke maatte tro, at han af Grusomhed afslog at mildne Dommene, men han troede, at der laa noget heltemodigt deri, man maatte være fast og ikke give efter. Et Menneske, der trængte til Forbøn, mente han, var i et saadant Tilfælde ikke hans Medlidenhed værdigt. I Stedet for altsaa at komme ham til Nytte havde alle Forbønner skadet ham. Men hvis han havde havt Lejlighed til kun at tale en halv Time med Kongen, saa skulde det, om han selv havde villet det, ikke være faldet ham vanskeligt atter at blive Kabinetsminister. Faa Dage efter vilde det skete have foruroliget Kongen, da vilde han gaa til denne eller hin og sige: «Min Gud, hvad har jeg gjort, hvor det nu angrer mig, trøst mig dog!» Og naar saa nogen trøstede ham, saa vilde alt være godt igjen I denne Spaadom har Struensee vel atter taget fejl, thi man har i det mindste ikke hørt noget om, at Kongen skulde have angret Dommenes Fuldbyrdelse.»

---

[1] Den ene var af Blik, den anden af Skildpadde (endnu i Familiens Eje). Ifølge Wasserschlebe var det Arveprinsen, til hvem Münter henvendte sig med Bøn om at maatte beholde dem. Se F. Brun, Wahrheit aus Morgenträumen, 29. Den engelske Gesandt Keith troede, at der i den nævnte Skildpaddes Tabatière fandtes et Billede af Dronning Caroline Mathilde, og han anmodede M. gjennem Grev Osten om at afstaa den til ham, hvilken Pris han end forlangte. M. sendte begge Daaserne, som K. strax efter returnerede, da der intet Billede fandtes deri.

[2] Efter en anden Samtidigs Ytring skal Dronningen have ytret til Münter: «Das hätte der Dicke doch nicht geglaubt, dass ich ihn von hier auf dem Rade sehen sollte.» Begge stode i et Vindue i Frederiksberg Slot, hvorfra man kunde se de i Nærheden paa Stejle og Hjul anbragte Kroppe. «Münter», hedder det, «kunde ikke glemme denne Ytring af den samme, som havde grædt for ham og søgt at give det Udseende af, at hun ej kunde frelse Struensee, men var tvungen at lade Dommen exeqvere.» Ny kgl. Saml. 711 c. fol

27. Okt. 1772.

«Forrige Uge solgtes de tvende ulykkelige Grever Struensees og Brandts og den forhenværende Oberst Falkenskiolds Effekter[1] ved offentlig Auktion. Tilstrømningen var, navnlig til den førstnævntes Auktion, saa stor, at de færreste kunde komme ind. Næsten alt blev solgt over Værdien, fordi enhver vilde have en Erindring om disse ulykkelige Mennesker, og man siger, at der skal have været Kommissionærer fra Udlandet og særlig fra England til Stede. Af Sølvtøjet blev mangt et Stykke drevet op til halvanden Rdlr. pr. Lod, og et Par brugte Sko, som havde tilhørt Struensee, blev betalt med en Dukat. Allerede otte Dage før Auktionen kunde man ikke faa nogen Katalog mere, uagtet der dog var trykt 2000 Exemplarer. Ogsaa disse gjemme Folk som Rariteter.»

10. Nov. 1772.

«Oberst Lehmann har ikke fulgt Prinsen. Man formoder, at han bliver her og forflyttes til Generalitetskollegiet. Prinsen af Bevern optraadte, da Lehmanns Sager sidste Vinter stode saa daarligt, som dennes Beskytter ved Hoffet, og det vil nu, efter alt at dømme, lykkes ham at faa Obersten forfremmet. Fircks, hvis Sager den Gang stode lige saa slet, og hvis Afsked med 600 Rdlr. Pension virkelig allerede var expederet, har ved allehaande smaa, hemmelige Forbindelser og som Følge af disses direkte Forbøn rejst sig paany og saaledes hævdet den Stilling, han nu er i. Han har ganske vist søgt at indsmigre sig hos Prinsen af Hessen, men alle hans Anstrængelser have været forgjæves.

Köller-Banner er bleven fjærnet, ialtfald for det første. Man spaar, at det om kort Tid vil være ganske ude med Revolutionens Haandlangere, Mændene af 17. Januar (die Siebenzehner), som de kaldes. Om Eichstedt have de samme Rygter allerede længe været i Omløb.»

21. Nov. 1772.

«Man har fortalt mig i al Fortrolighed, at der fornylig er fundet et Brev, hvoraf man har gjort den Opdagelse, at Grev Rantzau-Aschberg havde til Hensigt Dagen før Revolutionen at meddele den ulykkelige Struensee hele Planen, og at han kun blev hindret deri. Bortset fra, at Grev R.-Aschberg i enhver Henseende anses som en for Regeringen farlig Mand, har han yderligere gjort sig mistænkelig ved at støtte det franske Parti af alle Kræfter, saavel hemmeligt som offentligt, til Skade for den russiske Alliance. Geheimeraad Storm[2], der har staaet i Brevvexling med ham, har derfor gjort sig usynlig. Man formoder, at Hr. Major Harboe[3] har maattet forsegle Grevens paa Fyen efterladte Skrivechatol. Selv om Köller-Banner ikke havde affattet den Mishag vækkende Militærplan og heller ikke under en i den Anledning afholdt Raadslagning havde krænket Prinsen af Hessen ved nogle usømmelige Udtryk, vilde han alligevel blive nødt til at forlade Hoffet. Efter sin Ophøjelse er han en ligesaa ilter Franskmand som Rantzau, endnu mere uforsigtig end denne. Men Ministeriet har af sidstnævnte Aarsag sejret. Endnu ved den sidste Kur, som han bivaanede, konverserede han over tre Kvarter ivrigt med Blosset[1].»

---

[1] Om Salget af Struensees og Brandts Efterladenskaber se Odense Adresseavis 1772, Nr. 44.

[2] Caspar Herman v. Storm til Oslo Ladegaard ved Christiania, Geheimeraad, Stiftamtmand i Christiania 1763–72, Kammerherre (1721 77). Moe, Tidsskrift for den norske Personalhistorie, ny Række, 290.

[3] Andreas Harbou (1726—98), død som Generalmajor og Kommandant i Frederiksort.

En samtidig Skildring af den store nordiske Krig.

Meddelt af **Edvard Holm.**

Idet jeg i det følgende lader trykke den Betænkning om den ydre politiske Stilling, som Statsminister Ditlev Wibe afgav til Kong Frederik IV. den 27. Septbr. 1718, henviser jeg med Hensyn til, hvad der fremkaldte den, til min Afhandling i Historisk Tidsskrift 6. R. V, S. 295 ff.: «Den store Votering om den politiske Stilling udadtil i Efteraaret 1718». Som jeg der har udtalt S. 299, indtager Wibes Betænkning en egen Stilling iblandt de 35 Vota, der bleve afgivne ved denne Lejlighed. Den er nemlig langt omfangsrigere end nogen af de andre, og den aller største Del af den staar kun i en meget løs Forbindelse med Slutningen, der er Betænkningens Kjerne. Den bestaar nemlig i en sammentrængt Oversigt over den store nordiske Krigs Gang indtil det Tidspunkt, da Wibe nedskrev sit Votum. Hvad der har bevæget ham til at affatte denne paafaldende lange Indledning, er ikke let at sige. Nærmest ligger den Tanke, at han har villet vise, hvor meget Frederik IV. under hele Krigen havde maattet døje med sine Forbundsfæller, og hvorledes han altsaa stadig havde lidt under det, der netop i Aaret 1718 gjorde Stillingen saa vanskelig for ham; men han har dog ingenlunde blot holdt sig til denne Side af Krigens Historie. Hvad der end imidlertid har været hans Motiv, er der ingen Grund for os nu til at klage over, at han har medtaget saa meget. Dels har det i og for sig Interesse at se, hvorledes denne Krigs Historie stod for den Mand, der mere end nogen anden havde været Kongens politiske Raadgiver under Kampens Gang, dels indeholder Fremstillingen ved Siden af meget, der selvfølgelig er vel bekjendt, paa flere Steder Meddelelser, der fortjene at tages under Overvejelse ved en detailleret Skildring af Krigen. Det er derfor som et Kildeskrift til dennes Historie, at Betænkningen her udgives. At ledsage den med en kritisk Kommentar har jeg ikke villet indlade mig paa. Det bliver dens Sag, som skriver Krigens Historie, at sammenholde den med andre Betænkninger om denne.

---

[1] Den franske Gesandt.

Allerdurchlaüchtigster, Groszmächtigster,
Allergnädigster Erbkönig und Herr!

Bey nachlebung Eüer Königl. Maytt. allergnädigsten befehls vom 12. Augusti dieses jetzt lauffenden Jahres, umb wegen des Zustandes der jetzigen conjuncturen baldiger erlangung eines guten und honorablen friedens oder, in ermanglung dessen, vigoureuser fortsetzung des Krieges und anschaffung der da zu nöthigseyenden mitteln zu des Landes minsten beschwehrung, meine wenige Gedanken zugleich mit andern allerunterthänigst einzugeben, werden Eüer Königl. Maytt. allergnädigst erlauben, dass ich so viel möglich das remarquableste, so sich von anfang dehro glorwürdigsten regierung biss anjetzo zugetragen, vorlaüffig allerunterthänigst wiederhole.

Eüer Königl. Maytt. funden sich bey abgang dehro Höchstsehligen Herren Vaters, glorwürdigsten andenkens, so sich den 25. Augusti anno 1699 zugetragen, da der König von Schweden bereits einige tausend Mann dem Hertzog von Hollstein zugesandt hatte umb den Vestungsbau der schantzen bey Stapelholm, Husum und Friederichstadt zu verfertigen, in der fatalen necessité, das dehro Herren Vater angethane Unrecht und tort zu rächen, auch sich vor der augenscheinenden eüssersten Gefahr, da Sie die schlange, als den Hertzog von Hollstein mit seinen Vestungen, mitten im hertzen dehro Länder, und dehro Erbfeynd auf den gräntzen durch Brehmen, Wismar, Pommern, wie auch durch Bahuus Lehn, Vigen, item Jemterland gegen Norwegen hatten, und der Sund Sie bloss allein von dehro Residentz Stadt Copenhagen separierte, endlich genöthiget die waffen zu ergreiffen, undt da bey vorfindung vieler schulden, auch eines erschöpften ærarii, Sie nicht geurtheilet, Schweden, so niemahls an Geld undt Volk considerabler als bey absterben des Königs Caroli des 11 gewesen, alleine resistieren zu können, dazumahlen wie erwehnet Tönningen und der innerliche feynd dehro kräffte auf ein merkliches verminderten, haben dieselbe umb eine diversion zu machen die bey dem Czaaren zu zeiten des Gottsehligen Königs, nach dem exempel dehro H. Vorfahren, bereits entamierte negotiation continuiren und durch dehro damahligen Envoyé Heins eine off undt defensive Alliance gegen Schweden schliessen lassen, auch zugleich durch den H. Grafen von Rewentlau[1] den König von Pohlen in selbiger einzutreten bewogen. Der effect dieser dreyfachen Verknüpfung war, dass der König von Pohlen sich bey antritt des 1700 Jahres und erst entstehenden starken frostes durch heimliche Verstandniss von Riga Meister machen sollte, da immittelst Eüer Königl. Maytt. den Hertzog von Hollstein attaquieren, dehro flotte gegen Schweden in See stellen, undt Seiner Czarischen Maytt., so bald der friede mit den Türken erfolget, Schweden durch die belägerung von Narva angreiffen würden. Das erstere, als nemlich die prise von Riga, schlug fehl, doch wurden die beyde bey Riga liegende Kober[2] und Dunamunde schantzen erobert, auch folgends Kokenhusen in Liefland eingenommen. Mit occupierung der fürstlichen schantzen gieng es nach wunsch, und wurde die eroberung von Tönningen zweiffelsohne auch bald erfolget seyn, wann nicht die Schwedische, Zellische und Hannoverische trouppen in conjunction der Holländer in Hollstein eingefallen, die zum succurs destinierte Sachsen durch die Hannoverische zerstreuet, Wolffenbüttel das versprochene nicht præstieret, Brandenburg bey Lentzen in der inaction verblieben, und folgends die Englische und Holländische Flotten sich mit der Schwedischen conjungieret, Eüer Maytt. flotte mit Christianshafn bombardieret, auch gar die descente der Schwedischen Armèe auf Sehland befodert hätten, wodurch dann endlich Eüer Königl. Maytt. bewogen worden den Travendahlischen frieden einzugehen, vermöge dessen der Hertzog von Hollstein in seinen Ländern restituieret, Ihme eine considerable Geld Summa gezahlet und Eüer Maytt. von dehro Alliierten separieret wurden. Dies vor Dennemark so unglückliche jahr von ao. 1700 war mit dem Travendahlischen Frieden noch nicht geendiget, und würde weit fataler ausgefallen seyn, wann die Göttliche providence Eüer Königl. Maytt. Hochheyligste persohn von der so gefährlichen Krankeit der blattern, worvon Sie gleich nach dehro zurükkunfft von Hollstein befallen, nicht errettet und zum trost dehro Reiche und Länder sammt dehro getreuen Unterthanen gnädigst erhalten. Bey Gott Lob glüklicher genesung Eüer Königl. Maytt. erfuhren dieselbe den frieden des Czaaren mit den Türken und den bruch mit Schweden durch die belagerung von Narva, es lief aber selbige durch unerfarenheit der Russen in Kriegssachen sehr unglüklich ab, indehme der ort entsetzet, die Rüssen geschlagen, die artillerie und bagage erobert, undt ein gut theil gefangen wurde. Ao. 1701 brachte der todt des im ende des vorigen Jahres verstorbenen Königs in Spanien neüe Veränderungen in Europa, der bey dessen Leben gemachte Traittè de partage ward verworfen, der Duc D'Anjou zum König von Spanien proclamieret, und eine Alliance zwischen dem Kayser, Engelland und Holland gegen Frankreich und Spanien geschlossen. Wie es aber erwehnten dreyen Alliierten so wohl an Volk fehlete, umb insonderheit der grossen Macht von Frankreich wiederstehen zu können, als dass sie auch befürchteten, ein revers de fortune, so Schweden etwann begegnen könnte, mögte Eüer Maytt. bewegen, dehro vormahlige und gerechte desseins gegen Schweden auszuführen, welches in der zeit zu verhindern und nach alter Gewonheit die balance nach belieben im Norden zu setzen Sie nicht im stande wahren, als beworben Sie sich auch umb trouppen von Eüer Maytt. zu erlangen. Sie reussierten in diesem dehro dessein, und wurden vermöge zwo im Monath iunio 1701 geschlossene Tractaten an den Kayser, Engelland und Holland 20000 Mann überlassen, auch verbunden sich Eüer Königl. Maytt. in dem 5. art. des Engl. und Hollandischen Tractats, ohne Engell. und Holl. wissen und genehmhaltung sich in keinem neüen krieg einzulassen; der andere artic., welche zum theil sehr avantageux für Eüer Maytt. gewesen, fernere erwehnung zu thun würde zu weitlaüffig fallen, mich auch von dem Hauptwerk, so mir allergnädigst anbefohlen, weit entfernen. In den Jahren 1702. 3. 4. 5. und 6. begonnen die

---

[1] Grev Kr. D. Reventlow, f. 1671, † 1738, Broder til Dronning Anna Sofie, bekjendt som General, senere Overpræsident i Altona.

[2] Der menes derved Skansen Kobron.

Rüssen den krieg zu lernen, indehme Sie nicht allein in verschiedenen rencontren gegen die Schweden victorisierten, sondern Ihnen über dehme Schantz ter[1] Nye, Noteburg, Dorpt und Narva wegnahmen, indessen wurden die Pohlen und Sachsen von den Schweden übel tractieret, verlohren eine Schlacht nach der andern, undt gieng der König von Schweden selbst ao. 1706 mit 17000 Mann in Sachsen, zog daraus viele millionen contant geldes, mondierte seine delabrierte Armèe, bezahlete an officiers und gemeinen ihren Rükstand, vermehrete seine Armèe biss auf 22000 Mann zu pferde und 16000 zu fuss, mit welchen Er, nachdehme vorhero der König von Pohlen durch einen formellen Tractat zu Alt Ranstadt an der Krohn Pohlen renunciieret, auch andere sehr desavantageuse conditiones eingegangen, ao. 1707 aus Sachsen marchierte in den Gedanken, den Czaaren gleichfalls zu detronisieren. Er hatte zu dem ende die sachen auch nicht übel angestellet, indehme Er sich des Mazeppa, Hettman der Cosakken, dergestalt versichert, dass Er zu einer gewissen Zeit aufsitzen und mit einem grossen Schwarm seiner Leüte gegen den Czaaren agieren sollte. Wie es aber alleine Gottes Werk Könige ein und abzusetzen, also gefiel es auch dem Grossen Gott den Hoch Muth des Königs in Schweden, so durch sein sonderbahres und aller Gedanken ubertreffendes Glük zum höchsten gekommen, bald wieder zu stürtzen. Seine Armèe, mit welcher der Czaar, so lange sie in gutem stande, sich in keine action einlassen wollte, vergieng durch grosse fatiguen, grimmige Kälte und andere Zufälle, Mazeppæ anschläge wurden entdekket, dessen Hauptstadt Baturim mit andern mehren eigenommen, und eine grosse execution mit den Chefs der Cosakken gehalten, der General Graff von Leuenhaupt, so einen starken secours dem König von Schweden zuführen wollte, ward geschlagen, und kahm von allem proviant und kleydern nichts, der Soldaten aber nur etzliche tausent zu dem König von Schweden, dessen allen ungeachtet wollte der König von Schweden annoch sein Heyl versuchen und lieferte dem Czaaren bey Pultava eine schlacht, in welcher, und folgenden tages, die gantze Schwedische Armèe verlohren gieng, und der König von Schweden nur mit etzlichen hunderten entkahm, undt seine retraitte bey den Türken zu Bender nahm. Diese des Königs von Schweden Unglüksfälle munterten den König von Pohlen auch noch vor der action von Pultava wieder auf. Er vermehrte seine cavallerie in Sachsen auf ein grosses, gieng selbst nach den Nieder Landen unter dem prætext der campagne beyzuwohnen, in der that aber umb der Engelländer und Holländer Gemüther wegen seines vorhabenden Krieges zu sondieren, auch sich zugleich des Prince Eugenes zu versichern, damit Er Ihm in seinem dessein bey dem Kayser behülflich seyn mögte. Auf Eüer Königl. Maytt. Reyse nach Italien ward zu Leipzig verschiedenes, obgleich in generalen terminis, bey deroselben über diese materie angebracht. Wie aber Eüer Maytt. zu Venedig angelanget, explicierten der König von Pohlen und Graff von Flemming[2] sich deütlicher in dehro schreiben an den Herren Grafen von Reventlau, auch wurden erstlich Sum und folgends der Baron Manteuffel gesandt, umb sich näher heraus zu lassen, auch zu vernehmen, ob dieselbe nicht mit gegen Schweden einzutreten entschlossen, der damahls in Czarischen diensten stehende Urbig kahm unter dem nahmen eines Kauff Manns, Alexander Denio genanndt, gleich falls nach Venedig und that von wegen seines Herrnn eben dieselbe insinuationes, der Rüssische Ambassadeur hatte sich immittelst auf gleiche weise bey dem hier in Copenhagen zurükgelassenem conseil angegeben, es ward aber nichts eher als bey Eüer Königl. Maytt. anwesenheit zu Dresden d. 28. juny in einer allda mit dem Könige von Pohlen errichteten Alliance geschlossen, vermöge welcher Eüer Maytt. sich verbunden, falls Sie sonsten mit dem Czaaren einig werden könnten, im Monath septembris mit Schweden zu brechen; wie dann der König von Pohlen sich zu eben dergleichen engagierte, so ward auch darauf unter Eüer Maytt. und dehnen Königen von Pohlen und Preussen eine defensive Alliance zu Berlin im Monath julio eingegangen. Eüer Königl. Maytt. waren kaum von dehro Reyse aus Italien zurükgekommen, als einige tage hernach die erfreuliche Bottschafft von der grossen Niederlage der Schweden bey Pultava alhie ankahm, undt dass der König von Pohlen würklich im begriff war mit seinen trouppen nach Pohlen zu marchieren. Dieses, Allergnädigster König und Herr, war eben der Periode, wornach alle dehro getreue Unterthanen so sehnlich geseufzet, und einem jeden zu glauben billige ursache gab, es wäre nunmehro der moment gekommen, das von Schweden Dennemark seit einem seculo angethane Unrecht und Gewalt zu rächen und die avulsa zu recuperieren, in dieser Hoffnung ward die durch den Travendahlischen frieden erloschene und den 24. Aug. ao. 99, tages vor des Höchstsehligen Königs absterben, mit Moscau geschlossene Alliance wiederhergenommen, und nach vielen debats und chicanen mit dem Rüssischen Ambassadeur endlich den 22. oct. ao. 1709 gezeichnet. Hierauf liessen Eüer Königl. Maytt. von dehro dessein an Engelland und Holland ouverture geben, mit vermelden, dass solches dehro gemeinsahmen sache nicht præjudicierlich seyn sollte; von seiten des Königs in Pohlen undt der Rüssen erhielten dieselbe versicherungen, dass Sie dem einzelen in Pohlen übrig seyenden delabrierten Schwedischen corps unter dem Gen. Lieutenant Crassau vorbeugen und den weg nach Pommern verhindern wollten, damit Eüer Königl. Maytt. von der seite Teütschlandes frey haben mögte, dieselbe auch dehro ordres ergehen lassen, dass von Norwegen aus gegen Schweden agieret wurde, giengen dieselbe den 11. Novemb. zu Segel, und landeten den tag darauf als den 12. glüklich mit dehro Armèe in Schonen, ohne dass die in ungefehr 3000 Mann bestehende schwedische cavallerie den geringsten wiederstand thate, sondern sich in aller eyl nach Christianstadt retirierte. Bald nach geschehener Landung ward delibereret, ob die zu einer Vestung mitgenommene artillerie debarquieret und Landcron belägert werden sollte; warumb solches hinterblieben, wüste ich keine andre Ursache, als dass die bereits sehr avancierte saison solches muss verhindert haben. Indessen ward Helsingburg, so lange die beyde Regimenter von dem Printzen von Hessen[1] und von Eynden[2] darin lagen, so weit in der kurtzen zeit geschehen können, verpallisadieret, und ein wie wohl nicht von sonderbahrer wichtigkeit seyendes retranchement aufgeworffen, wie dann folgends Engelholm von dem damahligen obersten von Eynden wohl pallisadieret und in ziemlichen defensions stande gesetzet wurde. Eüer Königl. Maytt. kahmen medio decembris wieder in dehro Residentz, undt dehro Armèe in Schonen versamlete sich bey aufgekommenen frostwetter, avancierte biss Christianstadt, occupierte selbige Stadt, und schlug das eintzige Leib Regiment Dragoner ein theil der Schweden bey Tossebroe, und nahm dehren 600 gefangen wie auch Carlshaven ein. Wie aber der Commandierende General Graff von Rewentlau die zuverlässige Nachricht erhalten, dass die Schweden sich stark versamleten und Ihm mit einer superieuren Macht bald eine visite geben würden, wiederholete Er sein bereits zu verschiedenen mahlen gethanes Gesuch umb secours. Höchstens wäre es zu wünschen gewesen, dass er solchen ehender bekommen, weile Er aller apparence nach sich bey Christianstadt würde haben maintenieren und vielleicht der Schweden grosses magasin 4 meile davon entfernet ruinieren können. Alleine da von Norwegen aus nichts geschahe, undt Crassau, der Rüssen undt Pohlen gethanen versprechen unerachtet, dennoch mit gantzer haut nach Pommern kahm, musten die beyde Regimenter zu Pferde von Dewitz[3] und Fursman[4], 2000 Mann stark, zugleich mit andern zu fuss in Hollstein auf Ihn vigilieren, und ward die Armèe in Schonen obligieret für den herannahenden weit stärkern feynd sich zu retirieren, litte nicht wenig in der retraitte, undt kamen die sachen allda in sehr gefahrlichem zustande, welches Eüer Königl. Maytt. bewog selbst in hoher Persohn alles in augenschein zu nehmen. Sie gaben auch desselben tages von dehro Abreyse dem damahligen Obersten Mörner[5] ordre, mit dehro Leib guarde zu Pferde hinüber zu gehen, welches auch so wohl von Ihm als dem Sehl. Grafen von Holk[6] mit dessen Regiment zu Pferde mit grosser promtitude erfüllet wurde. Der Befehl ward auch ertheilet, dass der Oberste Fursman mit seinem aus 1000 Köpfen bestehendem Regiment zu Pferd, nebst 2 von dehnen aus Ungarn gekommenen von der Infanterie, ihren march beschleunigen sollten. Sie kahmen aber zu späth und nur biss Helsignöer, zumahlen den 10. Marty ao. 1710 die unglükliche bataille in Schonen vor sich gieng. Den Verlauf mit den umbständen dieser action zu ertzehlen würde mir, als der nicht zugegen gewesen und von dem Soldaten metier nicht bin, gar zu schwehr fallen; der ausgang aber war, dass nachdehme die cavallerie von Eüer Maytt. durchgehends tapfer gefochten, auch anfänglich einige avantage über die Schweden hatte, ein theil der Infanterie auch das Ihrige gethan, die Schwedcn zuletzt das feld behalten, und von Eüer Königl. Maytt. Armèe ungefähr 2500 auf der Wahlstadt geblieben, auch fast eben so viel gefangen worden. Wie nun Eüer Königl. Maytt. von dem ausgang der bataille des Abends benachrichtiget wurden undt vernahmen, dass der rest Ihrer Armèe sich in Helsingburg retirieret hatte, kahmen dieselbe so gleich auf die Gedanken, dass falls es müglich Helsingburg und der veste fuss in Schonen maintenieret werden, wiedrigen falls man auf eine sichere retraitte bedacht seyn müste. Sie funden auch allergnädigst für gut, den Gen. Lieutenant Cormaillon[1] nebst den gebrüdern damahligen Obersten Gregers und Christian Juel[2] nach Helsingburg zu senden, erstern umb bey der noch anhaltenden krankheit des H. Grafen von Rewentlau und nach empfangener blessure des Gen. Lieut. Rantzau[3] das commando über die Armèe auf sich zu nehmen, letztere aber, falls die sachen soutenables, des einen oder andern gebliebenen Platz zu occupieren. Der Geheimer Rath Sehested[4] und ich wurden gleichfalls beordert noch den Abend von hier zu gehen und Uns bey den Generalen genau zu informieren, ob Helsingburg soutenieret werden könnte. Wir funden aber bey Unser Ankunfft aller Generalen meinung einhellig dahin gehend, dass man wegen des schlechten retranchements und vieler andern umbstände auf die retraitte bedacht seyn muste, so wir den 11. des Abends allerunterthänigst referierten. Welcher gestalt nun selbige ins werk zu setzen und dem feynde zu verhindern, dass nicht ein theil Eüer Maytt. trouppen in dessen hände geriethe, war dasjenige, worüber zu deliberieren; so viel weiss ich mir wohl zu erinnern, dass man fast durchgehends solches für sehr schwer hielte, weshalben auch Eüer Königl. Maytt. den Gen. Lieutenant Cormaillon nebst den damahligen General Major Eikstedt[5] rapellierten, letzteren umb Ihn der Gefahr eines schmähligen todes zu befreyen, erstern aber umb als Commendant in der Königl. Residentz bey dehnen so hoch nöthig seyenden anstalten gegenwärtig zu seyn. Bey der Abreyse des Gen. Lientenant Cormaillon von Helsingburg gab es unter den zurükbleibenden Generalen einige dispute, wehm hinwieder das Commando aufgetragen werden sollte; in dem von dem Geheimen Rath Sehested auf Königl. ordre an den General Lieuten. Cormaillon desfalls zugeschriebenem brief waren diese wörter, qu' il devoit Laisser le commandement au plus ancien et au plus habile; auf dies letztere, nemlich die capacité, reflectierte Cormaillon, gieng die beyde ältere Gen. Majoren als Broktorff[6] und Rotsthein[7] vorbey, und conferierte dem von Dewitz das commando. Gott der Höchste verliehe Eüer Königl. Maytt. bey dieser so augenscheinlichen Gefahr den rest dehro alten trouppen beräubt zu werden die Gnade, dass 6 tage nach der bataille alle trouppen ohne Verlust eines eintzigen Mannes glüklich transportieret wurden. Ob nun gleich durch transportierung Eüer Maytt. trouppen von Schonen dehro Länder in etwas grössere sicherheit gesetzet wurden, so fiel es jedennoch deroselben sehr schwer die delabrierte sachen herzustellen. Zur equipierung der flotte wurden grosse Summen erfodert, inmittelst war dehren vollen kommene ausrüstung umb desto mehr vonnöthen, als sonsten Sehland und andere Königl. Provintzen unfehlbar der Schwedischen invasion würden exponieret gewesen seyn, das an Schweden gräntzende König R. Norwegen liefe Gefahr am ersten attaquieret zu werden, und war dahero auf dessen conservation zu vigilieren. Zu ersetzung der Armèe in Dennemark ward viel Volk, Pferde, Gewehr und mondierung erfodert. Der Herr General Graff von Rewentlau und Geheimer Rath von Lente[1] suchten dehro dimission, und mit des General Lieutenant Tritzschlers[2] conduite waren Eüer Königl. Maytt. nicht zu frieden, so dass dieselbe bey allen diesen, ungeachtet alles angewandten fleisses und unbeschreiblicher mühe, nicht wenig embarassieret waren. Von dem begehren des H. Grafen von Rewentlau thaten Eüer Königl. Maytt. mir die Gnade etwas zu erwehnen, und wie ich in tiefster soumission eingewandt, dass es eine gefährliche sache bey anfang eines Krieges eine Veränderung mit dem chef der Armèe vorzunehmen, gaben Sie mir die Antwort, Er hätte zu zweyen mahlen umb seine dimission angehalten, solche auch bereits bekommen, der Geheimer Rath Lente hätte daszelbige gesuchet, solches auch erhalten, und hätten Sie dem damahligen Kammer Herrn undt General Major Eikstedt dessen charge wieder conferieret. Nun verlangten Sie allergnädigst mein allerunterthänigstes sentiment zu wissen, ob mir niemand bekandt, dehme Sie an des H. Grafen von Rewentlau stelle das generalat wiederumb beylegen könnten. Ich antwortete darauf, dass ich keinen so specialiter kannte, glaubte aber, dass Eüer Maytt. nicht übel thun würden einen der dreyen als nemlich Schulemburg, Slangenburg oder Scholten zu choisieren, beyde erstere wären in reputation wegen dehro gehabten actionen, als Schulemburg gegen die Schweden und Slangenburg[3] bey Ekkern gegen die frantzosen, Scholten[4] wäre ein guter Ingenieur, hätte auch mehr nachricht von Eüer Maytt. Armèe, Vestungen und Länder samt dehren situation, fort und foible, als frembde sich so bald verschaffen könnten. Als nun Eüer Königl. Maytt. ferner aller-

---

[1] «ter» plattysk Form for «zur».

[2] August II.'s bekjendte Minister.

---

[1] Prins Karl af Hessen-Philipsthal, Frederik IV.'s Morbroder.

[2] Oberst Albrecht v. Eynden; han blev Generalmajor 1711 og Generallieutenant 1715.

[3] Fr. J. Dewitz, se om ham Dansk biogr. Lexikon IV, S. 244.

[4] Kr. Fursmann, se sammesteds V, S. 494.

[5] B. J. Mörner af tysk Fødsel, traadte 1701 i dansk Tjeneste, blev 1709 Kommandør for Garden til Hest, blev Brigader 1710, Generallieutenant 1717, General 1734. † 1741.

[6] Kr. Frederik Holck, Oberst, døde efter Slaget ved Helsingborg af et Saar, han fik i dette

---

[1] Ch. D. Cormaillon, se Dansk biogr. Lexikon IV, S. 87.

[2] Om disse to Brødre se sammesteds VIII, S 566 og 561.

[3] Jørgen Rantzau blev 1705 Generalmajor, 1709 Generallieutenant, efter Kampen ved Wismar 1711 General.

[4] Kristian Sehestedt, 1666—1740, Oversekretær i Tyske Kancelli 1700—1707 og derpaa atter i samme Stilling samt Medlem af Konseillet 1708—1721, derpaa Stiftamtmand paa Fyen.

[5] V. Eickstedt, se om ham Dansk biogr. Lexikon IV, S. 459.

[6] Ditlev Brockdorff, se om ham sammest. III, S. 101.

[7] Kr Rodsteen, Søn af Admiral M. Rodsteen, blev 1710 Generalmajor og 1711 Generallieutenant. † 1728.

---

[1] Kr. Lente, se om ham Dansk biogr. Lexikon X, S. 204 ff.

[2] H. E. Tritzchler, tysk af Byrd, Oberst 1680, Brigader 1686, Generalmajor 1696, kommanderende General 1710, † 1718.

[3] Der maa sikkert her tænkes paa to udenlandske Generaler, der dengang havde været villige til at gaa i dansk Tjeneste; den første den trods sit Nederlag imod Svenskerne ved Fraustadt 1706 i hin Tid ansete General Matthias Johan Schulenburg (f. 1661, † 1747); ved den anden maa menes en bekjendt hollandsk General Slangenburg.

[4] Jobst Scholten, f. 1649, † 1721, af hollandsk Byrd, Generalmajor 1690, Generallieutenant 1701.

gnädigst erlaubten, dass ich mich dieser materie halber bey dem Obersten und dehro General Adjutant Meyer[1], als welchem viele Generale specialement bekandt, näher informieren mögte, fiel Er vor allen andern, nach vielen dabey allegierten Umbständen, auf den General Scholten, worüber Eüer Königl. Maytt. mir anbefohlen, desfalls an den Secretaire Vonstöcken[2] zu schreiben, Scholten sondieren, undt falls Er dazu portieret, Ihm das Generalat antragen zu lassen, welches dann auch von Ihm so gleich angenommen worden. Wenige tage, nachdeme Eüer Maytt. wegen des General Scholten schreiben lassen, verlangten Sie in dehro præsence des conseils sentiment, wie die durch abgang des Geheimen Rath von Lenten vacante stelle im conseil am besten zu ersetzen. Hier zu kahmen insonderheit drey im Vorschlag, als der H. Graff Carl von Ahlefeld, Geheimer Rath von Jessen und Geheimer Rath Hans Henrich von Ahlfeld[3]. Der Geheimer Rath Sehestedt declarierte sich für Graff Ahlefeld, meine Gedanken fielen auf den Geheimer Rath Hans Henrich von Ahlefeld, Geheimer Rath Krabbe[4] war von Sehestedts meinung, und solche ward von Eüer Königl. Maytt. allergnädigst approbieret, auch dem Grafen von Ahlefeld desfalls zugeschrieben, welcher solche Gnade in Unterthänigkeit annahm. Ferner erwehnten Eüer Königl. Maytt. wegen eines Generalen in Norwegen, und da der Geheimer Rath Krabbe den Baron Leuendal[5] alsobald proponierte, fand solches keine Gegen rede, undt Eüer Königl. Maytt. befohlen mir, als der Ihn am letzten gesehen, an Ihn zu schreiben undt die Gen. Lieutenant stelle in Norwegen zu offerieren. Er antwortete aber, dass Er bereit und willig wäre das commandement, aber ohne caracter als General nicht auf sich nehmen würde. Eüer Königl. Maytt. declarierten darauf beyde, als Scholten und Leuendahl, zu Generalen, den einen in Dennemark und den andern in Norwegen. Beyde kahmen, als erstl. Scholten und folgends Leuendahl, hier an. Die conferences wegen herstellung der verfallenen sachen, wurden fleissig gehalten, und Leuendahl so bald möglich nach Norwegen versandt. Wie nun Eüer Königl. Maytt. mit gröster sorgfalt an ersetzung dehro Armèe arbeiten und zu dem ende ein gross theil national infanterie der geworbenen incorporieren liessen, so ward die infanterie gäntzlich in schönem stande hergestellet, und funden dieselbe, von was nutzbarkeit Ihnen die vor einigen Jahren aufgerichtete Land milice in diesem pressanten cas gewesen. Die cavallerie ward remontieret, und lieferte ein Jude von Berlin allein dazu 2000 Pferde, das übrige mangelnde ward gleichfalls herbeygeschaffet, und fehlete im anfang des Herbsts des 1710 Jahres nichts an herstellung einer delabrierten Armèe, so alles wieder der meisten Vermuthen in 6 Monathen geschahe. Eüer Maytt. liessen auch gleich nach dem Verlust von der bataille in Schonen nach vorhero gethanes anerbiethen des Pollnischen Envoyé Manteuffel wegen übernehmung 3000 Mann Sächsischer cavallerie negotiiren, wie Sie dann auch dehro Obersten Meyer wegen 6000 Rüssen an den Czaaren versandten, umb, wann selbige mit den übrigen Rest dehro Armèe conjungieret, weit stärker als vorhero nach Schonen gehen zu können. Der Holländische Envoyé Goes hatte sich indessen gleich nach der bataille von Schonen in sehr obligeanten terminis herausgelassen, und sich in des Herrn Grafen von Rewentlau behausung, wie derselbe bettlägerig, von allem, was da fehlete, informieret, auch seine gute officia zu heranschaffung vieler fehlenden sachen anzuwenden versprochen, veränderte aber seine stimme gleich, nachdehme der rest der trouppen von Schonen glüklich zurükgekommen, indehme so wohl Er als der Englische Envoyé Pultney propositiones thaten, so allen vorzunehmenden operationen directe entgegen, und solche allerdings verhinderten, sintemahlen sie verlangten, dass auch die 2 Regimenter infanterie von Krag und Reusch von Fühnen nach Hollstein wieder retournieren mögten, unter dem Vorwand, dass man dadurch besser im stande gesetzt würde, dem Crassauischen Unternehmen wiederstehen zu können, und wie Ihnen opponieret ward, dass dieserwegen in den vorigen conferentzen nichts erwehnet, regerierten Sie, dass die umbstände solches damahls verhindert hätten, weile die trouppen von Schonen noch nicht übergekommen, und Copenhagen eine besatzung nöthig hatte, so dann alles der Holländer übliche Gewonheit, in den Nordischen sachen den meister spielen zu wollen, klahr an den tag legte. Aus dem übrigen Versprechen des H. Goes ward nichts. Die 3000 Mann Sächsischer cavallerie blieben nicht allein nach vielen gemachten difficulteten aus, sondern es ward auch wieder Eüer Königl. Maytt. Secretaire im Haag von den Pohlen eine neutralitets acte forgieret, so der Rüssische Minister accedierte, krafft welcher die Schwedische teütsche provintzen nebst Jütland, die Fürstenthümer Schlesswig, Hollstein, Oldemburg und andere teütsche Länder von einiger invasion befreyet seyn sollten. Dehme ward noch beygefüget, dass keine trouppen aus erwehnten provintzen nach Sehland transportieret werden dörfften, dergestalt wie Ihnen auch derbe vorgeworffen worden, der Krieg aus Sehland, Fühnen, Laaland, Falster und Möen alleine hatte geführet werden müssen. Mit des Obersten Meyern negotiation beym Czaarn gieng es in so weit an, dass die verlangte trouppen versprochen, auch die anstalten zu dehren embarquierung zu Dantsig gemacht wurden, nur fehlete es an einer zulänglichen convoy und einigen transportschiffen, insonderheit zu der cavallerie. Selbige wurden besorget, die flotte gieng im septemb., 31 Orlog Schiffe stark, wieder in See nach Bornholm in der intention, dass von dar ab die transport schiffe und convoy nach Dantsig detachieret werden sollten; es überfiel aber der flotte, nachdehme sie zu Segel gegangen, ein so starker sturm, dass 5 a 6 dehren durch verliehrung von Masten und stangen gantz ausser stande die See zu halten gesetzt wurden und dahero wieder nach der Kiöger Bucht retournieren müsten. Bey dehren ankunfft liessen Eüer Maytt. deliberieren, ob die schiffe bey so bewannten umbständen annoch nach Dantsig gehen sollten. Es ward auch anfänglich die resolution dazu genommen, folgends aber verändert. Von der ersten resolution müssen zweifelsohne die Schweden nachricht bekommen haben, sintemahlen Sie tout d'un coup und zwar gantz unvermuthet mit 21 Orlogschiffen, wie Eüer Maytt. flotte vor Anker lag, den 2. oct.[1] als einen Sonabend erschienen. Aus dehren mouvements aber könnte man gleich urtheilen, dass Sie über der anzahl Eüer Maytt. schiffe surprenieret waren, weile Sie an statt solche zu attaquieren, wie Sie gar wohl könnten, vorbeysegelten und bey Dragöe zu Anker giengen. Indessen hatten Sie doch eine canonade von weiten begonnen, und weile einige Eüer Maytt. schiffen antworteten, betraff dem allerersten schiffe Dannebrogue, so die avantgarde von allen hatte, das Unglük, dass es im Brand gerieth und mit dem Commandeur Hvitfeld[2], auch auf sich habenden Deputierten des See Etats dem Estats Rath Ole Hansen, 6 a 700 Mann und 99 metallenen canonen in die Lufft flohe. Die Schweden sponnen aber auch keine seyde, weile zwey von Ihren besten schiffen, eins als von 90, das andere von 80 Canonen, bey Dragöe auf den Grund geriethen, welche sie des folgenden tages selbst im brand stachen, auch beyde aufflohen. Inmittelst wurden dehnen übrigen 25 Königl. dänischen Schiffen frische Soldaten und Matrosen zugesand, die kranke abgenommen und alles veranstaltet, was zu einer grossen victoire wegen übertreffung der an zahl an schiffe, und dass die Flotten hie auf der dänischen küsten wahren, ungezweiffelte hoffnung geben konnte. Alleine obgleich Eüer Maytt. flotte zu verschiedenen mahlen zu Segel gegangen und man des dienstag morgens, als d. 5. oct., wie Eüer Maytt. selber zu Friederichsberg waren, sicherlich glaubte, es würde zur action kommen, eschapierte jedennoch die Schwedische flotte wegen erhaltenen favorablen windes, und ward eine zeitlang von der Königlichen dänischen verfolget. Hiermit ward für Eüer Königl. Maytt. das 1710 Jahr geschlossen. Anerwogen da keine trouppen von Pohlen noch dem Czaaren erschienen, funden Eüer Maytt. nicht rathsam mit dehro eigenen obzwahr wohl doch neülich retablierten Armèe die descente in Schonen fürzunehmen und musten sich vergnügen, dass bey so augenscheinlicher Gefahr Ihre Armèe zur defension des Landes ersetzet und Norwegen von Schwedischer insulte befreyet worden. Aus dem grossen dessein, so vormahls von dem Sehl. Baron Juel[3] proponieret worden umb sich von Stokholm als des Hertzes von Schweden Meister zu machen, undt worüber ich des Jahres vorhero auf Königl. ordre dem Sehl. Juel en secret zuschreiben müssen, ward ebenfalls nichts, dann obgleich der Czaar solches project sehr goutieret, so wollte Er dennoch in die Mittel wegen einiger tonnen goldes zu ankauffung mehrer Schiffe in Engelland und Holland nicht treten, ausser welchen, und nemlich einer grossen superieurité zur See, ein solches grosses Werk mit zulänglicher sicherheit nicht aus zu führen war. Eüer Maytt. Alliierte, als der König in Pohlen und der Czaar, waren immittelst beschäfftiget, ein jeder sein eigen avantage undt interesse zu befodern, der eine durch retablierung seiner verfallenen sachen in Pohlen, und der andere durch einnehmung von Riga und Rewel, worzu die der Orthen und in Schweden überall grassierende anstekkende seüche nicht wenig behülflich war, am meisten aber dazu contribuiret hatte, dass die Schweden wegen Eüer Maytt. superieuren flotte den gantzen Sommer von ao. 1710 keine trouppen nach Liefland transportieren dürften. Bey anfang des 1711 Jahres langte Eüer Königl. Maytt. bey dem König von Pohlen dazumahlen seyender Envoyé Extraordinaire, der Baron Schak[1], in Copenhagen an, brachte ein creditif von dem König von Pohlen mit, thate propositiones wegen der gegen Schweden vorzunehmenden operationen und des falls zumachenden concerts. Selbiges bestand darin, dass Eüer Königl. Maytt. und der König von Pohlen mit gesammter Macht Pommern attaquieren sollten. Nach eroberung dessen und einnehmung der darin seyenden Vestungen würde zwar laut Projects der König von Pohlen solches Land behalten. Er machte sich aber anheissig, Eüer Maytt. daraus eine gewisse anzahl grosser Baüme zu dehro schiffe zu überlassen, und Ihnen zu einnehmung Brehmen und Vehrdens behülflich zu seyn. Ob nun gleich, nachdehme die von so vielen Puissancen projectierte Neutralitets acte der Teütschen Provintzen von dem König von Schweden hautement verworffen, und Eüer Königl. Maytt. also freye hände hatten, diese oder jene teütsche Schwedische provintz zu attaquieren, so funden jedennoch Selbige für gut, die sache etwas näher zu überlegen, fielen auch denjenigen von dehro conseil bey, so von den Gedanken waren, dass es mehr für Eüer Maytt. convenience Wismar zu attaquieren als sich nach Pommern mit der Armèe zu begeben, umb das vorgeschlagene project zur execution zu bringen. Wie nun über den modum wegen Vismar förmlich deliberieret werden muste, undt die Rüssische und Pollnische Ministri damit zugezogen worden, ward solche attaque erstlich alhie und folgends zu Rensburg feste gestellet. Die Entrèe geschahe darauf im Sommer des 1711 jahres in Pommern von Eüer Königl. Maytt. und dem König in Pohlen mit dehro bey sich habenden trouppen. Kaum waren dieselbe alda angelanget, als der König von Pohlen, obgleich alles vorhero hier in Copenhagen mit seinen Ministris concertieret worden, in der belägerung von Vismar keines weges eintreten noch mit seinen trouppen, obgleich Eüer Maytt. dazu 4000 Pferde offerieret, in Pommern bleiben wollen. Dahero dann, umb nicht in der gäntzlichen inaction zu bleiben, eine neue convention wegen einnehmung Stralsund und Rugen mit dem König in Pohlen gemacht wurde, welche fast eben dieselbige propositiones, so der Baron Schak gethan, in sich hielten, undt also klahrlich an den tag kahm, dass es dem König von Pohlen wegen der attaque von

---

[1] Bendix Meyer, Oberst 1710, Generalmajor 1715, senere Statsafsending ved det preussiske Hof. † November 1721.

[2] H. H. v. Stöcken, Legationssekretær i Haag 1705, Resident samme Sted 1714.

[3] Se om disse Dansk biogr. Lexikon I, S. 124, VIII, S. 484, og I, S. 149.

[4] Otto Krabbe, se om ham smstds. IX, S. 399.

[5] Valdemar Løvendal, Søn af U. Fr. Gyldenløve, f. 1660, † 1740, blev Generalmajor 1700, men tog sin Afsked 1701 og var i adskillige Aar Overhofmarskal ved det sachsiske Hof, indtil han nu blev kaldt hjem og stillet i Spidsen for den norske Hær. Men allerede i Begyndelsen af 1712 forlod han denne Stilling og vendte tilbage til sin gamle Hofstilling hos August II.

---

[1] Kampen stod den 4. Oktober 1710.

[2] Ivar Hvitfeldt Tønnesen, født i Norge 5. Dec. 1665.

[3] Der kan ikke her tænkes paa nogen anden end den bekjendte Jens Juel. Man maa formode, at Frederik IV. ved Hjælp af Wibe har henvendt sig til ham kort efter sin Tronbestigelse. Juel døde 23. Maj 1700.

---

[1] Baron Bertram Schack (f. 1679, † 1728), Envoyé extraordinaire i Polen 1709—12.

Vismar niemahlen ein rechter Ernst gewesen. Es würde zu weitläuffig fallen hie zu wiederholen, was difficulteten in der campagne vorgefallen, wie die artillerie, womit Stralsund attaquieret werden sollte, nicht angelanget, welcher gestalt die 6000 Rüssen, so allda wahren, nicht Ihnen, obgleich solches solenniter versprochen, sondern den Pohlen überlassen, wie endlich Eüer Königl. Maytt. einige dehro trouppen in Pommern bey den Sachsen gelassen umb festen Fuss allda zu maintenieren, mit dem rest aber abmarchieret in der intention von der avantage, so der Gen. Lieutenant Rantzau bey Vismar gehabt, alwo in einem ausfall 600 der Schweden erleget und über 2000 gefangen wurden, jedennoch zu profitieren und bey anhaltendem frost Vismar escaladieren zu lassen, obgleich die beste Gelegenheit dazu wegen gar zu langer trainierung mit fortsendung der trouppen und andern requisiten, so gleich auf empfang der guten zeitung hätte geschehen sollen, bereits verstrichen war, der allda aber bey anfang des ianuarii zu wasser angekommene secours verhinderte dies dessein. Der Czaar war in diesem 1711 Jahr in der eüssersten Noth mit seinen trouppen bey dem Prut gegen die Türken gerathen und zog sich undt seine Armèe durch cedierung von Assoff undt andere mehr nachtheilige conditionen aus dieser anscheinenden Gefahr. Ao. 1712 ward ein concert gemacht umb das Stifft Brehmen und Vehrden wegzunehmen, und da es viele difficulteten gab, Eüer Königl. Maytt. schwehre artillerie des orths hin zu schaffen, brachte der damahls bey dem Konig in Pohlen seyende Oberste Meyer auf allergnädigsten befehles dahin, dass ein theil Sächsische canons und mortiers die Elbe hinunter zu schikken von dem König in Pohlen versprochen wurde, wohingegen Eüer Königl. Maytt. sich engagierten, dehro artillerie zu wasser von Copenhagen aus nach Gripswalde zu versenden, damit des Orths die attaque auf Stralsund und Rugen durch die Rüssen und Sachsen vorgenommen und ausgeführet werden konnte. Von seiten des Königs in Pohlen geschahe eine halte mit der artillerie, ward aber, wie Sie ein ernst sahen, dass Eüer Königl. Maytt. Ihre artillerie, ohne von der andern sicher zu seyn, von Copenhagen nicht weggehen lassen wollten, wieder gehoben, undt kahmen endlich beyde artillerien gehörigen orths an. Von der Sächsischen bedienten sich Eüer Maytt. gar nützlich und wohl, indehme Sie sich, nach geschehener glüklichen descente im Brehmischen, von dem Vestung Stade und dem gantzen Brehmischen, ausgenommnnen Ottersberg, so der damahlige Churfürst von Hannover unter dem prætext der sicherheit vor die grassierende contagion nebst dem Fürstenthum Vehrden occupierte, innerhalb 4 wochen meister machten. Die operationes in Pommern aber geschahen nicht nach wunsch, denn obgleich der damahlige Vice Admiral Sehested[1] die passage bey Nien Diep forcierte undt die Schwedische fahrzeüge delogierte, wollte aus der attaque von Stralsund es dennoch kein ernst werden, und gedachte man Rüssischer seiten, an dessen statt Stetin wegzunehmen. Dem Vice Admiral Sehested wurden seine ordres und Briefe vorenthalten, und fehlete wenig, dass nicht Eüer Königl. Maytt. artillerie durch allerhand listige erfindungen der Rüssen nach Stetin wäre gebracht worden. Ob der König von Pohlen, so dawieder protestieret, hierin theil gehabt, ist mir unbewust, das beste aber bey der sachen war, dass die intention zeitig erkannt wurde, und die, so an dem werk gearbeitet, Ihres zweks gefehlet. Indessen aber bewogen dergleichen demarches Eüer Königl. Maytt. auf das betragen dehro Alliierte ein wachsames Auge zu haben. Seit währenden Eüer Königl. Maytt. glüklichen progressen im Brehmischen vermeinten die Schweden, weile ein gut theil der flotte nach Norwegen unter dem damahligen Schoutby Nacht Wilster[1], umb einen grossen coup gegen der Gottemburgischen escadre und dehnen bey sich habenden Spanie fahrern auszurichten, wie wohl vergeblich versandt war, es numehro die rechte zeit zu seyn, Eüer Maytt. flotte mit einer superieuren Macht anzugreiffen, es retirierte sich aber selbige glüklich ohne den Tumler, so damahls das schlechst besegelte schiff war, im stich zu lassen. Wie aber der Schweden absicht dahingieng, einen considerablen transport nach Pommern zu thun, und Eüer Königl. Maytt. nach dehro retour vom Brehmischen hiervon Nachricht erhielten, liessen Sie den auslauff dehro flotte in der so viel möglich grösten zahl pressieren. Es kahm auch solche, 22 Orlogschiffe stark, in der See und hatte, obgleich die Schweden dehro trouppen bereits nach Rugen transportieret und sich in keine action einlassen wollten, dennoch das Glük über 100 von den Transport schiffen mit ein theil mondierung und vieler provision zu verbrennen, auch verschiedene nach Copenhagen aufzubringen. Kaum war dies geschehen, als bey Eüer Königl. Maytt. die nachricht einlief, dass die Schweden unter dem feld Marschalk Grafen von Steinbok den pas von Damgarten forcieret undt ins Meklemburgische gegangen waren, da hingegen der Czaar mit seinen trouppen und der König von Pohlen mit den seinigen die retraitte genommen. Dies bewog Eüer Königl. Maytt., umb nicht von dem feynde surprenieret zu werden oder demselben die freye entrèe ins Hollsteinische zu lassen, dehro Armèe, so Stade und das Brehmische eingenommen und folgends durch einrükkung in dem Hamburgischen territorio dieselbe wegen begangenen impertinences zur raison und aussahlung 246000 Rchtlr. gebracht, wiederumb samlen zu lassen. Sie giengen, nachdeme Sie vorhero den Herrn Grafen von Rewentlau voraus nach dem Czaaren und König in Pohlen umb auf dehro demarches zu vigilieren eyligst versandt, selbst in hoher Persohn im Monath Novemb. nach Oldesloe, brachten allda eine Armèe von 6000 Pferde und 18 wie wohl nicht allerdings completen bataillons zusammen. Die sachen waren indessen in dem Meklemburgischen in einem sehr verwirrten zustand gerathen, undt wuste man aus der unter den dreyen allda seyenden und in der inaction bleibenden Armèen demarche auch folgends gemachtem Stillstande nicht anders zu urtheilen, als dass man Eüer

---

[1] Kr. Thomesen Sehested, født 1664, † 1736, Chef for Søkadetskolen 1701—15, konstitueret Viceadmiral 1711, virkelig Viceadmiral 1712, Admiral 1715, forflyttet 1718 til Landdrost i Oldenburg og Delmenhorst.

---

[1] D. J. Wilster, Schoutbynacht 1711, afskediget efter afholdt Krigsret (1712), gik derefter til Sverige og kæmpede siden imod de Danske.

Königl. Maytt. die Feyndsehligkeiten alleine überliess. Der Graff von Flemming, so heimliche unterredung so wohl mit dem Grafen von Steinbuk als dem Stanislao[1] gehalten, undt welches durch den Obersten Leuenörn[2] endlich war ausgekundschaffet worden, berühmte sich öffentlich, einen grossen coup D'Estat gethan zu haben, wie Er den Stillstand gestifftet, indehme durch dessen Kundthuung in der Türkey des Königs in Schweden menèes unterbrochen und die confiance, so man in seinem versprechen gesetzt, verlohren worden. Eüer Königl. Maytt. funden aber bey erwehntem stillstande Ihr conto nicht, sondern liessen durch wiederholete ordres an den Herren Grafen von Rewentlau den Czaaren und König von Pohlen zu vigoureusen resolutionen aufmuntern, es schiene aber, als wann alles in der indolence gerathen und die vigueur verschwunden war, biss Eüer Königl. Maytt. mit dehro Armèe in Meklemburg gerükket, da nach vielen hin und her senden endlich der Czaar mit 15 bataillons sich mit Eüer Maytt. conjungieren wollte, es ward aber dies wieder unterbrochen, und kahm an dessen statt der Graff von Flemming der aussage nach mit 3000 Pferden, wie eben die bataille bey Gadebusch Ihren anfang nehmen sollte. Den ausschlag zu repetieren würde gar zu doulereux fallen, gnug ist es, dass Eüer Königl. Maytt. bey einem so schwehren unglüksfall sich gleich gefunden, eine promte, glorieuse und genereuse resolution genommen, darin bestehend, dass der General Dewitz, unerachtet Eüer Maytt. eigen Land dadurch geöffnet und exponieret ward, mit 27 completen escadrons nach dem Czaaren beordret ward umb Ihn zugleich mit dem H. Grafen von Rewentlau zur nachfolge der Schweden, wann sie in Hollstein giengen, zu bewegen oder auch selbige bey eraugender gelegenheit zu attaquieren. Nach Norwegen wurden die ordres repetieret, den marsch der 3 Regimenter von Cicignon, Budde undt Witfeld zu beschleünigen umb nach Jütland überzugehen. So ward auch der Hertzog von Wurtemberg[3] beordret, mit dehnen in Flandern noch seyenden Königl. Dänischen trouppen sogleich nach Dennemark zu marchieren, so dass alles, was Mensch möglich war, veranstalten wurde. Es kostete aber viele Mühe, wie Steinbock über die geschlagene brükken bey der Lübekischen fehr in Hollstein gegangen und folgends Altena verbrandt, den Czaaren zum nachmarsch zu persuadieren. Wie aber solcher endlich zugleich mit den Sachsen gefolget und der gröste theil Eüer Maytt. trouppen mit Ihnen conjungieret waren, funden die Schweden es nicht rathsam, länger in der nähe zu verbleiben, retirierten sich nach Eyderstedt, wurden von den combinierten Armèen verfolget, von den teichen delogieret, Friderichstadt Ihnen abgenommen, in die enge getrieben, und musten endlich dehro retraitte nach Tönning nehmen, allwo Sie auch, alles versprechens unerachtet, eingelassen, und die fürstliche Gottorfische fourberien kund worden. Der Czaar reisete kurtz hierauf weg, liess aber Seinem Feld Marskalk Fürsten Menschikoff ausdrükliche ordre, Eüer Maytt. in allem zu gehorsahmen. Wie solches nun von Ihm nachgelebet worden, ist Eüer Königl. Maytt. selbst am besten bekanndt, wie nemlich nachdehme erstlich eine proposition wegen ergebung der Schweden von dem Resident Haguedorn[1] gekommen, folgends solche commission dem Grafen von Flemming aufgetragen worden, wie Er sich darin aufgeführet, wie Menschikoff, Flemming und Göertz[2] in vielen puncten an einem strik gezogen, wie solcher Strik, nachdehme Göertzens differente rapporten kund geworden, endlich gebrochen, Eüer Königl. Maytt. durch eine visite bey Menschikoff, wie Er krank war, Ihn zu andern Gedanken und schrifftlicher auslieferung dessen, so Göertz declarieret, gebracht[3], die bineinsendung des Obersten Leuenörn in Tönningen Graff Stenbok bewogen, einen Obersten herauszusenden, das Schwedische wesen von dem fürstlichen separieret, Göertz sich retirieret, die Schweden alle zwischen 11 und 12000 Mann gefangen, Tönningen bloquieret und alle fürstliche Länder von Eüer Maytt. in possession genommen worden. Dies war, allergnädigster König und Herr, die Göttl. schikkung, einen vor 4 Monath victorieusen hochmüthigen Feynd ohne fast so zu sagen Bluthvergiessung mit einer gantzen Armèe zur Ubergabe zu bringen, und sich wegen der Gottorffischen Gottlosen treulosigkeit auf eine so avantageuse manier zugleich zu rächen, wobey es für das 1713 Jahr mit Eüer Königl. Maytt. waffen sein bewenden hatte; es ward zwar die Wansbekische convention errichtet, ist aber nicht zur perfection ge kommen, und obgleich der Graff von Flemming wegen dehren nichtnachlebung sehr dolieret hat, so ist Ihm doch durch den General Dewitz geantwortet worden, dass Er sich dehren selbst abgesaget undt solche nicht verlanget. Die Rüssen unter dem Fürsten Menschikoff und Sachsen unter dem Grafen von Flemming thaten indessen nach dehro abmarch aus Hollstein die descente auf Rügen, wozu Ihnen die flottille von Eüer Maytt. unter commando des von Rosenpalm[1] behülflich war. Wie aber allda neüe sachen vorkahmen, sandten Eüer Maytt. erstlich den General Dewitz nacher Berlin umb auf die demarches der Rüssen und Sachsen ein wachendes Auge zu haben und den Preussischen hoff über verschiedenes zu sondieren. Er brachte von seiten des Königs in Preussen alle versicherungen der freündschafft wieder mit. Folgends, wie Eüer Maytt. wegen des sequestrations Tractats ouverture bekahmen, sandten Sie den Obersten Leuenörn wieder nach Pommern umb, im fall etwas wieder die mit Ihnen geschlossene Tractaten sollte ins werk gesetzet werden, auf alles zu vigilieren und dehro artillerie in Salvo zu bringen. Der sequestrations Tractat, so directe dehnen zwischen Eüer Königl. Maytt. und dem König in Pohlen gemachten conventionen zuwieder, kahm zur perfection, Stralsund und Rugen wurden abandonnieret, der König in Preüssen kahm in possession von Stetin, und Leuenörn, der auch schon einige tage vor erhaltener ordre die übrige artillerie embarquieren lassen, kahm mit der flottille und allem denjenigen, so von Eüer Maytt. sachen in Pommern gewesen, wieder nach Copenhagen. Den winter über von ao. 13 biss 14 wurden viele menèes am Preüssischen hoff wegen retablierung des fürstlichen Gottorffischen Hauses geführet. Wie aber Göertz in seiner abwesenheit wegen proviantierung der Vestung Tönning für einen Monath, so Eüer Maytt. zugestanden, die commission desfalls zu schliessen dem Bassevitz[2] aufgetragen, nahm dieser sich so wenig in Acht, und der von Ahlefeldt[3] war so wohl auf seiner hut, dass in erwehnter providierung das nothwendigste ausgelassen wurde, dergestalt dass wie Eüer Königl. Maytt. im Januario den Obersten Leuenörn mit der ordre wegsandten, umb Tönningen, wo nicht mit der Güte und durch eine sonderbahre invention zu bekommen, denen Generalen ordre beylegten, solches par force wegzunehmen (!). Die Noth aber an Lebens Mitteln brachte die guarnison zu capitulieren, und die dabey gebrauchte invention beschleünigte die capitulation, worvon der Oberste Leuenörn die erfreüliche zeitung den 14. february überbrachte, und wie Eüer Königl. Maytt. auf mein allerunterthänigstes vorstellen allergnädigst gut gefunden, dass dem Obersten Leuenörn vor seiner Abreyse angedeütet wurde, es in die wege zu richten, dass man des Commendanten Wolffen briefschafften habhafft würde, umb das fürstl. Hauss desto besser wegen der Schweden einnehmung in Tönning im tort zu setzen, so ist er auch demjenigen nachgekommen, diese sache den nachbleibenden aufs beste recommendieret, dahero es dann auch geschehen, dass acht tage nach der eroberung der Oberste Scholten[1] die verlangte briefschafften alhie an Eüer Maytt. eingeliefert, so von grossem Gewicht gewesen, und zu den original piecen, so man folgends in dem Stenbokischen kuffer gefunden, anleitung gegeben und umb solche zu erhalten desto grössere Begierde erwekket. In diesem 1714 Jahr ist zwischen Eüer Königl. Maytt. samt dehro hohe Alliierte und den Schweden weiter nichts passieret, als dass der Czaar sich von Finnland völlig Meister gemacht, und nach erhaltenen verschiedenen vortheilen über die Schweden sich gar biss an die eusserste pointe von Ost Bothen etendieret. In den negotiationen ist zu remarquieren, dass der jetzige König von Engelland und damahliger Churfürst von Hannover wegen einraumung des Brehmischen verschiedene anträge thun liess, so aber aus Ursachen, dass Eüer Königl. Maytt. damahls zur völligen tradierung des Hertzogthum Brehmen vor ausgang des gegenwärtigen krieges nicht entschliessen wollten, keinen fortgang hatte.

---

[1] Stanislaus Leczinski, ophøjet paa Polens Trone 1704 af Karl XII., havde efter Pultavaslaget maattet flygte til Svenskerne.

[2] Poul Vendelbo Løvenørn (f. 1686, † 1740), vel kjendt fra sin Optræden i russisk Krigstjeneste, Generaladjudant hos Frederik IV. 1711, virkede efter 1719 mest som Diplomat, indtil han efter Kristian VI.'s Tronbestigelse kaldtes tilbage fra sin Stilling som Afsending i Berlin for at overtage Virksomheden som Overkrigssekretær. Dette vedblev han at være indtil sin Død.

[3] Karl Rudolf af Würtemberg (f. 1667, † 1742), Chef for det danske Hjælpekorps i engelsk-hollandsk Sold under den spanske Arvefølgekrig.

---

[1] H. S. Hagedorn, f. 1668, † 1722, var Resident i Hamburg.

[2] Om Görtz se Dansk biogr. Lexikon VI, S. 428 ff.

[3] Til Sammenligning med, hvad her hentydes til angaaende paatænkt Forræderi fra Menzikofs og Flemmings Side, kan mindes om, at i 1728 fortalte den bekjendte russiske Statsmand Wasili Lukitsch Dolgoruki den dansk-norske Statsafsending i Rusland, Westphalen, at under Tønnings Belejring havde Görtz bestukket Menzikof for en Sum af 60,000 Rdl til at bevare denne By for den gottorpske Hertug; han var ogsaa kommen til ham selv og havde tilbudt ham og hans Fætter Wasili Wladimirowitsch Dolgoruki, der var næstkommanderende over det russiske Korps ved Tønning, 6000 Rdl. hver, for at de ikke skulde modsætte sig dette; men Dolgoruki havde afvist Görtz og meldt Czaren Sagen (Dep. fra Westphalen af 8. April 1728). Westphalen erfarede ogsaa, aabenbart fra Dolgorukierne, at Görtz havde bestukket Menzikofs Sekretær og Adjudant (Dep. af 23. Juni 1729), ligesom han vidste at meddele, at General Dolgoruki ved ikke at gaa sammen med Menzikof havde hindret, at 3 Batailloner russiske Tropper vare blevne kastede ind i Tønning for at støtte den gottorpske Sag (Depp. af 13 Dec. 1727 og 22. Jan. 1732). Hvis der har været noget sandt i disse Meddelelser, forstaar man fuldt vel, at Diplomaten Dolgoruki blev Ridder af Elefanten 16. Juni 1713, og at Generalen blev det 28 August. Som endnu et Træk med Hensyn til Stenbocks Skjæbne skal jeg tilføje, at den bekjendte franske Ambassadør i Kjøbenhavn Grev Plélo i en Depeche fra December 1729 til sin Regering fortæller, at han af Løvenørn havde faaet at vide, at en Depeche, som Stenbock fra Tønning havde sendt hjem til Sverige, var bleven opsnappet og dechifreret af de Danske, som med de samme Chifre lode ham vide i det svenske Regentskabs Navn, at han ingen Hjælp kunde faa, og han maatte se at kapitulere paa de gunstigst mulige Vilkaar. Løvenørn havde selv været med ved Dechifreringen.

---

[1] Her maa være en Hukommelsesfejl. En saadan Udkommando fandt ikke Sted. Derimod blev Admiral Reedtz sendt med en Eskadre til Pommerns Kyst.

[2] H. F. Bassewitz, se om ham Dansk biogr. Lexikon I, S. 582 f.

[3] Vistnok Karl Ahlefeldt (jvf. ovenfor S. 332), der paa denne Tid var Statholder i Slesvig og Holsten.

Das vor Eüer Königl. Maytt. und dehro Waffen so glorieuse Jahr von 1715 nahm gleich seinen anfang mit negotiationen zu Berlin und Braunssschweig, alwo des friedens congress von allen ausser Schweden beliebet worden. Von Engelland langte der Baron Schack alhie an und that von wegen des Königs von Gross Brittannien verschiedene propositiones, die Alliance mit erwehntem Könige betreffend, alleine die sache kahm dazumahlen nicht zur endschafft. Wie aber bey dem negotiieren der sicherste und beste weg ist, auf seiner hut zu seyn, und wo müglich in Kriegszeiten dem feynde eins anzubringen, so geschahe auch hiervon der glükliche anfang durch den Kammer Herren, damahligen Schoutby Nacht Gabel[2], so im Monath April mit 8 Orlogschiffen und 2 fregatten den Schwedischen Schoutby-Nacht Wacht Meister aufzusuchen ausgesandt wurde. Er traff Ihm unweit Laland und femern mit 4 Orlogschiffen und 2 fregatten an, hielte ein rudes combat mit Ihn, in welchem der Wacht Meister so übel tractieret wurde, dass Er des Nachts darauf, nicht weit von dem Adelichen Guth Bölk, alle seine Schiffe auf den Grund satzte und sich folgenden tages mit allen den seinigen an den Kammer Herren Gabel ergeben muste. Das Glück secondierte auch ferner die vigilance und unverdrossene Mühe des H. Gabel dergestalt, dass Er wieder der meisten, ja gar derjenigen vermuthen, so wegen aufnehmung der schiffe die beste connaissance haben sollten, sie alle, ausgenommen das eintzige Hedevig Sophie, glüklich aufbrachte und drey wochen darauf Eüer Königl. Maytt. in segelbahrem stande zu dehro höchstem vergnügen præsentierte. Hierauf ward der Tractat zwischen Eüer Königl. Maytt. und dehnen Königen von Grosz Brittannien und Preüssen geschlossen, vermöge dessen das Hertzogthum Schlesswig von beyden erwehnten Königen Eüer Maytt. guarantieret wurde. Nicht weniger erstrekkte sich erwehnte guarantie auf das Hertzogthum Vor Pommern und Rügen biss an den Peine fluss, so durch Eüer Königl. Maytt. und des Königs von Preüssen trouppen eingenommen, von erwehntem König aber die artillerie mit zugehör fournieret werden sollte. Dem König von Preüssen ward hingegen der rest von dem sogenannten Schwedischen Vor Pommern guarantieret, und dem König von Engellandt ward das Hertzogthum Brehmen gegen erlegung einer gewissen summa geldes von Eüer Königl. Maytt. cedieret, welcher dann auch, obgleich nicht formellement im Tractat, jedennoch durch offt wiederholete versprechungen sich anheissig gemacht, die operationes in Pommern durch seine Flotte dekken und übrigens, so lange der krieg währete, mit selbiger assistieren zu wollen. Eüer Maytt. samelten darauf im Monath junio bey Grande eine auserlesene aus 30000 Mann bestehende Armèe und marchierten damit ins Meklemburgische, liessen 4 Regimenter zu Pferde und 2 zu fuss vor Vismar zur bloquade, wie dann auch der König von Preüssen eine gleiche anzahl cavallerie davor rükken liess. Von da giengen Eüer Königl. Maytt. vor Rostok und obligierten den Hertzog, vermöge einer mit Ihm gemachten convention, so lange traisnierte und doch endlich, weile der Hertzog in Eüer Maytt. Händen war, eingegangen werden muste, dass ein Regiment zu fuss in Rostok zur versicherung der magasinen eingeleget wurde. Ungefehr medio july langten Eüer Königl. Maytt. und der König in Preussen mit dehro Armèen in Pommern an. In der cavallerie war Eüer Maytt. Armèe die starkste, an infanterie aber die Preussische, weile ein theil Sachsen als auxiliairtrouppen sich mit selbiger conjungieret hatten. Sie fiengen beyderseits gleich an sich zu verschantzen, umb mit desto grösserer sicherheit durch die cavallerie die nöthige fourage anbringen lassen zu können. Und wie der glükliche ausgang dieser campagne von der forcierung des Nien-Dieps und delogierung der da sich aufhaltenden armierten Schwedischen fahrzeüge dependierte, hatten Eüer Königl. Maytt. dem Vice Admiral Sehestedt beordret, mit den nöthigen Prahmen und fahrzeugen von Copenhagen nach Pommern zu kommen. Es erschien auch derselbe mit der sogenanndten flottille, wie aber der Admiral Rabe[1], wegen herannäherung der Schwedischen flotte, so der seinigen an der zahl überlegen, die See quittierte, gerieht Sehested in der aüssersten noth, weile unter Usedom, alwo Er sich zwischen die Grunde geleget hatte, Ihn die Schweden öffters und gar zuletzt an dreyen örthern attaquierten, als nemlich von vorn durch einige Schwedische Orlogschiffe, auf der seite von der schwedischen flottille, und hinterwärts durch die bombardierung von Usedom, so in der Schweden hände und alwo der König selbst zugegen war. Er defendierte sich aber tapfer, würde aber schwerlich, insonderheit wegen etwa aufkommenden und nach dem Lande stehenden sturms und mangel des wassers, es in die längde haben soutenieren können, wann nicht Eüer Königl. Maytt. den König von Preüssen bewogen ordre zu geben Usedom zu attaquieren, undt dass diese ordre durch den Obersten Meyer so schleunig dem General Arnheim wäre insinuieret undt eben so prompte exequieret worden (weile der rede nach erwehnte ordre jedoch zu späthe contramandieret worden). Die attaque der Preussen auf Usedom geschahe nach Wunsch, die Schweden wurden geschlagen, einige 100 gefangen, und fehlete wenig, ob hätte der König selbst eine solche Zahl vermehret. Darauf attaquierten die Preüssen die schantze Penemunde mit grosser vigueur, und nahmen solche mit Verlust vielen Volks ein. Eüer Königl. Maytt. hatten indessen alle mühe angewandt, durch wiederkommen Dehro flotte und zwar in grösserer zahl den König von Preüssen aus der inquietude zu setzen, zu welchem Ende Sie dann einen expressen nach Norwegen sandten, umb die beyde officiers als Bilde und Paulsen samt dehnen unter Ihrem commando stehenden Orlogschiffen[1] ausser andere renfort mit dem Admiral Raben conjungieren zu lassen, und da das in Copenhagen zurükgebliebene conseil eben dieselbe præcaution gebraucht, erschienen erwehnte officiers, ehe man Sie vermuthete, und waren in dem darauf folgendem treffen von nicht geringem nutzen. Solche bataille geschahe den 8. Augusti, und obgleich die Schweden sich gleichfalls die victoire davon zueignen wollen, so zeigte doch der ausgang, dass Sie mehr delabrieret und ehender nach Carlscrone zueyleten, als Eüer Königl. Maytt. flotte die Rehde von Copenhagen suchte. Auch war der effect, dass nunmehro Sehestedt gantz in sicherheit gesetzt, und die operationes gegen Stralsund mit eyfer poussieret werden konnten. Der Oberste Leuenörn ward darauf nach Grönsund gesandt umb die transportierung der zur descente von Rügen nöthig seyenden fahrseuge zu befodern, kam auch, ungeachtet der commandierende officier mit der fregatte auf dem Grund gerieth und Er selber das commando und die signeaux zu sich genommen, damit glüklich an. Darauf giengen Eüer Königl. Maytt. und der König von Preussen nach Gripswald, und ferner Eüer Maytt. auf Usedom zu Penamunde, und der König von Preüssen verblieb disseits der Pene zu Croslin umb die attaque des Vice Admiral Sehesteds mit der flottille gegen die Schwedische zuzusehen. Sie musten aber beyderseits wegen verschiedenes, so von dem Vice Admiral Sehestedt desfalls vorgestellet wurde, eine zeitlang allda verbleiben, biss die attaque den 25. sept. vor sich gieng, und nach etzlicher stunden Gefecht sich in presence dreyer Könige zu der beyden, als Eüer Königl. Maytt. und des Königs in Preüssen, gröstem Vergnügen, des dritten aber, als des Königs in Schweden, höchsten Leidwesen endigte. Hierauf ward die descente auf Rügen projettieret, alle anstalten darzu gemacht, Eüer Königl. Maytt. reyseten zu dem ende mit dem König in Preussen zu ausgang des octob. Monaths nach Gripswalde, alwo Sie die erfreuliche zeitung empfiengen, dass des Preussischen Oberst Lieutenant und General Adjutant Köppen project, umb sich auf der wasserseite beym Franken thor von den Schwedischen Aussenwerken Meister zu machen, den 5. Novemb. glüklich gelungen, indehme alles, so vom feynde da gewesen, entweder getödtet oder gefangen worden, undt es wenig gefehlet, dass man nicht zugleich Stralsund emportieret hatte. Eüer Königl. Maytt. und der König in Preüssen embarquierten sich beyde auf 2 galeren umb die descente auf Rügen zu zusehen, als welche von seiten Eüer Königl. Maytt. durch den General Dewitz, von Preüssischer aber durch den fürsten von Anhalt als feld Marschalk und also en chef commandieret ward, da dann nach verlauf verschiedener tagen undt ausgestandenem ziemlichen harten wetter solche den 15. Novemb. ohne Verlust eines eintzigen Mannes glüklich vor sich gieng. Des Nachts darauf attaquierte der König von Schweden das bereits ziemlich im stande gebrachte retranchement mit ungefehr 3000 Mann zu Pferde und zu fuss, attachierte sich aber sonderl. an das Jütländische bataillon, so Ihn aber tapfer abgewiesen, dergestalt dass Er 5 à 600 todte in der attaque und retraitte nebst vielen consiederablen Officiers, als den Generrl Daldorff, General Major Grothusen, Bassevitz und andere, hinterlassen, selbst auch eine gute blessure auf der brust davon getragen, und nicht verhindern können, dass folgenden tages viele officiers und Gemeine bey der Fehrschantze gefangen worden, so sich submittieren müssen, und dehren ein theil als vorige Kriegsgefangene von Tönningen die sonderbahre clemence des pardons von Eüer Maytt. verspühret. Stralsund ward folgends mit aller Macht angegriffen, den 5. decemb. ward die contrescharpe erobert, das Hornwerk den 17., undt den 23. dec. gieng Stralsund selbst über laut capitulation, so Von beyden Königen in Eüer Königl. Maytt. Haupt Qvartier, umb den Sachsen die exclusion zu geben, unterschrieben ist. Alles ward ausser 1000 Mann zu Kriegsgefangene, und Eüer Königl. Maytt. endigten das 1715 Jahr, Gott sey ewig Lob und Dank, glüklich und wohl, unerachtet Sie von der Engelländischen flotte, wie versprochen, nicht soutenieret wurden, und alles mit Ihrer eigenen auf der spitze und einem zweiffelhafften combat ankommen lassen müsten, und dass die Rüssen, so man dem Obersten Leuenörn versprochen, wie Er desfalls vor der Campagne an den Czaaren geschikt, zu rechter zeit nicht erschienen, undt der Ambassadeur Dolgoruki, seiner üblichen Gewohnheit nach, wegen Dehro entretien in dehnen conferentzen in Pommern viele chicanen und difficulteten, und zwar weit mehre als die andere Gegenwärtige, Goloffkin und Zagousinski, gemacht.

---

[1] Henrik Scholten (f. 1677, † 1750) blev Generalmajor 1723, Generallieutenant 1734, General 1742.

[2] Kristian Karl Gabel. Se om ham Dansk biogr. Lexikon V, S. 503 ff.

---

[1] P. Raben, Schoutbynacht 1703, Viceadmiral 1710, Admiral 1714, senere ogsaa Stiftamtmand over Island, † 1727.

---

[1] Kommandør M. Bille (se Dansk biogr. Lexikon II, S. 236) med Linieskibet Delmenhorst og Kommandør J. A. Paulsen (Schoutbynacht 1718, Viceadmiral 1726, † 1756) med Linieskibet Island.

Im Anfang des 1716 Jahres kahmen Eüer Königl. Maytt. mit der grösten Gloire von der welt, nachdehme Dehro Sieghaffte waffen so wohl zu wasser als zu Lande triumphieret, in Dehro Residentz Copenhagen wieder zurük. Sie funden sich aber, Allergnädigster König und Herr, damahlen in einer weit grössern Gefahr als nach dehnen bataillen in Schonen und bey Gadebusch, zumahlen da der König von Schweden wenige zeit vor der Übergabe von Stralsund gelegenheit gefunden zu eschappieren (so vielleicht wohl hätte verhindert werden können, wann Hiddensee genommen und die destinierte fahrzeuge zur rechten zeit erschienen) und folgends erwehnter König alles angewandt, umb bey dem so hart aufgekommenen frost in Sehland die descente zu thun. Hier war wenig Hoffnung zu einer considerablen resistence, die gantze force zu fuss bestunde, ausser das Bergenhusische von dem Obersten

Hvitfeld[1] commandierte Regiment, in den National trouppen und 2 Regimenter zu Pferde, die subsistence vor einer grossen mengde Leute fehlete gar sehr, von dem Brenn Holtz war ein grosser manquement, alle Gemüther waren verzaget und wusten sich in dem so geschwinde aufkommenden zufall nicht zu finden. Ich darf Eüer Königl. Maytt. alhie nicht wiederholen, weile es anderwerts besser angeführet werden kann, was unbeschreibliche Mühe Eüer Königl. Maytt. angewanndt, die Stadt Copenhagen mit der Citadelle, so viel möglich und in der eyle geschehen können, im stande zu setzen, auch allerhand sorten von provisions mit Verlust dehro zoll undt consumption einbringen zu lassen. Gott segnete ferner die Landes Väterliche Vorsorge Eüer Königl. Maytt. und brachte es durch den aufgekommenen harten Sturm aus Nord Westen dahin, dass alles Eyss zerbrach und der Schweden grosse desseins zu wasser wurden. Der rachbegierige Geist aber dehro Königs wollte sich durch diese warnung nicht bewegen lassen, noch selben winter etwas anderwerts zu tentieren, und wie sich der Frost mehr als in andern Jahren gewönlich spühren liess, führten Ihn seine Gedanken nach Norwegen. Er brach der Orthen über sonst impracticable Pässe ein, gieng über Ströhme, Eiss und Snee ohne difficultè, delogierte die vorderste postierungen, machte sich Meister von der Stadt Christiania, liess magasins zu Mos aufrichten undt ein gross theil seiner Armèe nicht weit von Jellebek, wo Eüer Maytt. trouppen wahren, campieren, umb wo müglich durch zu dringen, sich von Bragnes und folgends der Silber Bergwerke von Kongsberg Meister zu machen. Eüer Königl. Maytt. funden sich wieder in diesem neu aufgekommenen bedrängten zustande, sandten den Grafen von Sponek[2], die Obersten Leuenörn und Moesting[3] mit Tordenschiold gleich hinauf, liessen den damahligen Vice Admiral Gabel mit einigen Schiffen und den dreyen Nordischen Regimentern von Budde, Hvitfeld und Cicignon folgen, auch weiter die Nordische Armèe von hieraus verstärken, so dass die Schweden nach verlauff verschiedener Monathen und gehabten vielen Unglüksfällen, als zweyer bey Mos, erstlich gegen den Oberst Lieutenant Hvitfeld, zweitens wie General Major Budde[4] commandierte, und zu der disposition der General Lieutenant Graff von Sponek und Kammer Herr Gabel das Ihrige mit beygetragen, und Sie einen grossen Verlust erlitten, auch der Orthen decampieren musten, imgleichen durch den Obersten Öttgen[5] auf Ringeriige, insonderheit in Friderichs Hall, auf andern vielen Partheyen, undt Nachdehme durch den Commandeur Tordenschiold Ihre gantze flottille folgends ruinieret, musten Sie Norwegen, mit hinterlassung etzlicher tausent todten und Gefangenen, abandonnieren. Kurtz vor der Schweden retraitte aus Norwegen empfingen auch Eüer

---

[1] H. Huitfeldt. Se om ham Dansk biogr. Lexikon VIII, S. 155.

[2] G. W. H. Sponneck (født 1672, † 1740), traadte 1703 som Oberstlieutnant i dansk Tjeneste, Brigadér 1711, Generalmajor 1715, Generallieutenant 1716, General 1734.

[3] G. Kr. Mösting, blev Generalmajor 1711.

[4] V. Budde. Se om ham Dansk biogr. Lexikon III, S. 232—33.

[5] J. W. Oetken, tysk af Byrd, Oberstlieutenant 1707, Oberst 1711, Generalmajor 1720, † 1733.

Maytt. die erfreuliche nachricht, dass Vismar capitulieret undt sich an den davor commandierenden General Dewitz ergeben hätte. Wie nun dreyerley trouppen zur bloquade erwehnten Orths waren gebraucht worden, als Eüer Maytt., des Königs von Preussen und König von Engellands, als wessen erstlich im winter dazu gekommen, also keiner mit Fug prætendieren könnte, einige trouppen zur besatzung einzulegen, als welcher desfalls convenieret hatte, so prætendierten nichts destoweniger die Rüssen, so erstlich ankahmen, wie man würklich im capitulieren begriffen, von den Ihrigen mit einzulegen. Der Commandierende General Dewitz nahm aber mit den übrigens Chefs der trouppen seine mesures so wohl, dass es Ihnen unmüglich fiel, Ihre ungegrundete prætension zur execution zu bringen. Da nun die Schweden aus gantz Teütschland delogieret, innerhalb etzlichen Monathen in Pommern und Norwegen bey 20000 Mann verloren, war eben der Periode gekommen, so für Schweden fatal hätte seyn können, dann da in Altena zwischen Eüer Königl. Maytt. und den Czaren ein Concert umb die Schweden in Schonen zu attaquieren errichtet, undt das nöthige dazu mit ungefehr 50000 Mann an die hand wahr, konnte man menschlicher apparence nach nicht anders schliessen, als dass die Schweden nach so vielen und neulich erlittenen Unglüksfällen wohl endlich gäntzlich unterliegen und einen den Hohen Nordischen Alliierten anständigen und beliebigen Frieden eingehen müssen. Es kahm aber, Gott der Höchste weiss welcher gestalt, ein Geist des wiederwillens bey den Rüssen, so dass, wie alles zur descente parat war, Ihnen die Lust dazu vergieng, hundert frivoles raisons wurden angeführet, keine valable, alles negotiieren, Mühe und arbeit waren umbsonst, und gieng der Czaar nach dreyen Monathen mit seinen trouppen, nachdehme Eüer Königl. Maytt. hundert chagrin undt verdruss ausgestanden, grosse Summen Geldes zu dieser expedition angewandt, Ihnen auch viele anleitung zum weitern Misstrauen und desfalls zu nehmenden præcaution gegeben worden, im letzten vom octob. wieder von hier. Vor dessen Abreyse suchten die Englische Ministri als Mylord Pollvarth und der General Lieutenant Bottmar bey Eüer Maytt., dass dehnen Rüssen die transportierung dehro trouppen nach Meklemburg mögte gewehret werden, wie Sie dann hinwieder Eüer Maytt. Küsten gegen die Rüssen zu schützen sich anheissig machten. Es funden aber Eüer Königl. Maytt., nachdehme Sie die sentiments dehro conseils und Generalen eingetzogen, dass die sicherheit Dehro Länder durch Dehro eigene flotte genugsahm besorget und nicht Ihrer convenience einen neuen feynd sich zu wege zu bringen, weile kein engagement und nichts Sie dazu verband, hingegen bey præstierung des verlangten viel Gefahr liefen. Den darauf folgenden winter reysete der Czaar nach Holland und Frankreich, seine trouppen blieben indessen in Meklemburg und verzehreten dasjenige, so noch darin übrig geblieben. Der König von Engelland that alles, wie auch das darauf folgende Frü Jahr, Eüer Königl. Maytt. zu einem concert zu bewegen umb die Rüssen aus Meklemburg zu delogieren, weile aber der gantze Tractat ratione desjenigen, so die Crohn Engelland præstieren sollte, nur auf ein Jahr gerichtet, funden Eüer Königl. Maytt. bey unternehmung eines solchen Werks nicht Dehro zulängliche sicherheit, dazumahlen die Nachrichten von Berlin und anderwerts deütlich gaben, dass der König von Preüssen mit dem Czaaren und Hertzog von Meklemburg in einem genauen Vernehmen stunde, und der Kayser in der zeit mit den Türken in einem gantz zweiffelhafften krieg engagieret und also ausser stande war, in faveur der noblesse von Meklemburg etwas reelles auszurichten, dass also aus dem vorseyenden Tractat mit Engelland nichts ward. Der Czaar aber hatte indessen auch in der frembde nachricht davon erhalten und desfalls viele reproches thun lassen, wie dann auch aus des H. von Bernstorff[1] mit dem Baron Söhlenthal[2] gehaltenen discoursen genugsahm erhellete, dass dies engagement nur auf die zeit ziehlete, wie die Rüssen in Meklemburg waren, und es Ihnen folgends kein rechter Ernst gewesen, obgleich die durch den Baron Göertz mit dem Grafen von Guldenburg in Engelland gesponnene intrigues, sich zu revanchieren, dem König von Engelland recht und sehr gute anleitung darzu gab. Man liess aber den Baron Göertz aus seiner Gefangenschafft wieder loss, und obgleich solches den Holländern alleine beygemessen wurde, so war doch kein zweiffel, dass wann der König von Engelland auf dessen anhaltung mit vigeur getrieben hätte, man auch darin die gewöhnliche deference wie in andern sachen für Ihn in Holland würde haben sehen lassen. So bald war dieser Göertz nicht loss, als Er seine gewöhnliche menèes wieder anfieng, erstlich zu Loo mit dem Rüssischen Ministris, folgends in der nähe von Berlin mit den Preüssischen, biss Er endlich die conferences auf Aaland zu wege gebracht, wodurch so wohl als, dass der König von Engelland gleichfalls heimliche negotiationes durch Fabrice und andere, ja gar durch den gefangenen General Ducker tentieren lassen, dass Misstrauen unter die Nordische Alliierte auf allen seiten vermehret worden. Und obgleich der Admiral Bing sich verwichenes Jahr mit der Englischen flotte nach wunsch aufgeführet und bey Gelegenheit zu agieren nicht würde ermangelt haben, so war doch das, was mit Duckern passierte, nicht zu verantworten. Eüer Königl. Maytt., Dehnen von Ihren Alliierten mit fug nichts reprochieret werden kann, hatten undt haben also billige und rechtmässige ursache, über die demarches des Czaaren, so wohl dass Er numehro in mehr als 3 Jahren gegen Schweden nichts das geringste vorgenommen, als was Er insonderheit für 2 Jahren zum unersetzlichen schaden Eüer Königl. Maytt. durch seine inaction zu wege gebracht, höchstens zu dolieren; dass Er ferner ohne Dehro Genehmhaltung schnur straks wieder den einhalt der zwischen Ihnen geschlossenen Tractaten mit Schweden einseitig friedens Congressus gehalten und noch würklich hält, und Gott weiss, ob gegen sein gethanes versprechen und wahres interesse, auch nicht gar einen einseitigen frieden schliessen wird, davon Ihm zwar die früchte mit der zeit bitter vorkommen dörften; dass Er in vielen stükken sein versprechen in auszahlung von gelder, lieferung von trouppen und andern stükken nicht gehalten; dass derselbe durch seine in dem Meklemburgischen wesen geführte seltsahme conduite eigene und besonders seiner Ministern hauteur sich bey dem Kayser und vielen andern Puissancen odieux gemacht, worvon allezeit, obgleich unschuldiger weise, etwas auf die Alliierte mit fällt. Folgends konnte, obgleich es kein cas, so zur Alliance gehöret, wohl allegieret werden, was in des Czaaren domestique wesen und eigener familie passieret, woraus Seine Gemüths Neigungen und inclinationes mehr als jemahls an des tages Licht kommen und zu serieusen reflexions billige Ursache geben.

---

[1] A. G. Bernstorff, Kong Georg I's hannoveranske Minister og indflydelsesrige Raadgiver.

[2] M. F. Söhlenthal, dansk-norsk Statsafsending i England, † 1752.

Von dem König von Engelland sollten und könnten Eüer Königl. Maytt. wohl billig die gröste Ursache haben, die reelleste assistance an Schiffen und Geld zu vermuthen, weile Er selbst ein sehr vernünfftiger und penetranter Herr seyn soll, der mit eben dergleichen Ministris umgegeben, und also nicht unwissend seyn kann, dass die cession des Brehmischen und welches Er so leicht ohne Schwerdstreich von Eüer Maytt. überkommen, auch desfalls ewig obligiert zu seyn schuldig ist, durch nichts besser ratificieret wird, als wann es Eüer Maytt. nach wunsch ergehet und Schweden zum frieden gezwungen wird. An propositionen, sincerationen und versprechungen von assistence fehlet es auch des Orths nicht, alleine wann man dabey betrachtet, dass der König von Engelland, wie Eüer Maytt. in der Pommerschen Campagne begriffen, gegen gethanes versprechen zu wasser nicht assistieret, seine flotte, an statt bey der von Eüer Maytt. zu bleiben, nach Revel versandt, undt also den ausschlag der See bataille und darin bestehende eusserste Gefahr Eüer Maytt. alleine überlassen; dass folgends Ao. 1716 anfänglich der Admiral Norris, wie Er im Sunde kahm, sich zu nichts heraus lassen wollen; dass von Seiner seiten die sachen, mit dehnen unter grossen Königen üblichen êgards, nicht getrieben werden, und so bald dieses oder jenes nach dehren willen nicht geschieht, so gleich gedreüet wird; dass öffters gar unbillige und unreimliche dinge gefodert werden, wie mit Rostok, dass Eüer Maytt. allda Dehro guarnison nach geendigter Pommerschen campagne lassen mögten, dass Vismar nicht mögte demolieret werden, oder dass ich mich recht expliciere, die demolition aufzusetzen wäre, die prätension des dritten theils von der artillerie von Vismar, und zwar da der König von Preüssen die helffte zu sich genommen, Eüer Maytt. das fehlende aus dem Ihrigen refundieren mögten, dass man die Rüssen und den Hertzog von Meklemburg so de but en blanc attaquieren sollte, und endlich dass nach erhaltenem schönen Kleynoth des Hertzogthum Brehmens nun nach verlauff 3 Jahren eine neüe liquidation wegen nicht exigibler restantzen prætendieret wird, so weiss ich aus allem dehme keinen rechten schluss zu machen, ob der König von Engelland, so ferner ohne Eüer Maytt. communication durch den entwichenen und allhie gefangen gewesenen Schwedischen General Duker in Schweden negotiieren lassen, recht sincerement zu werke geht, sintemahlen oberwehnte demarches dazu keinen Grund legen, und es notoire, dass wann Eüer Maytt. in Seinem verlangen gewilliget, Sie ohne resource mit dem Czaaren brouillieret und wohl gar in den Krieg mit Ihm wären begriffen gewesen, da dann die suiten nicht anders seyn könnten als in der dem König von Engelland gefälligen dependence zu verbleiben.

Der König von Preüssen ist ein Alliierter, so Eüer Königl. Maytt. personellement liebt und considerieret, mächtig an trouppen und Gelde, der in Teutschland von grossem Gewicht. Es hat aber Derselbe, nachdehme Er in conformitè der Alliance das seinige vor Stralsund præstieret, seithero nichts mehr gegen Schweden unternehmen wollen, wird sich auch wohl, indehme Er mehr die Soldaten als den Krieg liebt, und in allen Staatsaffairen dem Ilgen Gehör giebt, aus aller fernern Gefahr halten, wo möglich, und dass der Czaar mit Schweden friede macht, suchen mit aus dem spiel zu kommen und sich mit dem Kayser, so er in vielen Zufällen desobligieret, wieder zu versöhnen, auch mit Engelland, nachdehme es so glüklich gewesen, in etwas näher zu setzen, doch alles ohne dadurch einer Gefahr von dem Czaar exponieret zu werden. Von diesem Herren haben Eüer Königl. Maytt., meines wenigen ermessens, bey so gestalten sachen, so lange Ilgen das directorium in ausländischen affairen hat, und die Staats maximen nach dehnen zeitungen und evenements von einer Post zur andern verandert werden, wenig oder vielleicht gar nichts zu hoffen.

Nun kommt der König von Pohlen, dessen aufführung ist, so wohl für als in diesem Krieg, insonderheit ratione der mit Eüer Maytt. vorzunehmenden operationen, so bekanndt, dass ich davon etwas weiter anzuführen für überflüssig halte, weile ich vorhero schon eines theils, so in diesem krieg vorgegangen, erwehnung gethan, und da Er viel von der confiance bey Seinen Alliierten so wohl als anderwerts verlohren, sehe ich nicht, dass auf Ihn statt zu machen oder das geringste an assistance von Ihm zu hoffen seye. Indessen ist nöthig ein wachsames Auge auf seine negotiationes zu haben, damit Er durch wiedrige und nichs gegründete Vorstellungen wegen Pommern am Kays. Hoff Eüer Maytt. keinen eintrag thue.

Nach so bewandten Umbständen, da das betragen Eüer Königl. Maytt. Hoher Alliierte gegen dieselbe nicht so gewesen, wie die Tractaten undt Alliances es im munde führen, auch dass öffentliche und heimliche Friedens negotiationes mit Dehro feynde geführet worden, wäre nichts billigers, als sich des juris talionis zu bedienen und durch heimliche friedens negotiationes dieses krieges ein gut ende zu machen. Weile aber meines unmassgeblichen allerunterthanigsten ermessens vor einem grossen Herren nichts gefährlichers als seinem obgleich wohl fundiertem ressentiment statt zu geben, wann nicht Seiner vollenkommenen sicherheit zugleich prospicieret worden, so kann ich nach meinem Gewissen und der wenigen connoissance, so ich von Eüer Maytt. affaires und der situation Dehro Länder habe, zu einem particulier frieden keinesweges rathen, weile kein beständiger friede vor Eüer Königl. Maytt. zu hoffen, wann selbiger nicht durch Alliancen und guarantien unterstützet ist. Hier könnte vielleicht gegen eingewandt werden, dass bey einer so hardien resolution eine nicht minder vigoureuse durch nähere zusammensetzung und gar offensiver Alliance mit Schweden müste genommen werden, worauf aber zu antworten, was zu einer zeit gut ist, zu einer andern gar übel ausfallen kann, wie ich dann nicht anders begriffe, als dass, nach geschlossenem frieden, wann solches sich thun liess, Eüer Maytt. so wohl als des Königs in Schweden convenience und Dehro Unterthanen flor und wohlstand in Dehro gutem Vernehmen bestehen würde, insonderheit wann Sie beyderseits durch gute subsidien unterstützet wären. Nunmehro aber sich so geschwinde mit einem so rachgierigen Feynde zu reconciliieren und confiance in Ihn zu nehmen, ist nicht allein höchst gefährlich, sondern, da beyder Könige Länder bereits enervieret, zu soutenieren unmöglich, würde auch, so bald Schweden sich das geringste nur davon merken liess, den Frieden zwischen Engelland und Schweden oder auch separatim mit dem Czaaren beschleunigen. Diese seynd meine wenige Gedanken von einem particulier Frieden. Nun fällt die frage, ob ein ander friede mit Schweden durch beybehaltung des einen und anschliessung des andern undt wessen zu machen, oder ein General Friede besser und für Eüer Maytt. erträglicher wäre. Hierüber bin ich allerdings der Meinung, dass ein General friede der sicherste, beste und glorieuseste ist, dann wann viele bey einer sachen Ihre convenience finden, obligieret Sie auch Ihr eigen interesse solche zu soutenieren. Ich sehe auch nicht, wann solcher gestalt der friede geschlossen würde, dass Eüer Maytt. in vielen Jahren einige ruptur zu fürchten hätten, und wäre nicht zu zweifflen, dass Eüer Königl. Maytt. durch beybehaltung der freündschafft des Czaaren durch das nach Petersburg getzogene commercium mit der zeit viel profitieren würden. Wie aber solcher zu erlangen, finde ich bey der zwischen Engelland, Preüssen und dem Czaaren seyenden animosité und dehro ministrorum habenden particulieres vûes die gröste difficulté. Eüer Königl. Maytt. haben alles so wohl bey dem König von Engelland als dem Czaaren gethan, umb selbige in einem bessern Vernehmen zu setzen, aber alles ist vergebens gewesen, undt ist keine herstellung zu hoffen, wann Sie beyderseits, als nemlich der Czaar und König von Engelland, nicht klährlich sehen, dass Schweden Sie amusieret und Göertzens propositiones nur betriegereyen seynd, und folgends von der einen und andern Seite etwas nachgegeben wird. Sollte nun kein friede zwischen dem Czaaren und Schweden erfolgen, wäre meines ermessens auf diesen plan der reconciliation an allen Örthern ferner zu arbeiten. Wäre hierin nun nicht, und zwar bald, zu reussieren, ist die folge, dass der krieg nicht ewig dauren, und Eüer Königl. Maytt. wegen epuisierung Dehro finances und enervierung Dehro Unterthanen solchen in die längde nicht soutenieren können, und dahero mit beybehaltung des einen und excludierung des andern theils der friede zu machen wäre. Mit dem Czaaren in conjunction des Königs in Preüssen, obgleich zweyer mächtigen Alliierten, solchen zu schliessen, sehe ich nicht dass er sicher, weile eines theils die conservierung von Pommern von dem Kayser, als der mit Engelland so genau verknüpfet, viel dependieret, andern theils den König von Engelland, so sehr mächtig und wegen letzterer See victoire in noch grösserer consideration kommt, zu desobligieren sehr gefährlich, weile bey dem etwann vorkommenden Zoll Tractat vom Öresund, so innerhalb 3 Jahren zu ende, Er viel Verdruss, so wohl als in andern Zufällen, insonderheit zur See, erwekken kann, der Hertzog von Hollstein auch heüte oder morgen sein gantzes refugium zu Ihm nehmen mögte. Dahero dann, wann mit ausschliessung einiger und beybehaltung anderer ein friede zu machen, ich allerunterthänigst es für sicherer halte, es auch nach der jetzigen situation der affairen besser, in conjunction des Königs von Engelland solchen zu schliessen. Es wird aber bey einem solchen Werk aufrichtigkeit, Treue, Ehrlichkeit und mutuelle confiance erfodert, undt dass der Eine vor den andern nicht primieren wolle, sondern der Eine dem andern alles getreulich communiciere, keine Neben Absichten habe, sondern sich strictè bey dehnen von beyden theilen convenierten puncten halte, und da aus der vom Könige von Engelland eine zeithero gehaltenen conduite gar zu klahr hervor leuchtet, dass derselbe fast in allen sachen prævalieren wolle, so finde ich meines wenigen ermessens nach für Eüer Königl. Maytt. nichts bessers als auf alle weise zu suchen, den Kayser sich favorable zu machen und in Dehro interesse zu ziehen, auch wo möglich in der grossen quatruple Alliance zu treten, wodurch, weile der Kayser in allen sachen doch biss dato weit moderater als der König von Engelland verfahren, Eüer Königl. Maytt. bey der sicherheit auch mehr aggrément finden würden. Es kommt aber vornemlich hier darauf an, dass alles mit secretesse wohl menagieret werde, und man die conditiones vorhero so einrichte, dass Eüer Maytt. wegen der mit dem Kayser zu stipulierenden guarantie undt vom Könige von Engelland zu erhaltenden subsides Ihre sicherheit und avantage finden können, da dann unmassgebl. die Spanische prætensiones dehnen Tractaten mit inserieret werden müsten. Von seiten des Kaysers und Königs von Engelland wird zweiffels ohne verlanget werden, dass Eüer Königl. Maytt. in dem Concert wegen der sicherheit von Teütschland mit eintreten mögten, welchem ich nicht entgegen, wann sonsten die andere conditiones zu Eüer Maytt. Vergnügen erfüllet werden, dass aber Eüer Königl. Maytt. sich engagieren sollten, trouppen nach Pohlen gegen den Czaaren zu senden oder die Rüssen zu wasser zu attaquiren, es wäre dann, dass Sie sich mit Schweden würklich conjungieren wollten, dazu kann ich nicht rathen, weile mit der zeit der Czaar in sein wahres und natürliches interesse wieder treten mögte, und Eüer Königl. Maytt. vor Dehro Residentz Stadt Copenhagen durch eine auflage von Rüssischen wahren grossen vortheil mit der zeit vermuthlich erhalten könnten, so bey einer etwann auf kommenden vollenkommenen ruptur mit dem Czaar nicht mehr zu hoffen, Eüer Maytt. auch nicht sonder Gefahr in solchem fall seyn würden, weile die Zeiten in Engelland nicht allemahl gleich und der König nicht stetz nach willen von seinem Parlament zur hülffe seiner Alliierte disponieren kann. Bey dieser materie von den friedens Handlungen fällt mir ein, ob es nicht gut währe, wann durch die dritte hand, es seye, dass es der König von Engelland oder der Kayser thue, eine proposition geschehe, dass auf Vehn [ɔ: Hveen] ein Congress der streitenden Parteyen Ministrorum gehalten werde. Wann Schweden dazu inclinieret, wäre ich der meinung, da der Czaar und König von Preüssen, wie wohl zu vermuthen, ihn nicht beschikken wollten, dass es gut wäre, dass Eüer Maytt. und der König von Engelland Dehro Ministros dahin sandten. Den Orth finde ich wegen der egalen distance von Sehland und Schonen sehr gelegen wegen der nähe, umb von allem täglich informieret zu werden, für Eüer Maytt. sehr beqvehm, für Copenhagen wegen der daraus zu holenden subsistance sehr profitabel, und dörfften auch wohl, wann der friede nicht gemacht ist, andere sich dazu bequehmen.

Was nun den Frieden an sich selbst betrifft, wären meine Unmassgebliche Gedanken, dass der erste Antrag bestehen müsse:

1. In restituierung der avulsorum von Dennemark und Norwegen, als da seynd von Dennemark die provintzen Schonen, Halland, Blekingen und Gottland,

Von Norwegen
Bahuus Lehn und Wiigen mit dehnen Vestungen Bahuss undt Marstrand, Jemterland und Herredalen.

2. In beybehaltung des Pommerschen antheils mit Rügen, so Eüer Maytt. in besitz haben.

3. Dass Schweden ins künfftige den zoll im Sunde wie andere nationen bezahlen müsse.

Ratione des Hertzogs von Hollstein, dass Er wo möglich beyde Hertzogthümer Schlesswig und Hollstein Eüer Maytt. cedieren müsse, und dass, wann wegen Hollstein ein æquivalent gegeben werden müste, solches durch Pommern oder gar der Graffschafft Oldemburg geschehe.

Diese wäre, Allergnädigster König und Herr, conditiones, so mehr zu wünschen als zu hoffen, weile aber solche zu erhalten wenig apparence ist, wie es wohl hätte geschehen können, wann der Czaar vor zwey Jahr ferme gehalten und Seinem Versprechen nachgekommen, so folgen hierauf einige andere, ohne welche Eüer Maytt. kein Friede, wie Hochnöthig er auch vor Dehro Land und Leüte seye, wohl anzurathen ist, noch beständig seyn kann, oder wenigstens werden Eüer Königl. Maytt. nicht in dem stande gesetzt Schweden ohne anderer hülffe mit vigueur resistieren zu können, solche seynd folgende:

1. Müste das Hertzogthum Schlesswig ohne æquivalent oder etwas davor zu geben an Eüer Maytt. verbleiben.

2. Der zoll im Sunde von allen nationen egalement exigibel seyn.

3. Wäre Carlscrone zu demolieren undt der Hafen gäntzlich zu ruinieren. NB dies wird wohl schwer halten.

4. Können Eüer Königl. Maytt. das Hertzogthum Pommern gegen das Fürstliche antheil von Hollstein nicht austaüschen, wäre es meines ermessens doch sehr von Eüer Maytt. convenience davor Bahuus Lehn und Wiigen mit dehnen Vestungen Bahus und Marstrand an zu nehmen, anerwogen, Eüer Königl. Maytt. durch Pommern undt Rügen in Dehro intraden nichts gewinnen, es auch wegen entfernung, und da es kein angräntzendes Land, zu defendieren allezeit sehr viel kosten wird, hingegen Norwegen Südenfields durch Bahuus Lehn und Vigen in gantzer sicherheit gesetzet wird, und Eüer Königl. Maytt. im commercio und zoll nicht allein considerablement profitieren, sondern auch

im stande gesetzt werden, wann Schweden etwas anfangen sollte, sich dagegen zu wehren und gar von daraus offensive zu agieren und in Schweden einzudringen, zu geschweigen was Eüer Königl. Maytt. an matrosen gewinnen und durch die weitere etendierung Dehro Gräntzen, so Dennemark näher kähmen, mehr für avantage erhalten würden. Ich weiss wohl, dass man mir hier mit einigem fundament objicieren kann, so würde Schweden auf dem teütschen Boden bleiben, und man des buts, so man sich proponieret, solche davon zu delogieren also fehlen, Schweden blieb in einiger consideration im Reich, würde nach als vor als ein Protecteur der Evangelischen considerieret werden, auch subsidien von Frankreich ziehen, wann es nur ein fussbreit erde im Reich behielte. Dies ist alles wahr und sehr nützlich, selbige aus Teütschland zu halten, wann nun aber andere puissancen eben so viel in der Schweden delogierung von Teütschland interessieren, so ist auch billig, dass Sie daran arbeiten und wo möglich den umtausch von Pommern gegen das fürstl. Hollstein zu wege bringen. Dass aber Eüer Königl. Maytt., wann Schweden das Preüssische antheil von Pommern wieder bekähme, sich grosse mouvements geben sollten, das Ihrige lieber zu behalten als gegen etwas einiger massen nur billiges umbzutauschen, dazu kann ich nicht rathen, weile solcher gestalt Eüer Maytt. stetz für den Riss stehen würden, alle tage neüe Sujets de querelle haben, umb mit Schweden zur thätlichkeit zu kommen, continuellement in der dependance von andern verbleiben, umb Eüer Maytt., es seye durch gute offices oder andere weise, eine province soutenieren zu helffen, so mehr kosten als einbringen wird.

Da nun aber umb solches zu erhalten, es wäre dann, dass ein guter friede gleich könne geschlossen werden, nicht die inaction, sondern der Degen in der hand hierzu verhilfft, so ist meines ermessens mit ernst auf die operationes des zu künfftigens Jahres zu gedenken. Wie nun solche einzurichten, ist mehr der Herren Generalen als meine function. Unterdessen werde davon, so weit mein weniger begriff sich erstrekket, mich explicieren. Kann die Alliance mit dem Czaaren bestehen, ist nichts sicheres, geschwinders und bessers aus der sachen mit avantage zu kommen, als dass von seiten des Czaaren gegen Alt-Schweden agieret und allda eingedrungen werde, und dass Eüer Königl. Maytt., da ohne frembder trouppen assistance auf Schonen nicht zu gehen, von Norwegen aus agieren und zwar offensive; dies letztere müsste meines ermessens, auch falls der Czaar nichts thäte, ins werk gestellet werden, undt wird sicherlich Schweden, so ohne dem enervieret und keine zulängliche magasins für einer Armèe auf eine zeitlang erschaffen kann, in der eüssersten Noth undt zu andern Gedanken bringen, insonderheit wann, wie darnach zu trachten, von seiten Engelland und Hollandt an Schweden das commercium abgeschnitten wird, undt welches zu effectuieren dem König in Engelland, der so grossen ingres in Holland findet, eine leichte sache, da es sich mit dem Preüssischen commercio von Königsberg und Dantzig auch leicht geben muss.

Umb dieses ins werk zu stellen werden considerable Geld Summen erfodert, solche aber an zu schaffen und zwar zu des Landes wenigsten beschwehrung und bürde, wie der schluss Eüer Königl. Maytt. allergnädigsten ordre in sich hält, ist gewisslich nach fast 9 Jahren geführtem kriege eine der schwersten sache. Meiner allerunterthänigsten meinung nach wäre folgends in consideration zu ziehen und darnach die eintheilung undt berechnung zu machen:

1. Müste, so bald immer müglich, die berechnung der einkünffte und ausgaben verfertiget werden, was unumbgänglich zum Land und See Estat vor das 1719 Jahr zu einer offensiven Campagne vonnöthen, davon retranchieret, was abgehen kann, die eintheilung der bezahlungen angeführet nach Rubriquen als,

L. A. Zu des Land Estats ausgaben, nemlich Lohnungen und avancen, so viel monathl. werden genommen, dahero etc.

L. B. Zu des See Estats Lohnungen Monathlich kommen aus den ein künfften etc.

L. C. Würden specificieret die Ausgaben für das Königl. Hauss mit der Hoffspeisung, als Küch und Keller mit mehrem, und die revenuen dazu angewiesen.

L. D. Die fernere Depensen für dem Land Estat.

L. E. Diejenige, so weiter für den See Estat erfordert werden, und weile diese beyde letztere mehrentheils in Contracten bestehen, so wären solche unmassgeblich auch nach der zeit, wie die revenuen fallen, einzurichten, worin dann auch, wann die parole exactement gehalten wird, noch wohl zu reussieren wäre, und könnte in sonderheit hierin bey der flotte zu statt kommen, wann wegen der fetten wahren, wie wohl in vorigen zeiten geschehen, eine ausschreibung ausgienge, und das quantum proportionaliter in den quartal schatzungen gut gethan würde.

L. F. Die Ausgaben für den civil Estat, so nach dehnen vorigen kommen.

Das ich dieses, bald das eine bald das andere, gesetzet und nicht bey einer Rubrique geblieben, ist nicht in der intention geschehen, dass nicht eine berechnung für jedem Estat, als dem Land, See und Civil Estat separatim, wie zur Richtigkeit höchstnötig, müsse verfertiget werden, sondern nur wie mir es unmassgeblich dünkt, dass die folge der bezahlung aus den liquidesten revenuen gradatim zu observieren seye.

2. Wäre die extra Ausschreibung für das zu künfftige Jahr noch in diesem zu thun, damit ein jeder, wornach Er sich zu richten, in zeiten wissen könne, und die terminen nicht ein halb Jahr, wie zuweilen in Norwegen geschehen, protrahieret werden. Was nun das quantum an sich selbst betrifft, so auszuschreiben, so sehe ich nicht, obgleich solches verhöhet würde, dass für Eüer Maytt. etwas sonderliches dabey zu profitieren wäre, weile das bahre Geld sich nicht in natura findet, undt derjenigen Mittel, so noch etwas haben mögten, in obligationen, Pfänden und Güther und haüser bestehet, so von den debitoribus auch mit zwangs Mittel nicht zu bekommen.

3. Wird die oeconomie in allen dingen so viel möglich ein zu richten seyn, und da an den Ausgaben hier etwas abgeht, und in den ein künfften da etwas zuwächst, wie ratione der Marschen, da solche mehrentheils wieder

im stande kommen, kan solche difference ein grosses betragen, wie ich mir dann auch die feste hoffnung mache, des Gen. Major Arnolds[1] Commission in Norwegen in der menage ein considerables thun werde.

4. Würde meiner meinung nach es nicht undienlich seyn, dass Eüer Königl. Maytt. sich von der Kammer einen Extract jeder ambtstube geben liessen von dehnen Restanten, so allda vorhanden, item der Cautionisten schulden, so vor diesen oder jehnen Kammer bedienten sich anheissig gemacht, und dass solche schulden ohne anstand eingetrieben würden. Da dann des Kammer Rath Mouritzen[2] schuld sammt die an die caventen habende prætention, welche considerabel, insonderheit nicht zu vergessen.

5. Der von dem Müntz Meister Wineke gethanen proposition, umb 52 pro Cento auf die schlagung der Lschl. zu profitieren, kann ich keinen beyfall geben. Dass aber Eüer Königl. Maytt. noch eine summa von 5 à 600000 R. 6 Lschl. stükke auf demselben fuss wie die gemüntzete schlagen liessen, sehe ich nicht dass dem Lande eben ein sonderlicher schade daraus entstehen könnte, insonderheit wann Eüer Königl. Maytt., daferne Sie den Gewinst nicht selber gebrauchen, zu einlösung einiger Zetteln anwenden wollten, da dann, wann der Gewinst der Müntze gerechnet, und die bezahlung der zetteln mit bahrem Gelde, und hingegen verlust 20 à 30 pro Cento geschieht, ein grosser abgang ist, und die zetteln doch etwas höher im Preiss kommen können.

Über diesem wäre noch zu sehen, ob nicht auf den Elsflether zoll oder andere revenuen im oder ausserhalb Landes etwas zu negotiieren wäre, wobey jedoch zu observieren, dass so viel möglich Grosse Herren undt Puissances aus dieser negoce gehalten werden.

Sonsten wäre wegen der Holländischen foderung[3] aufs neüe serieuse instance zu thun und zu sehen, ob nicht die sache auf dem fuss, wie in Engelland geschehen, abgethan werden könne. Geschieht hierin keine composition, bin ich nicht von den Gedanken, dass man gar langen anstand geben müsse, dann dass ich gerathen, keine Holländische schiffe mehr aufzubringen, ist nur desfalls geschehen, weile Engelland hierin nicht cause commune machen wollen, nur ein kleiner halte in Ihren querelen gemacht würde, da dann künfftiges Frù Jahr ohne difficultè in ermangelung der bezahlung solche auf einer andern als gütlichen manier gesucht werden müste.

Zu der Pfältzischen Schuld[4] promte bezahlung geben der von Weiberg[5] briefe wenig Hoffnung, indessen ist solche doch auf alle weise zu urgieren.

---

[1] H. J. Arnoldt. Se om ham Dansk biogr. Lexikon I, S. 341.

[2] Der menes herved sikkert Kammerraad Kristoffer Johan Mohrsen, der som Stiftamtsskriver i Bergen havde havt en Kassemangel paa 143,452 Rdl.

[3] Fordringer, som Regeringen havde paa Holland for tilgodehavende Subsidier og Sold til Auxiliærkorpset under den spanske Arvefølgekrig.

[4] Ifølge Obligation af 31. Marts 1707 skyldte Kurfyrsten af Pfalz Johan Vilhelm den danske Konge 100000 Rdlr.

[5] Statsafsending i Wien.

Zum Schluss kann die assistence des Königs von Engelland mit schiffen und subsidien die operationes am besten befodern, undt sollte ich dafür halten, dass, wann die Summa der subsides zulänglich, Eüer Maytt. gegen Schweden noch wohl selber eine suffisante Flotte ausrüsten könnten.

Welche diese meine allerunterthanigste Gedanken mit der weitlaüffigen deduction des remarquablesten, so in diesem krieg passieret, Eüer Königl. Maytt. in Gnaden ansehen, was etwann darin versehen seyn mögte allergnädigst verzeihen, undt versichert seyn werden, dass keiner in der welt Deroselben aus getreüern undt devotern hertzen einen glorieusen undt beständigen frieden mit allem selbst verlangendem hohen Königl. wohlseyn nebst hohem alter anwünschet als ich, so in tiefster soumission biss in mein Grab verharre

Eüer Königl. Maytt.,
Meines Allergnädigsten Erbkönigs und Herrnn,
allerunterthänigster, treügehorsamster diener und Unterthan

D. Wibe.

Copenhagen d. 27. Sept. ao. 1718.

Aktstykker til Roskilde Bispestols Historie i Niels Skaves Tid.

Meddelte af **William Christensen.**

I Danske Magazin 4. R. II. 62—69 er trykt en Del Breve fra Årene 1493—97, der viser, hvorledes den gamle Strid mellem Roskilde Bisp og Kronen om Retten til København var blusset op igen i de nævnte År. Til hine Breve slutter sig på en vis Måde de her meddelte; disse falder nemlig ganske vist i 3 adskilte Grupper, men drejer sig dog alle om Stridigheder, som den samme Biskop i Roskilde, Niels Skave, på sin Bispestols Vegne havde med forskellige verdslige, hvoriblandt Kong Hans selv[1].

Niels Skave havde været Kong Hans's Kansler og var blevet Bisp ved dennes Indflydelse, mod Kapitlets Ønske; men alligevel synes det, når man tager det Århundrede i Betragtning, hvori hans Liv falder, at være påfaldende mange Sammenstød, han i sin ikke lange Embedstid har haft med den verdslige Magt. Hans Forgænger Oluf Mortenssøn havde ikke været død i et År, før man i 1486 ser Efterfølgeren indviklet i den Strid, hvorom den første Afdeling (Nr. 1—6) af de her aftrykte Aktstykker handler. Hans Modstander var denne Gang Dronning Dorothea, der optrådte som Indehaver af Kronens Rettigheder; Striden, der var foranlediget ved et i Roskilde forøvet Manddrab, drejede sig nemlig om Omfanget af Bispestolens Fjerdedel af Roskilde By og om Bispens Rettigheder i denne Fjerdedel[1], og Haraldsborg med Roskilde hørte til Enkedronningens Livgeding. Sagens endelige Udfald kan dog ubeldigvis ikke ses af de her meddelte Aktstykker og kendes overhovedet ikke. Ganske vist lod Niels Skave i Året 1495 tage en Vidisse af et Brev, der var udstedt af Kongens Retterting i 1377 og anerkendte Bispestolens Ret til Fjerdedelen af Roskilde By[2], men det synes lidet rimeligt, at dette skulde stå i nogen direkte Forbindelse med den så mange År tidligere opståede Strid med Enkedronningen; derimod må Vidissen siges at være ret betegnende for Forholdet mellem Konge og Biskop, som det var i 1495.

---

[1] Aktstykkerne, der alle tilhører Rigsarkivet undtagen Nr. 10, som findes på Universitetsbiblioteket, er aftrykte bogstavret; dog er Tegnene for i og j brugte i Overensstemmelse med Nutidens Skrivemåde, store Bogstaver er kun anvendte i Brevenes Begyndelse, efter Punktum og i Navne, og heller ikke i Adskillelsen af Ordene er Originalerne altid fulgt.

Efter 1487 hengår der nogle År, som synes at have været rolige for Bispen, — hvis man da kan dømme efter Aktstykkernes Tavshed. Påfaldende er det rigtignok, at skønt han i Maj 1487 havde deltaget i de fleste andre Rigsråders Valg af Kong Hans's Søn Christiern til Faderens Efterfølger, måtte han dog i 1491 på ny love at ville hjælpe Christiern til at blive Konge efter Faderens Død[3]; og han er vel at mærke den eneste, der vides at have udstedt en sådan Forpligtelse på denne Tid. Hvorledes nu end Sammenhængen er hermed, så meget er sikkert, at man i 1493 og de følgende År finder Bispen i et spændt Forhold til Kongen. Ikke blot er det med Året 1493, at Aktstykkerne vedrørende Striden om København, som før nævnt, tager deres Begyndelse; men der er endnu en Konflikt, som skriver sig fra det samme År, således som det ses af den anden Gruppe (Nr. 7—10) af Brevene i det følgende. Roskilde Bisp og Kapitel havde haft Ods Herred med Nygård og Nykøbing i Pant allerede under Dronning Margrethe, som dog havde erhvervet Pantet tilbage[4]; men i 1419 havde Bispestolen ved en ny Transaktion med Kronen atter fået Nygård i Pant, denne Gang for 10.000 rhinske Gylden[5]. Nu i 1493 tilbød Kronen imidlertid at indløse Pantet, men samtidig viste det sig ved en afholdt Synsforretning, at Værdien af det var bleven betydelig forringet i den Tid, det havde været i Kirkens Værge. Kronen forlangte derfor i Overensstemmelse med Pantebrevets Bogstav, at Panthaveren uden mindste Opsættelse skulde gøre Pantet så godt, som det var, da Pantsættelsen fandt Sted; og da Modparten erklærede dette for umuligt, tog Kongen Nygård i Besiddelse. At Bispen og Kapitlet følte sig højst utrygge under denne Tingenes Tilstand, giver Brevet Nr. 10 et meget anskueligt Indtryk af; men til et Forlig synes det først at være kommet i 1499, idet Kirken da for at få Pantet tilbage måtte finde sig i at nedsætte Pantesummen fra 10.000 rhinske Gylden til 9000 Mark. Sætter man 1 rhinsk Gylden lig 2 Mark[6], vil det ses, at Nedsættelsen var meget betydelig; men om dens Forhold til den ved den afholdte Synsforretning udfundne Skade (i Brevet Nr. 7) kan intet siges, da man ikke kender Værdien af den dér omtalte 5 Års Landgildefrihed[7].

---

[1] Jfr. SRD. VII. 68—69.

[2] Jfr. Repertorium diplomaticum II Nr. 3144.

[3] Allen, De tre nord. Rigers Hist II. 573—74.

[4] Molbech og Petersen, Udvalg af Danske Dipl. Nr. 94. Danske Mag. IV. 311—13.

[5] Jørgensen, De danske rigsarkivers hist. S. 199. Ældste Archivreg. I. 36. Her nedfr. Nr. 10; jfr. Ældste Archivreg. III. 344—45.

[6] Således var Forholdet i det mindste i 1487; se Danske Mag. 4. R. I, f Eks. S. 172—73, hvor 3868 Mark 2 Skill. + 240 rhinske Gylden er = 4348 Mark 2 Skill. Jfr. også Christiern II.s Håndfæstning § 41 (Aarsberetn. fra Geheimearch. II. 62)

[7] Skønt Brevet Nr. 10 ikke er noget afgørende Bevis for, at Forliget først fandt Sted i 1499, synes det dog naturligst at måtte forstås således; og en væsentlig Støtte får denne Opfattelse ved det i Ældste Archivreg. III. 346 registrerede Genbrev fra Hans Griis til Niels Skave, der

I Striden om Nygård havde Hofmesteren Poul Laxmand spillet en fremtrædende Rolle som Kronens Repræsentant, og samtidig havde han, Rigets første verdslige Stormand, som Privatmand haft et alvorligt Sammenstød med Bispen. Det er herom, at den tredje Afdeling (Nr. 11—23) af Aktstykkerne handler. Selv med Fradrag af de 2 tidligere trykte Breve (Nr. 16 og 23), som det er anset for unødvendigt at optrykke på ny, udgør denne Afdeling den omfangsrigeste af de tre; men det må rigtignok siges, at den samtidig er den mindst interessante af dem. Stridens Genstand er her af temmelig ringe Betydning, idet det kun drejer sig om, hvem der skal have Forsvaret af 4 Kirkegårde i Grønholt Sogn (i det nuværende Lynge-Kronborg Herred); og hertil kommer, at det lige så lidt i dette Tilfælde som ved den første Gruppe af Aktstykkerne kan oplyses, hvorledes Sagen endte. Men på den anden Side er der dog Grund til at fremhæve den karakteristiske Skrivelse fra Ærkebispen (Nr. 13), der ligesom det ovenfor nævnte Brev Nr. 10 klart viser, hvilken Frygt Gejstligheden på denne Tid nærede for alvorlige Konflikter med den verdslige Magt.

1.

1486 Aug. 11.

Vidne af Roskilde «Dom», givet Bisp Niels Skaves Official om Omfanget af Bispens Fjerding i Roskilde.

Alle mend, thette breff see eller høre læses, helsee wy Griiff Powelsß aff Baareby, Awæ Halffweggæ, a wabn ære, Niels Pædhersß, Jeip Rodhe, Niels Hemmingsß, presther oc vicarii i Roskilde, oc Hans Vilketsß, sogneprest i Ostæde, ewindelyge met gud oc gøre vitherligt alle met thette worth obne breff, at aar effther gudz byrd mcdlxxxsexto then fredag nest effther sancti Laurencii martiris dagh paa Roskilde dom, nerwærendes monghe godhe mend, presther oc legmend, som then dagh dom haffde søgth, vor skycket hetherlig mand. her Llydher Jeensß, canick oc verduge herres her Niels Schawes, aff helligsthe fadher pawen forseth bescop at wære i Roskilde, officialis i sammested, atspurde hetherlige mend, tha nerwærendes wore, som wore her Odde Hansß, prowest i Roskilde, ther officialis wor i v aar, her Jeens Jonsß, ther officialis wor i v aar, her Jeens Persß, ther scriffuere wor paa bescopsgordhen paa syetthe aar, her Esbern Persß, officialis wor paa fæmthe aar, her Pædher Andhersß, ther officialis wor i vi aar, oc mæsther Clæmit, som scriffuere wor i iiii aar oc officialis i iii aar, canicker i sammested, om them tiil mynne droges oc i sandhed aff westhe, hwor meghet bespens fyærdingh ær herre i Roskilde, som the i wære haffde paa kyrckenes vegnæ then tiidh, the officiales wore oc vppbore aff frii oc qwyth tappegeld, asketynner, gresspenninge oc sagefald, lydhet oc storth, hwad thet helst wære kunnæ. Tiil hwilketh forskreffne

---

ligeledes er af 1499. — At Brevet Nr 10's Udtryk at «tage» 9000 Mark i Stedet for de 10 000 Gylden ikke betyder, at Kronen havde udbetalt den førstnævne Sum, fremgår af det nys anførte Genbrev og af, at Bispestolen også i den følgende Tid havde Nygård i Pant (se således Brevet af 1513 i Ældste Archivreg III. 345 og Erslev, Danmarks Len og Lensmænd i det 16. Aarh. S. 82).

dandemend swarede, oc hwer serdeles swore paa therres consciencia, som prestmend pleyæ at gøre, ath thøm fulkommelige vitherligt wor oc tiil mynne droges, at the haffde frii oc qwyth vppboreth tappegeld, asketynner, gresspenninge, sagefald, lydhet oc storth, hwad thet helst wor, som retthelige forbrødeth wor, ffran sancti Laurencii kyrckegord tiil Rødhe porth paa then nørre gadhe oc vdhen Rødhe porth tiil marcken oc allt thet, nordhen torwgadhen lyggær tiill strandhen, oc fran thet vesthre nørre hyrnæ wedh scolerøsthen oo needh tiil strandhen oc strandgordhen, Vynebodhe oc all sancti Jeips sogn. Ath the swo vydnedæ oc fulkommelyge tiilstode, som forescreffueth standher, thet vydnæ wy met wore indceglæ hengdæ nædhen fore thette wort obne breff. Datum anno, die et loco supranotatis.

Perg. med 6 Segl. Danske gejstlige Sager 22 a. (Jfr Udtoget hos Kornerup, Roskilde i gamle Dage S. 226, der dog ikke er ganske korrekt.)

2.

1486 Aug. 23.

Vidnesbyrd af Christiern Pederssøn, Kannik i Roskilde, om Omfanget af Bispens Fjerding i Roskilde.

Jegh Cristiern Pædersß, canick i Roskilde, gøre widerlicht alle met thette myt opne breff, at ald then tidh, jegh wor werdugh fadhers biscop Olaff Morthensß officialis i Roskilde, tha vpbor jegh tappegeld, asketynner, gresspenninge, sagefald, lidhet oc stoort, hwat thet heldst wor, som rettelige forbrudhet wor, fran sancti Laurencii kirkegardh til Rødhe poort paa then nørre gade oc vthen Rødhe poort til marcken oc alt thet, nordhen torffgadhen ligger til stranden, oc fran thet westre nørre hyrne wedh scolerøsten oc nedh til stranden oc strandgarden, Vynnebodhe oc ald sancti Jeips sogn. In cujus rei testimonium sigillum meum presentibus est appensum. Datum Roskildis anno domini mcdlxxxsexto in vigilia sancti Bartholomei apostoli.

Perg. med 1 Segl. Danske gejstlige Sager 22 b.

3.

1487 Marts 21.

Vidnesbyrd af Jep Jenssøn, Kantor i Vor Frue Kirke i København, om samme Sag som det foregående Nr.

Jegh Jeip Jensß, cantor vdi wor froæ kirckæ i Køpendehaffn, gør wydherlicth alle meth thette myt opne breff, at wdi thee fæm aar, jegh wor werdugh fadhers biscop Olaff Morthensß officialis i Roskilde, tha vpbor jegh tappegeld, asketynner, grespenninghæ, sagefald, lidhet oc stort, hwat thet helst wor, som rætteleghe forbrudhet wor, fran sancti Laurencii kirckegard til Rødhe port paa then nørre gade oc vthen Rødhe poort til marcken oc alt thet, nordhen torffgadhen liggher til stranden, oc fraa thet vesthræ nørræ hyrne wedh scolerøsten oc nedh til stranden oc strandgarden, Vynnebodhe oc ald sancti Jeips sogn. In cujus rei testimonium sigillum meum presentibus est appensum. Datum Haffnis anno domini mcdlxxxseptimo ipso festo beati Benedicti confessoris.

Perg. med 1 Segl. Danske gejstlige Sager 22 c.

4.

1487 Maj 18.

Dom af Kongens Retterting i en Sag mellem Dronning Dorothea og Biskop Niels angående et Manddrab i Roskilde.

Wii Hans, met guds nade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gothes koning, vdwald til Swerige, hertug i Sleswiig oc i Holsten, Stormarn oc Ditmerschen hertug, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gøre alle witherlicht, at aar effter guds byrd mcdlxxxvii fredagen nest fore dominicam vocem jocunditatis paa raadhuset vdi Købendehaffn, nerwerendes oss elskelige verdigste oc werdige fædre her Jens Brostorpp, erchebiscop i Lund etc., her Karl i Othens, her Niels i Wiborg, her Eiler i Aars oc her Hartwiig i Ribe, biscopper, her Niels Stygge, electus i Burglom, her abbet Oleff i Soor, her Jep Mortenß, prier i Anwordskow, her Strange Nielß, her Johan Oxe, her Axel Lagheß, her Knud Truetß, her Correfitz Rønnow, her Henrich Meinstorpp, her Bencht Bilde oc her Pauel Laxman, riddere, Oleff Mortenß, Claues Mortenß oc Mauritz Nielß, wore elskelige men oc radh, war skicket oss elskelige verduge fader biscop Niels i Roschilde paa then ene oc Hans Keldß paa høigboren forstinnes drotning Dorothee wor kære moders vegne paa then annen side om trette oc dele, som mellom forscreffne wor kære moder oc forscreffne biscop Niels war om een neffnd, som haffde grantzsket om een man, som bleff slagen i Ros childe, huad helder han bleff slagen vdi kirkens fierding, deel oc rettighed eller paa kronens deel oc rettighed, oc sammeledes haffde grantzsket om kronens rettighed mod kirckenes fierding i Roschilde oc rettighed. Til huilkit biscop Niels suarede, at han aldrii haffde befalet eller fuldmechtig giort her Lyder at tage wid noger neffnd herom, huilkit her Lyder personlige selff tilstod oc sagde, at han ey helder tog wed eller samtyckte forscreffne neffnd, oc vilde gøre ther wern fore. Hervppa word swo sagt, at huad til tinge skeer, thet schule tingmen granske oc ey komme til wern, oc nøies then ene part icke met then neffnd, som sworen er, tha schal ther annen neffnd tiltages; følger then neffnd then første, tha stonde thet fult; swerge the oc huer annen omod, tha tages then tridie; huilken neffnd then tridie følger, then bliffue giort oc wid macht. Men som biscop Niels siger, at her Lyder haffde ingen macht aff hanom eller capittel at taghe wid noger neffnd eller gonge i rette om forscreffne sagh, oc mener thet icke at vngelde, ther word swo paa sagt, at wil han thet icke vngelde, tha schal han komme ther til tinget, som sagen skede, oc gøre hanom omyndig oc machtløss vdi the sager, tha wore hanterede mellom kronen. oc kircken; naar swo skeet er, tha bør forscreffne biscop Niels paa biscopdømens wegne icke at vngelde then neffnd i nogre made, men then neffnd wære oc bliffue, som hwn aldrii giort wore; huilkin siden noget wil tale eller forfølge om forscreffne deel oc rettighed, tha forfølge sig thet, som thet sig bør effter lowen. Datum anno, die et loco quibus supra, nostro sub signeto presentibus appenso.

Dominus rex per se in presencia dominorum episcoporum et aliorum consiliariorum.

Perg. med Kongens Sekret. Danske gejstlige Sager 23.

5.

1487 Maj 19.

Vidnesbyrd af Ærkebispen af Lund og 5 Bisper, at Bisp Niels af Roskildes Official ingen Fuldmagt havde haft til at underkaste sig Granskning af noget Nævn om Kirkens Fjerding i Roskilde.

Wii Jens, meth gudz nade erchiebiscop i Lund, Sueriges første oc pawens legate, Karl i Othens, Niels i Wiborg, Eyler i Aarss, Hartwiig i Ripe oc Niels i Borglam, meth samme nade biscoper, gøre wiitherliicht, at i alles wore nerwerelsse wor skicket werdugh fadher biscop Niels vdi Roskilde oc her Lyder Jensß, canick sammestedz, som hans officialis wor, oc atspurde forscreffne werdug fadher forscreffne her Lyder, om han haffde giuet hanom nogher mackt til at tage wedh noger neffnd at granske om kirckens fierding, deel oc rettighedh emodh kronens deel eller rettighedh i Roskilde. Tiil huilket forscreffne her Lyder swarede oc sagde seg thertil engen mackt at haffue hafft noger thiid hwercken aff forscreffne werdugh fadher eller hans capitel i noger mode, oc sagde fremdeles segh vpa syn consciencia, at han aldrigh heldher vpaa Roskilde bytingh togh wedh noger neffnd om forscreffne kirckens fierding, deell eller rettighedh eller gaff segh therom noger thiid i rette meth noger; oc sagde oc forscreffne werdugh fadher, at han eller hans capitell ey haffde giuet hanom ther noger mackt til, oc sagde hanom thertil at wære vmyndigh i then sagh neffnd at tage. Therfore kunne wii effther swodan leylighedh ey annet finnæ, æn forscreffne her Lyder wor vmyndigh vdi the sagher at tage noger neffnd om forscreffne kirckens fierding, deel oc rettighedh. In cujus rei euidens testimonium secreta nostra presentibus inferius duximus appendenda. Datum Haffnis sabbato ante dominicam vocem jocunditatis anno domini millesimo quadringentesimo soctogesimo (!) septimo.

Perg. med 5 Segl; det 6. mangler. Danske gejstlige Sager 24.

6.

1487 Juni 13.

Vidne af Roskilde Byting, at Bisp Niels Skave erklærede sin Officials Optræden i Sagen om Kirkens Fjerding i Roskilde for magtesløs.

Alle men, thette breff see eller høre læses, helsæ wii Hennyngh Jensß, byfaghet i Roskilde, Hanss Keldß, ryghens cantzelær, Jens Kruse, Olaff Jeipß, borgemestere, Jep Fywnbo, Hans Kortß oc Jes Boß, raadmen i sammesthet, ewynnelighe met gudh, oc kwngøre wii for alle, at aar effther gutz byrdh mcdlxxxseptimo then othensdag næsth fore gutz legeme dagh war skicket paa Roskilde bything værdugh fadher met gudh her Nielss Skaffue, biscop i Roskilde, næruærrendes hetherlighe oc ærlighe men her Odde Hansß, domprouest i Roskilde, her Per Rebergh, cantor, her Jenss Jonsß, her Jenss Perß, her Lydher Jensß, mester Per Jensß, her Marquardh Henrikß, canicke i sammesthet, oc kwngiorde forscreffne værdughe fadher, hworledes then sagh om then̄ næffndh, som var thaghen paa forneffnde thyng om kyrkens fierdingh oc deell eemodh kronnens deell oc rettigheedh, haffde wæret i retthe fore wor naadighe herre konnugh Hanss oc hans nadighes (!) ærlighe raadh nw siisth i Københaffn, om forscreffne næffndh bwrde at bliffue wedh makt eller ey, efftherthii forscreffne værdughe fadher sagdhe sik aldrigh at haffue giffuet her Lydher Jensß, som then tiidh hans officiall war, nogher makt eller befalingh at thaghe noghen næffndh om forscreffne kyrkens fierdingh ther i byen; oc thervpaa war hannu[*m*] saa fore retthe forfwnneth aff var nadighe herre oc hans naades ærlighe raadh, at ville han then næffnd icke paa kyrkens veghnæ vndgelle, tha skullæ han komme her till thynghet, som saghen skeede, oc gøre forscreffne her Lydher Jensß, som then tiidh hanss officiall wor, vmyndug ok hans gernyngher i then sagh maktløøss, oc thermet skullæ forscreffne næffndh wære till ængthet, som hwn aldrigh thaghen waare. Huilket forscreffne værdughe fadher oc saa giorde idagh her vpaa forneffnde bythingh effther wor kære nadighe herres dombreffs ludelsæ, som han loodh her obenbare læsse till thynghe; oc ythermere ludhe oc forscreffne dombreff, at huilken som ther ville ythermere paa thale, tha thale sik effther loghen. Thette hørde wii ok sowe, ok thet vydne wii met vore ingcigle hengde nædhen for thette wort opne breff. Datum anno, die et loco vt supra etc.

Perg. med 7 Segl. Danske gejstlige Sager 25 (a)

7.

1493 Decbr. 9—15.

Prioren i Antvorskov, 3 Riddere og 5 Væbnere vurderer efter kongelig Befaling den Skade, der er sket på Nygård med tilliggende Bøndergods og Skove, som Roskilde Bisp og Kapitel har i Pant.

Alle men, thette breff see eller høre læses, helse wii mesther Peder, prier i Antwordskoff, Pauel Laxman, høgboren førstes wor kereste nadige herres hoffmester, Henrich Meyenstorp, landzdomere i Sieland oc høffuitzman pa Korsør, Bent Bille, høffuitzman pa Helsingborgh, riddere, Hans Kieldß, Danmarcks riges cantzeler, Pether Bille aff Swanholm, Jørgen Rud, høffuitzman pa Holbech, Thønnæ Palliiß aff Annes oc Marquard Tegenhuss aff Hagestede, ther aff vapn ære, ewinnelige meth gud oc giøre witherligt, at aar effther gudz bird mcdxctercio i then wge nest effter wor fruæ dagh conceptionis wore vii saffnede oc møtte i Otz herrit aff synderligh befalingh och scriffuelsæ høgboren førstes wor kereste nadige herres konningh Hanses, som hans nade oss scriffuet oc boeth hagde tiid at komme, see, skode, grandske oc offuerweye then skade, brøst oc forsømmelsæ, som er giord oc skeed pa kronens gard Nygard met sin rette tiilligelse, skoff, march, fyskewand, møller, hwad thet helst er eller neffnes kan, som werdige fader met gud biscop Niels Schaue aff Roskilde met hans erlige capittel nw i pant oc være haffuer aff kronen, oc serdeles pa the gotz, ther tiil ligge, som øde er lagt oc endnw øde ære. Thermet toge wii nogre aff almwgen meth oss oc først rede oc offuersoge skowene, then skade oc brøst, ther wor giord, oc thereffter rede wii tiil Nygard oc soge gordzens beleglighed met møller, abyldgard, siøer oc øde damme, som wd ære stungne, oc swo møtte i Gudmyndorp, som wii hagde beboeth all almwgen tiil Nygard oss ther at møde, pa thet at wii vilde wide ythermere sanden om all leglighed tiil Nygard, som fore er rørt. Ther kallete wii almwgen tiil oss, bade oc begerete, at the skulde selffue beneffne them xxiiii dannemen aff the elste oc best fornwmstige i forscreffne læen, som sandesth oc besth wistæ all leglighed tiil Nygard met sinæ tiilligelse, at the skulde affgaa oc them berode met hweranner oc offuerweye then schade pa the øde gorde oc gotz, som nw ære øde i Nygardz leen, oc hwor høgt the merkelige vilde sette oc vrde then skade, bøndergorde, landbogorde oc peningshuss hwer ved segh, huilke øde garde oc gotz ære beneffnde i thet tingsvidne, wor nadige herre lod tage pa Otz herres tingh. Tha framginge tesse efftherscreffne dannemen Per Jenß aff Vnnerwgh oc Moghens Jeipß aff Brode, som tiil them neffnde tesse efftherscreffne Hermen aff Plegerop, Per Kempe i Vnnerwgh, Awe Skreder i Hæresstorp, Jep Magenß aff Lille Egeberg, Ebbe aff Hønsinge, Jep Anderß aff Swinynge, Jep Anderß aff Asmyndorp, Jens Clemendß i Wlkerop, Nis Lwmbsingh i Lumbsaas, Oluff Perß ibidem, Oluff Bonde i Nacke, Oluff Skreder aff Holt, Per Michelß aff Skoffuerop, Oluff Anderß i Lumbsaas, Oluff Jensß ibidem, Per Jenß ibidem, Per Jenß aff Swinynge, Michel Jeipß i Asmyndorp, Oluff Michelß i Hønsinge, Jep Nielsß i Plegerop, Trugels Magenß aff Brode oc Clemend i Tryslemarcke, huilke sammenginge oc them vel berade hwer met annen oc igen komme tiil oss oc alle samdrectelige framsagde pa theres siell oc sanden, at effther then leglighed oc brøst, som the haffue pa skoffue i forscreffne Otz herrit ythermere end annensted i Sieland, vrde hwer øde bondegard ey met myndre wp at bigges end xl lødig march, hwer landbogard met xxx lødig march oc hwert peningshuss met x lødig march met tymmer, kost oc arbeyde. Huilken vrdningh wii bejaeth oc fulbyrde effther then leglighed, wii soge oc fwnnæ her fore oss, oc swmmen aff forneffnde øde garde oc gotz regnendes fore tw twsend halffempte hundreth oc x lødig march; oc forwthen thenne bygning regnes skaden fem aars landgilde, som bønderne sagde ey myndre kunnæ komme tiil met, hwo swo skulde bigge aff øde, end haffue ther fem aars frelsæ pa. Item haffue vii vrth then skade, som pa skoffuene er giord, fore tusende lubeske march. Item then schade, Nygard i segh selff, abildegard, the damme, wdh ære skorne, vædermøllen tiil hobe ære regnede oc wrde fore lx lødig march, stenhuset oc affleen tiil garden herwti vndentagen met inuentariis, som then wdskorne scriffth inneholler, pantebreffuet paskywder. Datum vt supra, nostris sub sigillis presentibus inferius appensis in euidens testimonium omnium premissorum.

Perg. med 9 Seglhuller, som vistnok aldrig har været benyttede. Ods H. 61.

8.

1493 Decbr. 18.

Dom af Sjællands Landsdommer, hvorved Hr. Poul Laxmand, der på Kong Hans's Vegne tilbød at indløse det pantsatte Nygård, får Indførsel i Pantet, da Panthaverne erklærede, at de ikke straks kunde gøre det så godt, som det var, da Kirken overtog det.

Jegh Henrich Meyensterop, riddere, lantzdomere i Sielandh oc høffuitzman pa Korsør, gør allæ weterlicth met thette meth opnæ breff, ath ar efther gutz byrdh mcdxctercio then othensdagh nest fore sancti Thome apostoli dagh pa Sielantzfare lantztingh fore megh oc mene almwe, som then dagh forscreffne tingh søckt haffde, var skicket velboren man oc strenge riddere her Pouell Laxman, myn kære nadige herres koningh Hansses hoffmestere, oc ther tha wpa forscreffne myn kære nadige herres vegnæ wpbødh guldh, sølff oc peninghe pa Nygardh i Otz herrit oc the gotz, ther vnder liggæ. Tha wpstodh hetherligh herræ oc prelatæ doctor Hans Clausß, prouest i Roskilde, oc sagde, ath han met nogeræ hans cappittels brøtheræ, som ware mester Jens Perß, mester Ottæ, bespens cancellær, oc her Per Laurenß, ther tha til stæde met hannum ware, haffde fuldhmackt ath anammæ the peninghe, som forscreffne Nygardh met synæ tilligelsæ i pant fore stodh, oc gøre therfore igen, hwes them aff rettæ burde. Tha swarede her Pouell Laxman oc war begærende ath wide, hwadh forwaringh the willæ gøre myn nadige herræ fore the forscreffne peninghe. Tha frambar doctor Hans eth panthæbreff, som ludete pa x thwsende rynskæ gyllænæ, som høgboren fførstæ koningh Erich giffuet haffde besp Jens Anderß pa forscreffne gardh oc gotz, sa ludendes, ath nar hans nade eller hans nades eftherkommere koningher i Danmarck welæ forscreffne gardh oc gotz igen løsæ fore forscreffne swm guldh, tha skullæ hans nade eller hans nades eftherkommere haffuæ thet igen i swa gode mode, som thet war pa then tiidh, ther forscreffne koningh Erich thet vtsættæ, vthen all lengher tøffringh, som thet forscreffne panthæbreff therom ydermere innæholler oc vtwiisser. Tha swarede her Pouell Laxman oc sagde, ath willæ the gøre breffuet fult oc antworde hannum forscreffne gardh oc gotz i swa gode mode, som thet pa then tiidh war, ther thet i kirkænæ wære kam, tha willæ han strax kastæ them theres guldh oc peninghe ther pa tinghet. Tha swarede doctor Hans oc sagde, ath willæ han fa them penighen, tha willæ the antworde hannum breffuet, oc beddes tiidh wpa ath gøre gardh oc gotz swa got, som thet war pa then tiidh, ther thet kam i kirkænæ wære, oc sagde, ath thet war them wmwelict tha strax ath gøre gotzet swa got, met manghæ flere ordh, som them therom tha emellum war. Tha eftherthii ath the sagde them fuldhmackt ath haffuæ ath hende oc gøre efther forscreffne panthæbreffs ludelsæ oc frambare panthæbreffuet, oc thet ludete, ath the skullæ antworde forscreffne gardh oc gotz fran them vthen all tøffringh, oc the sagde, ath the thet ickæ gøre kunnæ, men beddes ther lengher thow wpa, oc her Pouell Laxman sagde, ath vthen the willæ strax gøre gotzet swa got, som thet war pa then tiidh, koningh Erich thet vtsættæ, villæ han ther inthet ydermere thow pa giffuæ, men beddes indføringh i gotzen [oc p]enighen i landekisten, tha efther tilthalæ oc gensware oc efther breffsens ludelsæ vorth forscreffne her Pouell Laxman pa [myn kære na]dige herres wegnæ stedh indførelsæ i gotzen oc penighen i landekisten. In cujus rei testimonium sigillum meum presentibus [est impressum. Datum] vt supra etc.

Papir med 1 Segl påtrykt forneden; nederst i Teksten et lille Hul, som er udfyldt efter Gisning. Topogr. Saml. Pap., Ods H., Højby S., Nygård.

9.

1494 Decbr. 3.

Vidne af Sjællands Landsting, at Hr. Poul Laxmand på Kong Hans's Vegne tilbød at betale Pantesummen for Nygård, men samtidig forlangte, at Pantet straks skulde gøres så godt, som det var, da Pantsættelsen skete, hvorfor Bisp Niels Skave indskød Sagen for «Rigens Prælater og Danmarks Råd».

Alle men, thette breff sse eller høre læsses, helse vii Henrich Meyensterop, riddere, lantzdomere i Sielandh ok høffuitzman pa Korsør, mester Pæther, prior i Antworskows closther, brother Jep Nielsß, abbet i Sore closter, brother Jens Perß, abbet i Ringstæde closther, Eskyldh Gøyæ, Sten Billæ, riddere, Jørghen Rwidh, Jørghen Da, Marquard Teghenhuss, Per Billæ, Vicencius Iffuerß, Laurens Knob oc Henrich Agæß, som aff wapn ære, ewinnelighe met gud oc gøre vetherlict met thette worth opnæ breff, ath ar efther gutz byrdh mcdxcquarto then othensdagh in profesto sancte Barbare virginis pa Sielantzfare lantztingh ffore oss oc flere gode men och mene almwe, som then dagh forscreffne tingh søckt haffde, vare skicket velboren man oc strenghe riddere her Pouell Laxman wpa høgboren fforstes koningh Hansses var kære nadighæ herres wegnæ pa then enæ oc verdugh ffadher biscop Niels Skaffuæ aff Roskilde pa then annen sidhe, oc tha wpbødh forscreffne her Laxman ther openbare til tinghe the thii twsende rynskæ gyllænæ, som Nygardh oc the gotz, ther vnder liggæ, i panth fore stodh, oc bødh til ther tha strax fore oss ath welæ gøre pantæbreffuet fulth i allæ synæ arthicelæ oc begærede tesligest igen aff forscreffne biscop Niels, til huilket bescop Niels swarede oc sagde segh, at nar hannum antworthetes penighen, sithen willæ han gøre, hwes hannum burde. Tha sættæ her Laxman forscreffne guldh fran segh oc sættæ fore lantzdomeres fødher och begærede sa strax, ath Nygardh oc the gotz, ther vnder liggæ, met skowæ, fiskæwatn, apellægardhe, møllær oc alth annet, som forhæreth war, mattæ gøres strax sa got, som thet war pa then tiidh, ther thet i kirkens wære kam, som oc panthæbreffuet vtwiisser. Til huilket biscop Niels swarede, ath han willæ oc sa gøre, men thogh kam ther ey annet fram en ordh. Oc sagde her Laxman: jegh biwder pa var nadighæ herres wegnæ fram guldh oc fyllest efther panthæbreffsens ludelsæ, oc bespen biwder ey annet en thomæ hender, met manghæ flere ordh, them emellum lude pa bodhe sidher; oc spurde her Laxman, hwadh han nw skullæ gøre aff thet guldh, han haffde ther nw oc førræ loglighe wpbudet. Tha badh lantzdomere hannum thet antworthe war nadighæ herræ sa lenghe, til saghen ware endh, oc worth ther sa for rettæ pa sagt, ath her Laxman bør pa war nadighæ herres wegnæ ath gøre panthæbreffuet fulth, oc sammeledes biscop Niels pa kirkens wegnæ i allæ breffsens articelæ. Thes war oc her Laxman offuerbødigh; tha skødh forscreffne biscop Niels segh fore righens [prel]ather oc Danmarckes radh. In cujus rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum vt supra etc.

Perg., oprindelig vistnok med 13 Seglhuller (Tallet er noget usikkert på Grund af Plica's delvis medtagne Forfatning); 1, 2., 6.—9. og 12. Segl bevarede. Ods H. 62.

10.

1499 Decbr. 22.

Vidnesbyrd af Bisp Niels Skave, at det var for Kirkens egen Skyld, at hans Kapitel tilrådede ham at «tage» 9000 Mark af Kongen i Stedet for de 10.000 Gylden, som Nygård var pantsat for, og at denne Ordning ligeledes havde hans eget fulde Samtykke.

Wii Niels Schawe, met gudz nade biscop wdi Roskilde, gøre alle widerligt met thette wort opne breff, at om then contracht oc forligelsse, som wortt elskelige menæ capitel wdi Roskilde oss raadde oc samtyckte, at wii gøre skulde met høgboren første koning Hans wor kæreste nadige herre om the tii twsinde rinske gyllenne, som biscop Pæder wor forfader lænte koning Erick oc haffde therfore wdi pantt Nesbyhowet oc Othens by, oc biscop Jens siden Nygard til biscopsstolen, at wii skulde tage for forscreffne tii twsinde gyllenne nii twsinde marck, thet giorde forneffnde wort capitel wdi thet bæste, for at kirken haffde tha ombaaret siit pantt Nygard oc haffde engen betaling fonget therfore, som henne burde effter panttebreffuens luddelsse, oc at hwn skulde ey ombaaret forscreffne swm aldsammen, som tha fryctendes wor, oc thesliges for frycht oc fare skyld oc twang, som kirken wor stædt wdi paa syne eyædel oc wdi syne priuilege, at thet matte affwendes, thet wor sammeledes wor weliæ, fuldburd oc fuldkommelige samtycke for swodanne leyligheder oc sagher skyld, som fore ære beneffnde. In cujus rei testimonium secretum nostrum presentibus duximus appendendum. Datum Roskilde in dominica proxima ante festum natiuitatis Christi anno ejusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo nono.

Perg. med Brudstykke af 1 Segl. Arnamagn. Saml., Danske Dipl. XXVIII. 14.

11.

1494 Jan. 19.

Grønholt Sognevidne, at Præstegården i Grønholt og 3 Kirkegårde i Lønholt har plejet at give deres Landgilde til Grønholt Kirke og en Afgift til den, der havde Godset i Forsvar, og at Bispen i Roskilde har haft Magt at overdrage Forsvaret til, hvem han vilde.

Alle mend, thettæ breff see eller høre læses, helsse wii Pæder Hanß, sognepræst vdi Grønalt, Jes Jeipsß vdi Lønalt, Lasse Jensß vdi Tolstrup oc Hans Jensß vdi Hyllerødsholm ewindelige met wor herre oc gøre widerligt met thette wort opne breff, at aar effter gudz byrd mcdxcquarto then søndag nest effter tywende dag jwle fore oss pa Grønalte kirkegard pa sognestefne oc fore mene almwe, som then dag forneffnde sognestefne sagt hade, wor skicket beskeden swend Olaff Jensß, hwsfoget vppa Hiortholm, oc atsporde myndelige alle dandemend, ther tha nerwærendes wore, om them widerligt wor, myntes oc i sandhed hørt oc sport hade, at then prestegard vdi forscreffne Grønalt oc the kirkegotz vdi Lønalt, at the haffue giffuet forscreffne Grønalte kirke theres landgilde oc skyld ther aff forneffnde prestegard een skiling grot til kirken oc then, som forneffnde gotz hade vdi forswar, seex grotte til forswar, the two garde vdi Lønalte hwer there firæ skiling grot til kirken oc two skiling grot til forswar, oc then trediæ gard ibidem een skiling grot til kirken oc sex grotte til forswar til aarligt landgilde, oc om the wide annet, æn bispen vdi Roskilde haffuer hafft macht at wnne forneffnde gotz vdi forswar at haffue, hwem han wilde, vdi føretywe aar oc lenger, oc beddes thervppa eet vwildigt sognewidne. Therom tha tilmeltes beskeden mand Niels Swensß vdi Lønalte oc til sigh togh Olaff Weste ibidem, Jeip Laurisson ibidem, Michel Andersß ibidem, Olaff Jensß ibidem, Olaff Nielsß ibidem, Karl ibidem, Pæder Oelsß vdi Fyælkentstrop, Swend Laurissøn vdi Fyælilt, Jeip Jensß vdi Grønalt, Albrecht ibidem oc Niels Jensß vdi Sørop; the forscreffne xii dandemend affginge vdi beraadh oc wel beraadde igen indkomme pa forneffnde sognestefne oc widnede alle samdrectelige pa theres gode tro, siel oc sandingen, at them wel widerligt ær, mynds oc een dels vdi sandhed hørt oc sport haffue oc ey annet spørye kunde, æn at forscreffne prestegard vdi Gronalt vdi xl aar oc lenger hauer giffuet forscreffne Grønalte kirke landgilde oc skyld een skiling grot til kirken oc then, som forneffnde gotz haffde vdi forswar, vi grotte til forswar, the two garde vdi Lønalte hwer there iiii skiling grot til kirken oc ii skiling grot til forswar, oc then trediæ gard ibidem i skiling grot til kirken oc vi grotte til forswar, oc at the ey wide annet, æn bispen vdi Roskilde haffuer hafft maght at wnne forneffnde gotz vdi forswar at haffue, hwem han wilde, som annet kirkegotz. Widnede the oc ydermere, at the ey haffue hørt eller sport annet vdi sandhedh, æn at thet ær ret kirkegotz, oc at the, som haffue hafft thet vdi forswar, at the haffue hafftet aff bispen vdi Roskilde. At the swo widnede fore oss, som forescreffuet staar, thet widne wii met wore indcigle hengde næden pa thette wort opne breff. Datum anno, die et loco quibus supra.

Perg. med 4 Segl. Sjælland-Møen 73.

12.

1494 Jan. 25.

Vidne af Try Herredsting, at Oluf Jenssøn, Husfoged på Hjortholm, lod læse Sognevidnet af Grønholt Kirkegård af 1494 Jan. 19.

Alle men, thette breff see æller høre læsses, helse wii Thames Remesneder, som then dagh sath wdi domere stet paa Thry herretz tingh, Anders

Nielß, songnedegen i Slangerop, och Per Jwde, radman ibidem, euinelegh meth gud, gøre witherlict alle nerwærendes oc komme skulendes met thette woret opne breff, at aar effther gutz byrd mcdxcquarto then løwerdagh, sanctæ Powelss dag versionis (!) faldh ponnæ, scicket wor for oss paa forscreffne tingh oc for mennige almwe, som tingeth søckte, beskethen swen Oleff Jensß, hwsfoget paa Hiortholm, opstoidh innen iiii stocke oc loith lessæ eeth songnewitne, som wth woret giffwen aff Grønnolth kyreckægardh paa songnestæffne then søndagh næsth effther tywendagh jwlle, lywddhenne paa prestegarden i forscreffne Grønnolth oc the kirckegotz i Lønnolth, ate haffue giffwet forneffnde Grønnolth kyrecke theres landgille oc skyldh ther wthaff forneffnde prestegard i skiling grot till kirckæn oc then, forscreffne godz haffde wdi forswor, vi grotte till forswor, the too garde wti Lønnolte hwaar there iiii skiling grot till kircken oc ii skiling grot till forswar oc then thredyæ gard ibidem i skiling grot till kyrcken oc vi grotte till forswor till aarlict landgille, oc om the widhe annet, æn byspen wdi Roskilde haffuer hafft mackt at wnth forscreffne gotz wdi forswor ath haffue, hwem han wildhe, wdi hwndreth aar oc mere, oc at them witherlict ær, at her Johan Oxe hade forscreffne gotz wdi forswor aff byschop Oleff Morthenß. Paa thessæ forscreffne articlæ bedes forneffnde Oloff Jenß eeth wwilth stockewitne aff tinge. Tha tiltogz ther xii danne (!) wdi æn næffnd, som skulle witne sandhet met flere tinghmen, primo Jep Mickelß aff Hagerop, Inghemer ibidem, Orien Nielß i Fredhersløff, Hinrich Rw i Wgeløse, Per Nielß i Nædwde, Oleff Larisß i Herløffue, Twe Hemmingß i Bregnerødh, Is Jenß i Lywnge, Jep Karlß ibidem, Mekel Perß i Rørbeck, Anders Perß i Swndbylille oc Clemith Clemitß i Breerødh; forscreffne xii men wthginge aff tinge i berodh, ighen indhkomme well berodde oc alle endrecktelige witnede paa theres gode thro, siell oc sandheth, ate nerwærendes hoss wore samme dag paa forscreffne tingh, hørde oc soffwe, at forneffnde breff wor lywddelige lesth met ordh oc article, som forescriffuith stoor. In cujus rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt inpensa. Datum et actum Thry herret anno, die et loco vt supra.

Perg. med 3 Segl. Sjælland-Møen 73.

13.

1495 Septbr. 22.

Ærkebisp Jens (Brostrup) af Lund opfordrer Niels Skave til at give efter i Striden med Hr. Laxmand om Kirkegodset, da fortsat Fjendskab kan medføre betydelig Fare for Kirken i Almindelighed.

Reuerendo in Cristo patri domino Nicholao Skaffwe, dei gracia episcopo Roskildensi, amico et fratri nostro sincerissimo.

Johannes, dei gracia archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis legatus.

Sincera salutacione in domino premissa. Kere broder, sønderlige goden wen, war ether canceller mester Otte her nw om then trette, mellom ether oc her Laxman er om the iiii garde; oc haffde her Laxman leffuendes røst, her Eskill Gøye oc her Sten Bille til witne, hurlunde the garde aff forswar haffue waret wnner her Johan Oxes, hans høstrv, her Oluff Oxe oc the, samme gotz aff køptes, forswar oc hosbondehold oc gaffue them skat oc kirken langillet, som ether canceller ether berette kan, oc hurlunde sagen sig forlob. Er thet icke gott, at wii selffue oc bruge taagh, at war wlempe fyndes, oc kunne the fange theraff occasionem euadendi in violenciis vobis et ecclesie vestre factis. Thii bedhe wii ether, kære broder, at i lade flyde the garde igen oc lade bliffue hoss hannum, eller wii faare, at kirken møster langillet tilmet oc kan komme flere stade til skade oc forfange, quia per hec et hiis similia suscitatur milicia contra ecclesiam. Widhe i oc wæl, at han er ey god at haffue emod sig, men then trette mellom ether oc herskabet ennw sa henger; trenger hannum ingelunde fran ether oc flere wennir, effterthii thet er wenliige fattet met ether wennir oc hans, oc bettre er at stille becken en aaen. Hues ether er liifft oc ether kirke kan komme til gode, skulle i fynne oss wælwellige vdi. In Christo valete. Ex Lundis in die beatorum Mauricii et sociorum ejus anno etc. quinto.

Papir med Rester af 1 brevlukkende Segl. Sjælland-Møen 73.

14.

1495 Septbr. 27.

Grønholt Sognevidne, at 2 Kirketjenere i Lønholt og 1 i Grønholt erklærede, at de aldrig var blevet fejdede, pantede eller undsagte af Bispens Tjenere, Mads Erikssøn (Bølle) på Hjortholm eller dennes Tjenere, og at de havde været under Forsvar til Hjortholm næsten hele Tiden, siden Hr. Johan Oxe døde.

Alle mend, thette breff see eller høre læses, helse wii Pæther Hanß, sogneprest vdi Grønaalthe, oc Hans Jeensß vdi Hyllerøtzholm ewindelig met vor herre oc gøre vitherligt met thette vort obne breff, at aar effter gutz byrd mcdxcquinto then søndag nest fore sancti Michels dag paa Grønaalthe kirkegaard paa sognestæffne vor skicketh paa verdyge fathers vegne met guth biscop Niels Schaffues aff Roskilde beskethen swend Trvels Olaffß oc atspore Lasse Drvcken oc Esbern, kircketyænere, vdi Lønaalthe boendes oc Niels Smed vdi Grønaalthe, om noger min herre bispens tyenere eller Mattis Erickß paa Hiortholm hade vndsagt eller feydeth them, saa at the ey kunne bliffue met fredh hiæm till theres egeth, oc om noger aff them hawer været panthet them theres gotz fra aff them eller vræth giort them, oc om the haffue været i forswar till Hiortholm, sidhen her Jehan Oxe dødhe. Till hwilketh forneffnde Lasse Drvcken, Esbern oc Niels Smedh, kirketiænere, ther tha till stæde, swarethe seelffue, at the aldrig vore feydethe eller panthede eller vndsagde aff noger forscreffne vor naadige herre bispens tiænere eller Mattis Erickß tiænere, oc hwo som thet hade sagt vor naadyge herre bispens tyenere paa eller noger Mattis Erickß eller hans tyænere paa, haffue sagt them vsanden paa. Hervpaa, at thette forscreffne saa gick oc for, beddes forscreffne Trvels Olaffß eth sognevitne. Tha vdmeltes beskethen mand Hans Olafflß vdi Grønalthe oc til seg togh Olaff Oelß ibidem, Jeip Jeensß ibidem, Albrecth ibidem, Jeip Pætherß ibidem, Olaff Bondhe i Hylleroøth, Niels Eskelß ibidem, Karll i Lønaalthe, Olaff Jeensß ibidem, Michell Anderß ibidem oc Pæther Olafflß i Fyælketstrop; the forneffnde dandemend affginge i beraadh, vell beraadde igen indkomme paa forscreffne sognestæffne oc vitnethe alle samdrecthelige paa theres gode tro, syæll oc sandingen, at the hørde forneffnde Lasse Drvcken, Esbern oc Niels Smed, kirketyænere, sighe oc kennis thære paa forneffnde sognestæffne, at the aldrig vore feydethe, vndsagde eller panthede eller vførmet met ordh eller gerninger aff forscreffne vor naadige herre bispens tyenere eller aff Mattis Erickß eller hans tyenere, oc siges them vsanden paa i then stædh, hwo thet sigher, oc at the hawe været vndher vor naadige herre bispens forswar till Hiortholm, sidhen her Jehan Oxe dødhe, vthen en stacketh stundh strax, effter her Jehan Oxe dødh bleff, at forneffnde vor naadyge herre bispen oc frw Ingerdh, her Jehan Oxes høster, hade trætthe om thet forswar; end till Hiortholm hawe the swaret iii aar fylth, oc bliffuer nw iiii aar. At saa vor vitnet, ganget oc faret paa forscreffne sognestæffne, som forescreffuet stor, thet vitne wii met vore indseylæ tryckthe næthen paa thette vort obne breff. Datum anno, die, loco vt supra.

Papir med 2 Segl påtrykte forneden. Sjælland-Møen 73.

15.

1495 Novbr. 4.

Vidne af Sjællands Landsting, at Niels Smed af Grønholt og Lasse Jenssøn af Lønholt erklærede, at de i 3 År har givet deres Forsvarspenge til Hjortholm, at de giver deres Landgilde til Grønholt Kirke, og at de Gårde, som de bor på, tilhører nævnte Kirke.

Alle men, thette breff sse eller høre læsses, helse vii Mattis Perß, som then dagh sadh i lantzdomere stedh pa Sielantzfare lantztingh, Oluff Clausß, Hans Brvn, radmen, Oluff Nielsß, burgere i Ringstæde, Per Man, Niels Perß i Horstofftæ oc Torsten Jenß i Ortwedh ewinnelighe met gud oc gøre wetherlict met thette worth opnæ breff, ath ar efther gutz byrdh mcdxcquinto then othensdagh nest efther allæ hællighenæ dagh pa tingh fore oss oc mene almwe, som then dagh forscreffne tingh søckt haffde, var skicket velboren man Hans Iffuerß aff Swensterop oc atspurde beskednæ men Niels Smedh aff Grønolt oc Lassæ Jenß aff Lønolt, hwem som the haffuæ giffuet theres forswarspeninghe her til dags, oc hvem som the haffuæ giffuet theres langillæ, oc wpa hwes garde oc gotz the bo wpa, oc beddes eth vwillict stockævitne, hwarledes som forscreffne Niels Smedh oc Lassæ Jenß thertil swarede oc sagde. Therom tha tilmæltes beskethen man Ffolmer Nielsß aff Faxæ oc til segh thogh Oluff Matiß i Asenderops gardh, Jens Dæghen aff Liungærop, Jens Jørghenß aff Sprauelsæ, Per Skræderæ aff Nykøbingh, Niels Kalff i Førsløff, Jens Smedh i Høm, Cristoffer Jepß aff Nackæ, Mattis Jørghenß i Attærop, Josep Hemingß i Bastnes, Michel Bassæ i Snogæmøllæ oc Iffuer Gallæ aff Tersløsæ. Tiissæ forscreffne xii dannæmen aff ginghe i eth beradh oc igen indkommæ pa forscreffne tingh innen iiii stockæ wel beradde oc allæ endrectælige vithnede pa theres gode thro, siell oc saninghen, ath the ther sammæ dagh pa forscreffne tingh hørde oc sowæ, ath fforscreffne Hans Iffuerß ther atspurde fforscreffne Niels Smedh oc Lassæ Jenß, hwem som the haffuæ giffuet theres forswarspeninge her til dags, oc hwem som the haffuæ giffuet theres landgillæ, oc wpa hwes gotz som the bo wpa, oc ath forscreffne Niels Smedh oc Lassæ Jenß hannum ther swa swarede, ath i thry ar, oc worther nw thet fierde, tha haffuæ the giffuet theres forswarspeninge til Hiortholm, oc ath the giffuæ theres langillæ till Grønoltz kirkæ, oc ath the sagde, ath the haffuæ aldri annet hørt, en ath the garde och gotz, som the wpa bo, the høræ aff rettæ forscreffne Grønoltz kirkæ til, oc ath forscreffne Niels Smedh sagde, ath then gardh, som han bor wpa, thet er then rettæ prestægardh til Grønoltz kirkæ. Ath tiissæ forscreffne xii dannæmen sa vithnede fore oss, som forscreffwet star, thet vithnæ vii fremdeles met ware inceglæ hengendes næthen fore thette breff. Datum vt supra etc.

Perg. med 7 Segl. Sjælland-Møen 73.

16.

1495 Novbr. 17.

Vidnesbyrd af Erik Nielssøn (Rosenkrans), Doktor i Kirkeloven og Dekan i København, at han som Dekan har oppebåret Apparatus, som kaldes Degnepenge, af Kirkeværgen i Grønholt.

Trykt hos Barner, Familien Rosenkrantz's Historie I. Diplomatarium S. 187 Nr. CLXXXIV b; læs dog (foruden et Par mindre væsentlige Urigtigheder): gard*es*.

Papir med 1 Segl påtrykt forneden. Sjælland-Møen 73.

17.

1495 Novbr. 20.

Dekan og Kapitel i Roskilde mægler et midlertidigt Forlig mellem Bisp Niels Skave og Hr. Poul Laxmand i Sagen om Kirkegodset i Grønholt og Lønholt.

Wii Jehan Jensß, dæghen i Roskilde, oc menæ capitel wdi samme stæd gøre widerligt alle, at aar effter gudz byrd mcdxcquinto then fredag nest fore Cecilie virginis et martiris dag wor skicked fore oss i wort sacristiæ werduge fader met gud here Niels Schaffue, biscop wdi Roskilde, wor kære nadige herre, oc welburdig man oc strenge ridder here Pouel Laxman, wor kæreste nadige herres konning Hansses hoffmesther, paa eth forplictet maade, som the sagde, at welburdig man oc strenge ridder here Axel Lagesß oc welburdig man Oluff Daa aff Raffnstorp haffde talet them emellom, at the skulde hawe møt fore oss oc capitel here igaer, oc ey tha kunde skee for høgboren førstinnes drotning Dorothees jordeferd skyld; thi møtthe the fore oss idag om trette, som the sammen haffde om end prestegard wdi Grønnolt oc iii kirckegarde wdi Lønolte. Oc tilbød forneffnde werduge fader seg tha here strax at wilde wære i rette fore oss met forneffnde here Pouel Laxman om forneffnde gottz oc alt anned tiltal, som han kunde hawe til hannum ænthen fore tag eller fore eyedom therom i noger made. Huilket here Pouel Laxman engeledes gøre wilde, men sagde, at han wilde bliffue wed synne indførelssebreffue, oc werduge fader sagde theremod, at swodanne indførelsse oc forfolingsbreffue, som han haffde fanget thervppaa aff righens canceller, the ludde here Jehan Oxės arffuinge paa oc icke paa forneffnde werduge fader, som sagde seg forneffnde gotz at hawe i wære paa then hælige kirckes wegne; thi wilde han them ey wndgeldhe oc sagde seg huercken at wære steffnd, kallet eller atwaret i then sag i noger made. Til huilkit forneffnde her Laxman swarede, at bønderne, som paa bolæ bodhe, ware kallede, steffnde oc atwarede, oc wilde thet beuise oc menthe, at thet war nog. Tha ware the here fore oss swo forenthe them emellom, bægges theres ret therom vforsømmet wdi noger made, at enghen aff them skulde beware seg i noger made hereeffter innen pintzedag nw nestkommendes met forneffnde prestegard eller kirckegottz eller the thienere, thervppa boo, oc ey met the penninge, som skulde vtgiffues for forswar aff forneffnde gotz, medhen landgildespenninge, som kircken bør at hawe, them skule kirckeværie indkreffue oc optage. Ær oc forswarspenninghene nw optagne aff forneffnde werduge fader eller aff here Pouel Laxman, tha bliffue the hoes them til forneffnde tid. Oldengeldhen lader forscreffne werduge fader optage aff bønderne, om the hawe dreffuet theres swin paa hans schoffue; hawe the oc dreffuet paa here Laxmans schoffue, tha tager han oldengeldhen; ær oc oldengeldhen icke nw vptagen, oc swinnene ære hiemme hoes bønderne paa the schoffue, som til gaardene høre, tha skule the bliffue hoes bønderne voptagne indtil forneffnde tid. Oc herevppaa tilsagde the hwerandre oc forplictede them fore oss paa bode sidher, at the wilde wære wbewardne met forneffnde gotz oc thienere i alle made indtil pintzedag, oc tha sagde the hwerandre til at wilde møde i rette for werdugste fader here ærchebispen aff Lund oc werduge fader biscop Niels Glob aff Viborg oc flere werduge fædre oc prelather oc gode mend, hvem som forneffnde werduge fader wilde ther tilkeyse, nw pintzedagstid eller wed the made vdi Køpmandehaffn, oc lide oc wndgelde, hwes the them therom fore rette afsigendes worde; ware thet oc swo, at forneffnde werdugste fader ærchebispen oc biscop Glob ey komme til Køpmandehaffn paa forneffnde tid, tha skule the keyse andre tilbørlige dommere i theres stæd oc stande til rette fore them, som forscreffuet staar. Wilde the oc innen forneffnde tid om forscreffne gottz wære i rette, tha skule the sige hwerandre til xiiii dage tilforn oc tilkeyse two eller tree paa hwer sidhe, som macht skule hawe at skylie them therom at met rette. In cujus rei testimonium sigillum decanatus, quo omnes vtimur pro presenti, presentibus est impressum. Datum anno, die et loco quibus supra.

Papir med Rester af 1 Segl påtrykt forneden. Sjælland-Møen 73.

Sstds. findes et mere kortfattet Udkast til et udateret Brev af samme Indhold, men med mange stilistiske Afvigelser; de eneste Afvigelser af nogen Betydning er, *at* det var »nogre aff capel (!), som wor her Pæder Reberg, her Jens Persß, her Per Andersß, her Lauris Bertilsß«, der fik Mødet opsat til idag, da det ikke kunde finde Sted igår på Grund af Begravelsen, *at* Bispen sagde, at han havde haft Godset i Værge i 3 År og på fjerde på den hellige Kirkes Vegne, og *at* de flere Prælater og gode Mænd, som skulde deltage i Afgørelsen, skulde tilkejses af de 2 Parter selv.

18.

(1495 o. Novbr. 20?)

Vidnesbyrd af Hr. Axel Lagessøn (Brok) og Oluf Daa, at de den 2. Novbr. bevægede Biskop Niels og Hr. Poul Laxmand til at lade deres Strid om Kirkegodset i Grønholt og Lønholt afgøre af Roskilde Kapitel.

Jeg Axel Lagesß, riddere, oc Olaff Daa aff Raffnstorp gøre alle widerligt, at wii talede werduge fader biscop Niels etc. aff Roskilde oc welbyrdig mand oc strenge riddere her Powel Laxmand swo emellom annen dagen nest effter alle helgene dag om trette, som the sammen hade om een prestegard i Grønolt oc iii kirkegarde i Lønolte, at then sag skulde aldstings vpstaa indtil then annen othensdag eller torsdag ther nest effterkommendes, oc the skulde tha pa bode sider møde i Roskilde fore capitel wdi rette eller mynne, oc skulde engen aff them beware sig met forneffnde gotz i nogre mode innen forscreffne tiid. Hwilket the swo samtycte at holde pa bode sider. Til hwes witnesbyrd trycker jeg Axel Lagesß myt signetæ oc jeg Olaff Daa myt indcigle næden fore thette breff.

Koncept, skreven på Bagsiden af det under Nr. 17 omtalte Udkast.

19.

1495 Novbr. 23.

Poul Laxmand beder Niels Skave om at give efter i Striden om Kirkegodset.

Reuerendo in Christo patri ac domino, domino Nicolao Schawe, diuina prouidencia episcopo ecclesie Roskildensis, domino suo gracioso.

Myn ydmywg kerligh helsen ether nade altiid tilforen send meth wor herre. Kære nadige herre, jech hawer bespwrt megh hær meth almwen i Grønolt, om then kirkegardh nogen tiid gaff sognepresten nogen rente om ared; thertiil hawe thee alle swaredh næy, ath han hawer engen anden giffed rente vden kirken. Jech bether ether nade ydmywlige for gudz pynæ, at i welle lade megh nyde thet, om jech hawer wared ether nade nogedh til welie; oc war æy begærende mere aff megh, æn thee werdige fædre besper i Roskilde hawe wared begerende tilforen aff thee, som hawe hafft thette godz for megh, oc seer therpoo, at jech ær then, som wel gerne wowe liiff oc godz for ether nades skyld, thersom jech maa met liighe oc ære gøred. Jech hawer sent twenne sognewitne til Roskilde capittel poo thee ord och wilkor, jech sagde inde for ether nade oc them om thet sognewitne, ether nades prowest hawer tagedh; theri for ether nade at wiide, hwad sannyngen han hawer ført for ether nadhe, oc tør æy ether nade troo hannum tiiss bær, ath han hawer saa giort. Ether nadhe hermeth then allmegtiste gudh befallendes. Scriptum Grønolt die beati Clementis anno domini mcdxcquinto meo sub sigillo.

Powel Laxman riddere.

Papir med Rester af 1 brevlukkende Segl. Sjælland-Møen 73.

20.

1495 Novbr. 24 og Oktbr. 25.

2 Kanniker i Roskilde lader læse et Sognevidne af Grønholt Kirkegård af 1495 Oktbr. 25, at ingen anden end den, som havde Grønholt i Værge, har haft de 4 Kirkegårde i Forsvar, der ligger til Grønholt Kirke.

Wii Pæder Anderßß oc Lydder Jensß, canicker i Roskilde, gøre alle widerligt, at aar effter gutz byrd mcdxcquinto sancte Katherine affthen effter strenge oc welburdig ridderes her Powel Laxmads (!) scriffuelsse oc begæring lode wii læse i sacristiet i Roskilde domkircke for menæ capitel eet sognewitne ludendes ord fran ord, som hereffther følger:

Alle mend, thette breff see eller høre læses, helsse wii Pæder Hansß, sogneprest wdi Grønnolte, Hans Jensß i Hyllerytzholm, Jens Byørnsß i Stenholt, Pæder Olsß wdi Filskestorp oc Mattis Andersß wdi Tinckerop ewinnelig met gud, gøre widerligt met thette wort opne breff, at aar effther gudz byrd mcdxcquinto then søndag nest fore apostolorum Symonis et Jude dag tha wor schicked fore oss oc menæ almwe til sognesteffne paa forneffnde Grønnoltz kirckegard beskedhen mand Michel Pædersß, prest i Karlebode, pa hederlig oc welburdig mand her Powel Laxmads (!) wegne oc sporde seg ther tha fore bland menæ almwe openbare, om noger mend eller swenne, wnge eller gamble, weste, hørt haffde, ihwkomme eller oc til mynne drages kwnde, at noger mand haffde the firæ kirkegarde wdi forswar, som til forneffnde Grønnoltz kircke ligge, annen æn then, som forneffnde Grønolt i wære haffde. Therwpa swarede menæ almwe, at the aldrig annet weste eller hørt haffde wdi sandhed, æn then, som forneffnde Grønolt i wære hawer, forswaret oc forneffnde kirckegotz. Tha vtmeltes ther xvi skellige dandemend efftherscreffne, som ær Nes Smed aff Grønolt, Hans Oelsß ibidem, Olaff Oelsß ibidem, Olaff Pædersß ibidem, wnge Hans Oelsß ibidem, Albreth ibidem, Jes Ericksß ibidem, Jøryen Laurissøn ibidem, Jeip Pædersß ibidem, Jeip Jensß ibidem, Pæder Smed ibidem, Clemen i Lønolt, Olaff Pædersß ibidem, Michel Andersß ibidem, Olaff Nielsß ibidem oc Olaff Bonde i Hylleryd, huilke forneffnde xvi dandemend vdginge, beradde them samdrectelige, igen indkomme wæl beradde, vitnede oc sagde pa theres gode tro, siel oc sandingen, at the aldrig weeste eller kwnde drages til mynne, at noger mad (!) eller qwinne haffde forneffnde kirckegotz oc garde wnder sig at forsware annen æn then, som forneffnde Grønolt i syne wære haffuer. Item vitnede oc forneffnde xvi dandemend samme tid, at forneffnde iiii kirckegarde høre forneffnde Grønnoltz kircke til i ret eyædom oc engen annen, oc aldrig forneffnde garde wore ildede, keerde eller noger delæ posætt i noger mandz mynne før nw, bispen her aff Siæland hauer vpatalet; hwad helder thet ær met rette eller ey, thet wide wii icke. At swo wdi sandhed ær, som forscreffuet stander, thet vitne wii met wore indcigle trycte nedhen fore thette breff. Datum die, loco vt supra.

At forscreffne breff wor swo læst, som forscreffuet staar, thet vitne wii met wore indcigle trycte nedhen fore thette wort opne breff. Datum anno, die et loco quibus supra.

Papir med Rester af 2 Segl påtrykte forneden. Sjælland-Møen 73.

21.

1495 Novbr. 24 og 22.

2 Kanniker i Roskilde lader læse et Sognevidne af Grønholt Kirkegård af 1495 Novbr. 22, at hvis de 2 Sognevidner, som Bisp Niels Skave og Hr. Poul Laxmand lod tage om Grønholt Kirkegods, strider mod hinanden, er Bispens det urigtige, og at ingen anden end den, der har haft Grønholt i Værge, har haft Grønholt Kirkegods i Forsvar.

Wii Pæder Anderſß oc Lydder Jenſß, canicker i Roskilde, gøre alle widerligt, at aar effter gutz byrd mcdxcquinto sancte Katherine afften effter welbyrdig mands oc strenge ridderes her Powel Laxmands scriffuelsse oc begæring lode wii læse wdi sacristiet i Roskilde domkirke fore menæ capitel eet sognewitne luddendes ord fran ord, som hereffter følger:

Alle mend, thette breff see eller høre læses, helse wii effterscreffne mester Anderss i Esrom, her Pæder i Asmynderød, her Michel i Karlebode, Pæder Stygge aff Ligwed, Torbern Arweſß aff Gwrffue, Stii Griis, aff wapn, ewinnelige met gud, gøre widerligt met thette wort opne breff, at aar effter gudz byrd mcdxcquinto then søndag nest fore sancte Karine dag wor skicket fore oss welbyrdig mand oc strenge riddere her Powel Laxmand pa Grønolte kirkegard oc spurde ther luddelige at aff menæ almwe, hwad helder the tilstaa thet sognewitne, som verdige fader biscop Niels Schaffue lodh tage, eller thet, her Michel aff Karlebode togh pa forneffnde her Laxmands wegne om Grønnolte kirkegotz. Thertil swarede menæ almwe, at ludder thet sognewitne, som forneffnde biscop Niels Schaffue lodh tage, ligerwiis som thet, forneffnde her Michel togh pa her Laxmands wegne, tha staa wii them bode til, mæn ludder thet anderledes æn, som forneffnde her Laxmands sognewitne ludder, tha sige wii ther ney til, oc haffuer then, som thet screff, bode screffuet oc læst thet oss met vsandingen vpa. Oc gick ther fram fore oss nogre two eller tre gamble mend, som wore wed hwndrede aar, sorde pa siæl oc sandingen, at the aldrig mynthes eller haffde spurdt aff nogher annet æn, hwo som haffuer hafft Grønnolt i wære, then haffuer hafft Grønnoltz kirkegotz i forswar oc engen annen, hwerken bisper eller andre. Ffræmdeles spurde forneffnde her Laxmand sognedegnen at wdi Asmendrød, om han haffde beségldt thet sognewidne, som bispen lodh tage pa forscreffne kirkegotz; tha bad han sig swo gud til hielpe oc alt thet, helligt wor, at han aldrig fick indsegle wdi syne dage oc ey weste theraff, at hans naffn wor theri screffuet wdi nogre mode; oc ydermere swarede menæ almwe samme dag, som sognesteffne søcthe, at the aldrig haffde annet hørt æn, hwo som hade Grønolt i wære, han haffde Grønnoltz kirkegotz i forswar. Therpa beddes forneffnde her Laxmand eet sognewitne; tha wdmeltes thesse effterscreffne xii dandemend Nis Jenßß i Herløff, Olaff Oelsß ibidem, Jeip Jensß i Hammersholt, Olaff Laurissøn aff Starshey, Pæder Andersß i Hyllerød, Jens Morthensß ibidem, Pæder Oelsß aff Fyælchetztrop, Torsten aff Wixebo, Anders Pædersß i Asmenrød, Nis Swensß aff Lønolt, Swend Laurissøn i Fyærolt, Morthen Oelsß aff Karlebode, hwilke xii dandemend alle ændrectelige pa siel oc sandingen witnede, at the aldrig haue annet hørt eller sport om forneffnde gotz anderledes æn, som fore staar, oc aldrig myntes, at noger lodh tale therom noger tiid før æn nw, forneffnde biscop Niels Schaffue i Roskilde lodh tale therom. Oc gick thet oc foer idag pa forneffnde sognesteffne i alle mode, som fore staar. Til witnesbyrd tha trycke wii wore indcigle næden fore thette wort opne breff. Datum die, loco vt supra.

At forscreffne breff wor swo læst, som forescreffuet staar, thet widne wii met wore indcigle trychte næden fore thette breff. Datum anno, die et loco quibus supra.

Papir med 2 Segl påtrykte forneden. Sjælland-Møen 73.

22.

1495 Novbr. 27.

Vidnesbyrd af Hr. Axel Lagessøn (Brok) og Oluf Daa, at de havde bevæget Bisp Niels Skave og Hr. Poul Laxmand til at love at møde den 19. Novbr. for Roskilde Kapitel eller andre gode Mænd i Anledning af Striden om Kirkegodset i Lønholt.

Jegh Axel Lagesß pa Claxholm, ridder, oc Oluff Daa aff Raffnstrup gøre witterligt, at wi talede werduge fader biscop Niels Skaffue aff Roskildæ oc velboren man oc strænge ridder her Pauel Laxman saa imellom om trette och delæ, som the sammen haffde om naghet kirkægotz i Lønnolte, ath the skullæ møde foor capitel eller andræ gode men, hvem the willæ thertil keysæ, then torsdag nest fore sancti Clementis dag i Roskildæ, huilkid the samtyckede paa bode sider. Ath saa wort talid, trycke wi wore indceglæ næden foor thettæ wort opne breff. Datum Nestuedis fferia 6ta proxima post festum beate Katerine virginis et martiris anno domini mcdxcquinto.

Papir med 2 Segl påtrykte forneden. Sjælland-Møen 73. (Mon kun den endelige Udfærdigelse af den ovfr. under Nr. 18 trykte Koncept?)

23.

1497 Decbr. 8?[1]

Notarialinstrument, at Bisp Niels Skaves Fuldmægtig forkastede Jørgen Marsvin som Dommer i Striden om Kirkegodset i Lønholt og Grønholt, idet han erklærede, at Sagen hørte under gejstlig Domstol.

Trykt hos Matzen, Den danske Panterets Historie S. 502; læs dog (foruden et Par mindre væsentlige Urigtigheder) S. 503 L. 12: ex*inde* confeci. — Den Påtegning, Matzen kalder samtidig, er tidligst fra Slutningen af 16. Årh.

Perg. med Notarmærke. Sjælland-Møen 73.

Smaastykker.

3.

Brev, i hvilket V. A. Rantzau underretter J. G. Holstein om sin Broders Mord.

Meddelt af **Vilhelm Bang.**

Blandt Forbrydelserne, som den danske Kriminalhistorie har at fremvise, er en af de uhyggeligste og tillige mest opsigtvækkende den, som blev begaaet, da 10. Novbr. 1721 Grev Vilhelm Adolf Rantzau lod sin Broder Kristian Ditlev myrde paa Jagten. Sagen er udførlig fremstillet af Prof. E. Holm i hans Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, S. 111 ff., hvor der tillige paapeges, hvorledes den egentlige Ophavsmand til Mordet tilsyneladende viste stor Iver for, at Mordets Sammenhæng kunde komme for en Dag. Nedenfor meddeles et Brev, han sendte J. G. Holstein i Anledning af Dødsfaldet; det er betegnende for ham og dobbelt hæsligt ved det Hykleri, som gaaer igjennem det. Det findes i Manuskriptsamlingen paa Ledreborg, Pakken Fol. Nr. 452.

Hoch Wohlgebohrner
Höchstgeehrtester Herr Geheimbt-Rath.

Ew^er^ Excell. müssen Wir mit höchstbetrübten Gemüthe eröffnen, wesz maszen Unser ältere Herr Bruder, der Hochgebohrne Herr Christian Detleff, des H. Römischen Reichs Graff zu Rantzau und Leuenholm, Herr auf Breiten-

---

[1] Datum opgives i Brevet som Tirsdag den 8. Decbr. 1497, men den nævnte Månedsdag faldt 1497 på en Fredag. Derimod var den 8. Decbr. 1495 en Tirsdag; men det er dog næppe Året, der er urigtig angivet, da År og Indiktion, således som de anføres i Brevet, stemmer med hinanden, når man benytter den Indiktion, der regner sit År fra 1. Jan.

burg, Draage, Ritter, Kayserl. Maytt. Geheimbter Rath, verwichenen Montag, war der 10. huj., Vormittags Zwischen 11 und 12 Uhr, da er ohnweit hiesigem Schlosze mit der Jagd sich divertiret, durch einen Mörderischen Schusz an der lincken Seiten mit mehr alsz 15 Wunden dergestalt blessiret, dasz er vom Pferde Zur Erden gesuncken, und wie Ihm sein nacheilender Schütz anfaszen und halten wollen, derselbe gleichfals durch den 2ten Schusz an der Seiten in etwas geschrammet, sein Pferdt aber Gäntzlich Zerschoszen und incurable gemachet, dasz also der Schütze, bevordl. da er im umbsehen Zweene starke Kerls, einen in grünen, den andern in grauen Kleide, ihr Gewehr ladende erblicket, nach dem Schlosze sich zu retiriren genötigt worden. Wie sehr Wir nun durch diese deplorirend würdige fatalitet, alsz Wir von derselben auf Draage des folgendes Tages die Nachricht erhalten, consterniret sind (fürnemblich in höchstschmertzhaffter betrachtung der Arth dieses Todes), ist beszer zu erachten und nachzusinnen als mit der Feder auszudrücken. Gleich wie aber bey diesem Jammer-vollen Zustande Unsere gröszeste Sorgfalt und Application ist, die erbloszete Leiche gebührendt einzukleiden, folgl. von hier aus nach Breitenburg führen zu laszen, umb hienegst zu Itzehoe in Unserer Gottseel. Eltern Begräbnisz Standmäszig zu bestättigen, mithin auch die echappirte freveler aufzuforschen und zur exemplarischen Straffe zu ziehen, also hätten wir von Grund Unserer Seele wünschen mögen, Ewer Excell. mit fröhlichen nachrichten zu gratificiren, indeszen, da dasz schicksahl leyder! es angezogener maaszen gefüget, haben Wir Unserer gegen Ewer Excell. fürwehrender Affection gemäsz zu sein geurtheilet, auch davon unsern freundlichen bericht zuverhalten, in der felsen-vesten Zuversicht bestehende: Ewer Excell. werden solchen malheur gleichfals laszen zu hertzen gehen und mit Unser Traurigkeit dero Mittleiden vereinbahren. Wir bitten hienegst den H. Gott, Er wolle nach seiner unendl. Barmhertzigkeit Ewer Excell. nebst dero hohen hause gnädiglich behüten, Unsz hingegen durch kräftigen Trost seine Vätterl. erquick- und Stärckung in diesem Creutze mildiglich schencken, die Wir unter erlaszung Göttler Gnaden Obhut stets verharren

Ewer Excellence
Rantzau Gantz ergebener Diener
d. 18ten 9er 1721. W. A. C. D. Rantzau.

Udskriften (paa Fransk) til Gehejmeraad Holstein i Kjøbenhavn.

4.

To Breve fra Corfitz Ulfeldt til Johan Adolf Kielman v. Kielmansegg 1663—64.

Meddelte af **Louis Bobé.**

Begge nedenfor meddelte Breve findes i samtidige Afskrifter i det kielmansegg'ske Familiearkiv paa Gültzow i Lauenborg og offentliggjøres her med Hs. Excellence Statholderen over Nedreøsterrig Grev E. Kielmanseggs velvillige

Tilladelse. Brevene føje nye Oplysninger til det iforvejen kun tarvelige Kjendskab til den Brevvexling, Ulfeldt i sine sidste Leveaar søgte at knytte med flere fremmede Magter for at hæve sit overalt i Europa saa dybt sunkne Omdømme og opnaa at finde et blivende Tilflugtssted for sig og sin Familie. At han senest tyede til Gottorp kan næppe forundre. I sine Samtaler med Fuchs paa Bornholm havde Ulfeldt berømmet sig af at have afvist Hertugen af Gottorps fristende Tilbud, ved hvilke denne umiddelbart efter Christian IV's Død havde villet bevæge ham til at virke for ham ved Tronfølgervalget[1], ligesom Leonora Christinas Udtalelser til Grev Rantzau i Fængslet, da Højesteretsdommen over Ulfeldt forelæstes hende (13. August 1663), gik i samme Retning.

Monsieur.

I'ay reçeu une nouvelle secousse de malheur, mesme plus grande de toutes les passées; les passées n'ont esté que sur les biens terriens et sur la santé de ma Personne, en me detenant inhumainement prisonnier ensemble ma chère Moitié, mais à cette heure ie suis poursuivy en biens, honneur et vie, mesmes ils estendent leur cruauté à des creatures qui ne leur peuvent avoir offencez en rien. Là ou la force regne, la iustice ny la raison n'ont nul lieu ou place. On voit par la precipitation de leur procedure, qu'ils craignoient de ne pouvoir pas iustifier leurs fausses accusations, ainsi ont ils commencé leur proces par l'execution, afin que la peur fit fermer la bouche à tous ceux qui en voudroyent parler en ma defence. Ils disent, qu'ils ont des advis de haute main, desquels on ne doit pas douter, que ie voulois faire rebeller tout le Royaume contre le Roy, et que ie croyois avoir de mon costé la Noblesse, le Clergé et les Bourgeois, pour estre mal satisfaits de ce nouveau gouvernement, avec d'autres choses qu'ils proposent en cette matiere. Telles choses ne se pourroyent pas practiqver, sans qu'il y eut qvelque correspondence avec quelqu'un de tous ceux, qu'ils mentionnent y estre interessez, car un homme seul comme moy, esloigné d'eux de cent et cinquante lieues, ne pourroit pas entreprendre un si grand dessein sans bonne correspondence et sans que ceux, qui y doivent estre interessez, en ayent information et advis. Or, ils ne pourront pas avec nulle verité ou demonstration nommer le moindre homme, de quelle qualité qu'il puisse estre, dans tout le Royaume, lequel ait en telles choses dont ils m'accusent eu avec moy la moindre correspondence, pour exacte recherche qu'ils en facent, ny ne pourront produire de ma main ou d'aucun de ma part la moindre chose, qui puisse seulement leur donner matiere de soupçon en telles affaires, dont ils m'accusent, mais il semble, qu'ils se reposent sur des simples relations, lesquelles ils disent estre indubitables et dont on ne peut pas douter, pour ce qu'ils viennent de haute main selon leur dire.

Il me souvient qu'il leur vient aussi à la cour de Dennemarc une

---

[1] Birket Smith, Leonora Christina Ulfeldts Historie, I, 177; II, 50, 200. Jammersmindet, 2. Udg. 56. Danske Saml. 2. R. I, 209. Otto Sperlings Selvbiografi, 133.

information de ma Personne, il y a dix ans, et cela de la propre main du Roy d'Angleterre d'à present, que i'avois frauduleusement comme un voleur desrobé tout le subside, que sa Maiesté le Roy mon Maistre m'avoit ordonné pour luy livrer de sa part, et que i'avois gardé le tout pour moy sans luy en donner ou livrer la moindre chose. C'estoit bien une accusation et relation d'une haute main, comme ils appellent, ie ne crois pas que cette accusation, dont ils mentionnent à cette heure, puisse venir de plus haute main que celle là vint. I'en fus publiquement accusé en Suede, et l'Ambassadeur du Roy de Dennemarc au nom de son Maistre demanda, que ie fusse chastié de mon vol et larcin; mais on me fit la grace en la dite Cour de Suede de m'escouter en mes defences, devant que de me iuger (si on eut voulu autant faire en cette derniere occasion, ie suis bien asseuré, qu'on n'eut peu donner aucune sentence en ma disfaveur), mais ie n'ay pas seulement sçeu d'avoir este accusé, car ie puis prouver, que trois iours devant qu' ils ont prononcé cette terrible sentence contre moy, i'ay reçeu des lettres des Ministres de la dite Cour tres aimables et avantageuses pour moy et les miens, bien esloigné d'avoir esté cité ou adverty de respondre à aucune accusation contre moy faite.

Ie reviens à cette heure à l'accusation faite contre moy concernant le Roy d'Angleterre[1], comme on me fit la faveur de m'oüir en ma defence; ie produisis tant de documents, que ce dont on m'accusoit d'avoir volé avoit esté amplement rendu et liuré entre les mains des Officiers de sa Maiesté le Roy d'Angleterre, et mesme cela fut demonstré par sa propre main sous son propre cachet en forme deuë, et bien esloigné d'avoir defraudé le Roy d'Angleterre de la moindre chose de ce que i'avois ordre de mon Maistre de luy liurer, il fut prouvé que i'avois encores presté de mon propre argent au dit Roy d'Angleterre ensemble des ioyeàux pour ses necessitez pour beaucoup de mille Rixdaelders; le tout fut prouvé de la sorte que i'estois innocent, que l'Ambassadeur se retira de l'Assemblée (car cela fut plaidé devant sa Maiesté la Reyne de Suede alors Regnante et devant tout son Conseil). L'Ambassadeur se retira donc de l'Assemblée avec grande confusion, et n'eut pas peu de honte de m'avoir faussement accusé. Et le Roy d'Angleterre escrivit deux ans apres luy mesme à sa Maiesté de Dennemarc, que i'estois innocent, et que i'avois livré exactement ce qui avoit esté ordonné pour luy, et mesme que ie luy avois de surcroist presté de mon propre argent. Si on ne m'eut pas voulu escouter alors, comme on n'a pas fait à cette heure, mon innocence n'eut pas esté connuë. Et si pourtant cette accusation estoit aussi d'une fort haute main, comme ils l'appellent, et pourtant elle fut trouvée mal fondée. Ie mets icy cet exemple pour monstrer, que toute accusation de quel haut lieu qu'il vienne doit estre legitimement prouvé devant que de proceder à aucune sentence definitive, car les grands Seigneurs sont hommes, ils peuvent errer, ils peuvent estre seduits en beaucoup des façons, s'ils se precipitent dans leurs resolutions.

---

[1] Jvf. herom Birket Smith, Leonora Christina Ulfeldts Historie, I, 185, 248; II, 133, 135 ff.

Ie demande pardon à V. Excell. de ma prolixité à escrire, V. E. se peut tenir pour asseuré, que tout ce qu'ils publient de moy en cette action est pure chimere et imposture pour me ruiner et ma famille entierement de pure force, comme il paroit en cette action contre moy, ils peuvent faire et ordonner tout ce que bon leur semble comme ils font aussi, mais de droict et iustice ils ne peuvent rien obtenir contre moy, c'est ce qu'ils sçavent bien, voila pourquoy ils ont commencé par l'execution, pour par la intimider tous ceux, qui voudroyent defendre ma cause ou parler un seul mot en ma faveur.

Ie sçais bien que les Politiques forment des cas, dans lesquels on ne peut bonnement observer les formes et procedures ordinaires dans l'administration de la iustice, comme quand une affaire est de telle importance et de tel danger qu'il importe qu'on n'y perde le temps, alors ils disent qu'il est permis de passer par dessus les formes ordinaires de proceder et d'eviter le Danger en commençant par l'execution, et en apres on peut debattre l'affaire, ce qui se fait rarement, car qui ose parler apres la sentence donnée d'un Estat ou d'un Prince irrité? Mais de grace V. Exc. considere quel danger pouvoit il avoir en cette affaire qu'il leur plaist de divulguer, qui les obligeast à cette grande precipitation. Ie suis esloigné d'eux de cent cinquante lieuës, ie suis vieux, decrepité, maladif, sorte rarement de mon lict de foiblesse, toute ma famille consiste avec mes enfans, serviteurs et servantes en quinze personnes y contant moy et ma femme, ie n'ay pas connoissance avec un Officier de guerre, et moins en ay le moindre à mon service de loin ou de pres, il n'y a nulles troupes à moy, il n'y a nul correspondant avec moy, nulle part, il ne se trouve pas le moindre complice dans le pays ou hors du pays, il n'y a nulle lettre ou escriture par laquelle ils puissent tesmoigner la moindre chose de leur soupçon; considerant tout cecy qui est ainsi en realité, ils n'avoyent que faire de craindre d'estre prevenus ou surpris en rien, mais toute l'affaire gist là dedans, qu'ils ne craignent rien tant que d'escouter ma defence, car alors ils sçavent bien, qu'ils ne viendront pas à bout de leur intention, qui est de se rendre maistres du reste de mes biens, qui leur plaisent pour leur beauté et pour leur valeur, car i'en possede encore des biens pour plus de deux cent mille Rixdaelers; voila la vraye cache et le secret de l'affaire. C'est la Vigne de Nabot qu'on cherche. Ie prie V. Exc. d'avoir bonne opinion de ma Personne, iusques à ce que ie sois convaincu par voye de iustice d'estre un meschant homme. Vostre estime me sera tres cher, vous verrez que le temps faira apparoistre mon innocence. Vale et vive diu ac feliciter.

De V. Excell. Tres obligé Serviteur
Cornifis Comte d'Wllffeldt.

Bruges le 3 de Sept. 1663.

Monsieur.

Ie n'ay iusques icy uoulu uous estre importun en rien, veu que ie n'ignore pas, que c'est le cours ordinaire du monde qu'on fuit ceux qui sont malheureux et qu'on euite leur conuersation et communication pour des raisons que la fine Politique leur dicte, Mais ast heure que i'ay esté informé d'un discours, qui doit auoir esté faict de moy à la cour de Gottorp à mon preiudice, ie me croys estre obligé de m'en purger. I'ay esté aduerty, que Monsieur le Comte de Ranzou, Premier Ministre de sa Majesté de Dennemark, doit auoir dict d'auoir entendu de moy, que ie dois auoir dict, Que son Altezze le feu Ducq de Holstein de Glorieuse memoire Doit auoir eu le desir d'estre Roy de Dennemark, uoila ce dont i'ay esté aduerty. Pour donques me purger du tort qu'il me faict, en faisant de moy tel rapport, ie dis:

Que iamais ie n'ay tenu un tel discours à luy ny d'autre personne qui que se fust, et que s'il en pourra prouuer la moindre chose qui puisse uerifier son dire, ie me sousmettray à tout deu chastiment.

Il est fort facile d'insulter sur un pauure miserable et d'inuenter à son preiudice mille discours, veu qu'ils sont asseurez que le tel ne sera point admis à sa defence.

Comme ce cas dernier qui m'est arriué ne monstre que trop palpablement, car on m'a accusé et condamné tout en un coup sans me permettre de me defendre, ou d'une ouy en justice ains(i) sur des simples relations, qu'ils disent uenir de haute main, ils m'ont condamné encores qu'ils n'ayent rien produit qui me puisse conuaincre, ny ne le produiront jamais. Car en realité c'est une pure imposture et une feinte inuention pour me ruiner entierement et pour se rendre maistres de tout le reste de mes biens et meubles.

Veu que s'ils m'eussent admis en ma juste defence ils sçauoyent bien, qu'alors il n'y eust point eu des Confiscations en campagne, ce qui est un point d'importance pour au(c)uns.

Ie veux croire qu'on se souuient bien encores à la Cour de Gottorp, comme l'an 1651 sa Maiesté d'appresent Roy de Dennemark escriuit une lettre à son Altezze le feu Ducq de Holstein de Glorieuse memoire et l'aduisa dans la dicte lettre que moy ensemble ma femme, nous y nommant par nos noms, L'auions uoulu Empoissonner, et cela fust escrit auec beaucoup des circumstances, Le priant de luy uouloir donner son Conseil, comment il se deuoit Gouuerner auec nous, ueu que nous estions dans son pouuoir.

Vne telle lettre et aduis selon l'opinion des iniques deuoit estre tenu pour ualide et dont personne n'en deuoit douter, ueu que cest aduis uenoit d'une si haute main et d'une personne d'une si haute Qualité, uoila comme ont argumenté les juges qui m'ont condamné sans m'ouir en ma defence et cela sur une simple relation qu'ils disent auoir eu d'une personne de haute Qualité et Estat.

Néanmoins on a ueu par experience et cela en Publicq, que lors que nous fusmes admis en nostre defence, Que tout ce qu'on auoit dict, escrit, et aduisé touchant cette Trahison n'estoit rien qu'une pure imposture et un mensonge, inuenté contre nous pour nostre totale ruine comme le Proces l'a demonstré, Et que cette imposture et Trahison contre nous se meit en practique par un des propres Conseilliers du Conseil priué du Roy. Si à cette derniere fois, qu'on m'a accusé, on m'eut aussi admis en ma defence et qu'on eust uoulu entendre mes raisons cette nouuelle malice et inuention detestable eust incontinent esté euentée et mon innocence fust uenu en lumiere. Mais que diray ie, la ou force Regne et preuaut, la raison et l'innocence ne trouuent nulle place ou accoeuil. Pour reuenir à mon premier propos et pour esclaircir mieux le tort qu'on m'a faict en ce que ie dois auoir dict du Prince de Holstein d'heureuse memoire:

On doit sçauoir qu'entre les lettres les quels le Roy me feit prendre me faisant mettre prisonnier on trouua une qui estoit escrite de Daniel uon Bucuolt de laquelle ils se sont formés des soupçons qu'il y eut eu quelque Correspondence Particuliere entre son Altezze et moy, et la dicte lettre a esté escrite deuant que l'election du Nouueau Roy fust faicte. Mais ie uous asseure en homme de bien, qu'en la dicte lettre il n'y a rien, dont on puisse faire le moindre fondement pour corroborer leur soupçon, car elle est escrite si obscurement que personne ne la peut comprendre que celuy qui est particulierement informé de l'affaire dont elle mentionne;

ie ne doute nullement que s'ils trouuoyent que dans la dicte lettre de Buckuolt il y eust la moindre chose de reel qui leur puut seruir à uerifier leurs soupçons qu'ils n'en feissent du bruit plus qu'ils ne font.

Il est uray que Monsieur le Comte de Ranzou me uisitant en ma prison m'en a faict des questions et uoulust sçauoir de moy, sur quoy se fondoit cette correspondence qui auoit esté entre son Altezze et moy, Et mesmes uoulust auec des menaces qu'il me feit de la part du Roy en tirer des explications et des declarations.

Mais il ne tira iamais rien de moy sinon ce que ie reciteray cy apres à sçauoir:

Que son Altezze durant la uie du feu Roy de Glorieuse memoire auoit solicité une fin finale dans le different qui estoit entr'eux touchant Suabstet, laquelle Solicitation j'auois faict de sa part aupres du feu Roy mon maistre, Et l'affaire estoit desia fort auancé au gré de son Altezze, mais comme la mort de ce Grand Roy de Glorieuse memoire auoit rompu ce traicté, Son Altezze l'auoit de nouueau solicité aupres de moy, que ie me uoulusse souuenir du dict affaire et en temps opportun y agir de sa part, comme ie l'auois faict par le passé, uoila tout le fondement de nostre Correspondence, jamais luy ny autre a eu sur cette matiere de moy aucune responce que celle que ie mentionne icy.

Et iamais Monsieur Ranzou n'a tiré de moy autre declaration, Que s'il parle d'autre chose il me faict grand tort et ce ne sera pas le premier qu'il m'aura faict.

S'il m'estoit permis de m'en defendre en sa presence de ce dont il m'accuse, ie ne craindrois nullement de me presenter et monstrerois euidémment mon innocence, mais sur l'asseurance que ie ne seray pas admis en ma defence, un chacun mesdit de moy à son gré et selon son interest. Dieu y remediera un jour.

Ie uous prie Monsieur, de uouloir auoir meillieure opinion de ma personne Et ne pas croire tout ce qu'on conte de ma personne; uous auez de l'experience des choses du monde et scauez par la sçience de l'estude que quand quelqu'un tombe en malheur, beaucoup se iettent sur eux pour les ayder a acabler, Principalement quant ils peuuent esperer quelque part de leur butin dont on despouille les malheureux. NB. Celuy qui m'accuse d'auoir ainsi parlé du feu Ducq, il occupe astheure la place de ma charge et encores luy sont il uenus d'autres emolumens de ma cheute que ie ne ueux pas reciter pour n'estre tedieux auec ma lettre. Il a oublié tous les bons offices et seruices que ie luy ay rendu par le passé qui ne meritent nullement qu'il me traicte mal comme il a faict en ce point, s'il a faict ce discours de moy.[1]

Monsieur, si uous auez quelque compassion d'une personne qui est fort persecuté de ce qu'on appelle fortune, ne desdaignés pas de me faire ce bon office que de faire mes tres humbles excuses de ma part a Son Altezze et l'asseurer que ie suis du tout de ce discours tres mal fondé qu'on me mett sur à tort.

Et pour tesmoigner auec plus d'euidence mon innocence ie uous aduertis monsieur, que i'ay encores reserué toutes les lettres que son Altezze de Glorieuse memoire m'a escrites sur des matieres importantes lesquels ne sont pas tombez entre les mains de mes ennemis ny de personne, mais ont tous estez sauuez par singulier bonheur.

Car si le Roy ou ses Ministres eussent jamais ueu la moindre de ces lettres, on se peut bien asseurer qu'ils les eussent gardez pour s'en servir à son temps.

Ainsi peux ie asseurer en homme de bien que iamais les dictes lettres de son Altezze n'ont esté ueues de personne que de celuy qui les a escrit et de moy.

Mesmes aussi toutes les lettres de Buckuolt, concernant cette affaire ie les ay toutes hormis cette seule qu'ils ont trouuée dont i'ay faict mention, mais elle n'est pour eux de nulle importance, car elle est escrite auec tant de discretion et de circumspection, que celuy qui n'est pas instruit de la matiere Principale ny pourra iamais rien comprendre.

Pour conclusion et pour monstrer mon tres humble obeissance et submission enuers son Altezze d'appresent Regnant dans les Duchez de Slesuig et de Holstein etc:

Ie m'offre de remettre et liurer entre les mains de son Altezze tous les lettres et escrits originaux que son feu Pere de Glorieuse memoire m'a escrit sur des affaires fort importantes ensemble toutes celles de Buckuolt, de sorte que ie ne retiendray pas une moindre syllabe escrite à moy de nostre cour sur cette matiere importante,

---

[1] Af Ditlev Ahlefeldts Memoirer, 204. En Brevvexling mellem Rantzau og Ulfeldt fra Aarene 1637—51 (i Afskrift) i Hamborgs Statsarkiv.

afin qu'il ne se trouue iamais rien qui puisse engendrer le moindre soupçon d'enuie ou querelle entre ces deux potentats au temps aduenir pour des tels escrits,

et qu'on soit hors de toute crainte que personne n'aura nulle part de ce qui s'est passé en cette matiere.

Si ie sçauois pouuoir rendre quelque agreable seruice en autre chose, ie le fairois de bon coeur et monstrerois en effect à son Altezze, que i'ay un tres grand respect pour sa personne et pour tout ce qui peut estre pour son seruice. Ie suis malheureux mais i'ay le coeur encores bon. Vale et uiue diu ac feliciter. Viuue ut uiuas.

Monsieur,
Vostre tres affectionné seruiteur
Cornifis Comte D'Ulfeldt.

de Dinant le 12 de janvier 1664.

Rettelser.

2. Bind.

S. 90 L. 11 f. n. kerpel, læs: kerspel.

3. Bind.

S. 9 L. 7 f. n. Heronville, læs: Hérouville.
- 10 - 2 — Schack Rathlous Kone var af Lilje-Juulernes Slægt, en Datter af Generallieutenant Ove Juul til Ravnholt, hvorimod Gregers Juel hørte til Stjerne-Juelerne.
- — - 1 — 1777, læs: 1776.
- 11 - 8—7 f. n. Gregers Juels Fader var Gehejmeraad Peder Juel til Hverringe.
- 12 - 8 f. n. kone, læs: enke.
- 13 - 2 — Borche, læs: Borcke.
- 41 - 23 f. o. Notetegnet 4 rettes til 5.
- 61 - 13 — og 4 f. n. Fr., læs: Chr. Fr.
- 104 - 2 f. n. 1795, læs: 1784.
- 113 - 6—5 f. n. Mininister, læs: Minister.
- 329 - 5 f. n. Fr. J., læs: U. O.
- — - 5 — 244, læs: 258.
- 330 - 17 — Lientenant, læs: Lieutenant.
- 332 - 3 — 1701, læs: 1705.
- 344 - 13 f. o. Generrl, læs: General.
- 347 - 1 f. n. M. F., læs: H. F.

Register.

Aabygaard, Baahuslen. 267.
Aageby Kirke, Sønder H, Lolland, 160
Aahusen, Joh. Kræmmer. 1659, 301.
Aaland 347.
Aalborg 175, 178, 181.
Aarhus, Peter, Kornet, 1660, 269.
Aars, Jak., Sorenskriver, † 1807, 104.
Abel, Chr., Præst, 1670, 176. —, Math, Ammunitionsskriver, 1659. 266.
Abigael, Søster (?) til Margrethe Dr. Jørgens, 1613, 168. —, g. m. Borgm. Otto Knudsen i Odense, 1666, 175. — Christophersdatter, g. m Ove Lange, † 1689, 176.
Abo Syssel 157.
Absalon Pedersen, se Beyer.
Adam, Johannes, 1672, 177.
Adrian Jansen, Fændrik, 1657. 261
Adserstrup, Nørre H, Lolland, 164.
Afrensdorf, svensk Generaladj., 1658, 87.
Aggershus Len og Fæstning, 168, 248 ff. — patriotiske Selskab 102.
Agnsø Jagthus, Skippinge H., 165.
Ahlefeldt, Carl, Greve, 332 f., 340. —, Christine Sophie, g. m. General P. E. v. Gähler, 36, 319. —, Conr. Vilh., Greve, Overkrigssekr, 14. —, Fred., (Greve) Generalkrigskommiss, 1657, 124, 129. —, Fred, Generalmajor, 1658, 198, 293 —, Fred. Carl Chr., Greve, 310. —, Hans, Generalmaj., 1658, 293. —, Hans Henr., 1710, 332.
Akeleje, Sigvard Gabrielsen, 259. —, Vibeke, g. m. Joh. Urne, 259.
Albrecht, Joh., Skipper, 1657, 125.
v. Alcken, Joh., Kræmmer, 1659, 301.
Algier, Toget til, 1769, 18, 26, 37.
Alslev, Nørre H. Falster, 159.
Altona 11, 338.
Altranstädt, Freden i, 327.
Alvors, Fobe, Skipper, 1657, 119.
Amager 277, 292 f.
Amendrup, Baarse H., 162.
Anabaptister 180 f.
Anchersen, Joh. Joach., Højesteretsprok., † 1785, 95. —, Math., Prof., 1716, 241 f.
Anders, Mester, 1495, 375.
Anders Ebbesen, Høvedsmand paa Ravnsborg, 1457, 159. — Jensen, 1424, 158. — Jensen, Præst ved Helligaandskirken i Kbhvn., 1650, 170. — Mathisen, Præst, 1658, 287. — Nielsen, Sognedegn i Slangerup, 1494, 367 f. — Nielsen, Borger i Nakskov, 1427, 158. — Ovesen af Bjørnholm, 1396, 157, se Tove. — Pedersen, Raadmand i Bergen, 1544. 164. — Villadsen, Ltnt., 1660, 269.
Andvorskov Amt 29 — Kloster 162.
Anker, Arnicken, g. m. Justitssekretær C H. Stoedt, † 1777, 103. —, Bernt, Konferensraad, † 1805, 95. —, Carsten Tank, Statsraad, † 1824, 96. —, Chr, Justitsraad, † 1765, 95. —, Erik, Jernværksejer, † 1785. 95. —, Iver, † 1772, 95. —, Peder, Statsminister, † 1824, 95. —, Peder, Generalmaj, † 1832, 96. — se Eliesen.
Anna, Dronning af England, 182.
Anna, Hr. Oluf Persens, 1504, 162. — Jensdatter, Hr Oluf Axelsens. 1479, 160.
Annisse, Holbo H., 362.
Arboe, Nik., Dr. med., † 1797, 97.
Ardmar, Henr. Otto, Ritmester, 1660, 269.
Arendt Guldsmed, Borger i Odense, 1556. 164.
Arenfeld, Niels, 1528, 163.
Arensburg, Øsel, 168
Armfeldt, Carl Gust., General, 1719. 154.
Arnheim, General, 1715. 343.
Arnold, Hans Jak., General, 1718, 355.
Arrebo, Anders, Mag., 1625, 168.
Ascheberg i Holsten 5, 42.
Asiatisk Kompagni 59-61.
Ask, Else Johansdatter, g. m. V. Schmit, 1693. 180.
Asminderup, Merløse H. ?. 363.
Asminderød, Lynge-Kronborg H. 376.
Asmus Nielsen, Borger i Odense, † før 1663, 175.
Asmussen, Skipper, 1763, 91.
Aspach, Sixtus, Student, 1693, 236.
v. d Asseburg, Achatz Ferd., Diplomat, 14. 114.
Assendrups Gaard, Tybjerg H., 371.
Asserbo, Strø H., 158.
Atterup, Faxe H, 370.
August II, Konge af Polen, 325, 327 f., 335-8. 340, 349.

Axel Pedersen, Ridder, 1418, 158. — Pedersen, 1479, 160. — Svendsen, Vognmester, 1657, 260.

Baahus Len 352.
Bagelund, Jak. Fred., Ltnt., † 1659, 256.
Bager, Niels, 1582, 165 f. —, Oluf, Raadmand i Odense, 1582, 165.
Bagge, Laur., Kræmmer, 1659, 301. —, Peder, Landkommiss., 1659, 268, 271. —, Peder, Ritmester, 1648, 249, 253. —, Ulfhild, g. m. Andr. Nicolant, 1662, 271.
Bagger, Hans, Biskop, 1684, 180, 229, 236.
Bahrenheide, Marten, Skipper, 1657, 135.
Balle (Baelle), Claes, Kapt, 1660, 270.
Baltzer Casparsen, Kræmmer, 1659, 301.
Balzlaw (Balslev?), Steph Christopher, 1679, 178.
Bandtzbill, Thomas Jensen, Materialskriver, 1649, 252.
Bang, Claus, Borgmester i Middelfart, 1645, 171. —, Hans, 1645, 171. —, Jens, Provst, 1552, 164. —, Jens Jakobsen, Lagmand, 1662, 271. —, Mads, Rektor i Odense, 1645, 171, 173 f. —, Niels, Biskop, 1675, 177. —, Thomas, Prof., † 1661, 185, 188, 192 f., 195.
Banner, Erik, Stiftamtmand, 1675, 177. —, Jytte, g. m. M. J. de Rocklenge, 263. —, Svante, Oberstltnt., 1658, 88.
Barbara, Oluf Hansen Kbmd.s Enke, 1654, 279.
Barstorf, Philip Joach., Lensmand, 1658, 75, 77.
Bartholin, Albert, 181. —, Albert Peter, Sekretær, † 1798, 89. —, Bertel, Prof., † 1690, 216, 230. —, Casper, Generalprok., † 1738, 179 f., 216 f., 222, 228-31, 236 f. —, Casper Christoffer, Justitiarius, † 1765, 90. —, Christoffer, Prof., † 1714, 220 f. —, Else Magdalene, † 1763, 98. —, Hans, Prof., † 1739, 98, 180, 237. —, Joh. Fred., 1709, 240. —, Joh. Fred., Overhofretsassessor, † 1784, 89-104. —, Rasmus, Prof., † 1698, 90, 188, 216, 218, 220, 222, 234, 236 f —, Rasmus, Auktionsdir., † o. 1762, 89. —, Thomas, Prof., † 1680, 90, 175, 183 f., 193 f., 208. —, Thomas, Justitiarius, † 1737, 98, 221 f., 230 f., 235, 245. — se Wielandt.
Barthum 157.
Basse, Mikkel, 1495, 371.
v. Bassewitz, Ulrik Carl, svensk Generalmaj., † 1715, 344.
Bastnæs, Hammer H., 371.
Baturim 327.
Bay, Jens, Stadsmajor, 1649, 250, 252.
Bech, Christen Jensen, Borger, 1655, 282.
Beckelmann, Fred., Fændrik, 1657, 256.
Bededagens Helligholdelse 297.
Been, Hans, 1683, 178.
Beenfeldt, Major, 1644, 171.
v. Behr, Herm. Fred., Ritmester, 1660, 265, 269. —, Joh. Didr., Kapt., 1659, 265, 270.
Beman, Arent, Kbmd., 1654, 279.
Bender 327.
Benedikt, Provst, 1336, 156 f.
Benforst, Borger i Nakskov (?), 1658, 84.
Benkestok, Thrond, Væbner, 1544, 164.
Berentz, Hans, Skipper, 1657, 124.
Bergen 164.
Berger, Chr. Joh., Livlæge, 1770, 315, 319.
Bergman, Elisabeth, g. m. F. Gerich, 1674, 177.
Bering, se Bierring.
Berlin, Aug. Vilh, Dr. med, † 1759, 97.
Bernstorff, A. G., hannov. Minister, 1716, 347. —, A. P., 1, 11, 37, 53, 65 f. —, Joach. Bechtold, Greve, 1771, 37. —, J. H. E., 2, 9, 11-6, 18, 20, 22, 25, 37, 50, 52.
Bertel Hansen, Fændrik, 1657, 261. — Nielsen, Skiferdækker, 1651, 249.
Berthe Clausdatter, Fru, g. m Claus Næb, 1493, 161.
Bessel, Johan, Oberstltnt., 1658, 293.
v. Beulwitz (Beilevitz), Charlotte Auguste, 2.
Beverlin, Chr., Kræmmer, 1659, 301.
v. Beverlow, Fred., Kapt., 1657, 260, 270.
Beyer, Absalon Pedersen, Mag., 264. —, Absalon, Krigssekretær, 1658, 264
Bie, Jak. Chr., Forf., 36.
Biellart, Joh. Ludv. Max., General, † 1798, 97.
Bildt, Anders, Kornet, 1659, 267. —, Daniel, Oberstltnt., 1648, 249. —, Jens, Kommiss., 1658, 263. —, Vincents, 1659, 296.
Bille, Anders, Rigsmarsk, 140, 170-2. —, Bengt, 1487, 161, 360, 362. —, Inger, Johan Oxes, 1486, 161 f. -, Karen, Falk Gjøes, 1621, 168. —, Michael, Kommandør, 1716, 343. —, Peder, 1495, 162, 362, 365. —, Steen, 1495, 162. —, Steen Andersen, Oberst, 1684, 227. —, Torben, † før 1495, 159, 162.
Bille-Brahe, Henr., Stiftamtmand, 1771, 35.
Bing, engelsk Admiral, 1716, 347.
Bircherod, Hans, Prof, † 1720, 236 f., 239. —, Jak., Prof., † 1688, 178. —, Jak. Jakobsen, † 1687, 178 —, Jens Jensen, Prof., † 1686, 178, 213, 216. —, Jens Jakobsen, Biskop i Aalborg, † 1708, 156-83, 226, 228-33, 236, 239. —, Jens, Biskop i Christianssand, † 1720, 238 f.
Birgitte, Hr. Fobret vam Knopes Enke, 1453, 159. — Bondesdatter, 1469, 160. —, Hr. Erengisel Nielsens, 1486, 161.
Biri, Norge, 257.
Bischoff, Bertel Henr., Kbmd, 1654, 279.
Bjelke, Hans, Oberstltnt., 1659, 268. —, Henr., Rigsadmiral, 1657, 115 f., 136-51, 202. —, Henr. Christoffer Fred., Hofmarskal, † 1789, 314. —, Jens, 1621, 168. —, Jørgen, Maj., 1649, 251. -, Sten, svensk Gesandt, 1658, 291 f.
Bjelkenstjerna, Klas, Admiral, 1657, 115.
Bjelkerup, Stevns H., 158.
Bjerring (Bering), Jens, Præst, 1693, 180.
Bjersgaard 171.
Bjørn, Math, Adjutant, 1658, 264.
Bjørnholm (Høgholm), Sønder H., Randers Amt, 157.
v. Blancafort (Blanckenwert), Gerh., Ritmester, 1667, 260
Bleking 352.

Blosset, Marquis de, fransk Gesandt, 1766, 12.
Bodenhoff, Andr., Agent, 1771, 41.
Bodil Larsdatter, g m. Jak. de Carde, 1660, 270.
Bogførere 294
Bollenhagen, Jok., Skipper, 1657, 126.
Bont Jonsen, Skipper, 1657, 140.
Borch, Andreas, Rektor, 1693, 180. —, Oluf, Prof., 1662. 195, 216, 222, 230.
v. Borck, Adrian Heinr., Baron, preuss. Gesandt, 10, 13, 16, 104, 106-8, 113 f., 310, 324.
Borgervennen, Selskab, 308.
Boringholm, Jørgen, Biskop, 1580, 165.
vam Borne, Ditl., Raadmand i Kbhvn , 1453, 159.
Bornemann, Cosmus, Dr., 1670, 215, 228. —, Joh. Ad., Slotspræst, 1683, 225 f —, Henr , Biskop, 1684, 178, 181, 232, 234, 236 f.
Borreby, Vester Flakkebjerg H., 1486, 358.
Borregaard 271.
Borret, Reinie, Borger i Nymwegen, 1663, 175.
Borris, Anders, Kræmmer, 1659, 301.
Borthuus, Otto, Generalauditør, 1771, 41, 44.—, Simon, Kancelliraad, 41.
Borup, Hatting H., 159.
Borupgaard, Værløse Sogn, 283.
v. Both, Heinr. Volrad, Oberst, † 1659, 72, 75, 77, 82 f., 253.
v. Bothmer, Joh. Fred., General, brunsvig-lyneborgsk Gesandt, 1716, 346.
Bottrup, Hatting H , 160.
Braade, Ods H., 363.
Braem, Goth., Kbmd., 1654, 279 —, Joh., Biskop, 1698, 181.
Bragnæs, Norge, 345.
Brahe, Steen, 1621, 168. —, Steen, 1658, 74, 77, 85 f, 296.
Bramsted, Amtmandsbolig for Segeberg Amt, 51.
Bramstorp 158.
Brandias, Anna Sabina, g. m Christen Lauridsen, 1660, 174.
Brandt, Enevold, Greve, 21, 25, 313-6, 319-23.
Bratskov, Øster Han H., 156.
Breda, Fredstraktaten i, 175.
Bredal, Peder Jensen, Skibskapt., 121 f, 132, 134, 143 f., 146, 149.
Brederød, Strø H., 368
Bregnerød, Holbo H., 368.
Bremen 335 f, 341 f., 348.
Bremer, Georg Chr., Præst, 1688, 234.
Brinchman, Henrik, Kræmmer, 1659, 301.
Broby Munitionsværk 172.
Brochmand, Hans, Sognepræst, 1660, 303-7.—, Jesper, Biskop, 170. —, Rasmus Hansen, Prof., 1661, 185, 188, 193.
Brockdorff, Ditl , Oberst, 1649, 253, 263. —, Ditl., General, 1715, 330 —, Henr. Aug., Ritmester, 1679, 263. —, se Krabbe.
Broder Brodersen, Stud., 1635, 169.
Broge, Oluf, Skriver, 1525, 163.
Broholm, Gudme H., 178.
Brok, Axel Lagesen, Hr., 1487, 360, 371-3. —, Lage, 1483, 160.
Brokkenhuus, Frants, 1659, 296. –, Fred., 1785, 33. —, Joh. Fred., Oberst, 1719, 155. —, Oluf, 1659, 296, 302. —, N. N., Frøken, 1787, 70.
Brostorp, Jens, Erkebisp i Lund, 1487, 160 f., 360-2, 368.
Brown, Anna Margrethe de Nully, g. m. V. H. R. R. Giedde, 1787, 70.
Brun (Bruun), Chr., Generalauditør, 1649, 255. —, Claus, Arkelimester, 1647, 249. —, Hans, Raadmand, 1495, 370. —, Jak., Ltnt., 1657, 260. - , Jens, Kapt., 1659, 265. —, Jens Lauridsen, Fændrik, 1657, 261 —, Moritz, Skibskapt., 1657, 122. —, Peter, Kbmd., 1654, 279. —, Peter, Oberstltnt., † 1679, 257, 265. —, se Worm.
Brunkov, Peder, Stud., 1593, 166.
Brunsvig 4.
Bruntofte, Nørre H., Falster, 159
Brusk, Peter, Kbmd., 1654, 279.
Brügge (Bruges) 381.
Brüggemann, Nik., Oberstltnt., † 1790, 98. — se de Junge og v. Pentz.
Brøcher, Joh., Oberstltnt , † o. 1776, 96.
Buch, Peder Christensen, Stud., 1661, 186 f.
v. Buchwald, Dan., gottorpsk Raad, 383 f.
Budde, Fred., Oberst, 1649, 251. —, Math., Kapt., 1649, 255. —, Vincens, Generalmaj., 1716, 345. —, Familien, 265.
Budlle, Dorothea, g. m. Enevold Skaktavl, † 1699, 258.
Bukier (Butkiær), Thomas, Krigskommiss., † 1765, 92, 96.
Burensund (Burnsund), Abrah. Sundius, Etatsraad, † 1782, 91, 100 f., 104
Burneus (Burrenæus?), Joh. Rud , Fændrik, 1657, 261.
Buschmann, Amtsforvalter, 1766, 12, 19.
v. Buso, Overkrigskommiss., 1659, 173.
Bülche, Peter, 1664, 202.
Bylk, Ekernførde H., 341.
Bülow, Fred. Ludv. Ernst, Baron, 1770, 309, 314. —, Hans Løvenhjelm, Amtmand, 1778, 49. —, Joh., til Sanderumgaard, 31-4, 61, 66 f., 69-71.
Bysing, Rasmus, Økonom, 1693, 181.
Böffke, Ditmer, Kbmd., 1654, 279. —, Joh., Borger, 1654, 279, 282.
Bøkeler, Jak., Skipper, 1657, 123.
Bølle, Mads Eriksen, 1495, 369 f.
Bøn, Jak. Jakobsen, Præst i Stege, 1642, 170.
Børglum Bispesæde 163, 360 f.
Bøtker, Peder Clausen, Kapt., 1659, 270.
v. Böttiger, svensk Oberst, 1657, 130.

Carde, Jak. de, Oberstltnt., † 1686, 270, se Bodil Larsdatter.
Carl VI, Kejser, 351.
Carl VIII, Knudsen, Konge af Sverig, 162.
Carl X Gustav, Konge, 72, 78, 87 f., 115.
Carl XI, Konge af Sverig, 325.
Carl XII, Konge af Sverig, 325-56.
Carl II, Konge af England, 176, 380.
Carl II, Konge af Spanien, 326.

Carl, Landgreve af Hessen, 7-15, 30 f., 35, 49-52, 64, 69, 104-9, 323 f.
Carl, Prins af Hessen-Philipsthal, 329.
Carl, Hertug af Brunsvig-Wolffenbüttel, 4.
Carl Frederik, Hertug af Gottorp, 350, 352.
Carl Rudolf, Hertug af Würtemberg, 338.
Carl, Biskop i Odense, 1487, 360 f.
Carlshamn 329.
Caroline Mathilde, Dronning, 5, 11-3, 21, 26, 40, 45-7, 53, 65, 309-11, 313, 315, 317, 322.
Carstens, Ad. Gotth., Geheimeraad, 68. — Gerh. Fred., Kancelliraad, 1769, 28.
Catharina II, Kejserinde, 109-15, 309.
Catharina, af Stenby, Joh. Poulsens Enke, 1391, 157.
Cecilie Mustesdatter, Priorisse i Lund, 1487, 161. —, Ovesdatter, Hr. Torben Billes, 1495, 162.
Celle, Fyrstendømme, 326.
Christen Christensen, Skibskapt., 1657, 121-3. — Christensen, Byfoged, † 1686, 269. — Ebbesen, Præst i Fraugde, † før 1638, 170, se Magdalene. — Hansen, Biskop, 1622, 168. — Hansen, Mag., 1659, 173. — Jensen, Mag., 1600, 166. — Jensen, Overproviantmester, 1657, 262. — Jensen, Borger, 1655, 282. — Lauridsen, 1660, 174. — Mortensen, Rektor, 1661, 174, 176. — Olsen, Kbmd., 1654, 279. — Olufsen, Præst i Fraugde, 1638, 170. — Poulsen, Prior i Odense, 1542, 163. — Thomesen, se Sehested. — Vestesen, Tolder i Odense, 1663, 175.
Christian II 162 f., 357.
Christian III 163.
Christian IV 165-71, 272-5, 379, 382 f.
Christian (V), udv. Prins, 169.
Christian V 176-81, 215-37, 325.
Christian VI 151-4, 247.
Christian VII 2-15, 17-35, 37-53, 55-65, 68, 105-15, 309-22.
Christian Albrecht, Hertug af Gottorp, 384 f.
Christian Christiansen (Christensen), Ltnt., 1649, 254 — Johansen, Kræmmer, 1659, 301.
Christiania, 89-104, 345.
Christiania, Ole Nielsen, Bøsseskytte, 1657, 136.
Christianshavn 276 f., 285 f., 294-7, 302 f., 305, 326.
Christianssand lærde Skole 239.
Christianstad 328 f.
Christiern Pedersen, Kannik i Roskilde, 1486, 359. — Jensen, Præst, 1521, 163.
Christina, Dronning af Sverig, 170, 380.
Christine, Tyge Jensens Hustru, 1417, 157.
Christoffer Hansen, se Schletter. — Hansen, Borgm., 1659, 294. — Iversen, Præst, 1657, 257. — Lauridsen, Foged, 1600, 167. — Nielsen, Præst i Fredericia, 176. — Steensen, Krigskommissær, 1657, 124, 127 f., 131. — Throndsen, Admiral, 1642, 275.
Chrysostomus, Oluf, Biskop, 1552, 164.
Cicignons Regiment 345.
Classen, Joh. Fred., † 1792, 314. —, Peder Hersleb, † 1825, 314.
Claus, Hr., af Vestenskov, 1454, 159. —, Mag., 1625, 168 f., se Maren. — Andersen, 1656, 284. — Corneliussen, Skipper, 1657, 119. — Gertsen (v. Schellingen), Skipper, 1657, 121. — Mikkelsen, Skibsltnt., 1657, 118, 120, 122 f., 125. — Mikkelsen, Borgm. i Nakskov, 1657, 131. — Mortensen, 1487, 360.
Clausholm (Klagsholm) 376.
Clement (Clemit), Kannik, 1486, 358. — Olsen, 1544, 164.
Cloumand, se Kloumand.
Colbjørnsen, Herm., Lagmand, † 1794, 102. — Jak. Edv., Dep. i Rentekammeret, 1783, 34, 62.
Collett, Ditlevine, g. m. Præs. Feddersen, † 1803, 99. —, Peter, 99.
Coning, Fred., Skibshøvedsmand, 1657, 129.
de Cornaillon, Charles Damas, General, 330 f.
Cornelius Petersen, Skipper, 1657, 123.
Coucheron, Vilh., Ingeniør, 1657, 262, 268.
Cramer, Joh. Andr., Prokansler, 25, 37.
Cretschmer (Cretzsmer), Fromhold, Kornet, 1660, 270.
v. Creutsen, Adrian, Major, 1657, 258.
Croslin 343.
Cruckaw, Thomas, Stadsltnt. i Nakskov, 1658, 82.
Cunders, Alb., Kaptltnt., 1660, 271.
Czarniecki, Stephan, polsk Feltherre, 1657, 117.

Daa, Jørgen, 1494, 365. —, Oluf, 1495, 371-3.
Daabelsteen (Dabelsteen, Dobbelsten), Joh., Kbmd., 279. —, Karen, 1654, 279.
Dahlberg, Erik, Gener.-Kvartérm., 71 f., 87 f.
v. Daldorf, Valentin, General, † 1715, 344.
Dalum Kloster 72.
Damgarten 337.
Damhussøen, Sokkelunds H., 284 f., 289.
Daniel Ottesen, se Bildt.
Danneskjold-Laurvig, Anna Sophie, g. m. Baron F. L. E. Bülow, 1770, 309. —, Chr. Conrad, Admiral, 1770, 18, 37, 309.
Danneskjold-Samsøe, F. C., Greve, Generaladmiral, 1767, 10 f., 13-5, 115.
Danxt, Johan, Kbmd., 279.
Danzig 333 f., 353.
David Madsen, Borger, 1658, 287.
v. Dehn, Fred. Ludv., Greve, Statholder, 105.
Deichmand, Peder, 1692, 179.
v Delden, Jørgen, Generalmønsterskriver, 1649, 250, 252.
Denio, Alex., Kbmd., 328.
v. Dewitz, Frants Joach., General, 331, 338, 340, 344, 346. —, Ulrik Otto, General, 329, 386.
Dibbern, Jok., Oberstltnt., 1658, 292 f.
v. Diede zum Fürstenstein, Vilh. Christoph, Gesandt, 16.
Dinant 385.
Dolgoruki, Vasili Lukitsch, Fyrste, 339. —, Vasili Vladimirowitsch, Fyrste, 339.
Dorothea, Christian I's Dronning, 356 f., 360, 372.
Dorpat 327.
Dorschæus, Johannes, Provst, 1703, 181.
Dragsholm (Adelersborg) 166.
Dragør 334.
Drammelstrup, Sønder H., Randers Amt, 157.

Dresden 328.
Dreyer, Hans, Kbmd., 1654, 279.
Drucken, Lasse, Kirketjener i Lønholt, 1495, 369 f.
Dröge, Joh., Kbmd., 1654, 279
Drøsselbjerg, Løve H., 161.
Due, Iver, Major, 1649, 251, 253.
Durnecker, Joh. Rud., 1659, 267.
Düker, Carl Gust., General, 1716, 347 f.
Dylterud, Aas Sogn, Norge, 257.
Dünamünde 325.
Dyrop 162.
Dyrsø, Sønder H., Randers Amt, 157.
Dysseldorph, Albr., Vinhdlr., 1654, 281 f.

Ebberød, Lynge-Kronborg H., 173.
v. Eberstein, Ernst Albr., Feltmarskal, 290.
Ebstrup 173.
Edmond, François, Oberst, 1658, 71-88.
Edzouw, Mart., Ltnt., 1600, 270
Egede, Faxe H., 162.
Egeskov paa Fyen 169.
v. Eickstedt, Hans Heinr., General, 30 f., 53, 62. —, Val., General, 330 f.
Eiler, Biskop i Aarhus, 1487, 360 f.
Ekkern, Norge, 331.
Elieson, Karen, g. m. Justitsraad Christian Anker, † 1806, 96. —, Morten Leuch, Overhofretsassessor, † 1763, 93.
Elisabeth Bendixdatter, g. m. Christen Christensen, 269. —, Erik Hansens, 1486, 161.
Elidse Eskildsdatter, 1469, 160.
Ellen (Elna) Hjulsdatter, Priorisse i Gudum Kloster, 1504, 162. —, Evertsdatter, Hr. Fred. Vordenbergs, 1458, 159.
Ellinge i Skaane 232, 238.
Elsflether Tolden 355.
Emahusen, Jens Henrik, Major, 1719, 154 f.
Emdrup Sø, Sokkelund H., 289.
v. Enden, Philip, Kapt., 1660, 271.
Engelbrekt Hansen, Skipper, 1657, 124, 131, 140.
Engelholm 329.
Engestofte, Lolland, 164.
England 326, 341, 347 f., 350, 353, 355 f.
Ephraim, Jøde, 1783, 57.
Erengisel Nielsen, Hr., 1486, 161.
Erichsen, John, Konferensraad, † 1787, 68.
Erik Menved, Konge, 156 f.,
Erik af Pommern, Konge, 364-6.
Erik Hansen, se Mindel. — Nielsen, Ltnt., 1657, 261. — Nielsen, Hospitalsforstander i Odense, † 1675, 177. — Ottosen, Ridder, 1459, 159 f. — Thomsen, Bakkalaureus, 1661, 190.
Ernst, Joh. Ad., Kbmd., 1654, 279.
Esbern, Kirketjener i Lønholt, 1495, 369 f. — Pedersen, Official i Roskilde, 1486, 358.
Eschbach, Peter, Borger, 1658, 287.
Eskild Christensen, Medikus, 1598, 166. — Jørgensen. Kapt, 1657, 259.
Eslebjerg, Sjælland, 164.
Esrom, Holbo H., 375.
v. Essen, Steffen, Borger, 1654, 279, 282.
Esten Olsen, 1693, 180.
Estrup, Gammel-, 160.
Eugen, Prins af Savoyen, 327.
Ewald, Enevold, Præst, 91.
Examen, filosofisk, 66.
v. Eynden, Albr. Philip, General, 1715, 329.

Faaborg 169.
Faber, Jak., Præst, 1667, 208.
v. Fabrice, Fred. Ernst, svensk Statsmand, 1716, 347.
Falk, Jens, Ridder, 1409, 157.
Falkenskjold, Seneca Otto, 17, 37, 314, 316, 319, 323.
Falsen, Chr. Magnus, Justitiarius, † 1799, 99, 102. —, Enevold, Overhofretsass., † 1808, 102.
Falsterbo 115.
Farenholtz, Chr., Generalauditør, 1648, 249. —, Henrik, Kræmmer, 1659, 301.
Favrskov, Sabro H., 178.
Faxe 87.
Feddersen, Nikolaj, Konferensraad, † 1769, 93, 99.
Feerland Skanse 77, 344.
Feldmann, Jak., Kræmmer, 1659, 301.
Felten, Joh., Major, 1658, 75 f.
Fersen, Fred. Axel, Greve, 1769, 17.
de Fiin, François, Major, 1659, 266.
Filosofgangsfejden 71.
v. Filosofof, russisk Gesandt, 104-15, 310.
Filskestrup (?) 374.
Fincke, Jak., Prof., 1661, 193-5.
Find Nielsen, Borgmester, 1659, 294.
de Fine, Peder Arnoldsen, 1593, 166.
Finkenhoff, Jørgen, Kræmmer, 1659, 301.
v. Fircks, Didrik, Fændrik, 1659, 267. —, Joh., Oberst, † 1667, 267. —, Magnus Ernst, Oberst, 14, 35-8, 320, 323. —, se v. d. Wisch.
Fisker, Jens Christensen, Kapellan, 303-5. —, Lor. Heinr, Admiral, 1771, 19, 26, 37.
Fjellebro 36.
Fjellerup, Søren, Skibskapt, 1657, 122.
Fjellestrup, Holbo H., 367, 370.
Fjerholt 376.
Fjælilt 367.
Flaade, den danske, 1657, 115-51.
Fledræ, Stevns H., 162.
Fleischer, Esajas, Oberstltnt., † 1656, 252, 257. —, Esajas, Kjøbmand, 1654, 279. —, Gregorius, Kræmmer, 1659, 301. —, Hans Carl, Kapt, 1680, 257, 270.
Flemming, Jak Henr., Greve, 327, 338-40.
Fløgge, Hein, Kræmmer, 1659, 301.
Fogh, Anders (?), 1704, 182 —, Peder, 1704, 182.
Follenhower, Henr., Fændrik, 1657, 260.
Follo Gaard i Norge 260.
Folmer, Skriver, 1657, 129.
Forbus, Joh., Major, 1660, 261, 266. —, Joh., Kapt., 1701, 261.
Formont, Nikolaus, dansk Kommissær i Paris, 1667, 175.

Foss, Jens, Læge. 1708, 239. —, Math., Vagtmester, 1647, 254 f. —, Math., Prof., 1661, 174 f., 177, 190 f., 203 f., 216. —, Niels, Prof., 1709, 239 f.
v. Franckenau, Georg Fred. Franck, Prof., 239.
Frants Simesen, Skipper, 1657, 125.
Fraugde Sognekald 170
Frederik I 163.
Frederik II 165.
Frederik III 73-87, 117 f., 126, 129, 132, 136-41, 143-51, 172-6, 183-215, 248-51, 276-302, 304-7, 382 f., 387.
Frederik IV 181 f., 238-47, 324-56.
Frederik V 151-5.
Frederik VI 33 45, 58, 65-71.
Frederik, Arveprins, 4 f., 12, 33 f., 45-50, 66.
Frederik III, Hertug af Gottorp, 379 f., 382-4.
Frederik IV, Hertug af Gottorp, 325 f.
Frederik Carl Emil, Hertug af Augustenborg, 70.
Frederik Christian, Hertug af Augustenborg, 33, 64-71.
Frederik I, Konge af Preussen, 328
Frederik II, Konge af Preussen, 46, 113.
Frederik Vilhelm I, Konge af Preussen, 341-4, 346, 348-51.
Frederik, Landgreve af Hessen-Cassel, 1644, 170
Frederik II, Landgreve af Hessen-Cassel, 64.
Frederik Carl Ferdinand, Prins af Brunsvig Bevern, 49, 323.
Frederik Bertelsen, Regimentssekretær, 1658, 263. — Thuresen, Stadshauptmand 282, 287, 294.
Frederiksberg Slot 334.
Frederikshald 345.
Frederiksodde 72, 81.
Frederiksstad (i Slesvig) 325, 338.
Frerslev, Ringsted H., 158, 368.
Frich, Ludv., Fændrik, 1657, 261. —, Morits, Kjøbmand, 1654, 279.
Friedeborn, se Gersdorff.
Friis, Anders, Borgmester i Thisted, 1600, 166. —, Christen, 1529, 163. —, Chr., Kansler, † 1639, 185, hans Gaard, 184 f. —, Didr, Ridder, 1486, 161 —, Hans, Borgmester i Odense, 1550, 164. —, Jørgen, 1659, 296. —, Oluf, 1439, 158. —, Otte, 1496, 162.
de Friis, Didr., Kapt, 1664, 257.
From, Ulr. Fred., Justitiarius, † 1758, 103.
Frommike, Joh., Skipper, 1657, 125
Fuchs, Ad., Generalmajor 1660, 379.
Ful, Peter, Borger i Nakskov, 1457, 159.
Funck, Nik., Ltnt, 1657, 259.
Fursmann, Chr., General, 1710, 329.
Fynbo, Jep, Raadmand i Roskilde, 1487, 361 f.
v. Fölckersam, Georg Gust., sachs Gesandt, 1767, 105, 108.
Føring, Richard Poulsen, 1391, 157.
Førslev, Øster Flakkebjerg H., 370.
Førster, Poul, Bundtmager, 1655, 282.

Gaarmand, Joh., Kontributionsforv., 1649, 252.
v. Gabel, Carl Chr., Admiral, 1715. 341, 345 —, Christoffer, Statholder, 202.
Gadebusch, Slaget ved, 338.
Gadow, Carl Ludv., Kammerjkr., 1744, 153 f.
Galle, Iver, 1495, 371.
v. Galt, Peder (Ebbesen?), Kapt., 1657, 258.
Galtebech, Jon, 1657, 118.
Galtung, Laur., Admiral, 1657, 143.
van Geelkerck, Isak, Ingeniør, 1649, 250-2.
Generallandkommissionen 1769 28.
Gentzmer, Chr., Borger, 1658, 289.
Georg I, Konge af England, 336, 341, 346-8, 350 f., 353, 356.
Gerbrandt, Claus, Skipper, 1657, 117.
Gerich, Fred., 1674, 177. —, se Bergman.
Gerike, Degn, 1419, 158.
Gerner, Henr., Præst, 1660, 173.
v. Gersdorff, Christoffer Fred., Oberst, 1650, 255. —, Georg Ernst, Kapt., 1670, 269, —, Henrik Ernst, sachs. Geheimeraad, 311. —, Jok., Rigshovmester, 1657, 118, 137 f., 143 f., 282 f., 293. —, Tugendreich Caroline, † 1795, g. m. H. C. Schimmelmann 21.
Gerstmann, Crespinus, 1674, 177.
Gert Thiisen, Præst, 1685, 178.
Gisselfeld 165.
Gjedde, Knud, Oberstltnt., 1660, 265, 269. —, Ove, Admiral, 1657, 151. —, se Brown.
Gjelskov, Salling H., 168.
Gjentofte Sø 289.
Gjerlev, Horns H., 157.
Gjøe (Gøye), Eskild, 1494 365, 369. —, Falk, 168. —, Henr., 1507, 163. —, Henr., Kornet, 1657, 133. —, Mogens, 1507, 163.
Gjønger 76, 88.
Glad, Niels, Præst i Odense, 1598, 166 f.
Glans, Jak., Kapt., 1657, 260, 264.
Gleisteen, Bernt, Ritmester, 1649, 253.
Gleskink, Conr., 1672, 177.
Glob, Niels, Biskop, 1487, 360 f., 372.
Glorup 165, 238.
Glud, Søren Sørensen, Prof., 1688, 234.
Godov, Ulf, 1427, 158.
Godske Nielsen, Kræmmer, 1659, 301.
Goes, holl. Gesandt, 1710, 333.
Golofkin, Gabriel, russ. Statsmand, 1715, 344.
Gottorp 325.
Gottun, Joach., Ltnt., 1657, 258.
Gløersen, Laur., Skipper, 1657, 135.
Graa, Anders, 1470, 160.
Graap, Poul, Kbmd., 1654, 279.
Graaske Mark 157.
de Graf, Valravn (Villum?), Ritmester, 1668, 266.
Gram, Barth., Prokurator, † 1809, 91, 101 f. —, Chr., Justitsraad, † 1788, 101 f. —, Hans, Prof., 1727. 247. —, Math. Egidius, Prokurator, † 1791, 90, 101.
v. Gramm, Carl Chr., Overjægermester, † 1780, 26, 112. —, Chr. Fred., Kammerherre, 1767, 14.
Grauman, Peter, Auditør, 1657, 262.
Grave, Henr, Skipper, 1657, 125.
Gray, Thomas, Oberstltnt., 1649, 252.
Gregers Jepsen, 1495, 162. — Mathiesen, Skibskapt., 1657, 122.
Greve Præbende, Tune H., 215.

Grif Poulsen, 1486, 358.
Griffenfeldt, Peder, 72, 207-9, 213-9.
Griis, Hans, 1499, 357. —, Stig, 1495, 375.
Grimstedgaard (Frederiksdal), Sandby Sogn, 72, 75 f., 88, 128.
Grimstrup, Musse H., 163.
Groth (Grot), Carsten, Skipper, 1657, 123. —, Casper, Kbmd., 1679, 279, 294. —, Jørgen, Hospitalsmester, 1675, 177.
v. Grothusen, Chr. Albr., Generalmajor, † 1715, 344.
Grubbe, Marie, 176.
Grüner, Fred., Møntmester, 1651, 256.
Grytemark, Brotne Sogn, 258
v. der Gröben, Anna Elisabeth, g. m. Flemming Ulfeldt, 1657, 132, 147, 149 f.
Grønholt, Lynge-Frederiksborg H, 366-77.
Gudmandrup, Ods H., 363.
Gudrik Eriksen, Ltnt., 1659, 268.
Gudum Kloster, Skodborg H., 162.
Guglofsky, Joh., Korporal, 1649, 253.
Guldberg, Ove Høegh, 1 f., 45, 53-63.
Gulland 352.
Gulland, Peder Hansen, Ltnt., 1658, 263. —, Poul, Mag., 1602, 167.
Gundeved 163.
Gunning, Rob., engelsk Gesandt, 1767, 106, 115.
Gurre Slot 161.
Gustav III, Konge af Sverig, 7, 55, 65.
Gyldenaar se Otte Mogensen.
Gyldencrone, Chr. Fred., Gesandt i Sverig, 1771, 38.
v. Gyldenklump, fingeret Navn, 103.
Gyldenløve, Hans Ulrik, † 1645, 171. —, Ulrik Chr., † 1658, 73 f., 291, 293. —, Ulrik Fred., † 1704, 177.
Gyldenstjerne, Ebbe, 1646, 171. —, Mogens, 1560, 165.
Gyllenborg, Carl, svensk Minister, 347.
Gyng, Peder Jørgensen, Feltpræst, 1659, 267.
Gynther, Jørgen, Kaptltnt., 1657, 258.
Gyrithe Halvordsdatter, 1544, 164.
v. Gähler, Peter Elias, General, 2, 14, 25, 35-42, 44 f., 310, 313 f., 316, 319, 322. —, Sigismund Vilh., Gehejmeraad, 1771, 41. —, se Ahlefeldt.
Gørter, Jak. Jokumsen, Skibskapt., 1657, 122.
Görtz, Carl Fred., Greve, Gesandt, 10, 14-7, 38, 105-12. —, Georg Heinr., Friherre, 1719, 38, 347, 350.

Hack, Anders, 1487, 161.
v. Hadelen, Knud, Oberstltnt., 1660, 271.
Hadeler, Hans, Skipper, 1657, 126.
Hagedorn, Hans Statius, Resident, † 1722, 339.
Hagelæs 164.
Hagerup, Lynge-Frederiksborg H., 368.
Hagested, Tudse H., 362.
Hahn, Jørgen, Konrektor i Odense, 1679, 178 f.
Haksted Sognekald, Slesvig, 170.
Haldager, Sunds H., 164.
Hallensen (Hellesen), Joh. Henr., Sekretær i Rentekammeret, 1771, 19.
Halveg, Ave, 1486, 358.
Halvor, Joh., Kræmmer, 1659, 301.
Hambling, Vilh., Ingeniør, 1657, 262.
Hamilton, Jak., Ritmester, 1660, 269. —, Rob., Oberstvagtmester, 1660, 269.
Hammer, Jørgen, Mag., † o. 1680, 230.
Hammersholt, Lynge-Frederiksborg H., 376.
Handøle, Norge, 155.
Hans, Konge, 161, 356, 360, 362, 364 f.
Hans Christensen, Fændrik, 1659, 267. — Clausen, Provst, 1493, 364. — Clausen, Ltnt., 1649, 254. — Hansen, Lagmand i Bergen, 1659, 268, se Lillienskjold. — Holgersen, Kræmmer, 1659, 301. — Iversen, 1495, 370 f. — Jakobsen, Kbmd., 1654, 279. — Jensen, Præst i Hillerødsholm, 1494, 367, 369. — Jensen, Præst i Esbønderup, 1638, 170. — Kjeldsen, Kansler, 1470, 160, 360-2. — Knudsen, Superintendent, 1611, 168. — Kortsen, Raadmand, 1487, 361. — Lorentzen, Kræmmer, 1659, 301. — Mikkelsen, Mag., 1593, 166. — Mikkelsen, Biskop, 1619, 168, 170. — Mortensen, Ltnt., 1660, 271. — Nansen, Borgmester, 1659, 202, 294. — Nielsen, Major, 1657, 74, 76. — Nielsen, Kbmd., 1654, 279. — Pedersen, 1497, 162. — Pedersen, Kræmmer, 1659, 301. — Pedersen, Raadmand i Stavanger, 263. — Pedersen, Ltnt., 1657, 262. — Pedersen, 1660, 174. — Riegelsen (Reggelsen), Kræmmer, 1659, 301. — Terkelsen, Kbmd., 1654, 279, 282, 287. — Thomsen, Kræmmer, 1659, 301.
Hansen, Ole, Etatsraad, † 1710, 334. —, Vilh. Aug., Deputeret, 1771, 19.
Hansestæderne 307.
Haraldsborg 357.
Hardsyssel 162.
Hareskov, Jens, Skipper, 1657, 126.
Harmin, N., 1766, 12.
Harre, Harre H., 164.
Hartvig, Biskop i Ribe, 360 f. —, Kai, Fændrik, 1657, 261.
Hasebart, Jak., 1625, 168.
Hasse (Hassius), Henr. Sigismund, Guardejn, 1659, 269.
Hauch, Andr., General, 1772, 46, 49.
Hauritz, Jens Sørensen, Kaptltnt., 1669, 260 (?), 267.
Havemann, Hans, Borger i Lybek, 1657, 123.
Havslund, Norge, 249.
Haxthausen, Gregers Chr., Gehejmeraad, 1770, 18, 26.
Haymb, Joh. Jak., Borger, 1658, 287.
Hee (Hienius), Peder Pedersen, Præst ved Helligaandskirken i Kbhvn., † 1625, 168.
Hegelund, Anders Pedersen, Præst i Stege, 1642, 170.
v. der Heide, Morten, Kræmmer, 1659, 301.
Hein Petersen, Skipper, 1657, 117.
Heinesgar, Anders, 1497, 162.
Heins, Poul, Gesandt, 1699, 325.
Heister, Hans Herman, Kjøbmand, 1654, 279.
Helsingborg 161, 163, 328-30, 362.
Helsingør 165.

Helt, Nik., Viceadmiral, 1657, 121.
Helvetius, Claude Adrian, 320.
Hemperlin, Moses, Ltnt., 1657, 257.
Henning Jensen, Byfoged i Roskilde, 1487, 361 f.
Hennings, Simon, Mag., † 1661, 174.
Henrik Aagesen, 1494, 365. — Frandsen, Regimentsfeltskjær, 1657, 258. — Jakobsen, Kbmd., 1654, 279, 282, 294. — Littesen, Ltnt., 1657, 258. — Mogensen, Borgmester i Helsingør, 165. — Petersen, Skipper, 1657, 125. — Simensen, Ltnt., 1657, 261. —Thomesen, Borger i Lybek, 1657, 123. — Tidkesen, 1439, 158.
Henschen (Hensken), Lebrecht, Major, 1658, 293 f.
Herjedalen 352.
Herlev, Lynge-Frederiksborg H., 376.
Herman Christensen, 1657, 143.
Herredstrup, Slagelse H., 162.
Herrestrup, Løve H., 363.
Hersleb, Jak. Peter, Rektor, † 1781, 101.
Hess, Chr., Fændrik, 1649, 252.
Hesselberg, Hans Jak. Henning, General, 319.
Hessenberg, Vill., Kbmd., 1654, 279.
v. d. Heyde, Jan Carstens, Kapt., 1657, 261.
Hiddensee 344.
Higens (Hygenss), Theod., Ltnt., 1657, 258.
Hikkebjerg 161.
Hillerødsholm, Lynge-Frederiksborg H., 367, 369, 374.
Hippius, Chr., Mønsterskriver, 1649, 254.
Hirschholm 21, 41, 315, 317. — Ladegaard 173.
Hjardemaal Kirke, Hillerslev H., 160.
Hjort, Peter Andr., Generalmaj., 99.
Hjortgiese, Sekretær, 1659, 173.
Hjortholm, Sokkelunds H., 367, 369-71.
Hjul, Ellen, se Ellen.
Hjælpekorps, sachsisk, 1700, 326.
Hjælpetropper, danske, 1706, 182.
v. Hobe, Andr. Aug., Kammerherre, 1773, 51.
Hoby, Sønder H., Lolland, 159.
Hoe, Anna, 1654, 279. —, Jak., Kbmd., 279.
Hoemen i Sælbo, Norge, 155.
Hofmann, Søren, Mag., 1661, 193.
Holberg, Chr., Major, 1660, 270. —, Ludv., 98, 243.
Holbæk 362.
Holck, Chr. Fred, Greve, Oberst, † 1710, 329. —, Eiler, 1693, 179. —, Fred. Conr. Vilh., 1770, 309. —, Margrethe, Komtesse, g. m. Overkammerjunker V. A. v. d. Lühe, 1770, 309 f. —, Mogens, Baron, Oberst, † 1764, 97. —, Komtesse, Hofdame, 1787, 71. —, se Wind.
Holding, Christen Jensen, Sorenskriver, 1693, 180.
Holland 326 f., 333, 352 f., 355.
Holleby, Tune Sogn, Norge, 271.
Holler. Claus, Kræmmer, 1659, 301.
Holløs, Rakkestad, Norge, 271.
Holm, Jak. Hansen, Biskop, 1600, 166.
Holmboe, O., Stiftsprovst, 1763, 95.
Holmegaard 271.
Holmsø Aa, Øster Han H., 156.
Holst, Dan., Overhofretsprokurator, † 1769, 98. —, Elisab. Dor., † 1796, g. m. Herredsfoged J. F. Lillienskjold, 98. —, Evert, Kræmmer, 1659, 301. —, Hans, Skipper, 1657, 140. —, Peter, Kræmmer, 1659, 301.
Holstein, Joh. Georg, 1721, 377. —, Ulr. Ad., Storkansler, 1726, 246. —, Ulr. Ad., Greve, Overpræs., 37, 312, 314.
Holt, Holbo H., 363.
Holt, Andr., Etatsraad, † 1784, 96.
Holter, Peder, Generalkrigskomm., † 1786, 101.
Hooglant, Simon, Kommandør, 1770, 18.
Hop, Esge, 1464, 160.
Horn, Hans, Raadmand, 1661, 76, 79. —, Henr., Greve, 173.
Hornes, Frants, Oberstltnt., 1659, 266.
Horrebow, Peder, Prof., 1719, 242-5.
Horstofte, Sjælland, 370.
Houbroe, Laur. Knudsen, Ltnt., 1659, 268.
v. Hoven, Henr. Just, Oberstltnt., † o. 1660, 258, 271.
Hoverianordningen 1771 28.
Hoxo, Esge, 1459, 159.
Huitfeld, Arild, Kansler, 1598, 166 f. —, Henr., Oberst, 1715, 345. —, Ivar, Kommandør, 334. —, Peder, 1544, 164. —, Tønne, Oberstltnt., 1657, 129, 132, 253, 264.
Hundstrup, Salling H., 163.
Husum 325.
Husvig ved Drøbak 257.
v. Huth, Heinr. Vilh., General, 14, 51 f., 316.
Hvalsø, Nørre-, Voldborg H., 158.
Hvass, Christen Hee, Theaterdirektør, † 1803, 95.
Hvidebjørn Gaard i Ager Sogn 259.
Hvidovre, Sokkelunds H., 285.
Hülsthorst (Hölsthorst), Peter, Kbmd., 1654, 279.
Höckel, Gert, Borger, 1655, 282.
Høeg, Just, Fændrik, 1649, 255. —, Just, Vicestatholder, 1693, 179. —, Mogens, Rigsraad, 1658, 292-5.
Høm, Ringsted H., 370.
Hönicke, Claus, Borger, 1655, 282.
Hønsinge, Ods H., 363.
Hørsholm, se Hirschholm.
Hørup, Lysgaard H., 162.
Høvelt, Lynge-Kronborg H., 173.
Høyelse, Peder, Rektor, 1692, 179.
Høyer (Højer, Høier), Andr., Præst, 1693, 180. —, Christoffer, Skibskapt., 1657, 122, 124. —, Herman, Fændrik, 1660, 270. —, Marcus Haggæus, Kommitteret, † 1773, 28, 315.

v. Ilgen, Henr. Rüdiger, preuss. Statsmand, 1716, 349.
Immergenter, Sekt, se Mennoniter.
Ingemer, Hagerup, 1494, 368.
Ingvard Adsersen, Hr., 1502, 162.
Isenberg, Herm., Kbmd., 1654, 279.
Itzen, Albr., Borger, 1655, 282, 294.
Iver Ingvordsen, Hr., 1502, 162.

Jacobæus, Holger, Prof, 1674, 217, 223, 233,

236. — Math., Prof., 1664, 199, 213, 216, 220, 230.
Jakob, Hertug af Kurland, 120.
Jakob, i Sliminge, 1439, 158. —, Mag., 1625, 168 f. — Andersen, Mag., 1580, 165. — Clasen, Skipper, 1657, 117. — Jakobsen, Biskop, 1611, 168. — Madsen (Mathiesen), Biskop, 1602, 167, 199. — Madsen, Ammunitionsforvalter, 1649, 250, 252. — Madsen, Borgmester, 1659, 294, 297. — Pedersen, Borger, 1658, 287. — Povlsen, Borger, 1655, 282.
James, Gerret, Borger i Nimwegen, 1663, 175.
Jan Bartelsen, Fændrik, 1657, 261. — Frandsen, Skipper, 1657, 119. — Mikkelsen, Borger, 1655, 282. — Pietersen, Skipper, 1657, 118.
Janson, Hektor Fred., Biskop, 66.
Jeberg, Fyen, 164.
Jellebæk, Norge, 345.
Jena 237.
Jendtzmer, se Gentzmer.
Jens, Ærkebiskop i Lund, 1487, 361. —, Biskop i Roskilde, 366. —, Degn, 1495, 370. — Andersen, Bisp, 364. — Christensen, Økonom, † 1693, 181. — Gødesen, 1424, 158. — Hansen, Raadmand i Nakskov, 1457, 159. — Hansen, Ltnt., 1660, 271 — Ibsen, Kræmmer, 1659, 311. — Jakobsen, Kapellan, 1660, 303-5. — Jonsen, Official i Roskilde, 1486, 358, 362. — Madsen, Borgmester, † før 1686, 178. — Mathiesen, 1418, 158. — Mathiesen, 1454, 159. — Mikkelsen, Kræmmer, 1659, 301. — Nielsen, Materialskriver, 1657, 262. — Olafsen, 1455, 159. — Pedersen, Kannik i Roskilde, 1486, 358, 362, 364, 373. — Pedersen, Abbed i Ringsted, 1494, 365. — Pedersen, Fyrværker, 1649, 255. — Sørensen, se Hauritz. — Thomsen, Borger, 1655, 282. — Torstensen, 1470, 160.
Jensen, Tobias, Rektor i Christianssand, 1707, 239 f.
Jep Bentsen, 1462, 159. — Jensen, Kantor i Kbhvn., 1486, 359 f. — Mortensen, Prior i Andvorskov, 1487, 360. — Nielsen, Abbed i Sorø, 1494, 365.
Jernit, Gjern H., 295.
Jersore, Skam H., 157.
Jes (Jesse) Boesen, Raadmand, 1487, 361. — Ebbesen, se Sleet. — Jepsen, Præst i Lønholt, 1494, 367.
Jessen, Math., Præsident i Altona, 1693, 180. —, Thomas Balth., Gehejmeraad, 1700, 332.
Johan III, Konge af Sverig, 165.
Johan Frederik, Hertug af Brunsvig-Lyneborg, 129, 145.
Johan Vilhelm, Kurfyrste af Pfalz, 355.
Johannes, (Johan), Ærkedegn, 1336, 156 f. —, Kantor, 1336, 156 f. —, Stud., P. A. de Fines Svoger, 1593, 166. — Christensen, se Rasbech. — Jensen, Degn i Roskilde, 1495, 371. — Nielsen, Stud., 1654, 185. — Nielsen, Major, 1659, 256, 265. — Nielsen, Kræmmer, 1659, 301. — Poulsen, † o. 1390, 157. — Thomesen, Kbmd., 279.
Jon Laurendsen, 1418, 158. — Madsen, Ltnt., 1659, 268.
Jordbjerg, Vor H., 186.
Jost, Marten, Skipper, 1657, 117.
Judelsbach, Joh., Oberstltnt., 1649, 252.
Juel, Gregers, General, 1715, 330. —, Gregers, Deputeret, † 1776, 10-7, 27, 386. —, Jens, Gehejmeraad, † 1700, 119 f., 334. —, Niels, 1497, 162. —, Niels, Fændrik, 1649, 254. —, Niels, Admiral, 1657, 129. —, Peder Rasmussen, Brygger, 1654, 281.
Juelstrup 164.
Juliane Louise Amalie, Prinsesse af Hessen-Cassel, 1773, 31.
Juliane Marie, Dronning, 2-6, 11, 29-31, 33, 46 f., 50, 70, 322.
Junge, Anna Bolette, g. m. Gehejmeraad B. V. Ludorph, 89, 93 f. —, Else Magdalene, g. m. Oberstltnt. N. Brüggemann, 98. —, Sev., Konferensraad, 98.
Juul, Christine Elisabeth, g. m. Admiral F. C. Kaas, 1771, 18. — Øllegaard Charlotte, g. m. J. O. Schack-Rathlou, 64, 386.
Jyde, Per, Raadmand i Slangerup, 1494, 368.
Jørgen, Prins af Danmark, 182.
Jørgen, Dr., 1613, 168. — Bjørnsen, Admiral, 1657, 138. — Ejlersen, Prof., 1661, 191 f., 197, 216, 230. — Hansen, Prof., 1670, 215. — Jonsen, Stud., 1665, 206. — Mathiesen, Kbmd., 1659, 279, 282. — Nielsen, Proviantmester, 1659, 266. — Pedersen, Præst i Thisted, 1600, 166.

Kaae, Peter, Overhofretsass., † 1787, 102.
Kaas, Erik, 1621, 168. —, Fred. Chr., Admiral, 18-20, 64. —, Hans, Amtmand, 1686, 270. —, Jens, Ritmester, 1658, 87. —, Mogens, 1653, 172. —, Niels, 1575, 165. — Volfgang, Kommandør, 1770, 19.
Kalmar 126.
Kals, Lasse, Borger i Nakskov, 1453, 159.
Karen (Karin) Avertsdatter, Karl Saxtrops, 1493, 161 —, Olaf Friis', 1439, 158. —, Esge Hoxos, 1459, 159. —, Borgmester Jakob Madsens, 1659, 294 f., 297. — Povlsdatter, 1693, 181.
Karlebo 374.
Karstens, Jørgen, Stiftsprovst, 1703, 181.
Ked, Kine, Kapt., 1657, 261.
Keith, Robert, Sir, Gesandt, 46.
Kellinghusen, Anders, Præst, 1700, 181.
Kempe, Per, 1493, 363.
v. Kielmansegg, Joh. Adolf Kielman, Kansler, 1663, 378-85.
Kingo, Thomas, Biskop, 1703, 181.
Kinidi, se O'Kinidi.
Kinlin (Kingling), Elisabeth, 1669, 260. —, Hans Conrit, Ltnt., 1669, 260.
Kinenløse 162.
Kippinge Kirke, Nørre H., Falster, 163.
Kirstine, Fru, af Ekerne, 1479, 160. —, Jep Bentsens, 1462, 159. — Jensdatter, Priorisse, 1487, 161. — Nielsdatter, 1625, 169.
Kitzerov, Jak., Guldsmed, 1670, 216.

Kjeld, Kantor i Viborg, 1483, 160. — Lauridsen, Kræmmer, 1659, 301. — Pedersen, Kræmmer, 1659, 301.
Kjersgaardsholm 295.
Kjerk, Nedre-, Harre H., 164.
Kjert, Palle, Væbner, 1493, 162.
Kjerteminde, Peder Pedersen, Skibskapt., 1657, 122.
Kjerteminde Havn 172.
Kjøbenhavn 158, 272-307, 326, 356. — Admiralitetslavet 275, 304. — Arkeliet 306. — Baadsmandsboderne 304. — Befæstning 273. — Bremerholm 303-7. — Bro, St. Annæ, 304. — Bryghuset 306. — Børsen 294, 303. — Citadellet 345. — Fattigvæsen 274 f. — Gehejmearkivet 65. — Gjæstehuset 274 f. — Havnen 272 f. — Kancelliet 304. — Kirker: Vor Frue 208, 359 f.; Holmens 303-7; Nikolaj 157, 295, 303-7; St. Petri 195, 223; Trinitatis 303. — Klostre: St. Claræ 285; Graabrødre 160. — Kjøbmandskompagniet 278 f. — Konventhuset 275. — Kræmmersvendekompagniet 298-302. — Langebro 287. — Murerlavet 277 f. — Nørreport 290. — Peblingesø 289. — Pesthuset 274. — Provianthuset 285, 306. — Renteriet 304. — Skipperlavet 276. — Slottet 304. — Slotsholmen 304 f. — Spindeværket 274. — Stabelret 293 f. — Stadsgraven 286. — Vandvæsen 288 f. — Vesterport 273. — Vinhandlerlavet 280 f. — Vognstalden 306. — Volden 273. — Væverlavet 276 f.
Kjøge 161.
Kjørupgaard (Einsiedelsborg) 178.
Klavs, se Claus.
Klein, Hans Petersen, Borger, 1655, 282.
Klingenberg, Povl, Admiralitetsraad, 1657, 137-9, 144.
Klippinge, Stevns H., 162.
Kloumand, Isak, Borger, 1655, 282. —, Leonhard, Borger, 1654, 279, 282. —, Verner, Kræmmer, 1659, 301.
Knarderup Kloster 284 f.
Knob, Laur., 1494, 365.
Knoop, Ioris, 1663, 175.
Knop (Knub?), Lars (Laurids) Jakobsen, 1659, Ltnt., 261, 265.
vam Knope, Fobret, † o. 1450, 159.
Knud Andersen til Svaneholm, 1417, 157. — Frandsen, Sekretær, 1660, 262, 271. — Jørgensen, 1572, 165. — Ottesen, 1629, 169. — Rasmussen, Feltpræst, 1659, 265. — Troelsen, Skipper, 1657, 128. — Truidsen, Hr., 1487, 360.
Kobron Skanse ved Riga 325
Koch, Erhard, Natmester, 1658, 289. —, Henning, Oberstltnt., 1659, 265. —, Lehnert, Skipper, 1657, 118.
Kokenhusen, Lifland, 326.
Kolding Amt 29.
Konglevold Gaard i Lindaas 258.
Kongsberg 26, 345.
Korsør 362, 364 f.
Korterup, Sønder H., Lolland, 160.
Kotti, Jørgen, 1550, 164.
Krabbe, Bent, 162. —, Birthe, Hr. Otte Friis', 1496, 162. —, Gregers, Statholder, 1651, 249. — Iver Tagesen, til Jordbjerg, 1661, 186, 202. —, Margrethe Eriksdatter, 1679, g 1° m. Oberst D. Brockdorf, 2° m. Ritmester H. A. Brockdorf, 263. —, Niels, 1488, 161. —, Niels, 1659, 296. —, Otto, Stiftsbefalingsmand, 179, 332.
Krag, Erik, Oversekretær, 1656, 117, 148, 186, 191 f., 195-200, 202-6, 213 f., 284, 291 f., 302. —, Mogens, Oberst, 1658, 293. —, Mogens, General, † 1724, 333. —, Otto, Rigsraad, 1658, 292-4.
v. Krassow (Crassau), Generalltnt., 328 f., 333.
Krefting, Rosine, g. m. Oberstltnt. M. Rode, 1714, 257.
Kremberg, Andr., Generalauditør, 1649, 250, 255.
Krich, Simon, Kbmd., 1654, 279.
Kriesch, Povl, Kræmmer, 1659, 301.
Krig, den store nordiske, 325-56.
Krogen Slot 165.
Krudtz (Kreutz?), Jens Pedersen, Stykhauptmand, 1657, 259.
Krumpen, Styge, Biskop i Børglum, 1521, 163.
Krus, Henr. Rud., Kbmd., 1654, 279.
Kruse, Edv., Kornet, 1660, 269. —, Jens, Borgm i Roskilde, 1487, 361 f. —, Karen, Hr. Oluf Parsbergs, 1636, 169.
Kurtz, Jok., Kræmmer, 1659, 301.
Kylling, Peder, Botaniker, 232.
Kys, Mich., af Ungarn, 1672, 177.
Kæringe Tagesdatter, Esge Hops Enke, 1464, 160.
v. Köller-Banner, Georg Ludvig, 48 f., 320.
König, Morids, Dr., 1668, 214. —, Peter Jansen, Kapt., 1657, 120, 123, 129.
Königsberg 353.
Königsmark, Hans Christoffer, Greve, Feltmarskal, 1644, 170.
v. Köppen, preuss. Oberstltnt., 1715, 343.
Körbitz, Joh. Christoffer, 1649, 171.

Labum 157.
Ladegaard, Nakskov, Nørre Herred, 158 f.
Lambertz, Levin, Kaptltnt., 1657, 259.
Lamsbach, Lor., Kbmd., 1654, 279.
Landskrona 170, 328.
Lang, Bertel, Kapt., 1657, 256.
Lange, Henr., Korporal, 1649, 253. —, Ove, Amtmand, 176 —, Villum, 1661, 188, 220.
Langeland 72 f.
Langemach, Mikkel, Kræmmer, 1659, 301.
Langvaadsdammen, se Damhussøen.
Lassenius, Joh., Prof., 1678, 223, 230.
Lauge, Alb. Jensen, Fændrik, 1657, 256.
Laurends, se Lorentz.
Laurids (Lars) Bertelsen, Hr., 1495, 373. — Bertelsen, Skibskapt., 1657, 122. — Jensen, Præst, 1494, 367. — Mogensen, Student, 1605, 167. — Mouridsen, Fændrik, 1657, 259. — Nielsen, Kbmd., 1654, 279. — Pedersen,

Borger, 1655, 282, 287. — Pedersen, Skibskapt., 1657, 122.
Laxmand, Povl, 1433, 158. —, Povl, 1486, 358, 360, 362, 364-6, 371-7.
Leczinski, Stanislaus, Konge, 338.
Leersøen, Sokkelunds H., 289.
Lehmann, Fred. Gotthilf Joh., Generalmaj., 1781, 314, 319, 323.
Lehn, Joh., Vinhdlr., 1654, 281 f.
Lehners, Siebe, 1657, 118.
Lehnhardt, Jørgen, Borger, 1658, 287.
Leibholdt, Balth., Fændrik, 1657, 260.
Leinweber, se Schuchardt.
Leiser, Henning, Kbmd., 1654, 279.
Lem, L(aurids?), 1661, 174.
Lemvig (Limbwig), Chr., Oberstltnt., 1658, 263, 268.
Lente, Chr., Oversekretær, 331 f.
Lenzen, Slaget ved, 326.
Leonora Christina, Grevinde Ulfeldt, 169, 379-84.
Leopold I, Kejser, 326.
Leopold I, Fyrste af Anhalt, 344.
Leth (Lett), Hans, Kornet, 1659, 266. —, Jep, Herredsfoged, 1454, 159.
Leuch, Morten, Kbmd., † 1768, 99, 101. —, Niels, Toldkontrollør, † 1823, 101.—, Peder, 99.
v. Levetzau, Alb. Philip, Gehejmeraad, † 1817, 3, 102. —, Hans Fred., Gehejmeraad, 1763, 90.
Lewenhaupt, Adam Ludvig, Greve, General, 327.
Liebert, Alb., Fændrik, 1659, 265.
Ligaard (Søndre Lid) i Sørum 259.
Ligved 375.
Lille Egebjerg, Ods. H, 363.
Lillienskjold, Jak. Fr. (Leonhard), Herredsfoged, † 1795, 98. —, se Holst. —, Slægten, 268.
v. der Linde, Joh., Kapt., 1658, 264.
v. Linde(n) (Lindet), Oluf Jakobsen, Major, 1651, 251, 255 f., 270(?).
Lindenborg, Hellum H., 21.
Lindenov, Christoffer, Lensmand, 1657, 132, 148, 150 —, Hans, Rigsraad, 1658, 292. —, Henr., 1661, 186, 209.
Lindknud, Malt H., 157.
de Linge, Dan., Skibskapt., 1657, 122.
v. Linstow, Eggert Christoffer, Hofmester, 1770, 309.
Lisbeth Hansdatter 180. — Ottesdatter, g. m. Oberst G. Reichwein, 257.
Lissabon, Jordskjælvet i, 103.
Livgardens Ophævelse 1771 44 f.
Ljan Gaard i Ager Sogn 259.
Ljunge 368.
Ljungerup, Horns H., 370.
v. Lobrecht (Lowbrecht), Villum, Oberst, 1660, 302.
Londemann, Edv., Prof, 1727, 246 f.
Loo 347.
Lorentz Povlsen, Vinhdlr., 1654, 281. — Svendsen (Thomasen), Skipper, 1657, 139, 141.
Louise Ulrikke, Dronning af Sverig, 7, 17.
Louise, Prinsesse, g. m. Landgreve Carl af Hessen, 4 f., 7-10, 29-31, 64, 69, 105, 107, 109.
Lowson, Jak., Kommitt. i Rentekammeret, 1771, 19.
Lucas Henriksen, Kræmmer, 1659, 301.
Ludevig (Liudeuig), Joh., Kbmd., 1654, 279.
Luja, Laur., Prof., 1692, 179.
Luldrup, Nørrelyng H., 161.
Lumbsaas, Ods H., 363.
Lumholtz, Nik., Stiftsprovst, † 1819, 101.
Lund, St. Peders Kloster, 161.
Lunde 158.
Lundegaarde, Fuglse H., 157.
Lunding, Math., Bankkommiss., 1783, 62.
Lunge, Anders Jepsen, Ridder, 1417, 157. —, Niels, 164.
Luther, Morten, 163, 182.
Luxdorph, Bolle, Oversekretær, † 1698, 223, 225-7, 231, 233-5 —, Bolle Villum, Gehejmeraad, † 1788, 68, 89-104.
Lyden, Joh., 1657, 124.
Lüdendorf, Esther, g. m. Kbmd. J. D. Schimmelmann, 311.
Lyder Jensen, Kanik i Roskilde, 1486, 162, 358, 360-2, 374-6.
v. der Lühe, Volrad Aug, Overpræsident, 14, 310. —, se Holck.
Lykke, Jørgen, 1657, 130. —, Kaj, 174. —, Niels, 1657, 130, 250, 254.
v. Lüneberg, Hans Jak., Oberstltnt., 1649, 251 f., 254.
Lysager, Torger, 96 f.
v. Lützow, Christine, g. m. J. C. v. Körbitz, 1649, 171. —, Hugo, Lensmand, 1657, 148.
Læsø, Sønder H., Lolland, 164.
Lønholt, Lynge-Kronborg H., 367.
v. Løvenklau, Jens v. Hadersleben, Oberst, 1657, 133. —, Jørgen Schrøder, Krigskomm., 1646, 248.
Løvendal, Vald., † 1740, 332.
Løvenørn, P., Overkrigssekretær, † 1740, 338 f., 345.

Maas, Thomas, Skipper, 1657, 128.
Machody, Gerh, Oberstltnt., † o. 1689, 258.
Mackense (Machense, Makense), Jak., Kapt., † o. 1660, 258. —, Jost, † før 1660, 258. —, Margrethe, 1662, 258.
Mads Jensen, Konvertit, 1689, 178.— Lauridsen, Borger, 1655, 282. — Madsen, Skibskapt., 1657, 119, 121-3, 125. — Rasmussen, Borger, 1654, 281-3.
Magdalene, g. m. Præst Christen Ebbesen, 1638, 170. —, Joh. Thomesen Kbmds. Enke, 1654, 279. — Ottesdatter, g. m. Mag. Jakob, † 1625, 168 f.
Magdalene Sibylla, Kurprinsesse af Sachsen, 171.
Magines, David, Major, 1674, 261.
Magnus, Math., Præst i Haksted, 1642, 170.
Malmø 276. — Møntergaarden 161.
Man, Per, 1495, 370.
Mandel, Lambert, Kræmmer, 1659, 301.
Mandøe, Hans Andersen, Baadsmand, † 1657, 134.
Mangelsen, Johan, General, † 1769, 97.
v. Manteuffel, Baron, 1708, 328, 333.
Manthey, J. D. T., Konferensraad, 151.

Marchonell (Marc O'Nell?), Antoni, Kapt., 1657, 261.
Maren, Mag. Claus' Hustru, 1625, 168 f. —, Arendt Guldsmeds, 1556, 164. — Knudsdatter, g. m. Niels Bager, 165.
Margrethe, Dronning, 357.
Margrethe, Dr. Jørgens, 1613, 168. — Bastiansdatter, g. m. Borgmester Niels Henriksen, 1560, 165.
Maribo 88.
Marie Sophie Frederikke, Prinsesse af Hessen-Cassel, g. m. Frederik VI, 69.
Marienlyst Slot 65.
Markvard Henriksen, Kannik i Roskilde, 1487, 362.
Marselius, Selio, 1659, 264.
Marstrand 352.
Marstrand, Andr., Baadsmand, 1657, 119.
Marsvin, Jørgen, 1497, 377. —, Jørgen, 1659, 296.
Marten, Lorens, Skipper, 1657, 118.
Masius, Hector Gotfred, Hofpræst, 1682, 180, 224, 227, 232, 236 f.
Matheskov, Nørre H., Lolland, 158, 160.
Mathias Jakobsen, se Jacobæus. — Jakobsen, Kræmmer, 1659, 301. — Størsen, Lagmand i Bergen, 1544, 164.
Matthiessen, Jørgen, Lagmand, † 1764, 90.
Mazeppa, Kosakhetman, 327.
Mechlenburg, Villum, Zahlkommissær, 1649, 251.
de la Meer, Antoni, Kapt., 1660, 271.
Meier, Henr., Skipper, 1657, 126. —, Herm., Krigssekretær, 1672, 72. —, Jørgen, Skipper, 1657, 130.
Meiercrone, Henning, Envoyé, 1683, 227.
Meinig, Heinr. Carl, Resident, 307-24.
Meinstorp, Henr., Hr., 1487, 360, 362, 364 f
Meklenborg 347 f.
Melchior, Curt, Kræmmer, 1659, 301.
Melich, Georg, Fændrik, 1657, 261.
Meng, Niels Hansen, Landkommiss., 1658, 263.
Mennoniter 180.
Menzikof, Alex., Fyrste, 339.
Mercker, Cort Henr., Borger, 1655, 282. —, Herm., Borger, 1655, 282.
Mette Hansdatter, Fru, Hr. Didrik Friis', 1486, 161.
v. der Meulen, Gerh., Oberstltnt., 1657, 260. —, Joh., Ltnt., 1657, 260, 264.
Meyer, Bendix, Oberst, † 1721, 332 f., 336, 342.
Michelet, Jakob, Kapt., † o. 1678, 259. —, Povl, Kapt., † 1657, 258, 268.
Mikkel Clausen, Kræmmer, 1659, 301. — Nielsen, 1497, 162. — Pedersen, Præst, 1495, 374.
Moen Gaard, Strøm Sogn (Odden), 260.
Mogens Henriksen, Student, 1558, 165 f. — Jensen, Hr., 1505, 162 f. — Madsen, 1602, 167.
Mohr, David, Kbmd., 1654, 279.
Mohrsen, Johan Christoffer, Stiftsamtsskriver i Bergen, 1718, 355.
Mollerup, Gjern H., 158.
Moltke, Ad. Gottlob, Greve, Overhofmarskal, 28, 49, 62 f., 106, 151-4. —, Ant. Henr., Overhofmester, 1767, 6. —, Chr. Fred., Overhofmarskal, 309. —, Magnus Fred., Greve, 16.
Monrad, Søren Seerup, Rektor, † 1782, 101.
Morids Nielsen, 1487, 360.
Morin d'Hérouville, Antoine Benjamin, Diplomat, 9, 386.
Morten Pedersen, Skibskapt., 1657, 122. — (Martin) Thomesen, Regimentssekretær, 1647, 249.
Mosbjerg, Horns H., 164.
Moss, Norge, 345.
Mosse Jernværk 95.
Most, Cecilie, se Cecilie.
Moth, Mathias, Oversekretær, 1695, 232, 237. —, Rud., Vicesuperintendent, 1675, 177.
Mouritzen, se Mohrsen.
Mule, Anna Christensdatter, g. m. Kapt. J. Michelet, † 1698, 259. —, Erik, 1692, 179. —, Hans Mikkelsen, Prof., 1677, 221, 236 f. —, Mogens, 1660, 174. —, Peder, 165.
Mullerup, Løve H., 161.
Multerpass, Didrik, Kræmmer, 1659, 301.
Munch, Rasmus Hansen, Borger, 1658, 287.
Mundelstrup, Jens, 178.
Munk, Kirsten, † 1658, 173, 175.
Munkholmen 267.
Munthe, Hans, Præst i Tikjøb, 1593, 166.
Munthe-Kaas, Familien, 263.
Müller, Chr. Rud., Biskop, 1704, 182. —, Heinr., Rentemester, 1659, 294. —, Johan, Dr. jur., Borgmester, 1661, 191.
Myndel, Erik Hansen, 1486, 161. —, Hans, Kannik, 1486, 161.
Münter, Balthasar, Præst ved St. Petri Kirke, 1772, 308, 322. —, N. N., 1771, 20.
Møinichen, Chr., Oversekretær, 1727, 246.
v. Mølle (Mellen?), Villum Ehrenreich, Kaptltnt., 1657, 257.
Møller, Claus, Mag., 1694, 237. —, Elisabeth, 1654, 279 —, Frands, Skipper, 1657, 132. —, Hans, Kbmd., 279. —, Henr., Kbmd., 1654, 279. —, Jens, 1782, 102. —, Joh., 1698, 181.
Møntvæsen 355.
v. Mørner, Bernh. Joach., General, † 1741, 329.
v. Møsting, Georg Chr., Generalmaj., 1716, 345. —, Nicolaus Abrahamsen, Kapt., † 1683, 259.

Nagel, Hans, Ltnt., 1649, 253.
Nakke, Ods H., 363, 370.
Nakskov 71-88. — Nikolaj Kirke 159.
Nakskov, Hans Chr., Baadsmand, † 1657, 134.
Narva 325-7.
Nedergaard, Langeland (?), 157.
Nettelhorst, Olive Gerlofsdatter, g. m. Kapt. Knud v. Passelik, 271.
Nicolant, Andr., Ltnt., 1660, 271. —, se Bagge.
Niels, Biskop i Viborg, 1487, 360. —, Mag., Præst i Hjørring, 1674, 177. — Aagesen, (Auchesen?), Borger, 1655, 279, 282. — Andersen, 1493, 161. — Bentsen, Foged, 257. — Bryntesen, Skipper, 1657, 117. — Christensen, Præst, 1660, 303. — Hansen, Kornet,

1657, 256. — Hansen, se Meng. – Hemmingsen, Vikar i Roskilde, 1486, 358. — Jakobsen, 1417, 157. — Jensen, Kræmmer, 1659, 301. — Knudsen, 1453, 159. — Nielsen, Borgmester i Nakskov, 1658, 73. — Nielsen, Borger, 1655, 282. — Pedersen, Præst, 1486, 358. — Pedersen, Feltlæge, 1659, 266. — Rasmussen, Kbmd., 1654, 279, 282, 287. —
Nielsen, Georg, Konferensraad, 68.
Nielstrup, Fuglse H., 163.
Nikolaus Abrahamsen, se Møsting. — Niklesen, Ridder, 1396, 157.
Niptrop, Røding H., 161.
Nitsund, Skedsmo Sogn, Norge, 267.
Niur, Peder Eriksen, Regimentskvartermester, 1659, 266.
Nold, Christen, Prof., 1688, 234.
Nolt, Joh., Kbmd., 1654, 279.
Norby, Søren, 1525, 163.
Nordmand, Peder Olsen, Maj., 1659, 264.
Nordvie i Stange 258.
Norge, Fuglse H., 163.
Norris, Admiral, 348.
Notse, se Schack-Rathlou.
v. Numsen, Chr. Fred., Overkammerjunker, 61-4, 70, 310.
Nyborg, Chr. Lor., Stud., 1684, 227.
Nyborg, Pigeskole, 1771, 36.
Nye Skanse, Livland, 327.
Nygaard, Lynge-Kronborg H., 357 f., 363-6.
Nykjøbing Slot 163.
Nykjøbing p. S. 357.
Næb, Claus, † o. 1490, 161.
Nædude 368.
Næsby, Odense H., 158.
Næsbyhoved, Odense H., 366
Næstved 160.
Nøragergaard, Gislum H., 184, 248.
Nöteborg 327.

Odde Hansen, Provst i Roskilde, 1486, 358, 362.
Oddernæs Kirke 257.
Odense 163 79. — St. Albani Kirke 166. — St. Knuds Kloster 163. — Kongsgaarden 167, 169. — Hospital 177 f. — Peder Mules Gaard 165. — Skolemesterresidens 167.
Odersbjerg, Gers H., Skaane, 166.
Odeslev, se Ørslev.
Ods Herred 357, 363.
Offe (Ove?), Hans, Kapt., 1669, 261, 270.
O'Kinidi (Kennedy?), Jan, Ltnt., 1657, 261.
Okland (Økland), Tysnes Sogn, 261.
Oldeland, Hans, 1657, 119 f.
Ole Aslaksen, Vigværing, 1660, 269.
Oldenborg 352.
Oldesloe 337.
Oluf, Abbed i Sorø, 1487, 360. — Axelsen, Hr., 1479, 160. — Clausen, 1495, 370. — Clausen, Kbmd., 279. — Gundersen, Feltpræst, 1657, 259. — Jakobsen, Biskop Jakob Mathiesens Søn, 1604, 167. — Jensen, Husfoged paa Hjortholm, 1494, 367 f. — Jensen, Kræmmer, 1655, 282. — Jepsen, Borgm. i Roskilde, 1487, 361 f. — Mortensen, Rigsraad, 1487, 360. — Mortensen, Biskop i Roskilde, † 1485, 356, 359, 368. — Pedersen, 1488, 161 f. — Pedersen, Kræmmer, 1659, 301.
v. Ophoven, Joh., Ritmester, 1659, 267.
Opitz (Obitz), Adrian, Fændrik, 260. —, Martin, † 1639, Digter, 260. —, Michael, Maj., 1649, 253, 259 f.
Oppesundby, Lynge-Frederiksborg H., 159.
Opslow, Tønnes, Fændrik, 1657, 257.
Orebygaard, Musse H., 79, 132 f., 148.
Orien Nielsen, 1494, 368.
Orning, Christoffer, Skibskapt., 1657, 122.
Ortman, Lyder, Kbmd., 1654, 279.
Ortved, Ringsted H., 370.
Ose Frederiksen, 1424, 158.
Osted, Voldborg H., 358.
Osten, Ad. Sigfred, Greve, 22-7, 38, 46-8, 311 f.
Ostenfeld, Christen, Dr., 1661, 185 f., 192 f., 216.
Ostindisk Kompagni 1.
Otte (Otto), Mester, 1493, 364. —, Borger, 1632, 272 f. — Knudsen, Borgm., 1625, 168 f., 175. — Mogensen (Gyldenaar?), Lagmand, 257. —, se Jakob og Knud.
Otte, Peter, Kbmd., † før 1654, 279. —, Sophie, 1654, 279.
Ottersberg i Bremen 336.
Ove Pedersen, 1454, 159.
Ovegaard, Hindsted H., 163.
Overbeckske Regiment 88.
Overbankdirektionen 1783 55-8.
Oxe, Joh., 1486, 159-63, 360, 369 f., 372. —, Mette, Fru, 1575, 165. —, Oluf, 1495, 162, 369. —, Peder, 1433, 158. —, Peder, 1575, 165. —, Torbern, † 1517, 163.

Paaske, Jens, 1613, 168.
Palle, Præst i Raaberg, 1674, 177.
Panin, Nikita Ivanovitsch, Greve, 36, 47, 105-15.
Paris, Observatoriet, 177. — Videnskabernes Selskab 177.
Parsberg, Oluf, Rigsraad, 1658, 169, 292-4.
v. Passelik (Parslick), Knud, Kapt., 1665, 271.
Paulli, Jak. Henr., Prof., 1662, 196, 199, 202 f., 213. —, Simon, Prof., 1645, 171.
v. Paulsen, Joh. Anton, Viceadmiral, † 1736, 343.
Peder (Peter, Per), Biskop i Roskilde, 366. —, Mester, Prior i Andvorskov, 1493, 362, 365. —, Mag., hans Enke Cathrine, 1658, 287. — Andersen, Kannik i Roskilde, 1495, 358, 373-6. — Carstensen, Kræmmer, 1659, 301. — Christensen, Discipel, 1660, 174. — Clausen, Sognepræst, 1453, 159. — Effuersen, Skipper, † 1657, 136. — Hansen, Præst i Grønholt, 1495, 369. — Hansen, Raadmand i Nakskov, 1658, 79 f. — Hansen, Materialskriver, 1659, 266. — Jensen, Kannik, 1487, 362. — Jensen, Ltnt., 1657, 257. — Jespersen, kgl. Konfess., 1693, 179, 181. — Jessen, Bjergskriver, 1649, 255. — Knudsen, Fiskal, 1657, 116-36, 141 f. — Laurensen, 1493, 364. — Mathiesen, Under-

skipper, 1657, 131. — Mortensen, Borgmester, 1657, 127. — Mortensen, se Vidsted. — Nielsen, Præst, 1472, 160. — Olsen, se Nordmand. — Pedersen, Prior, 1497, 162. — Pedersen, Provst, 1600, 166. — Pedersen, † 1625, se Hee. — Pedersen, Skriver, 1659, 263. — Pedersen, Borgmester, 1659, 294. — Pedersen, Raadmand i Stavanger, 1670, 263. — Steffensen, Kapt., 1658, 264. — Sørensen, Ltnt., 1648, 249. — Thisen, Skipper, 1657, 119. — Tobiesen, Skipper, 1657, 132. — Troelsen, 1417, 157. — Tønnesen, Arkelimester, 1660, 268.
Peenemünde 343.
Peiter, Hans, Kbmd., hans Enke, Marie, 1654, 279.
v. Pentz, Anna Margrethe, g. m. General M. E. v. Fircks, 1771, 36. —, Fred. Ludv., Konferensraad, 36. —, Frederikke Sophie, g. m Oberst F. L. Schoell, 1771, 36. —, Gotfred, Generalmaj., † 1801, 320. —, Vibeke Marie, g. m. Oberstltnt. N. Brüggemann, † 1805, 98.
Pesten i Kjøbenhavn 1625, 168; 1654, 283 f.
Peter den Store, Czar, 325-8, 333-9, 341, 346-53.
Pfalz 355.
Pfeiff, Daniel, Præst ved St. Petri K., 1662, 195.
Pflueg, Andr. Fred., Maj., 1769, 28.
Philip V, Konge af Spanien, 326.
Philopatrejas, se Bie.
Pilt, Niels, Borger i Nakskov, 1457, 159.
Pipper, Joh. Andr., Generalauditør, † 1768, 92.
Plageman, se Plougmand.
Plan, Adolf, Kapt., 1657, 258.
Plejerup, Ods H., 363.
Plélo, Robert Hippolyte de Bréhan, Greve, Gesandt, 338.
v. Plessen, Louise, Overhofmesterinde, 1766, 12.
Plougmand (Plovmand), Skibskapt., † 1675, 121, 123.
Podebusk, Elne, 1479, 160. —, Hans, Ridder, 1409, 157. —, Henning, 1479, 160.
Polen 325, 327-9, 333-6. —, se August II.
Pollwarth, Lord, 1716, 346.
Pommern 335 f., 342, 348, 352 f.
Pontoppidan, Ludvig, Præst, 1701, 181.
Pope (?), Gyde, 1424, 158.
Postill, Peter, Kbmd., 1654, 279.
Povl Asmussen, Borger i Nimwegen, 1663, 175. — Jakobsen, Kræmmer, 1659, 301. — Justesen, Skibskapt., 1657, 121, 123. — Jørgensen, Korporal, 1649, 249, 254. — Madsen, Biskop, 1584, 165.
Preussen 326, 349 f.
Prinsessestyr 176.
Pultava 327.
Pultney, engelsk Gesandt, 333.
Putbus, Abrah. Rud., Friherre, 1681, 178.

Quitzou, Erik, Oberst, 1658, 293.

Raaberg, Malt H., 177.
Raagelunde, Musse H., 157.
v. Raben, Amalie Christiane, g. 1° m. Carl Juel, 2° m. Gregers Juel, 12. —, Fred., Greve, 1766, 13. —, Peter, Admiral, † 1727, 342 f.
Radtke, Henr., Kbmd., 1654, 279.
Ralffes (Ralues), Dan., Kræmmer, 1659, 301
Ramellies (Ramelin), Slaget ved, 182.
Ramløse 161, 170.
Rammegaard, Vandfuld H., 162.
Ramshart, Math. Peter, Raadmand, † 1786, 99.
Ramus, Jonas, Justitiarius, † 1765, 90, 99.
Rantzau, Chr., Greve, Statholder, 1661, 185, 379. —, Chr. Ditl., Greve, † 1721, 377 f. —, Frands, Statholder, 1632, 272. —, Fred., Amtmand, 1622, 168-71. —, Henr., Rigsraad, 1658, 292. —, Jørgen, General, 330, 336. —, Vilh. Ad., Greve, 1721, 377 f.
Rantzau-Ascheberg, Schack Carl, Greve, 1 f., 10, 14 f., 21, 25, 27, 29, 37-44, 310-4, 316, 320, 323 f.
Rantzausgave, Hads H., 37.
Rasbech, Joh. Christensen, Major, 1659, 265. —, Seyer, Kapt., 1656, 265.
Rasmus Hansen, Brygger, 1654, 281 f. — Hansen, Ltnt., 1659, 268 f. — Hansen, Delinkvent, 1693, 180. — Lauridsen, Borgmester i Bergen, 1649, 253.
Rathe, Cyriacus, Kræmmer, 1659, 301.
Rathlou, Dorthe Sophie, 16. —, se Schack.
Rathlousdal 21.
v. Rauchhaupt (Rauchawtt), Rud., 170.
Raue, Frands, Kbmd., 1654, 279.
Ravn, Claus, Byfoged, 1656, 283 f. —, Jørgen Hansen, Borger, 1654, 279, 282, 294. —, Peder, 1391, 157.
Ravnsborg, Nørre H., Lolland, 159, 163.
Ravnstrup 371.
Reall, Joh., Fændrik, 1657, 256.
Reberg, Per, Kantor i Roskilde, 1487, 362, 373.
Reckling, se Rocklenge.
Reedtz (Reetz), Fred., Rigsraad, 1658, 292 f. —, Jørgen, 1659, 296. , Peder, Kansler, 1657, 151, 198, 202, 292 f.
Regiment, det jydsk-wedelske, 178.
Reichwein, Georg, Generalmaj., † 1667, 252, 257 f., 263. —, Georg d. y., Oberst, † 1711, 257. —. se Lisbeth Ottesdatter, Rytter og Sverdrup.
Reimers, Claus, 1657, 139, 141.
Reitzer, Chr., Prof., 1689, 235-7. —, Steph., 1693, 180.
Reket (Ræket), Mette, 158.
Renovationsvæsen 287 f.
Resen, Hans, Biskop, 1621, 168. —, Peder, Prof., 1671, 216, 226.
Reusch, Ditl., Oberst, 333.
Reventlow, Chr. Ditl., Greve, General, † 1738, 325, 328-32, 337 f. —, Chr. Ditl. Fred., Greve, Statsminister, 66. —, Ditl., Greve, Overkammerherre, 9-11, 13-6, 21, 24, 27-30, 35, 104, 108, 110, 308. —, Joh. Ludv., Greve, 34.
Reverdil, E. S. F., 8-10.
v. Rhode, preuss. Gesandt, Greve, 33.
Rhode, Hans, 1607, 167. —, N. N., Konrektor i Odense, 1660, 173.
Rhuman, Volfgang, 1595, 166.

Richard Andersen, Skibskapt., 1657, 122
Poulsen, se Føring.
Richter, Andr., Kbmd., 1654, 279. —, Christoffer, Kræmmer, 1659, 301.
Riga 325.
Ringerige 345.
Ringkjøbing, Nik., Kapt., 1657, 257, 265.
Rissendall, Thøger Jacobsen, stud. theol., 1661, 187.
de la Roche, Ahasverus Crequi, Oberstltnt., † 1678, 263.
de Rocklenge, Martin Jørgen, Oberst, † 1691, 263, se Banner.
Rode, Herm., 1714, 257. —, Jep, Præst, 1486, 358. —, Math., Oberstltnt, † 1692, 257. — se Krefting.
Rodsteen, Chr., General, † 1728, 330.
Rolf Petersen, Skibskapt., 1657, 122.
Rolufs, Jak., Borger i Hamborg, 1663, 175.
Rosencrone, Marc. Gerh. Londemann, Statsminister, 55, 308.
Rosenkrands, Axel, 1542, 164. —, Børge, Viceadmiral, 1657, 124 f., 131. —, Else, Christen Friis', 1529, 163. —, Erik Nielsen, 1495, 371. —, Erik, Krigskommiss., 1658, 73, 75-7, 79, 82, 85, 296. —, Fred. Chr., 1767, 16, 28, 34, 309. —, Holger, Lensmand, 1619, 168 f. —, Iver, 1731, 247. —, Jens, 1680, 178. —, Jørgen, 1659, 296. —, Ludvig, Krigskommiss., 1649, 254 f., 262.
Rosenmeyer, Henr., Kbmd., 279. —, Margrethe, 1654, 279.
Rosenpalm, Anders (Andreas) Povlsen, Admiral, 1714, 340.
Rosenvinge, Alex. Villumsen, Ritmester, 1649, 252. —, Fred. Villumsen, Oberstltnt., 1649, 252.
Roskilde 11, 356-77. — Domkirken som Pantheon 50. — St. Agnete Kloster 161. — Bispesæde 356-77.
Ross (Roesz, Roese), Vilh., Ltnt., 1657, 257, 293.
Rostgaard, Fred., Oversekretær, 1723, 245.
Rostock 348.
Rostocker Skippere 276. — Øl 275.
Rothe, Thyge, Deputeret, 1771, 314.
Ru, Henr., 1494, 368.
Rud, Ejler, 1613, 168. —, Jørgen, Høvidsmand paa Holbek, 1493, 362, 365. —, Knud, Lensmand, 1600, 167.
Rudkjøbing 88.
Rumor, Hans, Stadskapt. i Nakskov, 1658, 82.
Rusland 25, 29, 38, 104-15, 309 f., 325-8, 333-9, 341, 346-53.
Ryberg, Niels, Konferensrd., 63.
Ryegaard 164.
Rygen 336, 342-4, 352.
Rytter, Inger, Fru, g. m Oberst G. Reichwein, 1668, 263.
Rømeling, Hans Henr., Admiral, 1771, 19, 26, 37.
Rømer, Ole, 1673, 177, 220, 234, 236 f.
Rønnebæksholm, Sjælland, 271.
Rønninge og Rolfsted Sognekald 170.
Rønnow, Anna, 1553, 164. —, Corfitz, Hr., 1487, 360.
Røraas 154.
Rørbæk 368.

Saint-Germain, Claude Louis, Greve, Feltmarskal, 10, 14, 16, 38-40, 42, 105-8, 110, 112 f., 316. —, Joseph Maria, Alkymist, † 1783, 104.
v. Saldern, Casp., Gehejmeraad, 1767, 13 f., 38-40, 104-15.
Salten, Vrads H., 161.
Samsal paa Ringsager 258.
Sandby, Nørre H., Lolland, 159.
Sandegaard, Norge, 251.
St. Clemenskirke, Stokkemarke (?), 163.
St. Johannes Kloster 169.
Sass, Lor., Kræmmer, 1659, 301.
Sauber, Christen Mikkelsen, Kbmd., 1654, 279.
Savnsø, Sønder H., Lolland, 158 f.
Saxo Jensen, Præst, 1638, 170.
Saxtrop, Carl, 1493, 161.
Scavenius, Jak., Prof., 1689, 235. —, Laur., Præst i Taarnby, 1600, 167. —, Peder, Prof., 1661, 185 f., 192 f., 216.
Schack, Bertram, Baron, Envoyé, † 1728, 335, 341. —, Hans, Feltherre, 72, 187, 202, 287, 290 f., 293.
Schack-Rathlou, J. O., Statsminister, 1, 6 f., 10-35, 37, 45-71, 309 f., 321 f.
Schade, Jesper, Mag., † 1726, 246.
Scheel-Plessen, C. L., Deputeret, 28.
Scheen, Svend Svendsen, Oberstltnt., 266.
Scheitlie, Leonh., Sorenskriver, † 1800, 90.
Schiern, Andr., Ltnt., 1657, 260, 267.
Schimmelmann, E. H., Greve, Statsminister, 17, 53. —, H. C., Greve, Skatmester, 1, 14, 20-2, 25-7, 103, 308, 310 f., 317. —, Jak. Didr., 311. —, se Lüdendorf.
Schiønnebøl, Fred. Henr., Lagmand, 1693, 180.
Schiøtt, N. N., 1763, 93.
v. Schlammerstorff, P. H., 1628, 169.
v. Schlanbusch, Th. G., 34.
Schletter, Christoffer Hansen, Biskop, 1669, 178, 215, 223.
Schlippenbach, Carl, Greve, 1657, 117.
v. Schmettau, Voldemar Herm., General, † 1785, 3, 15, 97, 112.
Schmidt, Fred., Feltskjær, 1658, 264.
Schmit, Vilh., Præst, 1693, 180.
Schnitter, Chr., Ritmester, † 1680, 256.
v. Scholten, Henr., Generalmajor, † 1750, 341. —, Jobst, General, † 1721, 331 f.
Schonhoven i Holland 239.
Schonning, Peder, Præst, 36.
de Schouboe, Chr., Stiftamtmand, † 1789, 99.
Schrøder, se Løvenklau.
v. Schrødersee, Joh. Chr., Etatsraad, 1785, 33.
Schuchart, Joh. Christoffer, kaldet Leinweber, Student, 1672, 216.
Schulenburg, Math. Joh., General, † 1747, 331.
v. Schult, Didr., 1676, 220-2.
Schult, Jens, 1681, 178.
Schumacher, Andr., Kabinetssekretær, 1771, 19,

23 f., 48, 50, 52. —, Peder, se Griffenfeld.
Schwidtzer (Svitzer) Joh. Hansen, Kræmmer, 1659, 301.
Schütz, Chr., Gehejmeraad, † 1817, 314.
Schoell, Fred. Ludv., Oberst, † 1771, 36.
Schøller, Caspar, 1677, 223.
Schørt. Hans Jakobsen, Oberstltnt., 1649, 250 f.
Seefeldt, Jørgen Christophersen, Rigsraad, 1658, 292 f.
Seehus (Sehues), Hans, Kbmd., 1654, 279.
Seemann, Georg, Dr. med., 1667, 208.
Segalt, Øster Lisbjerg H., 157.
Sehested, Axel, 1659, 296. —, Christen Thomesen, Rigsraad, 1628, 169. —, Christen Thomesen, Admiral, † 1736, 336 f., 342 f. —, Chr., Oversekretær, 1710, 330, 332. —, Hannibal, 183-5, 202, 248-50.
Seidel, Chr., Trompeter, 1649, 253.
Sejer Christensen (Christiansen), Ltnt., 1649, 255.
Sejlstrup, Børglum H., 163, 169.
Selgen Pedersen, Ingeniør, 1647, 249.
Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse 98.
Sevel, Fred. Chr., Generalauditør, 1771, 19.
Severin Pedersen (Persten ?), Visiterer, 1658, 76, 78, 82, 84.
Sigstad i Biri 257.
Sillo, Pieter Cornelisen, Skipper, † 1657, 135.
Simon, Mag., Rektor i Throndhjem, 1693, 180. — Christensen, Proviantmester, 1649, 249, 252. — (Samson) Gertsen, Borger, 1658, 287.
Sipkis, Fred., Skipper, 1657, 117.
Sjær, Nørre H., Lolland, 158.
Skaane, Pesten i, 167. —, Universitetets Bondergods i, 183.
Skaftelev, Hind H., 162.
Skaktavl, Enevold, Fændrik, † 1702, 258, se Budlle.
Skamby Præstebord (Skam H.) 157.
Skave, Niels, Biskop i Roskilde, 1486, 356-77.
Skeel (Scheel), Christen, Rigsraad, 1657, 151, 292 f. —, Christen, Greve, 29, 310. — Erik, Deputeret, 1770, 25. —, Jørgen, 1681, 178. —, Otto, 1659, 296.
Skelm Pedersen, 1475, 160.
Skinderup 162.
Skinkel, Fobrad, 1391, 157. —, Knud, Generalkrigskommiss., † 1669, 256, 267.
Skivehus 162.
Skjern, Middelsom H., 157.
Skjoldberg, Iver, Kommandant, 1673, 267.
Skjørringe, Fuglse H., Lolland, 163.
Skodbjerggaard 162.
Skoleforordningen af 1775 76.
Skoler, lærde, 66.
Skotte, Vilh., Borger, 1603, 167.
Skoverup, Faxe H., 363.
Skovgaard, Tørrild H., 164.
Skovgaard, Jørgen, 1553, 164.
Skram, Christen, 1519, 163.
Slangenburg, General, 331.
Slangerup, Lynge-Frederiksborg H., 368.
Sleet, Jesse Ebbesen, 1417, 157.
Slessing (Schlesing), Cort, Ltnt., 1657, 261.
Sliminge, Bjeverskov H., 158.
Smed, Niels, Kirketjener, Grønholt, 1495, 369 f. —, Peter, Raadmand i Nakskov, 159.
Smit, se Schmettau.
Smith, Povl, 1447, 158.
Snogemølle 371.
Solberg, Thor, Kvartermester, 1649, 250, 253.
Sommer, Elias Pedersen, Gjæstgiver, 1665, 267.
Sophie, Frederik II's Dronning, 165.
Sophie Amalie, Dronning, 126.
Sophie Elisabeth, Grevinde, g. m Greve Chr. Pentz, † 1658, 173.
Sophie Magdalene, Dronning, 11, 24 f., 70.
Sophie Magdalene, Prinsesse af Danmark, g. m. Kong Gustav III af Sverig, 6 f., 10 f., 14, 24 f.
Span, Seb., Overbjergamtsforv., † 1659, 269.
Spanien 326, 333 f., 351.
Speccot, Thomas, Ltnt., 1657, 258.
Spend, Jens, 1493, 162. —, Niels, Provst, 1650, 170.
Sponeck, Georg Vilh. Hedviger, Greve, General, 1719, 155, 345.
Sporman, Peder, Prof., 1656, 284 f.
Sporteluvæsen 39.
Spragelse, Tybjerg H., 370.
Spøttrup, Rødding H, 161.
Stabelret 293 f.
Stade 336.
Stampe, Henr., Statsminister, 34, 61-3.
Stang, Fab., Bygmester, 1659, 267.
Stapelholm 72, 325.
Starshey (?) 376.
Steen Knudsen, Ridefoged, 1657, 128.
Steen, Laur. Chr., Overhofretsassessor, † 1801, 101 f.
Steenbuch, Chr., Mag., 1661, 188-90, 198. —, Hans, Prof., 1689, 235, 241 f.
Stege Sognekald 170.
Steinberg, Major, 1658, 76.
Steinkuhl, Joh., Borger, 1654, 279, 282.
Stemann, Chr. Ludv., Statsminister, 22 f., 57.
Stenberg, Peder Lorentzen, 1659, 301.
Stenbock, Magnus, Greve, General, 1712, 338 f.
Stenholt, Holbo H., 374.
Stenvinkel, Oluf, Stadskonduktør, 1652, 277 f.
Stephanius, Hans, Mag., 1600, 167.
Stettin, Freden i, 165.
Stig Andersen, Hr., 1336, 156 f.
Stine Lisgen, se Juul.
Stob, Christen, Slotspræst, 1593, 166.
Stokkemarke Sogn, Sønder H., Falster, 158.
Stolberg, Fred. Leop., Greve, 53. —, Henriette Frederikke, Grevinde, g. m. A. P. Bernstorff (?), 53.
Stolberg-Gedern, Chr. Ludv., Greve, 151 f.
v. Storm, Casp. Herm., Stiftamtmand, 1763, 94.
Stralsund 336, 349.
Strange Nielsen, Hr., 1487, 360.
Stresow, Rygen, Træfning 1715, 344.
Strib 72.

Stribs Oddes Befæstning 172
v. Strien (Stryn), Vilh., Kapt., 1657, 260.
Strøby, Stevns H., 158.
Struensee, Adam, Superintendent, 1772, 321. —, Carl Aug., Justitsraad, 314, 319. —, Joh. Fried., Greve, 2, 21, 25, 40 f., 45 f., 65 f., 308-23.
Stubbe, Mor., Kbmd., 1654, 279.
Stud, Ludv., Præst, 1680, 178.
Studenterkomedie, 1693, 236.
Sture, Steen, Rigsforstander, 1502, 162.
Sturtz, Helferich Peter, Medlem af Finanskollegiet, 1771, 19, 308, 314-8.
Stuve (Stuffue), Berthold, Kræmmer, 1659, 301.
Styfken, Lyder, Kbmd., 1654, 59, 279, 282.
Stygge, Niels, Biskop electus i Børglum, 1487, 360 f. —, Peder, 1495, 375.
Styhr, Chr., Sorenskriver, † 1789, 97.
v. Støcken, Hans Henr., Resident, 1714, 332 f.
Støedt, Chr. Henr., Justitssekr., † 1777, 92, 103.
Suevus, Gotfred, Stud., 1655, 163.
v. Suhm (Sum), Burch., Diplomat, 328. —, Peter, Fred., 68.
Sulzbach By 176.
Sundbylille, Lynge-Frederiksborg H., 161, 368.
Sundius, Peter, Dr. med., † 1786, 100 f.
Sundtolden 350, 352.
Svane, Hans, Biskop, 1661, 185, 193, 197 f., 202-9.
Svanholm, Horns H., 157.
Svartsjø, Horns H., 157.
Svavsted Amt 383.
Svend Halvordsen, Vigværing, 1660, 269. — Olsen, Skipper, 1657, 131.
Svenstrup, Ramsø H., 370.
Sverdrup, Catharina Lauritsdatter, g. m. Oberst J. Reichwein, 257.
Sverig 31, 55, 71-88, 115-51, 325-56.
Svinninge, Ods H., 363.
Syv, Peder, 1700, 181.
Søballe, Hjelmslev H., 158.
Søgaard, Hillerslev H., 160.
Søhlenthal, Henr. Fred., Baron, Gesandt i England, 1713, 347.
Sømme Herred 159.
Søren Madsen, Ltnt., 1649, 255.
Sørup, Lynge-Kronborg H., 367.

Taagerupgaard 164.
Taarnby Kirke, Amager, 167, 185.
Tamperretten 246.
Tancke, Henrik, Kapt., 1657, 138.
Tandrup, Hassing H, 169.
Terpager, Peder, 1638, 18[illegible]
Tersløse 371.
Teschendorff, Mikael, Kræmmer, 16[illegible], 301.
Tetrovius (Teterow?), Jakob Jakob[illegible]n, Lærer i Odense, 1661, 17[illegible]
Teuerbehn, Jørgen, 1657, 139, 141.
Thestrup, Chr., Professor, 1727, 247.
Thiebis, Tønnes, Skipper, 1657, 119.
Thiisen, Gert, Præst, 1685, 178.
Thom, i Norge, 256, 257.
Thomas Remsnider, 1494, 367. — Brodersen, Borgmester i Odense, 1662, 169, 174 f. — Jensen, Kræmmer, 1659, 301.
Thorsø 161.
Thosø, i Borge, Norge, 256.
Thoten, Norge, 257.
Thott, Otto, Statsminister, 14, 27, 30, 61-3, 68, 105, 321. —, Ove, Oberst, 1658, 186 f. —, Tage, 1644, 170.
Throndt Christoffersen, Ltnt., 1657, 260.
Throndhjems Gaard 249, 266.
Thulesius, Ole Andreas, Præst, † 1798, 91.
Thyge Jensen, 1417, 157.
Thygesen, Thyge Jesper, Kommitteret i Rentekammeret, 1771, 19.
Tidemand, Jørgen, 1542, 164.
v. Tiesenhausen, Joh. Henr., Kornet, 1659, 267.
v. der Tiide, Morits, Kbmd., 1654, 279.
Tikjøb 166.
v. Tillen, Hans, Kræmmer, 1659, 301.
Tillisch, Heinr. Vilh., Kammerjunker, 1744, 151-4.
Timmelboe, Villum, Konduktør, 1657, 262.
Tinhus (Tegenhus), Markvard, 1493, 362-5.
Tinkerup 374.
Tofte, Lolland, 163.
Tolsstorf, Morten, Kræmmer, 301.
Tombel (Thombell), Jens Hansen, Kapt., 1649, 254.
Tommerup 265, 269.
Torbern Arvesen, 1495, 375. — Pedersen, Skipper, 1657, 125.
Tordenskjold, Peder, 345.
Torm, Oluf Eriksen, Prof., 1665, 205.
Torpe, Sønder H., Lolland, 160.
Torslev Dybs Aalegjærde, Øster Han H., 156 f.
Tossebro 329.
Tove, Anders Ovesens Hustru, 1396, 157.
Trabbler, Markus, Borger, 1658, 287.
v. Trampe, Frands Jokum, Generalmajor, 1658, 290.
Travendal, Fred i, 326.
Trellund, Jens, Prof., 1711, 240.
Trislemarke 363.
v. Tritzschler, Hans Ernst, General, † 1718, 331.
Troels Hagensen, Skipper, 1657, 140. — Hansen, Skipper, 1657, 135. — Olafsen, 1495, 369.
Troldkvinder 171.
Trolle, Corfitz, Kammerjunker, 1657, 119. —, Niels, Statholder, 1657, 256. —, Sofie Elisabeth, Hofmesterinde, 1767, 6 f.
Trunck, Andr., Ltnt., 1649, 250, 253.
Try Herreds Thing 367.
Trøner, Hans Christoffer, Kbmd., 279. —, Hans, Kræmmer, 1659, 301. —, Marine, 1654, 279.
Tullin, Birgitte Magdalene, † 1786, 94 f. —, Chr. Braunmann, Digter, † 1765, 89, 93 f.
Tulstorp i Skaane 162.
Tulstrup 367.
Tureby, Faxe H., 161.
Tuxen, Lorents, Ridefoged, 1660, 173.
Tveten Gaard, Norge, 91, 104.
Tydalsfjeldene 154 f.

JUN 11 1932

JUN 1 1 1932